

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

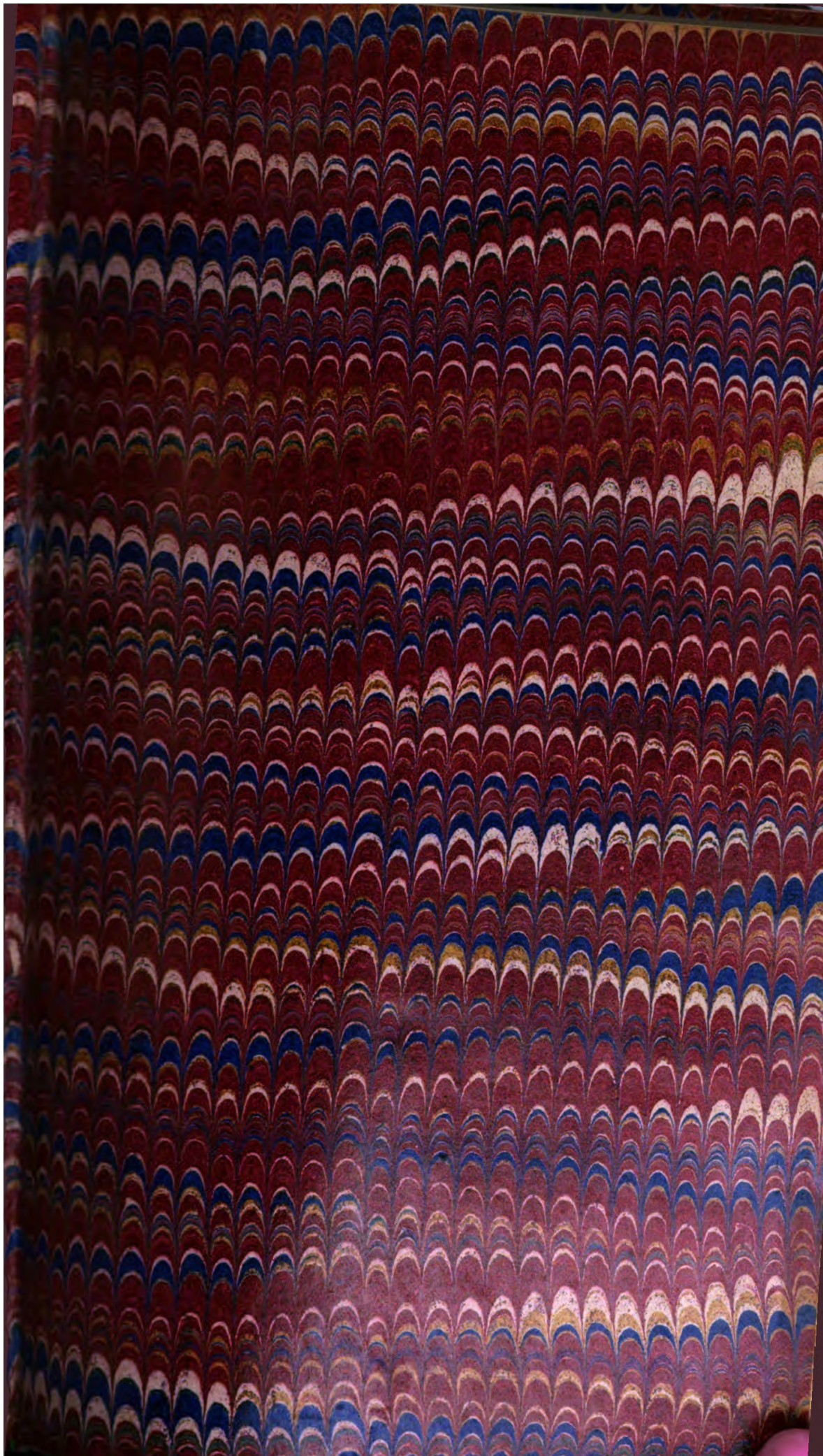
This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

55.c.12

J

W E R K E N

UITGEGEVEN DOOR DE

V E R E E N I G I N G

TER BEVORDERING DER

OUDE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

W E R K E N

UITGEGEVEN DOOR DE

V E R E E N I G I N G

TER BEVORDERING DER

OUDE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

TWEEDE JAARGANG.

TWEEDE AFLEVERING.

DER LEKEN SPIEGHEL.

TWEEDE BOEK.

LEIDEN,

D. DU MORTIER EN ZONN,

1845.

55. c. 12

Ieder Exemplaar is met de eigenhandige onder-
teekening van één der Hoofd-Redacteuren voorzien.

Wm. H. Bloet

DER
LEKEN SPIEGHEL,

LEERDICH T VAN DEN JARE 1330,

TOEGEKEND AAN

JAN DECKERS,

KLERK DER STAD ANTWERPEN.

UITGEGEVEN DOOR

D^r. M. DE VRIES.

TWEEDE DEEL.

LEIDEN,

D. DU MORTIER EN ZOON,

1845.

HIER BEGHINT TANDER BOEC.

(L. Fol. XXX. r. 2.
I. Fol. I. v. 2.)

- T**ander boec sal u lien
Vanden gheslachte Marien,
Ende vanden zanten alte zamen
Die van Annen bloede quamen,
5 Marien gheboorte also wel,
Hoe si clam inden tempel,
Ende te huwelijc moeste keren
Mids den vonnesse ons heren,
Hoe haer dynghel die bootschap brachte
10 Vander ghebenedider drachte,
Hoe si daer na des kints ghenas,
Maghet bleef ende maghet was;
Vanden wondren staet dan voort,
Die gheschieden in sine gheboort,
15 Vanden visioene dat sach
Octavianus op dien dach,

Vs. 1. I. H. Dander. 2. I. gh. van M. 3. I. H. Ende *ontbr.* — alle te s. 5. H. gheboert. 6. I. sij quamen i.; H. quam. 7. I. H. huwelike. 9. I. H. die *ontbr.* 10. H. Van dier. 11. I. Hoe zo d. n. skijnts; H. skints. 13. I. wondere st. daer v. 14. I. gheschiede. 16. I. opten d.

- Ende wat daer gheschiede doe ,
 Hoe si mitten kinde vloe
 Ten lande van Egypten waert ,
 20 Wat hem gheviel in die vaert ,
 Hoe Baptisten moeder Elyzabeth
 Metten kinde vloe ooc met
 In die woestine , door die noot ,
 Hoe Zacharias bleef doot ;
 25 Jhesus kintscheit volghet hier naer ,
 Tote dathi hadde twalef jaer ;
 Sine passie volghet dan aldus ,
 Alsoe bescreef Nychodemus ,
 Sijn verrisen ende sijn opvaren ,
 30 Daer men u wonder of mach baren ,
 Hoe hi sine jonghers trooste weder
 (l. Fol. II. Ende te hem quam hier neder ,
 r. 1.) Den heilighen gheest zende mede ,
 Prediken ghinghen [si] telker stede ;
 35 Hoe die heilighe kerke dan
 Op Jhesum Cristum eerst began ,
 Ende dat hi eerst paeus zat ,
 Hoet Pieter was na dat ,
 Ende alle die paeuse zo in rine
 40 Tote op Kaerle den coninc ,
 (E. Fol. XXX. Daer ghi in sult weten claer ,
 v. 1.) Hoe die kerke is comen haer ,

Vs. 17. I. w. wondere d. 20. I. Dat; H. hen. 21. H. Lijsbeth. 23. I. dien n. 25. I. H. volght daer n. 27. I. volght dus; H. Sijn — volght. 28. I. Alsoe; I. H. screef. 29. I. sine o. 31. I. H. jongeren. 32. H. hen. 34. I. g. zij t. 35. I. Hoe hij d. 37. I. H. deerste. 38. I. Hoe. 39. I. die *ontbr.*; H. p. also in. 40. H. Kaerlen. 41. H. wete; I. H. clare. 42. I. H. hare,

- Van Helenen ende van Constantine ,
 Die beide worden kerstine
 45 Ende der kerken gaven
 Vele voordeels ende haven ;
 Daer na so moghedl lesen
 Der heiligher kerken wesen ,
 Dat bedieden vander messen
 50 Ende andre scone lessen ,
 Daer onse ghelove vele aen staet ;
 Daer na so weet dat ane gaet
 Die opvaert van onser vrouwen ,
 Daer ghi wonder aen moghet scouwen ;
 55 Daer na sal volghen danne
 Vanden ewangeliste Janne ,
 Ende daer na so sal zaen
 Dese ander boec uut gaen ,
 Die vander nuwer ewen seit,
 60 Daer onse zalicheit in leit.
 Capitele heeft hi inne
 Eenendesestich , alse ict kinne.

Vs. 43. I. H. *Het tweede* van *ontbr.* 45. I. d. heyliger k. 47. I. H. so suldi l. 49. I. H. Dbedieden. 50. I. ander. 51. I. Daer ane ons ge-loeves v. st. ; H. ons gheloefs v. in st. 52. I. so *ontbr.* ; H. na waer dat. 53. I. H. Dopvaert. 54. I. H. w. in ; H. moeght. 55. I. na so zal. 56. I. e. Johanne ; H. den *ontbr.* — ewangelisten. 57. H. so *ontbr.* 58. I. Die a. ; I. H. ute. 62. I. H. Tweendeseventich , alsiet versinne. *Het cijfer is geheel verkeerd , want het tweede boek heeft in l. slechts 59 , en in H. slechts 62 hoofdstukken.*

(1. Fol. XXXVIII.
v. 1.)

HIER BEGHINT DIE TAFLE VANDEN
ANDREN BOEKE.

Van Joseph ende Marien gheslachte.	I.
Vanden santen die quamen van Anna Ma- rien moeder.	II.
Wat Jheronimus screef van onser vrouwen gheboorte.	III.
Hoe Maria wert ghepresenteert in den tempel.	IIII.
Hoe Maria midts Gods vonnesse man trouwede.	V.
Waer bi die zone mensche worden moeste, ende hoe hi ghebootsapt was aen Marien.	VI.
Van Marien wijshede, ende hoe si den Gods zone ontfinde.	VII.
Hoe Joseph Marien laten woude, ende bi wat redenen God woude datsi man trouwede..	VIII.
(E. Fol. XXX. v. 2.) Hoe Maria voer te Bethleem waert, ende hoe Cristus wart gheboren, ende van den vroeden vrouwen.	IX.
Hoe die heilighe kerke alle dit niet en houdt, ende datmens nochtan gheloven mach. . .	X.
Van menigherhande wonderen die gheschie- den in Gods gheboorte, ende van Ba- laams sterre.	XI.

Titel. I. tafele vanden anderen boucke vanden Leecken Spiegel; H. (Niet als titel, maar als afzonderlijk hoofdstuk, onder N°. XLIX) Dbeghin vd. a. b. C. I. I. Van Jacobs ende M.; H. Josephs. II. I. Van groten s. d. q. van Sinte Annen bloede; H. Vanden g. s. d. q. v. S. Annen Marien bloede. III. I. o. liever vr.; H. gheboerten. V. I. Hoe M. man trouwen moeste, midts den vonnesse Gods; H. Hoe M., m. d. v. G., m. tr. m. VI. I. z. werden moest mensche — ane Maria; H. gh. wart an M. VII. I. H. wijsheit; I. h. so d. z. G. o. VIII. I. wilde — r. dat G. wilde dat soe eenen man hadde; H. man hadde. X. I. alle ontbr. — ende hoemens gh.; H. al. XI. I. wondere die gheschiede; H. wondren; I. H. gheboort.

Hoe die drie coninghen tkint versochten met haren ghiften. . . . . XII.
 Hoe Joseph ende die drie coninghen spraken te samen, ende wat eren si den kinde ende der moeder doen daden. . . . . XIII.
 Hoe die coninghe Joseph berechten, en[de] hoe si van hem schieden. . . . . XIIIII.
 Vanden visioene dat Octavianus sach vanden Gods zone ende van zire moeder. . . . . XV.
 Hoe Herodes die kindre onthoofden dede, ende hoe Joseph vaert te Egypten waert.. XVI.
 Hoemen Sente Jan vluchte, ende hoe Zacharias, sijn vader, vermoort wart. . . . . XVII.
 Hoe si trocken te Egypten waert, ende van vele wondren die Cristus daer wracht. . . XVIII.
 Vanden afgoden die vielen in Egypten, ende vanden wonderen (*) die Jhesus daer wrachte.. . . . XIX.
 Hoe Jhesus tkint sterven dede dat sinen putte brae, ende weder leven dede. . . . . XX.
 Hoe Jhesus voghelkijn van aerden maecte, die henen vloghen. . . . . XXI.
 Hoe des princhen kint doot bleef, ende noch een ander dat Jhesus weder leven dede. . XXII.
 Hoe Jhesus disputerde jeghen die grote clerke, ende wat hi seide. . . . . XXIII.

(L. Fol. XXXVIII v. 2.)

C. XII. H. coninghe — horen ghichten. XIII. I. c. te gader spraken. — doen *ontbr.*; H. coninghe te s. spreken — si doen den. — doen daden *ontbr.* XIII. I. d. drie c.; H. Josephe — sceeden. XV. I. H. Ende t. m. XVI. I. kindere onthoofde, ende h. J. vloec te; H. kindere onthoofte, ende h. J. v. tEg. XVII. I. H. Janne; H. hoe *ontbr.*; I. H. sijn vader *ontbr.* — w. v. XVIII. I. H. sij dor die woestine tr.; H. tEg.; I. wonderen; I. H. die ghescieden inden weghe. XIX. I. H. Vd. a. d. v. ende vanden wonderen (H. wondren) die Cristus in Egypten wrachte. XX. I. H. dat sinen putte brae *ontbr.* — ende hoe dat (H. hoet) w. levende wart. XXI. I. Jh. die voghelkine m. vander eerden, die; H. voghelkine m. v. erden. XXII. I. k. bl. d. XXIII. I. clercken, ende vanden wonderen die hij s.; H. ende van wondren die hi s.

(*) Het HS. heeft *ende vanderen die*. . . . . Wij hebben deze blijkbare fout naar de variant verbeterd.

Hoe Jhesus ter scolen was gheset, ende
 hoe (*) hi die grote clerke verwan. . . . . XXIII.

Vanden kinde dat vanden soldere viel, dat
 Jhesus verweecte vander doot. . . . . XXV.

(E. Fol. XXXI. r. r.) Van sinen born stope die die kindre braken. XXVI.
 Vander tarwen die Jhesus zayde. . . . . XXVII.
 Hoe Jhesus was onder die leuwen. . . . . XXVIII.
 Vanden houtte dat Jhesus lenghede. . . . . XXIX.
 Hoe die meester sterf doe hi Jhesum sloech. XXX.
 Hoe Jhesus sinen meester den boec uter hant
 nam ende selve las. . . . . XXXI.
 Hoe hi Joseph ghenas die lach ende verschiet. XXXII.
 Hoe hi Jacob ghenas vander slanghen venine. XXXIII.

(I. Fol. XXXIX. r. r.) Noch van Jhesum, ende hoe sine kintscheit
 ende nam. . . . . XXXIII.

Van Jhesus miraculen. . . . . XXXV.
 Die jeeste van ons behouders passie, die de
 keyser Theodosius vant in Pylatus vierscaer
 inden trisoor metten ghemenen boeken. . . XXXVI.
 Vander epystelen die Pylatus sende an den
 keyser Claudius. . . . . XXXVII.
 Noch van Nichodemus, ende ander dinc. . . XXXVIII.
 Van Cristus verrisenesse, sine opvaert,
 ende hoe hi sine apostelen sende den hey-
 lighen gheest, ende hoe si schieden. . . . XXXIX.
 Van twee regementen, ende van Petre ende
 van Pouwelse, ende ander dinc. . . . . XL.

C. XXIII. I. clercken; H. was t. sc. gh. XXV. I. d. viel vd. s. d. Jh. weder v.; H. d. v. vd. solre. — vander doot *ontbr.* XXVI. I. H. borne stope; I. die de kinder; H. dien de kindere. XXVIII. H. leuwe. XXIX. I. langde; H. lingde. XXX. H. Jhesuse. XXXI. I. Jh. dien m. — nam uter h.; H. d. b. n. u. h. XXXII. I. verschiet midts Gods wille; H. Hoe Joseph den man ghenas midts Gods wille. XXXIII. I. H. Hoe Jhesus Jacoppe. XXXIII. I. H. Hoe Jhesus kintscheit eynde neemt (H. inde nam). XXXV. I. H. mirakele (H. miraculen) ende ander dinc. XXXVI. I. H. Hier beghint d. j. ons b. die de k. Th. v. te Jherusalem in P. vite inden ghemeenen boucke (H. boeken). XXXIX. I. sine opvaert *ontbr.* — sinen — sende sinen h.; H. verrisene, sijn o. — sinen a. XL. I. Vanden tw. — Peter — Pauluse.

(*) Het HS. heeft *hoe hoe*.

Dat *pater noster* ende die bedienisse. . . . XLI.
 Dat *ave Maria*. . . . . XLII.
 Die *credo*, daer die twalef punten des ghe-
 loven in sijn. . . . . XLIII.
 Hier beghinnen die paeuse op Cristum,
 ende strecken voort tote op Kaerle den
 groten, ende wat elc sette. . . . . XLIIII.
 Vanden paeus Silvester ende vanden keyser
 Constantine, hoe hi bekeerde ende vele
 duechden dede. . . . . XLV.
 Hoe die keyserinne Helena bekeert wert, en-
 de wat wonder daer gheviel. . . . . XLVI.
 Hoe Helena dat heilich cruus vant. . . . . XLVII.
 Hoe Silvester den drake bant. . . . . XLVIII.
 Vanden paeus Leo ende vanden keyserrike.. XLIX.
 Vander heiligher kerken, ende van Kaerle
 den groten ende vanden keyseren.. . . . L.
 Dat bedieden vander kerken ende van des
 priesters ghewaden. . . . . LI.
 Dat bedieden vander missen. . . . . LII.
 Dat bedieden vanden zeven uren. . . . . LIII.
 Vanden zeven ewen ende van des tijts beschede. LIIII.
 Hier beghint onser vrouwen opvaert, eerst-
 werf hoe die ynghel quam tote haer. . . . LV.

(E. Fol.
 XXXI. r. 2.)

(I. Fol.
 XXXIX. r. 2.)

C. XLI. I. Den *p. n.*; H. die *p. n.*; I. H. ende daer af die.
 XLII. I. Die *a. M.* in dietsche; H. Dit es die *a. M.* XLIII. I. Die *cr.*
 in dietsche, d. d. tw. poynte in sijn des gheloefs; H. Dit es die *cr.* in
 dietsche. *Het overige ontbr.* XLIIII. I. striken v. tote K. den co-
 nine, ende wat elc paeus ordineerde. *Deze titel staat in het HS. zon-*
der bijgevoegd nummer van het hoofdstuk, maar daarop volgt: Wat
elc paeus ordineerde ende sette. XLIIII; — H. striken voert op Karlen,
ende wat elc paus sette. XLV. I. (Zonder nummer, dat verkeerdelijk bij
het volgende hoofdstuk gezet is, waardoor eene verspringing der getal-
ten plaats heeft) k. C. ende hoe; H. Silvestre. XLVI. H. die ontbr. —
wondre dat gh. XLVII. (I. XLVI). I. heylighe; H. theileghe; I. H.
cruce. XLVIII. (I. XLVII). I. H. b. ende ander dinc. XLIX. (I. XLVIII).
l. p. L. ende vanden paus Adriane, ende vanden keyseriken. L. (I. XLIX).
I. H. v. Kaerlen, ende van (H. den) keyseren. LI. (I. L). I. H. Dbe-
dieden; H. des ontbr. LII. (I. LI). I. H. Dbedieden. LIII. (I. LII). I.
H. Dbedieden; I. den ontbr. LV. (I. LIIII). I. H. hoe dinghel t. h. q.

14 DER LEKEN SPIEGHEL. B. II. TAFLE.

Hoe die apostelen versamenden voor Maria ,
 ende hoe Cristus selve om haer quam. . . LVI.
 Hoe Cristus mitter hemelscher scaren Marien
 ziele voerde te hemelrike waert. . . . . LVII.
 Hoe die apostelen droeghen Marien lichame
 ten grave waert , ende wat wonder daer
 gheschiede, ende hoese Cristus haelde met
 lichame ende met ziele. . . . . LVIII.
 Van Maria ende Jan Ewangelista. . . . . LIX.
 Noch van Marien ende Janne. . . . . LX.
 Een exempel van *o intemerata*. . . . . LXI.

(I. Fol. XL.
 r. 1.) HIER BEGHINT DIE PROLOGHE VAN DEN
 ANDREN BOEKE.

Die ander boec hier beghint (*),
 Die u sal doen bekint,
 Hoe dat nuwe testamint

C. LVI. (I. LV). I. v. Marien; H. dapostlen versaemden vore Marien;
 I. H. s. q. om hare. LVII. (I. LVI). I. z. nam ende voerdese met hem ten
 hemele w.; H. te hemele. LVIII. (I. LVII). I. dapostelen; H. dapostle; I.
 H. lichame *ontbr.* — waert *ontbr.*; I. wondere dat d.; H. wondren daer
 gheschieden — lichamen; I. H. ende met ziele *ontbr.* LIX. (I. LVIII). I. H.
 Van Marien ende van; I. Sinte Jan; H. Janne; I. H. evangelisten. LX.
 (I. *ongenommerd*). I. H. Van Janne evangelisten ende van Sinte (S. *ontbr.*
in H.) Janne Baptisten. En[de hoe] (H. Hoe dat) twee clercke streden welc
 meerre ware voer (H. vore) Gode. LXI. (I. LIX). I. H. Een hispel v.
Titel. I. Hier beghint den anderen bouck; H. Dbeghin vanden.

(*) Vs. 1—34 leveren een merkwaardig voorbeeld op van *monori-*
mes, die anders bij onze oude dichters niet zeer gewoon zijn. Zie
 M. L. PH. G. VAN DEN BERGH in de *N. W. d. Maatsch. van Ned.*
Letterk. D. V, St. II, bl. 82 vlg., en Dr. JONCKBLOET, Inl. op *die*
Dietsche Doctr. bl. LIV, Aant. 2. — In I. zijn de rijmklanken nu eens
-int, dan *-ent* of *-endt*, ook wel *-eyndt* gespeld.

- In gaet, also men vint ;
 5 Hoe die oude ewe int ,
 Die meni[ch] jaer stont blint ;
 Hoe dat Yeve[n] perlemint ,
 Daer die mensche mede was gheschint ,
 Hoe der hellen zwaer tormint (*)
 10 [Inde nemen midts een kint
 Dat die vaeder heeft ghesint]
 Hier neder in dit ellint ,
 Daer hi ons mede wint
 Die ewelike blijscap zonder meswint ,
 15 Die einde meer en ghewint.
 Lieve kindere , dit versint
 Hoe [g]hi coomt in dit covint ,
 Daer die jaren liden twint.
 Hi is meer dan ontsint ,
 20 Ende zotter vele dan een rint ,
 Die uut desen ghelove wint ,
 Daer God den mensche dus mint ,
 Dat hi sinen zone , dat diere presint ,
 Om ons liet hanghen inden wint ,
 25 Aen dat cruce vaste gheprint :
 Menighe wonde hem omtrint ,

1. Fol. XXXI.
 1.)

Vs. 4. I. als men. 5. I. Ende hoe — eyndt; H. doude. 6. I. H. menich.
 7. I. H. d. Yeven. 8. I. H. d. m. bij was. 10. I. Eynde sal n. 11. I.
 bevet. 13. I. met ghewint. 14. I. Deeuwelike; H. Deuweghe. 16. I. H.
 kinder; I. dat. 17. I. H. ghij; I. dat convent. 18. H. jare; I. H. en l.
 19. H. onsint. 20. I. een kint. 22. I. dus ghemint. 25. I. Ane. —
 I. H. *De volgorde der verzen aldus: 25, 31, 32, 26, 27, 28, 29,*
 30, 33. *In 26. I. om rent.*

(*) Vs. 10 en 11 ontbreken ten onregte in ons tekst-HS. Wij
 hebben ze uit de variant (H.) ingevoegd.

Daer dat heylighe sacramint
 Tonsen behoude ute rint,
 Dat ons is bleven yesint,
 30 Daer des duvels macht bi wert verslint,
 Daer hi was zwert als een atremint,
 Ende droghe als een perkemint.
 (I. Fol. XL.
r. 2.) Ghelooft si hi ende ghemint,
 Die ons sine gracie dus toe sint!
 35 Onser vrouwen gheboorte mede,
 Hoe dynghel sine bootscap dede
 Aen haer van dier hogher drachte,
 Die si ter werelt brachte,
 Dien behouder van aertrike;
 40 Hoe hi wanderde menschelike,
 Miracule dede hi openbare,
 Also die warachtich God ware,
 Diemen te voren niet en hoorde;
 Prediken [ghinc hi] sijns vader worde,
 45 Die gheen mensche en hadde moghen
 Den volke also betoghen;
 Vander pinen die hi leet,
 Ende [hoe] hi vromelike street

Vs. 27. I. dat edele s.; H. edel. 28. I. Tonsen b. uut. 29. I. yesint.
 30. I. H. Daer sduvels; I. cracht. — wert *ontbr.* 31. I. H. hij wart; H.
 een *ontbr.* 33. I. Gheloevet zij hij onghehendt; H. hi al ongheint.
 34. I. ons dus s. gr. t. 37. I. H. An hare; I. vander. 38. I. H. Hoe s.
 39. I. Die; I. H. behoudere. 40. I. H. wandelde. 41. I. Hoe hij mi-
 rakele d. o.; H. Miraculen d. o. 42. H. Als; I. H. d. ghewarich G.
 43 en 44. I. *in omgekeerde volgorde aldus*: Predeken ghinc hij sijns
 vaders woerde, Diemen te voren noyt en hoirde; H. *desgelijks*, *maar*
in 44. gh. sins vaeder, *in* 43. vore. 45. H. Die engheen en h.
 46. I. Dien. 47. H. di hi. 48. I. H. Ende hoe dat hij (hij *ontbr.*
in H.) vromelic.

Toten einde van sijnre doot,
 50 Suldi hier horen bloot;
 Hoe hi op voer te zinen vader
 Met live ende mit ziele te gader,
 Ende ten lesten comen sal
 Doemen dese werelt al,
 55 Ende elken loon gheven
 Van dathi hier heeft bedreven,
 Ende ander dinghen onder tusschen met
 (E. Fol. XXXI. Sullen hier ooc zijn gheset,
 v. 4.) Daer aen sal ligghen salichede
 60 Den live ende der zielen mede:
 Dese boec hout capitele in
 Eenendesestich, meer no min.

(L. Fol. XXXIX. Alle duechden ghemene
 v. 1.) Spruten uut Gode allene,
 65 Ende wat hi deelt hier ende daer,
 Hine hevets te min niet een haer;
 Want sijn trisoer, dat si u cont,
 Van sijnre doghet is sonder gront.
 Weet nochtan ende verstaet,
 70 Dat sine ontfermicheit gaet
 Boven al sijn ander werc.
 Also seit ons een wijs clerc:

Vs. 49. I. H. vander d. 50. I. H. h. h. al bloot. 51. H. tsinen.
 52. I. Met ziele e. m. live t.; H. zielen. 54. H. Dese w. d. al. 55. I.
 l. sal gh. 57. H. dinghe. 59. I. ane. 60. I. Der zielen ende den live
 m.; H. Beide d. z. e. d. l. m. 61, 62. I. H. *Deze beide verzen ontbr.*
 Vs. 63. H. (*Hierboven, als afzonderlijke titel:* Dat prologus vanden
 andren boke.) doegheden. 65. I. H. w. hire d. 66. I. H. heefter.
 67. I. H. tresoer; I. dat *ontbr.*; H. dats u. 68. I. H. siere; I. duecht;
 H. doeght. 69. H. n. dat ende. 72. I. H. Als ons s. e.; H. seeght.

18 DER LEKEN SPIEGHEL. B. II. PROLOGHE.

- Soude God , dat moghedi merken,
Mids sijnre gherechticheit werken ,
75 Hi soude dan tallen stonden
Wreken der menschen zonden ;
Maer ontfermicheit , sijt des vroet ,
Can Gods ons heren moet
Also goedertieren maken ,
80 Dat hi beidt mitter wraken ,
Tes hi hem te penitencie tiet ;
Ende en bekeert hi hem dan niet ,
So wreect hi hier of ghinder ,
Hine verghetes meer noch minder.
85 In dat beghin van aertrike
Wrac hi sulcstont haestelike ;
Maer sint hi selve mensche was
Ende menscheit kinde , als ict las ,
Doe [L. Die] hi ontfinc aen die maecht ,
90 So is sine wrake zere ghetraecht.
Dat sine ontfermicheit is groot,
Daer [L. Dat] merken wi wel daer aen alblood ,
Dat hi sinen sone en spaerde niet
Hi en sendene hier in dit verdriet ,
(E. Fol. XXXII. r. 1.) 95 Daer hi jammerlijc bleef doot ,
Om ons te helpene uter noot ,

Vs. 73. I. moghen; H. moghdi. 74. I. Met siere; H. sine. 76. I. des.
77. I. zijts vr.; H. des sijt. 78. H. h. grammen m. 81. I. Tote dat
hij te; H. Tote hi te penitentien. 82. I. en *ontbr.* 83. I. H. hijt; I.
h. ende gh. 84. H. meerre. 85. H. erterike. 86. I. H. Wr. God s.
so h. 88. I. H. ic. 89. I. H. Die hi o. anc; I. maghet. 90. I. wr.
soe ghetraghet. 91. I. is zo gr. 92. I. Merken wij dan daer om al-
blood; H. Merken wi daer an. 94. I. Hine senden; I. H. hier *ontbr.*
95. I. jammerlike.

Also u dese boec al

Scone ende wel verclaren sal:

(1. Fol. XXXIX. v. 2.) God latene so volbringhen mi,

100 Datter sijn lof ende sijn ere in si!

Vs. 97. I. Also u desen anderen bouc sal; H. d. ander b. 98. I. Scoen
e. claer vertrecken al; H. e. clare. 100. I. H. *Het tweede sijn ontbr.*

(I. Fol. XL.
r. 2.)

—

**Van Josephs ende Marien
gheslachte. — I.**

Nu also die here van hemelrike
Sach dat al aertrike
Quaet hantierde ende zonde minde,
Ende hem niement en kinde
5 Diese al van niete hadde ghemaect,
Ende die duvel aen hem hadde ghesaect
Alle dese werelt ghemene,
(I. Fol. XL.
v. 1.) Ende prinche daer in was allene,
Ontfermde hem sijn hantghewerke.
10 Elc hore nu ende merke,
Hoe vriendelijc God woude
Gaen tote onse behoude.
Hi hadde in sijn godlike nature
Voorsien ene creature,
15 Eer hemel ofte aerde waren,

Titel. I. Van Jacobs ende M. Vs. 1. I. Nu *ontbr.*; I. H. onse h. 2. I. eerderike; H. erterike. 4. I. h. niet en; H. nieman. 5. I. H. Diet al. 6. H. Entie; I. duvele. 7. I. Al. 8. I. Ende pr. der princen en was ne gheene. 9. I. h. God sier h.; H. sire. 11. H. vr. dat G. 12. I. H. onsen. 13. I. H. sine. 14. I. Voersien elke cr. 15. I. off; I. H. hemele oft.

- Daer hi mede woude , twaren ,
 Ofdoen scade ende blame ,
 Die ons quamen van Adame ,
 Ende des duvels macht storen :
- 20 Dat was die maghet vercoren ,
 Als ghi hier na sult horen ,
 Daer hi of woude sijn gheboren .
 Vanden edelen gheslachte , daer ghi
 Hier voren of hoordet zegghen mi.
- 25 Hier voren hebbic bescreven ,
 Hoe dat twalef zonen bleven
 Na Jacob den patriarke ,
 Ende hoe dat van elken een sterke
 Groot gheslachte comen was.
- 30 Deen zone hiet Judas ,
 Van wies gheslachte , des zeker zijt ,
 Quam die coninc Davijt ;
 Ende van Davids gheslachte vercoren
- (E. Fol. XXXII. r. 2.) Wert Jhesus Cristus gheboren:
- 35 Dus is sijn moeder van rechte
 Van Judas ende van Davids gheslechte ,
 Want sijns vader gheslachte , als ghi ziet ,
 En hoort te deser menscheit niet.
 Nu sijn daer twee ewangelisten ,
- 40 Die dese gheslachte bet wisten ,
 Die beide scriven ende leren

Vs. 16. I. H. met; I. wilde. 19. I. scoren. 20. H. maeght. 22. I. H.
 Daer si (I. zo) werden sal gh. 24. H. horet. 25. H. vore; I. ghescre-
 ven. 26. I. H. dat ontbr. 27. I. Van J.; H. Na Jacoppe. 28. I. elke.
 30. I. H. Deen zo h. 36. I. H. *Het tweede* van ontbr. 37. I. H. vaders.
 38. I. Ende h. tot d.; H. h. tesser. 40. I. H. gheslachten; I. wel w.

Die hoghe gheslachten ons heren.

Lucas dat gheslachte began

(I. Fol. XL.
v. 2.)

Op Joseph, Marien man,

45 Ende noemet achterwaert algader
Tote op Adaem, onsen eersten vader.

Matheus set sijn beghin

Op Abraham, meer noch min,
Ende coomt neder mit dier gheboort

50 Tote op Joseph, daer ghi of hoort.

Aldus soe en doen si twint

Van Marien gheboorte bekint;

Nochtan sijt zeker des

Datsi van Davids gheslachte es;

55 Want Joseph, wats gheschiet,
En hadse anders moghen trouwen niet;

Want elc Jode van rechte

Moeste huwen in sijn gheslechte.

Die ewangelisten hadden hier toe

60 Redene, en zegghe u hoe.

Men plach wilen, alst noch zoude,

Daer men gheslachte woude

Bescriven, datmen dan

Tgheslachte vertrac vanden man,

65 Ende vander vrouwen niet.

Ooc mochte wel sijn gheschiet,

Dattie ewangelisten also clare

Vs. 42. I. H. Dat h. gheslachte. 43. I. Lucas gh. d. b. 44. I. Op Jacoppe,
den heilighen man. 45. I. noemt. 46. I. H. op Adame den iersten.
47. I. Math. die set. 48. H. Abrahame. 49. H. diere. 50. I. op Jacoppe
d.; H. Josephe. 55. I. w. Jacob wast. 56. I. hadde a. 59. I. H. Dewan-
gelisten. 60. I. H. Red. ende z.; H. seggu. 62. I. H. gheslachten.
64. H. vertra. 66. I. mocht. 67. I. Dat dewangeliste; H. Dat dew.

Tgheslachte niet en wisten van hare,
 Als si van haren man deden.

70 Mer weet dat ter waerheden,
 Dat Maria, na ende vore,
 Quam van tser Davids ore,
 Also die heilighe kerke lijst

(2. Fol. XXXII. v. 1.) Telker stede ende telker tijt,

75 Ende leraren scrivent mede.
 Van David lasiet in eenre stede,
 Dathi onder dandre hadde twee zonen,
 Nathan ende Salomoen,
 Ende dat Joseph, die man Marie[n],

(1. Fol. v. 1.) 80 Quam van Salomons pertie[n],
 Ende dat Marien vader dan
 Quam van desen Nathan.

Marien moeder ende vader
 Ende die Joden allegader

85 Waren alle zeker das,
 Dat heer Joachim was
 Van heer Davite gheboren,
 Ende daer bi wert Maria vercoren
 Inden tempel te sine met

90 Den edelen magheden, die gheset
 Daer in waren, alse ghi
 Saen sult horen zegghen mi.

Vs. 68. I. H. niene w. 69. I. Als hij v. — dede; H. Alsi v. 70. I. waer-
 hede. 72. I. v. coninc D. 74. I. H. Ende elc leerare scrivet. 76. I.
 H. Van Davite las ic. 77. I. dander. 78. I. H. Nathanne; I. Salomoc-
 ne; H. Salomonen. 79. I. H. dat *ontbr.* — die *ontbr.* — Marien.
 80. I. H. partyen. 84. H. Entie. 87. H. heren. 88. H. ghecoren.
 90. I. maechden; H. Dien e. maeghden. 91. I. H. inne w.; I. alsoe;
 H. als.

Ons seghet Scolastica
 Ende die goede clerc Beda ,
 95 Dattie Joden in ouden daghen
 Te beschrivene plaghen
 Haer gheslachten in enen boec ,
 Ende leiden dien in enen hoec
 Inden tempel, als ic las ,
 100 Daer hi wel besloten was.
 Herodes, die daer coninc wert ,
 Wien die Joden waren hert ,
 Dede dien boec nemen daer
 Ende verberndene, dats waer ,
 105 Om dathi van desen
 Te edelre woude wesen ;
 Want hi hadde ghemict te voren ,
 Ware die boec verloren ,
 Dathi wel maken zoude mare ,
 110 Dathi van Davids gheslachte ware :
 So soude hi hebben edelhede ,
 Ende der Joden maech zijn mede ;
 Want jeghen der Joden ghehinc
(E. Fol. XXXII. v. 2.) Was hi worden coninc,
 115 So dat sine hadden leit ,
(I. Fol. XLI. v. 2.) Ende hi ontsach hare felheit.
 Hier bi machmen wel weten ,
 Dat des vele wert vergheten ,
 Doemen den boec verbrande ;

Vs. 93. I. seit ; H. seeght. 94. H. Entie. 96. I. Te scrivene oie
 pl. 97. I. Hare ; I. H. een. 104. I. verbernen, dat es ; H. verbran-
 den, dat was w. 106. I. H. Tedelre. 108. I. Waren d. boucken.
 109. I. H. w. soude maken m. 113. I. teghen. 116. H. hoer,
 118. H. v. was v. 119. I. die boucken ; H. dboec brande,

120 Maer doch waren Joden inden lande
 Die des vele hadden onthouden,
 Also si hoorden zegghen den ouden,
 Datmen (*) weder som bescreef,
 So dat niet al verloren en bleef.

**Danden groten santen die quamen van
 Sinte Anna Marien moeder. — II.**

Joachim waerlike
 Nam Anna in huwelike,
 Ende dese vrouwe Anna
 Hadde een zuster, hiet Hymeria,
 5 Ende si hadde twee kindre, dat ghijt wet:
 Deen was Elyzabeth,
 Sinte Jans Baptisten moeder;
 Dander was Eliud, hare broeder,
 Die was oudevader van Sinte Servase,
 10 Die te Tricht rustet optie Mase,
 Die den bisscopstoel met sijne machte
 Van Tongheren te Tricht brachte,
 Daer hi langhe stoet, als ic vernam,
 Eer hi te Ludeke quam. —

Vs. 120. I. H. Maer *ontbr.* 122. I. H. sij z. h. d. 123. I. H. Datmen. 124. H. dadt al niet v.

Titel. 1. v. S. Annen bloede M. onser liever vrouwen m.; H. Annen. Vs. 1. I. Joach. hadde w.; H. Joach. nam w. 2. I. H. Nam *ontbr.* — Annen. 3. I. dese *ontbr.* 4. H. ene; I. h. Ysmeria. 5. H. Die hadde; I. H. kinder. 6. I. H. Deene. 7. I. Sent. 8. I. hair; H. hoer. 9. I. H. Hÿ w. oudervader. 10. I. H. rust. 11. I. de b.; I. H. sire. 12. I. Van Tonghere; H. Van Tongren. 13. I. Die daer l. stont.

(*) Het HS. heeft *Datment.*

15 Dese goede vrouwe Anne
 Hadde deen na dander drie manne:
 Joachim was haer eerste man,
 Die ons heren moeder an haer wan,
 Diemen Joseph te huwelike gaf,
 20 Als ghi hier na sult horen daer af.

Doe Joachim doot was,
 Nam si enen man, hiet Cleophas,
 Die was Josephs broeder
 Man Marien Gods moeder.

(I. Fol. xli. v. 1.) 25 Cleophas wan an Annen, als ict sie,
 Een dochter, hiet ooc Marie.

Deser Marien, wi lesent dus,

(E. Fol. XXXIII. r. 1.) Gafmen enen man, hiet Alpheus,
 Die aen haer wan vier kinder:

30 Deen was Jacob die minder,
 Joseph, diemen ooc hiet Barsabas,
 Ende Sente Symon, ende Judas.

Also Anna haer ander man sterf,
 Den derden si doe bewerf:

35 Salome hiet hi, alsic versta;
 Daer of hadde si ooc een Maria:
 Zebedeus wert haer man,
 Daer si twee kindere of ghewan,
 Twee uutmene zalighe manne,

Vs. 16. I. na den anderen; H. naden andren. 17. H. hare. 18. H. hare. 19. I. Dm. Joseppe; H. Josephe. 20. I. hier na *ontbr.*; H. hier *ontbr.* 21. I. H. Also J. 23. I. H. w. des J. 25. H. anc → alsic; I. ic lye. 26. I. Eene d. ende h. M.; H. Ene d. 27. I. lesen. 29. I. H. an hare; I. kinderen; H. drie kindre. 30. I. Die een; I. H. mindere. 31. I. ooc *ontbr.* 33. I. Als; I. H. Annen. — haer *ontbr.* 34. I. H. doen verwerf. 35. I. Salomas. 36. I. H. had; H. ene. 37. I. was h.; H. hare. 38. I. kinder; H. kindre. 39. H. ute nemende.

- 40 Den meerren Jacob ende Janne,
 Den vermaerden ewangeliste,
 Die Gods verholentheit wiste,
 Dien God sijnre moeder gaf in hoeden,
 Onder den cruce daer si stoeden.
- 45 Dit salighe gheslachte ende dit goede
 Quam al van ver Annen bloede:
 Hier na zo zuldi horen,
 Hoe Maria wert gheboren.

**Wat Jheronimus screef van onser
 vrouwen gheboorte. — III.**

- Jheronimus in sijnre kintschede
 Hadde ghelesen in eenre stede,
 In wat manieren ende hoe
 Onser vrouwen gheboorte quam toe;
- 5 Ende over langhen tijt na dat
 So sat hi in eenre stat,
 Daer hi jeghen liede sprac
 Ende die dinc also vertrac,
 Also hem ghedochte van desen
- 10 Dat hijt wilen hadde ghelesen.
 Doe bat men hem zonder letten,
 Dat hijt in scrifte wilde setten.
 Doe screef die goede Jheronimus

¹ Fol. XLII
 12)

Vs. 40. I. H. meerre; I. Jacoppe. 41. H. ewangliste. 43. I. Die; H. sire. 44. I. Daer zij o. d. cr. st.; H. Daer si biden cr. st. 46. I. H. al ontbr.; I. vrou A.; H. veren A. 47. H. zo ontbr.
 Titel. I. Wat Sinte J. — o. liever vr. Vs. 1. H. sire. 2. I. H. eere. 4. H. gheboert. 6. I. Zat hij in eere ander st.; H. ere. 7. I. lieden, 10. H. hi. 11. I. men ontbr. 12. I. scriften; H. scrift.

Van onser vrouwen aldus,
 15 Ende heeft in sijn beghin gheset,
 Dat Joachim was van Nazareth
 Uten lande van Galylea,
 (E. Fol. XXXIII. r. 2.) Ende van Bethleem ver Anna,
 Ende dat dese twee te samen
 20 In rechten huwelike quamen,
 Ende waren gherecht voor Gode,
 Ende hilden der wet ghebode.
 Alle die have, die hem God gaf,
 Daer maecten si drie deel af:
 25 Teen gaven si, te Gods eren,
 Den dienres inden tempel ons heren;
 Den armen gaven si gheheel
 Ende den pelegrimen tander deel;
 Dat derde deel si selve hilden,
 30 Om datsi daer of leven wilden.
 Twintich jaer ofte daer omtrint
 Saten si dus zonder kint.
 Doe baden si naernstelike
 Gode van hemelrike,
 35 Dat hi hem een kint wilde gheven.
 Si wildent al sijn leven
 Weghen, setten ende leren
 Ten heilighen dienste ons heren.
 Nu quam een hoghe feeste dach,
 40 Dat dat Joodscap van rechte plach

Vs. 18. I. vrou Anne. 21. I. H. gh. in G. 23. H. hen. 24. H. deele. 25. I. Deene g. sij in G.; H. Deen. 28. I. peelgrine; I. H. dander. 29. I. H. deel *ontbr.* 30. I. H. dat siere af. 31. I. Dertich j. of; H. oft. 33. I. H. neerenstelike. 35. H. hen. 37. I. Wijsen, zetten ende keeren. 38. I. dienst. 40. I. H. Dat dJ.

Van over al inden lande
Te bringhene sijn offerhande
Ten temple in Jherusalem.

Daer quam Joachim, ende met hem

45 Sine ghebuere een deel te samen.

Inden tempel datsi quamen

(1 Fol. XLII. Ten outhare, als dander deden.

Een pape stont daer ter steden,

Die heren Joachimme doe

50 Herde smadelike sprac toe:

Hi seide, hoe hi so coene ware

Dathi quame te Gods outhare.

Hi ware versmaet voor Gode,

Na der wet ghebode;

55 Want hem God in al sijn leven

Noit kint en hadde ghegheven,

Daer sijn volc bi ware ghedijt:

(1 Fol. XXXIII. Dies ware hi vermaledijt.

Joachim was te barenteert,

60 Ende is uten tempel ghekeert,

Sere bescaemt ende confuus,

Ende en dorste niet keren thus

Metten ghebueren, daer hi mede quam.

Sinen wech dathi nam

65 Ter weyden, daer sine herden laghen

Met sinen beesten te dien daghen,

Daer hi enen tijt bleef,

Vs. 42. I. haer o.; H. sine. 43. I. tempel. 45. I. H. Siere gh. 47. I. Te dien outaer; H. Tien — dandre. 48. I. stede. 49. I. her Joachim. 50. H. smadelijc. 54. I. wetten; H. wette. 55. H. Want G. hem in. 57. H. Dare. 60. H. temple. 62. I. H. n. comen th. 63. I. H. met. 65. H. sijn. 66. H. b. tien.

Ende sijn vernoy also dreef.

Doe quam dynghel te hem daer

70 Met groten lichte herde claer ,

So dat versaghet was Joachim.

Dynghel sprac dus te him :

» Joachim , en versaecht u twint ,

Ic bin dynghel van Gode ghesint ,

75 Om dat ic di zoude doen verstaen ,

Dat God dine bede heeft ontfanen ,

Ende dine scande ende dijn verzeren

Al in vruechden di sal keren.

God en doet zonder zake niet ,

80 Want dat is dicke ghesciet ,

Dat God niet en woude ghehinghen ,

Dat vrouwen kint ontfinghen

(1. Fol. XLII. Inder joghet , mar inder outhheit ,

Alst hem nature heeft ontseit ,

85 Om dat God niet en woude

Dattie vrucht comen zoude

Van des vleeschs ghenoechlicheide ,

Mar bi sijnre moghenthede

Yet nuwes woude bringhen voort

90 Vander selsenre gheboort.

Die eerste moeder , des sijt ghewes ,

Daer dat Joodsche volc of comen es ,

Dat was Abrahams wijf , ver Sare :

Vs. 68. I. H. v. alleene dr. 71. I. H. versaeght. 72. I. H. aldus. 78. I. vr. sal doen verkeeren; H. vreude. 81. I. wilde. 83. I. juecht; H. joeght. 85. H. niene. 86. H. vrocht. 87. I. vleesch; H. ghenoechlicheiden. 88. H. sire moghentheden. 89. I. nieuws wilde. 90. I. Van diere selsender; H. Vandire. 91. I. Deerst m.; H. Dierste. 92. I. H. Daer dJ. 93. I. vrou S.

Si was out neghentich jare,
 95 Doe si van Ysaac ghenas,
 Die een heilich patriarke was.
 Josephs moeder, ver Rachel,

(E.F. fol. XXXIII. v. 2.) Was ondrachtich also wel,
 Die here zeder was becant

100 Van al Egypten lant,
 Die drome conste bedieden,
 Daer wonder of gheschieden.

Wie was ye sterker dan Sampsoen?

Wie heiligher in al sijn doen

105 Dan Samuel, die prophete goet?
 Haerre beider moeder, des sijt vroet,
 Waren ondrachtich, ende daer bi
 Moghedu te bet gheloven mi,
 Mids exemplen die wi scouwen,

110 Dat van ondrachtighen vrouwen
 Grote gheboorten op staen.
 Daer bi segghic zonder waen:
 Anna saldi (*) een dochter draghen,
 Die Gode wel sal behaghen:

115 Maria sal sijn haer name;
 Si sal inder moeder lichame
 Ghehelicht sijn ende heilich bliven,
 Ende salich zijn boven alle wiven.

Vs. 94. I. twintich (!). 95. I. H. van Yzaacke. 97. I. m. van R.
 99. I. sindert; H. sider. 102. I. w. ave gheschiede; H. wondre. 103. I.
 w. noyt st.; H. w. st. ic d. 104. I. al *ontbr.*; H. Wie was h.
 108. I. H. Moeghdi te bat. 109. I. exemple mogen wij; H. exemple.
 111. I. gheboirte. 112. I. H. zegghic dy s. 113. I. H. sal di; H. eene.
 114. I. sal wel. 115. I. haren. 118. I. H. zijn *ontbr.*; I, allen.

(*) Het HS. heeft *suldi*.

- (I. Fol. XLII.
v. l.) Men salse ter werelt niet keren ,
 120 Mar inden tempel ons heren
 Salsi metten maechden zijn ,
 Ende altoos bliven maghet fijn.
 Van haer sal worden gheboren
 Die Gods zone uutvercoren ,
 125 Alder werelt salichede ,
 Ende si sal bliven maghet mede.
 Ende hier bi gheloves te bat :
 Als ghi ter poorten coomt vander stat ,
 Diemen die guldine poorte hoort nomen ,
 130 Sal Anna jeghen u comen ,
 Die omme uwe langhe merre
 Droeve heeft gheweest ende erre :
 Si sal verbliden menichfout ,
 Also zaen als si u scout.”
 135 Dus voer dinghel van dier stat
 Tote Annen daer si zat
 Ende dreef groot misbaer
 (E. Fol. XXXIV.
r. l.) Om haren man , waer hi waer.
 Dynghel seide Anna doe
 140 Alle die selve bootscap toe ,
 Die hi aen Joachim dede.
 Ooc seide hi haer mede ,
 Datsi op stonde haestelinghe

Vs. 121. I. Salse. 122. I. a. m. bl. f.; H. altoe maeght bl. f.
 123. I. H. hare. 124. H. goedsone. 126. H. maeght. 128. I. Also ghij
 comt t. p. vd. 129. I. H. die *ontbr.* 131. I. H. om u l.; I. merren;
 H. meren. 132. I. hevet. 134. H. als u. 137. I. dr. harde gr.; I. H.
 mesbare. 138. I. H. h. ware. 139. I. H. s. Annen. 140. I. H. Al.
 141. I. H. ane; H. Joachimme. 142. H. hare. 143. I. H. opstoede
 handelinghe.

Ende ter guldenre poorten ghinghe :

145 Si zoude Joachim ontmoeten daer.

Dit vonden si beide waer ;

Want si ondermoeten hem beide ,

Ghelijc dat hem dynghel zeide ,

Ende elc heeft andren vertroken

150 Dattie ynghel heeft ghesproken ,

Als ghi voren hebt verstaen.

Thuus waert sijn si beide ghegaen ;

Ende dancten Gode daer of ,

Ende verbeidden sijn belof.

Fl. Fol.
LXXI
(c. 2) 155 Anna ontfinc dat beste kint

Dat (*) man aen vrouwe wan ye sint ,

Recht opten achtenden dach

Die in December ghelach.

Ende als sijt hadde ghedreghen

160 Neghen maende, als vrouwen pleghen ,

Ghenas si daer of, onghewaent ,

Achte daghe in Speltmaent ,

Doemen screef, als ict versinne,

Vander werelt eerst beghinne

165 Eenendevijftich hondert jare

Ende vierendetachtich, dats ware.

Vs. 144. I. guldene poirte; H. guldender. 145. I. H. Joachimme. 147. H. ondermoetten hen; I. beiden. 148. H. hen. 149. I. anderen vertrocken. 150. I. Wat hem dingel; H. Wat dinghel. 151. H. vore. 154. I. ghelof. 156. I. Dat m. ende vr.; H. Dan man anc. 157. I. Rechte op dien achtersten d.; H. optien achtensten. 158. H. in Decembre. 159. I. alsoet h.; H. alsijt h. 160. I. maenden. 161. I. Gh. uere af al o.; H. sire af. 162. I. H. in Spelmaent. 163. I. H. ic; 164. I. H. iersten. 165. I. Een en v. — jaer. 166. I. dit is waer; H. dits clare.

(*) Het HS. heeft *Dan*.

Nu ben ic eerst comen dan
 Daer ic dit gheslachte omme began
 Van Adame neder, als ghi hoort,
 170 Tote onser vrouwen gheboort.
 Elc kersten waerlike
 Sal Gode van hemelrike
 Dancken met al zjñre macht
 Vander glorioser dracht:
 175 Dit is die vrouwe van machte groot,
 Die de hemelsche poorte ontsloot,
 Die ver Yeve sluten dede
 (E. Fol. XXXIV. r. 2.) Met haerre onghehoorsaemhede;
 Dit is si die dat serpent verwan,
 180 Dat Yeven brachte inden ban;
 Dit is si die den duvel bant,
 Die al aertrike hadde in hant,
 Die de viande so ontsien,
 Datsi alle van haer vlien;
 185 Dit is si, der ynglen vrouwe,
 Verdrijfstere van allen rouwe,
 Coninghinne dier ghelike
 Van hemele ende van aertrike;
 Dit is si die ghereit
 190 Vellen can die [Gods] gramheit,
 Also hi op ons es erre;
 Dit is si, die leedsterre,

Vs. 169. H. ghijt. 173. H. sire. 174. I. H. Van deser. 175. H. Dits.
 177. I. vrou. 178. I. haere; H. horre. 179. I. Dit es zu die tserpent;
 H. Dits si die dserpent. 180. I. Die Y. 182. I. alle. 184. H. hare.
 185—188. I. *Daze vier verzen ontbr.* 185. H. ingle. 187. H. die.
 188. H. hemle. — van *ontbr.* 189. I. Dat es zo oic die; H. si oec d.
 190. I. H. can Gods gr. 191. H. Als.

Die ter havenen der zaligheden
 Alle menschen wel can leden.

(L. Fol.
 XLIII.
 c. 1.)

195 Hi is vroet die haer dient;
 Want God is haer zo vrient,
 Hi en ontseit haer klein noch groot;
 Si helpt den mensche uter noot,
 Voor haers liefs kints aenschijn:
 200 Ghelooft moet si ewelije zijn!

*Hoe Maria ghepresenteert was inden
 tempel. — III.*

Maria, die jonghe joghet,
 Wies in graciën ende in doghet,
 Dier si altemale vol was,
 Want God onste haer das.

5 Doe si was van drie jaren
 Ende melcs mochte ontbaren,
 Woude moeder ende vader
 Gode doen algader
 Datsi ghelooft hadden voren,
 10 Als ghi voren moghet horen.
 Tkint brochten si met eren
 Gode te loven ende teren
 Toten temple, die hoghe was ghestaen,

Vs. 193. I. havene ter zalichede. 194. I. Allen. 195. H. hare.
 196. H. hare. 197. I. Hine onseeght h. el. of gr.; H. Hin ontseeght
 hare cleine no. 199. H. Vore; I. kint. 200. I. m. hij e.

Titel. I. gh. werdt i.; H. wart gh. Vs. 1. I. H. dese j. joecht. 2. I.
 Wies op in — duecht; H. doeght. 3. I. Dier altemael soe v. 4. I.
 Want God onse heere jonste; I. H. hare. 5. H. drien. 6. I. melcs moeste;
 7. I. Wilden. 10. I. Alse; H. vore moeght. 12. I. H. Toten tempele
 (H. temple) ons heeren. 13. I. H. Dic tempel; I. was so h. gh.; H. was h. gh.

So datmen op moeste gaen

15 Vijftien trappen dicke,

(E. Fol. XXXIV.
v. 1.) Hoghe ende onghemicke.

Daer settén si tkint neder,

Ende zoudent vernemen weder

Ende opdraghen met hoeden.

20 Ende als sijs minste moeden,

Is tkint zonder hulpe zaen

Allene die trappen ophegaen,

Sonder yemens toe doen.

Dies wonderde hem allen doe[n].

25 Ende om tghedincken van desen

Vintmen noch liede die lesen

Die vijftien salme te eren

Maria die moeder ons heren,

(I. Fol. XLIII.
r. a.) Die vijftien trappen op ghinc,

30 Jeghen der naturen ghehinc;

Want te teeder was hare macht

Te doen alsulke cracht.

Hare offerhande daden si daer,

Alsmen plach te dien outhaer,

35 Ende dancten (*) Gode der gave,

Ende keerden weder daer ave

Thuus waert haerre straten,

Ende hebben tkint daer ghelaten

Vs. 14. I. dm. daer op. 15. H. Viftiene. 18. I. soudent. 20. I. sij' minst;
H. alsij's minst. 22. I. H. Alle d. 24. H. hen. 25. I. om gh. 26. I. noch *ontbr.*
27. H. viftiene zalme; I. psalme; I. H. teeren. 28. I. H. Marien der
m. 29. I. H. Die de v. 31. I. te *ontbr.*; H. hoer. 32. I. H. doene;
H. al selkene. 33. I. Haer; H. Hore offrande; I. H. dare. 34. I. H.
pleecht — outare. 35. I. H. dancten; I. gaven. 36. I. H. daer *ontbr.*

(*) Het HS. heeft *dancken*.

- Metten maechden , die plaghen
 40 Te werkene in dien daghen
 Ornamenten ende chierhede ,
 Daermen mede dede
 Gods dienst te dier stede ,
 Alsoot doe was die zede.
 45 Dit werc leerde si zo wel ,
 Dat sijt bet dede dan yement el;
 Dat den andren maechden daer
 Te werkene was al te zwaer
 Ende te subtijl ende te rike ,
 50 Dat wrachte si lichtelike.
 Ende om datsi was van desen zinne ,
 Hietense dander coninghinne :
 Si seiden waer , diet wel besiet ,
 Al en wisten zifs zelve niet.
 55 Daghelijcs quam dynghel te hare ,
(E. Fol. XXXIV. v. 2.) Dien si scouwede openbare ,
 Diese vriendelijc visiteerde
 Ende themelsche broot presenteerde ;
 Want si was van zeden
 60 Ghaerne in enicheden
 In hare innighe ghebeden ,
 Al vol ootmoedicheden.
 Sine quam noit voor mans aenschijn ,

Vs. 39. I. Met dien m.; H. Mettien m. 41. I. H. Ornamente; H. sierhede. 43. I. dienste; H. d. tier. 45. I. H. Dat. 46. H. ieman. 47. I. anderen. 48. I. werken; I. H. al *ontbr.* 49. I. H. *Het eerste ende ontbr.* 51. I. H. Ende *ontbr.*; I. vanden sinne. 52. H. dandere. 54. I. Al ne. 55. I. thare. 56. I. Die zij scoude. 57. I. vriendelike visenteerde. 58. I. prosenteerde. 61. H. haren inneghen. 62. I. volle. 63. H. q. nie v.

Daer sijs quite mochte zijn ;
 (I. Fol. 65 Si ontrac haer tallen steden
 XLIII. v. 1.) Uter menschen onleden ,
 Ende voeghede haer allene ,
 Om datsi mit herten rene
 Ghebruken woude , in vruechden diep,
 70 Haers brudegoms diese sciep.

*Hoe Maria mids den vonnesse Gods
 man trouwen moeste. — V.*

Doe dese heilige maghet , twaren ,
 Out was van viertien jaren ,
 Gheboot die bisscop openbare ,
 Dat elke maghet , die so out ware
 5 Datsi nemen mochte man ,
 Te haren vrienden trocke dan
 Ende man trouwede na die wet ,
 Die die Joodscap hadde gheset.
 Dus heefter een deel oorlof ghenomen ,
 10 Die tharen tide waren comen ,
 Sonder Maria , wats gheschiet ,
 Si en woude van danen niet.
 Ende als men haer vraghede waer bi
 Si dat dede , antwoorde zi :

Vs. 65. I. ontrac; H. hare. 67. I. voechde; H. hare. 69. I. wilde; H. vreuden.

Vs. 1. I. H. dese salige; H. maecht; I. te waren. 2. H. dertiene jare. 4. H. maecht. 6. I. Trocke te h. vr. d.; H. Thoren. 7. I. Ende name manne na; H. m. namen na. 8. I. H. Die dJ. 10. I. te haren tijden. 12. I. So ne wilde van dair; H. van daer. 13. I. als men h. vraechde; H. hare vraghde. 14. I. dade; H. daede.

15 » Mijñ vader ende mijn moeder beide
 Daden Gode zekerheide,
 Dat ic al mijn leven
 In zinen dienste zoude cleven,
 Ende offerden mi onsen here;
 20 Ende al en ware des min noch mere,
 So hebbic Gode ghelooft nochtan,
 Dat ic meer en neme man,
 Maer mine reynicheit houden al
(B. Fol. XXXV. z. 1.) Also langhe als ic leven sal.”

25 Also die bisscop dat verstoet,
 Peynsde hi te hant in sinen moet,
 Dat ghelooften sijn scouden,
 Ende datmen die moeste houden

(L. Fol. XLIII. z. 2.) Gode zonder breken,

30 Ende woude hem dies bespreken,
 Want en was noyt ghesien,
 Dat yement gheloofde voor dien
 Te houdene reinichede:
 Te meer was hire gheladen mede.

35 Ooc woude hi node ghehinghen
 Onghewone dinc op te bringhen.
 Te gader dede hi comen te hant
 Doude wise diemen vant,
 Ende beriet hem met hin.

40 Doe droech hem also die zin,

Vs. 15. I. vadere. 18. I. dienst. 20. H. den. 22. I. ic nemmermee-
 re en name. 23. H. reicheide houde. 25. I. b. dit. 26. I. Peynstde
 hñ; H. Peinsdi thant. 27. I. beloeften. 30. I. wilde. 31. I. Want het en.
 32. H. iemen — vore. 34. I. meere. 35. I. wilde; H. woudi. 36. I.
 H. te ontbr. 37. H. gadre dedi. 39. I. m. hem; H. m. hen. 40. H.
 hen — sen.

Om dattie dinc ware onghelijc
 Ende zonderlinghe twivelijc,
 Datmen Gode aen roepen zoude,
 Dat hi dese dinc bescheden woude.

45 Die bisscop viel op zine knien,
 Ende bat onsen here mittien,
 Dat hi te kinnene gave
 Sinen heilighen wille daer ave.

Ene stemme sprac daer toe,
 50 Daer sijt alle hoorden doe:
 »Elc man, des sijt ghewes,
 Die buten huwelijc es,
 Ende comen van Davids bloede,
 Sal draghen ene dorre roede

55 In sine hant tien outhare;
 Ende dies roede die bloeit dare,
 Ende daer een duve op comet dan,
 Dat sal zijn Marien man.”

Doe si dese stemme hoorden,
 60 Waren si blide vanden woorden,
 Ende daden also gheschien.
 Joseph was een van dien.

Dit was op enen feest dach,

(E. Fol. XXXV. r. 2.) Dat dat Joodsche volc plach

(I. Fol. XLIV. r. 1.) 65 Van over al inden lande

Ten tempel te bringhen offerhande.

Vs. 42. I. Ende s. zeer tw.; H. s. seré tw. 47. I. hij hem te
 kennen; H. kinne. 48. I. H. w. hier a. 49. I. H. doe. 50. I. H.
 toe. 52. I. huwelike; H. huweleke. 53. I. c. is v. 55. H. sijn; I.
 ten. 56. I. H. Ende sgheens r. — bloyt. 57. I. H. eene d. op comt.
 61. I. H. dadent. 63. H. feeste dach. 66. H. temple br.; I. br.
 haer o.

- Ende om dat Joseph so out was ghedaecht
 Te trouwene so jonghen maecht,
 Decte hi sijn roede ghereet,
 70 Dat niemant en wiste, onder sijn cleet.
 Ende doe alle also te zamen
 Tote dien outhare quamen,
 Onder hem allen ghemene
 So en bloeyde der roeden en ghene.
 75 Die bisscop viel echt in ghebede.
 Die stemme sprac, als si voren dede:
 »Die ghene daer met allen
 Gods lot op sal vallen,
 Heeft zine roede ghedect:
 80 Daer bi ist dat ghebreect.
 Men verdoet met zeker hoede
 Dat elc bloot draghe zijn roede,
 Ghi sult die (*) waerheit dan verstaen.”
 Echt sijn si also ghegaen,
 85 Ende Josephs roede te hant
 Wert bloeyende in sijn hant
 Van beneden tot inden top,
 Ende een duve quammer op:
 Also Ysaïas wilen leerde,

Vs. 67. I. d. J. was tout g.; H. d. J. tout. 68. I. trouwen also jonghe een m.; H. soe jonghe een m. 69. H. Decti; I. H. sine. 70. H. nieman. 71. I. Ende al zij alle tsamen; H. Ende alsi alle. 73. H. hen. 74. I. En bloeyder roede ne gh.; H. bl. daer roede. 75. H. in sijn gh. 76. I. v. sede; H. alsi vore. 78. I. lod op es ghevallen. 79. I. H. Hadde; H. bedect. 80. H. Hier bi; I. H. dat het ghebreect. 81. I. H. met selker; I. hoeden. 83. I. die w. te hant v.; H. die w. thant v. 84. I. zij alle gh. 85. H. thant, 87. I. tote; H. tot *ontbr.*; I. H. tsop. 88. H. ene; I. quam daer op. 89. I. Als.

(*) Het HS. heeft *dien*.

90 Daer hi seide ende propheteerde
 Den heilighen gheest waerlike
 Comen in eenre duven ghelike.
 Openbaer wistmen dan,
 Dat Joseph ware Marien man.

95 Die bisscop heeftse zaen
 Beide ondertrouwen ghedaen,
 Ende Joseph trac te hant na dat
 Te Bethleem in sine stat,
 Om dat hi bereet woude maken

100 Sijn huus ende ander zaken,

(I. Fol. XLIV.
r. 2.)

Daer men die bruloft mede
 Houden zoude, alst was zede.
 Ende hier binnen, als ic versta,

(E. Fol. XXXV.
v. 1.)

So nam oorlof Maria

105 Aen die maechden die bleven daer,
 Die noch niet en hadden haer jaer,
 Ende trac henen al onghelet
 In die stat van Nazareth,
 Thaerre moeder ende tharen vader,

110 Ende vertrac hem algader
 Hoe dat haer waer gheschiet,
 Alsoe Gods vonnesse hiet.
 Ic hout voor waerre dinc,
 Eer Maria man ontfinc,

Vs. 92. I. Comen sal in; H. ere. 93. I. H. Openbare; I. wistemen. 94. I. H. was. 95. I. H. heefse. 96. I. H. ondertrouwe. 97. H. thans. 98. I. Te B. te ziere stadt; H. te sire. 99. I. wilde. 101. I. brulocht; H. brutlocht. 102. I. H. w. die z. 103. H. hier en b. alsiet. 105. I. H. Ane; H. maeghde; I. H. dare. 106. H. niene h. hoerejare; I. hare jare. 107. I. H. ongheleth. 109. I. Te haerre; H. Thorre; I. H. tharen. *ontbr.* 110. H. hen. 111. I. H. hare; H. ware. 112. H. Alsoe. 113. I. houde v. ware; H. vore ware.

115 Dat haer die ynghel hadde doen verstaen
 Hoet met haer zoude vergaen,
 Ende datsi ware onversaghet:
 Si zoude bliven maghet,
 Al waert datsi trouwede man;

120 Want si spracken ende sachene an
 Daghelijcs, als ic u
 Hier voren zeide nu.
 Ooc liep die niemare
 Onder die Joden hier ende dare,

125 Dattie tijt bi ware
 Dattie behouder openbare
 Van eenre maghet zoude zijn gheboren,
 Die die helle zoude storen;
 Want bi vele figuren

130 Ende ooc bi vele scrifturen
 Wisten die oude wise wel
 In dat lant van Israhel,
 Dat Messias tijt naecte,
 Daer dat volc na haecte.

135 Ooc seitmen dat can
 Niemare lopen voordeden man.

(1. Fol. XLIV. Ende om dese zelve mare
 v. l.) Waren zome maechden dare,

Vs. 115. H. hare; I. H. dingel. 116. I. H. hare. 117. I. onver-
 saecht; H. onversaeght. 118. I. maecht; H. maeght. 119. I. H. trou-
 de. 120. I. Want zo sachen ende sprac an; H. sprakene e. sach an.
 121. I. H. Daghelike, alsoe ic. 124. I. H. dJoedscap; I. haer en
 thare; H. hare e. d. 125. I. Dat dien tijde. 126. I. H. behoudere.
 127. H. ere maeght. 128. I. H. Die de h.; H. scoren. 131. I. H. Wis-
 tent. 135. I. H. zeeght m.; I. cam. 136. I. Die mare liet l.; H. Die
 mare l. vore. 138. I. somme; H. maeghde.

Die maghedom wilden houden,
 140 Om datsi hoopten datsi zouden
 Daer toe sijn vercoren:
 Dus zo hebbic zegghen horen.

Waer bi die zone mensche worden moeste,
 (E. Fol. XXXV. v. 2.) ende hoe hi ghebootscapt was, ende
 der Joden ghelove. — VI.

Van drie personen, die sijn
 In enen God warich ende fijn,
 En ghenen bat toe en hoorde
 Dan den zone, dathi mensche worde;
 5 Want den vader hoort die moghentheit,
 Ende den zone die wijsheit,
 Ende den heylighen gheest
 Hoort toe die goedertierenheit meest.
 Ende omdat des zoons wijsheit can voirsien
 10 Alle dinc die mach gheschien,
 Ende sine wijsheit ghehinghede dat
 Dat ver Yeve den appel at,
 Daer die menscheit om wert verloren,
 So moeste den zone bat toe horen
 15 Te comene in dit oreest,

Vs. 139. I. maechdom; H. maeghdoem. 141. I. toe te s. 142. I. H.
 zo ontbr.; I. heb ict.

Titel. I. Waer bij dat d. — gh. werdt ane Maria; H. moeste ontbr. —
 was an Marien; I. H. e. d. J. gh. ontbr. Vs. 1. H. drien. 2. I. war-
 achtich. 3. I. Ende ne gh. 4. I. H. hi ontbr. 7. H. ten. 8. I. Be-
 hoort; I. H. toe ontbr.; H. goedertiernheit. 9. I. Des ontbr. — ver-
 sien; H. o. d. tsoens. 11. I. H. ghehingde. 12. I. Dat Adacm den.
 14. I. soen. 15. I. in dat; I. H. horeest.

- Dan den vader of den heilighen gheest.
 Ende om dat die Godheit woude
 Datmen tfolc bekeren zoude
 Met wijsheden ende [niet] met crachte ,
 20 Ende die wijsheit was in des zoons machte ,
 So wart die zone daer toe ghenomen
 Dat hi in aertrike zoude comen ,
 Ende alle dinghe so beleiden
 Met zijnre grondeloser wijsheiden ,
 25 Dat sijn leven noch zijn leren
 Niement en mochte blameren ,
 Noch begripen daer toe mede
 (1. Fol. XLIV. v. 2.) Metter waerheit, alst ooc en dede.
 Die zone wiste wel, twaren,
 30 Dat hi emmer moeste varen
 Dese zware vaert besueren.
 Hi sende voren ter zelve uren
 Den alreërsaemsten bode
 Die ye ghesent was van Gode ,
 35 Om die bootscap te doene wel:
 Dat was dynghel Gabriel ,
 Die die herberghe nemen zoude ,
 Daer die coninc in rusten woude ,
 Coninc ende here moghentlike
 (1. Fol. XXXVI. l. 1.) 40 Van hemele ende van aertrike.
 Desen coninc betaemde wale

Vs. 17. H. Ende dattie. 18. I. tvolc. 19. I. w. niet met; H. wijsheit niet met. 20. I. H. in tsoons. 22. I. eerderike. 23. I. dinghen. 24. H. sire. 25. I. n. sine l. 26. H. Nieman. 29. I. H. te waren. 32. H. vore. 34. H. ye *ontbr.* — gh. wart. 36. I. die enghel. 37. I. H. Die de h. 40. I. hemelrike — eerderike; H. hemle.

Een eersaem bode , een eersaem zale.
 Dit was doe Maria was
 In Nazareth , als ic voren las ,
 45 Bi vader ende bi moeder ,
 Ende Joseph haer behoeder
 In Bethleem was bereiden
 Die bruloft bescheiden.
 Gabriel quam ter maghet rene ,
 50 Daer si heymelijc zat allene.
 Hi sprac tot haer : » *Ave!* »
 Dat bediet zo vele als *zonder wee* (*);
 Dat is thoochste woort van groeten.
 Voort sprac hi mit goeder moeten :
 55 » Gracien vol , God si mit di !
 Onder allen wiven ghebenedijt du si ! »
 Maria , die dit heeft ghehoort ,
 En antwoorde niet een woort ,
 Maer si peynsde in haer ghedochte
 60 Wat dese groete wesen mochte.
 Nu merct hoe wijslijc dat zal
 Dit kint antwoorden over al.
 Dinghel seide daer na :
 » En ontsiedi niet , Maria ,

(1. Fol. XLV.
r. l.)

Vs. 42. I. Eenen eersamen b. e. reyne sale; H. ene reine sale. 44. H. vore. 45. I. vadere — moedere. 46. I. behoedere. 48. I. brulocht met bescheedenheden; H. Der brulocht besecheiden. 49. H. tier maeght. 51. I. H. tote hare. 52. I. b. al sonder; H. b. als vele als. 53. I. es dJoetsche w. 55. I. metti; H. God met di si. 56. I. alle — gh. sisi; H. alle wijf benedijt sisi. 57. I. verhoort. 61. I. wijsselic. 62. I. Dat k. 64. I. ontsiet u n.; H. onsiedi.

(*) De dichter schijnt het woord van *a* negat. en *vae* af te leiden!

- 65 Du heves in dinen stonden
 Gracie voor Gode vonden.
 Du salte in dinen lichame
 Ontfaen zonder blame
 Ende bringhen enen zone :
- 70 Jhesus sal heeten die gone.
 Dese sal groot sijn onghemeten,
 Ende sal des alrehoochsten zone heten.
 God sal hem gheven algader
 Den stoel Davids zijns vader.
- 75 Hi sal regneren ewelike,
 Sonder einde zal sijn zijn rike.”
 Dese woorde en volghen al niet
 Ghelijc datmense ziet
 In der ewangelien bescreven,
- 80 Maer doch is die zin hier bleven,
 Daer ons die mach[t] aen leit;
 Want daer ment in rime seit,
 Moetmen, om die rime te vinden,
 Die woorde zom anders winden :
- 85 Daer om en sal dese woort
 Niement begripen diese hoort.
 Nu hoort hoe wijslic hier af
 Maria antwoorde gaf
 Den ynghel op dit beheet.

(Z. Fol.
 LXXVI
 14)

Vs. 65. I. Ghij hebt in uwen st.; H. Du heeft. 66. H. vorc. 67. I. Ghij selt in uwen l.; H. Du sout. 72. I. alre hoechste zoens h.; H. alder hoechs. 77. I. woirden ende v. 79. I. In die evangelie. 80. I. H. Maer *ontbr.* 81. I. macht ane leghet; H. macht in leeght. 82 en 83. I. te zamen: Want daer ment om die rime te vinden. *De afschrijver heeft twee halve regels overgeslagen.* 82. H. rimen zeeght. 83. H. omme. 84. I. woirden. 85. I. H. omme. 86. I. H. Niemen. 87. I. wiselec. 89. I. enghel.

90 Sine woude niet zijn te gherect
 Te ghelovene dese grote mare:
 Wijslijc zo bedacht si hare,
 Ende peinsde in haer ghedochte,
 Dat dese dinc niet en mochte

95 Bi naturen wesen.

Doe antwoorde si te desen:
 »Hoe mochte dit gheschien dan?
 Want ic en kenne ghenen man.»
 Als ofte si zegghen woude,

100 Hoe dat comen zoude:

(l. Fol. XLV.
r. 2.) Si en hadde noyt mit manne misdaen,
 Ende si hadde ghelof ghedaen
 Gode te houden reynicheide.

Dynghel antwoorde ende zeide:

105 »Die heilighe gheest in di comen zal:

Die overste cracht sal di al
 Omme scaduwen, gheloves mi.
 Dat gheboren sal worden van di,
 Sal heilich zijn ende fijn,

110 Ende Gods zone gheheten zijn.

Elyzabeth, dijn nichte, zonder waen,
 Heeft een kint in haer oude ontfaen;
 Want voor Gode, sijt zeker des,

Vs. 90. I. So ne wilde. 91. I. gheloevenne deser groter maren.
 92. I. Wijselijc bedachte zo h.; H. zo *ontbr.* 94. H. niene. 98. I.
 Want en kende noyt gh.; H. enghenen. 99. I. of; H. oft. 100. I. dat-
 tet. 101. I. So ne h.; H. Sine h. 103. I. H. houdene. 105. H. De;
 I. gh. sal in dij c. 106. I. al gomen. 107. I. Ombescaden; H. Om-
 scaeduwen, gheloefs. 109. I. H. sal sijn v. 110. I. H. Ende die G.
 111. I. Lijsbette; H. Lijsbeth. 112. I. Heeft in doudere een k. o.; H.
 Heeft in horre ouderre een k. o. 113. H. vore.

Gheen dinc onmoghelijc en es."

115 Doe wert ontsteken te hant
 Van des heilichs gheests brant
 Die maghet vol van eren:
 — » Siet hier die dierne ons heren ,"
 Sprac si ootmoedelijc mettien ,

(L. Fol. XLV. v. l.) 120 » Na dine woort moet mi ghescien."

Mettien ontfinc si waerlike
 Den Gods zone van hemelrike,
 Onghequetst ende besloten;
 Daer hem die Joden ane stoten,
 125 Dattie maghet een kint ontfinc;
 Nochtan gheloven si also sterke dinc:
 Si gheloven , ende het is waer,
 Dat onse here openbare
 Die rode zee deelde in tween ,

130 So datter een scone strate doorscheen ,
 Daer twater stoet tien tiden
 Enen muer ghelijc in beiden ziden ,
 So dat en vloyde noch en liep ,
 Ende over dien gront diep

135 Traken die Joden haerre vaerde ,
 So dat hem twater niet en daerde ;
 (L. Fol. XLV. v. l.) Si gheloven ooc al ghemeen ,

Vs. 115. I. w. zoe o.; H. thant. 116. I. gheest. 118. I. deerne.
 119. I. H. oetmoedelike. 120. I. H. dijn. 122. H. Dien Goedsone.
 123. Onghequest e. ombesloten. 124. H. hen. 125. I. Dat soe bleef .
 maecht ende een k.; H. Datsi maeght. 126. I. st. een d. 127. H.
 ende ets w. 128. I. H. openbaer. 129. H. twen. 130. H. ene —
 dore. 131. I. H. dwater; I. st. te dien. 132. I. gh. telker z.; H. mure'
 gh. in elker s. 135. I. Trucken; H. Trocken. 136. I. So ontbr. —
 dwater; H. hen dwaeter niene d. 137. I. oic ghemeene.

- Daer Moyses sloech opten steen,
 Datter een fonteine uut spranc,
 140 Daer alle tfolc of dranc,
 Die so groot was, zonder waen,
 Daer mochte een molen mede gaen;
 Si gheloven ooc ghereet,
 Dattie beeste die Balaam reet
 145 Jeghen tfolc van Israhel
 Openbare sprac ende wel;
 Si gheloven ooc meerre cracht:
 Dats dat God mit zire macht
 Hemel ende aerde maecte van niet.
 150 Nu merct dan ende besiet:
 Welke sijn die meerre saken,
 So yet van niet maken,
 So dat is gheformeert
 In ene andre materie keert?
 155 Het ware vele meerre zake
 Datmen niet in yet trake,
 Dan dat dinc dat is ghemaect
 In een ander dinc werde ghesaect.
 Nu merct in uwen zin:
 (E. Fol. 160 Die zone was zonder beghin
 XXXVI. v. 2.) Metten vader in ewichede;

Vs. 138. I. steene. 139. I. een riviere af spranc; H. ene — ute.
 140. I. H. al; I. tvolc ave. 142. I. Datter een muelen met mochte g.;
 H. met omme gaen. 144. I. d. Balam. 145. I. twolc. 146. H. Open-
 baer. 147. I. ooc *ontbr.* — crachte; H. gh. noch m. 148. I. Dat es
 d. — machte. 149. H. Hemle. 150. I. ende ziet. 151. I. Welc z. d.
 meeste s. 152. I. n. te m. 153. H. Soe men dat. 154. I. een ander;
 H. andere. 155. I. veele meere zaken. 156. I. Dm. yet van nieute
 maken. 157. H. dinc die es. 158. I. dinc *ontbr.* 160. I. H. z. es s.
 161. I. H. inder e.

Maria hadde haer wesen mede.
 Dattie zone dan, die (*) was God
 Ende over die nature hadde ghebod,
 165 Aen een maghet hi (†) vleesch ontfinc
 Ende nuwe wesen ende nuwe dinc,
 Was minder vele, waerlike,
 Dan dathi hemel ende aertrike,
 Yngle, zee, firmament, locht
 170 Van niet in yet hevet brocht.
 Also ons een wijs man screef,
 Dat Maria besloten bleef
 Ende maghet al besonder,
 Dat was vele minder wonder,
 175 Dan dathi beslotenre [dore] quam
 Te zinen jongheren daer hise vernam;
 Want doe hi in Marien zale
 Quam, was hi gheest altemale;
 Ende den gheest en is niet onghemicke,
 180 Hemel noch aerde zo dicke,
 Hi en lidet al ghereit,
 Als ic voren hebbe gheseit:
 Ja, hoe clene hi zi ghedaen:

(1 Fol. XLV.
v. 2.)

Vs. 163. I. H. s. dan die w. 165. I. Van eere maecht vl.; H. Ane
 vleesch enre maecht o. 166. H. Een n. w. ene n. d.; I. nieuwe —
 nieuwe. 167. H. mindre. 168. I. dat die h. e. eerderike; H. hemle.
 169. I. Inghel; H. f. ende l. 170. I. niente; I. H. heeft. 171. I. H.
 als. 174. I. Dit. 175. I. b. dore q.; H. beslotender dore q. 176. I.
 H. Tsinen. 177. H. in M. reine z. 179. I. H. gh. nes n. 181. I.
 Hine leedt al. 182. I. ic u v.; H. vore.

(*) Het HS. heeft *s. die dan w.* Doch wij hebben dit naar de variant verbeterd.

(†) Dit woord ontbreekt in de variant te regt.

- Ic late Gode zelve staen ;
 185 Maer doe hi beslotenre dore
 Int huus quam , als ic zeide vore ,
 Was sijn lichame mede daer ;
 Dat was meer dan noch also zwaer ,
 Dan dattie gheest allene in ghinc.
 190 Ooc waest een zwaerre dinc ,
 Des moghedi wel wesen vroet ,
 Dat hi met lichame op stoet
 Uten grave na zine doot ,
 Dat met enen steene groot
 195 Vaste toe beslotene was ,
 Dan dat Maria ghenas
 Ende maghet bleef vanden kinde
 Beslotens lijfs zonder meswinde ,
 Gheheel reine ende ombesmet
 (E. Fol. XXXVII. r. 1.) 200 Van alle dien dat vrouwen let.
 Ic hebbe ghelesen van
 Enen gheordenden man ,
 Die twivelde daer ave
 Dat God uut beslotenen grave
 205 Met lichame ware ghegaen ;
 Men mocht hem niet doen verstaen.
 Eens, daer hi in die kerke ghinc ,
 Peynsde hi om dese dinc ;
 (I. Fol. XLVI. r. 1.) Doe quam sijn rieme met allen
 210 Voor sine voete ghevalen ,

Vs. 188. I. H. was stercker ende noch. 190. H. ene. 191. I. H. moeghdi. 192. H. lichamen. 195. I. besloten ; H. ghesloten. 197. H. maeght. 199. H. ende *ontbr.* 200. I. allen. 203. H. Dien. 204. I. uten besloten. 205. H. lichamen. 206. I. mochte ; H. mochts. 208. H. Peinsende om. 209. I. H. Doe *ontbr.* ; I. sinen. 210. H. Vore.

Besloten in die wide,
 Also hine hadde om die zide,
 Sonder ofdoen met handen.
 Doe gheloofde hi te handen,
 215 Dathi, die dat wrochte,
 Uten grave gaen mochte.

**Van Marien wijsheit, ende hoe si den
 Gods zone ontfinc. — VII.**

Dynghel vant die maghet rene
 In een camere allene.
 Hine vantse niet optie strate,
 Noch loeken tenighen gate,
 5 Noch daer men danst ofte royt,
 Noch in die kerke staen ghepoyt,
 Ghelijc dat hem vrouwen poyen
 Met hoornen ende met sloyen
 Haer hooftslop zo wide,

Vs. 211. I. H. wijdde. 212. I. Alse; H. om sine s. 214. H. gheloef-
 de handen. — Na vs. 216 volgt nog in I. en H.:

1. Hier bij sone derf dan	H. soe en.
Twivelen wijf noch man	
Noch an hare gheboorte fijn,	An dese gh.
Daer wij alle met verlost zijn.	
Vor Gode oic, waerlijc,	Vore.
En es gheen dinc onmoghelijc,	gheene.
Want hij die maecte nature,	
Mach se breken telker ure,	
Alse hij dicke heeft ghedaen,	Als.
Alsoe wij mercken ende verstaen	
In die scripture, als wij lesen:	scr. die wi.
Ghebenedijt moet hij wesen!	

Titel. I. Gods ontbr. Vs. 1. H. maecht. 2. I. eene; H. ene. 4. I.
 loch ute ziende teenen g.; H. loekende tenen g. 5. I. of reyt; H. oft.
 6. I. gespreyt. 7. I. dat die vr. ployen; H. hen. 9. I. H. hooftslope.

- 10 Datmen in elke zide
 Hare lijf scouwet an ;
 Dies si hem voor elken man
 Sculdich te scamene waren ,
 Die tonen si nu ende baren ,
- (I. Fol. XLVI. r. 2.) 15 Om datsi den volke willen behaghen ,
 Daer si Gode mede verjaghen ,
 Ende die manne aen hem trecken ,
 Die te meer op hem mecken
 Om die chierheit die si toghen
- 20 Met haren live voor die oghen.
 Voorwaer zegghe ic dat
 Si bleven thuus vele bat ,
 Dan si comen te kerken ,
 Daer se die riese merken ,
- (E. Fol. XXXVII. r. 2.) 25 Die si dicke verleiden
 Met haerre uterlijcheiden ,
 Daer si beide dicke om riesen
 Ende ziele ende lijf verliesen.
 Si souden goet leren zijn
- 30 Aen dese edele maghet fijn ,
 Die scone was , wijs ende vroet ,
 Ende ter werelt neder ghemoect.
 Nu merct alle gheheellike,
 Hoe utermaten wijslike

Vs. 10. I. mer. 11. I. Haer; H. Hoer. 12. I. Dies zoe hare v.; H. si hoer v. 13. I. scamen. 14. I. Dat toeghen sij; H. Datsi t. nu. 16. I. H. met. 17. I. an haer; H. hen. 18. I. m. om hem; H. om hen. 19. H. sierheit. 21—26. I. *Dese zes verzen ontbr.* 21. H. segghic u dat. 23. H. ter. 24. H. Daer hen d. 26. H. horre. 27. H. omme. 28. I. ziel; H. Ende lijf ende ziele v. 30. I. Anc. 32. I. Enter. 33. I. H. ghemeenlike. 34. I. wijslike.

35 Maria gaf antwoorde

Den ynghel telken woorde.

Op teerste dat die ynghel sprac,

En sprac si niet, mar si trac

Die groete in haer ghedochte,

40 Ende peinsde wie dat zijn mochte,

Die haer toe sprac zo openbare,

Daer si allene beslotene ware.

Si wart eens deels ghestoort in hare,

Ende ooc bevaen mit vare,

45 Ende en sprac een woort niet.

Nu merct dan ende besiet:

Dies zo zouden maechden pleghen;

Altoos zoude hem zijn jeghen

Mans ghemanc ende mans aenscouwen,

50 Ende niemant te zaen betrouwen,

Noch gheloven dien noch desen;

Scamel, stille, middel wesen,

Ende luttel spreken mede,

Dit is der rechter maechden zede.

55 Dus zo dede die jonghe joocht,

Als ghi hier nu horen moocht.

7. Fol. XLVI. Doe dynghel sach dat si

Vervaert was, zeide hi

Datsi haer en duchte twint;

60 Si soude draghen een kint,

Vs. 37. I. deerste; H. dierste; I. H. dat dinghel. 38. I. Ende. 41. I. h. sen sprac; H. hare ane sprac. 42. I. H. besloten. 43. H. Si was; I. een d. 44. I. b. in v. 47. I. H. Dus; H. maeghde. 48. H. hen. 49. I. *Het tweede mans ontbr.* 50. H. niemene — ghetrouwen. 52. I. H. st. ende m. 54. H. Dits der gherechter. 56. I. h. voren h.; H. h. na h. 59. I. H. hare.

Dat zoude die Gods zone heten.

(E. Fol.
xxxvii. v. 1.)

- Noch so soude si weten
 Ende die dinc ondervinden bat.
 Si seide: »Hoe mochte wesen dat
 65 Dat ic een kint zoude draghen dan?
 Ic en bekende noit man.»
 Al waren jonc hare jare,
 Si hadde zulke wijsheit in hare,
 Dat si woude weten clare
 70 Wat hi meende met deser mare;
 Want sine woort openbare
 Jeghen die nature ware.
 Doe die ynghel dit kint
 Aldus wijslike vant ghesint,
 75 Woude hise doen uten wane,
 Ende gaf haer te verstande
 Dat niet en zoude dese dinc
 Bi der naturen ghehinc
 Toe comen, mar bider macht
 80 Van dier overster cracht.
 Nu siet dan ende merct,
 Hoe die drievoudicheit werct
 Altemale in dit ontfaen,
 Alsoe ons dynghel doet verstaen:
 85 »Cracht des oversten'' (dat is des vader)
 »Saldi omme scaduwen algader;

Vs. 62. I. souden; H. soe woudsi. 63. I. Die de dinghen o. 64. I. mocht sijn d.; H. mochte sijn d. 65. I. H. een *onthr.* 66. I. In b.; H. Inne b. 67. I. H. w. noch j. 69. I. wilde. 71. I. H. zijn. 73. I. dat k. 74. I. wiselic; H. wijslic. 75. I. Wilde H. Woudise. 76. H. hare. 80. I. Vander. 82. I. drievoudicheit; H. drievoldecheit. 84. I. Alsoe. 85. I. overste; H. oversts; I. H. dat es svader. 86. I. H. omscaduwen; H. altegaeder.

Die heilighe gheest sal comen in di ;
Den sone saltu ontfaen daer bi."

Hier werct in dese dinghe

90 Elc persoon zonderlinghe ,
Ghelijc dat ghi ghehoort
Hebt in des prologus woort.

(L. Fol. XLVI.
r. 2.) Te hant na dit spreken
So wert die maghet ontsteken

95 Vander Godheit altemale.
Doe bekende si wale ,
Dat was een warich bode ,
Te hare ghesent van Gode
Te haerre groter eren.

100 — »Siet hier ,” seit si , »die dierne ons heren :
Na dine woort moete mi gheschien.”

(E. Fol. XLVII.
v. 2.) Lieve kinder , nu moghedi sien
Grote wijsheit ende grote doghet
In aldus jonghen joghet.

105 Sine verhief niet hare
Van deser groter hogher mare ;
Sine seide niet met hoghen zinne :
»Siet hier die coninghinne
Van hemele ende van aertrike :

110 Niement en is mijns ghelike,
Ic sal Gods moeder zijn ;”

Vs. 88. H. soutu. 89. I. desen dinghen. 92. I. H. des inghels w.
93. H. Thant; I. dat. 94. I. maecht; H. maecht. 97. I. H. Dat het
w.; I. warachtich b. 98. I. H. Ghesendt tote hare v. 99. I. H. Tote h.
100. I. seit si *ontbr.* — deerne; H. h. sprac si. 101. I. H. dijn —
moet. 102. I. H. k. hier moechdi. 103. I. duecht; H. doeght. 104. I.
jonghe een joeght; H. jonghe ene joeght. 106. I. H. groter *ontbr.*
109. I. Vanden h. ende eerderike; H. hemle. 110. H. Niemen —
mijn; I. mine.

Maer sprac: »Siet hier een deernekijn,»
 Ende dancte Gode vanden goede,
 Ende seide mit nederen moede.

- 115 Ende mettien ontfinc si
 Den heilighen Gods zone vri,
 Maghet besloten ende ombeswaert,
 Alsic u voren hebbe verclaert;
 Ende daer ontfinc die zone
 120 Vleesch an die maghet scone.
 Daer worden God ende mensche een,
 Die ghelijcheit en hadden gheen:
 Deen was scepper, dander creature;
 Deen was sterflic in sine nature,

- 125 Dander was onsterfelijc (*).
 Nu merct hoe wonderlijc
 God dit toe brachte
 Met siere godliker crachte

- (1. Fol. XLVII. r. 1.) In een kint van viertien jaren out,
 130 Ende algader om onse behout.
 Godheit, menscheit, ziele also wel,
 Dese drie quamen even snel
 In dat cleine vleeschelkijn,
 In Marien lichame fijn,
 135 Ende dat wies ende dijde voort,

Vs. 112. I. H. sprac *ontbr.* — h. sijn d. 113 *en* 114. I. H. *in om-gekeerde volgorde aldus*: Sprac so [H. si] met n. m. Ende d. G. vd. g. *Te regt.* 117. H. Maeght. 118. H. vore. 119. I. H. Ende *ontbr.* 120. I. ane. 122. H. ghel. h. engheen. 123. H. sceppre. 124. H. Deene. 125. I. H. Ende d. w.; I. onstervelijc; H. onsterfijc. 126. I. m. dan h. 128. H. Mids sire. 130. I. ons. 135. I. dyde.

(*) Het HS. heeft eigenlijk *ontsterfelijc*, doch met eene stip onder de *t*, aanduidende dat die letter uitgeschrapt moet worden.

Alsoe noch ter naturen hoort.
 Van deser menschelijchede
 Dat dynghel die bootscap dede,
 Was opten vijfendetwintichsten dach
 140 Die in die maent van Maerte lach.

*Hoe Joseph Marien laten woude, ende
(L. Fol. xxxviii. r. 1.) bi wat redenen God woude datsi
 man trouwede. — VIII.*

Hier voren dede ic u verstaen,
 Dat Joseph was ghegaen
 In sine stat te Bethleem,
 Om te versiene hem
 5 Van dinghen die dochten
 Te sijnre brulochten.
 Nu weet dat hi daer naer
 Keerde te Nazareth, daer
 Maria sine bruut was
 10 Bi haren vader, als ic las.
 Ende alsoe Joseph ane siet,
 So en kende hise niet;
 Want uut haren aensichte
 Ghinc die claerheit zo ghedichte
 15 Vanden lichte datsi hadde binnen,

Vs. 136. I. Also; H. tier n. 137. I. menschelijcheden. 138. I. Daer d. 139. H. op den. 140. I. H. gelach.

Titel. I. wilde — r. dat G. wilde; H. *Het eerste woude ontbr.* — man hadde. Vs. 1. H. vore; I. H. dedic. 3. I. sijn. 4. I. Omme. 5. I. die hem d. 6. I. Tote s.; H. Tote sire. 7. I. na. 10. H. ic u las. 11. I. H. Ende *ontbr.* 12. I. So ne k.; H. hiere. 13. H. ut.

Dat hise niet en conste ghekinnen,
 Noch ooc niement die daer was,
 Voor dat si des kinds ghenas.

Joseph wert wel gheware,
 20 Dat daer anders ghevaren ware
 Zeder dathi van haer schiet;

(I. Fol. XLVIL
 r. 2.)

Mar hine wiste niet
 Hoe dat met haer stoet;
 Maer doe hi wert vroet

25 Dat haer die lichame wies,
 Wart hi te rade dies
 Dat hise woude laten
 Ende wech gaen zjnre straten.
 Doe quam dynghel zonder beide,

30 Die dus tote Joseph seide:
 »Joseph, en duchte di niet daer ane
 Maria te wive tontfane.

Datsi ontfaen heeft, zijt zeker des
 Dat vanden heylighen gheest es,

35 Daer den mensche of sal comen
 Vele baten ende vromen.”

Dus bleef Joseph bi hare,
 Ende nammer toe grote ware,

(E. Fol.
 XXXVIII. r. 2.)

Ende diende haer, vroech ende spade,

40 Beide mit rade ende mit dade,

Vs. 16. H. niet ne c. 17. H. niemen. 18. H. vore datsi skinds; I. d. so tskints. 19. I. w. dies w. 20. I. a. was gh. 21. I. Sindert; H. Sider; I. H. hare. 22. I. hine en w. 23. I. Hoet m.; H. Hoc dat het m.; I. H. hare. 25. H. hare. 27. I. wilde. 28. I. H. Ende henen g. siere. 30. I. Die Joseppe dus toe zeyde; H. Die Josephe aldus doe seide. 31. I. ducht; I. H. di *ontbr.* 32. I. Marien uwen w. tontgane; H. Marien tenen w. 34. I. H. Dat het vd. 38. I. nam daer t. 39. H. hare.

Ende heeft voort aen bekent,
 Dat was van Gode ghesent
 Tkint dat Maria droech,
 Ende datter groot ghevoech

45 Der menscheit of comen zoude
 Ten eweliken behoude.

Gods ons heren voorsienichede,
 Die noit in gheenre stede
 En ghebrac, woude dan

50 Dat Maria trouwede man
 Bi drie redenen, die ic u
 Cort sal overlopen nu.

Die eerste redene is dat
 Die heilighe verborghene scat,
 55 Ende die zonderlinghe zalicheit
 Die ons daer bi was ghereit,
 Den duvel niet en soude sijn cont,

(1. Fel. XLVII.
 1. 1.) Die belet in alre stont

Onse zalicheit, daer hi mach;
 60 Want aen dier drach[t] so ghelach
 Hem sijn verlies groffelike;
 Want die heerscapie van aertrike,
 Die hi allene hilt vermoghen,
 Wert hem midts dit kint ontoghen.

65 Dander redene also men vint:

Vs. 41. I. h. hem v. ane; H. vordane. 42. I. H. Dat v. G. w. gh.
 43. I. Dlam d. 47. I. voirsinnichede. 48. I. Die niement in; H. Die
 nie in en gh. 49. I. gh. die wilde; H. gh. die w. 50. I. H. troude.
 51. I. H. drien. 52. I. s. vertrecken nu. 53. I. Deerste redenne; H.
 Dierste. 54. I. H. Die hoghe; I. verborghen. 56. I. H. bereit. 57. I.
 duvelen; H. Dien — niene s. 60. I. H. ane die dracht. 61. I. verlief
 grotelike; H. groflike. 62. I. eerterike. 64. I. Wardt midts hem o. 65. I.
 Dit is dander; H. Dits dander — ment.

Hadde Maria ghehadt een kint
 Ende ghenen ghetrouweden man,
 Men hadde haer gheteghen an
 Dat sijt in overspele wan,
 70 Ende hadse willen steenen dan,
 Also dat recht is der wet,
 Die die Joodscap hadde gheset.
 Die derde redene, alsict bevroede,
 Was datsi ene hoede
 75 Ende ene hulpe hebben zoude:
 Dat was Joseph, die oude,
 Die haer niet en zoude ofgaen,
 Maer als haer knecht bi staen.
 (E. Fol. XXXVIII. v. 1.) Bi desen drien redenen woude
 80 God datsi man troude,
 Ende die duvel ende die Joden bede
 Ghehoont bleven daer mede.

**Hoe Maria voer te Bethleem waert, ende
 hoe Cristus was gheboren, ende van-
 den vroeden vrouwen. — IX.**

Doe Maria ghinc groot
 Metten kinde, zo gheboot
 Keyser Augustus, dat hi woude

Vs. 67. I. Ende ne gheenen ghetruden; H. Ende enghenen ghetrouden.
 68. H. hare. 70. I. Men haddese; H. steinen. 71. I. Alsoe trecht was
 vander; H. r. was d. 72. I. Die dJoedscap; H. Die dat J. 73. I. als
 ic. 74. H. dat si in h. 77. I. H. hare; H. niene. 79. I. dese drie
 redene; H. drien *ontbr.* 81. I. duvele; H. Ende duple. 82. I. H. Ble-
 ven gh. d. m.

Titel. H. vaert e; I. H. wart gh. Vs. 3. I. Die k.

Datmen bescriven zoude

5 Alle die liede ghemeenlike,
Al doorentoor aertrike,
Ende elc gheslachte bi hem.
Ende hier bi moeste in Bethleem

(1. Fol. XLVII.
v. 2.) Joseph trecken, danen hi was.

10 Ende Maria, sijt zeker das,
Voer met hem darwaert;
Ende leidden mede in die vaert
Haren ezel, die hem droech
Spise ende ander ghevoech.

15 Daer si aldus te samen
Inden weghe gaende quamen,
Sprac te Joseph Marie:
» Tweerhande volc ic zie,
Deen mit groter blijscap bevaen,
20 Dander wenen menighen traen.”
Joseph antwoorde daer naer:
» Maria, u en dunckes maer:
Ghi spreect overtallich nu,
Sit op ende rijdt, dat rade ic u.”

25 Doe baerde hem te hant na dit
Een scone kint met cledren wit,
Van zonderlingher ghedane,
Ende sprac Joseph dus ane:

Vs. 6. I. Alle; I. H. dore en dore; I. eerderike. 8. I. H. Ende *ontbr.*
9. H. denen. 11. I. Ende v. 12. I. Sij l.; H. Si l. 13. H. hen.
17. I. te Joseppe; H. te Josephe. 18. I. Tweerande. 19. H. Deene
met groeten bliscapen. 20. H. Dandere; I. weenden. 22. H. dunkets.
23. I. overtollic; H. overtollech. 24. H. radic. 25. H. thant. 26. I.
scoen cleder. 27. I. sonderlinghe. 28. I. s. Joseppe; H. s. Josephe.

» Waer om seidstu sulke zake ,

30 Dat Maria te vele sprake ?

Si sach daer tweerhande liede :

Hore , ic segghedi dat bediede :

Dat één volc dat si meent ,

(E. Fol. XXXVIII. v. 2.) Dat daer also zere weent ,

35 Dats dat Joodsche gheslachte ,

Dat van eren ende van machte

Saen sal sijn onteert ,

Om dat (*) van Gode is ghekeert.

Tander volc dat si daer siet

40 So blide , en is anders niet

Dan dat zalighe volc dat al

Ten rechten ghelove keren zal ,

Alse God gheloofde daer op

Abraham , Ysaac ende Jacop.

(I. Fol. XLVIII. r. 1.) 45 Nu is comen die tijt ,

Dat in Abrahams zade benedijt

Alle liede sullen wesen.”

Tkint verloren si met desen.

Ende doe si naecten der stat ,

50 Ghinc Joseph voren , omme dat

Hi na herberghe zoude spien.

Vs. 29. I. H. Waer bi s. ; I. al selke. 31. I. H. twee l. 32. I. Dat zeggic dij in zekeren bediede ; H. Hoer — dbediede. 34. I. H. d. zo z. 35. I. Dat es. 37. H. ondeert. 39. I. H. Dander. 40. I. bl. dat en ; H. bl. nes a. 41. I. H. salich. 43. H. Alsoe ; I. H. oppe. 44. H. Abrahame ; I. H. e. Jacoppe. 46. I. in A. stede ghebenedijt. 47. H. Alle die l. 49. I. H. Ende *ontbr.* 50. H. vore ; I. H. om. 51. I. naer ; H. Hi om h. ; I. H. sien.

(*) Het HS. heeft *datt* , doch deze spelling is verkeerd , want 't voor *het* versmelt in de sluitletter van *dat* , gelijk in I. en H. te regt in acht genomen is.

- Een huus vant hi mit dien ,
 Daer niement en woonde inne.
 Hi peinsde in sinen zinne
 55 Dat hi daer trecken woude nare ,
 Wantet daer uten lieden ware ,
 Ende dat Maria , die ghinc zwaer ,
 Te bet zoude rusten daer.
 Daer dede hi Maria beeten.
 60 Sinen knape heeft hi gheheten ,
 Dat hi hare voete dwa ,
 Ende na al haer ruste sta ;
 Dat zo dede hi gherne dan.
 Een crochte stont daer an ,
 65 Daert altoos doncker in was.
 Joseph wert wel gheware das ,
 Dattet Marien tijt naect.
 Ene coetse heeft hi ghemaect
 Inden donckeren crocht , om datsi
 70 Heimelijc soude sijn ende vri.
 Ende vander uren , alsic vernam ,
 Dat Maria daer binnen quam ,
 So waest daer also clare
 73. Also oft middach ware.
 75 Hier binnen so quam zaen
 Ene vrouwe daer ghegaen ,

F. Fol. XXXIX.
 (L)

Vs. 53. I. niemen; H. nieman. 55. I. d. wilde tr. n.; H. d. w. tr. a. 58. I. Want d. binnen liede waren; H. Want buten l. 59. H. dede; I. H. Marien. 62. I. al *ontbr.* — hare; H. hoer raste. 63. H. dede gh. 64. I. H. Eene crocht stoet. 65. H. inne. 67. I. H. Dat; I. naecte. 68. I. Josep Marien bedde maecte; H. coetche. 69. I. In die doncker; H. In die donkere. 70. I. Heim. daer s.; H. Heim. sijn soude e. 73. I. d. binnen a. 74. I. Als; I. H. oft te middaghe. 75. H. Hier en b.; I. H. so *ontbr.*

Ende seide: »Hier zoudic wesen.»

Joseph sprac na desen,
Wie si ware of wat si zochte.

80 — »Een jonghelinc,» sprac si, »brochte

(1. Fol. XLVIII.
r. 2.) **Mi bootschap handelinghe,**
Dat ic te desen huse ghinghe,
Ic zoude wonder scouwen.

Ic can helpen vrouwen,

85 Die van kinde in arbede gaen.»

Joseph dancte Gode zaen

Datsi quam al onghesocht.

Hi leidese vore die crocht;

Maer doe si die claerhede

90 Sach in die donckere stede,

Wart si versaecht van zinne;

Nochtan so ghinc si inne

Voor Marien staen dan,

Ende sprac haer dus an:

95 »Lieve kint, wat doedi?

Behoefdi enighen raet van mi?»

Maria en sprac groot noch cleen,

Maer lach stille als een steen,

Taenschijn ten hemele waert.

100 Doe quam daer mitter vaert

Een meerre licht, groot ter core,

Met also zoeten gore

Vs. 78. I. naer. 79. H. ware ende wat. 80. I. Of wat niemaren dat so brochte. 81. I. My zeide een inghel h. 83. I. soude daer w. 85. H. arbeit. 88. I. leeddese al voir. 90. I. H. doncker. 93. I. H. Vore; I. staende. 94. H. hare; I. H. aldus. 99. I. H. Daenschijn te; H. hemle. 101. H. En m.; I. meere — cuere. 102. I. guere.

Datment ghesegghen niet en mochte.

Thant daer na zo dochte

105 Dier vrouwen dat dare

Een kint gheboren ware.

Doe vraghede si Maria thant ,

Of si mochte hare hant

Aen haer doen ende tasten yet ;

110 Ende doe zijt gheschien liet ,

Ende die vrouwe was worden vroet

Hoe dat met Maria stoet ,

Riep si lude ende openbare ,

Fol. XXXIX. Als ofte si uten zinne ware :

115 » Here God van hemelrike !

Wie sach ye des ghelike ?

Hier voren en gheschiede nie

Fol. XLVIII. Deser dinc die ic hier zie ,

Van wondere also zelke.

120 Borste vindic vol van melke.

Tkint toont al ghemene ,

Dattie moeder is maghet rene ;

Want het van gheenre smette

Teeken en heeft , noch lette ,

125 Alse ter naturen hoort.

Gheen wee en was inder gheboort ,

Vs. 103. I. Datmen niet gh. en m. ; H. niet *ontbr.* 104. I. Te hant.
 105. I. Diere. 107. I. vraechde so Marien te hant ; H. vrachde si Ma-
 rien. 108. I. Ofse m. ; H. Oft. 109. I. hare. 112. I. d. het m. Marien ;
 H. met *ontbr.* — Marien. 114. I. Of so uut haren sinne ; H. Oft si uut
 haren senne. 116. I. oyt. 117 en 118. I. H. *in omgekeerde volgorde*
aldus : Dese dinc , die ic hier zie , En wart nu hier te voren [H. En
 wart vore nu] gesien nie. 119. H. wondren a. selken. 120. I. Haer
 borsten. 121. I. toecht. 123. I. v. ne gh. 125. I. Alsoe ; H. tier.
 126. I. in dit g. ; H. en *ontbr.* — inde.

- Maghet ontfinc, maghet ghenas,
 Maghet bleef, als si te voren was.
 Gheproeft ende ghetast aen hare
 130 Dit weet ic wel al openbare.
 Ghelooft si God van dien
 Dat ic nu hebbe ghesien
 Dit nuwe wonder op desen dach,
 Datmen noit te voren en sach!"
- 135 Doe was daer noch een vrouwe:
 Die seide: »Bi mijnre trouwe!
 Dies en ghelove ic nemmermere,
 Ic [I. In] hebbe die dinc gheproevet ere."
 Te Marien liep si also houde;
- 140 Ende daer sise tasten zoude,
 Verdorreden haer te hant
 Beide arme ende hant,
 Ende hadder wee in zo groot,
 Dat si te hant waende bliven doot.
- 145 Doe riep si ten selven male:
 »Here God! ghi kent dat wale
 Dat ic u altoos ontsie,
 Ende dat ic loon en nam nie
 Van mater vrouwen, die ghenas
- 150 Van kinde, daer ic over was.
 Nu ben ic keytive ghemacct

Vs. 127. H. Maeght — maeght. 128. H. Maeght blijft, als i vore was;
 I. blivet, als ic voren las. 129 en 130. I. H. in omgekeerde volgorde
aldus: Dit heb ic openbare [H. opebare] Gh. e. gh. [H. ghestaest] an h.
 133. H. neuwe. 135. I. wasser; H. noch *ontbr.* — ene. 136. I. H.
 Ende s.; H. mire; I. trouwen. 137. I. H. Des en gheloevic. 138. I.
 In h. — gheprouft; H. Inne h. — gheproeft. 140. I. d. zoe t. 141. H.
 Verdorde; I. H. hare. 142. I. H. arm. 144. I. H. te hant *ontbr.*
 149. I. die ic gh.

Om mijn mislove ongheraect ,

1. Fol. XLVIII. v. 2.) Om dat ic so coene dorste zijn

2. Fol. XXXIX. v. 1.) Te tasten den heilighen maechdom dijn.”

155 Ende alte hant daer naer

Baerde hem een jonghelinc daer ,

Ende sprac : » Aenbedet tkint ghereit ,

Dat daer bi Maria leit ,

Ende tastet sine ghewaden ,

160 Het sal di thant beraden ;

Want het is , waerlike ,

Die behouder van aertrike ,

Ende elcs menschen met ,

Die sinen hope in hem set.”

165 Also saen als si dat dede ,

Ghenas si optie stede ,

Ende dancte onsen here zaen.

Daer ute is si ghegaen ,

Ende riep al openbare

170 Die wondere die si dare

Ghehoort hadde ende ghesien ,

Ende hoe datsi van dien

Tormente was ghenesen ;

Also dat doe van desen

175 Vele lieden gheloofden zere ,

Ende dancten onsen here.

Vs. 153. I. H. so *ontbr.* 154. I. Te prouven dat heilich maghedijn ;
 H. Te proevene den. 155. I. al *ontbr.* — nare. 156. I. dare. 157. I.
 H. s. anebede ; H. Hi s. aenbede dkint. 158. I. H. Marien. 159. I.
 H. taste. 160. I. te hant. 162. H. Die *ontbr.* ; I. H. behouder ;
 I. eerderike. 163. I. elcx. 164. I. sine ; H. hoep. 166. I. alsoe dit ;
 H. alsijt dede. 171. I. hadden. 175. H. liede. 176. I. d. Gode o. ;
 H. danctens.

Hoe die heylighe kerke al dit niet en houdt,
ende datmens nochtan gheloven mach. — X.

Some die dinc, die ghi hier ziet,
En hout die heilighe kerke niet,
Omme dat die ewangelisten,
Die Gods leven bet wisten,
5 Dese dinc niet uut en gheven.

In enen boec vant ic bescreven,
Dat Sente Jheronimus
Dese dinc screef aldus,
Daer hijt trac met zijnre pinen

(L. Fol. XLIX. r. 1.) 10 Uten Ebreuschen in Latine,
Omme tweerre bisscoppen bede,
Daer hijt ghaerne omme dede:
Die een hiet [Cromacius (*)],
Ende dander Ebodorus.

(E. Fol. XXXIX. v. 2.) 15 Die boec spreect voren,
Hoe Maria wert gheboren,
Hoe si te huwelike trac,
Also ic hier voren sprac;
Daer na Cristus gheboort,

Titel. I. al *ontbr.* — dats men n. wel gh. Vs. 1. H. die *ontbr.* 3. I. H. Om. 5. H. Die dinc; I. ute. 6. H. een b. vandic. 8. H. scrijft. 9. I. H. ziere pine. 10. H. Van Abreusche. 11. I. tweer; H. Om *twier* bisscoppe. 13. I. H. Deen h. Cromacius. 14. I. da. Elydosius; H. da. Eliodorus. 15. I. H. Dat b. 18. I. Als ic u h.; H. Alsoe alsic u h.

(*) Deze naam, uit I. en H. ontleend, ontbreekt in het tekst-HS., luidende de geheele regel aldaar: *Die een hiet*; doch een rood kruisje op den kant geeft te kennen dat er iets uitgelaten is, dat de afschrijver late wilde invullen. Waarschijnlijk heeft hij den naam in het afschrift, dat hij volgde, niet goed kunnen lezen.

- 20 Also ghi nu hebt ghehoort ;
 Daer na zo volghet mede
 Jhesus Cristus kintschede,
 Daer hi vele wonders werct,
 Dat onse ghelove zere sterct.
- 25 Die heilighe kerke heeft zulken staet,
 Datsi ghene hystorie en ontfaet,
 Men weet zeker, zonder lette,
 Wiese eerst in scrifte zette.
 Ist dat die scrivere dan
- 30 Is een gheauthorizeert man,
 So gheloofmen te bat des ;
 Ist ooc dat des niet en es,
 Of datmen den scriver niet en kint,
 So en darf mens gheloven twint,
- 35 En si datmens gheloven wille.
 Ende ist datmens gheloof, lude of stille,
 Men doeter aen gheen quaet,
 Op dat jeghen tghelove niet en gaet.
 Elc mensche mach merken wel,
- 40 Dat daer meer dincs ghevel,
 Doe Maria des kindes bleef,
 Dan enich ewangeliste screef ;
 Want si scriven luttel mere
 Dan dat van onsen here

Vs. 20. I. Alse; H. Als. 21. I. H. volght. 22. H. kinschede. 26. H. Datsi en ghene ystorie. 27. I. Mer — letten; H. Men ierst seker. 28. I. scriftueren setten; H. Wise — scrifste. 29. H. bescrivere. 32. I. dat *ontbr.* 33. I. Eest dm. d. scrivere; H. Oft dm. d. scrivere niene k. 35. I. Ende zij; I. H. datment doen w. 36. I. H. Ende dies gh. 37. I. Ende doetter; H. En doeter ane. 38. H. niene g. 40. I. Datter — dincx; H. dings. 41. I. H. Daer M.; I. skijuds; H. tskints. 44. I. d. vonnesse van.

45 Maria in Bethleem ghenas ,

(I. F. 1. XLIX. In een huus dat ghemeine was ;
r. 2.)

Hoe dat die herden vernamen ,

Die tkint aenbeden quamen ;

Hoe dat drie coninghen zochten ,

50 Die hem hare ghiften brochten ;

Hoe dat in die crebbe lach ;

Hoe datment opten achtenden dach

Besneet ende hiet Jhesus ;

Hoe Maria, wi lesent dus,

(E. Fol. XL. F. 1.) 55 Ten temple quam mitten kinde ,

Ende hoe[t] Symeon bekinde

Ende propheteerde daer ter stede ,

Ende ooc die vrouwe Anna mede.

Dit ist, also ict merke ,

60 Dat hout die heilighe kerke ,

Ofte luttel meer , twaren ,

Tote Cristus twalef jaren.

Daer bi mach elc merken ,

Dat God meer moeste werken

65 Onder tfolc openbare ,

Eer hi hadde twalef jare ;

Want hi alteenen niet en sliep :

Hi ghinc, hi stont ende hi liep

Met kinderen ende mit lieden ,

70 Daer hem meer dinghen gheschieden

Dan die kerke verstaen doet ;

Vs. 48. H. dkint. 49. I. H. Hoet; H. coninghe. 50. H. ghichten.
52. I. achtsten; H. achtensten. 55. I. tempel. 56. I. h. S. tkint b. ;
H. h. Symoen tkint kinde. 59. I. ic. 61. I. Of; H. Oft; I. te waren.
67. H. niene. 68. I. Hij stont, hij ghinc, hij l.; H. Hi stoet, ghinc
ende l. 69. H. kindren. 70. H. dinghe.

Want hi was also vroet
 Ende also machtich optien dach
 Doe Maria van hem ghelach,
 75 Na die godheit ende also scone,
 Also doe hi inden trone
 Metten vader was gheseten;
 Want hi en wert nie ghespleten
 Van dier volmaecter godhede,
 80 Al wast dat hi dede
 Den zac der menscheit an
 In die vorme van enen man.

1. Fol. XLIX.
v. l.) Daer om vermochte zine godhede
 Also wel inder kintschede

85 Miracle te doen menichfout,
 Also doe hi dertich jaer was out,
 Ofte als hi emmer toe doet.
 Daer bi willic u maken vroet
 Wondere die Cristus wrachte

90 Mids zijnre godliker crachte,
 In sijnre puerre kintschede,
 Hier na, daert sal hebben stede,
 Alsoot Jheronimus bedreef,
 Diet Ebreeusche in Latine screef.

(1. Fol.
XL. r. 2.) 95 Mar ic wille dat ghi eerst hoort
 Wondere die in sine gheboort

Vs. 73. I. H. opten. 74. I. H. Dat M. 76. H. Als. 77. I. vadere.
 78. I. H. hine; I. niet. 79. I. Vander. 80. I. H. Also waest; I. dat
 sake dat hij d. 83. I. Daer hij v.; H. Daerbi v. — godheit. 84. H.
 Also w. — kintscheit. 85. I. Mirakele; H. doene. 86. I. Als. 87. I.
 Of; H. Oft. 89. H. Wondre. 90. I. H. Mids siere. 91. H. In siere;
 I. In sine pure kinshede. 92. I. naer. 93. I. Alsoe — bescreef. 94. I.
 Die dEbreeussche tale in; H. Die dAbreusche in. 95. H. tierst. 96. H.
 Wondre; I. H. sijn.

Gheschieden , ende optie ure
Datsi ghelach , die maghet pure.

Dan menigherhande wondren die gheschie-
den in Cristus gheboort , ende van
Balaams sterre. — XI.

Int ghemene huus , als ic las ,
Datter armer herberghe was ,
Daer woude , als te voren ,
Die overste coninc sijn gheboren
5 Van moeder live naect ,
Die hemele ende aerde hadde ghemaect.
Het gheviel in dier zelve nachten ,
Daer herden hare scape wachten ,
Dattie ynghel quam dare
10 Ende brochte hem die niemare
Vanden behouder vercoren ,
Die in Bethleem ware gheboren.
Si hoorden singhen do:
» *Gloria in excelsis Deo* ,
15 *Et in terra pax hominibus !* ”
Doe si dat hoorden dus ,
Liepen si mit haesten daer ,
Ende vonden die dinghen al waer

(1. Fol. XLIX.
v. 2.)

Vs. 97. I. Ghesciede. 98. H. maeght.
Titel. I. H. wonderen — in Gods gh. ; H. en v. B. sterren. Vs. 1. I. H. In dit gh. 2. H. Dat der armere. 3. I. wilde. 4. I. H. Doverste ; I. c. in sijn. 6. I. H. hemel. 7. I. H. inder ; I. nachte. 8. I. Daer die heerden haer seapen wachte ; H. Dat herden die hoer scaep w. 9. I. H. Dat dinghel. 10. H. hen ; I. H. die mare. 11. I. H. behou- dere. 13. H. h. dingle s. ; I. h. dingle s. doc. 16. I. H. dit ; H. aldus. 18. I. H. dinc.

- In die crebbe, daer zine vonden
 20 In sine dockeren ghewonden.
 Dat mach elc wel weten,
 Dat vele ynghete wouden beten
 Ter feesten, daer gheboren waert,
 Jeghen der naturen aert,
 25 Haer scepper van eenre maghet reine.
 Si achtens herde cleine,
 Ende en hadde hem twint boy,
 Dat hi daer lach opt hoy,
 Tier zonderlingher feesten,
 30 In een crebbe voor twee beesten.
 Si en achten niet van groten zalen,
 Van bonten noch van sindalen,
 Noch van anderre chierheit,
 E. Fed. XL. Daer die mensche sijn goet an leit.
 35 Stomme beesten, die daer stoeden
 Tier crebben ende niet en vroeden,
 Bekenden wel in haren zin,
 Dat haer scepper lach voor hin,
 Ende si eerdene met goeder onsten,
 40 So si best mochten ende consten;
 Also Abbacuc ende Jheremias

Vs. 20. H. doeke; I. douckelkinc ghebonden. 22. H. inge; I. ingelen wilden. 25. I. Hare — eere; H. Hoer sceppre v. ere maecht. 27. H. hen. 28. H. op hoy. 29. I. Te dier sonderlinge. 30. H. ene vore; I. cribbe tusschen twee. 31. I. Sine. 32. I. bonte — syndale. 33 en 34. I. in omgekeerde volgorde aldus: Daer die mensche sijn goet an leit, Ende oic aen ander chierheit. 33. H. andre. 36. I. Ter — ghevroeden. 37. I. Bekende dicke in; H. horen sen. 38. I. hem; H. sceppre — hen. 39. I. Ende eerden hem m. g. jonsten; H. Ende eerdene m. goeden o. 41. H. Alsc; I. Ende alsce.

Voorseit hadden , als ic las (*).

- Hier bi merct ende verstaect ,
 Dat die ghene is herde quaet ,
 45 Die menschen verstaen ghewint ,
 Ende sinen sceppere niet en kint ,
 Also dese beesten stom
 Kenden ende eerden Cristum.
 Voort seit die scrifture ,
 50 Dat in die selve ure ,
 Dat Cristus ter werelt quam ,
 Alle dinc zweech ende ruste nam :
 Die winde cisten also dat
 (I. Fol. L.
 1. 1.) Nerghent en roerde een blat ;
 55 Die vloede ende die rivieren
 Stonden stille in dier manieren
 Of sijt hadden van naturen ,
 Sonder ruuschen ende ruren ;
 Menschen , beesten , voglen mede
 60 Hielden alle stilhede :
 Aldus so hilden alle dinghe

Vs. 42. H. alsoe ic. 45. I. menschelije ; H. mensclije. 46. I. scpp-
 per ; H. sceppre. 47. I. Alsoe. 48. I. Eerden e. k. 49. I. seghet ; H.
 soe sceght. 52. H. raste. 53. I. H. winde *ontbr.* ; I. cesseerden. 54. I.
 Niewers ; H. Nerghen ; I. H. ruerde. 55. I. vloedden. 56. H. Stoeden —
 inder m. ; I. Stonden al stille in deser maniere. 57. H. Ofte ; I. Oft —
 van manieren. 58. H. e. sonder ruren. 59. I. Visschen b. ende vo-
 ghele ; H. vogle. 61. I. dinghen.

(*) Tusschen vs. 42 en 43 :

» *Cognovit bos possessorem suum ,
 Et asinus presepe domini sui.* »

Zie de aant. D. I, bl. 184. In HS. I. zijn dergelijke vertalingen van
 schriftuurplaatsen altijd weggelaten , in H. zijn zij doorgaans op den
 kant bijgeschreven.

Silencie zonderlinghe,
 Doe haer scepper wart gheboren
 Vander maghet uutvercoren.

65 Ene maghet ooc, als ic vernam,
 Die tote onser vrouwen quam,
 Na dat si des kints ghenas,
 Die zonder hande gheboren was,
 Worden twee hande ghegheven.

70 Bi Maria is si bleven,
 Ende diende haer, alse Gods brunt,
 Dat kinder bedde al uut.

Ende in die ure van Gods gheboort
 Spranc te Romen in die poort

75 Ene fonteyne uter aerden diep,
 Die al dien dach met olye liep.
 Dat bediede openbare,
 Dattie olie comen ware,
 Die al die werelt gansen zoude,

80 Tonser alre eweliker behoude.
 Dat grote palays viel ooc met,
 Daer met letteren was aen gheset:
 » Dit palays en sal vallen twint,
 Voor dat een maghet brinct een kint, »

85 Om datmen zeker waende zijn van dien,
 Dat nemmermeer en mocht gheschien.

Vs. 63. H. sceppre; I. was gh. 65. H. maecht. 67. I. tskints; H. skinds. 68. H. hant. 69. I. Haer werden — handen. 70. I. H. Marien. 71. H. hare; I. H. als. 73. I. H. Ende *ontbr.* 74. H. te Rome. 76. I. H. olyen. 80. I. Te haren eeuweliken; H. Thoren eweliken. 81. I. H. Tgrote. 82. I. Daert; H. lettren; I. H. ane was. 84. H. Vore d. ene; I. H. maecht; H. en k. 85. I. H. z. ware van d. 86. I. H. mochte.

- God en vergat niet dat woort;
 Nochtan wast voor sine gheboort
 Dusent jaer, na minen waen,
 (I. Fol. L. r. 2.) 90 Dat dat huus daer hadde ghestaen.
 Enen groten rinc men sach
 Omme die zonne al dien dach,
 Die scone was ende groot,
 Ghevarwet alse purpur root.
- 95 In dat verre Orient
 Wert een nuwe sterre bekennt,
 Die de drie coninghe leidde scone
 Tote Cristum, den Gods zone,
 Also Balaam, als ic las,
 100 Die een heyden prophete was,
 Ghepropheteert hadde openbare
 Meer dan dusent jare
 Eer dattie sterre quam.
 Nu hoort van desen Balaam:
- 105 Balaam hadde ghepropheteert
 Ende sinen gheslachte voort gheleert,
 Dattet noch zoude gheschien,
 Datmen een sterre zoude zien,
 Diemen noit en sach te voren;
- 110 Ende dan soude sijn gheboren
 Een kint op aertrike,
 (E. Fol. XLII. r. 1.) Dat here van hemelrike
 Ende van aertrike sijn zoude.

Vs. 87. I. dit. 88. H. vore. 89. I. mijn. 94. H. als. 96. H. ene.
 97. I. H. drie *ontbr.*; I. coninghen. 98. H. godsonne. 100. I. heynden.
 103. I. Eer die. 104. I. d. Balam. 106. I. voer. 108. H. ene. 109.
 H. Dm. noch en s. 111. I. eerderike. 113. H. ertrike.

- Ende wie dat hem aenbeden woude,
 115 Dat hi salich zoude wesen.
 Doe dedemen midts desen
 Op enen berch, die daer stoet,
 Twalef liede wijs ende vroet,
 Die bi daghe ende bi nachten
 120 Die sterre zouden wachten.
 Si hadden daer hare woninghe,
 Ende men gaf hem alle dinghe,
 Dies hem al daer bedarf;
 Ende also enich van hem starf,
 125 Settemen van Balaams gheslachte
 Enen andren, diet voort wachte.
 Dit hilden si also voort
 Tote Jhesus Cristus gheboort.
 Ende also zaen als onse here
 130 Gheboren wert, min noch mere,
 Heeft haer die sterre ghebaert.
 Doe daden sijt ter vaert
 Den drien coninghen weten,
 Die in Orienten waren gheseten,
 135 Ende van sterren waren vroet.
 Deser voorders hadden tgoet
 Uut gheleit, daer [l. dat] dese
 Twalef, daer ic of lese,
 Verteert hadden in dien daghen
 140 Datsi optien berch laghen.

Vs. 114. I. H. hem *ontbr.* — anebeden. 119. I. nachte. 121. H. heer. 122. H. hen. 123. H. hen. 124. I. als; H. hen. 126. I. andren *ontbr.*; H. die. 129. H. also. 131. H. hare. 132. I. H. si ter. 134. H. in Orient. 136. I. Dese vordere; H. vordren. 137. I. H. gheleight; I. dat; H. daer. 139. I. daghe.

**Hoe die drie coninghen thint versochten
met haren ghiften. — XII.**

Te gadre datsi quamen ,
 Desc drie coninghen, ende namen
 Haren wech ten kinde waert.
 Die sterre ghinc voor in die vaert (*):
 5 Neder in die lucht was haer gaen ,
 Niet daer die andre staen.
 Die drie coninghen volgheden na,
 Ende brochten, alsic versta ,
 Drierhande ghiften ooc :
 (E. Fol. 10 Gout, mirre ende wierooc.
 XLI. r. 2.) Inden goude kinden si wel ,
 Dat dit kint ende niemant el
 Die alremoghenste coninc ware ;
 Inden wierooc kenden si clare ,
 15 Dat hi die overste priester si ;
 Inden bittren mirre daer bi
 Kenden si zine bitter doot ,
 Die hi liden zoude (†) zo groot.
 Al dit bekenden si wale

Titel. H. coninghe — ghichten ; I. dat kint. Vs. 1. I. gadere ; H. dat si doe q. 2. I. H. coninghe. 4. I. voren ; H. vore. 6. I. dander ; H. dandre ; I. H. sijn ghestaen. 7. H. coninghe ; I. H. volghden. 9. H. ghichten. 11. I. kennen. 12. I. H. Dat dat k. ; H. nieman. 14. I. Int w. 15. I. H. doverste. 16. I. bitteren. 17. H. bittre. 18. H. I. sal so. 19. H. Alle ; I. H. kenden.

(*) Vs. 3 en 4 zijn in het tekst-handschrift in omgekeerde volgorde geschreven ; doch de afschrijver heeft zijne fout, door de letters *a. b.* op den kant te zetten, zelf aangeduid en verbeterd. I. en H. zijn van deze vergissing vrijgebleven.

(†) Het HS. heeft : *soude zoude.*

- ^{1 Fel.}
^{2 v. z.)} 20 In die sterre ten zelven male,
 Want si waren alle drie
 Wijs in astronomie.
 Doe si dus ten kinde waert vuren,
 Quamen si bider avonturen
 25 Daer si den coninc Herodes spraken,
 Die nauwe ondervant die zaken
 Ende den tijt vander sterren.
 Hi bat hem datsi zonder merren
 Al daer weder zouden keren :
 30 Hi woude tkint ooc varen eren,
 Also hi wiste waer ment vonde.
 Maer dit quam uut quaden gronde,
 Want hi en meendes twint,
 Mar om dat hi dat kint
 35 Doden woude daer nare,
 Also hi wiste waer het ware;
 Want hi ontsach hem van desen
 Dat tkint gheboren mochte wesen
 Van sijnre viande gheslachte,
 40 Ende hem van sijnre machte
 Werpen mochte ende verdriven.
 Hier bi woude hi tkint ontliven.
 Doe si quamen, als ic las,
 Biden huse daer Maria in was,
 45 Bleef die sterre staende stille

Vs. 22. I. in de conste van astromie. 23. I. te lande w. voeren.
 24. I. zij met a.; H. Vonden si bi a. 26. I. Die hem. n. ondervraecht d.
 28. H. hem *ontbr.* 30. I. wilde. 31. H. Alshi. 32. I. H. Maer *ontbr.* —
 H. ute. 33. H. menes. 35. I. wilde. 36. I. waer dat w.; H. waert
 w. 38. I. gh. soude w. 39. H. sire; I. siere vianden. 40. I. zijnder
 H. sire. 42. I. wilde hij; H. woudi. 43. I. H. also ic. 44. I. H. in *ontbr.*

Boven thuus , na Gods wille.
 Int huus sijn si ghegaen ;
 Op hare knien vielen si zaen
 Voor dat cleyne kindekijn

(B. Fol. 50 Ende voor die mate moeder zijn ,
 XLI. v. 1.) Dese drie coninghen rike,
 Wel herde ootmoedelike.

Ende als si hare offerhande
 Ghedaen hadden drierhande ,

55 Als ic u voren hebbe gheleert ,
 (I. Fol. LI. Sijn si thuus waert ghekeert
 r. 1.) Al enen andren wech zaen ,
 Alsoe hem dynghel dede verstaen
 In haren slape daer si waren.

60 Aldus en conste , twaren ,
 Herodes vernemen twint ,
 Waer hi vinden mochte tkint.

**Hoe Joseph ende die coninghen te samen
 spraken , ende wat eren si der moe-
 der ende den kinde doen. — XIII.**

Nu hoort hier meer dinghen
 Vanden drien coninghen ,
 Alsoe Jheronimus ute trac

Vs. 46. I. thuus bij G. 49. H. Vore. 50. . vore. 51. I. H. drie
ontbr. — coninghe. 52. I. H. Wel *ontbr.* 53. H. als i hore offrande.
 55. I. H. u *ontbr.*; H. vore. 57. I. anderen. 58. I. Also; H. Alsoe
 hen. 60. I. H. te waren. 62. H. dat kint.

Titel. I. die drie coninghe te gader spraken — zij den k. e. der m.
 daden; H. Hoe die drie coninghe e. J. tsamen — si doen den k. e.
 der m. Vs. 1. I. meere. 2. I. drie. 3. H. Alsoe; I. uut.

- Inden boec daer ic voren of sprac.
 5 Dat crocht, daer Maria in lach,
 Daer ic voren of dede ghewach,
 Was bi Bethleem ghestaen;
 Ende also die coninghen wouden gaen
 Aen dat crocht mitter vaerde,
 10 Stont daer Joseph op die waerde (*),
 Ende seide: »Ghi heren, zegt mi,
 Wanen coomdi? wat zoecti,
 Dat ghi dus zonder vermiden
 In mine herberghe wilt tiden?»
 15 Si antwoorden weder te hant:
 »Wi sijn uut Orienten lant,
 Ende comen ghevolghet der sterren,
 Die ons hier leidt van verren.»
 Joseph sprac: »Ic bidde u, heren,
 20 Dat ghi mi wilt leren,
 Bi wat zaken ghi te deser tijt
 Te desen huse ghebeet zijt.»
 Si antwoorden zonder beide:
 »Om ghemene zalicheide
 25 Sijn wi nu hier comen:
 Een sterre hebben wi vernomen,

Vs. 4. H. boeke d. hi vore. 5. I. Die cr.; H. Dese cr. 6. H. vore.
 8. I. als — wilden; H. coninghe woude. 9. H. Inde cr.; H. Inden
 cr. in moeder v. 10. H. Stoet. 12. I. H. c. ende w. 15. H. thant.
 17. H. ghevolght. 18. I; hier *ontbr.* — leedde; H. leidde. 19. H.
 bidde. 21. I. w. 's.; dat ghij; H. ghi tesor. 22. I. In d. 25. H. *Si-
 wi; I. H. hier nu. 26. I. Eene; H. Ene — hebwi.

(*) Vs. 9 en 10 zijn in het tekst-handschrift in omgekeerde volgorde
 geschreven; doch wij hebben deze blijkbare verschrijving naar I. en H.
 verbeterd.

(f. Fol. LI.
r. 2.)

Die betekent, in waerre dinc,
 Der Joden ghewarich coninc;
 Ende comen aenbeden dien.

30 In ouden boeken machmen zien,
 Daert scone in staet verclaert:
 Als haer die sterre openbaert,
 Sal die coninc gheboren sijn,
 Die regneren zal zonder sijn,

35 Ende die den gherechten zal gheven
 Dat onversterfelike leven.”
 Joseph sprac weder doe:
 » Ghi sout sijn comen toe
 Te Jherusalem, want dat

40 Is Gods heilighe stat;
 Ende daer zoudi hebben ghevraghet
 Om die dinghen die ghi jaghet.”
 Doe antwoorden si hem:
 » Wi (*) waren in Jherusalem,

45 Ende seiden den coninc aldus,
 Dat gheboren ware Cristus,
 Ende dat wine zochten in dit lant.
 Doe antwoorde hi te hant,
 Dat hem ooc niet cont en ware,

50 Maer hi zouder staen nare

Vs. 27. I. ware. 28. I. warachtich; H. warech. 29. I. H. Ende
 wi c. anebeden. 30. H. machment. 32. H. Alse hare. 35. I. die
 ontbr. — gherechtigen. 36. I. onsterfelijc; H. onsterfleke. 41. I. H.
 souddi — ghevraecht. 42. H. Omme — jaecht; I. jaecht. 44. I. H.
 Wi w. te Jh. 45. I. zeide. 47. I. H. in dat l. 48. H. thant.

(*) Het HS. heeft *Si*, welke lezing zeer goed te verdedigen is; doch
 wij hebben evenwel aan de variant de voorkeur gegeven, omdat al het
 volgende als *oratio directa* is ingerigt.

Dat hi die waerheit weten zoude.
 Doe ontboot hi also houde
 Alle die clerke die hi wiste,
 Die wijs waren ende van liste,
 55 Ende scrifturen consten ontbinden,
 Ende der sterren cracht bekinden,
 Scriben ende Phariseen met,
 Die den volke leerden die wet,
 Ende vraghede hem mit groten gare,
 60 Waer Cristus gheboren ware.
 Si antwoorden hem weder aldus:
 Is gheboren Cristus,
 Dat is emmer in Bethleem;
 Want die scrifture seit van hem (*):
 65 Bethleem, dune biste die minste niet,
 Alsoe die prophete zelve ghiet,
 Onder die princhen van Juda;
 Uut di sal gaen hier na
 Een hertoghe, die regneren zel
 70 Onder mijn volc van Israhel. —
 Doe wi vernamen dese woort,
 Micten wi te treckene voort
 In Bethleem toten kinde.

7. Fol. LI.
v. l.)

7. Fol.
LIII. r.
6)

Vs. 53. I. clercken. 55. I. Die scr.; H. Die scrifture. 56. I. st. macht kinden; H. st. machte kinden. 57. I. med. 58. I. wed. 59. I. vraechde; H. vraeghde hen m. gr. gere. 60. H. were. 63. H. Dats. 64. H. seeght. 65 en 66. I. H. *in omgekeerde volgorde*. In 65. I. bist dedelste n.; H. best. 66. I. H. Alsoe. 68. H. Ute. 69. I. H. sal. 70. I. H. Over mijn; I. Israhel al. 72. I. trecken. 73. I. H. ten k.

(*) Tusschen vs. 64 en 65:

*Bethleem non est minima
 In principibus Juda.*

Ende als Herodes dit versinde,
 75 Bat hi ons vriendelike,
 Dat wi herde naernstelike
 Die dine ondersochten,
 Ende dat wi hem weder brochten
 Vanden kinde zekere mare:
 80 Hi zoude ooc comen dare,
 Ende tkint aenbeden mede,
 Also hi wiste die stede.
 Dus gaf hi ons zine crone,
 Die zonderlinghe is ende scone,
 85 Die hem die coninc van Persen sinde,
 Om te ghevene den kinde.
 Aldus schieden wi van daer,
 Om te comen te desen huse naer;
 Want die sterre, in waerre dinc,
 90 Die opten weghe voor ons ghinc,
 Saghen wi in die crochte gaen,
 Daer ghi voren sijt ghestaen
 Ende ons den inganc belet:
 Wine weten wat ghire meent met."
 95 Also Joseph dit heeft bekint,
 Sprac hi: » Ic en scuwe u twint:
 Volghet uwer sterren daer onder,
 Ende aenscouwet Gods wonder."

Vs. 74. I. H. Ende *ontbr.*; H. Also. 76. I. neerenstelike. 78. I. Ende *ontbr.* 79. H. seker; I. k. selken een m. 80. I. Hij wilde oic; H. Hi woude. 81. I. H. anebeden. 82. I. Als. 83. I. H. Doen g.; H. sijn. 84. I. H. ende *ontbr.* 88. I. H. Ende e.; H. tesen. 89. I. ware. 90. I. wech; H. vore. 91. H. Saghewi in die hagedochte g.; I. crocht. 92. H. vore. 93. I. dien i. 95. I. H. heeft *ontbr.*; H. kint. 96. H. inne; I. en belette u. 97. H. Volght. 98. I. aneschouwet; H. anscout.

- (- Fol. LI.
v. 2.) Mettien ghinghen si inne,
 100 Ende groeten Marien met zinne.
 Voor tkint, mit groter waerden,
 Vielen si neder ter aerden,
- (E Fol. XLIII.
r. 2.) Na dat was haers lants zede.
 Sine voeten custen si mede,
 105 Deen voren ende dander na.
 Doe offerden si, als ic versta,
 Die scone crone den kinde,
 Die hem die coninc Herodes zinde.
 Si ontploken hare cofferen,
 110 Om dat si wouden offeren
 Gout, myrre ende wycrooc.
 Marien gaven si ooc
 Grote ghiften ende diere.
 Doe vielen si weder schiere
 115 Optie aerde daer neder,
 Ende aenbeden tkint weder,
 Also si voren hadden ghedaen.
 Mettien sijn si uut ghegaen,
 Ende dancten onsen here mittien.
 120 Datsi tkint hadden ghesien.
 Weet dat int Latijn
 Vele meer woorden sijn
 Dan ic hier zegghe u :

Vs. 99. I. Met dien. 100. I. gruetten; H. aengruetten. 101. I. Voert kint; H. Vore. 103. I. Alsoet w.; H. Alsoe w.; I. H. haer lant. 104. H. voete. 105. H. vore. 109. I. ontdeden. 110. I. wilden. 111. H. wijrroec. 113. H. ghichten. 115. I. H. Opter cerden. — daer ontbr. 116. I. anebeden; H. anebedden. 117. I. Als; H. Alsi v. 118. I. Met dien. 119. I. H. h. van dien. 122. H. woerde; I. wonderen.

Ic lijdt mitten cortsten nu,
 125 Ic en vertrecke niet altemale
 Beide tale ende wedertale,
 Die si hadden onderlinghe;
 Want ic hope een zonderlinghe
 Boec daer of te maken,
 130 Ghelijc dattie zaken
 Jheronimus, mit zire pinen,
 Van Ebreeusche trac in Latine,
 So ic best mach ende can,
 Ist dats mi God onse here an.

(I. Fol. LII.
v. 1.) **Hoe die coninghen Joseph berechten, en-
 de hoe si van hem schieden. — XIII.**

Doe dese heren dus te zamen
 Uten crochte te gader quamen,
 Was Joseph daer voren ghestaen.
 Tote hem spraken si zaen:
 5 » O man, is dit kint dijn? »
 Hi sprac: » Wies zoudt sijn dan mijn? »
 (E. Fol. XLII.
v. 1.) Doe antwoorden si hem recht:
 » Dune best niet vader, mer sijn knecht.
 Dune soute hem handelen niet
 10 Alsoe dijn kint, wats ghesciet,

Vs. 124. I. Ic bidde m. 125. H. Inne; I. En vertreckene n. 131. I. H. pine. 132. H. Uten Ebr.; I. Van Hebreuschen. 134. H. God ontbr.; I. jan.

Titel. I. coninghe Joseppe; H. coninghe Josephe — scheeden. Vs. 2. I. Uten cr. gaende q.; H. Uter crocht gaende q. 3. H. vorc. 6. I. wiens. 7. I. H. hem echt. 9. I. Ghine soudt; H. Du en souden h. 10. H. Als.

- Maer alsoe dinen God, dinen here,
 Soutune eren voort mere.
 Met aernste ende met groter vresen
 Saltu altoos houden desen ,
 15 Alsoe dune in dinen hande heefs.
 Al ist dattu hem tetene gheefs,
 Hi is God ende here mede
 Boven alle heerlichede ,
 Der ynglen coninc van hemelrike ,
 20 Van aertrike dies ghelike.
 Hi sal die helle breken.
 Alt volc sal aen hem treken ,
 Ende sullen roepen aldus:
 Du biste Jhesus Cristus,
 25 Onse God, onse trooster,
 Onse behouder, onse verlooster,
 Die nu ende ewelike sijt
 Boven al ghebenedijt!"
 Joseph antwoorde doe:
 30 »Segt mi, ghi heren, hoe
 Is u dese dinc becant?"
 — »Vrient," seiden si, »in onse lant
 Sijn boeken van ouden propheten,
 Die Cristus coomst doen weten;
 35 Ende noch ouder boeke sijn daer ,

^{1. Fol.}
^(11. r. 2.) Vs. 11. I. H. als; I. dijn G. ende d. 12. H. Soutune gherinen min
 no mere; I. Soe ne ghereine v. m. 13. I. Met anxste e. — groter
ontbr.; H. groeten. 14. H. Soutu. 15. I. H. Als — dine — heves;
 I. handen. 16. I. Ende eest; I. H. gheves. 18. I. heerlicheden. 19. I.
 inghelen; H. ingle. 20. I. H. Van alder werelt d.; H. die. 22. H. Al
 tfole; I. sal hij an h. trecken. 23. I. zelen; H. sal. 24. I. bist; H.
 best. 27. I. H. nu ende *ontbr.* 28. I. al gader gh. 32. I. ons. 33.
 H. boeke. 35. H. oudere; I. ander boucken.

Die zegghen openbaer
 Vander sterren die comen zal,
 Daer wi dese dinc aen kennen al.
 Si segghen ende doen verstaen,
 40 Hoe die sterre sal sijn ghedaen;
 Welke vorme ende ghedane
 Noit mensche en scouwede ane.
 Dese sterre zachmen nu,
 Ende si bediet, dat zegghen wi u,
 45 Dat Gods ons heren volc al
 In des daghes claerheit regneren zal.
 (E. Pol. XLII.
 v. 2.) Dese sterre en ghinc niet
 Al omme ghelijc dat ghi ziet
 Dat zonne ende sterren omme gaen,
 50 Ende sine was niet ghedaen
 Ghelijc dat andre sterren sijn,
 Die lopen haren termijn;
 Si was zo groot, als ons dochte,
 Datse die hemel cume onthouden mochte;
 55 Der zonnenschijn en constse niet
 Verblusschen also vele als yet,
 Ghelijc datsi verblint
 Ander sterren ende verwint;
 Maer dese sterre, dat dochte ons wale,
 60 Verwan die zonne altemale.
 Dese sterre is Gods woort,

Vs. 38. I. dingen. 41. H. Welker; I. e. welke gh. 42. I. H. scoude.
 44. H. segwi. 45. I. Dat God onse h. 46. I. daechs; H. daeghs.
 49. I. Die sonne e. die st. 50. I. H. Sine w. n. vaste ghestaen. 51. I.
 ander; H. sterre. 53. I. w. also gr. 54. I. houden; H. behouden.
 55. I. conste zo niet. 56. I. Gheblusschen also groot als; H. als goet
 als. 58. I. Andere. 59. I. H. dat *ontbr.*

Ende si bediet sine gheboort;
 Ende Gods woort, des sijt ghewes
 Dat dat God zelve es,
 65 Dien vergronden en can nieman,
 Alsoot dese sterre en can.
 Si heeft ons hier gheleit aldus,
 Daer gheboren is Cristus.”
 Joseph seide: » Ghi heren, ghi
 70 Hebt herde zere verblijt mi
 Met deser hogher mare.
 Ic bidde u met herten clare,
 Dat ghi hier blijft huden mere.”
 Si seiden: » Wi moeten teere
 75 Weder keren omme dat
 Dats ons Herodes bat,
 Dat wi keerden met haesticheiden,
 Ende hem mare vanden kinde zeiden.”
 Doch sijn si dies avonds bleven,
 80 Ende hebben Maria ghegheven
 Dierbaer ghiften ende scone,
 Door die ere van haren zone.
 Nachts quam dynghel van Gode ghesint,
 Die hem in slape dede bekint,
 85 Datsi enen andren wech zijn ghetyet
 Ende Herodes en spraken niet,

Vs. 62. H. b. Gods gh. 65. I. Die. 66. I. Also d. 69. H. gh. es
 Jhesus Cr. 71. I. maren. 72. H. biddu. 73. I. H. hier *ontbr.* —
 heden meer. 74. I. teer; H. eer. 75. I. om. 76. I. Dat ons die co-
 ninc Her.; H. Dat ons coninc Her. 78. I. Ende niemare hem vd. 79.
 I. H. des. 80. I. H. h. Marien. 81. H. Diere gh. 82. H. Dore dere.
 83. I. H. Snachts. 84. I. inden slaep; H. slapen. 85. I. anderen.
 86. H. Dat ende Herodesse; I. en spracse n.

(E. Fol. XLIII.
r. 1.) Also ic u hier voren las;
Dies Herodes herde erre was,
Ende dat hi wrac herde zware
90 Aen die ander kinderkinne dare,
Dat ic u hier na sal verclaren
Hoe datter mede is ghevaren;
Mar teerst sal ic u verstaen doen
Een zonderlinghe visioen,
95 Dat Octavianus sach scone
Van Marien ende van haren zone.

**Vanden visioene dat Octavianus sach vanden
Gods zone ende van sijn moeder. — XV.**

Doe Cristus was gheboren,
Was keyser, als ghi moghet horen,
Die goede Octavianus,
Die dat rike beleidde aldus,
5 Dat hi maecte wijslike
Van alder werelt een rike,
Dat hi besat in vreden
Ende in sulker eendrachticheden,
(I. Fol. LII.
v. 2.) Dat in alder werelt wijt
10 Oorloghe en was noch strijt:
Desen zeghe hi ghewan.

Vs. 87. H. Alsoe alsic u; I. u *ontbr.* 88. I. H. Daer Her. h.; I. e. om w.; H. e. omme w. 89. I. H. Ende *ontbr.* — swaer. 90. I. H. Ane. — ander *ontbr.* — daer. 91. I. u *ontbr.* 92. I. H. Hoe daer met es. 93. I. u *ontbr.* 95. H. s. harde sc. 96. I. H. *Het tweede van ontbr.*

Titel. I. sijnre ghebenedider moeder. Vs. 1. I. werdt; H. wart? 2. I. moeght; H. moght. 4. I. thrike; H. drike. 5. I. wijslike. 7. I. H. hi al b. 9. I. H. al dese w.

- Gheluckegher en was noit man
 In stride dan hi was ;
 Want, also alsic las ,
 15 So hadt al voorspoet
 Daer hi toe sette zinen moet.
 Twist maecte hi gherne te goede ;
 So cleine was hi van moede ,
 Dathi en woude ghedoghen yet
 20 Datten yement here hiet.
 Vanden vader was hi van Romcn ,
 Vander moeder was hi comen
 Van Eneas dien Troyaen :
 Aldus so hebbict verstaen.
 25 Hi was Julius zuster zone :
 Daer omme bleef hem die crone
 Na sine doot ende alt rike ,
 Dathi berechte keyserlike.
 (E. Fol. XLIII. f. 2.) Doe hi al Orienten hadde bracht
 30 Al onder der Romeinen macht ,
 Wouden die Romeinen aldus
 Dat sijn name ware Augustus :
 Dat luudt so vele, des sijt vroet ,
 Also die de dinc meerren doet ,
 35 Mids dien dat dat Roomsche rike
 Bi hem meerrede daghelike ;

Vs. 12. H. en *ontbr.* 13. I. striden. 16. I. H. s. den m. 17. I. Twiste ;
 H. maecti gh. 19. H. hine ; I. wilde ; I. H. gh. niet. 20. I. Dat hem ;
 H. ieman. 21. H. den *ontbr.* ; I. vadere — Rome. 22. I. Ende vd.
 23. I. Van Enease den. 26. H. omme soe bl. 27. I. H. sinen oem e.
 29. I. H. al *ontbr.* 30. H. der Romeine. 31. H. die Romeine. 32. I.
 sinen. 33. H. I. also v. ; I. H. sijds. 34. I. Als — meerden. 35. I.
 H. *Één der beide* dat *ontbr.* 36. I. hem vermeerde.

Want *Augustus*, ic lese also,
 Coomt in Latine van *augeo*:
 Dats *meerren*, alsic versta.

- 40 Noch heeten si alle daer na
 Die keyserre voort aen meere
 In des keyzers Augustus eere.
 Denemerken ende groot Germanien,
 Datmen nu heet Almanien,
 45 Ende al aertrike heeft hi bracht
 Onder der Romeinen macht,
 Ende al ghekeert in een rike;
 Ende elc mensche van aertrike
 Moeste sinen hooft cheyns omme dat
 50 Te Romen senden in die stat,
 In tekene dat Romen albloot
 Van al aertrike ware thoot.
 Also die Romeinen zaghen an
 Die soonheit van desen man,
 55 Ja dat niement en conste ghedoghen
 Dat aenscouwen van sinen oghen,
 Ende sulc gheluc hadde ontfaen
 Dat hem al aertrike was onderdaen
 Ende cheins gaven al ghemeine,
 60 Senden aen hem die Romeine,

(I. Fol. LIII.
 1. 1.)

Vs. 38. H. int. Lat.; I. van Lat. 39. I. Dat es meere; H. Dat es — alsict. 41. I. keyser; I. H. voert ane; I. mede. 42. H. Ints k.; I. In keyser A. stede. 43. I. H. Denemarke — Germanien; I. grote; H. tgroete. 44. H. Dat wi nu heten; I. H. Almaengien. 46. H. dier Romeine. 47. H. enen. 48. I. eerderijcke. 49. I. sijn; I. H. om. 50. I. H. Te Rome. 51. I. H. dat Rome. 52. I. alder werelt ware thoofte. 53. I. Als; H. die Romeine. 55. H. nieman; I. Ja die niemens en const. 56. I. H. Daenscouwen. 57. I. sulke gh. h. hij o. 58. I. H. al *ontbr.* 59. H. gave. 60. I. anc.

Ende leidden hem dat ane,
 Dat sine wouden voort ane
 Aenbeden als enen God,
 Ende houden al sijn ghebod;
 65 Want en ware God in hem niet,
 Hem en mochte niet sijn gheschiet
 So menighe voorspoedicheit.
 Dit heeft die keyser al ontseit,
T. Fol. XLIII. (r.) Mar een voorste bat hi mede.
 70 Een wijf hi tote hem comen dede,
 Ene Sibille, een vroede meestersse,
 Ende was eenrehande waersagherse.
 Hi seide haer den gront hier ave,
 Ende bat haer datsi hem raet gave;
 75 Ende si bat den keyser voort
 Drie daghe vorste. Nu hoort
 Gods goetheit herde groot.
 In sine camere hise besloot
 Allene dese drie daghe lanc,
T. Fol. XLIII. (r.) 80 Datsi en at noch en dranc.
 Daer na seide si aldus
 Toten keyser Augustus:
 »Tvonnesse der alrehoochster zaken
 Sal die aerde bedauwet maken.
 85 Uten hemele, in waerre dinc,

Vs. 62. I. wilden. 63. I. H. Anebeden. 67. I. menegherande. 68. I.
 H. al *ontbr.* 69. I. eene vorste; H. ene verste. 71. I. Eene subtile;
 H. ene vr. 72. I. Die was; H. Si was. 73. H. hare. 74. H. haer
ontbr. 76. H. verste. 77. I. godheit. 78. I. c. dat hijse sloot; H. c.
 dat si hare sloet. 81. I. na antwoirde zu; H. na antwerde si. 82. I.
 Tote den k. 83. I. H. Tfonnesse; I. alre hoochste. 84. I. bedaut.
 85. H. hemle; I. ware.

Sal comen een coninc,
 Die machtich is boven al,
 Wies rike ewelije duren sal.”

- Doe si dus hadde ghesproken,
 90 Is die hemel wide ontploken.
 Een herde grote claerhede
 Quam op hem daer ter stede.
 Daer sach hi inden hemel staen
 Ene maghet zere wel ghedaen
 95 Op enen sconen outhaer,
 Ende hielt in haren arme daer
 Een kint, was also clær
 Als die zonne anden trone voorwaer:
 Dies wonderde hem zere.
 100 Doe hoorde hi noch mere:
 Een stemme riep openbare:
 » Dit is des Gods zoons outhare.”
 Doe viel hi te hant op dat pavimint,
 Ende aenbeedde daer dat kint.
 105 Dit visioen ende dese woort
 Vertrac hi den cenatoren (*) voort,
 Ende seide dat hi niet en wilde

Vs. 86. I. H. So sal. 88. H. Dies. 89. I. hadden. 91. I. Eene; H. Ende h. 92. I. h. te dier st. 94. H. maeght. 96. H. hoer; I. hare armen. 97. H. alsoe scoene; I. k. dat was zo schone. 98. H. Alse; I. H. vanden tr. — voorwaer *ontbr.* 99. H. Des. 100. H. hoerdi. 101. H. Ene; I. Eene st. die r. 103. H. viel thant; I. H. opt pavement. 104. I. aenbede te hant dat k.; H. anebedde — kent. 106. H. senatoren. 107. H. ne w.

(*) Is deze spelling onzen schrijver (en den afschrijver van I.) uit de pen gevallen, of heeft hij eenig verband tusschen *senatores* en *coenatores* bedoeld, omdat reeds in zijn tijd de maaltijd de spil was, waarom alle raadsvergaderingen draaiden?

Datmen hem voor God hilde

(E. Fol. XLIII. 1. 2.) Ofte aenbeedde, groot of clene:

110 Dat kint ware God allene,
 Dat inden hemel hadde zine wone,
 Dat hi so clare sach ende so scone.
 In Augustus camere so was
 Dit visioen, also ic las,

115 Daer men nu mach scouwen

(L. Fol. LIII. 1. 1.) Ene kerke van onser vrouwen,
 Bi dat Capitolium, alsic versta,
 Daer minder brueder wonen na.

In sijn tweendeviertichste jaer

120 Wart Cristus gheboren, dats waer;
 Doet pays was ende zonder discoort
 In al aertrike, weder ende voort.
 Ende daer na regneerde hi
 Viertien jaer keiser vri.

125 Sesendevijftich jaer, waerlike,
 Sat hi keiser inden rike,
 Ende was die beste die
 Daer keiser wert ye;
 Want alle die zeder quamen,

130 Hebben ere ende prijs zijns namen,
 Want si hem scriven Augustus,
 Om dathi eerst hiet aldus.
 Mi wondert hoe dat coomt,

Vs. 108. H. vore; I. voir Gode. 109. I. Of; H. Oft; I. H. anebeede; H. oft. 112. H. claer. 114. I. H. als ic. 117. I. dat *ontbr.*; H. Bi dCap. alsict. 118. I. H. broeders woenden. 119. I. vierenv.; H. drieendev. 120. I. dat es. 124. H. jare. 128. I. Daer ghewart k. ye. 129. H. diere sider; I. sindert. 130. I. Hebben noch eere; H. ere noch; I. H. ende prijs *ontbr.* 131. H. hen.

Daer men drie die beste heidene noomt (*),

135 Datmen sijns daer niet en neemt goom:

Hi was beter dan sijn oom

Julius, dat ghijt wet,

Die metten drien is gheset. —

Alle dese wondere, als ghi hoort,

140 Gheschieden in Gods gheboort,

Ende noch vele meer nochtan,

Die ic niet al ghesegghen en can.

Hoe mochtic vertrecken u

Alle die wondere nu,

145 Die hi op aertrike wrachte

Mids zire godliker crachte?

Want si waren omnenschelike,

Ende te wonderen groffelike:

(E. Fol. XLIV. r. 1.) Daer bi is hi, wildijt weten,

(I. Fol. LIII. v. 2.) 150 Die wonderlike God gheheten;

Want sijn wille en is niemant cont,

Sijn wesen is al zonder gront:

Diere meest na slaet, doolt meest.

Vs. 134. I. H. de; I. heydenne. 135. H. niene n.; I. daer neemt gheenen g. 139. H. wondre; I. w. die ghij. 141. I. H. Ende oic v. 142. H. ic al niet gh. 143. I. nu. 144. I. die grote w. u; H. wondre. 145. I. eerderike. 146. I. Met sijne. 148. I. Ende die wondere; H. wonderne grofflike. *Na vs. 148 volgt nog in I.:*

Ende grofflike waest te siene an

Dwonder dat uut hem ran.

151. I. sinen; H. wille *ontbr.* — nes niemene. 153. H. Dier.

(*) Toespeling op het gedicht: »*Van neghen den besten*,» hetwelk eene onderlinge vergelijking der drie vermaardste helden uit het Heiden-, Joden- en Christendom bevat, en in de eerste afdeeling HECTOR, ALEXANDER en CAESAR als de besten noemt. Zie mijne aant. in de *N. W. d. M. v. Ned. Lk.* D. VI, bl. 152.

Daer is vader, zone, heylich gheest,
 155 Daert al uut coomt, zijts ghewes,
 Dat inden hemel ende optie aerde es,
 Dat goet is ende bequame:
 Ghebenedijt si sijn zoete name! —
 Op Herodes keer ic nu,
 160 Daer ic te voren of seide u.

Hoe Herodes die kinder doden dede. — XVI.

Also Herodes heeft vernomen,
 Dat dese drie coninghen niene comen
 Ende al an enen andren wech cleven,
 Ende hi hem te scheerne siet ghedreven,
 5 Dede hi nauwe na tkint spien;
 Maer God hadt anders voorsien.
 Hi dede tkint zoeken over al,
 In stat, op dorpe, op berghe, int dal.
 Doe peinsde hi also houde,
 10 Dat hijt emmer gheraken zoude,
 Want hi gheen kint en zoude sparen
 Van dien die in Bethleem waren,
 Hi en soudse alle doen doden.

Vs. 154. H. Daers v.; I. z. ende h. 156. I. H. den *ontbr.* — tie *ontbr.* 158. H. Gheb. soesi sijn; I. H. zoete *ontbr.* 159. I. Op Her. toe k. 160. I. H. te *ontbr.*; H. vore af.

Titel. I. kijnder onthoofde, ende hoe Josep voer te Egypten waert; H. kindere onthoeft, e. h. J. vaert tEg. w. Vs. 2. H. drie *ontbr.* — coninghe; I. H. niet en. 3. I. H. an *ontbr.* — anderen. 4. I. hi *ontbr.*; H. hi hem tserne. 5. H. Dedi n.; I. naer. 6. H. versien, 8. I. In steden, in dorpen; H. in dorp; I. H. op berch, in dal. 9. H. peinsdi a. 10. I. ghetaken. 11. I. H. kint *ontbr.*; H. engheen soude. 12. I. dien *ontbr.*; H. die *ontbr.* 13. I. Hine; I. H. doen *ontbr.*

Met desen wert hi ontboden

15 Int hof van Romen zonder beiden.
Daer was hem een dach bescheiden
Jeghen zine wedersaken,
Die hem daer ane spraken
Dathi tonrechte coninc ware.

20 Aldus so wert dare
Ghevorst der kindere doot.
Hi voer darwaert met coste groot,
Ende wan dat ghedinghe daer,
(I. Fol. LIV.
r. 1.) Ende merrede omtrent twee jare

25 Eer hi weder thuis quam.
Tleven dat hi daer bi nam
Den kindren van twee jaren

(E. Fol. XLIV.
r. 2.) Ende die daer beneden waren,
Dat hi sint zwaerlike ontgout

30 Met plaghen herde menichfout.
Dese waren die eerste die
Martelaren worden ye
Om Cristum, den Gods zone;
Want si verdienden die crone

35 In hare onnoselheit groot,
Eer Cristus zelve die doot
Smaecte om onse zalichede,
Daer hi ons verdinghede mede.
Si worden ghedoopt, des sijt vroet,

40 In hare onnosele bloet.

Vs. 15. I. H. van Rome. 16. I. H. een *ontbr.* 21. H. Gheverst; I. H. kinder. 24. I. merde; I. H. jaer. 26. I. H. Dleven. 27. I. H. kinderen; I. drie. 29. I. H. hi swaerlĳe sint o. 31. H. w. dierste. 32. I. waren. 33. H. Om Cristus. 35. H. hore. 37. I. H. om hare s. 38. I. H. verdingde. 39. I. H. gh. sijts vr. 40. I. haer; H. hore; I. H. onnosel.

Drierhande , dat weet wel ,
So is dat heilighe doopsel :

Deen int bloet , alse ghi
Nu hoordet zegghen mi.

45 Dander die heilighe gheest , twaren ,
Daer mede ghedoopt waren
Die apostelen ende onse vrouwe.

Die derde , also ict scouwe ,
Is dat water daer men mede

50 Doopt in die heilighe kerstenhede.

Dese drie , zonder waen ,
Moghen die erfsonde ofdwaen ,
So dat hi hemelrike bewerft
Die buten hoofzonde sterft :

55 God onse here , die weet al
Dat gheschiet ende gheschien sal ,
Hi hadde in hem wel verstaen ,
[Dat Herodes soude verslaen (*)]
Die kinder inder Joden lande.

^{1. Fol.}_(iv. r. 2.) 60 Sinen ynghel dat hi sande

Aen Joseph , Marien man ,

Die hem aldus sprac an :

» Nem tkint ende sijnre moeder

Vs. 41. I. Dr. weedt dat wel. 42. I. H. So *ontbr.* 43. I. Deene ;
I. H. als. 44. H. hoert. 46. I. H. met. 47. I. Dapostelen ; H. Da-
postle. 48. I. H. Dat d. ; I. ic. 49. I. H. Es dwater. 50. I. H. in
dat. — heilighe *ontbr.* 52. I. erfsonden. 53. I. H. verwerft. 54. I.
H. hoofzonden. 56. I. H. Wat gh. ; I. ende wat gh. 57. I. H. Hi
ontbr. 59. I. kindere. 61. H. Ane Josephc. 63. I. Nemet — sijnder ;
H. sire.

(*) Deze regel ontbrekt in het tekst-HS., en is door mij uit I. en
H. ontleend.

(Du bister of een behoeder),
 65 Ende trecke in Egypten lant.
 Herodes heeft wille te hant,
 Dat hi die kindere al
 In dit lant doden sal.”

(E. Fol. XLIV.
 v. 1.)

Joseph ghereide sine vaert
 70 Ten lande van Egypten waert.
 Die wech was verre ende woeste met.
 Sine beesten loedt hi onghelet
 Met spisen daer si mede souden
 Inden weghe hem onthouden;
 75 Want die wech was al meest
 Wildernisse ende foreest.
 Dus trocken si henen daer.
 Dit was int zelve jaer
 Dat Cristus gheboren waert.
 80 Maria in die zelve vaert
 Voerde tkint in haren scoot,
 Die hem dicke den mont boot
 Ende moederlijk op haer [L. hem] loech,
 Daer sine in haren arme droech,
 85 Die coninc was, waerlike,
 Van hemele ende van aertrike.
 Hi woude dit mate wivekijn
 Hebben ter moeder sijn,
 Ende algader om onse behout,

Vs. 65. I. trect; H. trec. 66. H. thant. 67. I. kijnder; H. kinder.
 68. I. Inder Joden lant. 72. I. Sijn; H. Sine beeste. 73. I. daer sij
 hem met s.; H. si met s. 74. I. wech moghen o. 75. I. wech is al.
 77. I. Daer tr. 80. H. inde. 83. I. moederlike; I. H. op hem l.
 84. H. hare. 86. H. hemele; I. Vander eerden e. v. hemelrike. 87. I.
 Die wilde; H. Die w. 88. I. tecne m.

90 Dies hi en hadde ghene scout.
 Hi hadde hem wel doen dienen
 Hondert dusedwerven tien
 Ynglen, hadde hijs begheert,
 Maer hi hadde anders ghescheert:

95 Hi woude ons claerlike leren

(L. Fol. XLIV.
 v. 1.) Tpoint der overster eren:
 Dat is ootmoedichede,
 Daer men te hemelrike comet mede,
 Ende ooc der werelt ere heeft.

100 Al waert ooc die meeste die leeft,
 Ootmoet dat waer zijn ere:
 Dat leert ons Cristus, die here.

Van Jan Baptista sal ic u
 Een luttel zegghen nu,

105 Ende dan sal ic keren omme
 Op Joseph ende op Cristumme,
 Hoe si trocken te Egypten waert,
 Daer vele wonderen in die vaert

(B. Fol. XLIV.
 v. 2.) Gheschien, die Cristus doet,

110 Die te hoorne sijn goet.

**Hoemen Sinte Jan vluchte, ende hoe Zacharias,
 sijn vader, wart vermoort. — XVII.**

Doe Elyzabeth wiste,

Vs. 90. I. H. Des; I. ne gheene; H. en gheene. 92. I. werven ende t.
 93. I. Inghelen; H. Inghete, haddijt b. 94. I. H. hadt. 95. I. wilde.
 96. H. Dpoint. 98. H. hemle; I. H. comt. 99. H. ter w. 100. I. Al-
 se waert die m. heere d. l.; H. ooc *ontbr.* 101. I. H. dat *ontbr.* —
 ware sine. 102. H. ons Cr. onse h. 103. I. H. Van Janne Baptisten.
 104. H. Alluttel. 106. H. Op Josephe ende Cristomme. 107. H. trecken
 tEg. 108. H. Wondre. 110. I. horene; I. H. s. herde g.

Titel. I. Hoe dat men S. Janne vl. e. h. dat Zach.; H. Janne. —
 sijn vader *ontbr.*

- Dat Herodes met liste
 Haer kint Janne soeken dede,
 Nam si tkint ende vloec daer mede
 5 Op enen berch, alsic las,
 Die zonderlinghe hoghe was.
 Ende doe si, als haer dochte,
 Niet hogher comen en mochte
 Omme des berchs hoochede,
 10 Ende daer en sach en ghene stede
 Die heimelijc was ghenoech
 Haer te berghene int ghevoech,
 Doe droefde si herde zere,
 Ende riep aen onsen here:
 15 »Here God, want ghi wel siet
 Dat ic hogher en can comen niet,
 Ende het hier onheymelijc es,
 So wilt ons hier onnen des
 (I. Fol. LIV. v. 2.) Dat ons dese berch ontfa.”
 20 Ende alte hant daer na
 Ontploec die berch tier stede,
 Ende ontfinc moeder ende kint mede.
 Aldus bleven si daer.
 Licht waest daer ende claer;
 25 Dinghel was daer diese hoedde,
 Vrooch ende spade, ende voedde.
 Ende doemen tkint niet en vant,
 Sende Herodes zinen knape te hant

Vs. 4. H. ende vlawer m. 7. I. H. also h. 9. I. H. Om. 10. I. H.
Het tweede en ontbr. 11. H. gnoech. 12. H. Hare; I. berghen. 13. H.
 droevesi. 14. I. o. lieven h. 17. I. H. Ent h. 18. I. H. hier *ontbr.*;
 I. jonnen. 19. I. desen. 21. I. Onploeck d. b. daer ter st. 26. H.
 ende diese v. 27. I. H. Ende *ontbr.*; H. niene. 28. I. knaep; H. thant.

- Te zinen vader Zachariën,
 30 Om dat hi hem zoude Iyen
 Waer sijn kint gheborghen ware.
 Zacharias die was dare
 Die overste pape van machte,
 Ende plach bi daghe ende bi nachte
 35 Inden tempel te zijn eenperlike
 Inden dienst Gods van hemelrike,
 Ende was een herde out man.
 Hi antwoorde den knape dan,
 Dat hi bi nachte ende bi daghe
 40 Inden tempel te sine plaghe,
 Ende hi en wiste twint
 Waer ghedaen was zijn kint.
 Die boden keerden handelinghe,
 Ende seiden dit den coninghe.
 45 Die coninc wert zere ghestoort,
 Doe hi hoorde dese woort.
 Hi seide: » Mi dunct dathi
 Sijn spot maect nu met mi.
 Hi mict nu, dat hore ic wel,
 50 Dat sijn zone in Israhel
 Met Cristum sal regneren.”
 Te hant dede hise weder keren.
 — » Gaet,” sprac hi, » segt hem dat,
 Hine wise u die selve stat
 55 Daer sijn zone is bleven,

Vs. 29. I. H. Tsinen. 35. I. II. te sine eenpaerlike. 37. I. Hij was.
 41. I. hine w. 42. I. H. gh. ware s. 43. H. bode keerde. 44. H.
 weide; I. dat. 48. I. H. spot nu maect met. 49. I. dat weet ic; H.
 hoeric. 51. I. Met Cristo; H. Met Cristus. 52. H. Thant. 53. I.
 sprac hi *onthr.*

(I. Fol. LV.
r. 1.)

Of (*) ghi selt hem nemen tleven.”

Also Zacharias hoorde

Die boden spreken dese woorde,

Antwoorde hi weder tote hem:

60 » Gaet, segt Herodes dat ic ben

Martelare Gods ons heren:

Dat mach hi daer aen leren,

Dat hi dit onnosel bloet

Inden tempel storten doet;

65 Want God, onse here, zonder waen,

Sal minen gheest ontfaen.”

Daer wart Zacharias verslaghen,

Rechte doet begonste te daghen,

So dat niement en wiste gherede

70 Wie die jammerlike moort dede.

Des morghens vro, also te zamen

Die papen inden tempel quamen

Om te doene haer orisoene,

Ghelijc datsi waren ghewoene,

75 Ende Zacharias niet en quam uut,

(E. Fol. XLV.
r. 2.)

Om datsi haer saluut

Alle doen souden aen die here,

Wonderes hem allen zere,

Vs. 56. I. H. Of *ontbr.* — dleven. 58. I. Den bode; H. Den boden.
 59. I. w. te hem; H. hen. 62. I. Dit; I. H. ane. 63. I. hij dat o.
 64. I. sterven d. 65. I. h. dat es s. w.; H. h. dats s. w. 68. I. H.
 Recht; H. te *ontbr.* 69. H. nicmen. 71. I. H. vrouch al te. 73. H.
 hore. 74. I. Als zij ghewone waren te doenc. 75. H. nienc. 76. I.
 II. zij alle h. 77. I. H. Alle *ontbr.*; I. s: tonsen h.; H. an desen h.
 78. II. hen; I. Wonderdes hem herde z.

(*) Dit *Of* ontbreekt te regt in de variant. Om het te kunnen behou-
 den, zou men in vs. 54 *Hi* voor *Hine* moeten lezen. Doch daar stem-
 men alle HSS. in de lezing overeen.

Ende waren versaecht in haren sin ,
 80 Dat hi niet en quam jeghen hin ,
 Also hi altoos plach te doene.
 Doe was daer een so coene
 Van dien papen dare ,
 Dat hi streec in die sanctuare ,
 85 Ende sach voor dien outhare
 Zacharias bloet openbare
 Ligghen , oft bevroren ware ,
 Ende een stemme riep clare:
 » Zacharias is hier ontlijft :
 90 Sijn bloet aldus blijft ,
 Tote dat die ghene comen zal
 Die sijn bloet sal wreken al.”
 Die pape wert zere vervaert ,
 Ende liep nut mitter vaert ,
 95 Ende vertrac den papen voort
 Wat hi ghesien hadde ende ghehoort.
 Doe ghinghen si alle in mittien
 Dat grote wonder besien ,
 Ende dreven grote jammerhede ,
 100 Ende scoorden hare cleder mede
 Van boven tote beneden.
 Ende tote opten dach van heden ,
 Alsmen bescreven ziet ,
 En vantmen sinen lichame niet ;

(L. Fel. LV.
r. 2.)

Vs. 79. I. H. sen. 80. I. niet quame — hem ; H. niene — hen. 81. H. Alsoe als hi ; I. Als hij ghewoene was te d. 83. I. Van al den p. 84. I. H. int s. 85. I. voren ; H. vore. 87. I. oft vervorren ; H. oft vervorsen. 88. I. H. Ende *ontbr.* — eene st. r. daer cl. 89. I. H. hier *ontbr.* 95. I. Ende verteldet den ; H. dien. 96. I. Dat hij. 97. I. allen. 98. H. w. daer b. 99. H. jammerechede. 103. H. Alsmen ; I. Ghelijc dat men. 104. I. Ende v.

105 Ende sijn bloet is al over een
Verhart ghelijc enen steen.
Alle dat volc ende zine maghe
Beweenden drie daghe.
In sijn stede wert ghecoren doen

110 Die goede man Symeoen,
Dat hi overste pape ware.
Hi was out hondert ende twalef jare,
Een gherecht prophete was hi.
Hi hadde verstaen, ghelovets mi,

115 Van Gode onsen here,
(E. Fol. XLV.
v. 1.) Dathi en storve nemmermere,
Hine hadde den Gods zone voor dien
In desen vleessche ghesien.
Rechte ten viertichsten daghen

120 Brochtmen Cristum ghedraghen
Inden tempel, als men doe plach.
Teersten datten Symeon doe sach,
Kende hi inden gheeste clare,
Dat Cristus, die Gods zone, ware.

125 — » Nu heeft God, » sprac hi,
» Sijn ghelof ghedaen mi:
God heeft nu ghevisiteert
Sijn volc, ende ghewarneert,

(I. Fol. LV.
v. 1.) Also hi wilen zwoer hier oppe

130 Abraham, Ysaac ende Jacoppe.”

Vs. 107. I. Al tvolc; H. Al tfolc. 108. H. Beweendenne. 109. I. sine. 111. I. hij die o. 113. I. Ende gh.; H. Een recht propheten. 114. I. geloeses. 115. I. o. lieven h. 119. I. Recht — dage. 120. H. Bm. Cristuse. 121. I. H. doen. 122. I. II. Tierst. — doe *outr.* 124. H. godsone. 126. I. belofte; H. ghed. met mi. 127. I. H. ghevisenteert. 129. I. Als; I. H. daer o. 130. I. Abrahamme; H. Abrahame.

Doe aenbede hi tkint daer zaen,
 Ende hevet in sinen arme ontfæen,
 Ende custe sine voete beide.

Mettien hi aldus seide :

135 » Here, nu late, na dijns selfs woort,
 Dinen knecht in vreden voort;
 Want nu hebben die oghen mijn
 Aen ghesien dijn aenschijn.”

Aldus sprac hi voorwaer

140 » *Nunc dimittis*” al ute daer.
 Ene prophetsse, alsic versta,
 Was inden tempel, hiet Anna.
 Weduwe was si, seit die scrifture,
 Ende en cesseerde nemmermeer ure,

145 Sine was inden tempel, zonder rasten,
 In hare ghebede, in hare vasten.
 Dese aenbeedde tkint dare,
 Ende sprac al openbare:

» In desen is, dat weet ic wel,

150 Die verlossnisse van Israhel.”

Dese wondere, die ghi hier hoort,
 Ghevielen alle in Gods gheboort.
 Jan ende die moeder zine

Waren in die woestine,

155 Daer ic u of seide vore,

Vs. 131. H. anebeedde; I. H. daer *ontbr.* 132. H. sine; I. armen.
 133. I. voeten. 135. I. laet. 138. H. Aneghesien. 139. H. vore waer.
 140. I. H. Den *N. d.* al uut. 141. I. Een; H. prophetisse; I. H. hiet
 Anna. 142. I. H. t. alsic versta. 143. H. seeght; I. die *ontbr.* 144.
 I. en *ontbr.* — nemeer vore; H. meer *ontbr.* 146. I. haer ghebeden
 ende in hair; H. hoer gh. ende hoer. 147. H. anebeedde; I. daer; H.
 aldaer. 148. I. openbaer; H. oppenbaer. 150. H. verloesensse. 151.
 H. wondre. 152. I. al. 155 en 156. I. H. *In omgekeerde volgorde.*

(E. Fol. XLV.
v. 2.)

Opten berch in die score.
Die ynghel die voeddese wale.
Jan bleef daer altemale :
Sprinc hanen in dier wise

160 Ende bosch honich was zine spise ;
Van kemels hare was zijn cleet ;
Hine dranc noit, daer ment weet ,
Ghemaecten dranc noch wijn ,
Water was al die dranc sijn.

(I. Fol. LV.
v. 2.)

165 Hi was prophete der propheten ;
Want dattie andre daden weten
Donckerlike , niet openbaer ,
Wijsde [hi] mitten vinghere claer.
Hi predicte dat ghelove sijn

170 Den volke in die woestijn ,
Ende deedse mit sijnre leren
Ten gherechten ghelove keren ,
Dats ten sceppre diese sciep.
Hi was die stemme die riep

175 In die woestine eenpaerlike :
» Bereet Gods wech ghemeenlike ,
Ende maect recht sine pade : »
Dit was die stemme , vrooch ende spade.
Hi was Gods voorloper ,

180 Ende die alreëerste dopere ,

Vs. 157. I. H. Dinghel ; I. die *ontbr.* 158. H. Jan die bl. 159. I. H. die. 162. H. Hi en dr. n. datmen w. 164. I. H. al *ontbr.* ; I. den dr. 166. I. Van dat dandere ; H. Want dat dandre. 167. I. H. Donckerlic — openbare. 168. I. H. Wijsde hi ; I. vingher ; I. H. clare. 169. I. H. pr. tgheloeve ; I. sine. 170. H. in dat w. ; I. woestine. 171. H. sire. 172. H. gherechte. 173. I. Dat es ten sceppere. 174. I. diese r. 176. H. Ghereedt G. w. van hemelrike. 178. I. H. was sine st. 179. I. voreloepere. 180. I. aller ierste.

So dat vele liede waenden dus
 Dathi ware Cristus. —
 Op Joseph kere ic nu weder,
 Dien ic hier voren leide neder.

**Hoe si door die woestine trocken te Egypten
 waert, ende van vele wondren die gheschie-
 den inden weghe. — XVIII.**

Joseph ende Maria sijn in die vaert
 Metten kinde te Egypten waert.
 In hare gheselschap waren ghinder
 Enen ezel, twee ossen, drie kinder,
 5 Ende ooc een deel scape met:
 Dus ist in Latijn gheset.
 Doe si aldus te zamen
 In die wilde woestine quamen,

(L. Pol. XLVI.
 2. L.) Quamen tote hem manieren

10 Van alrehande wilden dieren,
 Ja wolven, leeuwen, liebaerden.
 Alsoe Maria haer vervaerde,
 Ende daer toe dandre mede,

(L. Pol. LVI.
 2. L.) Sprac Cristus ende zede:

15 » Niement en derf hem ontsien:

Vs. 181. I. lieden. 182. I. H. hi hadde gheweest Cr. 183. I. Op
 Joseppe keer ic w.; H. Op Josephe keerie w. 184. I. Die; I. H. hier
ontbr.; H. vore.

Titel. I. door die woestine *ontbr.* — ende vele wonderen die gheschie-
 den ende ghevielen inden w.; H. dore — tEg. — inde w. Vs. 2. H.
tEg. 3. I. haer; H. hoer. 4. I. H. Een — o. ende dr. 5. I. een
 scaep. 6. I. H. int. 8. H. woestinen. 9. H. hen. 10. I. alderhande
 wilde; H. alrehanden. 11. I. H. wolve, leuwe; I. ende lybaerde; H.
 liebaerde. 12. H. hare. 13. I. H. Ende dandre daer toe m. 15. I. H.
 Niemen; I. en derre h.

Uwer gheen en sal messchien.
 Sine comen niet om u te deerne,
 Maer om u te dienene gheerne.”
 Thooft die diere neghen

20 Te Cristum waert, ende zweghen,
 Ende smeeften (*) mitten sterten,
 Ende ghelieten mitter herten
 Ofte si hem alle dare
 Dienen wouden in die scare.

25 Ossen, scapen ghinghen daer
 Met wolven, leeuwen, zonder vaer,
 In rechter vrienescapen wise,
 Ende namen te gader hare spise,
 Sonder discoort ende tumult.

30 Doe was die prophecie vervult,
 Die Ysaïas doet weten:
 » Wolven zullen mit lammeren eten,
 Ende leeuwen ende ossen, zonder faelgien,
 Sullen te zamen eten paelgien (†).”

35 Want Joseph hadde daer in sijn gheleide

Vs. 16. I. ne gheen en. 18. I. dienenne; H. dienne. 19. I. H. Th. dat die; I. dieren. 21. I. H. smeeften; I. steerte. 22. I. gh. hem van h.; H. gh. van h. 23. H. Oftsi hen; I. Of zij hem allen. 24. I. wilden; H. inde. 25. I. Ossen ende scaep; H. Ossen ende scape ghigen. 26. I. w. met l.; H. w. ende l. 27. I. vrientscepe. 28. H. En n. — hoer. 29. I. ende onghetwyvult, *denkelijk verknoeid uit* ende sonder tumult. 31. I. H. Die Y. hadde doen w. 32. I. H. Wolve zelen; H. lamren; I. met scapen e. 33. H. leuwe. 34. I. te gader; H. tsamen.

(*) De lezing der variant verdient de voorkeur; want *kwispelstaarten* geeft hier gepaster zin dan *met den staart slaan*. De vorm *smeetten* voor *smeten* zou ook, in ons tekst-HS. althans, bevreemding wekken.

(†) Tusschen vs. 34 en 35:

» *Ysayas: Lupi cum agnis rescentur,
 Et leo et bos simul paleas manducabunt.*”

Ossen, scape, als ic voren seide.

Men leest ooc, voorwaer,

Datsi in die woestine daer

Vernachten teenre avontstonde,

40 Daer si een hagedochte vonden;

Ende te hant als si daer in traken,

Quamen daer uut twee draken,

Die zonderlinghe waren groot,

Ende neghen ten kinde waert thoot.

45 Si waren alle vervaert zere.

Doe gheboot hem onse here,

[L. Fol. XLVI. r. 2.] Datsi traken ten woude waert.

Doe ghinghen si wech ter vaert,

Alse twee lammere wel ghereet,

[L. Fol. XLVI. r. 2.] 50 Ende daden haers sceppers beheet,

Alse David sprac wilenere:

» Looft, ghi draken, onsen here (*).»

Sulc stont so reedt Maria,

Ende sulcstont ghinc si dan daer na,

55 Alsoos haer best gheluste.

Eens gheviel datsi haer ruste

Onder enen palmboom.

Vs. 36. I. Ossen ende scapen beede; H. Ossen ende sc. — voerseide. 37. H. l. daer oec; I. l. dat overwaer. 39. I. te diere a.; H. tere avonstonden. 40. H. ene haeghdocht. 41. H. thant; I. H. als siere in. 43. H. sonderlinghen. 44. I. thooft. 46. H. hen; I. H. h. Cristus o. h. 47. I. H. streken; I. te. 49. H. lamre; I. l. wech gh. 51. H. willen ere. 53. I. Selke; H. so *ontbr.* 54. I. dan *ontbr.*; H. Ende soe gh. si daer na. 55. I. Ast h.; H. Alsoet. 56. I. vielt; H. ghevielt. 57. I. dadelboom.

(*) Tusschen vs. 52 en 53:

» *Laudate dominum de terra dracones
Et omnes abyssi.*»

Maria nam ten daden goom,
 Mar si waren so hoghe ghestaen.
 60 Tkint gheboot den bome zaen,
 Dathi boghe neder waert.
 Die boom booch hem ter vaert
 Met sijnre vruchten zoete,
 Metten toppe voor Marien voete,
 65 Daer si mitten kinde zat.
 Marie plocte ende at,
 Ende alle dandere haer ghevoech;
 Ende doe sire of hadden ghenoech,
 Gheboot tkint den bome echt,
 70 Dathi hem op heeft gherecht.
 Tkint ooc aldaer ter stede
 Een fonteine springhen dede,
 Die goeden zoeten borne gaf,
 Daer si alle droncken af,
 75 Ende vulden mede al hare vate
 Jeghen die langhe strate,
 Wantmen daer int lant
 Herde luttel waters vant.
 Joseph sprac: » Dese hitte groot
 80 Mach ons bringhen ter doot
 In dese wilde woestijn.
 Here, mocht u wille zijn
 Dat wi trocken neffens der zee,

Vs. 58. I. te; H. daten. 59. I. w. te h.; H. w. hoer te h. 60. H.
 Dat kint. 61. I. H. hi hem b. 63. I. Metter vrucht; H. siere vrochte.
 64. I. H. Die tsop; H. vore. 67. H. dandre. 68. I. Ende als zij alle
 h.; H. Ende alsire alle h. 70. H. gherecht. 71. I. oic dair te dier
 st. 72. H. Ene. 75. I. H. al *ontbr.*; H. hoer; I. vaten. 76. I. stra-
 ten. 81. H. In dit w. 83. I. neven.

Daer vonden wi gijsten mee ,

(L. Fol. 85 Daer wi rusten zouden moghen.”
LVI. v. 1.)

Jhesus sprac : » Wilt u ghedoghen :

(L. Fol. LVI. Ic sal den wech so corten nu ,
v. 2.)

Dats wonder sal hebben u.

Datmen niet in dertich daghen en zoude riden ,

90 Sullen wi in enen daghe liden.”

Ende daer na zaghen si te hant

Tgheberchte van Egypten lant ,

Also wilen Ysaac

Propheteerde ende sprac : (*)

95 » Onse here sal ,” doet hi verstaen ,

» Op een wolke in Egypten gaen ;

Ende het zullen vlien voor sijn aenschijn

Alle die afgode die daer sijn.”

Doe si tlant dus saghen

100 Ende die steden diere in laghen ,

Daer si quamen ghetoghen ,

Waren si zere in hoghen ,

Ende dancten Gode met ootmoede

Van alzulken groten spoede.

Vs. 85. I. wij souden rusten m. 86. I. wildi gh. 89. I. H. niet ontbr. — en ontbr. ; H. tiden. 90. I. doerliden. 91. H. thant. 96. H. ene. 97. I. H. Ende dan selen. 98. H. de a. ; I. dafgode die in Egypten zijn. 99. I. H. dlant ; I. aldus. 100. H. die stade dier in ; I. die daer in. 104. I. alsulken sconen goede ; H. scoenen sp.

(*) Tusschen vs. 94 en 95 :

» *Etenim dominus veniet , super
Nubem levabit , et ingreditur
Egyptum et movebuntur a facie
Ejus omnia simulachra etc.*”

Vanden afgoden die vielen, ende vanden wonden die Cristus wrachte in Egnpten. — XIX.

Doe si dus te zamen
 Int lant van Egypten quamen,
 Quamen si in een stat ghevaren
 Daer si ombekent waren
 5 Ende herberghen en wisten ware.
 In enen tempel trocken si dare,
 Dat der goden tempel was:
 Capitolium hiet hi, als ic las,
 Ende die stat hiet Socria.
 10 Also zaen als si quamen na,
 Ruumden die afgoden ghemeen,
 Datter noit en bleef een,
 Ende hare beelden vielen neder,
 (E. Fol. XLVI. Die niet op en stoeden weder.
 v. 2.)
 15 Driehondert wasser, alsic scrive,
 (I. Fol. LVI. Ende tsestich ende vive
 v. 2.)
 Der goden diemen daer ter stede
 Alle daghe dienst dede.
 Dies moesten si alle sneven,
 20 Ende haren scepper stede gheven,
 Om te bringhene ter waerheit

Titel. I. d. v. in Egypten, e. vd. wondere dat Cr. daer wrochte; H. die Cr. in Eg. wr. Vs. 3. I. H. eene. 4. H. onbekint. 5. I. H. waer. 6. I. H. daer. 7. I. Datter afgoden; H. Datter gode. 9. H. h. Sotria. 10. H. als i q.; I. q. daer na. 11. H. Rumeden dafgode; I. dafgoden ghemeene. 12. I. noyt daer en bl. eene. 13. I. haer; II. hoer. 14. I. opstonden. 17. I. H. gode; I. dm. te dier st.; H. diermen tier st. 19. H. Des; I. Doen m. 20. I. sceppere dienst gh.; H. sceppre.

- Dat David inden zouter zeit : (*)
 » God ,” sprac hi , die prophete hoghe ,
 » Stont inder Joden [d. goden] synagoghe :
 25 Inder midden verdoemt hi[se] daer.”
 Dat woort [was] nu worden waer.
 Die papen om dese zake
 Waren zere tonghemake ,
 Datsi haer gode dus verloren.
 30 Dese dinc quam te voren
 Affrosiuse , alsic las ,
 Die here van dien lande was.
 Hi quam derwaert met groten ghere ,
 Ende brochte voor hem al sijn here ,
 35 Om dat wonder te scouwene an.
 Die papen waenden dan ,
 Dathi quame also houde
 Om dathi raet nemen woude
 Met hem van deser zaken.
 40 Doe hi den tempel begonste te naken ,
 Is hire in ghegaen te hant ;
 Ende doe hijt also vant
 Also hem was doen verstaen ,
 Is hi tote Marien ghegaen
 45 Daer si zat , (met haesten groot) ,

Vs. 22. I. Als David ; H. soutrę. 24. I. Stont in een s. ; H. Stoet in die s. 25. I. H. der *ontbr.* — hise d. 26. I. Dit ; I. H. w. was nu. 27. I. saken. 29. H. hore. 31. I. Affrodocruse. 32. I. vanden. 34. I. heeren. 35. I. H. scouwen. 39. H. hen. 40. I. began te maken ; H. begonde n. 41. I. Es hij dair in. 43. I. Als — doen te v.

(*) Tusschen vs. 22 en 23 :

» *Deus stetit in synagoga deorum.*”

Ende hadde haer kint op haren scoot,
Ende aenbeedde tkint daer.

Doe sprac hi openbaer:

» En ware dit kint, dat ghi hier ziet,

50 Here boven onse goden niet,

Sine waren dus met allen

(I. Fol. LVII. Voor sine voete niet ghevalen.
r. i.)

(E. Fol. XLVII. Bi desen dinghen tonen si,
r. i.)

Dat dit kint haer here si.

55 En si dat wi ooc mede

Voor tkint vallen teser stede,

Ghelijc dat onse gode hebben ghedaen,

Het sal ons lichte te quade vergaen:

Wi mochten lichten bederven also,

60 Also wilten bederf Pharao

In Egypten ende sine liede,

Doe alt wonder daer gheschiede.”

Te herberghen quamen si daer na

Met eenre weduwen, alsic versta.

65 Een jaer woonden si daer.

Doe hadde Cristus drie jaer,

Ende was herde wijs van zinne,

Want hi hadde die wijsheit inne

Sijns ewichs vaders, twaren,

70 Al en was hi mar van drie jaren

Vs. 46. I. H. k. in h. 47. H. anebeedde — dare. 48. H. Doen soe sprac hi openbare. 49. I. waer. 50. I. H. gode. 52. I. voeten. 53. I. toeghen. 54. H. Dat tkint hore here. 56. I. H. Vore; I. te deser. 57. I. goden. 58. I. Het mach ons. — lichte *ontbr.* 59. I. H. moghen lichte. 60. I. H. Als; H. bederfde; I. bedarf die coninc Ph. 62. I. H. al dwonder. 63. I. Ter. 64. H. ere. 67. I. Hij was. 69. I. eenichs — te waren.

Na die arme menschelichede,
 Daer hi hem selven in dede.
 Doe hi spelen sach die kinder,
 Ghinc hi met hem spelen ghinder.

75 Een doot visch quam hem ter hant,
 Ende was ghesouten, als ict vant,
 Daer hi onder die kinder zat.
 Dien so leide hi in een vat,
 Daer water in was ghedaen;
 80 Dien so dede hi leven saen,
 Ende zwimmen openbaer,
 Ende tsout van hem spoelen daer.

Doe die weduwe dit verstoet,
 Peinsde si in haren moet

85 Dat hi ware een toverare,
 Ende en lietse niet meer wonen dare.

Men leest dat, te waren,

(1. Fol. LVII.
 l. 1.) Doe si in Egypten waren,
 Dat si hadden hare wone

90 Bider stat van Babylone,
 Daer nu die goede hof leeght,
 Die balseme te draghen pleeght,

(2. Fol. XLVII.
 l. 1.) Die nerghent en wast dan daer
 Goet ende gherecht, dats waer,

95 Noch so edel noch so fijn.

Vs. 71. H. menschede. 72. I. in leide; H. in lede. 74. I. hij mede spelen; H. hen. 75. H. vesch. 76. H. Ende ontbr.; I. Hij was gh. als ic v. 77. I. Dien nam hij na dat. 78. I. Ende leydene in; H. leidi in. 80. I. Ende dedene l.; H. dedi l. 84. H. Peinsesi in. 86. H. nemmer w.; I. en ontbr. — nemmeer w. met hare. 87. H. twaren. 88. I. Dat zij in. 89. I. zij daer na h. haer w. 91. I. g. of leghet. 92. H. balseme; I. H. draghene; I. pleghet. 93. I. nerghens; H. nerghen. 94. I. dat es w.

- Dat mach daer bi wel zijn ,
 Dat Cristus ende Maria mede
 Wandelden al daer ter stede.
 Daer springhet ooc in dien pleine
 100 Ene zonderlinghe fonteine ,
 Daer Maria , als ict vinde ,
 Gherne was met haren kinde ;
 Want si dicke , na haer ghevoech ,
 Sijn lijf , sijn ghewaden daer in dwoech.
 105 Noch so pleghen alle jaer
 Die heidine te comen daer
 Opten dertien dach , dats haer zede ,
 Ende dwaen haer lijf daer mede.
 Die heidine gheloven wel ende stijf ,
 110 Dat Maria was een heilich wijf ,
 Ende maghet des kints ghenas ,
 Ende dat haer zone was
 Een heilich prophete mede ,
 Die vele miracelen dede.
 115 Si prisen herde zere
 Cristus leven ende sijn lere ,
 Ende ooc algader zijn wesen ,
 Ende horen herde gherne van hem lesen.
 Sint dattie werelt eerst began ,
 120 Also ict ghemerken can ,

Vs. 98. I. Wand. te siere st. ; H. Wand. te diere st. 99. H. sprinct ; I. sprunt — inden. 101. I. als ic. 102. H. metten k. 103. I. naer haer. 104. H. l. ende sine gh. — in *ontbr.* ; I. Tkint ende sine gh. dwouch. 105. I. H. jare. 106. H. comene ; I. H. dare. 107. I. dat es. 111. I. maecht ; H. maecht. 112. I. dat Cristus haer ; H. Ende Cristus h. 113. I. Ende een h. 114. I. mirakelen. 116. H. sine. 117. H. ooc *ontbr.* 118. I. horen gh. daer af l. ; H. hoerender gh. af l. 119. I. Sint die w. 120. H. Alsoe alsiet ; I. ic ierst gh.

So was tfolc zelden of niet
 Ten oefende afgode emmer yet,
 Eer Cristus op aertrike quam,

(l. Fol. LVII
 v. l.)

Ende menscheit ane nam,
 125 Ende dat rechte ghelove leerde,
 Daer hi tfolc mede bekeerde,
 Ende sine apostelen sande
 Al over al van lande te lande,
 Die predicten die waerheit,
 130 So sijn die afgode af gheleit
 Over al in aertrike.

(l. Fol. XLVII
 v. l.)

Die heydijn ghelooft claerlike,
 Overmids Cristus lere,
 An enen God, enen here,
 135 Die hemel ende aerde maecte al,
 Ende, also hi wil, ontmaken zal,
 Ende alle dinc wassen doet
 Dies die mensche leven moet.

Die Joden gheloven ooc an Gode;
 140 Want si houden die tien ghebode,
 Ende dat oude testamint,
 Also ment in die lettere vint.
 Al dit ghelooft mede
 Dat salighe kerstenhede;

145 Want wi alle, meerre ende minder,

Vs. 121. I. wast volck; H. ofte. 122. I. H. En o. 123. I. Eer Cr.
 in die weerelt q. 125. I. H. Ende tgherechte. 126. I. tvolc. 128. I.
Het eerste Al *ontbr.* 130. I. afgoden; H. afgode neder gh. 131. I. H.
 in desen a.; I. eerderike. 133. I. Overmits Jhesus Cr. 134. H. Anc;
 I. Aen e. G. aen e. h. 136. I. als; I. H. wilt. 138. H. Des. 139. I.
 H. Die Jode gheloeft; H. anc; I. ooc *ontbr.* 140. I. H. hi hout. 141.
 I. Ende houdt dat. 142. I. Alsmen in die litteren vendt; H. inde let-
 tre vent. 143. H. Alle. 144. I. Dat heylighe k.

Sijn Jhesus Cristus kinder,
 Ende wi gheloven, sijts ghewes,
 Dat hi ghewarich God es,
 Ende elken mensche sal gheven

150 Sine verdiente na dit leven.

Aldus heeft Cristus leven
 Die afgode doen begheven
 Over al in aertrike:
 Ghelooft si hi ewelike!

155 Maer, daer mede dat ghijt kint,

En bliven behouden twint
 Heidene noch Joden met,
 Sine vallen teerst an onse wet;
 Want onse ghelove, weet dat wel,

(1. Fol.
 LVII, v.
 2.)

160 Is die gherechte slotel

Die hemelrije ontsluten doet,
 Mids Jhesus Cristus bloet,
 Daer hi toude ende tnuwe testament
 Algader mede heeft gheent,

165 Omme die bete van Adame,

Daer wi omme in die blame
 Der eweliker doot waren,
 En deedt ons niet of, twaren,
 Dat heilighe doopsel dat ons liet

Vs. 147. I. sijt; H. sijds. 148. H. warechtech. 152. H. Dafgode; I. afgoden. 153. I. eerderike. 155. I. H. met; I. ghi bekint. 157. I. Die h. no die Joden. 158. I. eerst. 159. I. dat *ontbr.* 161. I. H. hemelrike; H. onsluten. 163. I. H. doude; H. dnuwe; I. ende tnuwe *ontbr. Te regt.* 164. H. met. 165. I. H. Om; H. den. 166. H. Daer omme wi in. *Tusschen* 166 en 167 in I. als *afzonderlijk vers*: Seker te waren. *Daarentegen ontbr. vs.* 108. 167. I. Ter. 168. H. daedt. 169. I. H. Theylige.

170 Cristus, doe hi van aerdrike schiet.

**Hoe Ihesus tkint sterven dede, om dattet
sinen putte brac. — XX.**

^{1. 7. XLVII.}
^{1. 2.)} Dus bleven si in Egypten lant
Tote dat Herodes, haer viant,
Doot was. Doe quam dynghel zaen,
Ende dede Joseph verstaen,
5 Dathi moeder ende kint name,
Ende weder te lande quame:
Die tkint zochten, waren doot.
Joseph en beide klein noch groot:
Te lande waert is hi ghetiet,
10 Also also hem dinghel hiet.
Hi voer wonen onghelet
In die stat van Nazareth,
Om dathi zoude heten dus
Na die stat Nazarenus;
15 Want die scrifture dede voren weten:
» Nazarenus sal hi heten.»
Onlanghe daer na, als ic las,
Dathi uut Egypten comen was

Vs. 170. I. hij van ons schiet. *Na vs. 170 volgt nog in I.:*
Behoedde dit algader,
Dat ons meswrachte ons vader
Adaem ende Yeve mede
Hier af, ende maeete vrede.

Titel. I. Hoe dat Jh. tk. st. d. dat s. p. br. ende weder leven dede;
H. dede dat sine putten brac, ende weder levende wert. Vs. 2. H. hore.
4. I. deet Joseppe; H. dede Joseph. 7. I. Diet tkint. 8. H. beide
leine. 10. I. H. als hem. 12. H. Inde. 15. H. dscrifture — vore.
16. I. Naz. zo sal. 17. H. alsict. 18. H. hi *ontbr.* — etc.

- Ende in Galilea woonde daer ,
(L. Fol. LVIII. r. 1.) 20 Doe hi ghinc in sijn vijfste jaer ,
 Also ic bescreven sach ,
 Sat hi op enen Saterdach
 Ende speelde mit kindren int sant
 Ane der Jordanen cant.
- 25 Daer maecte hi mitten handen zine
 Zeven scone viverkine ,
 Ende elc met zinen condute.
 Doe dede hi comen ute
 Der Jordanen, die was diep ,
- 30 Water dat rechte liep
 In sine putte , twaren ,
 So datsi alle vol waren ,
 Ende deedt weder uut lopen zaen.
 Also dede hijt comen ende gaen
- 35 Also dicke als hijt woude doen ,
 Ende dander en constens niet ghedoen.
 Doe sat daer een kint anden rinc ,
 Dat so sere beneet dese dinc ,
 Dat het Jhesus putte brac.
- 40 Jhesus sach op hem ende sprac :
(E. Fol. XLVIII. r. 1.) » Wee di ! zone der nidichede ,
 Sathanas kint daer toe mede !
 Hoe waerstu so coene van ghedachte ,

Vs. 20. I. vijfste. 21. I. Alsoe als ic. 23. I. H. kinderen. 24. I. Op der ; H. Opter. 25. H. maecti. 26. I. Twee scone ; H. wuwerkine. 27. I. conduten. 28. H. dedi. 29. H. Dier. 31. I. sinen — te waren ; H. putten. 32. I. So *ontbr.* 33. I. uut comen saen. 34. I. Aldus ; H. dedijt. 35. H. Alse ; I. wilde. 36. H. dandere ; I. constant. 37. I. daer *ontbr.* — ane den. 38. I. beneed die. 39. I. Dat Jh. ; H. putten. 40. I. hem *ontbr.* 41. I. nidicheden. 42. I. Sath. zone d. 43. H. waers du ; I. so cranc van.

Dattu braecs twerc dat ic wrachte?"

45 Daer bleef tkint doot optie stat.

Vader ende moeder vernamen dat,

Ende maecten jammerlijc misbare,

Om dat haer kint doot ware.

Si liepen beide al onghelet

50 Te Joseph ende Marien met,

Ende maecten jammerlike claghe,

Om dat haer kint daer doot laghe,

Van Jhesus vloeken, op dat zant.

Joseph ende Maria te hant

55 Waren in vernoye groot,

^{1. Fol. LVIII.} Om dat kint dus was doot;

Want si tgheruchte ontsaghen

Van vrienden ende van maghen,

Dat op hem quam onghespaert.

60 Doe ghinghen si te Jhesum waert

Joseph ende Maria beide.

Joseph tot Marien zeide:

» Ic en dar niet also wel als ghi

Hem toe spreken, ende daer bi

65 Vraecht hem, waer omme dat hi

Aldus ghedaen van sinne zi,

Dat hi des volcs evelen moet

Jeghen ons allen keren doet."

Vs. 44. H. dwerc; I. Dattu dweerc braechs dat. 45. I. bleeft tk.; I. H. op die. 47. I. jammerlike. 49. I. al *ontbr.* 50. H. Te Josephe; I. ende te M. 51. I. H. Ende daden j. 52. I. H. Om *ontbr.* 53. I. vloucke; H. vloeke. 54. H. thant. 56. I. H. dat dat k.; I. dus *ontbr.* 58. I. H. Vanden Joden; I. ende vanden m.; H. ende den m. 59. H. hen. 62. H. tote. 63 *en* 64. I. *Deze beide verzen ontbr.* 63. H. also. 64. H. ende *ontbr.* 66. I. Dus. 67. H. volx; I. volcx evelen. 68. I. allen *ontbr.* H. al.

Doe si dus te zamen

70 Tote Jhesum quamen,
Sprac Maria te haren kinde,
Datsi niet luttel en minde:
» Wat hadde dese jonghelinc misdaen,
Dathi sterven moeste zo zaen ? »

75 Jhesus antwoorde ende sprac:
» Hi is der doot waert, want hi brac
Uut sinen quaden ghedachte
Dat werc dat ic wrachte. »
Maria die bat hem zere

80 Dat hijs en dede niemere,
(E. Fol. XLVIII.
r. a.) Want alt volc ware in rure
Op hem ter zelve ure.
Jhesus en woude niet
Sijnre moeder bedroeven yet.

85 Sinen voet hi an tkint dede:
— » Stant op, » seit hi, » kint der quaethede
Dune biste niet waert, waerlike,
Te comene in mijns vader rike;
Want du uut dinen quaden gronde

90 Mijn werc braecs te deser stonde. »
Tkint stont op ter vaert,
Ende ghinc ghesont thuis waert.

Vs. 70. H. Tote Jhesumme. 71. H. thoren. 72. I. Dat zoe met her-
ten zeere m. 74. I. m. dus saen. 76. H. Hijs. 77. I. H. siere qua-
der. 78. I. Die wercken die ic; H. Die werke die ic. 79. I. die
ontbr. 80. I. H. dade nemmermeere. 81. I. H. al tvole; H. dat
ware. 82. H. tier; I. uren. 83. I. wilde. 84. I. H. Siere. 85. H.
Sine. 86. H. sprac hi. 87. I. best; H. beest. 88. H. mijs; I. vaders.
90. I. braechs. 91. H. Dkint; I. H. metter v. 92. H. tuus.

**Soe Jhesus voghelkine van aerden maecte ,
die wech vloghen. — XXI.**

1. Fed. LVIII. Onlanghe hier na, hebbic vernomen ,

Heeft Jhesus moddere ghenomen ,
Ende maecte metten handen zine
Twalef aerden voghelkine.

5 Dit was op enen Zaterdag.

Eens Joden kint, die dit zach,
Liep te Joseph ende seide: »Nu ziet!
Jhesus en acht der vierten niet.

Hi heeft twalef vogle ghemaect:

10 Hi heeft der vierten nu missaect.”

Joseph ghinc te Jhesomme ,
Ende berespten hier omme.

Jhesus sloech alte hant
Deen hant in dander hant.

15 Hi sprac: »Ic wille dat ghi leeft nu
Ende henen vliegheit, dat heet ic u.”

Also saen als hijt gaerde
Vloghen si henen haerre vaerde,
Daer sijt alle zaghen toe.

20 Hem allen wonderes doe
Van desen tekene groot (*),

Titel. I. H. vogh. m. v. erden; I. ende henen vl.; H. die henen vl.
Vs. 2. H. modere. 4. I. eerdenne; H. erdene. 6. I. die dat. 7. H.
te Joseph; I. nu *ontbr.* 9. I. H. voghele; H. nu gh. 10. H. Mi dunct,
hi d. v. m.; I. Mij wondert dat hij d. v. mesraect. 11. I. tot; H. te
Jhesomme. 12. I. Ende verspracken h.; H. beresptene. 14. I. H. Deene.
15. I. dat *ontbr.* 16. I. H. vliecht; I. dat *ontbr.* — zeggic u. 17. H.
alsijt. 18. I. henen *ontbr.* — haerder; H. hoerre. 20. H. Hen; I. H.
wonderde. 21. I. tekenne al bloot; H. tekenen al bloet.

(*) Lees *al bloot*, zoo als in de variant.

Dat dat kint wrachte zo groot.
 Sulke prijsden zine dade,
 Ende sulke keerdent int quade,
 25 Ende brochten die bootscapen
 Voor die princhen der papen,
 So dat die mare wert becant
 Over al inder Joden lant.

(E. Fol. XLVIII.
v. 1.)

**Hoe des princhen kint doot bleef, ende noch een
ander dat Jhesus weder leven dede. — XXII.**

Echter gheviel dat Jhesus
 Op sinen putte speelde aldus
 Als hi te voren hadde ghedaen.
 Doe so quammer toe ghegaen
 5 Vanden princhen des papen zone (*),
 Die quader kintscheit was ghewone;
 Ende hadde in sijn hant een roede,
 Daer hi mede, in evelen moede,
 Jhesus werc ontwee stiet.
 10 Jhesus sprac, als hi dat ziet:
 » O zaet der quader nidicheit,
 Ghefundeert op alle archeit,

(I. Fol. LVIII.
v. 2.)

Vs. 22. H. Die dat; I. Dat hij wr. alsoe. 23. I. prisen — daden; H. sijn. 24. H. Ende *ontbr.*; I. in quaden. 25. I. bootscappen. 26. I. Vore. 28. I. Doer al der papen lant, *maar tusschen al en der is met oene latere hand in bovengeschreven.*

Titel. I. ander kint dat hij w. Vs. 1. I. H. Echt; I. ghevielt. 2. H. sine putten; I. dus. 3. H. Alse. 4. I. Doen quam dair toe. 5. I. H. Vd. papen des princhen z. 7. H. sijn *ontbr.* — ene. 8. I. met; H. Daer mede hi; I. H. in overmoede.

(*) De lezing der variant is verre te verkiezen.

Des duvels kint altemale,
 Sekerlijc, ic segt di wale,
 15 Die vrucht van dinen zade
 Sal cranc sijn, vrooch ende spade,
 Ende dine wortelen mede
 Sullen sijn zonder vochthede,
 Ende dine telghe in dinen daghen
 20 En sullen ghene vruchte draghen.”
 Ende daer sijt alle zaghen toe,
 Bleef dat kint doot doe.

Joseph nam Jhesum mitter vaert,
 Ende leidene thuus waert.

25 Maria die ghinc met.
 Doe so quam al onghelet
 Een ander kint van fellen wille,
 Ende spranc al zwighende stille
 Op Jhesus scouderen, om dat hine
 30 Quetsen woude of doen pine,
 Hadhijt moghen bringhen toe.
 Jhesus sprac tote hem doe:
 » Du en salte keren niet ghesont
 Van desen weghe, doe ic di cont.”

35 Mettien viel dat kint doot.

I. Fol. XLVIII. Vader ende moeder maecten rouwe groot

Ende misbaer, doe sijt vernamen,

Vs. 13. I. H. Sduvels. 14. I. H. seghdi. 15. H. vrocht. 16. H. cran-
 ken vr. 17. I. wortele. 18. I. vruchthede. 19. I. dijn telgheren in
 dine. 20. I. vrucht; H. vrocht. 23. I. nam Jhesus ter; H. nam Jhe-
 summe. 25. I. Maria zoe gh. 27. I. van argher w. 28. I. H. al
 ontbr. 29. H. scoudre. 30. I. wilde ende d.; H. ofte. 31. I. Hadde
 hjt; H. Haddijt. 32. I. H. te hem. 33. I. Dune soudt niet keeren g.;
 H. Du en sout niet keren gh. 34. H. w. dat doe; I. ic u c. 35. I. H.
 tkint. 36. I. H. rouwe ontbr. 37. I. H. Ende ontbr.

- Ende die vriende alle te samen
 Riepen lude: »Hoe comt dat dit kint
 40 Sijn woort niet meer en wint?
 Al dat hi spreect dat gheschiet,
 Des en ghebreect emmer niet:
 (1. Fol. LIX.
 r. r.) Ja, eer hi twoort uut laet gaen,
 Is sulcstont sijn wille ghedaen.”
 45 Doe ghinghen moeder ende vader
 Te Joseph beide gader,
 Ende spraken tote hem aldus:
 »Doet wech desen Jhesus:
 Men sal hem te rechte verbieden
 50 Te wonen metten lieden;
 Ofte leert hem dathi benedien can,
 Ende niet en maledie voort an.”
 Doe Joseph hoorde dese woort,
 Streec hi te Jhesomme voort.
 55 Hi sprac: »Waer omme doedi
 Dus groot vernoye mi?
 Tfolc maect alle daghe
 Over u grote claghe,
 Ende wort op ons al ontsint,
 60 Ende ghi wort onghemint
 Over al hier int lant.”
 Jhesus antwoorde te hant:

Vs. 38. I. alte samen. 39. I. Ende riepen. — lude *ontbr.* 40. I. Si-
 ne woirden niet en mint; H. nemmer en w. 42. I. en *ontbr.* 43. I.
 H. dwoort. 44. I. Es sinen w. selc stont gh. 46. I. H. Tote; H. Jo-
 sephe. 47. I. hem dus. 48. I. H. Doet henen d. 50. H. woenne.
 51. I. Of; H. Oft — dadt b. 52. I. H. niet maledien. 54. I. tot Jh.;
 H. te Jhesomme. 55. I. doet dy. 56. I. Aldus; I. H. vernoy. 57. I.
 H. Tvole. 59. I. werdt; H. wert op ons ontsint. 60. I. werdt; H.
 wert. 61. I. hier *ontbr.* — H. in dlant. 62. H. antwerde thant.

» Die vader leert den kinde voort
 Wijsheit die ter werelt hoort:

65 Mijn vader leert zinen zone
 Wijsheit die coomt uten trone.
 Des vaders vloec niement en deert,
 Dan hem allene die quaet begheert.²
 Hier binnen quam tfolc al,

70 Ende maecten op Jhesum groot ghescal,
 Ende claechden in lanc zo mere.
 Joseph wert vervaert zere,
 Om dat tfolc dus ghebaerde.
 Doe nam Jhesus metter vaerde

75 Tkint biden oere daert lach,

^{2. Fel. XLIX.} Daert alt volc toe sach,
 Ende hief so hoghe tkint,
 Dat hem die aerde en ghereen twint,

^{1. Fel. LIX.} Ende sprac hem aen mit zoeten zinne,

80 Ende sijn gheest quam weder inne,
 Ende wert levende openbare,
 Dies hem allen wonderde dare.

**Hoe Jhesus disputeerde jeghen die grote cler-
 ke, ende van wonderen die hi seide. — XXIII.**

Een meester was daer, als ic das,

Vs. 64. H. ter *outbr.* 67. H. vader — nioman; I. niemen. 68. I. quaetheit. 69. H. Hieren b.; I. H. tvole. 70. I. H. maecte; H. Jhesumme. 71. H. claghden ielanc; I. cl. zo l. 73. I. H. tvole. 75. H. Tkint metter oren; I. metten oeren. 76. I. H. al tvole. 77. I. H. h. op so h; dat tkint. 78. H. hem derde; I. hem en derde niet een twint. 79. I. ane; H. h. toe m. 81. I. openbaer; H. ophenbaer. 82. H. hen; I. H. daer.

Titel. I. goede cleercken, ende wat hij hem seyde; H. wondren

Was gheheten Zacharias.
 Die hoorde dat Cristus seide
 So over grote wijsheide
 5 Ende so menighe duechdelike zake,
 Dat hijs was tonghemake.
 Tote Joseph is hi ghegaen,
 Ende heefden herdelijc bestaen
 Met fellen stueren woorden,
 10 Daert vele liede hoorden:
 Hi sprac: »Ghi en wilt niet kerer
 U kint ter scolen omme leren
 Conste ende wijsheden
 Ende daer toe alle goede zeden:
 15 Daer bi waen ic dat ghi u kint
 Meer dan die wet mint
 Ofte dan die oude statute,
 Die doude wilen gaven ute.
 Talre eerst sal sijn zijn lere,
 20 Dathi die papen waerde ende ere,
 Ende metten kindren, in allen zinnen,
 Eendrachtich si ende in minnen,
 Ende hem laten leren ende castien,
 So mach hi ter wijsheit ghedien
 25 Ende van zinne worden vroet,
 Anders ist al niet dathi doet.”

Vs. 2. I. Die was. 3. I. H. dat Jhesus s. 5. H. doeghdelike. 6. H.
 hijs al to. 7. H. Tote Josephe; I. was hij. 8. H. heefte hardelec;
 I. herdelike. 10. I. lieden; I. H. toe h. 11. I. ghine. 12. I. Hu; I.
 H. om. 13. I. H. wijsheide. 14. I. H. Ende alle goede zeden mede.
 15. I. H. wanic; H. ghi tkint. 17. H. Oft. 18. I. Diet. 19. I. Dal-
 re — sine l. 21. I. H. Ende *ontbr.*; I. kinderen; H. alle. 22. I. si
ontbr. — in *ontbr.*; H. ende *ontbr.* 23. I. Laettenne. 24. I. dycn.
 25. I. sinnen. 26. I. H. Anders en eist. — al *ontbr.*

Joseph antwoorde dan :

» Ende wie is hi, die man

Die yet daer toe dochte

30 Dat hi dat kint leren mochte ?

31 Proeft, condijt gheleren yet,

Wi en verbiedens u niet.”

Jhesus antwoorde onghelet:

» O ghebiedere der wet,

35 Ghi segt nu eens deels waer.

Die pointe die ghi noemet daer,

Die zullen houden uwe ghelike;

Maer ic ben op aertrike

Utghenomen, als te voren,

40 Van dinghen die ter werelt horen;

Uut uwen rechte ben ic algader,

Ic en hebbe ghenen aerdschen vader.

Maer ghi en weet anders twint

Dan ghi in uwen boeken vint;

45 Ende ic was, zijt zeker das,

Eer dan uwe wet was.

Ghi waent zijn zonder ghelike

Van leringhen op aertrike,

Nochtan moghedi leren van mi,

50 Door al dat ic een kint zi.

Vs. 28. I. Ende waer es. 29. H. Die ghenoech d. t. d.; I. Die ghenouch ende d. t. d. 30. I. hij tkint; H. dit k. 32. I. Wine. 35. I. een; H. ens. 36. I. Drie punten die ghij houdt daer; H. noemt. 37. I. H. u. 38. I. bem op eerderike; H. ben hier op. 40. I. ter menscheyt; H. ter mensheit. 42. H. Inne h.; I. Ende h. 43 en 44 in H. aldus: lane u boeke ghi de wet vint, Anders en weet dire twint; in I. In u boucken ghij die wet vint, Anders weedt diere twint. 45. I. H. Ende ontbr. 46. I. u wedt. 48. H. Van den l.; I. l. van eerderike. 49. H. moghdi; I. moechdi l. ane mi. 50. H. Dore; I. Nochtan dat.

- Als ic ghehoghet zal waerden
 Ende gheheven vander aerden,
 Sallic uwe gheslachte vellen,
 So datmen nemmermeer en sal tellen
 55 Uwe gheboorten, zonder waen,
 Alsmen tote haer hevet ghedaen.
 Ic weet ooc wel te voren,
 Wanneer ghi waert gheboren,
 Ende wanneer ghi alle sterven selt:
 60 Dit weten is al in mire ghewelt,
 Ende dies en weet uwer en gheen.”
 Dies wonderde hem allen ghemeen,
 Ende spraken ghemeenlike:
 » Wi en hoorden noyt dies ghelike.
 65 Papen noch Phariseen,
 (I. Fol. LIX. v. 2.) Gramarine noch meester en gheen
 En spraken nie ghelijc desen;
 Nochtan so dunct hi ons wesen
 Cume van vijf jaren.”
 70 Die Phariseen ooc, twaren,
 (E. Fol. XLIX. v. 1.) Seiden datsi nie kint
 En vernamen so ghesint.
 Jhesus antwoorde mettien:

Vs. 51. I. ghehoecht; H. ghehoeght. 52. H. ghehaven; I. verheven.
 53. I. H. Sal ic u gh. 54. I. H. datment nemmeer en. 55. I. gheboir-
 te voert an; H. gheburen voert aen. 56. H. hare heeft; I. tote nu
 heeft. 58. I. werdt; H. wort. 60. I. H. al *ontbr.*; I. Dat — mine.
 61. I. des ne w. — ne gh.; H. neghene. 62. H. Doen w. hen gheme-
 ne; I. Doen antwoirden sij ghemeen. 64. I. H. Wie hoerde; I. nyc.
 66. I. Gramarijn. — en *ontbr.* 67. I. En *ontbr.* — niet — dese. 68.
 duncti; I. so *ontbr.* — hi *ontbr.* 69. I. Cume hij oudt van; H. Cume
 out van. 70. I. te waren. 71. I. noyt. 72. I. H. v. dus gh. 73. I.
 na dien.

- » U wondert zere van dien
 75 Dat ic weten zoude uwe gheboort
 Ende uwen sterfdach voort ;
 Nu hoort wonders vele meer
 Dan ic u seide eer:
 Abraham , dien ghi segt algader
 80 Dat hi is uwer alre vader ,
 Dien sprac ic ende sach ,
 Ende noch spreke op desen dach.”
 Doe waren si alle zo vervaert ,
 Datsi niet meer te hem waert
 85 Spreken en dorsten een woort.
 Doe sprac Jhesus voort :
 » Ic hebbe hier gheweest onder u
 Metten kindren tote nu ,
 Ende hebbe gheseit over al
 90 Dattie wise verstaen sal ,
 Op dat hi is wel bedacht ,
 Dies ghi niet en hebt gheacht.
 Salich sullen worden si,
 Die te tide gheloven an mi.”

*Hoe Jhesus ter scolen was gheset , ende hoe
 hi die grote clerke verwan. — XXIII.*

Echter quam weder , alsic las ,

Vs. 74. I. zeere , sprac hij mettien. 75. I. ic soude w. uwe ; H. u.
 78. I. H. ic nu s. 79. H. Abrahame ; I. H. segt *ontbr.* 80. I. Seght
 dat hij es u v. ; H. Segt dat es u v. 82. H. noch doe op. 83. I. Doen
 worden sij a. zo zeere v. 84. I. H. nemmeer. 88. I. kinderen. 89. H.
 h. u gheseeght. 90. I. H. Dat die. 91. I. H. hi wel is b. 93. I. H.
 wesen. 94. H. ane.

Titel. I. H. was t. sc. gh. ; I. clercken. Vs. 1. I. H. Echt.

Die grote clerc Zacharias,
 Ende sprac te Joseph aldus:
 »Noch rade ic dattu desen Jhesus

5 Ter scolen wilte keren,

(L. Fol. LX.
r. 1.)

Dathi zine boeke moghe leren,
 Ende daer uut spreken ende wisen,
 So machmen sijn leren prisē.
 Salmen proeven enighe dinghen,

10 Men moet uten boeken bringhen;

Maer hi neemt al in sijn hooft,
 Daer omme so en ghelooft
 Gheen vroet man dathi spreect:
 Dit is die dinc dat hem ghebreect.

(E. Fol.
XLIX.
v. 2.)

15 Wildi tkint gheven mi,

Ic salne den ouden Levi
 Beyelen op zine ere,
 Dathi hem lettren kennen lere
 Met goedertierenheiden.”

20 Joseph ende Maria zeiden,

Dat het wel ware haer wille.
 Jhesus zweech al stille,
 Ende is mit hem ghegaen.
 Levi nam dat kint zaen,

Vs. 2. I. H. Dese gr. meester Z. 3. H. te Josephe; I. dus. 4. I. H. radic. — desen *ontbr.* 5. I. wils; H. willes. 6. I. mach. 7 en 8 in I. *aldus*: Soe machmen na sijn wijsen Sine leeringhe prijsen. 8. H. sine. 10. H. boeke. 11. I. H. nemet. 12. I. Daer bij soe ne gh. 14. H. Dits; I. H. die hem. 17. H. sijn. 18. H. Datti; I. letteren. 19. I. goedertierenheide; H. goedertiernheiden. 21. I. het *ontbr.* — hare; H. hore. 22—26 in I., met *eenige vermeerderingen*, *aldus*:

Josep zweech al stille

Niet, ende beval hem tkint.

Ende Jhesus sprac niet een twint,

25 Ende woude hem doen zegghen *A*,
 Ende Jhesus en sprac niet na.
 Echt hijt hem zegghen hiet,
 Ende Jhesus en antwoorde hem niet.
 Levi hadde in sijn hant

30 Een roede, ende sloecher thant
 Jhesum mede op sijn hoot.

Jhesus sprac: » Dits wonder groot!

Sech, waer om slaestu mi?

In waerheden segghic di,

35 Dat hi diemen hier sleet

Wiser is ende meer weet

Dan hi is diere sloech:

3. Fel. LX. Hi mochte aen hem leren ghenoech.

Ic segghe datsi alle sijn blint,

40 Die anders en weten twint

Te zegghene den volke voort

Dan si hebben ghehoort.

Si en sijn noch meer noch min

Dan een clinckende tin,

45 Dat ghenen zin en heeft,

Noch ghene verstandenesse en gheeft.

Ende es met hem ghegaen.

Jhesus ghinc, sonder waen,

Metten meester Levi,

Die hem wilde, gheloeves mi,

Stappans doen zegghen *A*;

Maer Jhesus sprac niet na.

Vs. 26. H. Ende *ontbr.* 28. I. H. hem *ontbr.* 29. H. sine. 30. H. Ene; I. Eene — slouch te hant. 31. I. Jhesus op sijn hooft. 33. I. Segt; I. H. omme; I. slaetstu. 34. I. seggict. 37. I. diene; H. diene hier sl. 38. I. H. van hem; H. gnoech. 43. I. H. Die sijn no min no meer. 44. I. H. cl. eer. 45. I. hevet. 46. I. gheen; I. H. verstan- nesse; I. ghevet.

Maer dat ic zegghe, groot ende smal,
 Neem ic uut mi selven al,
 Ende en soeet in ghenen boec,

50 Noch ooc in andren hoee.”

Op Zacharias zach hi doe,
 Ende sprac hem aldus toe:

» Meester, ghi weet wel ende versint,
 Datmen die lettren onderkint

(B. Fol. L. r. i.) 55 Vander eerster, die *Alpha* heet,

Tote *Thau*, daer dat *A. B. C.* uut gheet,

Dat dat doet, ende niet el,

Dat onghelike maeesel

Ende die onghelike namen mede:

60 Dese maken donderschede.

Nu segt mi teerst wat *Thau*

Bediet, dan sal ic u

Segghen wat si *Alpha*.”

Doe sprac Jhesus daer na:

65 » Die *Thau* niet en versinnen,

Hoe zouden si *Alpha* bekinnen?

O ghi ypocriten!

Wat moghedi den volke verwiten?

Ghi wilt leren den lieden:

70 Ghine cont *Alpha* niet bedieden.

Condi *Alpha* bedieden mi,

Vs. 47. I. H. Maer *ontbr.* 48. I. Dat nemic. 49. I. Ende *ontbr.*; H. In s. 50. I. Noch in gheenen anderen houc. 51. I. H. Op Zacharias. 54. I. litteren. 55. I. alpha yet. 56. H. daer dABCe ute; I. Tote daer tAbete uut tyet. 57. I. ende *ontbr.* 58. I. Dan donghelijc; H. Dan donghelike. 59. I. die *ontbr.* — o. manieren van n.; H. Ende donghelike. 60. H. donderschedechede. 61. I. wat t.h.a.u. 65. I. Die t.h.a.u.; H. niene can v. 66. H. soudi. 68. I. H. moeghdi; I. witen. 70. I. cond.

Ic zegghe u wat *Betha* si.”

Doe vraechde hi die bediedinghe

1. Fol. LX.
v. 1.)

Van elker lettre zonderlinghe,

75 Ende niement en sprac een woort.

Doe sprac Jhesus voort:

»Segt mi, meester vander wet,

Diet al mit rechte wet,

Die *A* waer omme heeft si

80 Drie hoeke, ende waer bi

Is si optie zide te broken

Ende onder al ontploken?”

Die meester was te barenteert,

Ende al uten kere ghekeert,

85 Recht ofte hi ontsint ware.

Doe riep hi al openbare:

»Here vader van hemelrike!

Wie hoorde ye des ghelike?

Dit en zoude gheen mensche wesen.

90 Wat moeder droech desen?

Of wat borste soech hi?

En weet wat met hem si.

Ic willen scuwen tallen daghen,

En can sine woorde niet verdraghen,

2. Fol.
v. 1.)

95 So ben ic versaecht van sinne.

Die wijsheit en heeft niement inne,

Hine hebbe Gode binnen.

Vs. 72. I. zeg. 73. I. vraeghdy; H. vraeghi. 74. I. letteren; H. let-
trea. 75. H. nieman. 77. I. Al sij dy m.; H. Segt ghi meestre. 78.
I. Diedt — weedt. 79. I. om. 80. I. hake. 81. I. Es zoe ane deene
sijde; H. op dside ghebroeken. 84. H. uut den. 85. I. H. oft. 87. I.
Here *ontbr.* 88. I. nye. 90. H. moedere. 91. I. Ofte; H. Oft. 92. H.
lane weet; I. weet hoet met mi zij. 93. I. H. wilne. 94. H. Inne can
t. woert; I. woirden. 96. I. H. Dese; H. en *ontbr.* — nieman.

- Met rechte zoudic ontsinnen,
 Dat ic nu ben in mijn leven
 100 Van enen kinde te scheerne ghedreven.
 Ic waent mijn jongher hadde ghesijn,
 Ende hi is die meester mijn.
 Wat sal ic zegghen voort?
 Hi spreect so subtile woort,
 105 Dat ics niet verstaen en can.
 Hier verwinnet tkint den man!
 Mine conste en is twint
 Jeghen dat can dit kint,
 Noch alle consten waerlike.
 (1. Fol. LX.v.v.) 110 Ic wane ooc zekerlike,
 Dathi God si, ofte dat
 Dinghel spreect in zijn vat.
 Wie hi is en can ic ghesien,
 Ofte wat midt hem sal gheschien.”
 115 Doe Jhesus alle dese woort
 Vanden meester had ghehoort,
 Vanden einde ten beginne,
 Sprac hi met enen bliden zinne:
 »Die nu ondrachtich wesen,
 120 Sullen drachtich sijn na desen.
 Blinde zullen zien zaen,
 Crepele zullen rechte gaen,

Vs. 99. I. H. ic mi hebbe in. 100. I. H. Van *ontbr.*; H. dscerne; I. H. ghegheven. 101. H. wanet; I. H. jonghere. 102. I. het *es*. 103. I. ic nu z. 105. I. ic se n. 106. I. verwint. 107. H. Mijn const en *es* twynt; I. const. 109. H. const van *ertrike*; I. c. van *eerderike*. 110. I. H. w. dat *sek*. 111. I. hij God *es*. 113 en 114. I. *Deze beide verzen ontbr.* 114. H. Ocht. 115. I. H. a). 116. H. Van *desen m.*; I. H. hadde. 117. H. Vande *ende*. 118. I. enen *ontbr.* 119. I. onge-
drachtich. 121. I. Blijnde. 122. H. *Crople*; I. *Cruepelen* — recht.

Dode sullen op staen,
 Die arme zullen rijcheit ontfaen,
 125 Ende elc sal, zonder waen,
 In hem selven ghestaen;
 Want hets wortele der leventheit,
 Ende der eweliker zoeticheit.”
 Doe dat salighe kint Jhesus
 130 Dit hadde ghesproken aldus,
 Worden daer ter selver stont
 Some zieke liede ghesont,
 Ende doe en dorsten [si] voort ane
 Hem niet meer spreken ane.

^(2. Fol. 1 v. 1.) Danden kinde dat vanden solre doot viel,
 dat Jhesus verwecte. — XXV.

Onlanghe so voeren hier na
 Joseph ende Maria
 Te Nazareth wonen in die stede,
 Ende Jhesus voer mede.
 5 Op enen Saterdach ghevel,
 Dat vele kindere hadden spel
 Op enen solre in een huus,
 Daer mede so was Jhesuus.
 Daer si dus speelden over een,

Vs. 124. H. Daerme. 127. H. ets wortle delc l.; I. h. warteleder.
 128. I. eeuwigher zalicheit. 129. I. dit. 130. I. Dit woort h.; I. H.
 dus. 132. I. Sommighe z. lieden. 133. I. H. d. si v. 134. H. nem-
 meer; I. nemmermeer.

Titel. H. dat viel vd. s., dat Jh. v.; I. dat viel vd. soldere, dat
 Jh. v. vander doot. Vs. 2. I. H. Wonen J. 3. I. H. wonen *ontbr.*
 6. I. kinderen. 7. I. solder. 8. H. m. speelde Jh.; I. met speelde Jh.

- 10 Gheviel datter kindere een
 Een ander van dien solre stac,
 (1. Fol. LXXI. So dat sinen hals brac
 r. r.) Ende bleef doot optie stat.
 Vader ende moeder vernamen dat,
 15 Ende liepen te Joseph ende Marien,
 Ende begonsten Jhesum betien
 Dathi haer kint hadde ghedoot,
 Ende maecten die claghe groot.
 Jhesus die zweech al stille,
 20 Ende liet hem zegghen haren wille.
 Alse Maria dit hoort,
 Is si ghestreken voort
 Opten solre daer Jhesus stoet.
 — »Lieve kint,» sprac si, »maect mi vroet:
 25 Hebdi dese dinc ghedaen? »
 Jhesus is neder ghegaen
 Toten kinde daert lach,
 Daert alle dat volc toe sach.
 Met sinen name noemde hijt do,
 30 Ende riep lude: »Zeno!
 Sprec vollic jeghen mi.»
 — »Heer!» sprac tkint, »wat ghebiedi? »
 — »Was ict die u neder stiet? »
 — »Heer!» sprac tkint, »neen ghi niet.»

Vs. 10. I. Ghevielt; H. dat der; I. H. kinder. 11. H. En a.; I. H. vanden solder. 12. I. H. dat viel ende den h. 13. I. H. op die. 15. H. te Josephe e. te M.; I. tot J. e. tot M. 16. H. Jhesuse; I. te tyen. 17. I. H. doot. 19. I. die *ontbr.* — zweecht. 20. H. hen. 21. I. dat. 23. H. Op dien; I. soldere. 25. I. Heefstu; H. Hebs du. 28. I. Daer tvolc al toe; H. alt volc. 32. I. H. Here; I. gebieddy. 33. I. H. die di n. 34. I. H. Here.

35 Dies wonderde papen ende leken ,
 Die aen saghen dit teken ,
 Ende dancten Gode van dien
 Datsi dat wonder hadden ghesien.

1. Fel. L.
 (2.)

Dan sinen borne stope die de kin-
 der braken. — XXVI.

Hier na voeren si do
 Wonen in Jherico;
 Ende Jhesus hadde ses jaer.
 Doe sendene sijn moeder daer
 5 Om borne met enen stope ,
 Met andren kindren te hope.
 Ende als si borne hadden ghenomen ,
 Ende thuus waert zouden comen ,
 Quam een kint dat so stac
 10 Jhesus stope , dathi brac
 Ende dat borne storte neder.
 Jhesus sciep doe op weder
 Dien borne in sijn mantelkijn ,
 Ende droechen der moeder sijn.
 15 Doe wert si wel gheware das ,
 Dat des borns min noch meer en was
 Dan inden stoop te gane plach.

1. Fel. LXL.
 (2.)

Vs. 35. H. Doe wonderes; I. Des w. den p. 36. H. anescouden; I. dit scone t. 38. H. dit.

Titel. I. Vanden b.; H. dién de kindere. Vs. 3. I. seven. 4. I. sendeane. 6. I. H. anderçn kinderen. 7. H. alsi; I. hij b. hadde. 8. I. soude. 10. I. H. stoep. 11. I. Ende die b.; H. Entie b. 12. I. sciepen. 13. I. Den. 14. I. drouchene; H. drochghene. 16. I. sborrens; H. sbors; I. H. meer no min. 17. I. stoepe.

Also Maria dit wonder sach
 Ende ander wondre die hi wrachte,
 20 Sette sijt al in haer ghedachte,
 Ende onthielt al in haren moet,
 Also die wijs was ende vroet.

Dander tarwen die Jhesus sande. — XXVII.

Hier na so gheviel dat
 Dat Jhesus ghinc uter stat,
 Ende brochte tarwe in sijn hant,
 Ende saeydse daer op dat lant.
 5 Si ghinc scone uut in haren was.
 Ende doe die tarwe ripe was
 Ende in ghedaen altemale,
 Wasser hondert mudde wale.
 Die deelde hi, groot ende smal,
 10 Sinen vrienden over al.

Hoe Jhesus was onder die leeuwen. — XXVIII.

Het gaet een wech uut Jherico
 Rechte ter Jordanen toe,
 Die woeste was ende fel,
 Daer die kindre van Israhel

Vs. 19. H. andere wondere; I. wonder dat hij. 20. I. Nam soet al; H. hore. 21. I. H. onthilt. — al *ontbr.* 22. I. Als die gheene die was vr.

Titel. H. die hi s. *Vs. 1.* I. so *ontbr.* — ghevielt. 2. I. H. Dat *ontbr.* 3. I. Ende drouch t. 4. I. zaydese opt l.; H. sayese d. opt l. 5. H. uut *ontbr.* 6. H. Ende *ontbr.*; I. Ende also die; I. H. rijp. 9. H. hise.

Titel. H. leuwe. *Vs. 1.* H. ute. 2. H. tier J. to; I. ter J. waert toe. 4. H. Dattie k.; I. kinder.

- I. Fel. LI. 5 **Wil**en doore leden
 Metter arken, doe si streden
 Jeghen die Philisten,
 Daer si langhe jeghen twisten.
 Desen wech, hebbic verstaen,
Fe. LI. v. 10 **Is** Jhesus recht uut ghegaen
 Tote der Jordanen toe.
 Achte jaer was hi out doe.
 Bider Jordanen, alsic las,
 Aen den wech een haghedochte was,
15 Daer in lach een leeuwinne,
 Die haer jonghen daer inne
 Gheworpen hadde ende voedde mede,
 Also dat daer ter stede
 Niement en dorste gaen.
20 Jhesus heeft dat verstaen,
 Dat daer tfolc hadde groten vaer,
 Om dattie leeuwinne was daer.
 In die haghedochte streec hi doe,
 Daert alt volc sach toe.
25 Alse [die] leeuwen hebben vernomen
 Jhesum daer binnen comen,
 Sijn si hem gheronnen jeghen,
 Ende hebben hem thooft gheneghen.
 Jhesus ghinc daer sitten neder.

Vs. 8. I. teghen. 10. H. rechte. 11. I. Toter; H. dier. 13. H. al-
 soe ic. 14. I. Ane; H. ene haghedocht. 15. I. Daermen sach een; H.
 ene. 16. I. hare jonc; H. haere jonghe. 17. I. voedde. 18. I. Also dair
 te dier st.; H. dat te dier st. 19. H. Niemen; I. H. zeker en d. 20. I.
 dit bestaen. 21. H. volc; I. Dat tvole dair; I. H. was in groten vaer.
 22. I. H. dat die. 23. H. haghedocht. 24. H. al tfole; I. Daert tvole
 algader zach. 25. I. Als die l.; H. Alse die leuwe. 26. I. Jhesumme.

30 Doe liepen daer, voort ende weder,
 Die jonghen met goeder moeten,
 Ende custen Jhesus Cristus voeten,
 Ende speelden mit hem herde zere,
 Alsoe quijs quans: »dit is onse here!»

35 Dander leeuwen, die waren groot,
 Hielden nederwaert thoot,
 Ende loofden Gode utermaten
 Met vriendeliken ghelaten.

Tfolc dat van verren was ghestaen,
 40 Ende Jhesum hadden sien in gaen,
 Waenden dathi verbeter ware.
 Doe seiden si openbare:
 »En hadde dese in sinen stonden
 Niet ghedaen grote zonden,

(E. Fol.
 LI. r. 2.)

45 Hine hadde zijn jonghe leven

(I. Fol. LXI.
 v. 2.)

Den leeuwen dus niet ghegheven:
 Dit sijn alte vreemde zaken.»

Binnen datsi dus spraken,
 Quam Jhesus in corten stont
 50 Daer uut gaende al ghesont,
 Ende voor hem so quamen
 Die leeuwen alle te zamen,
 Ja die oude metten jonghen.
 Die welpkine speelden ende spronghen

Vs. 30. I. H. daer *ontbr.* 31. I. H. jonghe. 32. H. Omtrent Jh.; I. Al omtrent Jh. v. 33. I. herde *ontbr.* 34. I. Al in deser wijs dit es ons h.; H. Alsic wijs dits. 35. H. Dandre leuwe. 36. I. thoest; H. hare hoet. 39. I. Tvole; H. Dfole; I. H. dat verre. 40. H. hadde; I. gesien. 41. H. Waende. 43. I. sine. 46. I. dus *ontbr.* 48. I. H. Binnen dien d.; I. sij dit spr. 49. I. H. corten. 50. H. ute. 51. H. vore; I. so *ontbr.* 52. H. leuwe; I. alte s. 54. I. wulpen; H. wolpene.

- 55 Voor **Jhesus** voete, met feesten groot ;
 Doude hielden nederwaert thoot ,
 Ende ghinghen voren ghedoochlike ,
 Ende neghen hem ootmoedelike.
 Tfolc was zere vervaert ,
- 60 Ende sach van verren darwaert ,
 Ende en dorsten niet comen naer.
 Doe riep onse here openbaer
 Toten volke dat daer vloec :
 » Besiet dese beesten, hoe
- 65 Vele si beter sijn dan ghi :
 Haren here kennen zi ,
 Ende loven ende eren, als ghi siet ;
 Mar ghi en kent mi niet ,
 Die ghemaect sijn ghelike
- 70 Gods beelde van hemelrike.”
 Doe so deelde **Jhesus** schiere
 In twee ziden die riviere ,
 Beide ter rechter ende ter slincker hant ,
 Ende **Jhesus** leet te hant
- 75 Metten leeuwen ten andren boorde ,
 Ende seide, daert alt volc toehoerde :
 » Gaet daer ghi niemant en daert ,
 Rechte ter steden waert
 Daer ghi eerst uut quaemt ,

Vs. 55. H. Vore ; I. voeten. 56. I. Ende doude — thoost ; H. waert
ontbr. 57. H. vore ; I. H. ghetoghenlike. 58. I. hem vriendelike. 59.
 H. Tf. dat w. ; I. Tvolc w. wel z. 61. H. dorste ; I. Ende *ontbr.* —
 c. dair. 66. I. heere zo k. 67. I. Ende loven *ontbr.* — ghij wel ziet.
 68. I. ghine. 71. so *ontbr.* 72. I. H. tween ; I. ziden *ontbr.* 73. I.
 Beide *ontbr.* 75. I. anderen borde. 76. H. al tfole. — toe *ontbr.* ; I.
 daer tvolc al toe h. 77. H. niemene ; I. H. deert. 78. I. Recht ter ste-
 de ; I. H. wert. 79. H. iersten ute.

80 Doe ghi den wech harwaert naemt.

Ic wille ooc ende ghere,

(I. Fol. LXII.
r. l.) Dat u gheen mensche en dere,

Voor dat ghi zijt gheraect

Daer ghi eerstwerf uut traect.”

(E. Fol.
LI. v. l.) 85 Die leeuwen vielen op haer knien,

Ende namen oorlof mettien,

Niet met woorden mer mit ghelaten,

Ende ghinghen wech haerre straten.

Ende Jhesus keerde weder metter vaert

90 Te Marien sijnre moeder waert.

Aldus verloste Jhesus daer

Sijn volc vander leeuwen vaer.

Vanden honte dat Jhesus lingehe. — XXIX.

Joseph was een tymmerman

Van dinghen daer men tlant mede wan,

Alsoe ploechden, eeghden ende spaden,

Ende ooc van bedde staden.

5 Eens so gheviel hem dat,

Dat hi tymmerde een bed stat.

Doe hiet Jhesum Joseph die oude,

Dathi een hout corten zoude

Vs. 81. I. begheere. 83. I. H. Vore. 84. I. werf *ontbr.*; H. ute.
85. H. leuwe — hore. 88. I. wech *ontbr.* — harer; H. gh. henen hor-
re. 89. I. Jhesus *ontbr.* — keerden; I. H. weder *ontbr.* 90. I. We-
der te harer m.; H. Weder te sire m. 91. I. Dus; H. dare. 92. I.
vanden; H. vare.

Titel. I. lingehe; H. lingde. Vs. 2. I. H. lant. 3. I. H. ploeghen;
H. ende *ontbr.* 5. I. so *ontbr.* 6. I. H. Dat *ontbr.* — bedde; H. ene.
7. H. Jhesum *ontbr.*; I. h. Jhesuze die.

Na een ander, met eenre zaghen,
10 So datsi ghelijc laghen.

Jhesus dede datmen hem hiet,
Maer hine mat dat hout niet.
Ende doet ghereet was al ghemeen,
Ende ment voeghen zoude in een,

15 Was daer een hout, als ic las,
Dat niet lanc ghenoech en was.
Joseph stact uut ende stact in,
Maer en help hem meer noch min;
Het en conste niet wel

20 Gheraken inden stapel,
Hoe hijt stac of hoe hijt nam.
Doe wert Joseph een luttel gram.
Alse Jhesus dat sach, seide hi:

»Ghevet thout mitten einde mi,
I. Fol. 211. v. 2.) 25 Ende houtet mitten andren ende,
Ende laet ons trecken mit ghenende,
Of wijt yet ghelinghen moghen.”
Ende doe si thout aldus toghen,
Ghinct staen also houde

30 In die lenghe daert in sijn zoude.
Joseph maecte die bedstede voort,
I. Fol. LL. v. 2.) Ende vergat niet dat woort.

Vs. 9. H. ere. 12. I. hij en; I. H. m. thout. 13. I. H. Ende *ontbr.*
14. H. z. an een. 17. I. H. staect; I. *Het tweede* staect *ontbr.* 18. I.
H. hem *ontbr.* 19. I. H. En c. emmer n. 20. I. Ghereeken den; H.
Ghereiken sinen st. 21. I. of *ontbr.*; H. ocht. 22. H. alluttel. 23. H.
Als; I. dit. 24. I. H. Gheeft. 25. I. H. houdet — anderen. 27. H.
Ocht; I. Oft — langhen. 28. I. H. Ende *ontbr.*; I. dus. 29. I. H.
Ghine thout st. 30. I. In die langde, alst zijn soude; H. Inde lingde,
daert wesen s. 31. H. m. dbedde v.; I. bedde stat. 32. H. Ende en
v.; I. Ende en verzat niet wort.

Hoe die meester sterf doe hi Jhesum
sloech. — XXX.

- Noch worden ghebeden hier na
Beide Joseph ende Maria,
Datmen tkint sette ter scolen,
Also douderen hadden bevolen.
5 Doe leiden si tkint te hant
Ten besten meester diemen vant,
Om dathi hem zoude gheven voort
Wijsheit die ter werelt hoort.
Die meester was een stuer man,
10 Ende ghinc den kinde herdelijc an,
Ende woude hem doen zegghen *Alpha*.
Jhesus antwoorde daer na:
» Segt wat *Betha* is mi,
Ic zegghe u wat *Alpha* si.”
15 Hier om wert die meester gram,
So dat hi een roede nam,
Ende sloech Jhesum op sijn hoot,
Ende thant viel die meester doot,
Ende Jhesus stont op ter vaert,
20 Ende ghinc thuus tsire moeder waert.
Joseph vernam dese zake,
Ende was zere tonghemake.
Tot Marien sprac hi aldus:

Titel. H. starf — Jhesuse; I. Jhesumme. Vs. 2. I. Beide *ontbr.* 3. I. Datment tkint. 4. I. H. doudere. 5. I. leedden; H. thant. 7. I. hem geven soude v. 10. I. hardelike. 11. I. wilden d. 12. H. antwerde hem d. 13. H. wat *Detha*. 14. H. seggu. 15. I. H. omme. 16. H. cne. 17. I. sl. Jhesomme op thoof; H. op thoet. 18. I. Te hant. 19. H. stoet. 20. I. H. tsiere. 22. I. wert. 23. I. H. Tote; I. dus.

» Ic duchte zere dat Jhesus

25 Deser dinghen te vele zal pleghen,

Dat hi sal worden verslegghen

(1. Fol. LXII. v. 1.) Van yemene in haesticheden,

Want vele volcs is ombesceden.”

Maria sprac: » En ontsiet u twint:

30 Die ghene diet heeft ghesint

Onder tfolc hier te dale,

Salne beschermen wale.”

**Hoe Jhesus sinen meester den boec nter
hant nam ende selve las. — XXXI.**

Echter baden die Joodsche pertyen

Joseph ende Marien,

Datmen Jhesum ter scolen kere

(2. Fol. LII. v. 1.) Tote enen meester diene lere

5 Soetelijc ende ongheslagghen.

Joseph ende Maria ontsagghen

Des volcs gheroep al in een,

Ende ooc die Phariseen

Ende die papen die alle daghe

10 Over hem maecten claghe,

Om dathi hem onderwonde

Wijsheden die hi vonde

Vs. 25. I. Deser dinc; H. Derre dinghe; I. H. soe vele. 26. I. H. hi werden sal v. 27. I. met h. 28. I. vele des volcx; H. onbesceden. 29. I. en ontbr.; H. onsiedu. 30. I. die hem h. 31. I. tvolck. 32. I. Salene; H. b. harde w.

Titel. I. Hoe Jh. nam s. m.; H. m. nam d.; I. H. h. ende. Vs. 1. I. Noch b.; H. Echt. 2. I. Joseppe; H. Anc Josephe c. anc M. 3. I. Dm. Jhesumme. 4. I. H. Tenen; I. m. ende l. 6. I. c. Marie. 7. H. gheroepc. 10. I. Over Jhesumme m.; H. Over Jhesuse m. 12. I. Wijshheit.

- Den volke te leren openbare,
 Nochtan dathi leec ware,
 15 Ende dat hem niet en hoorde toe.
 Tkint leiden si doe
 Voor enen andren wisen man.
 Wel wisten si nochtan,
 Dat niement daer toe en dochte
 20 Dathi tkint leren mochte,
 Want hi in hem hadde algader
 Die wijsheit sijns ewichs vader.
 Doe hi in die scole quam ghegaen,
 Wert hi metten heilighen gheest bevacn.
 25 Den boec nam hi alte hant
 Den schoolmeester uter hant,
 Daer die wet in bescreven was,
 Die hi den clerken voort las.
 (I. Fol. LXII. v. 2.) Te lesene begonste hi daer
 30 Voor alle tfolc openbaer,
 Niet uten boeke, daer ic of seide,
 Maer uter levender godheide
 Ende uten gheeste zonder gront
 Sprac die ghebenediede mont,
 35 Rechte ofte een beke diepe
 Uut eenre fonteynen liepe,
 Die altenen vol ware.

Vs. 13. I. H. leerne: 15. H. niene. 16. H. Dkint. 17. I. H. Vore —
 anderen. 19. H. niemen; I. en *ontbr.* 20. H. dit kint. 22. I. H. w.
 des e.; I. vaders. 23. I. inder scolen. 25. I. al *ontbr.* 26. H. Dien
 scoelmeeste. 27. I. ghescreven. 28. H. hi v. d. cl. las; I. hij voer
 den volke las. 29. H. I. soe b. hi daere; I. began. 30. I. al tvolc al
 o.; H. Vore al tfolc openbare. 33. H. ut dien gh. 34. H. benedide.
 35. H. Recht oft ene: 36. H. Ut ere f. diepe; I. Die uut.

Also openbare sprac hi dare,
Ende leerde den volke voort

40 Des levens Gods woort.

Die meester viel op sine knien,
Ende aenbedde Jhesum van dien
Dathi sprac sulke woorde,

L. Fm LII. Die noit mensche teerst en hoorde.

45 Die mare brac uut in die stat.

Teerst dat Joseph vernam dat,
Wert hi herde zere vervaert,
Ende liep daer waert,
Om dathi anxt hadde groot

50 Ooc van des meesters doot.

Doe die meester gheware wert das
Dat Joseph daer ghecomen was,
Riep hi lude, al zine macht:
» Joseph, ghi zout mi hebben bracht

55 Enen jonghere (also seidi),

Ende hi is meester boven mi.
Wie is hi in desen daghen,
Die sine woorde mochte verdraghen?
Ic en canse zeker niet verstaen.”

60 Doe was die scrifture voldaeln,

Die ons David weten doet:
» Waters is vol Gods vloet,

Vs. 38. I. H. openbaerdi dare. 42. H. anebedde; I. aenbede Jh. met-
ten. 44. I. noyt meester eerst. 45. H. ut. 46. I. dat J. hoirde dat.
48. I. liep te hant tot Jhesum waert; H. liep thant te Jh. w. 49. I.
h. herde gr. 50. I. Ooc om des. 51. I. H. m. w. gh. — das *ontbr.*
52. I. H. daer comen ware. 53. I. I. met siere. 54. I. H. mi *ontbr.*
55. H. seiddi; I. seit ghij. 58. H. ghedraghen. 59. II. Inne c.; I.
Ic *ontbr.*

Want sine bereetscap is alsoe (*).”

Joseph ende Maria voeren doe

(I. Fol.
LXIII.
r. 1.)

65 Met haren kinde Jhesum

Wonen in Capharnaum,

Dats optie zee, omme dat

Hem dat volc was ghehat

Om die wondre, die Cristus wrachte

70 Mids sijnre godliker crachte.

**Dan enen die Joseph hiet, dien Jhesus
verwecte. — XXXII.**

Doe Joseph, Maria ende Jhesus

Te Capharnaum woonden dus,

Was daer een poortere, alsic las,

Die rike ende wel ghemint was,

5 Ende hiet alsoe Joseph hiet,

Die so ziec was dat hi verschiet.

Jhesus hoorde opter straten

Tfolc claghen utermaten

Ende maken groot misbare,

10 Om dat dese Joseph doot ware.

(B. Fol. LII.
v. 1.)

Tote Joseph sprac hi dan:

Vs. 63. I. H. sine voreghereescap. 64. II. doen. 65. I. h. zone Jh.
67. I. Dat es; I. II. op die — om. 68. H. Hen; I. Hem *ontbr.* —
Tvolck was ghehad. 69. I. wondere. 70. I. Met ziere; H. sire.

Titel. I. Hoe hij Josep ghenas, die lach ende verschiet; H. Hoe Ja-
seph den man ghenas mids Gods wille. Vs. 2. H. aldus. 3. H. poertre.
5. I. H. also. 6. I. Ende wart zo zieck dat. 7. I. H. op die. 10. I.
Om *ontbr.* 11. H. Tote Josephe.

(*) Tusschen vs. 63 en 64:

» *Flumen Dei repletum est aquis etc.*”

- » Hoe quaemt dat ghi desen man,
 Eer hi sterf, niet en stoet bi
 (Hi hiet doch alsoe ghi),
 15 Ende hadten doen ghenesen?"
 Joseph sprac: » Hoe mochte dat wesen?
 Dat en constic niet ghedoen."
 — » Neemt den doec," sprac Jhesus doen,
 » Dien ghi hebt op u hoot,
 20 Ende gaet ten man daer hi leit doot:
 Hi is noch opt bedde sijn;
 Ende lechtene op sijn aenschijn,
 Ende segt: » Jhesus moete u
 Ghezonde gheven nu:"
 25 Hi sal ghesont opstaen."
 Joseph is te hant ghegaen,
 Ende dede also Jhesus seide.
 Ende also saen, zonder beide,
 Stont die man op ghesont,
 30 Ende vraechde ter selver stont,
 Wie dat die Jhesus ware.
 Ende onlanghe hier nare
 Voeren si wonen, ende Jhesus mede,
 Te Bethleem in Josephs stede,
 35 In sijn huus ende in sijn goet.

Vol. LXIII.
 Vs. 12. H. quam. 13. I. stont; H. niene stoedt. 14. I. H. Hi es
 doch gheheeten als. 15. I. hattene. 16. I. sprac na desen. 17. I. Dan
 e.; H. Dat ne. 18. I. den hoet. 19. H. uwe; I. hoofd. 20. I. man-
 ne; I. H. leeght. 21. I. op dbedde. 22. I. H. legtene. 23. I. H.
 moet. 24. I. Ghesondt maken nu; H. Goede gh. gh. nu. 26. I. Jhe-
 sus is; H. thant. Na vs. 26 volgt nog in I:

Van Joseppe, die ghinc
 Toten man, in waerliker dinc,

27. I. als. 29. H. Stoet. 30. H. vraeghde. 31. H. dattie.

Nu hoort voort wat Jhesus doet.

Hoe Jhesus Jacob ghenas vander slanghen. — XXXIII.

Doe Joseph aldus bi hem
 Woonde in Bethleem,
 Hiet Joseph sinen outsten zone
 (Jacob zo hiet die gone),
 5 Dat hi inden hof ghinghe daer uut,
 Ende lase wermoes ende cruut,
 Datmen zode ende cten zoude.
 Jacob ghinc also houde
 Inden hof daert wermoes stoet.
 10 Jhesus volchde hem opten voet,
 So dats niet en wiste Maria,
 Noch Joseph, dat hi volchde na.
 Doe Jacob begonste lesen
 (E. Fol. LII. v. 2.) Wermoes, quam met desen
 15 Een slanghe uter aerden te hant,
 Ende sloech Jacob in sijn hant,
 So datsi hem te hant ontstac
 Vanden venine datter in stac,
 Ende dat wee quam hem so groot,
 20 Dat hi waende bliven doot.
 Bitterlijke zo riep hi:

Titel. I. Hoe hij Jacoppe — slanghe bete; H. Jacoppe — sl. venine.
Vs. 1. I. al *ontbr.* 2. I. binnen B.; H. binen B. 3. H. ousten. 4. I.
 H. zo *ontbr.*; H. de. 5. I. hij gh. inden h. der. 6. I. Lesen. 7. I. H.
 sieden. 8. I. Ende J. 9. I. daer w.; H. daer dw. 10. H. volghdem;
 I. volghede op den. 11. H. niene. 12. I. volghede; H. volghde. 13.
 I. began te l. 15. H. Ene — thant. 16. H. sl. Jacoppe an sine; I.
 aen s. 17. H. thant. 18. I. feninc. 19. I. H. dwce. 21. I. Bitterlike;
 H. Betterlike.

» Een slanghe heeft ghedoot mi! »

Jhesus liep hem te hant toe,
Ende nammen metter hant doe

25 Daer hi dat wee in ghevoelde,

1. Fel. LXIII.
(12)

Ende die hant si vercoelde,

Ende Jacob en hadde ghenen noot,

Ende die slanghe lach daer doot.

Joseph ende Maria en wisten niet

30 Wat daer buten was gheschiet;

Maer doe si hadden ghehoort

Jacobs stemme ende sine woort,

Liepen si te hant dare,

Ende vonden tserpent doot voor hare,

35 Ende Jacob ghesont dies ghelike

Mids Jhesus Cristus visike,

Die alle wee mach ghenesen:

Ghebenedijt moet hi wesen!

Van Jhesus miraculen. — XXXIII.

Dat Latijn seit hier na:

Alse Joseph ende Maria

Met haren maghen te zamen

In ghemeenscape quamen,

Vs. 22. I. H. Eene — doot. 23. H. thant. 24. I. H. nammene; I. bider h. 25. I. H. dwce. 26. I. h. zoe v. 27. H. ghene. 28. I. Dese sl. bleef dair. 29. H. en ontbr. 30. I. es gh. 32. I. sijn. 33. I. h. met vare; H. te hem met vare. 34. I. Die slanghe vonden sij doot dare; H. Dserpent: vondensi doet dare. 35. H. Ende Jacoppe; I. H. die. 37. H. al. 38. I. Gh. zo m.

Titel. H. ontbr.; I. Noch van Jhesus, hoe sine kintsheit eynde neemt (Te regt. In het tekst-IIS. zijn de titels van Cap. 34 en 35 verwisseld). Vs. 1. H. zeecht. 2. I. Dat J. 3. H. tsamen. 4. I. ghemeenscopen; H. ghemeenscap.

- 5 Daer men at tenigher stede ,
 Was daer haer zuster mede ,
 Diemen heet Maria Cleophe
 (Dus lasict, noch min noch mee),
 Ende ooc haerre zuster kinder ,
 10 Ende ooc ander maghe , meerre ende minder.
 Ende daer en dorste niemant eten ,
 Eer dat Jhesus was gheseten ,
 Spise handelen noch broot sniden ,
 Noch sitten gaen voor dien tiden
 (E. Fol. LIII. r. 1.) 15 Dat Jhesus Cristus comen was ,
 Ende hi die spise over las
 Met zinen heilighen monde.
 Ende alst gheviel op sulke stonde
 Dathi meerrede nochtan ,
 20 So en begonste daer nieman ,
 Voor dat hi quam ende hijt
 (I. Fol. LXIII. v. 2.) Al hadde ghebenedijt.
 Also hi sliep, seit dat Latijn ,
 So quam altoos so claer een schijn
 25 Omtrent hem ende so ghedichte ,
 Dat wonder was van sulken lichte (*),
 Wies glorie ende ere

Vs. 5. I. H. at in eenegher. 7. I. H. hiet. 8. H. lasic; I. *Het eerste* noch *ontbr.* 9. I. haerder z. kindere; H. harre z. kindre. 10. I. H. ooc *ontbr.*; H. maeghde — mindre; I. mindere. 11. H. niemen. 14. H. vore; I. gaen te dien. 15. I. Eer Jh. 19. I. merrede; H. merde. 20. I. Ende b. d. nie man. 21. I. H. Vore. — dat *ontbr.* 23. I. H. Als; H. zeeght; I. dLatijn. 24. I. H. So *ontbr.* — claren schijn. 25. I. Omtrent dair so.

(*) Vs. 25 en 26 zijn in het tekst-handschrift in omgekeerde volgorde geplaatst, doch wij hebben deze fout naar I. en H. verbeterd.

Duren sal emmermere.
Hier neemt Jhesus kintscheit inde ,
30 Want icker niemeer en vinde ,
Also se transfereerde
Jheronimus ende keerde
Van Ebreusche in Latijnscher tale ,
Want hi beide conste wale.

*Uoch van Jhesum, ende hoe sine kintscheit
einde nam. — XXXV.*

Nu was Jhesus Cristus, twaren ,
Ghecomen te sinen twalef jaren ,
Daer die ewangelisten ,
Die die waerheit best wisten ,
5 Op begonsten te scriven
Jhesus leven ende sijn bedriven ;
Twelke leven Jacob van Maerlant
Transfereerde (*) alte hant

Vs. 29. I. n. Cristus k. 30. I. niet meer; H. nemmeer. 31. I. Alsoe als translateerde. 32. I. leerde. 33. H. in Latine t. 34. I. hijse b.
Titel. I. Van Jhesus mirakelen; H. Van Jhesus miracelen, ende ander diac. Vs. 1. I. H. Jhesus ontbr.; I. te waren. 2. I. H. Comen tsinen. 4. I. H. de w. 5. H. beghinnen; I. Op dbeghinnen. 6—10 in I., met twee regels meer, aldus:

Cristus leven ende bedriven,
Der weerliker leven te hant,
Ende der welker leven van Meerlant
Jacob wel transformeerde,
Ende den leeken volke leerde,
Uten boucke, als ic versta,
Datmen heet Scolastica.

6. H. Cristus l. 7. H. Dwelke. 8. H. Tr. met sire b.

(*) De dichter bedoelt den *Rijmbijbel*, welken J. VAN MAERLANT naar de *Biblia Scholastica* van PETRUS COMESTOR bewerkte.

- Uten boeken , alsic versta ,
 10 Diemen heet Scolastica ,
 Daer hijt sette in Dietscher tale ,
 Herde scone ende herde wale.
 Daer so vindi Cristus leven
 In Dietsche herde scone bescreven ;
 15 Daer omme en willic die saken
 Die hi maecte niet vermaken ,
 Want hij thoof is, wildijt weten ,
 Van allen Dietschen poëten.
 (E. Fol. LIII. r. 2.) Maer Jhesus miracelen willic u
 20 Some vertrecken nu ,
 (I. Fol. LXIV. r. 1.) Ende mitten cortsten over rinnen ,
 So ict best can versinnen.
 Die ewangelisten ghewaghen das,
 Doe Cristus van twalef jaren was,
 25 Ende Joseph ende Maria te samen
 Met Jhesum te Jherusalem quamen
 Toten temple vander steden ,
 Om datsi daer souden beden
 Op een hoghe feeste dach ,
 30 Also dat Joodscap doe plach ,
 Dat hi van sijnre moeder doe schiet ,
 Dat sijs noch Joseph en wisten niet ,

Vs. 9. H. boeke. 10. H. Datmen. 11. H. set in Dietsche. 12. I. *Het tweede herde ontbr.* 13. I. vindic. 14. I. H. h. wel b. 15. I. en *ontbr.* 16. I. H. Die Jacob m.; I. hermaken. 17. I. hij es th. w. 19. I. mirakelen. 20. I. Scone. 22. I. Als ic b. 23. H. Dewangelisten; I. Dewangelien. 24. H. Doe Jhesus van; I. Dat Jhesus twalefjaer oudt was. 25. I. H. tsamen. 26. I. Met hem te. 27. I. tempel. 28. I. daer *ontbr.* — beiden. 29. I. H. eenen hoghen; I. feest. 30. H. Alsoe dJ. doen; I. Alse dJootsche volc te doen. 31. H. sire; I. Dair hij van siere. — doe *ontbr.* 32. I. Daer sijt. — en *ontbr.*

- Ende ghinc inden tempel leren,
 Ende jeghen die Joden disputeren,
 35 Die meestre vander wet waren;
 Die hi so verwan, te waren,
 Datsi en wisten zegghen wat:
 Haer boeken en holpen hem niet een blat.
 Hi brochte hem nuwe lere voort,
 40 Die si noit en hadden ghehoort.
 Doe spraken si mettien:
 » Dit wonder en was noit ghesien,
 Dat dese, die gheene lettre en kint,
 Dese wijsheit in hem vint.”
 45 Sijn moeder quam daer toe ghegaen.
 Si sprac: » Kint, wat hebstu ons ghedaen?
 Wi hebben di ghesocht beide gader
 Sere bedroeft, ic ende dijn vader.”
 Jhesus sprac ter moeder fijn [i. sijn]:
 50 » En wisti niet dat ic moet zijn
 In die dinghen, spade ende vroe,
 Die minen vader horen toe?”
 Jhesus ghinc mit zijnre moeder thuus,
 Ende die meesters bleven confuus.
 55 Ghi hebt ooc horen ghewaghen das
 Hoe hi die lazersche ghenas
 Ende hi verlost, twaren,

2. Fol. LXIV.
 (L.)

Vs. 33. H. temple. 34. I. die meesters d.; H. die méestre d. 35. I. meesters. 36. H. twaren. 37. I. wisten *ontbr.* 38. H. boeke. — hem *ontbr.* 39. H. hen. 43. I. litteren; H. lettren. 45. H. quammer toe. 46. I. Ende sprac; I. H. heefstu. — ons *ontbr.* 49. I. der m. zijn; H. sijn. 50. I. Weetstu niet; H. En wetti niet. 51. II. dien. 53. I. tiere; H. sire. 54. H. meestre. 55. I. ooc *ontbr.* 56. I. lazaruse. 57. I. H. Hoe hi; I. te waren.

- Die ghene die beseten waren ,
 (E. Fol. LIII. Ende gheboot den quaden gheesten dat
 v. r.)
 60 Si te hant rumen moesten tvat.
 Die ychtighe entie crepele met
 Ghenas hi al onghelet
 Met enen sinen woorde,
 Daert volc toe sach ende hoorde ;
 65 Die blinde dede hi zien,
 Ende zonderlinghe dien
 Die blint was gheboren ;
 Dove dede hi horen
 (Ghebenedijt moet hi sijn!);
 70 Vanden watre maecte hi wijn,
 Ende broot vanden stene.
 Viertich daghe ghemene
 Ende viertich nachte vaste hi dat
 Hi daer binnen niet en at ;
 75 Dode verwecte hi mede,
 Ende zonderlinghe so dede
 Hi miracle scone ende groot
 Aen Lazarum : die doot
 Hadde gheweest vier daghe lanc ,
 80 Verwecte hi , die lach ende stanc ,
 Ende leefde zeder langhe stont ,
 Wel varende ende ghesont.

Vs. 58. I. Hem die b. ; H. Hen die b. 59. I. Ende hiet den. 60. H. thant ;
 I. te h. m. r. tv. 61. I. y. die cruepele ; H. ghichtighe ende die crople. 62. I.
 hij oic o. ; H. hi oec al. 63. I. eenen ziene , met eenen w. ; H. enen siene ofte
 w. 64. I. Daer tvole ; H. Daerdt dvolc ; I. H. toe *ontbr.* 65. H. dedi.
 66. I. sonderlinghen. 68. I. Die doeve ; H. dedi. 70. H. maecti. 73.
 H. vasti. 75. I. Die dode ; H. Doede soe verwecti. 76. I. sonderlinghe
 hij d. 77. I. Hi *ontbr.* — Mirakelen ; H. miraclen. 78. I. Aen Lazaruse ;
 H. Ane Lazarumme. 79. H. viere. 81. I. sint ; H. sider. 82. H. Welverdich.

Doe ooc Baptista Jan

Cristum doopte dan ,

85 Sachmen den heilighen gheest claerlike

Op hem in eenre duven ghelike ,

Ende een stemme sprac daer scone :

» Dit is mijn lieve zone ,

Daer mi wel in heeft behaecht. »

90 Aldus so ghewaecht

(L. Fol. LXIV. v. 1.) Die scrifture , zonder wanc :

Wat holpe dat ict maecte lanc ?

Alle sine werke ende sine woort ,

Diemen van hem leest ende hoort ,

95 Van sijnre gheboorten tote zire doot ,

En sijn niet dan wondre groot :

Also scriven die ewangelisten ,

Die die waerheit niet en misten.

(L. Fol. LIII. v. 2.) Die twee die saghen sijn leven an ,

100 Dat waren Matheus ende Johan ,

Want si waren sine jonghers beide ,

Ende saghen die waerheide

Van dien datsi screven meest ;

Maer Marcus ende Lucas , als men leest ,

Vs. 84. I. Cristumme. 86—88 in I. , met twee verzen meer , aldus :

Op hem in cenre duve ghelike ,

Dair hine doopte in die Jordane.

Eene stemme sprac hem ane ,

Die was utermaten scone :

» Dit es mijn lieve zone , »

86. H. ere. 87. H. ene. 88. H. Dese es. 89. I. Die mi wel b. 92. I. holpt. 93. I. Al sine wercken , al sine word. 95. H. sire ; I. H. gheboort ; I. siere d. 96. I. wonderen. 97. I. H. dewangelisten. 98. H. de w. ; I. der w. — ghemisten. 99. I. Dese twee ; I. H. die ontbr. 100. I. was ; I. H. ende Jan. 101. I. H. jongheren. 102. H. zaghen al die. 103. I. scriven. 104. I. Maer L. e. M.

- 105 En saghen so wel niet zijn leven :
 Nochtan hebben sijt bescreven
 So ghelijc den andren , diet wel besiet ,
 Dat luttel discoort of niet.
 Ende want ghi alden dach
- 110 Uut den ewangelien hoort doen ghewach ,
 Die die ewangelisten scriven ,
 So laet ic u die achter bliven ,
 Ende sal u maken memorie
 Van Nichodemus hystorie ,
- 115 Die hi beschrijft herde scone
 Van Cristum , den Gods zone.

**Hier beghint die jeeste ons behouders , die de
 keyser Theodosius vant te Iherusalem in
 Pylatus vierscare , inden ghemenen
 boeken. — XXXVI.**

Nichodemus hadde des verdient
 Dat hi was heymelijc vrient
 Ons heren Jhesu Cristi,
 Ende was hem dicke gherne bi.

5 Ende doe die Joden Cristum vinghen ,
 Ende alle sine jonghers hem of ghinghen ,

(1. Fol. LXIV.
 v. 2.)

Vs. 105. I. En *ontbr.* 106. I. hebbent zijt. 107. I. H. anderen; I. wel *ontbr.* 108. I. H. discordeert; H. ofte. 109. I. H. ghi hoort alden. 110. I. Uter; H. Uten; I. H. hoort *ontbr.* 111. I. Dadt die; H. de-
 wanglisten. 112. H. latic nu die; I. ic dat nu a. 116. I. Van Cris-
 tus; H. Van Cristuse, den godsone.

Titel. H. geeste. — de *ontbr.*; I. Die geesten van ons behouders pas-
 sie, die de k. Th. vant in P. vierscharen, in den tresoer, inden gh. b.
 Vs. 2. I. heimelike. 3. I. Onsen heere. 4. I. H. hem gh. d. bi. 6. I.
 al die; I. H. jongheren — af.

Ghinc Nichodemus emmer mede
 Voor elken man , in elke stede ,
 Daer men Cristum leidde dan ;

10 Want hi was een machtich man ,
 So dat hi niet en ontsach
 Dat Joodscap: daer bi so sach
 Hi die dinghen bat doen
 Dan si die waren ghevloen.

15 Dese goede man Nichodemus

(L. Fel. LIV.
 r. 1.)

Beghint Cristus passie aldus:

Anna , Senna , Dathan ende Cayphas ,
 Gamaliel , Levi ende Judas ,
 Alexander , Syrus ende Neptalim ,

20 Ende menich ander Jode mit him

Quamen alle voor Pylaten
 Met moede groot utermaten ,
 Ende wroechden Cristum alle te samen
 Van vele archs , van vele blamen.

25 Si seiden : » Wi kennen dat hi

Josephs ende Marien zone zi ;

Nochtan seit hi tgone

Dat hi is die Gods zone :

Hi is ooc coninc (*), seit hi met.

Vs. 8. I. Voer alle m. 11. I. en *ontbr.* 12. I. H. DJootscap; I. be
 dy 10. 15. I. Die g. 16. I. al *ontbr.* 17. I. H. Annas. 21. H. vore.
 23. I. alte s.; H. alle tsamen. 24. I. H. archs ende bl. 27. H.
 zeeght. 28. I. es Marien z.; H. godsonc. 29. H. Hi es coninc , zeeght ;
 I. comen.

(*) Het tekst-handschrift en I. hebben *comen* , en deze lezing zou op
 sich zelve wel te verdedigen zijn , maar de vergelijking van *Nicodemi*
Evangelium , waaruit dit gedeelte vertaald is , pleit beslissend voor de
 lezing van H. Daar heet het : » *Dicit se esse filium Dei et Regem.*”

- 30 Hi wil breken der vadre wet,
 Want hi niet en viert den Saterdach,
 Die dat Joodscap oyt te vieren plach.”
 Pylatus sprac na dit spreken:
 » Wat doet hi? of wat wil hi breken? »
- 35 Die Joden antwoorden dan:
 » Onse wet hout dat nieman
 Des Saterdaghes gansen en sal,
 Ende dese ganst al over al
 Crepele, blinde, ende die crom gaen,
- 40 Lazersche, ende die mitten viant zijn bevaen:
 Die gheneest hi opten Saterdach,
 Alsmen dies niet doen en mach.
 Hi en viertene, vrooch noch spade,
 Ende dit sijn quade dade.”
- 45 Pylatus seide: » Waer bi
 Dunct u dat dit quaet si? »
 Die Joden seiden daer naer:
 » Hi is misdadich, dats waer,
 Want midts Beelsebuke, sijts ghewes,
- 50 Die een prinche van duvelen es,
 So werpt hi die duvelen uut,
 Sonder anders enighe virtuut,

(I. Fol. LXV.
r. 1.)

Vs. 30. I. Ende wilt; H. Hi wilt; I. vaderen. 31. H. niene. 32. I. H. Dien dJ. — vierne. 34. I. af; H. oft; I. H. wilt. 35. H. antwerdden. 36. I. wedt houdt. 37. I. Tsaterdaechs niet g.; H. Tsaterdaeghs gainsen. 38. I. H. Ende *ontbr.*; I. g. hier over; H. gainst hi al o. 39. I. Cruempel; H. Cropole — entie. 40. I. H. die *ontbr.* — zijn *ontbr.*; I. met vianden. 42. H. des; I. Des niement doen. 43. I. H. Hine; I. vierten. 44. I. zijn, dinct ons, q. d.; H. En sijn dit niet q. d. 45. I. H. Pyl. sprac w. 46. I. Dinc. 47. I. na. 48. I. dit es. 49. I. m. Beelsebuuc; H. m. Belsbuke, sijds. 50. I. H. een *ontbr.* — vanden; H. duvlen. 51. H. duvle. 52. I. eenich.

Ende sijn hem alle onderdaen.”

Pylatus antwoorde zaen :

55 » Die de dinc wel besiet,

(B. Fel. LIV. t. 2.) So en ist mids den quaden gheest niet
Duvele te werpene uut,
Mar al bi Gods virtuut.”

Die Joden antwoorden ende seiden :

60 » Wi bidden uwer moghentheiden

Dat ghine doet comen haestelinghe

Voor u int ghedinghe,

Ende dat ghine wilt horen an.”

Pylatus riep te hem dan

65 Enen bode die daer stont bi.

— » Zegt Jhesum ,” sprac hi

Goetlike ende met zinne ,

» Dat hi tote ons come hier inne.”

Die bode ghinc uut te hant ,

70 Ende brocht ghedraghen in sijn hant

Ene (*) bussele , als ic las :

En weet wedert bies of stro was.

Hi neech Jhesum mit groter waerden ,

Ende spraeyde daer opter aerden

75 Die bussele die hi brachte zaen.

— » Heer ,” sprac hi , » ghi sult gaen

Vs. 56. I. So ne eist biden q. ; H. metten. 57. I. Dat hij die duvele werpt ute ; H. Duvle werpen ute. 58. I. H. virtute. 61. I. H. handelinghe. 62. I. H. Vore. 65. H. stoet. 66. H. Seghe ; I. Gaet , zegt. 67. H. Ghetoghenlec ende ; I. Ghetoghenlike met. 68. I. tot ; H. hi tons. 69. H. thant. 70. I. H. brachte. 71. I. Eenen bundele ; H. Ene busle , alsoe ic. 72. I. In w. w. biesen ; H. Inne w. weder b. oft. 74. I. spraydet. 75. I. Dien bundele dien ; H. busle. 76. I. H. Here.

(*) Het HS. heeft *Ende*.

Hier op toten rechttere nu:

(I. Fol. LXV. r. 2.) **Hi** begheert te sprekene u.”

Doe die Joden dit zaghen,

80 **Begant** hem qualijc te behaghen

Datmen dit dede Jhesuse,

Ende riepen op Pylatuse:

» Waer omme en daeddine niet voort

Eyschen hem diet toe hoort?

85 **Maer** ghi daedtene eyschen een knecht,

Die crom en weet noch recht.”

Pylatus vraechde den knechte zaen,

Waer bi dat hi dat hadde ghedaen.

— » Here,” sprac die knecht te hant,

90 » **Doe** ghi mi hadt ghesant

Te Jherusalem in die stat,

Sach ic dat Jhesus zat

Op enen ezel ghinder,

Ende dat die Ebreeusche kinder

95 **Risere** droeghen algader

(E. Fol. LIV. v. 1.) **Die** hadden scone groene blader,

Ende ghinghen hem jeghen daer hi reet:

Sulc spreedde ooc sijn cleet

Inden wech daer hi leet,

100 **Ende** riepen alle ghereet:

» O sanna! hoochste coninc vri!

Vs. 77. I. op ten; H. rechtte. 80. I. Begonst; H. Begonste hen q. b. 82. I. H. Doen r. si op. 83. I. daet ghine vort. 84. I. Heeschen niet dient; I. H. toebehort. 85. I. doetene heeschen eenen; H. ghi *ontbr.* — doetene — enen. 87. I. H. knecht. 88. I. Waer omme hijt hadde; H. *Het eerste* dat *ontbr.* 89. I. Dat doen, sprac; H. thant. 90. I. Doen hij mi. 92. H. Saghic. 94. H. dat dEbr. 95. I. Risers; I. H. allegader. 98. I. sprayde. 99. I. w. al dair. 100. I. H. Si r.

- Ghebenedijt so sidi,
 Die coomt inden name ons heren!''
 Dit daden si hem allen daer teeren:
 105 Daer omme woudic hem doen ere
 Van dien dat ic vermochte, here.''
- Die Joden riepen lude doe,
 Ende spraken den knecht dus toe:
 » Der Ebreeuscher kinder tale
- 110 Die is Ebreeusch altemale,
 Ende ghi sijt een Griecsche man:
 Hoe verstondi Ebreeusch dan?''
 — » Ic vraghes,» sprac hi te hant,
 » Enen Jode diet mi ontbant.」
- 115 Pylatus antwoorde doe:
 » Wat riepen si ende hoe?''
 — » Here,» sprac die bode, » alsic versta,
 Si riepen alle: *o sanna!*''
 — » Wat bediet *o sanna?* vraghic di.」
- 120 — » Here, het bediet: *salich maect mi!*''
 Pylatus sprac ten Joden voort:
 » Ghi hebt nu wel ghehoort
 Wat uwes selves kindre riepen:
 Wat waendi desen verdiepen?
- 125 Wat heefti dan misdaen?''
 Doe zweghen die Joden zaen.

(1. Fol. LXV.
v. 1.)

Vs. 102. H. so *ontbr.*; I. zijt ghij. 103. I. Coninc inden. 104. I. H. allen *ontbr.*; I. daer *ontbr.* 105. I. om wildic; H. hem oec d. 106. I. dien *ontbr.* 108. I. H. den bode; I. dus *ontbr.* 111. I. H. Ende want ghi. 112. H. verstoedi; I. verstoet di dEbreeusche. 113. I. vragdes; H. thant. 117. H. alsict. 118. I. H. Soe r. si o. 120. I. Het bediet, beere, s.; H. Het diedt, here, s. 121. I. den. 123. I. Dadt uus; I. H. selfs kinder. 124. I. H. Wat wildi d. 125. I. H. heeft hi; I. dan *ontbr.*

Echter hiet Pylatus, zonder waen,
Den bode om Jhesum gaen.

Die bode keerde weder omme,

130 Ende seide tote Jhesumme,
Dat hi toten rechter ghinghe,
Hi wouden spreken haestelinghe.
Jhesus ghinc mit hem daer inne.
Mi dunct also in minen zinne

135 Dat daer liede stonden ane,

(E. Fol. LIV. Die elc hielden ene vane
v. 2.)

Daer een teken in stoet:

Dat peinsic in minen moet

Datmen doen plach aldus,

140 Daer dinghen zoude Pylatus.

Doe Jhesus voor die vane leet,

Boghen si alle ghereet

Ende neghen te Jhesum waert.

Doe riep Pylatus ter vaert:

145 » En mercti niet, ghi heren,
Hoe dese tekene Jhesum eren,
Daer mense hout in die hant? »

(I. Fol. LKV. Die Joden seiden te hant:
v. 2.)

» Met onsen oghen wi zaghen,

150 Datsi, die die tekene draghen,

Vs. 127. I. Echt dede P.; H. Echt h. 128. I. om Jhesus. *Na vs.*

128 *volgt nog in I. en H.:*

Dat hine comen daede houde (I. commen doen soude)

In wat manieren dat hi woude.

131. H. rechtre. 132. I. wilden; I. H. handelinghe. 133. I. H. gh.
doe dair. 134. I. dinct dat in. 135. I. lieden; H. stoeden. 136. I.
een; H. enen. 139. I. Dm. te d. 141. H. vore; I. H. vanen. 142.
I, al. 144. H. r. Pyl. ghereet ter. 145. I. merct ghij. 146. I. H. t.
Cristum e. 148. H. thant. 150. I. H. die de t.

Selve neghen Jhesumme.”

Pylatus yesch voort hier omme

Die vaendraghers ende vraechde hem zaen ,

Waer omme si dat hadden ghedaen.

155 Doe antwoorden si mettien :

» Here, wi sijn zeker van dien

Ontsculdich altemale ,

Dat moghed i merken herde wale:

Waer toe zouden wi hem nighen ?

160 Wi saghen hemselven bighen

Die tekene die wi hilden daer.”

Pylatus sprac te hant daer naer :

» Ic segghe u , ghi heren , wat ghi doet :

Ghi sult kiezen , dat dunct mi goet ,

165 Twalef sterke manne nu ,

Die ghi selve wilt , onder u ,

Die die tekene houden zelen ;

Ende ic sal hem bevelen ,

Op haer hoofd of te slane ,

170 Dat si en bughen ghene vane.”

Dit was althant ghedaen.

Doe dedemen Jhesum uatgaen

Daer hi te voren was ghestaen ,

Ende weder in keren zaen ,

175 Also was Pylatus beheet.

Vs. 151. I. n. Jhesomme. 152. I. hiesch. 153. I. vane draghers. - hem *ontbr.*; H. vraghden z. 155. I. met dien. 157. H. Onsculdech; I. alle te m. 168. I. H. moeghdi weten; I. herde *ontbr.* 169. H. soude. 162. H. thant; I. te hem dair. 163. I. zeg; H. segghu; I. H. ghi *ontbr.* 166. I. ghij wilt dat o. 167. I. H. de t. 168. H. hen. 169. H. hare; I. H. af. 170. I. en nyghen gheenen; H. boghen neghenen. 172. I. *Dit vers ontbr.*; H. men Jhesuse ute. 174. I. inghekeert z. 175. I. Aldus w.

(E. Fol. LV.
r. l.)

Ende also hi voor die vanen leet,
 Neghen si Cristum, onsen here,
 Als si te voren daden, min noch mere.
 Pylatus wert versaecht doe.

180 Aldus sprac hi den Joden toe:
 » Nu sidi doch zeker das
 Datter knechte scout niet en was,
 Dat die tekene Cristum neghen.”
 Die Joden doe stille zweghen.

(L. Fol.
LXVI.
r. l.)

185 Te hant so seindde hier na
 Pylatus wijf, ver Publica,
 Tote Pylatum enen bode,
 Die seide datsi hem ontbode,
 Dat hi hem cleine noch groot
 190 En onderwonde van Jhesus doot:
 Haer ware so vele in hare dromen
 Pinen ende anxte van hem comen.
 Doe dat die Joden hoorden an,
 Spraken si te Pylatum dan.
 195 » Wi seiden u wel dat hi
 Een ongherecht man si:
 Desen drome, en twiveles twint,
 Heeft hi uwen wive in ghesint
 Mids des duvels macht,

Vs. 176. I. als zij vore die vane; H. alshi vore. 178. I. Ghelijc te; H. Also te; I. H. daden *ontbr.* 180. I. Ende sprac aldus den. 182. I. Dadt der knechten scult; H. knecht. 183. H. Dattie. 185. H. Thant. 187. I. Tote Pylatus; H. Tote Pylaten. 189. I. cleen. 190. I. Ende o. v. Cristus d. 191. H. Hore — hoer; I. hare *ontbr.* 192. I. Pine ende anxst. 193. I. H. dit; I. an dan. 194. I. zij Pylatus an; H. te Pylaten. 196. I. ongherechtich. 197. I. H. droem; I. twivels; H. twivelets. 198. I. in *ontbr.* 199. I. Overmidts der duvelen.

200 Die hem dienen dach ende nacht.”

Pylatus keerde hem omme,
 Ende sprac tote Jhesomme;
 » Waer om en antwoorddi niet?
 Ghi kent wel ende siet,

205 Wat ghetughen dat u
 Dese liede gheven nu.”

Jhesus antwoorde met zoeten zinne:

» En hadden si gheen spreken inne,
 Si en spraken niet te deser stonde;

210 Ende elc mach (*) met zinen monde

Spreken, ist quaet ist goet,
 Maer die quaet seit, hi misdoet.”

Doe seiden douderen vanden Joodscapen:

» Wi hebben te hem waert ghenoech zaken:

215 Deerste is, wildijt horen,

(E. Fol. LV. 7. 4.) Hi is in keefsdoeme gheboren;
 Dander, hi is van Bethleem,
 Daer men die kindre omme hem
 Voormaels alle onthoofde

220 Ende vanden live roofde.

Vs. 200. I. nacht ende dach. *Dezelfde schrijffout staat ook in H., maar daar is zij door de bovengezette letters b. a. verbeterd. Niettemin levert ons dit alweder een bewijs, dat I. tot dezelfde HS.-familie als H. behoort.* 202. I. sprac te Jhesomme. 203. H. omme. 204. I. Ghij hoort w.; H. Ghi hoert nu w. 205. I. ghetughe. 206. I. Dese Joden gh. 207. I. Jh. zeide met. 209. I. Sine; H. tesen. 210. H. elc mach met; I. Elc mach spreken met. 211. H. Spr. si q. si g.; I. Weder het zij q. ofte g. 212. I. seghet; H. seeght. 213. I. H. Doudere vanden Joden spraken. 214. H. gnoech. 216. I. keesdomme; H. keesdoeme. 218. I. Dair Herodes die; I. H. kinder om. 219. H. al.

(*) Het HS. heeft: *elc sprac met.*

(I. Fol. LXVI.
r. 2.)

- Die derde is dat sijn moeder doe
 Met hem in Egypten vloe,
 Ende en dorste haer danne
 Ghetroesten te niemanne.”
- 225 Doe stonden daer ander Joden bi,
 Die voort traden ende seiden dathi
 Van keefsdome niet en waer comen,
 Want Maria hadde ghenomen
 Met wette haren man.
- 230 Pylatus antwoorde dan
 Den ouden Joden zonder beiden,
 Die Jhesum keefskint zeiden:
 — »Het schijnt,» sprac hi, »openbaer,
 Dat u woorde niet en sijn waer;
- 235 Want uwes selves liede tughen voort,
 Dathi is van wittigher gheboort.”
 Annas ende Cayphas spraken doe
 Met willighen moede Pylatus toe:
 »Alle tfolc roept dathi
- 240 In keefsdome gheboren si,
 Ende dathi is van valschen treken;
 Ende dese, die met hem spreken,
 Sijn vernoyeert allegadere,
 Want hare moeder ende hare vadere

Vs. 221. I. H. Dat d. 223. I. hare; H. hore. 225. I. H. stoeden;
 I. ander *ontbr.* 226. I. H. v. torden. 227. I. keesdomme; H. keesdoe-
 me nicne ware. 229. I. Metter wet. 231. H. Dien. 232. I. Die Jhe-
 somme; I. H. keeskint. 234. I. H. uwe; I. woirden; H. niene. 235.
 I. uus selfs lieden; H. selfs; I. H. t. als ghi hoert. 236. I. wetter.
 238. I. H. Met hoghen m.; H. Pylatuse. 239. I. Al tvolc. 240. I.
 keesdomme; H. keesdoeme. 243. I. algader; H. allegader. 244. I. haer
 m. ende vader; H. hoer m. ende hoer vaeder.

245 Ende hare maghe waren heydiñ ,
 Al ist datsi nu Joden sijn ,
 Ende si willen nu echt verkeren
 Mids des Jhesus leren.”
 Doe traden daer twalef Joden voort ,

250 Der welker namen ghi nu hier hoort :
 Lazar , Jacob , Achamus ,
 Samuel , Ysaac , Austerius ,
 Phineus , Crispus , Esdras ,
 Agrippa , Annes ende Judas ;

255 Dese spraken al ongheviert :

(L. Fol. LV. » Wine sijn niet vernoyiert :

(L. Fol. LXVI. Wi sijn meerre ende minder
 Alle Joden ende Joden kinder ,
 Ende wi segghen die waerhede :

260 Wi waren ter jeghenwoordichede ,
 Daer Joseph trouwede Marien :
 Des sullen wi over al lien.”

Doe sprac Pylatus : » Nu besweric u bi
 Der zelve hulden , die ghi

265 Onsen here den keyser sculdich zijt ,
 Dat ghi mi die waerheit lijt ,
 Of Jhesus , als ghi seit te voren ,

Vs. 245. I. haer voerderen w. ; H. hoer vordren w. 246. I. H. dat dese nu. 247. I. Ende *ontbr.* — nu ende echt. 248. I. Onse wedt met Jh. 249. I. H. torden. 250. I. H. ghi hebt ghehoert. 251. H. Anchamus. 252. I. H. Asterius. 253. I. H. Esras. 255. I. al *ontbr.* 256. I. H. Wi en. 257. I. meere. 261. H. troude. 262. I. Dies — al wel lyen ; H. sele wi. 263—264 *in* I. en H. , *met twee verzen meer* , *aldus* :

Doen soe sprac Pylatus (I. soe *ontbr.*)

Tote dien twevelen aldus : (I. den twaleven)

» Nu besweric u bi

Der selve hulden , die ghi

266. I. der w. lijdt. 267. I. Ofte ; H. Oft — seidt.

Van wittighen bedde is gheboren.”

Si seiden weder onghelet :

- 270 » Wi liede hebben ene wet ,
 Dat wi niet en sullen zweren ;
 Maer hem diet willen weren
 Doet zweren , — ofte neen ,
 Doet ons allen ghemeen
 275 Sterven , en vindi niet ter waerheden
 Die dinc , also wise zeden.”

Pylatus gheboot haestelinghe ,

Dattet tfolc al ute ghinghe

Sonder die twalef , die dede hi daer

- 280 Bi hem bliven in die vierscaer ,
 Ende Jhesum dede hi utwaert gaen.
 Toten twaleven sprac hi zaen :
 » Nu segt mi : bi wat dinghen
 Willen si Jhesum ter doot bringhen ? ”

- 285 Doe seiden si tote Pylaten :

» Si beniden utermaten ,

Dathi tfolc Saterdaghes gheneest.”

— » So , hoor ic wel , so eest

Om sine goede werken albloot

- 290 Datsi begheren sine doot ? ”

(I. Fol. LXVI. v. 2.) — » Here , ” spraken si , » dats waer :

Wi segghen al openbaer ,

Vs. 270. I. lieden. 272. H. hen. 275. H. vindijt. 276. I. wij u
 seiden ; H. alsoe als wise. 277. I. H. handelinghe. 278. I. Dat tvolc ;
 H. Dat tfole. 279. I. *Het tweede die ontbr.* — dare ; H. tweleve dedi
 dare. 280. I. Bi hem *ontbr.* ; I. H. vierscare. 281. H. dedi ; I. ute
 gaen. 284. H. sine ter. 285. I. zeiden die t. ; H. tote *ontbr.* 286. I.
 benijdden. 287. I. tfolc *ontbr.* — tSaterdaechs ; H. tSaterdaghs. 288.
 H. ic dan w. ; I. w. dat zoe. 289. I. sijn g. were bloot ; H. werke.
 291. I. dat es. 292. I. H. z. u o.

Die dinc maect al die werre.”

Doe wert Pylatus erre ,

295 Doe hi verstoet dese dinc ,

(L. Fol. LV.
v. 2.)

Dathi uter vierscaren ghinc

Ende seide ten Joden die daer stonden:

» Ic hebbe nu ghenoech orconden ,

Dat ic ghene misdaet en can

300 Ghevinden in desen man.”

Die Joden antwoorden tier stont

Ende seiden Pylatus in sinen mont:

» En wisten wi niet openbaer

Dat hi van quaden daden waer ,

305 Wine hadden niet ghelevert di.”

Pylatus seide: » Nu houtene ghi ,

Ende doemten na uwe wet.”

Die Joden al onghelet

Antwoorden Pylatum danne:

310 » Ons en staet te doemen niemanne.”

Pylatus is weder ghegaen

In die vier scare, ende dede zaen

Jhesum te hem comen alleen ,

Ende vraechde hem tusschen hem tweeën :

315 » Du biste der Joden coninc? ”

Jhesus seide dese dinc:

» Du segheste dese woorde uut di ,

Vs. 293. I. dinc die m.; H. maket. 294. I. also erre; H. soe erre.
296. H. vier scare. 297. I. s. den J. daer sij st. 298. H. gnoeek. 300.
I. H. Vinden. 301. I. te dier. 302. H. s. Pylaten; I. s. Pylate in
sine. 303. I. En *ontbr.*; H. wiste niet; I. H. openbare. 304. I. H.
ware. 305. H. haddenne. 307. I. H. doemtene. 309. I. H. Antw.
Pylatus. 310. I. doemene; H. doedene. 314. H. vraghde; I. *Het eerste*
hem ontbr. 315. H. best; I. Bistu der. 317. I. H. seghs dese dinc; H. ute:

Ofte andre seident di van mi? ”

Pylatus sprac, alst hem bestiet:

320 » En ben ic dan een Jode niet?
Dijns selfs liede ende dine bisscoppe
Hebben di mi ghelevert oppe:
Wat heefstu dan misdaen? ”

Jhesus antwoorde saen

325 Ende sprac aldus: » Mijn rike
En is niet van aertrike;

(I. Fol. LXVII.
r. 1.) Mar hadde dat rike mijn
Van desen aertrike ghesijn,
Die ghene, die te minen dienste staen,

330 Hadden dat wel wederstaen
Dat ic en ware, meer noch min,
Den Joden ghelevert, als ic bin:
Nu en is, waerlike,
Van hier niet mijn rike.”

335 Pylatus sprac dese dinc:

(E. Fol. LVI.
r. 1.) » Daer omme bestu coninc? ”
Jhesus antwoorde nu:
» Want ic coninc bin, dat zeghestu.”

Noch sprac Jhesus mettien:

340 » Ic ben gheboren in dien
Ende comen om dat ic sal
Die waerheit ghetughen al;
Ende wie vander waerheit es,

Vs. 318. I. H. Oft andere. 319. I. als. 321. I. selfs volc ende b.
322. H. mi di. 323. H. heftu. 325. I. aldus *ontbr.* 326. H. Nes niet
van desen ertrike; I. Es niet van desen eerderike. 328. I. deser werelt
gh. 329. I. Die ghene *ontbr.* — Die in m. d. gaen. 335. I. H. sprac
doe d. d. 336. H. omme soe b. 338. I. bin, seg ic u; H. seghestu.
341. H. ic al. 342. H. Der w. gh. sal.

Hoort mine stemme, sijts ghewes.”

345 Pylatus sprac: » Wat is die waerheit? ”

Jhesus heeft weder gheseit:

» Wi segghen die waerheit hier;

Maer in welkerhande manier

Moet men van hem ghedoemt waerden

350 Die macht hebben opter aerden? ”

Pylatus liet allene daer

Jhesus in die vierscaer,

Ende ghinc toten Joden te hant,

Ende seide dat hi niet en vant

355 In Jhesum zake en ghene.

Die Joden spraken ghemene:

» Hi seide, hi mach den tempel breken

Ende in drien daghen weder ghereken.”

- » Wat tempel? ” sprac Pylatus doen.

360 — » Dien tempel, die Salomoen

Maecte in sesende viertich jaren,

Vermat hi hem, te waren,

(I. Fol. LXVII. Dat hine werpen soude daer neder

Ende in drie daghen maken weder.”

365 Pylatus sprac na desen:

» Ic wille ontsuldich wesen

Vanden bloede des gherechts mans.”

Die Joden riepen te hans:

Vs. 344. I. mijn — sijt zeker des; H. sijds. 345. I. H. die *ontbr.*
 347. H. de w. hire; I. hierc. 348. I. welkerande; I. H. maniere. 349.
 H. hen. 351. I. H. dare. 352. I. H. Jhesum — vierscare. 353. H.
thant. 354. I. H. niet *ontbr.* 355. I. ne gh. 358. I. H. Ende binnen
 dr. — recken. 359. H. temple. 360. H. Den; I. dien. 362. H. twa-
 ren. 363. I. H. w. mochte n. 364. H. drien. 366. H. onsculdech.
 368. I. Die J. lude r. te hants; H. r. lude thans.

» Sijn bloet, meerre ende minder,
370 Blive op ons ende op onse kinder!”

Pylatus yesch also houde
Die Leviten entie oude
Ende dat paepscap, daer die dinc
Vander zaken meest aen ghinc.

375 Hi sprac heymelijc: » Ghi heren, ziet,

(E. Fol. LVI.
r. 4.)

Dit en sou di doen niet,
Noch hier mede niet gaen voort:
Hine heeft zijns lijfs niet verboot,
Om dathi des Saterdaechs ghenas

380 Den ghenen die tonghemake was.”
Doe antwoorden si met enen rade:

» Die den keyser scande dade,
Hi hadde verdient der doot:
Dese misdaet is noch also groot,

385 Hi heeft Gode scande ghedaen.”

Pylatus hiet den Joden zaen
Datsi ghinghen uter vierscaer,
Ende yesch Jhesum bat naer.

— » Wat so sal ic,” sprac hi,

390 » Nu moghen doen met di?”

Doe antwoorde Jhesus;

» Het is ghegheven dus.”

— » Hoe ist ghegheven?” sprac Pylatus.

Vs. 369. I. meere. 370. I. ons k. 371. I. Pyl. echt a. 372. I. Die
Levite ende die. 373. I. priesterscap. 374. H. dier — ane; I. an
hinc. 375. I. heimelike. 376. I. Des en souddi. 377. I. met; I. H.
niet ontbr. 378. I. hevet slijfs; H. heves slijfs. 379. I. H. tSaterdaeghs.
380. I. gheene; H. tonghereke. 383. I. ter d. 385. I. h. sc. G. gh.
387. I. vierscharen; H. vierscare. 388. I. hiesch hem Jh. bet naren;
H. iesch Jh. hem bat nare. 390. I. H. metti. 392. I. H. aldus.

Doe seide Jhesus Cristus:

395 » Moyses ende die propheten
 Hebben over lanc doen weten
 Mine passie ende mijn verrisen,
 Alsoot die boeken noch wisen.”

(1. Fol. LXVII. v. l.) Doe dat die Joden hoorden an,

400 Spraken si te Pylatum dan:

» Hoe wildi dathi doe mere
 Scande Gode, onsen here? ”

Pylatus antwoorde zaen:

» Dunct u dat Gode scande ghedaen,

405 So leyden selve nu

Tuwer synagohen met u,
 Ende doemten na uwe wet.”

Die Joden seiden al onghelet:

» Onse wet hout, so wie

410 Enen andren misdoet, dat hie
 Viertichvout beteren moet;
 Maer die jeghen Gode mesdoet,
 Datmen stenen sal dien.”

Pylatus sprac mittien:

415 » So houten, ende doet hem al

(2. Fol. LVI. v. l.) Dat uwe wet leren sal.”

Pylatum antwoorden si:

» Datmen cruce dat willen wi.”

Pylatus sprac: » Dat en is niet goet.”

Vs. 395. H. entie. 398. I. Also als die; H. boeke. 400. I. zij Pylaten an; H. te Pylatuse. 402. I. Scanden. 404. I. Dinc; I. H. Gode *ontbr.* 405. I. H. leedtene. 407. I. H. doemtene. 408. I. H. al *ontbr.* 410. I. H. anderen m. d. die. 411. I. fout; H. betren. 414. I. sprac na dien. 415. I. houttene; H. houdtene. 416. I. wed. 417. I. Pylaten; H. Pylatuse. 418. H. Datmenne — wille. 419. H. dat hez.

- 420 Doe sach hi opt volc dat daer stoet,
 Ende sach daer vele liede weenen.
 Hi sprac: » Ten is den ghemeenen
 Volke niet lief Jhesus doot.”
 Die Joden spraken weder bloot:
 425 » Daer omme comen hier jonghe ende oude,
 Om dat Jhesus sterven zoude.”
 Pylatus sprac: » Wat is sine misdaet,
 Dat hem emmer te stervene staet?”
 — » Om dathi seit,” spraken si,
 430 » Dathi Gods zone ende coninc si.”
 Nichodemus quam voort ghegaen,
 Ende is voor den rechter ghestaen,
 Ende bat hem dat hi horen woude
 Een luttel dat hi zegghen zoude.
 (I. Fol. 435 Pylatus sprac: » Segt an.”
 LXXVII. v. 2.) Nychodemus sprac: » Ic segt u dan.”
 — » Ic quam,” seit hi, » al toten papen,
 Ten oudren vanden Joodschapen,
 Ende ten Leviten, twaren,
 440 Die in die synagoghe versament waren.
 Ic seide: » Ghi heren, ghi doet quaet,
 Dat ghi zo zere staet
 Om te bederven desen mensche,
 Die tekene doet van wensche,
 445 Die zo scone sijn ende zo goet,

Vs. 420. I. Hij sach op tvolc; H. fole. 422. I. H. en es; I. den gheen-
 nen. 427. H. wats. 429. I. H. zeeght. 430. H. godzone. 432. I. En-
 de ghinc vor d. r. staen; H. vore den rechtre. 433. I. H. hem *ontbr.*
 436. I. zeg u. 437. I. Ic sprac, sprac hij t.; H. q. sprac hi. 438. I.
 Den; I. H. ouderen. 439. H. Entien Lev.; I. te waren. 440. H. int
 s.; I. H. versacmt. 443. I. H. bedervene. 444. I. teekine.

Datse noit mensche en dede die hi doet.

Laet hem bliven in rasten ,

Ende wilt merken ende tasten:

Ist dat hi mit Gode werct ,

450 Sine tekene sullen ghesterct

Bliven ende altoos staen;

Ist ooc anders, zi zullen vergaen;

Want Moyses was van Gode ghesint

In Egypten, als ghi wel kint,

455 Ende dede tekene scone

(L. Fol. LVI. v. 2.) Voor den coninc Pharaone,

Die hem God selve hiet doen.

Twee meestre waren daer coen;

Jamnes ende Manbres, als wi lesen,

460 Die tfolc daer plaghen te ghenesen,

Die ooc daden daer ter stede

Some tekenen die Moyses dede.

Ende die van Egypten hilden dan

Over Gode dese twee man.

465 Ende want haer tekene, twaren,

Uter macht Gods niet en waren,

So moesten si te niete gaen;

Ende die Moyses dede, moesten staen.

Hier bi zo radic u dan

470 Dat ghi laet rusten den man;

Vs. 446. I. en *ontbr.* — dede no doet; H. dede noch en doet. 447. I. Laettene bl. 456. H. Vore. 457. I. s. dede d. 458. I. meesteren; I. B. d. doen. 459. I. Jamines. 460. I. Diet tvolck pl. 461. I. Die daden oick te dier steden. 462. I. Somme; I. H. teekene. 463. I. die Egyptine; H. die Egyptiene. 465. I. Ende *ontbr.* — te waren. 467. I. H. nieute. 468. H. die *ontbr.* — dede *ontbr.*; I. Ende Moyses teekene m. 469. I. zo *ontbr.* 470. I. H. gh. r. I. d.

(I. Fol. LXVIII.
f. 1.) Want hine heeft, klein noch groot,
Verdient enigher doot.””

Die Joden antwoorden nu:

» Du bist zijn jonghere — dat bistu —
475 Ende werkes al na sine woort.”

Nichodemus sprac: » Nu hoort:

Is die rechter sijn jonghere, bi di

Dat hine gherne hilde vri

Ende verlooste uut uwer macht?

480 Daer omme heefden des keysers cracht

In dese waerdicheit gheset,

Om dathi elken sal doen wet.”

Die Joden worden erre doe,

Ende spraken Nichodemus toe,

485 Also honde die op andren schieten:

» Sire waerheit moetstu ghenieten,

Ende deel met hem hebben te samen.”

Nichodemus seide: » Amen!

Dit ontfa ic al ghereit,

490 Ghelijc dat ghi hebt gheseit.”

Doe seide een Jode, die daer quam voort:

» Rechtere, mach ic spreken een woort?”

Die rechter seide: » Ja du.”

— » Here,” seide hi, » ic segghe u,

Vs. 471. H. cleene. 474. H. best oec sijn; I. dat *ontbr.* 475. I. wercx — wordt; H. wercs — sijn. 477. H. de rechtre; I. rechtere s. j. bedy. 479. H. ute uwer cracht; I. uwer crachten. 480. I. Al h. d. k. machten; H. k. macht. 482. I. Om *ontbr.* — soude. 484. I. H. spr. Nycodemum. 485. H. Als — andere; I. anderen. 486. I. moestu; H. moefstu. 487. I. H. tsamen. 488. I. sprac. 490. I. H. ghijt. 491. H. s. en J. 492. H. Rechtre, maghic spr. en w. 493. H. rechtre; I. rechtere sprac. 494. H. seidi, soe zegghe u; I. hij, zo zeg ic u.

495 Ic lach achtendertich jaer

(E. Fol. LVII.
r. 1.)

Op mijn bedde van zichten zware.

Jhesus quam eens al dare,

Ende ghenas openbare

Beseten liede vele, twaren,

500 Ende die anders ooc ziec waren.

Doe droechmen mitten bedde mi

Tote Jhesum, ende hi

Sprac te mi eer yet lanc:

»Doch wech dijn bedde ende ganc.»

505 Ende ic dede mijn bedde wech ter vaert,

Ende ghinc ghesont thuis waert.»

(L. Fol. LXVIII.
r. 2.)

Die Joden seiden te Pylatum dan:

»Her rechter, nu vraecht den man

Op wat daghe hine ghenas.»

510 Doe seide die man: »Het was

Saterdach, doe dit ghevel.»

— »Her rechter, wi seident u wel,»

Spraken die Joden, »dathi

Den Saterdach niet en hout vri,

515 Ende die duvele dan uut coort.»

Doe quam daer een Jode voort:

— »Heer rechter,» sprac hi, »wilt mi horen:

Blint so was ic gheboren;

Vs. 495. I. dricendertich; H. jare. 496. I. ziecheiden zwaer. 497. I. daer. 498. I. gh. my openbaer. 499. I. Besetene l. te waren. 500. I. die oic a. z. 502. I. Te Jherusalem. 504. H. Doe. 505. I. Ende *ontbr.* 506. I. Ende ic ghinc te hant th. 507. I. tote Pylatus; H. te Pylaten. 508. I. richtere; H. rechtre; I. H. vraeght. 509. I. H. d. dat hine. 510. I. Die man seide h. w. 511. I. Tsaterdaechs; II. Saterdaeghs. 512. H. rechtre; I. Heer richtere. — u *ontbr.* 514. H. niene houdt. 515. H. Entie duvle d. ute; I. cort. 517. I. Her rechtere. — mi *ontbr.*; II. Her rechtre, spr. hi, nu w. 518. I. so *ontbr.*

Ende daer Jhesus liden zoude,

520 Riepic op hem also houde:

» Davids zone, wilt mijns ontfermen! »

Ende hi hoorde mijn carmen,

Ende leide op mijn oghe zijn hant,

Ende doe sach ic alte hant.”

525 Een ander Jode trat ooc voort,

Ende seide: » Heer rechter, nu hoort:

Ic was al crom; — dat ic so was,

Met enen worde hi mi al ghenas.”

Een ander sprac ten selven male:

530 » Ic was lazars altemale:

Met enen worde ghenas hi mi.”

Een wijf stont ooc daer bi,

Diemen noemet Veronica.

— » Ic was ziec, » sprac si hier na,

535 » Vander bloet sucht twalef jaer.

(E. Fol. LVII. r. 2.) Doe quam ic hem so naer,

Dat ic eens sijn cleet taste,

Ende voort aen haddic raste

Mijns onghemaecs, ende was ghenesen.”

540 Die Joden spraken: » Wi lesen

In onse wet al over al,

Dat gheen wijf tughen en sal.”

(I. Fol. LXVIII. v. 1.) Doe riepen daer int ghemeen

Vs. 522. I. hij h. te hant m.; H. hi h. thant m. 524. I. H. zaghe. 525. H. tard; I. trat dair v. 526. I. H. her; H. rechtre. 527. I. so ontbr. 528. I. H. al ontbr. 529. I. ander Jode sprac. 530. I. I. weet wale. 532. H. stoet; I. stoet hier oic by. 533. I. H. noemt. 535. I. H. socht; I. jare. 536. H. ic eens hem; I. nare. 538. I. voortane; H. vordane. 539. I. onghemaecx, ic w. 541. I. *Het eerste* al ontbr.

Vele liede over een :

545 » Hi is prophete ende goet man ,
Die scone miracle doen can ,
Dien de viande sijn onderdaen .”

Toten papen spraken si zaen :

» Waer omme en ghebieddi niet aldus
550 Den quaden gheesten , alse Jhesus ? ”
Some zeiden si mede ,
Hoe Jhesus opstaen dede
Lazarum ende sijn leven gaf ,
Die vier daghe doot lach int graf .

555 Pylatus wert te hant vervaert .
Doe sprac hi dus ten Joden waert :
» Waer bi wildi , ghi Joden ,
Dit onnosele bloet doden ? ”

Doe dede Pylatus te heme

560 Comen den selven Nichodeme ,
Ende die twalef Joden die ghi
Voren hoordet noemen mi ,
Die ghetughet hadden openbare ,
Dat Jhesus gheen keefskint en ware .

565 — » Gheraet mi ,” sprac hi , » des biddic u ,
Wat ic hier mede mach doen nu ;
Want ic duchte in minen waen ,

Vs. 544. I. Vele Joden o. * 545. I. H. ende gherecht m. 546. I. H. sc. teekene d. 547. I. die v. 549. I. en *ontbr.*; H. ghebiedi. 550. I. H. Den bosen gh.; H. als. 551. I. Zomme. 554. I. daghe lach doot int; H. Daer menech Joede stoet omt graf. 555. H. thant. 556. I. aldus. 557. I. Waer omme w. 558. I. H. onnosel. 559. I. Ende Pyl. dede te. 561. I. H. Joden *ontbr.* 562. I. Hier voren h. seggen mi; H. horet zegghen mi. 563. I. ghetuucht; H. ghetuight. 564. I. H. Dat Cristus gh.; I. keeskint. 565. I. H. Gheraedt; I. hij, ic bids u. 566. I. H. met. 567. I. d. na m.

Dat tfolc elc andren mach verslaen.”

— » Wine wetens wat doen, ” spraken si doe :

570 » Wel ghewordens hem diet bringhen toe!”

Doe sprac Pylatus, twaren,
Tot allen den Joden die daer waren :
» Het heeft een zede gheweest tote nu,
Datmen plach te latene u

575 Eenen ghevanghenen, alst Paesdach was.

(E. Fol. LVII. v. 1.) Ic hebbe enen, hiet Barrabas,

(I. Fol. LXVIII. v. 2.) Die van manslachte is ghevaen ;

Ende want ic niet en can verstaen
Dat Jhesus, cleine ofte groot,

580 Verdient heeft der doot,

Wien willic u dan quite laten? ”

Doe riepen si tote Pylaten:

» Doet wech desen man,

Ende laet ons quite Barraban.”

585 — » Wat doe ic dan, ” sprac Pylatus,

» Met Jhesum, diemen heet Cristus?”

Si spraken doe met eenre druust :

» Hi sal wesen ghecruust!”

Voort ooc zo zeiden si :

Vs. 508. I. tvolc elc anderen sal v. 569. I. H. wat doen *ontbr.*; I. w. niet; I. H. spr. die Joden doe. 570. I. H. Wel *ontbr.*; I. Ghewerdes; H. Ghewerds hen. 571. H. Doe soe sprac; I. te waren. 572. I. Tote alden; H. Tote al dien. 573. I. h. gh. een z. t. 575 en 576 in I., met twee verzen meer, aldus :

Eenen ghevangenen, alst quam Paeshdach,
Was quite sonder ander verdrach.
Nu heb ic eenen, sijt zeker das,
Ghevaen, die hiet Barrabas,

576. H. heet. 581. I. Dien wil ic. 583. I. H. Doet ons w. 584. I. quiten. 585. H. doe ic doe, sprac. 587. H. doe *ontbr.* — ere druist I. cere. 588. I. Wij willen dat hij zij gh. 589. H. zo *ontbr.*

- 590 » Ist dat ghine laet vri,
 So en sidi niet des keyzers vrient.
 Hi en heves ooc niet verdient,
 Want hi seide openbare,
 Dathi Gods zone ende coninc ware:
 595 Lichte ghi begheert ooc dat hi
 Onder den keyser een coninc si.”
 Pylatus wert te hant erre.
 — » Altoos,” sprac hi, » maecti werre
 (So daden u vordren) ende perlement,
 600 Datter waerheit wel is bekend,
 Ende ghi waert oit quaet ende fel
 Den ghenen die u daden wel.”
 — » Wie dede ons wel?” spraken si.
 — » U here u God,” seide hi,
 605 » Die uwe vorders verlost scone
 Uter macht van Pharaone,
 Daer si verdruct waren zwaer.
 Uut Egypten leidde hise daer,
 Ende door die zee ghemeen,
 610 Dat hem twater niet en ghereen;
 In die woestine voedde hise met
 Met manna ende voglen vet,
 Ende drinckedse mit watre mede,

Vs. 591. I. So ne sij dij; I. H. skeysers. 592. H. Hine; I. Hine heeft jegen u niet. 594. H. godzone. 595. H. Lichte begherdi oec; I. Lichte begheerde hij oec. 597. H. thant. 599. H. uwe; I. vorderen. 600. H. Dat ter. 601. I. Ende waren oyt. 603. I. Wye daden. 604. H. Uwe h.; I. H. sprac hi. 605. I. u vorderen; I. H. verloeste. 607. H. Doe si. 608. H. Ute Eg. leiddise. 609. H. dore. 610. H. hen; I. H. dwater; H. niene. 611. H. voeddise. 612. I. ende met voghelen; H. ende met v. 613. H. drinkese; I. drinctese met borne mede.

(I. Fol. LXIX. r. 1.) Dathi hem uten stenen springhen dede ;

615 Die [wet] hi hem daer toe gaf.

(E. Fol. LVII. v. 2.) Nochtan ghinghen si hem af,
 Ende en kendens groot noch half,
 Ende aenbeedden een calf,
 Datsi van metale ghieten daden ,

620 Haers selfs Gode in smaden ;
 Ende doe haer God dit wreken woude,
 Verbadse Moyses also houde.
 Dit so weetti ooc alle wel.

Nu haetti ooc ende sijt fel

625 Jhesum, „uwen coninc.”
 Pylatus stont op met deser dine ,
 Ende woude uter vierscaren gaen.

Doe riepen die Joden zaen :

» Wi lien dattie keyser coninc es ,

630 Niet Jhesus, des sijt ghewes.
 Doe Herodes quam te voren
 Dat een coninc ware gheboren,
 Alsoot hem te voren brochten
 Drie coninghen diene zochten,

635 Dede hine zoeken also houde,
 Om dat hine doden woude.

Joseph, zijn vader, nammen te hant ,

Vs. 614. I. H. hem *ontbr.* — steenc. 615. H. De wet hi hen; I. Die wet die hij. 617. I. kendene al no h. 618. I. Maer aenbeden; H. Maer anebedden. 619. I. van eere gh.; H. van ere gh. 620. I. in versmaden. 621. I. H. Ende *ontbr.* 623. H. wetti; I. weet ghij; I. H. ooc *ontbr.* 624. I. Nu zo haedt ty ende. 625. I. Jhesomme. 626. H. stoet — derre. 627. I. wilde. 629. H. ghen; I. H. dat die; I. k. ons c. 632. I. wair. 634. H. coninghe; I. Die drie coninghe ende sochten. 635. H. Dedine. 636. I. soude. 637. I. H. nammene; H. thant.

Ende voerden in Egypten lant.

Doe dede Herodes, twaren,

640 Die kindre van twee jaren

Doden, ofte daer beneden,

In Bethleem der steden.”

Doe Pylatus dit verstoet,

Wert hi versaghet in zinen moet.

645 Toten Joden sprac hi mittien:

» Is hi dit, die ghene dien

Herodes zochte? zegghet mi.”

Si antwoorden: » Dit zelve is hi.”

Pylatus wert noch meer vervaert.

(L. Fol. LXIX. r. 1.) 650 Sine hande dwoech hi ter vaert,

Ende sprac voor tfolc dat daer stoet:

» Ic en wille des gherechts mans bloet

Scout hebben noch misdaet:

Dat siedi wel die hier staet.”

655 Doe riepen die Joden ghinder:

(L. Fol. LVIII. r. 1.) » Sijn bloet si op ons ende op onse kinder! ”

Doe dede Pylatus zonder beiden

Jhesum voor hem leiden,

Daer hi in zine dingbanc zat.

660 Tote Jhesum sprac hi dat:

» Ic sal di gheselen doen na dat statuut,

Dattie oude princhen gaven uut;

Vs. 638. I. voerdene; H. voerdenne. 639. I. te waren. 640. I. Alle die kinder; H. kindere. 641. H. of. 642. I. Te B. in der. 643. I. Alsoe Pyl. 644. I. versaecht; H. versaeght. 646. I. hi *ontbr.* 647. I. segt. 649. I. werdt doen m. 651. I. H. Hi sprac; H. vore; I. tvole. 652. I. en *ontbr.* 653. I. Gheene scult. 656. I. si *ontbr.*; I. H. ons k. 658. I. Jhesomme; H. vore. 659. I. sijn. 660. I. Tote Jh. Cristum. 661. I. sal u doen gh. na de statute; H. na tstatuut. 662. R. Dat doude; I. Die doude — ute.

Want dijns selfs gheslachte heeft di
Over sculdich gheproevet mi.”

665 Dit was te hant ghedaen.

Doe so hiet Pylatus zaen
Jhesum anden cruce slaen.

Doe so sachmen Jhesum gaen
Uter vierscaren te sijnre passien waert,

670 Met tween dieven ghescaert,

Daer hi tusschen hem beiden was:

Deen hiet Gysmas, dander Gesmas.

Dus ghinc hi mit desen convente

Ter steden vanden tormente.

675 Daer daden si uut sine cleder,

Ende bonden hem omme weder

Een linen cleet, ende hebben hem met

Een doornen crone opt hoofd gheset.

Aen dat cruce hinc hi al daer

680 Tusschen twee dieven, dats waer:

Ter rechter ziden hinc Gysmas,

Ende ter slincker Gesmas.

Jhesus sprac: »Vader, en wreect dit niet!

Ten weet niet wat het doet, dit diet.”

685 Sine cleder deelden si.

(1. Fol LXIX.
v. 1.) Tfolc dat daer stont bi

Vs. 663. I. Want *ontbr.* 664. I. Oversculdich; I. H. gheproeft. 665. I. was alte h.; H. thant. 667. I. Jhesomme an een; H. ane enen. 668. H. Daer soe. 669. H. vierscare tsire; I. tsiere passie. 671. H. hen. 672. I. H. ende dander. 674. I. H. Toter stede; H. van dien. 675. I. sij hem uut; H. se hem uut. 677. I. Een zijden cl. 678. H. Ene dorne; I. doorne — op thoof. 679. I. Ane den; H. Ane dat; I. H. al *ontbr.* 680. H. dieve; I. H. dat es. 681. H. zide. 682. H. slinkere; I. sl. zijde G. 684. H. En w.; I. Sij en weten wat zij doen niet. 685. H. cleedere; I. H. zoe d. 686. I. Dat volc dat stont daer bij; H. stoet.

Bespottene , dat is waer.

Der papen princhen , die daer
Stonden , ende die oudren mede

690 Spraken onder hem daer ter stede :

» Ander liede maect hi ghesont ,
Ghenese hemselven te deser stont!

Of hi Gods zone is , so ga af ,

Alse hi zelve te verstante gaf.”

695 Riddren stonden daer also wel ,

(E. Fol. LVIII. Die ooc met hem maecten spel.
r. 2.)

Si mengheden galle ende asijn ,

Ende settent anden mont zijn ,

Ende boden hem drincken alsoe ,

700 Ende spraken hem aldus toe :

» Ist dattu der Joden coninc zijts,
Verlosse diselven dijns lijfs.”

Longius ontdede met groten ghere

Jhesus zide mit enen spere ,

705 Daer bloet ende water uut ran.

Pylatus dede scriven dan

An tcruce daer hi ane hinc :

» Dit is Jhesus , der Joden coninc.”

In Ebreusch , in Grietsch ende in Latijn

710 Moeste dit daer ghescreven sijn.

Vs. 687. H. Bespottene. 688. I. prince. 689. H. Stoeden entie oude-
ren ; I. oudere. 690. H. hen ; I. H. daer *ontbr.* 691. I. lieden ; H.
maecte. 692. H. teser. 693. I. Es hij G. zone , so ; H. Es hi godsone ,
soe. 694. I. H. Als. 695. I. Ridders — dair oic a. ; H. stoeden.
697. I. H. mingden ; I. al daer g. e. aysijn. 698. I. setten ; H. ane
den. 701. H. Es dattu. 702. I. Verloesse dij selven , want lijts ; H.
Verloes di zelven , wantus lijts. 703. H. ondede. 704. I. Cristus.
707. I. H. Aent cr. ; I. an. 708. H. Dits. 709. I. In Hebreusche.
710. I. daer *ontbr.*

- Doe seide die een dief, Gysmas,
 Die ter rechter ziden ghehanghen was:
 »Is dattu Cristus biste, zoe
 Verlosse diselven ende ons daer toe.»
- 715 Doe sijn gheselle dat hoorde,
 Scaut hine vanden woorde:
 — »En ontsiestu,» sprac hi, »Gode niet,
 Die hier staet in dit verdriet?
 Wi hebben te rechte loon ontfaen
- 720 Van dat wi hebben misdaen,
 Maer dese en dede noit quaethede.»
- (I. Fol. LXIX.
 v. 2.) Doe sprac hi noch ende zede:
 »Here, ghedenct mijns tier tijt
 Alsoe ghi in u rike zijt.»
- 725 Jhesus sprac: »Du salte, dat zegghic di,
 Huden sijn int paradijs met mi.»
 Doe wertet doncker in die werelt wijt
 (Het was omtrent sexten tijt),
 Ende bleef ooc doncker alsoe
- 730 Toter hogher noenen toe.
 Des tempels zeil daer ter stede
 Scoorde in tweeen sticken mede.
 Mettien so riep Jhesus

Vs. 711. I. H. deen dief, Gesmas. 712. I. H. ter slincker z.; I. ghehanghen *ontbr.* 713. I. H. Eist d. Cr. bist. 714. H. Verloese; I. Verloesse; H. selven *ontbr.* 715. I. Doen dit sijn gh. h. 716. H. Scout; I. Versprac h.; I. H. van dien. 717. H. onsiestu. 718. I. H. staes. 720. I. Van dien dat; H. wi hier h. ghedaen. 721. I. H. Maer *ontbr.* 723. I. te dier. 724. I. H. Als; H. uwen. 725. H. du sout; I. du saels, zeg ic dij. 726. H. Heden int p. sijn met; I. Noch heden int p. sijn met. 727. H. wardt; I. wert — inder. 728. I. sexetijt; H. sexte tijt. 731. I. dair tier. 732. I. Scuerde in twee. 733. H. Met dien; I. so *ontbr.*

Met groter stemmen aldus:

735 » Vader, inden handen dijn

(L. Fol. LVIII. So bevele ic den gheest mijn!''
v. l.)

Ende te hant doe hi dat seide,
Gaf hi den gheest, zonder beide.

Doe Centurio hadde ghesien

740 Dese wondre daer ghescien,

Dancte hi Gode ende sprac dan:

» Seker, dit was een gherecht man;''

Ende dat volc, dat daer stoet,

Wert versaghet in sinen moet,

745 Ende clopten voor haer herten doe,

Ende keerden thuus waert alsoe.

Centurio vertrac te hant voort

Dathi ghesien had ende ghehoort.

Doe Pylatus dat verstoet,

750 Wert hi zo droeve in sinen moet,

Dathi binnen dien daghe omme dat

Noch en dranc noch en at.

Die Joden dede hi tote hem comen.

— » Hebdi, '' sprac hi, » vernomen

755 Die dinghen die daer sijn gheschiet? ''

Si seiden: » Daer an en leghet niet:

Ten was eclipsis der zonnen maer,

(L. Fol. LXX. Also si pleecht op sulc jaer.'' v. l.)

Vs. 735. I. in die h. 736. I. So *ontbr.* — Beveel; H. bevelic. 737. H. thant. 740. I. wondere. 742. I. Seker *ontbr.*; H. en gh. 744. I. versaccht; H. versaeght. 745. I. clopte voer therte; H. vor hore. 746. I. Ende ghinghen th. 747. I. Cent. te h. vertrac v.; H. Cent. thant vertrac v. 748. H. Wat hi; I. H. hadde. 749. I. H. dit. 751. I. H. hij in dien d. om. 752. I. H. Noyt en. 753. H. dedi; I. te hem. 754. I. hij, yet v. 755. H. dinghe. 756. I. ane en leecht; H. an gheleeght. 757. I. H. Het was; H. eclyps.

- Jhesus vrienden stonden daer
 760 Van verren ende zaghen naer,
 Ende wive die hem volchden na
 Uten lande van Galylea,
 Ende scouweden Jhesum van verren ane
 Met menighen groten trane.
 765 Te hant quam een man hier na,
 Joseph van Arismathia,
 Dats een stat inder Joden lant.
 Dese man hi was becant
 Een goet man ende gherecht,
 770 Ende en hadder niet mede gheplecht,
 Noch ghevolghet, lude noch stille,
 Der Joden ghetughe noch haren wille;
 Mar hi was zalichlike
 Verbeidende Gods rike:
 775 Joseph was sijn name.
 (E. Fol. LVIII. v. 2.) Hi verbat Jhesus lichame
 Pylatum, diene hem gherne gaf.
 Den lichame dede hi af,
 Ende wantene in een zuver cleet,
 780 Ende leidene in sijn graf ghereet,
 Int welke dat voor dien dach
 Noit ander mensche en lach.
 Doe die Joden vernamen dat

Vs. 759. H. vriende stoeden. 760. I. ende hoirden n. 761. I. H. volgeden. 763. I. Ende saghen Jh.; H. sc. Jhesus. 765. H. Thant q. en m.; I. q. h. na een m. 766. I. H. Joseph *ontbr.*; I. Van Ar. zeg ic dan. 767. I. Dat es; H. ene. 769. I. ende een gh.; H. ende en gh. 770. I. H. hadde; I. met. 771. I. H. ghevolght; I. l. of st. 772. I. Der Joden vroughen no; H. Der Joeden wroeghen noch. 775. I. sinen; H. sine. 776. I. v. Gods l. 777. I. H. Pylaten. 778. I. hij doen af; H. dedi doen af. 781. I. In w.; I. H. vorc. 782. I. H. m. in en.

- Dat Joseph den lichame verbat
 785 Ende ten grave hadde ghedaen ,
 Ghinghen si te hant na hem staen ,
 Ende na die twalef die te voren
 Jhesum in wette seiden gheboren ,
 Ende Nichodemum daer toe ,
 790 Ende na dandre die doe
 Hadden voor Pylatus oghen
 Jhesus goede werken vertoghen ,
 Also ghi voren hebt ghehoort:
 Ende si en dorsten niet comen voort.
 795 Doe si hem alle borghen dus ,
 Toende hem allene Nichodemus ,
 Want hi was der Joden vorste.
 Die Joden vraechden hem hoe hi dorste
 In die synagoghe comen , bidi
 800 Hi hadde gheweest volgher Cristi ,
 Ende des hi ghenieten sal
 Dies moetti ghenieten al
 In dander werelt te zamen.
 Doe sprac hi: » Amen! Amen! »
 805 Joseph quam ooc voort doe ,
 Ende sprac den papen dus toe:
 » Waer bi stoordi u omme dat
 Dat ic Jhesus lichame verbat ?

(l. Fed. LXX.
r. 2.)

Vs. 784. I. H. Dat *ontbr.* 785. I. hadden. 786. H. thant. 788. I. Jh. te w. 789. H. Ende na Nich.; I. daer *ontbr.* 790. I. dandere. 791. I. voir Pylaten o. 792. H. werke; I. betogen. 793. I. Alse; H. vore. 794. H. si *ontbr.*; I. En d. zij niet. 795. H. hen; I. allen. 796. I. Toechde. 798. H. hem *ontbr.* 799. I. s. sijn bedy. 800. I. H. volghere. 801. I. dies. 802. H. Des; I. H. moetstu. 804. I. Hij sprac doe; H. Amen *dricwerf.* 806. H. dien; I. H. aldus. 807. I. Waer omme st.; I. H. om. 808. I. H. Dat *ontbr.*

Dat is waer: ic dedene af,
 810 Ende leidene in mijns selfs graf,
 Ghewonden in een cleet rene,
 Ende decte tgraf met enen stene.”

Joseph wert te hant ghevaen
 Ende in vaster hoede ghedaen,

815 Ende si seiden hem openbare,

(E. Fol. LIX.
r. 1.)

Dathi niet waerdich en ware
 Datmen graven zoude in die aerde,
 Maer in sijnre groter onwaerde
 Soudemen sijn vleesch, na sijn leven,
 820 Den beesten ende den voglen gheven.

Doe sprac Joseph mettien:

» Dit is ghelikenisse van dien

Dat hem Golias verwaende

Ende David doden waende,

825 Dien God help inder noot.

Die prophete seit albloot:

» Gheeft mi op die zake,

Ic sal selve doen die wrake. ” ”

Doe wert Pylatus meer vervaert,

(I. Fol.
LXX.
v. 1.)

830 Ende dwoech sijn hande ter vaert,

Ende sprac met innighen moede:

» Ic ben onsculdich van desen bloede,

Als ic te voren dede verstaen.

Vs. 809. H. Dats. 810. I. leydenne. 811. H. en. 812. I. Ende ic d.
 813. H. thant. 814. I. in een vaste; H. vaste. 817. H. menne; I. H.
 in derde. 818. I. sijnre *ontbr.*; H. sire. 819. I. na sinen l. 820. I.
 voghelen. 822. H. Dits. 824. I. Ende Davitte; H. Ende Davite. 825.
 I. h. uter n. 826. I. seghet; H. zeeght. 827. I. op dese z. 828. I.
 doen dij wr. 832. I. H. van sinen bl. 833. I. H. Alsoc.

Doe antwoorde di mi zaen:

835 » Sijn bloet si, meerre ende minder,
Op ons ende op onse kinder!''
Ende ic vruchte dat Gods gramheit
Comen sal, also ghi seit,
Ende zwaerlijc op u sal wesen.''

840 Joseph wert met desen
In een sterke camer ghedaen,
Daer hi vaste in was ghevaen,
Daer gheen veinstre aen en was.
Ende Annas ende Cayphas

845 Besloeghen vaste die dore,
Ende setten daer goede hoeders vore:
Ende also zoude hi ligghen dare
Tote Saterdach leden ware.

Na desen Zaterdag so quamen

850 Alle die papen te samen,
Die Leviten ende ander Joden,
Om datmen Joseph zoude doden,
Ende datmen daer visieren zoude
Wat dode hi sterven woude.

855 Doe die raet vergadert was,
Hieten Annas ende Cayphas
Datmen Joseph brochte voort.

(E. Fol. LIX.
r. 2.)

Vs. 834. H. antwerdet; I. a. hij mi. 835. I. zij mi meere. 836. I. ons k. 837. I. ic duchte. 838. I. H. als ghij hebt gheseit. 839. I. op hem sal. 841. I. H. eene st. camere. 842. H. vaste *ontbr.* — inne; I. was bestaen. 843. I. gheene; H. enghene; I. H. ane. 845. I. H. Versloughen. 846. I. Ende lieten dair; H. Ende lietender g. hoede. 847. H. soude. 848. I. H. Tote dat Sat. 849. I. Inden Sat.; H. Na den. — so *ontbr.* 851. I. dander. 852. I. H. dm. Josephe. 853. I. H. woude. 854. I. doode dat hij; I. H. soude. 855. H. ghegadert. 856. I. Hiet. 857. I. Dm. Joseppe; H. Dm. Josephe.

Haer ghebod was zaen ghehoort.
 Men ontsloet die dore alte hant,
 860 Diemen wel ghesloten vant,
 So dat haer en lette niet,
 Maer Joseph en vantmen niet.
 Doe dat die Joden vernamen,
 Die daer alle stonden te samen,
 865 Waren si zere te barenteert
 (I. Fol. LXX.
v. 2.) Ende van wondere al ontkteert.
 Daer si aldus in wondre staen,
 Coomt een ridder in ghegaen,
 Die een hadde gheweest daer af
 870 Die hoedde ons heren graf,
 Ende brochte hem nuwe mare:
 — »Ghi heren,» sprac hi, »hoorter nare:
 Ic sal u zegghen nuwe dinghe:
 Het quam een grote aerdbevinghe,
 875 Daer wi biden grave laghen;
 Den ynghel Gods dat wi zaghen
 Den steen of doen allene,
 Ende ghinc sitten opten stene.
 Sijn aenscouwen, zonder waen,
 880 Was als een blixeme ghedaen,
 Sijn cleder wit als een snee.
 Van vare wert ons so wee

Vs. 859. I. H. al *ontbr.*; H. thant. 860. I. Dm. vaste; I. H. beslo-
 ten. 861. I. H. hare. 862. H. Maer Josephe. 864. H. stoeden; I. H.
 tsamen. 866. H. wondre. 867. I. Ende dair zij dus in wondere. 868.
 H. en. 869. H. en. 870. I. hoede; H. hoedden. 871. H. hen; I.
 nyemare. 872. I. hoort hier n. 873. I. nyeuwe mare. 874. H. ene;
 I. groot eertb. dare (*om de schrijffout in het vorige vers te vergoeden*).
 876. I. die wij. 877. I. H. af. 878. I. H. Ende hij gh. 880. H. ene.
 881. H. Sine cleedre — en; I. als die snee. 882. I. H. vare was ons.

Dat wi also doot laghen daer.

Doe hoorden wi den ynghel openbare

885 Jeghen die vrouwen spreken ,

Die daer ten grave quamen ghestreken.

Hi seide : » En ducht u niet : wi weten wel

Dat ghi Jhesum soect — ende niement el —

Die ghecruust is : hi is opverstaen ,

890 Ende voren in Galylea ghegaen ,

Also hi te voren seide :

Siet hier die stat daer men in leide.

Hine is hier niet , dat ghijt wet.

Nu gaet henen al onghelet ,

895 Ende zegt zinen jongheren dathi

(L. Fol. LIX. v. l.) Uten grave verresen si

Ende is te Galilea waert. ” ”

Die Joden worden meer vervaert ;

Doe si hoorden dese tale ,

900 Deden si te hant altemale

Die ridders voor hem comen ,

(L. Fol. LXXI. v. l.) Die ware ten grave hadden ghenomen.

Si vraechden hem openbaer :

» Jeghen wat vrouwen sprac dinghel daer ?

905 Ende waer om en greeptise niet an ? ”

Die riddren antwoorden dan :

» Om dat wi also dode laghen ,

Vs. 883. H. als doede; I. doden. 884. H. hoerde; I. H. openbaer. 887. I. en *ontbr.*; I. H. n. ic weet wel. 888. H. niemen. 889. I. opgestaen. 890. H. vore. 891. I. hij van eersten s. 892. H. de — menne. 893. H. Hi nes; I. niet ongheledt. 894. H. al *ontbr.*; I. Nu *ontbr.* — h. dair ghise wedt. 900. I. Sij daden te; H. Ende daeden thant. 901. I. ridderen; H. riddren vor hen. 903. H. hen; I. hem *ontbr.* — openbare. 904. I. dare. 905. I. H. omme; H. greepdise an. 906. I. ridderen a. hem d. 907. I. also.

- Doe wi Gods ynghel zaghen :
 So zere waren wi ontdaen :
- 910 Hoe zouden wise dan ghevaen ? ”
 Die Joden spraken : » Bi onsen here !
 Wine ghelovens min noch mere . ”
 Die ridders antwoorden doen :
 » Ghi hebt hem meerre wonder zien doen ,
- 915 Dies ghi en ghelovet niet :
 Hoe zoudi ons gheloven yet ?
 Maer weet dathi leeft , zonder waen ,
 Dien ghi ant cruce daet slaen ;
 Ende wi horen hier alte hant
- 920 Van Joseph , dien ghi metter hant
 Vinghet , om dathi Jhesum was hout ,
 Ende dat ghine leit in u behout ,
 Ende besloeghet vaste die dore ,
 Ende leidter uwe hoeders vore :
- 925 Ende als ghi weder quaemt ter doren ,
 Haddi Joseph verloren .
 Levert Joseph , uwen gast ,
 Dien ghi in die camere sloot so vast ,

Vs. 909. H. warewi. 910. H. soudewise. 912. I. gheloeven u min ;
 H. gh. u min. 913. H. riddren ; I. ridderen a. hem d. 914. H. wondre.
 915. H. Die. 916. H. souddi. 918—921 in I. , met twee versen meer , aldus :

Dien ghij aen teruce deedt slaen ,
 Ende es weder in sijn lijf ;
 Ende wij hoeren hier , sonder blijf ,
 Dit van Joseppe te hant ,
 Dien ghij vingt metter hant ,
 Om dat Josep Jhesum was houd ,

918. H. ane dcruce daedt. 920. H. Van Josephe. 921. H. Vinght. 922.
 I. H. Ende *ontbr.* — leidt ; H. uwc. 923. I. versloucht ; H. versloeght.
 924. I. leidt daer u hoede. 925. I. weder *ontbr.* 926. H. Josephe.
 927. I. Joseppe ; H. Josephe. 928. I. ghij besloten hadt so.

Wi zullen u leveren Jhesomme,
 930 Dien wi hoeden in sine tomme.”
 Die Joden seiden: » Nu besiet,
 Joseph en sullen wi u leveren niet:
 Hi is in Arismathia.”
 — » Ende Jhesus is in Galylea,”

935 Spraken die riddren doe,
(E. Fol. LIX. v.2.
I. Fol. LXXI. r.2.) » Alse dinghel sprac den vrouwen toe.”

Doe die princhen vanden papen
 Ende doudre vanden Joodschapen
 Hoorden dese zelsiene mare,
 940 Waren si in groten vare,
 Ende maecten enen zonderlinghen raet,
 Ende seiden: » Het ware ons quaet,
 Dattie mare van deser zake

Vs. 929. I. I. Jhesomme. 930. I. Die; H. hoedden — tumme. 932.
 H. Josephe en selewi levren; I. u *oubr.* 933. I. in Aromathya. 935.
 I. riddren. 936. I. Als; H. Alsoe. 938. H. doudere; I. dandere.
 939—942 in I., met vier verzen meer, aldus:

Dese mare hadden verstaen,
 Seiden zij den drien saen:
 » Houdt der wedt ghebode,
 Ende lijdt der wairheit vor Gode
 Van desen selsender dinghen.”
 Dese drie seiden handelingen
 In haren heymeliken raet:
 » Het ware ons algader quaet,

Te weten: de afschrijver, door de toevallige gelijkheid van vs. 937 vlg. met 987 vlg. misleid, had eerst vijftig verzen overgeslagen; maar, zijne fout bemerkende, heeft hij die trachten te herstellen, door de te vroeg geschrevene verzen op zijne wijze aan den zamenhang alhier vast te knoopen. Hij heeft echter door het een en ander (zoo als hij meermalen doet) louter onzin voortgebragt. Gelukkig nog, dat hij de hier te onpas ingeslovene verzen op hunne plaats herhaald heeft. 939. H. zelsene. 941. H. enen heimeliken r. 942. H. Si s. 943. I. Dat die m.; H. Dat de m.

- Onder tfolc uut brake;
 945 Want tfolc zoude met allen
 Te Jhesum lopen en[de] aen hem vallen,
 Ende zo bleven wi onteert.”
 Doe wart haren raet also ghekeert,
 Datmen hem, die hoeden tgraf,
 950 Herde vele ghels gaf,
 Om datsi maken zouden mare
 Dat hem Jhesus lichame ware
 Ghestolen inder nacht diep,
 Doe tgheselschap lach ende sliep;
 955 Ende al waert dattet zo quame
 Dat Pylatus dit vername,
 Si zoudent wel also bedriven
 Datsi onghemoit zouden bliven.
 Die ridders namen tgheniet,
 960 Ende seiden also men hem hiet;
 Maer die warighe mare
 Was haren woorden contrare:
 Die rechte waerheit, groot ende smal,
 Brac uut al over al.
 965 Twee papen so quamen daer na,

Vs. 944. I. tvolck; I. H. ute. 945. I. tvolc. 946. H. ende anc; I. Aen Jhesumme l. ende v. 947. H. blevewi ondeert. 948. H. hoer; I. Dair wert hare wedt also verkeert. 949. H. hen; I. H. hoedden. 950. I. v. goets gaff. 951. I. sij souden m. m. 952. H. hen. 953. H. inden. 954. I. en. 955. I. H. dat soe. 956. I. dat v. 958. I. onghemoedt. 959. H. riddren; I. ridderen nament gheniet. 960. H. hen. 961. I. dat w. 964. H. ute; I. uut ende ute over. 965—969 in I.; met twee verzen meer, aldus:

Een quam doe hier na,
 Die Phinees hiët, ende Oda:
 Pape was hij inder wedt,
 Ende ghebiedere vander wedt.

Hieten Phinees ende Oda,

(1. Fol. LXXI.
v. l.) Die ghebieders waren vander wet,
Ende Aggeus, die Levite, met.
Dese drie liede quamen

970 Uut Galylea te zamen

In Jherusalem ter synagoghen,
Ende seiden voor der papen oghen:
» Den selven Jhesum dien ghi
Cruustet, dien zaghen wi

975 Opten berch van Oliveten,

(2. Fol. LX.
v. l.) Daer hi selve was gheseten
Met sinen elf jongheren,
Ende sprac aldus te hen:
» Gaet over al in aertrike,

980 Ende predict den volc ghemeenlike,

Ende doopt inden name des vader
Ende tsoons ende tshelichs gheest algader:
Die ghedoopt is ende gheloven zal,
Die sal behouden bliven al.”

985 Hier na saghen wine, twaren,
Opwaert te hemele varen.”

Doe die voorste vanden papen
Ende doudren vanden Joodschapen
Dese mare hadden verstaen,

Elc van desen, verstaet,
Ende Aggeus, een pape ende raedt,
Dese drie lieden quamen

Vs. 966. H. Die hieten. 967. H. ghebiedereren. 972. H. vore. 973. I. Dien. 974. H. Crucet. 977. I. twalef. 978. I. hem. 979. I. eerderike. 980. I. H. volke. 981. I. svader; H. tsvaeder. 982. I. H. Ende ontbr.; I. ende ontbr.; H. des heylechs gheests; I. H. te gader. 984. I. H. Die ontbr. 985. H. saghe; I. zaech wine te waren. 986. I. H. inden hemel. 987. I. vorsten. 988. I. doude; H. doudere.

990 Seiden si den drien zaen :
 » Hout der wet ghebode ,
 Ende lijdt der waerheit voor Gode
 Van deser zelsienre dinghen .”

Dese drie seiden haestelinghen :

995 » Sijt des zeker ende ghewes :
 Leeft die here , die God es
 Abrahams , Ysaacs ende Jacobs mede ,
 So hebben wi u die waerhede
 Gheseit in zekeren woorden .”

1000 Doe die Joden dat hoorden ,
 Daden sise zweren onghelet

(1. Fol. LXXI.
v. 4.) Opten boec van Gods wet ,
 Datsi hier of nemmermeer woort
 En souden vertrecken voort ,

1005 Ende gaven hem na dat
 Vele van haren scat ,
 Ende hebbense na dat
 Uut Jherusalem der stat
 Met drien boden ghesant ,

1010 Die elken leidde in sijn lant ,
 Om datsi daer bi zouden
 Jeghen niemene tale houden .
 Hier na zaen zo quamen
 Die Joden alle te samen ,

Vs. 990. I. ten. 992. H. lijst — vore. 993. I. desen; I. H. selsen-
 der; H. dinghe. 994. H. Die drie; I. H. handelinghe. 997. I. Abra-
 ham, Yzaac e. Jacob m. 998. H. hebbe. 999. H. Gheseeght. 1001.
 H. se *ontbr.* 1002. H. Op den; I. vander Gods. 1003. I. H. af; I.
 nemmeer wordt; H. nemmer. 1005. H. hen; I. H. datte. 1006. I. H.
 scatte. 1007. I. se te hant na; H. se thant na. 1008. H. Ute. 1010.
 I. H. sijn hant. 1011. I. Daer bij om dat sij souden. 1012. I. niemant.
 1014. I. alte s.; H. tsamen.

1015 Ende beweenden dese mare ,

(B. Fol. LX.
r. 2.)

Ende maecten jammerlijc misbare.

Si spraken onder hem lieden :

» Wat mach dit wonder bedieden ,

Dat wi in Israhel nu zien ?

1020 Of wat sal daer na gheschien ? ”

Annas ende Cayphas , twaren ,

Die voorste der papen waren ,

Wouden dandre troosten doe ,

Ende spraken hem aldus toe :

1025 » Souden wi so dwaes wesen

Dat wi gheloven zouden desen ,

Die hoedden Jhesus graf ?

Si ghinghen haers woords af ,

Om dat wi hem gaven ghichte :

1030 Sine jongheren gaven hem ooc lichte

Ghelt , om te makene mare

Dat Jhesus verresen ware ,

Ende den lichame stelen zouden ,

Draghen dan daer si wouden.

1035 Men sal ooc niet , dat weet walc ,

Gheloven vreemder liede tale ,

Die comen van hier ende van daer ;

(I. Fol. LXXII.
r. 1.)

Want ghi siet openbare ,

Dat wise om ghelt ghecreghen

Vs. 1016. I. jammerlike. 1017. I. Ende spr. ; H. hen. 1018. H. die-
den. 1020. I. Ofte wat salre na ; H. Oft wat salder na. 1021. I. te
waren. 1026. I. Wilden dandere. 1024. H. hen ; I. hem dus. 1025.
I. wij dus dw. 1028. I. haer. 1029. H. hen ; I. ghiften. 1033. H.
lichamen. 1034. I. Ende dr. 1035. I. niet dat *ontbr.* 1036. I. lie-
der. 1037. I. h. off van. 1038. I. H. openbaer. 1039. I. om dat
ghelt.

- 1040 Datsi haer mare versweghen.
 Set u te rusten van desen :
 Die dinc sal lichte anders wesen.”
 Doe stont op Nichodemus,
 Ende sprac toten Joden aldus:
- 1045 » Ghi horet wel die zaken ,
 Die de drie manne spraken :
 Alse dat Jhesus verresen ware ,
 Ende dat zine zaghen openbare
 Bi sinen jongheren gheseten
- 1050 Opten berch van Oliveten ,
 Ende dat hi daer ter vaert
 Op voer te hemele waert ,
 Ende dathise predicken ende dopen hiet.
 Nu merct wel ende besiet:
- 1055 Uwe boeken ghewaghen das ,
 Doe verloren wert Helyas ,
 Dattie liede seiden meest ,
 Datten ghegrepen had een gheest ,
 Ende hadden ghevoert (dit mocht sijn wel)
- 1060 Int gheberchte van Israhel.
 Der propheten kinder
 Ghinghene zoeken ghinder ,
 Mar sine constens niet vinden.
 Docht u goet, men zoude daer zinden
- 1065 Goede liede diene zochten :

(E. Fol. LX.
v. 1.)

Vs. 1040. I. hare; H. hore. 1041. I. Sedt; H. rasten. 1043. I. stont
ontbr.; H. stoet. 1045. I. hoordet. 1047. I. Als. 1050. H. Op den.
 1052. I. hemel. 1055. I. H. U b.; H. boeke. 1057. I. H. Dat die;
 I. lieden s. meeste. 1058. H. hadde en; I. hadden gheeste. 1059. H.
 ghevuert, dat m.; I. gh. het mochte. 1062. I. Ghinghen. 1063. I. H.
 sine mochtens n.

Waert dat sine vinden mochten,
 So waren wi zeker van desen
 Dat hi ware verresen:
 So zouden wi dan met allen

1070 In penitencie vallen,
 Ende in rechter boeten staen
 Van dat ane hem is misdaen.”

Dese raet dochte hem allen goet.

(1. Fol. LXII. v. 2.) Si zenden wech mitter spoet

1075 Die Jhesum zochten, als men hem hiet;
 Ende sine constens vinden niet.
 Si keerden weder omme,
 Ende seiden: » Jhesomme
 En vinden wi niet, wats mach ghescien;

1080 Maer Joseph hebben wi ghesien
 Tharismathia in die poort,
 Dien ghi uut uwen slote verloort.”

Doe ghemeenlic dat paepscap
 Ende al dat volc vander Joodscap

1085 Ane hoorden dese boodscap,
 Hadden si grote blijscap,
 Om datsi Joseph hadden vonden

Vs. 1067. H. ware. 1069. H. soude. 1070. I. H. in penitencien:
 1072. H. an; I. dat wij hebben m. 1073. I. Desen; H. hen. 1074. I.
 Ende senden; H. sendden. 1075. H. hen. 1076—1080 in I. *aldus*:

Maer sij keerden over niet,
 Ende seiden den Joden inden rinc:
 » Wine vinden Jhesomme nyewerinc;
 Maer weedt wel van dien
 Dat wij Joseppe hebben ghesien

1080. H. Maer Josephe. 1081. I. Tharismathya; H. de. 1084. I. al
 tvolc; H. al tfolc. 1085. I. Dese b. ane h. 1086. I. Hadden sij blij-
 scap vanden woirden. 1087. H. Om *ontbr.* — si Josephe.

Ende Jhesum niet vinden en conden.

Si quamen te zamen ende ondersochten,

1090 Hoe datsi Joseph mochten

Ghewinnen tote hin.

Doe droech hem also die zin,

Datsi hem lettren zenden goet,

Daer dus in ghescreven stoet:

1095 » Gods vrede metti si,

(E. Fol. LX. v. 2.) Ende met hem allen die di zijn bi!

Wi hebben misdaen, dat kennen wi,

Beide in Gode ende in di.

Wilt ghewaerdighen dat ghi

1100 Tote ons coomt zeker ende vri.

Wi kennen wel dat die raet,

Dien wi op di hadden, was quaet.

Daer bi halp di Gods ghenade

Uut onsen bosen rade.

1105 Vrede si met di, Joseph here,

Die waerdich bist alre ere!"

Hem zevenen namen si, twaren,

Die Joseph beste vriende waren.

Dat paepscap seide hem dat:

1110 » Als ghi coomt tier stat

Daer ghi Joseph vint, groeten dan,

(I. Fol. LXXII. v. 1.) Ende sprecht hem goedertierlijc an,

Vs. 1088. I. Ende Jhesomme. 1089. I. H. tsamen. 1090. I. sij Josephpe; H. si Josephc. 1091. I. hem; H. hen. 1092. H. hen — sen; I. den sin. 1093. I. H. letteren; I. souden senden. 1095. H. met di. 1096. H. hen; I. die sijn by dy. 1097 en 1098. I. *Deze beide verzen ontbr.* 1099. I. gheweerden. 1102. H. Die. 1103. I. Dair omme h. u. 1104. H. Ute. 1105. I. metti. 1106. H. alder. 1107. H. Hen; I. te waren. 1108. I. H. Die Josephs; H. vrient. 1109. H. hen. 1110. I. te diere. 1111. H. gruetten.

Want hi heeft u allen lief,
 Ende dan gheeft hem desen brief.”

1115 Doe si dus te zamen
 Voor Joseph quamen,
 Groeten sine te hant,
 Ende gaven hem dien brief in die hant.
 Ende als hine hadde ghelesen,

1120 Sprac hi: » Gheloofst moete wesen
 God, die mi verlooste mitter spoet,
 Datsi niet en storten mijn bloet!”

Mettien custe hise zaen,
 Ende heeftse in huus ontfaen.

1125 Des anders daghes nam hi die vaert
 Met hem te Jherusalem waert.
 Doe si naecten Jherusalem,
 Liep dat volc jeghen hem,
 Ende riepen alle te gader:

1130 » Wellecome, Joseph vader!”
 Hi antwoorde weder met desen:
 » Gods vrede moet met u wesen!”
 Si custene, ende Nichodemus
 Ontfincken eerlijc in sijn hus.

1135 Des daghes dierre naest was,

(E. Fol. LXL. r. 1.) Quamen Annas ende Cayphas

Vs. 1115. I. Ende doen. 1116. I. Voer Joseppe; H. Vore Josephe.
 1117. I. H. Gruetten; H. sine altehant; I. sine, zij u becant. 1118. I.
 hem den br. in sijn h.; H. inde h. 1119. H. also. 1120. I. H. moet
 God w. 1121. I. H. God *ontbr.* 1122. H. niene; I. en *ontbr.* — stur-
 ten. 1124. I. H. heefse in sijn h. 1125. I. Sander daechs; H. daeghs.
 1126. H. hen. 1127. I. H. hi naecte. 1129. I. alle teenen g.; H. al-
 teg. 1130. I. Willecomme. 1132. I. H. u allen w. 1133. I. H. cus-
 tenne. 1134. I. Ontfinckenne — huus; H. Ontfinckene — huis. 1135.
 I. H. daeghs dier. 1136. I. Quam.

- Ende met hem Nichodemus,
 Ende seiden Joseph aldus:
 »Segt die waerheit Gode van Israhel
 1140 Dies wi u vraghen: zo doedi wel.
 Wi sijn zere tonghemake daer af
 Dat ghi Jhesum leidt int graf,
 Ende omme dat wi u doen
 Niet en vonden int prisoen,
 1145 Daer ghi zo vaste in waert ghedaen.
 Wi bidden u, doet ons verstaen
 Hoet met u is vergaen,
 (1. Fol. LXXII. Ende hoe dat ghi zijt ontgaen.”
 2.)
 Joseph antwoorde: »Doe ghi
 1150 Des Vridaghes hadt ghevaen mi
 Ende vaste ghedaen in uwe hachte,
 Quam omtrent middernachte
 Jhesus voor mi staen doen,
 Daer ic lach in mijn orisoen;
 1155 Ende des huus hoeken viere
 Worden op ghehaven schiere.
 Hier of ic mi zo vervaerde
 Dat ic neder viel ter aerde.
 Doe nam hi mi mitter hant,
 1160 Ende hief mi op alte hant,
 Ende goot mi water onder die oghen,

Vs. 1137. H. hen. 1138. I. s. Joseppe; H. s. Josephe. 1139. I. Gode *ontbr.* 1140. I. H. Des. 1143. I. H. om; I. u *ontbr.* 1144. I. U niet; H. Niene. 1147. I. Hoet v. es m. u. 1148. I. o. nu. 1150. H. Svrindaeghs; I. Aldus hadt; I. H. ghevanghen. 1151. I. vast — u h. 1152. I. ontrent der m. 1153. I. H. vore. 1155. H. hoeke. 1156. I. Worde op gheheven. 1157. H. af; I. af dat ic mi v. 1158. I. v. op deerde. 1160. I. hiep. — al *ontbr.* 1161. I. Ghij good mi dwater; I. H. doghen.

Ende ghinc mi thant staen droghen,

Ende custe mi ende sprac mi an:

» Joseph, wie ben ic? » Ic seide dan:

1165 » Lieve here, mi dunct das

Dat ghi sijt Helias.»

— » Helias, » sprac hi, » en ben ic niet:

Ic ben Jhesus, dien ghi hier ziet,

Wies lichame ghi daet af (*)

1170 Ende met uwen handen leit int graf.»

— » Here, » sprac ic mittien,

» Mocht ic u graf dan zien? »

Doe leidde hi mi zonder beide

Ter zelve steden daer icken leide,

1175 Ende toonde mi daer te hant

(E. Fol. LXI. r. 2.) Tcleet daer ickene in want,

Ende den wisch, dies ghelooft,

Dien ic hem leide onder thoof.

Ic sprac: » Ghelooft si hi mit eren,

1180 Die quam inden name ons heren! »

Ende te hant leidde hi mi daer na

Te minen huse tHarismathia.

Doe kentic dat hi Jhesus ware:

Vs. 1162. I. te hant. 1164. I. ben ic, sprac hij dan. 1165. I. dinct; H. dunket. 1167. I. en *ontbr.* 1168. I. die. 1169. I. daet; H. daedt. 1170. I. Met uwen lichame leidt; H. Ende met uwen handen leidt. 1173. I. beyden. 1174. H. stat; I. stede d. ickene. 1175. H. t. d. mi thant; I. toechde mi te. 1176. I. Tselve cleet. 1177. H. den *ontbr.*; I. H. des. 1178. I. Die. 1179. I. hi *ontbr.* 1180. I. naem. 1181. H. thant. 1182. H. mijn huis tArism.

(*) In dit en het volgende vers heb ik de lezing van H. in den tekst opgenomen. Het tekst-handschrift heeft verkeerdelijk:

Wies lichame ghi daer af

Met uwen handen leit int graf.

(I. Fol. LXXIII
r. r.) Te hant aenbede icken dare.

- 1185 Voort sprac hi tote mi:
 » Binnen viertich daghen , zegghe di ,
 En zoutu uut dinen huse niet gaen.
 Te minen jongheren ga ic zaen.””
 Doe dese mare ende dese woorde
- 1190 Die papen ende die Joden hoorden ,
 Quam hem anxt aen so groot
 Datsi vielen alse doot
 Ter aerden , taensichte neder waert ,
 Ende riepen alse volc vervaert :
- 1195 » Wat is des tekens bediet ,
 Dat hier nu is gheschiet ?
 Want wi kenden beide gader
 Jhesus moeder ende zijn vader:
 Dit wonder en was nie ghehoort.”
- 1200 Doe trat een Levite voort.
 — » Ic kende ,” sprac hi , » twaren ,
 Sine maghe , die goede liede waren
 Ende Gode zere ontsaghen ,
 Bedens ende vastens plaghen ,
- 1205 Ende Gode van haerre haven
 Offerhande ende aelmoesen gaven.
 Ooc is mi kenlijc wel ,
 Doemen brachte inden tempel ,

Vs. 1184. H. Thant anebeedickene; I. anebeeddie hem. 1186. I. dage , seg ic. 1187. I. sultu uut uwen h. ; H. uten h. 1189. I. H. worden. 1190. H. entie. 1191. H. hen. 1193. I. H. daensichte. 1195. I. teekenne. 1198. I. sinen; H. sijn *ontbr.* 1199. I. H. en *ontbr.* 1200. I. H. tart. 1201. I. te waren. 1204. I. v. sij vele pl. 1205. H. horre. 1206. I. Offerande; H. Offrande; I. H. aelmoesene. 1208. I. Dat men; H. Doen menne.

Daer en die heylighe Symeoen

1210 Ontfinc, dat hi sprac doen:

»Nu laet, heer, na dijns selfs woort,

Dinen knecht in rusten voort;

Want nu hebben die oghen mijn

Aen ghescouwet dijn aenschijn,

1215 Dattu bereides te voren,

(E. Fol. LXI. v. r.) Eer ye mensche wart gheboren.”

Vanden kinde propheteerde hi met:

»Siet, dese is hier gheset,

Om dat hi sal doen in Israhel

(I. Fol. LXXIII. v. r.) 1220 Menighen vallen ende op staen also wel.”

Doe sprac hi ter moeder waert:

»Door dijn ziele zal gaen een zwaert;”

Ende vele ander dinghen mede

Propheteerde hi daer ter stede,

1225 Daer men wel bi merken mach

Dat aen Cristum vele ghelach.”

Die Joden seiden alle danne:

»Senden wi om die drie manne,

Die ons zeiden tandren daghen,

1230 Datsi Jhesum zitten zaghen

Opten berch van Oliveten,

Ende laet ons die waerheit bat weten.”

Doe dedemense comen zaen,

Vs. 1209. I. H. Daerne. 1211. H. lach, here; I. heere, na dinen word. 1212. H. in paise v. 1214. I. Ane ghesien; H. Ane ghescout. 1215. I. bereeddes. 1216. I. Eer ic m. 1217. I. hi *ontbr.* 1219. I. hij doen sal in. 1220. I. also *ontbr.* 1221. I. te siere m. 1222. I. Dore dijn herte sal; H. Dore dine — en. 1223. H. dinghe. 1224. I. H. Propheteerdi. 1226. H. ane Jhesuse v.; I. Wat ane Cristomme gh. 1228. H. Sende; I. omme. 1229. I. tanderen. 1230. I. zij Cristum sitten. 1232. I. bat *ontbr.*

Ende heeftse echter mit eede bevaen.

1235 Si seiden: »Leeft God van Israhel,
So saghen wi herde wel,
Dat hi mit sinen jongheren sprac,
Ende daer na thant te hemele trac.»
Doe schiedmense haestelinghe,

1240 Ende deedse zegghen zonderlinghe
Datsi seiden als te voren.
Also Annas ende Cayphas dit horen,
Spraken si al onghelet:

»Dat is houdende onse wet,

1245 Dat alle orconde zullen staen
Die uut twee ofte drie monde gaen;
Mar dits emmer wonder groot
Dat Jhesus, die was doot,
Op ghaelt zoude wesen.

1250 Hets waer, wi lesen
Dat Enoch op ghaelt was,
Ende die prophete Helyas,
Ende ooc Moyses, die heylighe man,
Want men sijn graf niet vinden en can.

1255 Dese waren doch, ter selver stont

(E. Fol. LXXI. v. 2.
I. Fol. LXXIII.
v. 1.) Datmense haelde, al ghesont;
Maer Jhesus, — die was ghevanghen,
Ende aen enen cruce ghehanghen,
Sijn zide met enen spere doirsteken,

Vs. 1234. I. Ende men heefse met; H. heefse echt. 1238. I. Ende te hant daer na te hemel; H. Ende thant daer na themele. 1239. I. H. handelinghe. 1241. I. H. Ende si. 1242. I. Als. 1245. I. H. oirconden. 1246. I. H. oft uut drie; H. monden. 1247. I. dit es. 1250. I. Het es; H. Ets. 1252. H. Entie. 1253. I. oie lichte M. die selve man; H. oec M. lichte, die h. 1258. H. anc; I. enen *ontbr.* 1259. I. H. Sine.

- 1260 Datter tbloet uut quam ghelijc eenre beken ,
 Met doornen doorsteken zijn hoot ,
 Ende aen tcruce hinc al doot,
 Dat wi aenscouweden algader ,
 Ende dien Joseph , onse waerde vader ,
- 1265 Metter hant int graf leide ,
 Also hi selve seit ende seide : —
 Dat die zoude sijn verresen ,
 Dunct ons dat meeste wonder wesen
 Dat ye was in aertrike :
- 1270 Men sach nie des ghelike.”
 Joseph die stont op doe ,
 Ende sprac Annas ende Cayphas toe.
 Hi sprac : » Wel so mach u
 Van Jhesum wondren nu ,
- 1275 Dat hi levende uten grave quam ,
 Ende daer na op te hemele clam ;
 Maer meer mach u wondren des ,
 Dat hi niet allene en es
 Vander doot op ghestaen ,
- 1280 Maer vele liede , dats zonder waen ,
 Heeft hi verrisen doen met hem ,
 Die gaen ende staen in Jherusalem.
 Wi kenden alle meest Symcoene ,

Vs. 1260. I. Dair dbloet uut ran g.; H. dbloet uut ran gh. ere. 1261.
 I. doornen stekende doir sijn hoofd. 1262. H. ant cruce; I. Aent cruce
 doot, des ghelooft. 1263. I. aenscouwen; H. anescouden; I. H.
 alle gader. 1264. I. dien *ontbr.* 1266. I. zeghet; H. zeeght. 1268. I.
 Dinct mi dat; H. ons dmeeste. 1269. I. eerderike. 1270. H. noyt.
 1271. I. H. die *ontbr.*; H. stoet. 1274. H. wonderen; I. Dit groot
 wonder dincken nu. 1275. I. Dat Jhesus I. 1276. I. dair toe ten h.;
 H. na te h. op clam. 1277. I. H. wonderen. 1280. I. lieden. — dats
ontbr. 1281. I. H. hi d. v. met.

Den heylighen pape in sinen doene ,
 1285 Die Jhesum in sijn hande ontfine ,
 Doemen eerst ten temple met hem ghinc.
 Twee zonen hadde hi voorwaer.

Wi waren meest alle daer
 Daer si verschieden beide ,
 1290 Ende daer mense int graf leide.

(I. Fol. LXXIII.
v. 2.) Hare grave zietmen wide ontdaen :
 Te samen quamen si ghegaen
 (Dat doe ic u voorwaer verstaen)

1295 In Arismathia die stede.

(E. Fol. LXII.
r. 1.) Daer sijn si in haer ghebede
 Al stille , datmense niet en hoort :
 Jeghen niemene en spreken si woort.
 Mijn raet is dat wi daer treken ,
 1300 Ende vriendelijc jeghen hem spreken.
 Moghen wise voor ons bringhen ,
 Si zullen ons zelsiene dinghen
 Segghen , des zijt ghewesse ,
 Van haerre verrisenesse.”

1305 Desen raet dochte hem allen goet.
 Daer trocken si henen mitter spoet ,
 Annas , Cayphas , Joseph also wel ,
 Nychodemus ende Gamaliel.

Vs. 1284. I. Dien. 1285. I. H. sine; I. hant. 1286. I. eerst *ontbr.* —
 tempel. 1287. H. haddi. 1288. I. Wij m. a. w. d. 1291. I. Die sijn.
 1292. H. Hoer; I. Haer graven. 1293. I. q. gh. zij. 1294. I. ic voir-
 waer verstaen dy. 1296. I. zij nu in; H. hore. 1297. H. datmens.
 1298. I. icment spr. een w. 1299. I. dair gaen. 1300. H. vriendelike —
 hen; I. vriendelijc *ontbr.* — spr. saen. 1302. I. selsenne; H. selsene.
 1304. H. horre. 1305. H. Desc — hen; I. a. wesen g. 1306. H. si
ontbr. 1307. I. Annas ende C.

Toten graven sijn si ghegaen :

- 1310 Die vonden si open staen.
 Van daer trocken si voort
 THarismathia in die poort.
 Daer hebben sise ghesien
 In haer ghebede op hare knien.
- 1315 Si gheboghēn tote hem hoveschelike,
 Ende custense waerdelike,
 Ende brachtense mit hem ter vaert
 Ter stat van Jherusalem waert,
 Tote in die synagoghe doe.
- 1320 Die doren slootmen alle toe;
 Gods wet brochtmen voort te hant,
 Ende leiden tboec in haer hant,
 Ende beswoerense bi Gode Adonay
 Ende van Israhel, ofte si
- 1325 Aene Jhesum gheloofden clare,
 Ende ofte hi verresen ware,
 Ende hoe dat mochte wesen
- (1 Fol. LXXIV. r. 1.) Datsi dus waren verresen.
 Alsoe Carinus ende Lucius
- 1330 Besworen waren aldus,
 Beefden hem alle haer lede:
 Sere versuchten si ooc mede,
 Ende sloeghen te hant metter vaert

Vs. 1300. I. grave. 1312. H. TAr. 1314. I. H. haer *ontbr.*; I. hair kn. 1315. I. boghen; H. hen hoefschelike. 1316. I. custene vriendelike. 1317. H. hen. 1320. I. alle doe. 1321. I. H. brachtmen; H. thant. 1322. H. leide; I. den bouc in hare. 1324. I. off; H. dat si. 1325. H. An; I. In Jhesumme. 1326. I. of; H. oft. 1328. I. dus *ontbr.* 1331. H. hen; I. H. al. 1332. H. Sere suchtensi; I. Zeere soe-suchten zij; I. H. ooc *ontbr.* 1333. H. thant.

Die oghen te hemele waert.

1335 Een cruce maecten si te hant

(E. Fol. LXII.
r. 2.)

Op haer tonghe mitter hant,

Ende spraken: » Gheeft ons perkement:

Wi zullen u thant doen becant

Met scrivene, in corte woort,

1340 Dat wi ghesien hebben ende ghehoort.”

Dat wert hem te hant ghegheven.

Doe zaten si neder ende screven

Elc van andren zonderlinghe,

Ende seiden teerst dese dinghe:

1345 » Here Jhesu Criste, die cons gheven

Den doden op verstaen ende leven,

Ghehinghet nu den knechten dijn,

Die hier toe nu besworen zijn,

Datsi die grote wondere moghen

1350 Desen volke voort vertoghen,

Dat dine godlike crachte

In die deemster helle wrachte,

Dattu ons te heelne bevales,

Doe du dine vriende daer hales. —

1355 Doe wi metter vadre scaren

In die zwarte deemsterheit waren,

Quam een groot licht ende een claer

Vs. 1334. H. Doeghen op te; I. Haer ogen op te hemel. 1335. H. thant. 1337. I. H. Si spraken. 1338. I. H. thant *ontbr.* 1339. I. H. corter. 1341. H. hen thant. 1343. I. H. anderen. 1344. I. ierst — dinghen. 1346. I. Die doode doen opstaen. 1347. H. Ghehinc; I. Ghehinct. — nu *ontbr.* 1348. I. toe *ontbr.* 1349. I. H. dine; H. grote *ontbr.* — wondere. 1351. I. die g. 1352. I. H. Inder d. hellen. 1353. I. helene bevaeldes. 1354. I. du dair dine vr. haeldes; H. vrient. 1355. I. vaderen schare. 1356. H. In dier swarter; I. Inder zwaerer. 1357. I. Daer quam; H. en gr. — en cl.

Op ons allen ghevallen daer,
Dat soonre was of noch also scone

1360 Dan die zonne anden throne.
Doe verblijdden alle gadre
Die propheten entie vadre.

Adaem, onse eerste vader, zeide:

(I. Fol. LXXIV. r. 2.) » Dit is dat licht des vaders der ewicheide,

1365 Dat hi ons gheloofde te zinden
Ende alle dien ghenen diene minden.”

Doe riep die prophete Ysaïas:

» Doe ic op aertrike levende was,
Propheteerde ic van desen lichte,

1370 Dat des zoons vader teenre ghichte
Mids sinen zone nu heeft ghesint
Desen gheseelscape dat hi mint.

Doe so propheteerde ic dat:

» Tfolc dat in die deemsterheide zat,

1375 Dat scouwede een licht herde groot;

(E. Fol. LXII. v. 1.) Ende die woonden int rike der doot,
Hem wart een scone licht gheboren.”

Dit propheteerde ic langhe hier voren (*),

Vs. 1359. H. ocht n.; I. noch *ontbr.* 1360. H. ane dien. 1361. I. verbliden alle gadere. 1362. I. ende die vadere. 1364. I. Dit es tlicht; H. Dits licht; I. H. tsvaders. 1365. I. beloofde. 1366. I. den gh.; H. de gh. 1368. I. eerderike. 1369. I. H. Propheteerdic. 1370. H. tsoens — teere; I. tsoons tsvader teere ghifte. 1371. I. Mids *ontbr.* — nu *ontbr.* 1373. I. H. propheteerdic. 1374. I. Tvolc — inder; H. inde; I. H. deemsterheit. 1375. I. Daer soude een l. comen gr.; H. een *ontbr.* 1376. I. w. in die doot. 1377. H. Hen w. en scoen; I. werdt eene. 1378. I. H. propheteerdic te voren.

(*) Tusschen vs. 1378 en 1379:

» *Populus qui sedebat in tenebris,*
Vidit lucem magnam; habitantibus
In regione umbre mortis etc.”

Ende dit is dat selve licht

1380 Dat ons hier nu verlicht.”

Doe waren wi alle in groter vrouden
Vanden lichte dat wi daer scouden.

Doe quam daer Symeoen, onse vader,
Ende seide: »Sijt blide algader!

1385 Ic ontfinc, bequame ende scone,
Jhesum Cristum, den Gods zone,
In minen arme, zoete ende zachte,
Doemen jonc [ten] tempel brachte.
Die heilighe gheest mi doe leerde,

1390 Dat ic van hem propheteerde
Ende sprac aldus dese woort:
»Nu laet, here, in rusten voort
Dinen knecht; want die oghen mijn
Hebben aenghesien dijn aenschijn,

1395 Dattu bereet hads te voren,
Eer ye mensche wert gheboren:
Du best tlicht der liede, dat weet ic wel,
Ende blijscap dijns volcs van Israhel.””

Doe verblijdden wi noch meer

(I. Pot. LXIIII. v. t.) 1400 Dan wi ghedaen hadden eer.

Doe quam daer een toe ghegaen,
Recht als een heremite ghedaen.

Doe vracchden hem die vadre dare
Ende die propheten, wie hi ware.

Vs. 1380. I. hier *ontbr.* 1384. I. H. *allegader.* 1387. H. *mine*; I. *armen.* 1388. H. *menne j.*; I. H. *ten t.*; H. *temple.* 1392. H. *lach*, h. *in rasten.* 1394. H. *ane ghesien.* 1396. I. *Eer ic m.* 1397. H. *dlicht*; I. *licht der lieder.* — dat *ontbr.* 1399. I. *verbliden zij*; H. *verblidden si.* 1400. I. H. *si.* 1402. H. *ermite.* 1403. H. *vraghden*; I. *vaderen.* 1404. H. *wi hi.*

1405 Hi sprac: »Ic ben Jan die Dopere,
 Jhesus Cristus voorlopere;
 Ic ben die stemme die voor hem liep,
 Ende in dier woestinen riep.
 Doe ic hem op enen dach

1410 Te mi waert comen zach,
 Propheteerde [ic], doe hi quam:
 »Nu siet hier dat Gods Lam,

(E. Fol. LXII.
 v. 2.) Dattie zonden ofdoet.”

Ic dooptene, des zijt vroet,

1415 In die riviere van dier Jordane.
 Die heilighe gheest sprac hem daer ane
 In eenre duven ghelike,
 Ende sprac openbaerlike:
 »Dits mijn zone, die ic minne,

1420 Daer ic mi behaechde inne:
 Dien so willic dat ghi hoort.”
 Nu sijt blide alle voort:
 Hi naect u, hi is hier bi,
 Die u allen sal maken vri.”

1425 Doe Adaem hoorde ane,
 Dat Jhesus in die Jordane
 Van Janne was ghedoopt,
 Wert hi meer noch verhoopt.
 Hi sprac al zonder lette

Vs. 1405. H. de doepre. 1406. H. voreloepere. 1407. H. vore. 1408.
 I. H. inder. 1410. I. H. Tote mi w. 1411. I. H. Propheteerdic. 1413.
 I. H. Dat die z. af d. 1414. I. doepte, sijt des vr. 1415. H. Inde ri-
 vire; I. H. vander. 1416. I. daer *ontbr.* 1417. H. ere. 1418. I. H.
 seide. 1419. I. Dit es. 1420. I. behaghe; H. behaeghde. 1421. I.
 wil ic. 1422. I. s. a. bl. v. 1426. I. H. Dat Cristus in. 1428. I.
 H. hi noch meer; H. verhoopt.

1430 Tote sinen zone Sethte :
 » Nu vertrecke hier, so doestu wel,
 Wat tote di sprac die ynghel,
 Doe ic di ten paradise gaen dede
 Om olie der ontfermichede,

1435 Omme datmen mine lede

(I. Fol. LXXIV.
v. 2.) Bestriken zoude daer mede,
 Doe ic van zichten was zwaer.”
 Seth sprac: » Vader, ghi segt waer:
 Doe ic voor die poorte quam,

1440 Sprac dynghel die mi vernam:
 » Du best om niet uut ghetiet:
 Dijn vader en mach noch niet
 Der olien hebben te deser stont,
 Die hem sal maken ghesont;

1445 Maer over vijf dusent jaer
 Ende over twee hondert hier naer
 So sal op aertrike comen scone
 Die hoghe vraeye Gods zone,
 Ende sal menscheit nemen ane,

1450 Ende ghedoopt sijn in die Jordane;
 Ende als hi daer ghedoopt es,
 So sal uut hem, des sijt ghewes,

(E. Fol. LXIII.
r. 1.) Olie vloeyen der ontfermichede,
 Daer hi gansen sal mede

1455 Al dat volc, groot ende smal,

Vs. 1431. H. Seth, vertrec hie; I. Segt, vrient, so. 1432. I. H. dinghel. 1435. I. H. Om. 1436. I. Striken. 1437. I. H. was zo zw. 1441. I. best comen hier omme niet. 1443. H. teser. 1444. H. Diene s.; I. hem m. s. gh. 1445. H. dusentech. 1446. I. H. over vijf h. (*Te regt, blijkens Nicodemi Evangelium, Cap. XIX*); I. daer n. 1447. I. eerderike. 1448. I. Die heylighe Gods. 1452. H. ute.

- Dat ane hem gheloven sal,
 Ende quite maken van allen zonden;
 Ende dan in dien stonden
 Sal dijn vader worden ghesmeert
- 1460 Metter olien die hi begheert,
 Ende Cristus, die Gods zone fijn,
 Sal die zelve olie sijn,
 Die uut sijnre ontfermicheit sal rinnen
 Op alle die ghene diene minnen,
- 1465 Ende die sal uwen vader
 Ende sine vriende algader
 Uut allen vernoye leiden
 Inder ewigher salicheiden.””
 Doe die propheten entie vadre
- 1470 Ende die heilighen allegadre
 Die hoghe mare hoorden an,
 (1. Fol. LXXV. r. 1.) Waren sijs alle te blider dan.
 Nu quam Sathan, die here groot,
 Die die prinche is vander doot,
- 1475 Ende sprac der hellen dus ane:
 »Ghereet u allen tontfane
 Den ghenen, die zeide openbare
 Dathi Cristus, die Gods zone, ware;
 Nochtan is hi mensche, dats waer,
- 1480 Want hi jeghen die doot hadde vaer,
 Bi dien ic hoorden spreken bloot:

Vs. 1457. I. alle. 1459. I. H. werden. 1461. H. godsone. 1463. H. sire; I. sijnre zijden sal. 1464. H. al. 1466. I. allè gader. 1467. I. alle v. leedden. 1469. I. H. ende die; I. vadere. 1470. H. Entie; I. heilighe alle gadere. 1471. I. H. Dese. 1472. H. al. 1474. I. H. die ontbr. 1475. I. H. aldus. 1476. I. H. Ghereedt; I. u als to.; H. u also to. 1478. H. godsone. 1479. I. dat es. 1481. I. hoorde.

» Mijne ziele is droeve toter doot (*).»

Hi heeft gheweest in alre wijs

Onse grote adversarijs.

1485 Die ic lazers maecte ende crom,
Besetene, gychtighe, dove ende stom,
Ganste hi met enen woerde:

Dit wonder men noit en hoorde.

Desen hebbic ter doot bracht:

1490 Hi coomt hier zaen in onse macht.

Siet hoe ghine wilt ontfaen:

(E. Fol. LXIII. r. a.) Hi heeft mi vele vernoys ghedaen.»

Die helle antwoorde na desen:

» Hoe soude dat moghen wesen,

1495 Dat een puer mensche met zire machte

Wederstaen soude uwe crachte?

En was noit mensche op aertrike

So machtich, so vrome noch zo rike,

Hine moste u sijn onderdaen

1500 Ende hier in onse prisoen gaen:

Daer omme so duchtich mi

Dattie Godheit in hem si,

Ende, coomt [hi] hier, sijt zeker dies,

Datter aen leit onse grote verlies,

1505 Ende daer toe dijn groot ongheval,

Vs. 1482. I. H. Mine; H. es seerech t. 1486. I. H. Beseten; I. yech-
tich; H. ghichtech; I. H. doef. 1489. I. heb ic. 1493. H. antwerdde.
1495. H. en; I. met sijnre cracht. 1496. I. uwe macht. 1497. I. n.
man op. 1499. I. moeste; H. moestu. 1502. I. Dat die. 1503. I. H.
c. hi hier. 1504. I. Dat dair; I. H. anc leeght; I. ons groet.

(*) Tusschen vs. 1482 en 1483:

» *Tristis est anima mea usque ad mortem.*»

Dat di ewelijc bliven sal.”

Sathan antwoorde na dien :

(L. Fol. LXXV.
r. 4.)

» Soutstu twivelen ofte ontsien

Hem tontfane in dijn behout,

1510 Die di ende mi so menichfout

Ghecreet heeft ende ghestoort?

Ic hebbene gheproeft ende ghecoort.

Weet ooc dat ict daer toe brachte,

Dat doude Joodsche gheslachte

1515 Al in roere wert jeghen hem

In die stat van Jherusalem.

Een cruce ic ghereiden dede,

Daer men aen hinc sine lede,

Ende hande ende voete doorsloech :

1520 En doochde noit mensche zulk onghewoech.

Sijn zide dede ic met enen spere

Ontwee steken, dit was mijn ghere.

Hinc mach nu nietmeer spreken :

Sijn herte is op dat breken.

1525 Hi sal hier comen herde zaen,

Ende u ende mi sijn onderdaen.”

Die helle antwoorde doe :

» Du sprakes mi also toe,

Dat mi dese zoude hebben ghenomen

1530 Sielen die hier waren comen,

Vs. 1506. I. H. Datti; I. e. dueren zal. 1507. H. antwerdde. 1508. H. Soudstu — oft; I. of. 1509. I. H. dijn onthout. 1510. I. Die u ende. 1511. I. Dicwile heeft ghestoort. 1512. I. hebbegh. 1513. I. Ic daer. 1514. I. oude. 1515. I. roeren werdt. 1518. I. H. anc. 1519. H. doersloech. 1520. H. doeghde; I. nie m. 1521. I. Sine; I. H. dedic. 1522. I. H. dat w. 1523. H. Hi en; I. m. u; I. H. nemmeer. 1524. H. Sine. 1525. I. herde *ontbr.* 1527. H. antwerdde. 1528. I. spreecx; H. spraccs.

Ende weder ten live brachte.

(R. Fol. LXIII.
v. 1.) Hier esser noch in mire hachte,
Die wilten dat selve deden,
Niet met crachte, mer met beden,
1535 Die si daden, des sijt ghewes,
Ane Gode die alles machtich es.
Hi verloosese van deser stede
Met sijnre eyghenre moghenthede.
Maer mi wondert van desen Jhesus,

1540 Dat hi mi zoude aldus
Zielen ontrecken uut mire macht
Met sijns selfs eyghenre cracht.
Mochte hi yet zijn die ghene,

(I. Fol. LXXV.
v. 1.) Die Lazarum allene

1545 Uut deser steden trac
Met enen woorde dathi sprac,
Sonder yement te roepene an?"
— » Dit selve is hi, » sprac Sathan.
Doe die helle dat hoorde,
1550 Sprac si ten eersten woorde:
» Ic beswere di bider moghentheiden
Die wi hebben onder ons beiden,
Dattune hier en bringhes niet:
Quaem hi hier, ons waer evel ghesciet.
1555 Heeft di vergheten dat hi

Vs. 1531. I. w. hebben te. 1532. I. miere machte. 1533. I. wile.
1536. I. H. almachtich. 1537. I. verloestese; H. verlozese. 1538. H.
sire; I. eyghender. 1539. I. verwondert. 1541. I. met siere macht.
1542. I. eyghender. 1543. I. Mocht; H. Mochti iet — de. 1544. H.
Die Lazarumme. 1547. H. iemene; I. yemene te roupen. 1548. I. Dat
s. 1553. I. en *ontbr.*; I. H. brings. 1554. I. H. Quame. — hier *ontbr.*;
H. ware. 1555. I. Hebdy v.

Lazarum maecte vri,
 Die doot was vier daghe lanc,
 Ende int graf lach ende stanc,
 Dies wi hier so zeker waren?

1560 Hi verhief hem als een aren,
 Die sine vloghele scuddet vanden naten,
 Ende voer also sierre straten;
 Wine constens niet ghehouden:
 Weder wi wouden ofte en wouden,

1565 Voer die ziele wech ter vaert.
 En wart noit zo zere vervaert,
 Als ic was van Jhesus woorde,
 Doe ic zine stemme zegghen hoorde:
 »Lazarus, nu coomt hier uut.»

1570 Ic verloos al mine virtuu't,
 Ende ooc al mine ambachte
(B. Fol. LXIII. v. 2.) Waren berooft van haerre machte.

In sulken anxt en quam ic nic.
 Sathan, wel weet dattie,
 1575 Die dat met enen woorde dede,
 In hem heeft die Godhede
 Ende recht God es, sijt zeker des,
 Die ter werelt comen es
 Om die menscheit te vertroostene

(C. Fol. LXXV. v. 2.) 1580 Ende menschelijc nature te verloossene:

Vs. 1559. I. H. Des; I so *ontbr.* 1560. I. een harent. 1561. H. vlo-
 gle; I. H. scudt. 1562. I. sijne; H. sire. 1564. I. of ne w.; H. oft
 en woude. 1565. H. z. en w.; I. ter waert. 1566. H. Inne w.; I.
 was n. zoe zeer. 1568. H. sire stemmen; I. zegghen *ontbr.* 1569. I.
 Segghen: Lazare, comt; H. Lazare, nu com. 1570. I. mijn. 1571. H.
 alle; I. mijn. 1572. I. harer; H. harre. 1574. I. H. Sathan, weedt
 (H. wet) wel dat die. 1577. H. Een r. — sijds ghewes; I. sijts ghewes.
 1580. I. mensche n. te loestene; H. menschlike n. te verloestene.

- Dats claerlijc mijn gheloven.
 Comt hi hier, hi sal ons beroven
 Van onsen ghevanghenen, ende die ontleiden
 Te sijnre eweliker zalicheiden :
- 1585 Dats in sijn heilighe hemelrike,
 Dat gheduren sal ewelike.”
 Binnen desen datsi dus spraken
 Onder hem tween van desen zaken,
 Quam te hant, zonder verdrach,
 1590 Oft ware een groot donreslach.
 Een stemme sprac ten selven tiden :
 » Doet op uwe poorten wide,
 Ghi princhen! daer moet zaen
 Der glorien coninc in gaen.”
- 1595 In groten anxte waren si doe.
 Die helle, sprac Sathanne toe :
 » Vollic, Sathan, ganc van mi,
 Mine herberghe ontsegghic di.
 Oftu nu goet vechtere sijs,
 1600 So ganc nu vechten, ende bejaghe prijs
 Jeghen der glorien coninc.
 Du vermaets di so hoghe dinc
 Jeghen hem te doene:
 Laet sien, bistu nu yet coene? ”

Vs. 1581. I. Dat es; H. claerlike. 1582. H. Comti; I. roeven. 1583. H. entic; I. ende ontledden. 1584. I. siere; H. sire ewegher. 1585. I. Dat es; H. sijn *ontbr.* 1586. I. H. dueren. 1587. I. H. dus *ontbr.* 1588. H. hen; I. deser. 1589. H. thant. 1590. I. H. donderslach. 1591. H. Ene — tide. 1592. I. op die poorte; H. u p. al w. 1593. I. H. m. nu z. 1597. I. Volleke. 1598. I. ontseg ic. 1599. H. Ocht du nu g. vechtre; I. nu *ontbr.* 1600. I. H. nu *ontbr.*; I. ende *ontbr.* — bejaghen; H. b. den prijs. 1602. I. vermaets dy hogher. 1604. I. H. bestu; I. b. soe c.

1605 Die helle gheboot haren ambachten ,
 Datsi die poorten wel wachten ,
 Ende sloten , gryndelen ende ameiden
 Voor die poorten vaste leiden ,
 Ende niement in en lieten gaen ,

1610 Waer bi dat niet en worde ghevaen
 Die die ghevanghenen hilden daer ,

(E. Fol. LXXIV.
r. 1.)

Die alle hadden groten vaer.

Doe die propheten entie vadre
 Entie heilighen allegadre

1615 Dese wondre hadden ghehoort ,

(L. Fol. LXXVI.
l. 1.)

Spraken si ghemeenlike dese woort :

» Doet op uwe coperen poorten, ghi!
 Laet in der glorien coninc vri! »

Coninc David sprac na desen :

1620 » Doe ic op aertrike hadde mijn wesen ,
 Propheteerde ic dat God , onse here ,
 Die poorten ghemaect van ere
 Altemale ontwee stac ,
 Ende die yseren slote brac ,

1625 Ende nam die sine daer te hande
 In midden sinen viande (*). »

Vs. 1606. I. sij hare poorte. 1607. I. Ende groote grendelen ; H. gren-
 dele. 1608. H. Vore ; I. poorte. 1609. H. niemene ; I. niemene. —
 in *ontbr.* 1610. I. Van diere waren in gh. 1611. I. H. de ; H. ghe-
 vanghene. 1612. I. Hadden alte gr. 1613. I. ende die vadere. 1614.
 I. Ende die heilige alle gadere. 1615. I. wonderen ; H. hadde. 1616. I. ghe-
 meene ; H. ghemeenlec. 1617. I. u eerine p. ; H. u eerne p. 1618. I. ingaen
 der. 1619. I. Die coninc. 1620. I. eerderike. 1621. I. H. Propheteerdic.
 1624. H. Entie yserne ; I. sloten. 1625. I. daer *ontbr.* — te handen ;
 H. thanden. 1626. I. sine ; I. H. vianden.

(*) Tusschen vs. 1626 en 1627 :

» *Qui contrivit portas creas et
 Vectes ferreas confregit, etc.* »

Doe sprac daer Ysayas :

» Ic sprac, doe ic op aertrike was (*):

» Die dode sullen op staen ,

1630 Die indcn grave sijn bevaen;

Ende die dan sijn te dien tiden

Opter aerden , zullen verbliden ;

Ende die dau , die van Gode comen zal ,

Sal hare ghesonde wesen al.”

1635 Noch in eenre ander stede

So propheteerde ic mede (†):

» Ver doot , waer is dijn gaert ,

Daer du mede waers so haert ?

Waer is , ver helle , dijn zeghe ,

1640 Dien du hads alle weghe ? ” ”

Doe dat die heilighen hoorden ,

Verstonden si van dien woorden.

Si seiden : » Doet op uwe poorten nu ,

Ver helle ! wi zegghen u ,

1645 Ghi sijt verwonnen , zonder waen ,

(E. Fol. LXIV. r. 2.) U macht heeft nu al ghedaen.”

Hier binnen quam , zonder verdrach ,

Vs. 1627. I. Doen seyde ; I. H. daer *ontbr.* 1628. I. eerderike. 1629. I. dooden. 1630. H. graven. 1632. I. sellen. 1633. H. Entie ; I. Ende die dan van. 1634. I. haer. 1635. H. ene ; I. Noch meer an diere stede. 1636. H. propheteerdic. 1638. I. hart. 1640. I. h. in allen. 1641. I. heilige. 1642. I. zij die. 1643. I. op die p. ; H. u p. 1647. H. Hier en b.

(*) Tusschen vs. 1628 en 1629 :

» *Exurgent mortui et resurgent*

Qui in monumentis sunt , et cetera.”

(†) Tusschen vs. 1636 en 1637 :

» *Ubi est , mors , aculeus tuus ?*

Ubi est , mors , victoria tua ?”

Een stemme als een donreslach,
 Ende die stemme sprac ten selven tide:

1650 » Doet op uwe poorten wide,
 Ghi princhen! daer moet, zonder waen,

(L. Fol. LXXVI. r. 2.) Der glorien coninc nu in gaen.”

David sprac, sonder beide,
 Toter hellen ende seide:

1655 » Desc woorde ic propheteerde,
 Also mi die heilighe gheest leerde:
 Dat ic doe seide, dat zegghic nu:
 » Hi is sterc, dat zegghic u,
 In stride machtich ter stede,

1660 Ende coninc der glorien mede (*).”
 » Die selve here, doe hijs gaerde,
 Sach vanden hemele optie aerde,
 Om dat hi dat zuchten woude verstaen
 Van hem die waren ghevaen,

1665 Ende ontbinden die kindre met,
 Die onder die moorders waren gheset (†).”
 Ende du, versmaedde helle, doe

Vs. 1648. I. H. Eene — donderslach. 1649 en 1650. H. in omgekeerde volgorde aldus: Doet op die poerten wide, Ende sprac tien selven tide. 1649. I. die stemme ontbr. — te dien s. 1650. I. op die p. 1652. I. nu ontbr. 1653. H. sprac doen zonder; I. sprac doen ende reyde. 1654. I. h. sonder beyde. 1656. I. Als; H. de. 1657. I. H. Het tweede dat ontbr.; I. seg ic. 1659. I. ter selver stede; H. telker stede. 1662. I. hemel; I. H. op die. 1663. I. wilde. 1664. H. hen. 1665. I. kinder. 1666. I. mort.

(*) Tusschen vs. 1660 en 1661:

» *Dominus fortis et potens, dominus
 Potens in prelio, et cetera.*”

(†) Tusschen vs. 1666 en 1667:

» *Dominus de celo in terram aspexit,
 Ut audiret gemitus compeditorum.*”

Dine poorten op, die noch zijn toe:
Laet in der glorien coninc, hets tijt."

1670 Doe dat sprac coninc Davijt,
Quam der glorien coninc ghegaen
In die helle, alse mensche ghedaen,
Ende verlichte met sire moghentheit
Der hellen zwerte deemsterheit,

1675 Ende scoorde die bande die
Te voren en waren ghescoort nie,
Ende visiteerde ons die daer saten
In deemsterheit groot utermaten
Ende in die scaduwe vander doot,

1680 Daer hi ons help uter noot.

Doe dit aen sach die helle

(E. Fol. LXIV. v. 1.) Ende haer minister quaet ende felle,

Dat Jhesus quam dus stontelike
In hare macht, in haren rike,

1685 Ende van sijnre eyghenre machte
So groten licht met hem brachte,
Dattie helsche deemsterheit daer

(I. Fol. LXXVI. v. 1.) Verlichte so openbaer,

Worden si alle so vervaert,

1690 Datsi en wisten warwaert.

Vs. 1668. I. H. Op dine p. die. 1669. H. Lach — ets. 1670. I. Doen sprac die c. David. 1672. I. H. als. 1673. I. sijnre. 1674. I. donckerheit. 1675. I. schuerde — banden. 1676. I. H. Te *ontbr.*; I. Voren ghescuert en w. nye; H. Vore gh. en worden nie. 1677. I. visenteerde. 1678. I. deemsterheiden. 1679. H. in de scadue; I. scade. 1681. H. anesach. 1682. H. hore ministere quade. 1683. I. H. Dat Cristus q. 1684. H. hoer m. ende in hoer r.; I. hare r. 1685. H. sire. 1686. I. groot lichte voer hem; H. l. vore hem. 1687. I. Dat die h. donckerheit. 1688. I. so *ontbr.*; H. Verl. al o. 1689. I. so *ontbr.* 1690. H. si ne w. w.

- Si riepen lude: » Wi
 Sijn alle verwonnen van di!
 Wie bistu — sech ons dat —
 Die hier dus cooms in onse stat,
 1695 In onse macht, in onse behout,
 Als een kempe vrome ende stout?
 Sech ons wanen du cooms,
 Die onse macht aldus verdooms?
 Wie bistu — sech ons bloot —
 1700 Die so cleine sijs ende so groot,
 So neder ende so machtich,
 Ridder so stout ende so crachtich,
 Die verwint dus alle dinc,
 Ende is der glorien coninc,
 1705 Die doot is ende ooc leeft,
 Ende ons allen versaecht heeft,
 Ende uut onser moghentheiden
 Onse ghevanghene wilt leiden?
 Wie bistu — doch ons hier bekint —
 1710 Die onse ghevanghene hier ontbint
 Vander erfsonden ende absolveert
 Ende inden eersten state keert,
 Also of si niet vonden
 En waren inder erfsonden?
 1715 Wie bistu — sech ons mede —

Vs. 1691. H. r. alle l. 1693. I. H. bestu; I. zegt. 1694. I. comt.
 1696. H. kimpe; I. vroem. 1697. I. Segt. 1698. I. ons m. dus; H.
 nach. 1699. I. H. bestu; I. zegt. 1700. I. cleen. 1702. I. Ridder
ontbr. 1703. I. H. verwins; I. aldus. 1704. I. Ende bist d. 1705. I.
 doot bist ende leefs. 1706. H. versaeght; I. heefs. 1708. I. ghevan-
 ghenen wils; I. H. ontleiden. 1709. I. H. bestu; I. doet; I. H. hier
ontbr. 1710. H. Die de gh.; I. ghevanghenne. 1711. H. Vanden. 1713.
 I. H. Alse. 1714. I. Ende w. 1715. I. H. bestu; I. zegt.

Die de helsche deemsterhede
 Met godliken lichte verclaert,
 Ende ons allen mede vervaert?"

In desen anxte, in desen doene
 1720 Riepen alle die legioene
 Vanden duvelen dare,

(E. Fol. LXIV.
 v. 2.) Begrepen met groten vare.

Si seiden: » Wanen bistu, Jhesu,

(I. Fol. LXXVI.
 v. 2.) Die so sterc ende so clare bist nu,

1725 So zuver ende so ombesmet,
 Quite van allen blame met?
 Die werelt, die voor desen dach
 Onse renten ons te zendene plach,
 Ende tonsen ghebode stont ye,

1730 Sine seinde ons nie
 Doden mensche aldus ghedaen.
 Wie bistu dan — dat doch ons verstaen —
 Die dus onvervaardelike
 Cooms binnen onsen ríke,

1735 Om onse scade, om onse verlies,
 Ende onse torment niet en ontsies?
 Bestu yet die selve man,
 Daer ons onse prinche Sathan
 Of seide so menichwerven,

1740 Hadde hi di doen sterven,

Vs. 1716. I. der hellen. 1717. I. verclaers. 1718. I. a. daer m. ver-
 vaers. 1721. H. dien duvlen. 1723. I. H. bestu. 1724. I. ende *ontbr.* ;
 I. H. claer best. 1725. H. onbesmet. 1726. I. H. alre; H. blamen.
 1727. I. H. vore. 1728. H. rente; I. ons *ontbr.* — sendenne. 1729. I.
 tot onsen; H. stoet. 1730. H. Si en zende; I. senden. 1732. H. Wi
 bestu dan, doe ons; I. bestu, doet ons. 1733. I. H. onvervaerlike.
 1735. I. Ende onse sc. ende ons v. 1736. H. tormente niene onsies;
 I. en *ontbr.* 1737. I. H. selve *ontbr.* 1738. H. ons *ontbr.* 1739. I. H. Af.

Dathi dan zoude moghentlike
Here sijn van al aertrike ?”

Ende alte hant na dese dinc
So greep der glorien coninc
1745 Sathanne, ende slotene mede
Inder hellen deemsterhede,
Ende sine claerheit bequame
Keerde hi te hant op Adame.
Te hant ontfinc die helle danne

1750 Met groten gheschelde Sathanne
Int nederste der hellen doe,
Ende sprac hem aldus toe:
» O prinche zot ende ries,
Toebringhere alles verlies,

1755 Der ynglen scheren ende spot,
Der gherechter menschen zot,
Hoe dorstu in dijn ghehinc
Crucen der glorien coninc,
Die met sijnre doot heeft betaelt

1760 Den groten roof dien hi hier haelt?
(1761. LXXVII. r. 1.) Sech, wat heefstu, dwaes, ghedaen (*)?

[Jhesus, die hier nu comt ghegaen;

Vs. 1741. I. dan *ontbr.* 1742. I. eerderike. 1744. I. ghegreep. 1745. I. slotenne. 1746. I. H. h. nederste stede. 1748. I. hi *ontbr.* — te h. tote Ad.; H. thant. 1749. H. Thant. 1751. I. In n. 1753. I. sodt. 1755. I. inghelen; H. ingle. 1757. I. darstu. 1759. I. ziere; H. sire. 1760. I. die hij. 1761. I. Segt; H. heefstu.
1762. nu *ontbr.*

(*) Hier ontbreken in ons tekst - handschrift twee bladen of acht kolommen, loopende tot vs. 2076 van dit Cap. Wij hebben deze leemte uit HS. H. aangevuld. De verschillende lezingen van dit gedeelte zijn dus allen uit I.

- Heeft met sire godliker claerhede
 Verlicht die doet der demsterhede,
 1765 Ende ons in enen kerker ghesloten:
 Dien heefti ontwee ghestoten,
 Ende ontbint die ghevanghene sijn:
 Sine duchten nemmeer ons anscijn.
 Die onder onse tormente laghen,
 1770 Te suchtene ende te weenne plaghen,
 Toenen nu blide manieren.
 Het schijnt si selen ons assailgieren
 Hier in onse proper rike.
 Dits verwandelt haestelike!
 1775 Want die weenen zouden ende screyen,
 Sitten als die hen meyen!
 O prince Sathan, dul algader,
 Van alre quaetheiden vader,
 Hoe soe dorstu dit doen?
 1780 Die ghene die in onse prisoen
 Vander werelde beghinne
 Waren altoes in horen sinne
 Van alre ghenaden onthoopt,
 Mi dunct hier nu anders noopt.
 1785 Men hoert hier niet zuchten no stenen,
 Ulen, carmen no wenen,
 Noch in harre gheens anscijn
 En vintmen van tranen tekenkijn.

Vs. 1763. sijnre g. claerheden. 1764. deemsterheden. 1765. kerker be-
 sloten. 1766. heeft hij. 1768. onse. 1770. zuchten — weenen. 1771.
 Toeghen. 1772. aselgieren. 1774. Dies v. 1775. ende *ontbr.* 1776.
 hem vermeyen. 1778. quaetheyt. 1781. weerd. 1784. dinct dat nu
 hier a. 1785. niet *ontbr.* — steenen. 1786. Hulen. 1787. haere ne
 gh. 1788. teekijn.

- O prince van groeter cracht ,
 1790 Die alleene hads in dine macht
 Alle die slotele vander hellen ,
 Ende here waers vanden ghesellen ,
 Alle de rijkeit die
 Du bejaghes vormaels nie ,
 1795 Mids dat Adaems onnoeselhede
(I. Fol. LXXVII. r. 2.) Int paradij's ant hout mesdede ,
 Die heefti ontoghen , des sijt vroet ,
 Scrucen hout daer Cristus ane stoet.
 Alle dine vreude verghinc ,
 1800 Doe du cruces desen coninc.
 [(*) Voertane sal sijn dij bekend
 Dat eeuwelike groot torment ,]
 Daer du ewelec zouds bliven
 In mijn hoede met dien caytiven.
 1805 O du prince Sathan ,
 Die alle quaetheit ierst began ,
 Ende hoeverde ierst toe brocht ,
 Du soud tierst hebben ondersocht ,
 Oftu in Jhesum hads vonden
 1810 Eneghe zake van zonden ;
 Ende als du sijn leven grondes ,
 En ghene zake en vondes
 Van zonden in al sinen doene ,

Vs. 1789. vander hogher cr. 1793. die rijcheden. 1794. ye. 1797. heeft hij. 1798. Der crucen — an. 1799. vruechden. 1803. eeuwelije in sult bl. 1804. mine h. metten. 1806. alle vule q. — ierst *ontbr.* 1807. Die h. — brochte. 1808. soudt ierst — ondersochte. 1809. in Jherusalem. 1811. du al sijn. 1812. Ende du ne gh.

(*) Vs. 1801 en 1802 ontbreken ten onregte in H. Wij hebben ze uit I. in den tekst opgenomen.

Hoe waerstu, Sathan, dan soe coene,
 1815 Dattune cruces soe jammerlike
 Ende hier brachts in onse rike,
 Den onnoeselen, den gherechten,
 Die ons nu sal ontcrechten
 Onse ghevanghene, die wi houden
 1820 Ende die ons werden zouden?"

Doen die hille dit vertrac
 Ende jeghen Sathanne aldus sprac,
 Seide der glorien coninc
 Toter hellen dese dinc:

1825 »Sathan hi sal na desen
 Ewelec onder dine macht wesen,
 In Adaems ende sire kinder stede,
 In die utterste demsterhede."
 Ende thant na dese woert

1830 Sprac der glorien coninc voert:
 »Comt te mi, alle ghi sante mijn,
 (I. Fol. LXXVII. Die ghebeeldt sijt na mijn anschijn,
 v. 1.) Die mids den houte enten duvle met
 Verdoemt waert ende hier gheset.

1835 Ghi sijt verloest, dat segghic u,
 Mids des levens houte nu.
 Die duvel, u viant groet,
 Es verdoemt ende oec die doet."

Ende hier na versaemden thant

Vs. 1814. w. Sath. ye so. 1815. cruustet. 1818. ontcrechten. 1819. ghevanghenen. 1820. die *ontbr.* — ons noch w. 1826. Eeuwelike son- der m. 1827. ziere. 1828. Inder uterster. 1829. te hant. 1831. ghi *ontbr.* — santen. 1832. ghebeelt sijn. 1833. ende den duvel. 1835. dat *ontbr.* 1838. oec ter doot. 1839. Ende *ontbr.* — versaemde te hant.

- 1840 Alle die heileghen onder Gods hant.
 Onse here nam Adame doe
 Metter rechter hant, ende sprac hem toe:
 » Metti si dewelike vrede,
 Ende met alle dinen kindren mede,
 1845 Die mine gherechte minschen wesen! ”
 Adaem viel thant na desen
 Vore ons heren voete dan,
 Ende sprac hem weenende dus an:
 » Met rechte, here, soe lovic u,
 1850 Want ghi hebt mi ontfaen nu,
 Ende verloest uten banden
 Van minen swaren vianden.”
 Alle die heileghen vielen mede
 Tons heren voeten optie stede,
 1855 Ende riepen alle ghemeenlike:
 » Ghi, verloestere van ertrike,
 Sijt nu comen, als ghi daedt weten
 Mids der wet enden propheten.
 Datsi te voren daeden verstaen,
 1860 Hebdi, here, nu voldael.
 Mids den cruce hebdi
 Ons vander doet ghemaect vri;
 Mids dcruce sidi hier comen,
 Ende [hebt] uter hellen ons ghenomen.
 1865 Wi bidden u, here, oetmoedelike,

Vs. 1840. die *ontbr.* 1843. die eeuwelike. 1844. dine kinderen. 1845. mensche. 1846. te hant. 1847. Voer — voeten. 1848. aldus. 1854. op die. 1856. verlossere van eerderike. 1857. daet. 1858. wed der pr. 1859. deden. 1863. den cruce sij dij. 1864. Ende hebt ons uter h. gh.

Ghelijc dat ghi op ertrike

Dcruce in memorien

(1. Fol. LXXVII. v. 2.) Hebt gheset uwer victorien ,

Dat ghi in die helle alsoe met

1870 Teeken uwer victorien set ,

Soe dat daer vortdane mere

Die doet nemmeer en regere.”

Onse here stac uut sine hant daer ,

Ende maecte een cruce openbaer

1875 Op Adame ende dandre thant.

Adame nam hi metter rechter hant ,

Ende leidde Adame uter hellen :

Hem volghden met al sine ghesellen.

David riep doe lude ende sere :

1880 » Zingt nuwen zanc onsen here (*),

Want hi wonder heft ghedaen!”

Daer na soe seide hi zaen :

» Onse here heeft teser stont

Sine zalecheit ghemaect cont ,

1885 Ende die gherechtecheide sijn

Ghebaert vore sijns volx anscijn.”

Alle dandere riepen doe :

» Dese glorie hoert sinen heileghen toe!

Gheloeft si hi met eren ,

1890 Die quam inden name ons heren ,

Vs. 1866. eerderike. 1867. Tcruce. 1868. gh. te uwer. 1870. Dat teekijn — zedt. 1871. daer *ontbr.* — voert ane. 1872. regneere. 1875. ende op dandere te hant. 1876. hij bider h. 1878. volgheden na al sijn. 1883. te deser. 1885. gherechticheden. 1886. voir.

(*) Bij dit vers is op den kant bijgeschreven :

» *Cantate domino canticum novum , etc.*”

Onse here, onse God, die ons gheeft
Daer hi ons met verlicht heeft!"

Doen riepensi alle na:

» Amen! Amen! Alleluya!"

1895 Die prophete Micheas
Ende elc prophete die daer was
Riep uut sire prophesien iet
Dat mer noch in ghescreven siet,
Te Gods love, te sire ere,

1900 Datsi propheteerden wilen ere,
Dat rechte waren proper dinghe
Tese feesten zonderlinghe.

Doe riepen die sante ghemeenlike:

(L.Fol.LXXVIII.
r. 1.) » Dit es onse God ewelike,

1905 Die ons zonder failgeren
Ende zonder inde sal regeren."

Onse here hilt Adaems hant,
Ende leverdene Michiele thant,
Den archangel, ende daer

1910 Volghden hem alle die heileghen naer;
Ende Michiel in deser wise
Leidese inden paradyse,
Quite ende vri van alre nose,
Mids der graciën gloriose.

1915 Doen si dus ghinghen blide ghemoet,
Quamen twee manne in hoer ghemoet,
Die out waren van daghen.

Vs. 1892. ons *ontbr.* — mede. 1897. ziere. 1899. l. ende te siere
eeren. 1901. dinghen. 1902. Te deser feeste zonderlinghen. 1903. san-
ten. 1904. Dat. 1905. faelgieren. 1906. Ende *ontbr.* 1908. leverden
Sinte Mychiel te hant. 1909. archangele e. d. naer. 1910. Volgheden
a. d. h. daer. 1911. Ende Sint M. in diere w. 1912. Leeddese.

Die heileghen begonste hen vraghen :

» Wie sidi — zegt ons ter vaert —

1920 Die inder hellen met ons niene waert,
Ende hier nu tesen tide
Int paradijs sijt soe blide? ”

Doen antwerdde die een

» Ic ben Enoch ” van hen tween,

1925 » Dien God op derde halen dede,
Ende voeren hier in deser stede.
Dese ander dats Helyas,
Die oec op derde ghehaelt was,
Ende op enen viereghen waghen

1930 Hier int paradijs wart ghedraghen.
Daer toe heeft ons God ghenomen,
Soe wanneer Antkerst es comen,
Dat wi jeghen hem zelen striden.
Ende dan tien selven tiden

1935 Dat wi striden jeghen hem,
Sal hi ons in Jherusalem .
Verslaen, dats seker waer;
Ende over vierdalven (*) dach daer naer
Soe selewi vander erden

Vs. 1918. Die een b. hem te vr. 1920. in die helle — niet en. 1921. te desen tijden. 1923. antwoirde. 1924. hem. 1926. inder st. 1927. dat es. 1930. wart *ontbr.* 1932. Dat w. Antikerst sal c. 1934. te dien. 1937. dat es. 1938. Ende dan over vierdalven daer naer. 1939. zelen wij.

(*) Het HS. heeft letterlijk :

Ende ou' .iii S A daer naer A dach

Naar aanleiding der variant heb ik dit als *vierdalven* gelezen : S zal hetzelfde als ons $\frac{1}{2}$ zijn. Het teeken A geeft te kennen, dat het woord *dach* op die plaats moet ingevoegd worden. In *Nicodemi Evangelium*, Cap. XXV, heet het : » *post triduum et dimidium dierum.*”

1940 In die wolken verhaven werden.”
(1. Fol. LXXVIII. r. 2.)

Doen quam daer een ander ghegaen ,
 Also en onsalech mensche ghedaen ,
 Ende brachte op sine scoudren , waerlijc ,
 En teeken enen cruce ghelijc.

1945 Doene die heileghe zaghen an ,
 Seidensi: » Wie bestu dan ?
 Dine ghedane toent al clare
 Dattu best en mordenare.
 Wat diedt dat teeken dattu

1950 Op dine scoudren draghes nu ? ”
 — » Seker , ” sprac hi , » ghi seght waer :
 Mordere wasic al mine jaer ,
 Ende dede alrehande quaet daer bi.
 Daeromme cruisten die Joeden mi

1955 Met Jhesum Cristum , zonder verdrach.
 Ende alsic alle die wondre sach
 Die mid den cruce gheschieden daere ,
 Kindic thant openbare
 Dat hi meester ware der naturen

1960 Ende sceppere alre creaturen ,
 Ende coninc almechtech mede.
 Ende alsic mine bede
 An hem dede min no mere
 Dan aldus : » Ghedinc mijns , here ,

Vs. 1940. verheven. 1942. Als een salich (*Ten onregte. In Nicod. Evang., Cap. XXVI, heet het: » vir miserrimus »*). 1943. sijn scouderen waerlike. 1944. Een teekin — ghelike. 1945. heiligen. 1946. b. man. 1947. toecht. 1948. een. 1949. bediet dit teekin. 1950. Draeghs op dine scouderen nu. 1951. ware. 1952. Moordenneere — alle mijn jare. 1956. wonderen. 1957. daer. 1958. te hant al openbaer. 1959. was. 1960. scepper aller. 1961. Ende a. c. m. 1962. ghebede. 1964. ghedinct.

1965 Als du coms in dijn rike ,”

Antwerdde hi mi haestelike :

» Du soud noch heden in mijn
Paradijs met mi sijn.”

Dit teeken gaf hi mi doe ,

1970 Ende sprac mi aldus toe:

» Met desen teekene , in deser wise ,
Soutu wandelen ten paradyse.

Ghevallet soe datti(*) dinghel ,

Diet paradijs hoedt , niene kint wel ,

1975 Soe toene hem dit teeken zaen ,

(L. Fol. LXXXVIII. v. 1.) Ende doch hem dan verstaen

Datti Cristus daer zend ,

Die ant cruce es ghetorment :

Hi sal di in laten dan.”

1980 Doe mi dinghel sach an ,

Ende ic die waerheit seide ,

Liet hi mi in zonder beide ,

Ende sette mi altehant

Int paradijs (+) ter rechter hant ,

1985 Ende sprac te mi dese woert :

» Beidt hier een luttel , gaet niet voert :

Hier comt Adaem , dierste vader ,

Ende sine kinder allegader ,

Die wel ende gherechtelike

Vs. 1965. Alstu. 1966. Antwoirde. 1967. Du sael: n. 1972. Soud-
tu. 1973. Ghevalle zo dat dinghel. 1974. Die tparadijs h. niet en k.
1975. toecht hem dat teekin. 1976. doet. 1977. Dat dy — zendt.
1981. ic hem die. 1986. Beit. — hier *ontbr.* 1988. kinderen.

(*) Het HS. heeft *dattic.*

(+) Het HS. heeft *paradys.*

1990 Leefden op ertrike ,
 Die Jhesus Cristus heeft ghehaelt
 Ende mids des cruceu doet betaelt.”
 Aldus soe comic nu
 Int gheselschap van u.”

1995 Doen die vadre hadden ghehoert
 Van dien mordere dese woert ,
 Sprakensi ghemeenlike :
 » Gheloest si God van hemelrike ,
 Die sine gracie dus , twaren ,

2000 Gheven can mordenaren !
 Almechtech vader , ewech here ,
 Die de zonderen dus sere
 Mids sire goetheit can beraden ,
 Ende bringhen ter eweliker ghenaden !”

2005 — » Amen ! Amen !” riepensi dan.

Dus hoerden ende saghen an
 Ic Karinus ende ic Leutius
 Gods verborghen wonder aldus ,
 Ende vorder dan ghi hier siet

2010 En hebwi orlof te zegghene niet
 Gods ons heren heimelecheide.

(L. Fol. LXXVIII.
 v. 2.) Michiel darcangel tote ons seide :

» Gaet in Jherusalem die stede ,
 Ende sijt daer in uwe ghebede ,

2015 Ende maect cont ende ghewesse

Vs. 1990. op dit eerdrijke. 1991. Cristus *ontbr.* 1993. come ic.
 1994. gheselscappe. 1995. vaderen. 1996. Vanden moordenare. 1999.
 te waren. 2002. den sondare. 2003. ziere godheit. 2004. eeuweger.
 2007. ende Lencius. 2010. hebben wij — seggen. 2011. verholen-
 heide. 2012. darchangele. 2013. Gaet te Jh. in die. 2015. m. ons
 cond.

- Jhesus Cristus opverstannesse.
 Ghine selt spreken niet en waert,
 Maer sijn of ghi stom waert,
 Tote dat die ure comen es
- 2020 Dat u God ghehingt des
 Dat ghi sine wondre vertreckt voert,
 Die ghi ghesien hebt ende ghehoert.”
 Oec beval ons alsoe wel
 Michiel die archangel,
- 2025 Dat wi onse wandelinghe zouden
 Over die Jordane houden;
 Want daer esser vele van desen
 Die met ons sijn verresen,
 In orkontscapen aldus
- 2030 Dat verresen es Cristus.
 Ons es ghehingt dat
 Wi drie daghe in dese stat
 Met onsen maghen moghen bliven,
 Ende Paesschen met hen bedriven,
- 2035 In orkontscape, sijds ghewes,
 Dat Cristus verresen es.
 Wi sijn ghedoept in die Jordane,
 Ende hebben witte stoelen ontfæen.
 Doen drie daghe waren leden
- 2040 Na der Paesschen besecheden,
 Ghegreepse ene wolke zaen
 Die met ons waren op ghestaen,

2016. op *ontbr.* 2017. een woort. 2018. zijt off. 2020. ghehinge.
 2021. wondere vertrect. 2023. b. hij ons. 2024. Mychiele den a.
 2029. oirconschapen. 2031. es verhinc oic dat. 2032. Wie. 2034. hem.
 2035. orconschapen, sijts. 2037 en 2038. Deze beide verzen *ontbr.*
 2039. dagen. 2040. bescheeden. 2041. Begreepse een.

Ende voerese over die Jordane :

Nimmeer en sietmense voerdane. —

2045 Dit sijn die wondre daer af

Ons onse here orlof gaf

Dat wi u cont zouden maken ,

Ende anders enghene zaken.

Loeft desen selven here ,

(1. Fol. 133IX. 7. 1.) 2050 Ende kint hem ende doet hem ere ,

Ende wilt te penitentien vaen :

Hi zal uwes ontfarmen zaen.

Gods vrede , Jhesu Cristi ,

Met u allegadren si ,

2055 Die emmer ende in alre tijt

In sine ewecheit es ghebenedijt !”

Doen si dit hadden gheïnt

Ende ghescreven int parkemint ,

Ghelijc als ghi hebt ghehoert ,

2060 Gavensi hoer ghescriften voert

Den vorsten Joeden die daer waren.

Karinus gaf tsine , twaren ,

Cayphen , Annen ende Gamaliele :

Dit waren Joeden van vordele.

2065 Leutius gaf tsine , alsic versta ,

Nichodemuse ende Senna.

Ende altehand daer ane

Verwandelde hoer ghedane ,

Ende worden blickende claer ,

Vs. 2043. voerdese. 2044. Nemeer. 2045. die *ontbr.* — wondere.
2048. ne gh. 2049. Lovet. 2050. kendt. 2054. *Dit vers ontbr.* 2055.
aller. 2056. edelheyt. 2057. dat h. ghehent. 2058. in een p. 2060.
ghescrifte. 2061. v. oudere die. 2062. gaff — te waren. 2063. Car-
phen , A. c. Gamalele. 2065. Lentinus. 2068. hare. 2069. clare.

- 2070 Ende men sachse niet daer naer.
 Die scriften ten zelven stonden
 Worden alsoe ghelijc vonden,
 Datsi van ere lettren niet
 En discordeerden in alt bediet.
 2075 Doen dat paepscap hadde ghehoert]

(E. Fol. LXXV.
r. 1.)

- (*) Dese saken ende dese woort,
 Spraken si: » Sekerlike,
 Dits Gods werc van hemelrike!
 Ghelooft si hi voor alle namen

- 2080 *In secula seculorum: Amen!*”
 Met desen sijn si zaen
 Uter synagohen ghegaen,
 Elc toten sinen waert,
 Sere bevreest ende zere vervaert.

- 2085 Nychodemus dede te hant
 Al dit Pylatus becant,

(I. Fol. LXXIX.
r. 2.)

- Ende Pylatus dede, al zonder letten,
 Alle dese dinghe zetten
 Inden ghemenen boec openbaer,
 2090 Die hoorde te sijnre vierscaer,
 Daer men alle dinghen in screef
 Diemen te sire dincbanc bedreef.

Vs. 2070. nare. 2071. ghescrijten. 2073. eenre litteren. 2074. in elc b.
 2076. I. sake. 2078. I. Dit es. 2079. H. vore. 2083. I. tote.
 2084. I. ghevreest. — zere *ontbr.* 2085. H. thant. 2086. I. H.
 dit Pylatuse. 2087. I. dede *ontbr.*; I. H. al *ontbr.* 2088. I. De-
 de al dese; I. H. dinghen. 2089. I. H. openbare. 2090. I. ziere vier-
 schare; H. sire vierscare. 2091. I. dinc in bescreef. 2092. I. Datmen
 tsiere; H. tsire dingbanc.

(*) Hier vangt ons tekst- handschrift weder aan.

Danden epistelen die Pylatus sende aen den
keyser Claudius. — XXXVII.

» Den Roomschen keyser Claudius
So groetet Poncius Pylatus! —
Niewelinghe so gheschiede dat
Alte Jherusalem in die stat,
5 Dattie Joden, midts felheit groot,
Jhesum brachten ter doot,
Nochtan dat hem wilenceer
Gheloofde hare God, hare heer,
Als sijt noch bescreven vinden,
10 Dat hi hem enen zoude zinden
Uten hemele, midts ene maghet fijn,
Die haer coninc zoude zijn.
Doe dese Jhesus comen was,
Ende si gheware worden das
15 Dathi spreken dede die stomme
Ende rechte gaen die cromme,
Die dove horen, te waren,
Ghenesen die lazers waren,
Quade gheeste jaghede uut,
20 Dode verwecte midts zire virt uut,
Den winden gheboot zijn ghehinc,
Droechsvuets opt water ghinc,

(L. Fol. LXV.
r. 2.)

Titel. I. H. Vander; H. epystlen — ander k.; I. ane. Vs. 1. I. Een Roemsche; I. H. coninc. 2. I. groet; H. gruetet. 3. I. H. so *ontbr.* 5. I. H. Dat die; I. met f. 6. I. Jhesumme. 7. H. hen; I. H. w. eere. 8. I. Gheloofden dat haer God, haer heere; H. hoer — hoer here. 9. H. Alsijt; I. ghescreven. 10. H. hen; I. hem noch soude. 11. I. eenre; H. ere maecht. 15. I. H. die *ontbr.* 18. I. Ende gh. 19. I. gheesten; I. H. jaeghde; I. hij uut. 20. I. v. hij met siere. 21. I. wijnden gh. hij sijn. 22. I. Droegh voets hij op dwater; H. over dwater.

So datter Joden een groot deel
Gheloofden claer ende gheheel

25 Dathi ware die Gods zone,
Worden si zo gram om dat gone
Ende met felheden so bestaen,
Dat sine te hant daden vaen

(I. Fol. LXXIX. Die princhen vanden papen
v. l.)

30 Ende die meestren vanden Joodscafen,
Ende leverden mi, dats waer,
Om dat ic rechtre was daer,
Ende seiden dat openbaere,
Dathi ware een toverare

35 Ende jeghen hare wet wrachte.
Ic, die mi niet en wachte
Ende haren woorden gheloofde (*) dan,
Dede doen gheeselen den man,
Ende gaffen hem over alsoe;

40 Ende si cruustene doe,
Ende leidden doot int graf.
Mijn ridders waren hoedren daer af,
Ende bleven daer bi,
Want die Joden badens mi;

45 Nochtan is hi op verstaen

Vs. 23. H. dat der — en. 24. I. clare. 25. H. godsonc. 26. I. om tghone; H. omt gone. 28. H. thant; I. deden. 30. H. Entie meestre der; I. meesters vander. 31. H. leverdenne. — mi *ontbr.*; I. dat es. 32. I. richter. 35. I. haer wed. 37. I. hare; I. H. gheloofde. 38. I. Ic dede. — doen *ontbr.* 39. H. gaven hen; I. hem *ontbr.* 40. I. cruustenne. 41. I. H. leydenne. 42. I. Mine ridders; H. riddren; I. H. hoedren *ontbr.* 43. I. Behoeders, ende; H. Hoeders, ende blevenre bi. 45. I. opghestaen.

(*) Het HS. heeft *gheloofden*.

Des derden daghes ende wech ghegaen.

Doe dit die papen hoorden spreken,

Wart hare felheit so ontsteken,

Datsi minen ridders gaven

50 Vele ghelts van haren haven,

Om datsi segghen souden clare,

Dathi hem ghestolen ware

Van sinen jonghers bi nachte,

Doe hem niement daer en wachte.

55 Al namen mine ridders gheniet,

Nochtan en zweghen zijns niet

Si en daden die waerheit verstaen,

Hoe Cristus was opghestaen,

Ende hoe hem tpaepscap ghelt gaf

60 Om datsi zwighen zouden daer af.

Here, dit is al die waerhede,

(E. Fol. LXV. v. 1.) Ende waer dat yement anders zede,

So houdet over loghene, here.

Ghelooft den Joden min noch mere,

(I. Fol. LXXIX. v. 2.) 65 Waert datsi anders seiden u.

Uwer moghentheit hebbic nu

Die waerheit gheseit clare,

Alst gheviel in mine vierscare." —

Pylatus was wijs ende vroet,

Vs. 46. H. derds daghs; I. daechs. 47. I. die Joden h. 49. H. ridders. 50. I. ghels van hare; H. ghelds ende horre. 51. I. sij soudn seggen cl. 52. H. hen. 53. I. H. jongheren. 54. I. H. Doens hem niemen. 55. I. Aldus n. m. ridderen; H. Alse n. minen ridders. 56. H. Nochtan soe en; I. H. sij n. 57. I. Sine. 58. H. op verstaen. 59. I. hoe *ontbr.*; H. hen dpaepscap. 61. H. dits; I. al *ontbr.* 62. I. H. waert; I. dat u y.; H. ieman. 63. I. loghenne. 65. I. Van dat zij a. seggen u. 66. I. heb ic. 67. I. w. al gh. 68. H. Alsoet; I. Hoedt gh. onder die v.

- 70 Ende dachte wel in sinen moet,
 Dat versumet ware alte groot
 Ane Jhesus Cristus doot,
 Ende hem daer omme op enighe daghe
 Daer na zoude volghen plaghe,
 75 Ende dattie Joden souden
 Op hem werpen die scouden,
 So dat hi voren heeft ghesint
 Ende den keiser doen bekint
 Hoe dat daer ghevaren ware (*),
 80 Eer dat hem quame ander mare.
 Hem seide waer sijn waen:
 Hi wert daer zeder om ghevaen
 Ende in enen kerker ghedaen.
 Ende also hi hadde verstaen
 85 Dat aen sijn lijf zoude gaen,
 Doodde hi hemselven zaen.
 Ooc wert Jherusalem die stat
 Al ghedestruert na dat,
 Datmen scone bescreven vint,
 90 Ende die moeder at haer kint
 Eermen die stat mochte winnen:
 So groten hongher wasser binnen.

Vs. 71. I. verswijmt (*er zal versuymt bedoeld zijn*); H. versuemt.
 73. H. Ende dat om eneghe; I. Ende dat in eeneghen dagen. 75. I. H.
 dat die. 77. H. vore; I. gesendt. 79. I. H. daer gh. w. 80. I. H.
 dat *ontbr.*; I. quam andere; H. andre. 82. I. H. warter; I. sindert;
 H. sider; I. H. omme. 83. I. karker. 84. I. H. als; I. hij heeft v.
 85. H. ane; I. Dadt over hem soude. 87. H. Doe wart; I. werdt Jh.
 in die. 88. H. ghestruert. 92. H. groet; I. was daer b.

(*) Het HS. heeft: *daer ware ghevaren.*

Hier of die hystorie voor ende na
Vintmen scone in Scolastica,

- 95 Ende ooc salic van dien
Hier na setten, mach gheschien,
Gans mi God van hemelrike,
Die ghelooft si ewelike!

**Noch van Nichodemus, ende ander
dinc. — XXXVIII.**

Nychodemus en doet gheen ghewach,
Dat Jhesus opten Donredach

(L. Fol. LXXV. v. 2.
[Fol. LXXX.
r. l.]) Savonts met [sinen] jongheren at

- In Symoens huse daer hi zat,
5 Daer hi in broot ende in wijn
Maecte den lichame zijn,
Daer hi sine jonghers mede
Monichde daer ter stede,
Ende ooc den quaden Judas;
10 Nochtan was Cristus zeker das
Datten Judas verraden zoude;
Nochtan so en woude
Hi Judas, wats gheschiet,
Dat sacrament wederzegghen niet,
15 Om dat hine niet en woude blameren

Vs. 93. I. H. af distorye; H. vore. 97. I. Jans; H. Ans.

Titel. H. van Nichodemuse. Vs. 1. I. H. en *ontbr.* 2. I. donderdach;
H. donresdach. 3. H. Savonds; I. H. m. sinen j. 4. I. haus — sadt.
5. I. H. brode. 7. I. H. jongheren. 8. I. Muenechde; H. Moneghde.
11. I. Dat hem. 12. I. Nochtans zone w. 13. H. Hi Judase. 14. I.
Tsacrament; H. Dsacrament. 15. H. niene; I. en *ontbr.* — wilde.

- Voor dandre noch scandaliseren ;
 Want hadden dandre gheweten
 Wies hem Judas hadde vermeten ,
 Si hadden te hant omme dat
- 20 Ghedoot optie selve stat :
 Daer bi heelde Cristus die dinc ,
 Door al dat hem aen sijn leven ghinc.
 Hier omme pleechtmen over al ,
 Daer die priester monighen zal
- 25 Onder tfolc openbare ,
 Dathi niement en is contrare
 Dat sacrament te ghevene dare :
 Al kende hine moordenare ,
 Hine mochts hem niet wedertrecken ,
- 30 Om datter tfolc op zoude mecken ,
 Ende die ghene midts desen
 Gheblameert zoude wesen ;
 Mar hi , dat verstaet ,
 Die tsacrament daer ontfaet
- 35 In hoofd zonden onwaerdelike ,
 Ontfaet sijn doemsel ewelike.
 Dus so maecte Cristus
 Dat eerste sacrament aldus —
 Dat was den heilighen lichame zijn —

Vs. 16. H. Vore dandre ende sc. ; I. Vore dandere ende scandeleren.
 17. H. haddent ; I. dandere. 18. H. Wes. 19. H. haddenne thant ; I. H.
 om. 20. H. Ghedoedt daer op tie stat ; I. Gh. daer op die stadt. 21.
 H. bi hal Cr. ; I. bij zweech Cr. 22. I. Door al *ontbr.* — aen dleven ;
 H. ane tleven. 24. I. mueneghen. 25. I. Onde tvolck. 26. I. niemenne ;
 H. niemene. 27. I. H. Tsacrament. 28. H. kinde. 29. I. mochs.
 30. I. tvolc ; H. tf. omme soude. 33. I. hij die dat. 34. I. Die d. ts.
 o. ; H. dsacrament. 36. I. Hij ontfaet sijn doemsteel e. 37—48. I. *De-
 ze twaalf verzen ontbr.* 38. H. Dierste. 39. H. sine.

- 40 Beide van brode ende van wijn ,
 Daer hi sine jonghers mede
 Monichde ter zelve stede ,
 (E. Fol. LXVI. r. 1.) Eer hi van hem scheiden woude ;
 Want hi wiste wel dat hi zoude
 45 Te hant daer na sijn ghevaen ,
 Ende datsi hem of zouden gaen.
 Doude eewe hier indt ,
 Ende dat huwe testament beghint
 Mids Cristum , zijt zeker das ,
 50 Die dalre eerste priester was
 (L. Fol. LXXX. r. 2.) Ende dat sacrament van dien outare
 Alre eerst maecte dare ,
 Daer elc priester macht heeft af :
 Ghelooft si hi diet ons gaf !
 55 Nychodemus en seit ooc niet
 Hoe Judas Gode verriet ,
 Hoe Cristus inden hof ghinc
 Daer en dat Joodscap vinc ,
 Hoe Pieter sijns messaecte ,
 60 Hoemen nachts met hem waecte ,
 Hoemen leidde te zire confusen
 Tote Anna ende te Cayphas husen ,
 Hoemen hem al dien nacht mede
 Onwaerde ende scande dede ,

Vs. 40. H. wine. 41. H. jongheren. 43. H. hen. 45. H. Thant.
 46. H. af. 47. H. int. 48. H. dnuwe. 49. I. Midts. 50. I. Die
 deerste. 51. H. dsacrament ; I. tsacrament vanden. 54. I. gaff. 55.
 I. en *ontbr.* ; I. H. zeeght. 58. I. H. Daerne. 60. I. snachts ; H.
 snachs. 61. H. Hoemene I. tsier ; I. siere. 62. H. Te Annen ; I. Te
 Annas ende tot C. h. 63. I. hem *ontbr.* — den. 64. I. Onweerde
 hem ende.

65 Also men in die ewangelie vint :
 Dies en seit Nichodemus twint.
 Dat coomt lichte bi dien
 Dat hijs niet en hadde ghesien
 Ende des nachts niet en was daer bi.

70 Daer bi zo beghint hi
 Daer hijt eerst ane zach :
 Dat was des morghens , alst was dach
 Ende men mit hem openbare
 Ten ghedinghe quam ter vierscare ,

75 Daer men mit hem dinghen ghinc,
 Also ghi voren horet die dinc.
 Want wilen en mochte nieman
 Meer dan hi hadde ghesien an
 Van eersten yet bescriven :

80 Dat laet men nu zere bliven !
 Want si die nu dichten ,
 Willent al berichten

(E. Fol. LXVI.
 r. 2.) Dat gheschiet te deser wilen
 (Nochtan datsi in hondert milen

85 Niet en waren daert gheschiede),
 Alsoot hem zegghen die liede;

(I. Fol. LXXX.
 v. 1.) Wedert loghene si ofte waer ,
 Si settent in scrifte daer;

Vs. 65. I. in dewangelien ; H. in dewanglisten. 66. H. Des en seeght ;
 I. Des en zeeght hij niet een twint. 68. H. niene. 69. H. Ende snachs
 niene ; I. En snachts. — daer *ontbr.* 70. I. Dair omme b. 71. H.
 ansach. 72. I. H. smorghens. 76. H. vore ; I. hoerdet. 77. I. en *ontbr.*
 78. I. hijs gh. h. an. 79. I. H. Van geesten yet. 80. I. laedt. — nu
ontbr. 81. I. zij dit nu. 82. I. Ende willent. 85. H. Niet na en.
 86. H. hen. 87. I. Weder het lueghene zij off ; H. oft. 88. H. int
 scrift ; I. gheschrifte.

- Si slaen die waerheit vanden monde
 90 Mids den valschen orconde ,
 Dat hem te voren bringhen
 Loghenaren van vele dinghen :
 Ende die waerheit blijft verzweghen.
 Dits moort van hem dies pleghen.
 95 Men sal emmer lieghen niet
 In hystorien , wats gheschiet ;
 Want *hystoron* , in Griexscher tale ,
 Dat is *zien* , dat weet wale ;
 Ende daer of , alsic versta ,
 100 So is comen *hystoria* ,
 Om datse niement dichten en mach
 Dan die ghene diese aen sach.
 Elc dichter , waer hi si ,
 Hoede hem emmer dat hi
 105 Uter waerheit niet en kere ;
 Want vintmen valsch zine lere ,
 So is hi , na mine wete ,
 Een val[s]ch dichtere , een valsch poëte ,
 Wies boeke men te handen
 110 In een vier zoude verbranden ,
 Ende sal verliesen dichters name
 Te sijnre eweliker blame.

Vs. 89. I. Ende sl.; I. H. den *ontbr.* 90. I. Met v. oirconden. 91. I. Die hem; H. hen. 92. I. Lueghenen; I. H. van meneghen d. 94. I. Dit es; H. hen. 97. H. *hysteron*, in Dietsche t.; I. *hystorie*, weedt wale. 98. I. *sien*, in Griexer tale; H. w. men w. 99. H. daer na af; I. af. 101. I. dats; I. H. niemen. 102. I. diet aen. 103. I. dichtere; H. dichtre. 105. H. niene. 108. I. H. valsch; H. dichtre. 109. I. bouc; H. thanden. 112. I. ziere; H. sire.

Dan Cristus verrisenisse, sine oppaert,
 ende hoe hi sine apostelen sende den
 heilighen gheest, ende hoe si
 schieden. — XXXIX.

Doe die Joden Cristum vinghen,
 Ende hem sine jonghers of ghinghen
 Ende al zine vriende inder noot,
 Ende si wisten dat hi was doot,
 5 Hadden si al tghelove verloren
 So wat hi hem te voren

(I. Fol. LXXX. v. 2.) Ghepredict hadde ende ghedaen:

(E. Fol. LXXVI. v. 1.) So dat tghelove moeste staen

Allene op een wivekijn:

10 Dat was Maria, die maghet fijn.

Sine jongheren hadden in haren waen

Dathi niet op en zoude staen,

Mar al doot bliven zoude

Alse puer mensche in die moude,

15 So dat tghelove, alsic screef,

Allene op Marien bleef

Van des Vridaghes, dathi ant cruce hinc,

Tot des Zondaghes, dattie zonne opghinc,

Daer die Saterdach tusschen leecht.

20 Daer bi ist datmen noch pleecht

Opten Saterdach te mere

Titel. H. verrisene — hi sinen apostlen; I. v. ende van sijne opv. —
 hij sinen a. — hoe dat zij. Vs. 2. I. H. jongeren af. 3. H. alle. 5.
 I. H. alle. 6. H. hen. 9. I. Alleene aen een. 10. H. maeght. 13. I.
 Maer dat hij al. 14. I. m. op die. 17. H. Van sVridaeghs; I. Van
 tsVriendaechs. — an tcruce. 18. I. H. Tote tSondaechs, dat die. 19.
 I. H. leeght. 20. H. pleeght.

Haer dienst doen ende ere.

Maer doe Cristus was verresen

Ende hem vertoende dien ende desen

25 Vijfwerf opten Paesdach ,

Daer men met live ane zach ,

Gheloofden zine jonghers eerst das

Dathi met live verresen was.

Weet ooc, doe Cristus verschiet

30 Ende die ziele uten lichame schiet ,

Voeren godheit ende ziele met

In die helle al onghelet ;

Nochtan en wert vander godheiden

Cristus lichame nie ghescheiden.

35 Doe die helle was ghestoort ,

Also ghi voren hebt ghehoort ,

Keerde die ziele weder af

Ten lichame in dat graf.

Daer verresen over een

40 Godheit , ziele ende menscheit ghemeen ,

Ghelijc datsi alle te samen

In Marien lichame quamen.

Nie zeder en schiet die godheit

(1. Fel. LXXXI. Van Jhesus Cristus menscheit ,

45 Noch nemmermeer sceden en sal :

Dit zullen wi gheloven al.

Vs. 22. I. Haren ; H. Hare ; I. H. d. te doene. 24. I. vertoechde d. en d. 25. I. Vierwaerf. 26. I. H. menne — aen. 27. I. H. jongheren. 30. I. uut hem liet ; H. uut hem sciet. 31. I. H. Voer. 34. I. H. niet. 35. I. ghestort. 36. I. Alse ; H. vore. 38. I. H. Toten. 40. H. ende z. ; I. ende *ontbr.* 41. I. Wel gh. also sij tsamen ; H. tsamen. 43. I. zinder ; H. sider. 44. I. menschelicheyt. 46. H. selewi.

Nu moghedi vraghen waer bi
 (E. Fol. LXVI. v. 2.) Cristus niet op en voer doe hi
 Vander doot was verresen,
 50 Maer viertich daghe na desen
 Beidde al tenen gader
 Eer hi voer te zinen vader.
 Daer sijn goede redene toe:
 Want die apostelen behoefden (*) doe
 55 Gods troost herde wel,
 Ende dat en mochte niement el
 Doen dan Cristus, twaren;
 Want ware hi op ghevaren
 Te hant doe hi was verresen
 60 Ende glorificeert hadde ghewesen,
 So en hadden daer na moghen
 Aensien gheen menschelike oghen,
 Ende zonder hem te scouwene an
 Met lichame ghelijc enen man,
 65 So en hadden si nemmermeer verstaen
 Dathi op ware ghestaen
 Metten live, wats mochte ghescien
 (Si hadden so zere ghewont ghesien!);

Vs. 47. I. H. moeghdy. 48. I. niet *ontbr.* 50. I. daghe van d. 51. I. Beyde hij al. 52. I. H. hij opvoer tsinen. 53. I. H. redenen. 54. I. dapostelen behoufden; H. dapostlen behoefden. 55. H. troests. 56—58 *in* I. *aldus*: Ende hem ne mochte niement el Met roukeloesen troosten verclaren; Ende waer hij dan opghevaren. 56. H. nieman. 59. H. Thant. 60. I. gheglorificeert. 61. I. Sone; H. haddene. 62. H. Aensien gheene; I. gheen *ontbr.* — menschelijck. 63. I. H. scouwen. 64. H. lichamen. 65. I. Sone — volstaen. 66. H. w. verstaen. 68. H. haddenne.

(*) Het HS. heeft *gheloofden*, maar de lezing van I. en H. is buiten twijfel de ware.

Maer doe si met goeder moete

70 Saghen sine hande ende zine voete
Voren ende na te menigher stont,
Also hi ant cruce was ghewont,
Ende dathi ooc met hém at,
So gheloofden si te bat

75 Dathi verresen was te samen
Beide met ziele ende met lichamen;
Want een gheest, wats gheschiet,
So en machmen tasten niet,
Noch hi en mach ooc niet eten.

(I. Fol.
LXXXI.
r. 2.)

80 Hier bi so wast goet weten
Dathi met live verresen was,
Also ic u te hant las.
Rechte also men een kint,
Dat hem niet en versint,

85 Allensskine smeken moet,
Alst weent ende gram is ghemoet,
Eerment te pointe can ghesetten,

(E. Fol. LXVII.
r. 1.)

Also woude Cristus letten
Ende sijn jonghers met zoeticheden

90 Ten gherechten ghelove leiden,
Ende met openbaren betoghe,
Dat nemmermeer en loghe

Noch dat niemant en mocht verkeren.

Vs. 69. I. moeten. 70. H. Saghe; I. voeten. 71. H. Vore; I. Vor —
ter m. 72. I. Also als hij. 73. I. hij daer met; H. hen. 75. I. wa-
re; H. tsamen. 76. H. zielen; I. lichame. 77. I. cenen; H. gheenen
gh. 79. H. hine. 80. I. H. so *ontbr.* — g. te w. 82. I. Also als ic
te. 83. I. Recht a. m. tkint. 85. I. Al eenskene; H. Allenskene.
86. H. w. oft gr. 88. I. wilde. 89. I. H. sine jongheren; I. zoethe-
den. 90. I. H. Ten rechten. 93. I. dat *ontbr.* — niemen en mach;
H. nieman en mochte.

Hier aen so moghedi leren

95 Waer bi Cristus te hemele niet en clam
Te hant doe hi uten grave quam.

Die scrifture maect ons ooc wijs,
Dat Cristus int aerdsche paradys
Was dese viertich daghe

100 Daer ic nu of ghewaghe.

Tusschen dat Cristus den gheest gaf
Ende dathi verre[e]s int graf
Waren rechte viertich uren,
Also ict vant inder scrifturen.

105 Ende om dat sine jonghers, twaren,
Dese viertich uren waren

In bedroeftheiden groot
Om sine jammerlike doot,
So beidde hi viertich daghe te gader

110 Eer hi op voer te zinen vader,
Also ic alte hant

Hier voren dede becant.
Ende rechte opten viertichsten dach
Die na sijn verrisen ghelach,

115 Quam hi daer sine jonghers waren

(1. Fol. LXXXI. v. 1.) Versament al in eenre scaren,

Daer hi hem troostelijc sprac toc.
Ooc seide hi hem doe:

Vs. 94. I. H. moeghdi. 95. I. H. te hemele *ontbr.* — niet op en.
96. H. Thant. 97. H. Dscrifture; I. ooc *ontbr.* 98. H. in derdsche.
100. I. H. af. 102. I. H. verrees. 103. I. rech v. 105. I. H. jon-
gheren; I. te waren. 107. I. bedroeffenesse. 109. I. beide. 110. I.
H. op *ontbr.* 111. I. ic u te; H. ic u alte. 112. H. vore. 113. I.
recht na opten. 114. I. v. lach. 115. I. H. jongeren. 116. I. Ver-
saemdt; H. Versaemt — ere. 117. I. hijse troostelike; H. hen. 118.
H. hen.

- » Ic vare te minen vader,
 120 Die vader is uwer allegader.
 Den heilighen gheest zal ic u
 Cortelike senden na nu ; ”
 Ende vele ander woorde so sprac
 Hi onder hem ende vertrac
 125 Van goeden trooste goet ende claer.
 Ooc was sijn moeder Maria aldaer.
 Doe saghen si claerlike
 (Fol. LXVII. 1. 2.) Dathi op voer te hemelrike.
 Daer si dus saghen opwaert ,
 130 Sprac een stemme ter vaert :
 » Ghi manne van Galylee ,
 Wat bescouwedi opwaert mee ,
 Dus zere met wonder bevaen ?
 Also ghine op zaghet gaen
 135 Ten hemele van hier neder ,
 Also sal hi comen weder :
 Dat sal wesen also hi zal
 Dese werelt doemen al :
 So sal hi comen al dier ghelike
 140 Dat hi voer te hemelrike ,
 Daer hi elken loon sal gheven
 Van dathi hier heeft bedreven . ”
 Doe die elfste dach quam

Vs. 120. H. algader ; I. uwer aller vader. 122. H. Cortelinghe ; I. na *ontbr.* 123. I. Ende oic v. a. woirden hij sprac. 124. I. Onder hem lieden ende v. ; H. hen ende daer v. 125. I. H. tr. scone ende. 126. I. H. Oec zoe was. — Maria al *ontbr.* 130. H. ene ; I. st. metter. 132. I. scoudi ; H. bescoudi. 133. I. wondere ; H. wondre. 134. I. ghine saeght opgaen ; H. ghine saghet op g. 137. I. H. als hi al. 138. I. H. d. sal. 139. I. c. in die gh. H. c. inde gh. 140. I. Als hij.

Dat Cristus hier na te hemel clam ,
 145 Quam die heilighe gheest in vier ghelike
 In die apostelen ghemeenlike
 In een huus besloten allene ,
 Daer si alle in waren ghemene.
 Ende also zaen , in waren dinghen ,
 150 Als si den heilighen gheest ontfinghen ,
 Was hare stoutheit so groot ,

(I. Fol. LXXXI.
v. 2.) Datsi en ontsaghen zweert noch doot :

Also waren si ontsteken.
 Ooc so consten si doe spreken
 155 Alle talen diemen vant ,
 Ende si consten alte hant
 Alle scrifturen ende clergien ,
 Also meesters van theologien.
 Si waren also volc dat is dronken ,
 160 Dat met des heilichs gheests voncken
 Ontsteken is altemale.
 Maniere , ghedane ende tale
 Worden doe verwandelt meest :
 Dit wrachte daer die heilighe gheest.
 165 Te samen bleven si aldus
 Tote in die maent van Julius ,
 Ende deelden al ghemene

(E. Fol. LXVII.
v. 1.) Datsi hadden , groot ende clene ;

Vs. 144. I. H. Na dat. — hier na *ontbr.*; I. hemele; H. hemle. 145. H. de; I. in *ontbr.*; I. H. viers. 146. H. dapostlen; I. dapostelen ghemeennentlike. 147 en 148. I. H. In *omgekeerde volgorde*. 148. I. H. in *ontbr.* 149. I. ware. 150. H. Alsi den. 151. I. haer. 152. H. Datsi nontsaghen. 154. I. H. so *ontbr.* 157. H. ende alle cl.; I. scr. in cl. 158. H. meestre. 159. I. als. 160. I. met tsheylichs gheest. 162. H. Mainiere. 166. H. ipde; I. H. Junius.

- Want sine hadden anders af
 170 Te leven dan datmen hem gaf.
 Sinte Pieter, des ghelooft,
 Bleef van hem allen thoof
 Ende paeus in Cristus stede.
 Sine misse, die hi dede,
 175 En hadde niet meer aen, voor noch na,
 Dan die woorde, alsic versta,
 Die Cristus sprac met zinen monde
 Des Donredaechs ten avontstonde,
 Dat dat eerste sacrament was
 180 Ghemaect, alsic u hier voren las,
 Ende een *pater noster* daer toe:
 Dit was die misse doe,
 Ende niet meer, voor noch naer:
 Aldus stont menich jaer.
 185 Zeder sijn paeuse ghecomen,
 Dierre meer toe hebben ghenomen,
 Also *introitum* ende *graduale*,
 (I. Fol. LXXXII. Epistelen, ewangelien also wale,
 r. l.) *Kyrieleyson* ende *alleluia* alsoe,
 190 *Gloria in excelsis* ende *credo*,
Prefacio ende *sanctus* voort,

Vs. 169. I. H. si en. 170. I. levenne. — dat *ontbr.*; H. levne —
 hen. 172. I. vanden anderen th.; H. vanden andren th. 175. I. Ende h.
 nemmeer, verre no na; H. En h. nemmeer an, vore. 178. I. Sdonder-
 daechs ter; H. Sdonresdaeghs ter avenstonde. 179. H. Dat dierste; I.
 Daer deerste. 180. I. H. Ghemaect *ontbr.* — Also ic; H. vore. 181.
 I. H. eenen. 183. H. nemmeer, vore; I. vore of n. 184. H. stoedt.
 185. I. Sindert; H. Sider; I. H. comen. 186. H. Dierre; I. Die m. dair
 toe. 187. I. Als; I. H. *introito*; I. *gradale*; H. *gredale*. 188. I.
Epystolen; H. *Epistlen*, *ewangilien* altemale. 191. I. *Prophecien*
 ende.

- Dat nu al ter missen behoort ,
Collecta , secreta ende *complenden* ,
 Dat *ite* daer die missen op enden ,
 195 Ende vele anders dincs dat ic u
 Onghenoemt late nu.
 Dat en hieltmen twint dan
 Doe die heilighe kerke eerst began ;
 Maer omme maken te mere
 200 Gods dienst ende sijn ere ,
 So hebben die paeuse , zonder waen ,
 Alle dese dinc daer toe ghedaen ,
 Ende elc heeft sijn bedieden al ,
 Alsic hier na zegghen zal.
 205 Rechte opten vijftienden dach
 Die in die maent van Julius ghelach
 (Dats die dach , als men ons zeit ,
 (E. Pol. LXVII. v. 2.) Daer der apostelen dach op leit)
 Doe schieden si ghemeenlike
 210 Harentare in aertrike ,
 Also hem Cristus hadde doen verstaen.
 Hi hadde ghesproken : » Ghi sult gaen
 In die werelt , weder ende voort ,
 Predicken des gheloven woort ,
 215 Ende dopen daer toe mede
 Inden name der driefvoudichede :

Vs. 192. H. m. hoert. 193. I. H. *Collecten* ; H. *secreten*. 194. I. H. Ende *ite* ; I. op *ontbr.* 195. I. dincs *ontbr.* ; H. dings. 197. H. Des en ; I. Des een twint en hilt dan. 199. I. H. om. 200. I. H. sinc. 201. I. pause saqn. 202. H. Al ; I. dese *ontbr.* — dinghen. 203. I. bediet. 205. I. H. Recht ; I. op den viertiensten. 206. H. inde ; I. H. Junius lach. 207. I. Dat es. 208. H. apostlen ; I. dach in I. 210. I. Hier ende dair in eerdrike. 211. H. hen. 213. H. Inde. 214. I. Ende pr. des gheloeves ; H. sgheloeven. 216. I. driefvoudichede ; H. driefvoldechede.

Die ghedoopt wort int ghelove fijn,
Sal zeker behouden sijn.

Als ghi staet voor die heren,

220 Dien ghi prediken sult ende leren,

So en voorpeinst niet wat

Ghi segghen zult, want optie stat

Sal u ghegheven sijn ghewelt

Wat ghi hem daer zegghen zelt.

225 Selke tekene, als ic doe,

(1. Fol. LXXXII. r. 2.) Seldi doen ende meerre daer toe."

Aldus zo ghinghen si uut,

Noord, oost, west ende zuut,

Ende predicten ende leerden

230 Daer si tfolc mede bekeerden.

Dit sijn zij die pylare dan,

Daer die kerke eerst op began

Ende op ghesticht is, dies ghelooft,

Daer Cristus of is thooft,

235 Ende wi alle zijn sine lede,

Die ontfaen hebben kerstenhede

Ende verbeidende sijn salichlike

Die ghemeenscap in hemelrike,

Daert al sal comen teenre scaren

240 Die Gode kindre op aertrijc waren,

Vs. 217. H. werd; I. wert inden name mijn. 219. H. Alse — vore.
220. I. Die. 221. I. Sone. 222. I. want *ontbr.* — op die. 223 *en*
224. I. *Deze beide verzen ontbr.* 223. H. gh. werden gh. 224. H.
hen. 226. I. meer. 227. I. H. Dus. 228. I. w. o. ende z. 230. I.
zij tvolc; H. si volc. 231. I. zij *ontbr.* — pylaren. 232. I. H. eerst
ontbr. 233. I. H. des. 234. I. H. af. 235. I. sijn sijn l. 238. I.
Dat gheselschap van h. 239. H. tere. 240. I. Die Gods kinder op eer-
derike; H. Die Goede k. (*Men wachte zich, dit voor het adj. goede*
aan te zien. De naam van God wordt in H. steeds Goed, Goeds,
Goede geschreven) — ertrike.

Ende den Lam zullen volghen na,
Ende singhen lude: » Alleluya! »

Dan sal dit arme ellende
Al comen sijn tenen ende,

245 Ende die heilighe kerke sal
Daer boven sijn versament al
In éne glorie, in één accoort,

(B. Fol. LXVIII.
r. 1.) Dat nemmermeer en wert ghescoort:
Dats onse erve, onse woninghe;

250 Hier sijnt al gheleende dinghe.
Die heilighe kerke, dat weet wel,
Dat en is niet die tempel,
Of dat huus dat daer staet,
Daer dat volc in beden gaet;

255 Maer der heyligher kerken bediede
Is sameninghe der goeder liede,
Alse paeuse, bisscoppe ende clerke,
Dese sijn die heilighe kerke,
Ende al dat leeke volc daer toe mede,

260 Dat ontfaen heeft kerstenhede
Ende in rechten ghelove waect

(I. Fol. LXXXII.
v. 1.) Ende na dat ewighe rike haect:
Dits die heilighe kerke, sijts vroet,
Niet dat huus daer men den dienst in doet.

Vs. 241. I. H. den Lamme. 243. I. die; H. arm. 244. H. ten ende.
245. H. Entie. 246. I. H. b. versaemt sijn al. 247. I. een gl. 248.
I. en *ontbr.*; H. werd ghestoert. 250. I. alle gh. dingen. 251. I. dat
ontbr. 252. I. Dan es niet dan die. 255. I. bedieden (*Desgelijks in*
H., maar daar is de fout door eene stip onder de n aangewezen en ver-
beterd). 256. I. Es versameninge der g. lieden. 257. H. Alle p. b. pa-
pen, cl. 259. H. alt l.; I. al *ontbr.* — daer toe *ontbr.* 261. H. in
gherechten. 262. H. na deweghe. 263. I. Dit es. — heilighe *ontbr.*;
H. des sijt vr. 264. I. H. Niet thuus; I. men die misse in.

Van twee regementen, ende van Petren ende
van Pauwelse, ende ander dinc. — XL.

- Twee regementen beghinnen nu,
Die ic beide wille noemen u.
Deerste is dat gheestelike,
Tander dat keyserlike.
- 5 Dat gheestelijc beghint scone
Op Jhesum, den Gods zone:
Dat keyserlike beghint dan
Op Octaviane, den goeden man;
Want Cristus, sijt zeker das,
- 10 Deerste paeus op aertrike was,
Ende Octavianus Augustus
Was deerste keiser, wi vinde[n]t dus,
Gheweldich van al aertrike:
Noit zeder en quam zjns ghelike.
- 15 In eenre tijt waren si beide:
Also mi die scripture zeide,
Was Cristus gheboren, weet voorwaer,
In Octavianus tweendeviertichste jaer,
Ende na Cristus gheboort
- 20 Dertien jaer also voort
So sterf keyser Octaviaen (*).

Titel. I. van Peteren — Pauluse, ende oec mede van a. d.; H. van Petre ende P. Vs. 1. I. H. regimente. 4. I. H. Dander es dat; I. keyserrijcke. 5. I. H. gheestelike. 6. I. H. Op Cristum; H. godsonc. 7. I. keyserrijcke. 10. I. p. in eerderike; H. p. in ertrike. 11. I. Ende Octaviaen. 12. I. die ierste k. wij lesent dus; H. vindent. 13. I. eerderike. 14. I. Nye sinder; H. Nie sider q. sijn. 15. H. ere. 16. I. Als; H. mi dscripture. 17. I. H. Want Cr. gh. wart over (H. vore) waer. 18. I. H. In Octaviaens. 19. H. na ontbr. 21. H. staerf; I. st. die k.

(*) Het HS. heeft *Octoviaen*.

- (E. Fol. LXVIII.
r. 2.) Jhesus Cristus , dats zonder waen ,
Was die hoochste ende deerste mede
Die ter werelt hielt paeus stede.
- 25 Een ewangelie seit dat
Jhesus Cristus paeus zat
Tweendedertich jaer alsoe
Ende ooc drie maende daer toe ;
Nochtan Jan Gulden mont
- 30 Maect ons op Matheus cont ,
(I. Fol. LXXXII.
v. 2.) Dat Cristus leefde voorwaer
Al uut drie ende dertich jaer
Ende ooc also vele meer , alsic las ,
Also van Kersavonde tot Paeschen was.
- 35 Also las ic openbaer ,
Dat het was vijf dusedent jaer
Nader werelt eerste beghin
Ende ooc twee hondert , een min.
Na die passie ons heren
- 40 Sat Pieter paeus met eren
In dat lant van Orient ,
Vier jaer ofte daer omtrent.
Namaels so quam hi voort
TAntyochen in die poort ,
- 45 Ende besat den stoel daer
Achte daghe ende seven jaer.

Vs. 23. H. endie ierste. 24. I. spaeus. 25. H. Ene ; I. H. zeeght.
27. I. Dertien jaer ; H. jare. 28. I. ooc *ontbr.* — maenden. 29. I.
Guldemont. 30. I. H. op Matheuse. 31. H. vore waer. 33. I. H. ooc
ontbr. 34. H. van Kerssavonde ; I. H. tote. 35. I. H. Oec las ic open-
bare. 36. H. Dattet ; I. het *ontbr.* ; I. H. jare. 37. I. H. ierst. 38.
I. h. jaer , een. 42. I. off ; H. oft. 43. I. so *ontbr.* 44. I. Tot An-
thiochen. 45. I. besadt ; H. dare. 46. I. dagen ; H. jare.

Te Romen quam hi na dat,
 Daer hi den paeus stoel besat
 Vijfendetwintich jaer ende zeven maent

50 Ende achte daghe onghewaent.

Twe epistelen maecte dese here,
 Die de heilighe kerke prijst zere.
 Vele jongheren hadhi ghemeen,
 Daer Marcus of was een,

55 Dien hi uter vonten hief

Ende sonderlinghe hadde lief,
 Die ene der ewangelien screef,
 Alsoot Zinte Pieter bedreef;
 Want Marcus en hadt niet al ghesien:

60 Dies maecte hem Pieter vroet van dien

Mids den heilighen gheeste doe,

(E. Fol. LXVIII. Die hem beiden halv daer toe.
 v. i.)

Niet langhe na dit ghesciede
 Dat Pieter uut sende vele liede

65 Van sinen jongheren, voorwaer,

Om tghelove topenbaren hier ende daer,

(I. Fol. LXXXIII. Daer Sinte Marcus een of was,
 r. i.)

Die de eerste kerke, als ic las,
 Stichte in Alexandrien,

70 In die ere Cristus den [I. des] vrien.

Vs. 47. I. H. Te Rome. 48. I. bezadt. 49. H. jare. 50. H. Ende oec a.; I. dagen. 51. H. epistlen. 53. I. H. hadde hi. 54. I. aff; H. af. 56. H. Dien hi zond.; I. Ende ontbr. — hadde hine l. 57. I. een. 58. I. Also alst. 59. H. had; I. h. al n. gh. 60. I. H. Des; H. vruet. 61. I. H. gheest. 62. H. hen. 63. I. H. na dat dit. 64. I. Sinte Peter seinde v. lieden; H. Zendde Peeter v. l. 65. H. j. uut v.; I. j. hier ende daer. 66. H. Omt gheloeve te baerne h. en d.; I. Om ontbr. — te predeken voirwair. 67. I. H. Marc — af. 68. I. H. deerste. 70. H. In dere; I. Cristi; I. H. des vryen.

- Paulus quam te Romen daer na ,
 Ende huerde een scuere , als ic versta ,
 Niet verre buten der poort ,
 Daer hi in vertrac Gods woort .
- 75 Metten broedren die daer quamen ,
 Die sine heilicheit vernamen .
 Ende omme dat die wise Seneca ,
 Neroens meester , alsic versta ,
 Daer niet en dorste gaen omme dat
- 80 Sijn meester den kerstenen was hat ,
 So senden si brieve onderlinghe
 Ende waren ghevriende zonderlinghe ,
 Die welke brieve , zonder waen ,
 Grote wijsheit hebben bevaen
- 85 Ende van leringhen grote bediede .
 Noch so hebben vele liede
 Dese zelve lettren in Latijn ,
 Die zwaer ghenoech te verstane zijn .
 Pieter die was deerste die sette
- 90 Die viertich daghe met wette
 Te vastene voor Paeshdach ;
 Ende ooc , alsict ghescreven zach ,
 Sette hi te vastene voort
 Den Advent voor Gods gheboort ,
- 95 In ghedinckenes ende eren

Vs. 71. I. H. Pauwels q. te Rome. 72. H. eene. 75. I. H. broedren. 76. I. Ende sine. 77. I. H. om; H. dat *ontbr.* 78. I. m. was, a. 79. I. niement en; H. niene; I. H. om. 80. I. m. vanden k. was gehaedt; H. was ghehat. 81. I. sende hij. 85. I. H. groot; I. bedieden. 86. I. lieden. 87. I. Die selve letteren. 88. H. gnoech; I. verstaen. 89. I. H. *Het eerste* die *ontbr.* 91. H. vore. 92. I. als ic. 94. I. Den avont v.; H. vore. 95. H. ghedinken; I. ghedinckenessen ende teeren.

Der twee toecoomste ons heren :
 Deen toecoomst , als ict vernam ,
 Dathi hier neder inden vleessche quam ;
 Dander sal ten oordele sijn ,

100 Also die werelt sal nemen fijn.

Pieter ende Pouwels worden bede

(E. Fol. LXVIII. v. 2.) Buten Romen an die stede

(L. Fol. LXXXIII. l. 1.) Op enen dach ghepassijt ,

Niet teenre stede , mer teenre tijt.

105 Daer na groefmen hare lichamen

Bi Neroens palayse te samen ,

Daer onser vrouwen kerke nu steet ,

Diemen *Terebinto* heet.

Mertens coronike maect ons wijs

110 Dat doe paeus zat Cornelijis ,

Ende die Grieken doe , voorwaer ,

Dese twee lichamen stolen daer ,

Om dat sise ter avonturen

Int lant van Grieken wouden vuren.

115 Doe riepen die duvelen openbaer ,

Die in die afgode woonden daer ,

Met luder stemmen herde zere ,

Alsoot woude onse here :

» Ghi Romeine , bescuddet nu

120 Uwe gode ! Men ontvoertse u ! ”

Vs. 96. I. Den twee toecomsten. 97. H. Dene ; I. H. ic v. 98. I. H. hier *ontbr.* 100. I. Als die werel. 101. I. werden. 102. H. Buten Rome. 104. H. teere — teere. 105. H. Daer *ontbr.* — hoer ; I. hair. 106. H. tsamen. 108. H. Dm. *in Terebinte* ; I. Dm. *Interehinte* heedt. 109. I. Martens — maec. 110. I. zadt. 111. I. Daer die ; H. Dat die. 112. I. lichame steelden. 114. I. wilden. 115. H. duvle. 116. H. inde ; I. afgoden. 118. I. H. Also alst ; I. wilde. 119. I. Ghij Romeynen , bescudt ; H. bescud. 120. I. U g. — ontvoerse ; H. onvuerdze.

Die kerstine moedden dit ghescal
 Op hare apostelen al ;
 Die heidine waenden ooc , twaren ,
 Dat hare afgode ontvoert waren.

125 Dus wert al in roere ghinder ,
 Kersten , heyden , meerre ende minder ,
 Ende volchden den Grieken naer.

Doe si des worden ghewaer ,
 Worpen si die lichamen mettien

130 In enen putte , ende ghinghen vlien.

Paeus Cornelijs , die goede man ,
 Deedse uut trecken dan.

Ende doe si al ghemene
 Over hoop laghen die bene ,

135 En wiste men niet , te waren ,
 Welke Pieters of Pouwelse waren.

Doe vasten die goede lieden ,
 Ende baden Gode met mieden ,

(I. Fol. LXXXIII. v. r.) Dathi hem te kennen gave

140 Die rechte waerheit hier ave.

Doe antwoorde een stemme zaen

(E. Fol. LXIX. r. i.) Van boven , ende dede verstaen :

» Des visschers sijn die minder bene ,
 Ende des predikars die meerre allene.»

Vs. 122. H. apostlen. 123. I. te waren. 124. H. ontfuert. 125. H. al *ontbr.* 126. I. Kerstine , heydene , meere. 127. I. volgheden ; H. volghden ; I. H. nare. 128. I. des w. wel ; I. H. gheware. 129. I. met dien. 131. I. Paeus Cornelius. 132. I. H. ute. 133. H. alle. 134. I. hoepe. 135. H. wist — twaren. 136. I. Die welke ; H. Dwelke ; I. H. oft Pauwels. 137. I. H. liede. 138. I. H. met niede. 139. H. hen ; I. hem teekene g. 140. H. De. 141. H. andwerdde ene. 143. H. mindre. 144. I. Eens predikaers die meere ; H. Ende spredekers.

- 145 Doe leidmense ghescheden
 Van een in tween steden.
 Paeus Silvester quam daer na,
 Ende deelde, alsic versta,
 Ghelijc dese ghebeenten beide,
- 150 Also dathi van beiden leide
 In elcs kerke waerdelike doe,
 Ende wyhede die kerken daer toe.
 Dander apostelen, alsic zeide vore,
 Ghinghen al die werelt dore
- 155 Tghelove leren ende openbaren,
 Ende worden alle martelaren,
 Alse (*) die ghene die, zonder letten,
 Haer lijf voor tghelove zetten.

**Dat Pater Noster ende daer of die
 bediedenis. — XLI.**

Die twalef apostelen, men seit also,
 Maecten eerst den *Credo*,
 Daer die twalef punten in staen
 Die onsen ghelove aen gaen,
 5 Die ic u in Dietscher tale

Vs. 145. I. H. leyde mense; I. verscheeden. 146. I. twee. 147. I. Pauwels Silv. 148, 149. I. H. Ende d. ghelijc, als ic v. Dese gh. b. 151. I. elke — weerdelic; H. werdelijc. 152. I. wijde; H. wide de. 153. H. apostle. 155. H. Tgheloeven. 156. I. alle predicaren. 157. I. Als; H. Alse. 158. H. vore.

Titel. I. H. Die *P. N. e. d. af.* Vs. 1. H. apostle — seeght; I. men seit *ontbr.* 3. H. poente. 4. H. ane. 5. I. u *ontbr.*; H. in Dietsche.

(*) Het HS. heeft *Allc.*

Soude segghen, constic wale.
 Mar ic wille u, leeken lieden,
 Den *Pater Noster* eerst bedieden,
 So ic best can te deser stonde,

10 Dien God sprac met sinen monde,
 Die in Dietsche aldus es (*):

»Vader onse, die inden hemel es,
 Gheheylicht moete dijn name zijn!
 Toecome ons dat rike dijn;

(I. Fol.
LXXXIII.
v. 2.)

15 Dijn wille moete ghewaerden,
 Also inden hemel ende inder aerden;
 Ghif ons huden ons daghelics broot;
 Ende verghif ons onse scouden groot,
 Also wi sijn ghewoene

20 Onse sculdaren te doene;
 En leidt ons niet in coringhen,

(B. Fol.
LXIX.
r. 2.)

Maer losse ons van quaden dinghen.”
 Dese woorde al en staen niet
 Also men inden *Pater Noster* ziet,

25 Want die rime si belettet
 Dat mense zom anders zettet,
 Maer die verstandenis ende die zin

Vs. 6. I. H. Seggen soude; H. constict. 7. H. u *ontbr.* 8. H. tierst.
 9. H. teser. 10. I. Die. 12. H. bes. 13. I. moet. 14. I. Toecomen is
 ons. 15. I. Dinen w. moet. 16. I. Alsoe; I. H. h. als inder. 17. I.
 Gheeft; H. Ghef; I. H. heden; H. onse daghelike. 18. H. verghef; I.
 vergheeft ons onse mesdaet gr. 20. H. Onsen sculderen; I. sondaren.
 21. I. Ende l. — in becoringen. 22. I. verlost; H. loest — quaeder
 dinghe; I. H. (*aan het slot van dit vers*) Amen! 23. I. woorden;
 H. w. en st. al n. 24. I. ment int. 25. I. r. soe beledt. 26. I. some
 — zedt. 27. I. H. verstannesse; I. *Het tweede die ontbr.*

(*) Hiernevens staat op den kant *p̄r. n̄r. d. i. pater noster.*

Die is hier meer noch min.

Nu siet, kinder allegader:

30 Cristus aen riep »zinen vader,
Die hier boven is inden hemel:»
Daer ane moghen wi merken wel,
Dat een vader is, noch meer noch min,
Die altoos is zonder beghin

35 Inder ewigher godhede,
Die inden hemel hout zine stede,
Diemen met rechte aenroepen zal,
Want hi machtich is van al,
Sonder beghin in sijnre naturen,

40 Daer alle beghinne uut ruren,
Sonder wies hulpe nieman
Een ure gheliden en can.

Nu volghet hier thant na desen:

»Gheheilicht moete dijn name wesen!»

45 Ane dit woort moghen wi leren,
Dat wi altoos loven ende eren
Sullen den vader, die ons sciep
Ende ten edelen wesene riep,
Ende hemele ende aerde mede

50 Tonsen behoef worden dede

(I. Fol. LXXXIV. r. r.) Ende al datter binnen es.

Ooc zullen wi hem dancken des
Dathi ons gaf ontsterflic

Vs. 28. I. H. Die sijn h. 30. I. Cr. r. an sinen. 31. I. H. hier ontbr.
32. H. an. 33. H. en; I. H. *Het eerste* noch ontbr. 36. I. houdt.
37. I. Dien; I. H. men van rechte. 39. H. sire. 40. I. beginnen; I.
H. ute. 42. I. H. Eene; I. gheleeden can. 43. I. H. volght; I. te
bant. 44. I. moet dine. 45. H. An. 47. I. Den vader zelen, die.
48. I. wesenne. 49. I. hemel. 50. H. werden; I. wesen. 53. I. ont-
sterflic; H. onsterflic.

Een ziele hem zelven ghelijc,
 55 Ende meensaemheit mit hem
 Int overste Jherusalem,
 Ende onse nootdorste daghelike
 Ons verleent op dit aerdrike.

Hier na zo volghet alsoe:

60 » Dijn rike moet ons comen toe: »

Daer' an moghen wi merken wel,

(E. Fol. LXIX. v. 1.) Dat deewighe vader — ende niemant el —

Dat ewighe leven gheeft

Elken dies verdient heeft,

65 Ende dat macht ende toeverlaet

Altemale an hem staet.

Daer om sullen wi, vrooch ende spade,

Roepen op zine ghenade,

Dat wi sine gracie hebben moghen

70 Te comene voor zine oghen

In sijn ewich salich rike,

Dat duren sal ewelike.

Hier na volghet mettien:

» Dijn wille moete gheschien

75 In hemel ende in aerde met: »

Dats te verstane, dat ghijt wet,

Dat sijn wille in hemelrike

Ende ooc in dit aertrike

Vs. 54. I. H. Eene; I. z. die h. — gelyct. 55. I. ghemeensaemheit.
 56. I. H. In doverste. 57. H. noetdorste. 59. I. zo *ontbr.*; H. volght.
 62. H. niemen. 63. H. Deweghe I. gheef; I. Deeuweghe I. maer en gh.
 65. I. dat die m. 66. I. Altemael. 67. I. H. omme. 70. I. Om te
 commene; H. vore. 71. I. eeuwege salighe. 73. H. volght; I. met
 dien. 74. I. Dinen w. moet. 75. I. Inden h. e. in derde. 76. I.
 Dat die verstantesse die ghij wet. 78. I. eerderike.

Altemale gheschie ghereet,
 80 Wedert ons si lief ofte leet,
 Ende dat wi al onsen wille
 In hem setten, lude ende stille,
 Ende al nemen over goet
 So wat hi met ons doet.

85 Hier na volghet opter steden:
 » Ons daghelics broot ghif ons heden: »

(I. Fol.
 LXXXIV. r. 2.)

Daer aen moghen wi sijn vroet,
 Dat van Gode al comen moet
 Dies die mensche leven zal:
 90 Hets waer, van hem comet al.
 Ooc moghen wi merken dat,
 Dat wi om en ghenen scat
 Bidden en sullen, groot noch clene,
 Maer om onse nootdorft allene;

95 Want daer staet voren albloot:
 » Ghif ons onse daghelics broot. »
 Daer omme niet, zekerlike,
 Dat wi leven op aertrike,
 Dat en is mar een dach van heden:

100 So saen is die tijt leden.
 Tweerhande broot God gheeft,

(E. Fol. LXIX.
 v. 2.)

Daer die mensche bi leeft,
 Die leven sal ombesmet
 Aen ziele ende aen lichame met.

Vs. 79. I. gheschien. 80. H. oft. 85. H. volght; I. v. ter stede. 86.
 I. geeft; H. ghef. 87. I. anc. 88. I. van hem al. 89. H. Des; I.
 Daer aff die. 90. H. Ets; I. comtet. 92. I. en *ontbr.* 93. I. en *ontbr.*
 94. I. nootdorft. 95. H. vore. 96. I. Gheeft; H. Ghef; I. H. dageli-
 like. 98. H. Wat wi; I. eerderike. 99. I. H. Dan es. 103. I. ombe-
 ledt; H. onbelet. 104. I. Anc. — ende *ontbr.* — anc.

- 105 Teen broot [hoort] der zielen toe:
 Dats gheestelijke broot, ic vint alsoe,
 Daer die ziele bi wort ghevoet,
 Als ons Cristus selve bevroet.
 Hi sprac met zinen monde rene:
- 110 »Niet inden brode allene
 En leeft die mensche, dat verstaet,
 Maer int woort dat uut Gods monde gaet.”
 Tander broot in sire wise
 Dat is des lichamen spise,
- 115 Daer men tlijf bedraghet mede.
 Aldus zo zullen onse bede
 Ende onse meninghe wesen,
 Als wi den *Pater Noster* lesen.
 Nu volghet hier na althant,
- 120 Als ict int Latijn vant:
 »Laet ons onse sculde varen,
 Also wi doen onse sculdaren:”
 Hier aen moghen wi beseven,
 Dat God die zonden mach vergheven.
- 125 Ja, al hadde een mensche, zonder waen,
 Alle die zonden ghedaen
 Die alle menschen ye ghededen,
 God die zoudse met eenre beden,
 Die uut rechten rouwe ghinghe,

(I. Fol.
LXXXIV. v. 1.)

Vs. 105. I. H. Deen; I. hoor der; H. hoert ter. 107. I. werdt; H. werd; I. H. ghevoedt. 108. I. Also ons s. Cr.; I. H. bevroedt. 112. H. in dwoert; I. ute; I. H. Gode gaet. 113. I. H. Dander; I. siere. 115. H. dlijf bedraeght; I. dlijf ondraeght. 116. I. zo *ontbr.* — beden. 119. H. volght; I. al *ontbr.* 120. I. Als ic in Latine ghescreven v. 121. H. scouden; I. sonden. 122. I. Also — sondaren; H. onsen. 123. I. ane. 125, 126. I. H. Ja, al h. z. w. Een mensche al d. z. gh. 128. I. H. die *ontbr.*; H. ere; I. bede.

- 130 Alle (*) vergheven haestelinghe;
 Want sine grote ontfermicheit
 (David inden souter seit).
 Boven alle sine werken gaet:
 Dats ons een groot toeverlaet.
- 135 Maer datter na aldus staet:
 » Verghif ons onse misdaet,
 Also wi verghevens pleghen,»
 Dats ons herde zere jeghen:
 Daer bidden wi wrake, als ghi siet,
- 140 Over ons, en vergheven wi niet.
 Sal ons vergheven onse here,
 (E. Fol. LXX. r. l.) Wi moeten vergheven in sijn ere,
 Ofte hi loont ons met gheliken:
 Hem en can niemant ontwiken.
- 145 Hier na volghet haestelinghe:
 » En leidt ons in ghene coringhe.»
 Niet en verstaet in dit woort,
 Dat God, onse here, yement becoort
 Anders dan tallen goede,
- 150 Want hi is onse vader ende onse hoede;
 Maer onse verstaen is in desen,
 Dat hi onse hulpe wille wesen

Vs. 130. I. Alle v. sonderlinghe; H. Al v. handelinghe. 132. I. Also David; H. Also David. 133. I. al sijn; H. werke. 134. I. Dat es; H. en. 135. I. Maer dair na also staet. 136. I. Vergheeft; H. Verghef. 137. I. wij te verghevene. 138. I. Dat es. 139. H. bidde. 142. I. sine. 143. I. Off; H. Oft. 144. I. niemant; H. nieman. 145. H. volght handelinghe; I. handelinghen. 146. H. leid; I. ons niet in becoringhen. 148. H. iemene; I. H. coort. 149. I. Ander dan tote allen. 150. H. hijs; I. ons v. — ende ontbr. 151. I. Maer elc sal hem verstaen in d.

(*) Het HS. heeft *Ende v. h.*, doch wij hebben dit naar I. en H. verbeterd.

Die coringhen te wederstane,
 Als si comen ons ane,
 155 So dat wire in en duren niet.
 Lieve kinder, nu besiet
 Ende merket dat voorwaer
 Die coringhen sijn herde zwaer,
 (I. Fol. LXXXIV. Datmen die moet wederstaen,
 v. 2.)
 160 Ghelijc den ghenen die ghevaen
 Is in enen stride groot,
 Die emmer moet bliven doot
 Hine verwere hem vromelike.
 Daer omme zullen wi innichlike
 165 Gode bidden, dat hi
 Ons in coringhen sta bi,
 Die ons die viant nacht ende dach
 Ane draecht, so wat hi mach,
 Mit groter subtijlheiten,
 170 Hoe hi ons mach verleiden;
 Want hi een doot viant es
 Allen menschen, sijts ghewes,
 Daer jeghen ons nieman
 Bat dan God ghehelpen en can:
 175 Ende daer helpt hi ons gherne toe,
 Op datwi zelve willen alsoe.
 Nu so volghet hier na voort

Vs. 153. H. De; I. coringhe. 154. H. Alsi; I. H. ons c. ane. 155. I. wiere. 157. I. merct d. vore w. 158. I. H. Dat c. 159. I. H. Ende dm. 160. I. H. bevaen. 161. I. Sijn in. 162. H. emmer blivet d.; I. Ende hem verweren of bliven d. 163. I. Dus moeten sij hem weren vr. 164. H. selewi; I. wij neerstelike. 166. I. H. In c. ons sta. 168. I. so *ontbr.* 170. I. verleedden. 171. I. H. een *ontbr.* 172. I. H. Alre m.; H. sijds. 174. H. ghehulpen. 177. I. so *ontbr.*; I. H. volght; I. na ane v.

Des *Pater Noster* leste woort,
 Daer wi roepen op Gods ghenade,
 180 Dathi ons »vrie van allen quade.»

(B. Fol. LXX.
 r. 2.)

Dit woort heeft in hem beloken
 Al dat hier voren is ghesproken,
 Want hier is onse begheren,
 Dat ons God wille weren
 185 Al dat ons mach zweren
 Ende aen ziele ende aen lijf deren,
 Ende dathi alle onse dinghe
 Tenen goeden ende bringhe. Amen!

Dit is dat selve orisoen
 190 Dat Jhesus Cristus sprac, doen
 Hi menschelijc ghinc op aertrike,
 Tote sinen vader van hemelrike.
 Dese bedinghe is also goet,
 Datse elc priester zegghen moet
 195 Telken ghetide dathi doet.

(I. Fol. LXXXV.
 r. 1.)

Diese dicke seit, hi is vroet:
 Al sijn die woorden clene,
 Die sin is groot ende rene.

Dit is dat Ave Maria. — XLII.

Hoort hier die selve groete,
 Scone, bequame ende soete,

Vs. 178. I. H. Des *P. Nosters*. 179. I. Want wij. 181. I. Dat.
 182. H. vore. 184. H. *Dit vers ontbr.* 186. H. ane — ane; I. live.
 187. I. dat wij a. o. dinghen; H. al. 188. I. eynde moeten bringen. —
 Amen *ontbr.* 191. I. mensche ginc op eerderike. 196. I. H. zeeght.
 197. H. die worde.

Titel. H. Dit es die *A. M.*; I. Die *A. M.* in Dietsche. Vs. 1. I.
 hier *ontbr.*

- Daer wi mede groeten daghelike
 Die coninghinne van hemelrike ,
 5 In Dietsche, so ict best versta.
 » Ic groete di , Maria ,
 Gracien vol! die here metti zi!
 Voor alle wive ghebenedijt zidi!
 Die vrucht uwes lichamen
 10 Is ghebenedijt! Amen!”
Amen sette ic daer selve toe ,
 Omme die rime te vinden alsoe.
 Ooc weet ter waerhede ,
 Dat dinghel *Maria* niet en sede :
 15 Dat heefter die kerke toe gheset ,
 Ende Sente Jans moeder , Elysabeth ,
 Sette daer toe , ghelovets mi :
 » *Benedictus fructus ventris tui,*”
 Doe si *Maria* ontmoete ,
 20 Ende elc andren lieflijc groete ,
 Ende Elysabethten kint , datsi droech
 In haren lichame , opt kint loech
 (E. Fol. LXX.
 v. 1.) Dat *Maria* hadde ontfaen.
 Doe so sprac Elyzabeth zaen
 25 Up die ure ende ter selver tijt :
 » Die vrucht uwes lichamen is ghebenedijt.”

Vs. 3. H. met grueten. 4. I. Der c. 5. I. H. ic b. 6. I. H. gruete.
 7. I. vul , onse heere ; H. ons h. met di. 8. H. Vore ; I. allen wiven ;
 H. benedijt. 9. H. De vrocht. 10. H. Es benedijt. 11. H. setticker s. ;
 I. zeg icker s. 12. H. Om — venden ; I. vindenne. 13. I. weedt ter
 waerheden. 14. H. niene. 15. I. heft die k. daer mede gh. 16. I.
 Ende Sint ; I. H. Lijsbet. 17. I. gheloes. 19. H. si Marien ; I. H.
 ontmoette. 20. I. anderen. — lieflijc *ontbr.* ; H. groette. 21. I. H. En-
 de Lijsbetten. 22. I. op tkint. 24. I. Doen sprac Lijsbette ; H. spr. Lijs-
 beth. 25. I. H. Op ; I. ende *ontbr.* 26. H. vrocht uwes lijfs es benedijt.

Dit is die Credo. — XLIII.

» Ic ghelove in Gode den vader (*)
 Aelmachtich, die algader
 Hemel ende aerde sciep scone ;
 Ende in Jhesum Cristum, sinen zone ,
 (l. Fol. LXXXV.r.2.) 5 Onsen enighen here ghewes ;
 Die vanden heiligen gheest ontfaen es ,
 Gheboren vander maghet Marien ;
 Ghepassijt vanden quadyen ,
 Onder Pylatus moghentheit ,
 10 Ghecruust, doot int graf gheleit ;
 Ter hellen voer hi neder :
 Des derden daghes verrees hi weder ;
 Ende clam te hemele algader ,
 Ende sit ter rechter hant sijns vader ;
 15 Van daer hi weder sal comen
 Levende ende dode domen ;
 Ic ghelove inden heiligen gheest met ;
 Ende inder heiligher kerken wet ;
 Ende int ghelove der kerstenhede ,

Titel. H. Dit es dit *Cr.* in Dietsche ; I. Die *Cr.*, dair die twalef punten in zijn des kerstins gheloefs. Vs. 2. I. Almachteghen. 7. H. maeght. 8. H. van dien. 12. H. Sderds daghs ; I. daechs. 13. H. ten hemelen. 14. H. Ende set ter. 15. I. w. comen sal. 16. I. domen al. 19. I. kerstinede.

(*) Hiernevens staat op den kant de naam van den Apostel, van wien dit lid van het *Credo* afkomstig is. Zoo ook telkens bij de volgende artikelen ; en wel aldus : I. *S. Pieter.* II. *S. Andries.* III. *S. Jacob.* IV. *S. Jan ewangelist.* V. *S. Thomas.* VI. *S. Jacob die minder.* VII. *S. Philips.* VIII. *S. Bertelmeeus.* IX. *S. Matheus.* X. *S. Symon.* XI. *S. Judas.* XII. *S. Mathijs.* — Deze opgave wordt noch in I. noch in H. gevonden.

20 Alder heilighen meensaemhede ,
 Alder zonden verlatenisse ;
 Des vleeschs verrisenisse ;
 Ende dat ewelike leven. Amen! ” —

Hier hebdi alte zamen

25 Die twalef punten , zonder waen ,
 Die onsen ghelove ane gaen ;
 Die elc mensche moet gheloven ,
 Die comen wille hier boven :
 Ende die an dat minste twivelde yet ,

30 Hine bleve behouden niet.

Die apostelen , men leest also ,
 Maecten den *Credo*.

Hets waer , die woorde hier niet en zijn
 Also si ligghen int Latijn

35 In ordinancien ghesettet ,

(E. Fol. LXX.
v. 2.)

Want die rime si belettet ,
 Het moet met fortsen sijn also ;
 Maer die sin vanden *Credo*
 Is hier gheheel altemale

40 Ende meer noch min , dat weet ic wale.

(I. Fol. LXXXV.
v. 1.)

Vele liede sijn die poghen
 Hoe si andre begripen moghen ,
 Ende sien in anders oghe een mul ,
 Dies si beide haer oghen hebben vul :

Vs. 22. I. Ende in des. 23. I. Ende in dat eeuweghe; H. eweghe.
 25. H. poente. 28. I. wil. 29. I. H. an dminste; H. twide iet. 30.
 I. H. Hi en. 31. I. Dapostelen; H. Dapostlen. 32. I. desen *Cr*. 33.
 I. Het es; H. Ets — niene. 34. I. in tLatijn. 35. H. ordinanchen;
 I. ghezedt. 36. I. rime zoet beledt. 37. H. forchen; I. met zoeten sin
 a. 39. I. h. al gh.; I. H. gh. ende a. 40. I. dat *ontbr*. 41. I. H.
 die daer na p. 42. I. andere; H. andren beghripen. 43. I. in eens a.
 44. I. H. Des.

45 Daer omme moeten hem die vroeden
Jeghen die begrippers hoeden.

Hier beghinnen die paeuse op Cristum, ende
striken voort tote Kaerle, ende wat elc
sette. — XLIII.

Hier voren seide ic u aldus
Dattie eerste paeus was Cristus,
Ende dat Pieter na dat
Paeus bleef in Cristus stat,
5 Ende wat Pieter ooc sette
Te houdene inder wette:
Nu hoort van paeusen mere:
Na Pietre wart paeus ende here
Linus, die heilighe Tuscaen.
10 Hi sat paeus, zonder waen,
Elf jaer, drie maende, dertien daghe.
Dese sette, zonder saghe,
Dat wive inder kerken zouden
Hare hooft bedect houden,
15 Om datmen inder kerken
Hem te min zoude merken,
Want die oghen dicke verleiden
Den mensche uut zijnre innicheiden. —

Vs. 45. H. m. hi die. 46. H. der b.

Titel. H. striken tote Karlen voert, ende wat elc paus sette; I. toele
den groeten K. — zedte. Vs. 1. H. vore seidic. 2. I. H. Dat deerste.
5. I. zedte. 8. I. Na Peteren; I. H. p. een h. 9. I. Junius, die. 10.
I. sadt. 11. I. jare; H. maent; I. H. ende d. d. 13. I. Dat die wi-
ven. 14. I. Haer hoofden; H. Hoer hoofde. 15. I. dat mer. 16. I.
H. Hens te. 17. I. dicwyl verleedden. 18. H. sire; I. Den man ter
luxurheden.

- Gods martelare sterf hi.
 20 Cletus wert paeus, ghelovets mi,
 Ende hi waest elf jaer.
 Een Romein was hi voorwaer.
 Dese ordineerde mede
 Al te Romen in die stede
 25 Eenendetwintich priestre wel gheleert,
 Alsoe Pieter voren hadde ghevisceert (*).

[Hi screef ierst » *salutem*
 (I. Fol. LXXXV. v. a.) *Et apostolicam benedictionem.*”

- Hi starf heilech martelare.
 30 Den stoel besat daer nare
 Clemens, die oec Romein was.
 Dese sende, alsic las,
 Seven notarise uut
 (Die van sinne niene waren ruut)
 35 In seven riken, om datsi
 Vernemen zouden verre ende bi
 Die viten der martelaren,
 Ende in scriften bewaren
 Hoe dat inden hoer dinghen,
 40 Ende te Rome die bringhen.
 Hi was oec die ierst woude

Vs. 19. I. m. was hij. 20. I. Clerus — geloves. 21. I. II. hi *ontbr.*
 22. I. Die een R. was, dats waer. 24. I. Al tote R.; H. te Rome.
 25. I. priesteren. 26. H. vore.
 27. *saluten.* 30. besadt. 33. Sevenc. 34. sinnen niet w. 38. En in
 ghescriften. 39. hare. 40. te R. dan br. 41. oic deerste die w.

(*) Hier ontbreken weder in ons tekst-handschrift twee bladen of acht kolommen, loopende tot vs. 347 van dit Cap. Wij hebben deze leemte uit HS. II. aangevuld, met bijvoeging der verschillende lezingen van I.

- Dat tspaus stoel staen zoude
 Inde hoechste stede, om dat dien
 Alle die liede souden sien
 45 Ende hi alt volc weder saghe.
 Hi woude oec datmen plaghe
 Tfolc te vermene alsoe wel,
 Soemen ierst mochte na toepsel;
 Want si anders, twaren,
 50 Volmaect kersten niene waren.
 In Poenten wart hi versent daer naer,
 Ende inde zee gheworpen daer,
 Daer hi in lach langhe stonden.
 Sider soe wart hi vonden
 55 Vanden bisscop Cirille
 (Alsoet was die Gods wille,
 Doen dwater was sire verde)
 Ende te Rome gheleit in derde,
 Daer hi vele miracelen dede.
 60 Hi hilt des paus stede
 Neghen daghe ende twee maent
 Ende tien jaer (*), onghewaent.
 Anacletus na hem quam:
 (I. Fol. LXXXVI r. r.) Een Griec waest, alsie vernam.
 65 Dese ordinerde dat
 In kerstenheit telker stat

Vs. 42. spaeus. 43. In die. 44. lieden. 45. Ende dat hij al tvolc.
 46. wilde. 47. Tvolc vermen. 48. Als men m. na doopsel. 49. te
 waren. 50. Volmaecte kerstine niet en w. 51. In Ponten — versendt
 d. na. 52. in die. 54. Sindert werdt. 56. Also alst was. 57. siere.
 59. hij mirakelen vele. 62. Ende neghen jaer o. 66. kerstinhede.

(*) Het HS. heeft *tien daghe*.

Gheen clerc, jonc noch oude,
Croec noch baert voeden en soude.

Dese dede oec ghebieden

70 Over al den kerstenen lieden,
Datmen priestren (*), vroech ende spaede,
Werdecheit ende ere daede;
Want si wert sijn alder eren
Die Gods lichame sacreren:

75 Te voren en plachmens niet. —
Paus sat hi, als men siet,
Neghen jaer, twee maende met
Ende tien daghe, dus eist gheset.

Euaristus besat hier na

80 Des paus stoel, alsic versta:
Een Griec waest, als men leest,
Sijn vaeder hadde een Joede gheweest.
Dese ordineerde mede

Al tote Rome in die stede

85 Seven titele, dat ghijt wet,
Van priestren ende dyakenen met,
Die den paus, vroech ende spaede,
Verhoedden in sine predecade,
Dat hem die scalke niene betien

90 Dat hi sprake uut heresyen
Oft recht gheloeve en hilde niet,

Vs. 68. souden. 71. priesteren. 72. Weerdichede. 73. alre. 75. en
ontbr. 76. zadt. 78. ghesedt. 79. Enaristus besadt. 80. Den p. 82.
een *ontbr.* 84. tote Roman. 85. tytelen, dair ghij wedt. 86. prieste-
ren, van dyaken. 88. Verhoeden. 89. niet en. 91. Of rechte gh. en
dade n.

(*) Het HS. heeft *riddren*.

Daermen hem in begrepe iet.

Dese maecte oec mede

Dattie maghe in elker stede

95 Den huweleec sekeren souden

Van hen die vergaderen wouden ,

Ende dat die priester dan thuwelijc

Vergaderen souden feestelijc

Metter heilegher kerken bande :

(l. Fol. LXXXVI. r. 2.) 100 Dus houdment in selken lande. —

Martilie heeft hi ontfanen

Onder den keyser Troyaen ,

Ende es in Rome , als men seit ,

Bi Sente Peetre gheleit.

105 Hi besat den stoel daer

Seven maende , twee daghe , tien jaer.

Alexander wart paus doe ,

Dierste paus die hiet alsoe.

Romein was hi , ende sette mede

110 Datmen sout ten wijwatere dede

Ende water ten wine name ,

Daermen sacerde Gods lichame :

Daermen denecheit bi mach merken

Jhesu Cristi ende der kerken.

115 Hi maecte , alsic vernam ,

Ter messen : » *Qui pridie quam*

Pateretur,” ende duert alsoe om

Vs. 94. Dat die — elke. 95. Dat huwelic. 96. hem. 97. priestere dat huwelec. 100. hout ment nooh in. 102. k. Traeyaen. 104. Bij S. Peteren. 105 en 106. *Deze beide versen ontbr.* 107. werdt. 108. die ontbr. 110. wijn watre. 115, 116 *aldus*: Hij maecte ter messen , als ic vernam : *Qui pridie priusquam.* 117. duert *ontbr.* — um.

Tote: » *hoc est corpus meum,* »

Daer den lichame ons heren

120 De priestren mede sacreeren ;

Ende datmen dat sacrament

Vander edelster bloemen diemen vent

Maken soude , subtijl ende clare ,

Want alsoe te mechtegher ware. —

125 Martilie heeft hi ontfaen

Onder den keyser Adriaen ,

Doen hi paus hadde gheweest daer

Twee daghe , vijf maent end acht jaer.

Sixtus , dierste die soe hiet ,

130 Wart nu paus , alsoemen siet.

Romein was hi , eens scapers sone ,

Die vele doghden was ghewone.

Hi dede ter messen aldus :

» *Sanctus , sanctus , sanctus*

135 *Dominus Deus Sabaoth!* »

Hi gaf oec ute tghebod

Dat corporael zoude sijn

(1. Fol. LXXXVI. v. 1.) Niet siden , maer vlessen sijn ,

Ongheverwet , al wit.

140 Oec soe maecte hi dit

Dat wive niet en souden

Handelen noch bloot houden

Ghewide vate des outaren. —

Hi starf een der martelaren :

Vs. 118. Tote vort: *h. e. enim c. m.* 120. Die priesters. 122. vint. 124. te menegher. 128. ende. 130. als men. 131. sceppers. 132. duechden. 133. Hier dede hij ter. 136. uut gebod. 138. Niet linen m. vlassin f. 141. Dat die w. 143. Ghewiede vaten vanden o.

145 Hi wart onthoeft, dats clare,
 Doen hi twee maent ende tien jare
 Ende eenendetwintich daghe, als men leest,
 Salech paus daer hadde gheweest.

Cellephorus wart paus ghemaect.

150 Goet man was hi ende wel gheracct.

Een Romein was hi algader:

Een hermite was sijn vader.

Dese sette ende woude

Dat paepschap vasten soude

155 Vore Paeschen seven weken,

Om datsi boven den leken

Alsoe vele meer daeden

Penitentien ende weldaeden.

Ter messen dede hi also:

160 » *Gloria in excelsis Deo,*»

Dies men te voren niene plach.

Ende datmen opten Kerstdach

Drie messen soude singhen,

Dede hi oec toe bringhen.

165 Dierste messe gaet ane

Als ierstwerf crayt die hane:

Dan soe naket middernachte,

Om dat Cristus, die God almachte (*),

Tier tijt oedmoedechde hem

Ys. 145. clær. 146. maende — jaer. 149. Colloporus. 152. heremite. 154. Dat dat p. 155. Voer. 160. *in exc.* doe. 161. niet en. 166. yersweerf. 167. n. der m. 168. dat Cr. God almachte. 169. Te diere tijt oetmoedichde.

(*) Het HS. heeft *die godermachte*. Misschien beteekent dit *de goddelijke magt hebbende*. Doch, twijfelachtig als deze verklaring is, achtte ik het raadzamer, de lezing van I. in den tekst op te nemen.

170 Gheboren te sine in Bethleem.

Dandere es inde dagheraet,
Om dat die herdden, dat verstaet,
Anebedden ten selven stonden

(1. Fol. LXXXVI. v. a.) Tkint inde wieghe ghebonden.

175 De derde es opten dach,
Daermen in verstaen mach
Den dach des lichts, alsic vernam,
Daer onse verloestenesse op quam. —
Ghemartilijt soe wart hi,

180 Ende gheert Sente Peetre bi.
Elf jare was hijt ende mee
Drie maent, twintich daghe ende twee.
Iginus (*), die een Griec was,
Wart nu paus, alsic las.

185 Dese sette ende woude
Dat peterne ende pete hebben zoude
Dkint dat ter vonten quame.
Ene epistle screef hi bequame
Vander drievoldechede

190 Ende vander incarnatien mede.
Hi was paus drie jaer,
Drie maent, ses daghe vorwaer.
In Sente Peeters kerke wart hi
Begraven, alsoe lesen wi.

Vs. 171. Dander es in die. 172. herden. 174. in die. 175. Die.
177. lichts. 178. verlossere ave q. 179. soe ontbr. — werdt. 180. gheert
S. Peteren. 181. jaer w. hij e. 182. Paus twee maent. 183. Iginus.
184. Wardt. 185. Die s. 186. petren e. metren h. souden. 187. Een
kint datter. 188. Een epystele. 189. drievuldicheden. 191. p. vier j.
194. aldus so l.

(*) Het HS. heeft *Iginus*

- 195 Pius wart paus na dien ,
 Ende was een Ytalien.
 Dese maecte ende woude
 Datmen Paeshdach houden soude
 Altoes opten Zondach ,
 200 Dies men te voren niene plach.
 Ende om dat vele liede dan
 Sere twivelden hier an ,
 Soe quam dinghel van hemelrike
 In eens bisscops ghelike ,
 205 Ende gheboet dat si souden
 Paeshdach opten Zondach houden.
 Dese sette oec dat
 Datmen Joeden telker stat
 Ten doepsele ontfanen soude ,
 210 Die kersten werden woude.
 (L. Fol. LXXXVII. r. 1.)
 Inne vinde niet wel dat ,
 Hoe langhe hi paus sat.
 Anichetus quam hier na
 Van Surien , alsic versta.
 215 Dese verboet den papen oec
 Te voedene baert ende croec ,
 Ende ronde crunen souden sceren.
 Daermen den bisscop soude sacreren ,
 Souden drie bisscoppe sijn toe ,
 220 Want dapostlen plaghen alsoe ;
 Ende ten erdsbisscop alsoe wale

Vs. 198. Dm. Paesschen dach. 200. niet en. 201. lieden. 202. twi-
 velen. 207. zedte. 208. tot elker. 209. doopsel. 211 en 212 in om-
 gekeerde volgorde aldus: Hoe langhe hij paus zadt, Niet wel en vindic
 dat. 213. Anichenis. 214. Van Syrien. 219. Daer souden drie bis-
 scoppen. 220. dapostelen plagens. 221. certschen bisscoppe.

- Souden comen altemale
 Die bisscoppe die daer sijn
 In sire provincien termijn,
 225 Ende hem doen onderhoerechede. —
 Dese hilt des paus stede
 Elf jaer, der maende drie
 Ende vier daghe, alsoe ict zie.
 Sother wart paus ghecoren,
 230 Was ute Campanien gheboren.
 Dese sette oec ende woude
 Dat gheene nonne en soude
 Ter kerken gheven wierroec,
 No ghewijt vat handelen oec,
 235 Maer datsi wijle draghen souden,
 Alsoe die nonnen noch houden.
 Hi sette oec, alsoe ment scout,
 Dan gheen wijf en ware ghetrouwt,
 Die priester en hadse bracht te gadre
 240 Met wille van moedre ende van vadre
 Ofte harre naester maghe. —
 Hi sat paus eenendetwintich daghe,
 Drie maent ende ellef jaere,
 Ende starf oec martelare.
 245 [E]leutherius, alsic versta,
 Een Griec, wart paus hier na.
 Coninc van Bertaingnen, Lucius,
 Screef an desen paus aldus

(1. Fol.
 LXXXVII. r. 2.)

Vs. 223. bysscoppen. 224. ziere. 227. maenden. 228. als ic zie. 230.
 Ende was uut. 233. wyeroec. 235. wielen. 236. Also zij noch ter tijt h.
 237. sedte oec, als men se. 238. Dat gheene. — en *ontbr.* 239. gadere.
 240. moeder — vadere. 241. harer. 243. Vier m. 244. oec *ontbr.*
 245. Elencherius. 246. werdt. 247. van Bertanien.

- Dat hi kerstendoem wilde ontfaen.
 250 Die paus sende daer zaen
 Hen tweene diene althant
 Doepten ende al sijn lant.
 Ende daer int lant telker stat
 Daer een bisscop der afgode sat,
 255 Dede hi sitten, alsic las,
 Enen bisscop die kersten was.
 Dese sette oec ende woude
 Datmen niemanne werpen en soude
 Uut sinen state, ute sinen grade,
 260 Hine ware tierst van sire mēsdade
 Berucht int openbare:
 Om dat Cristus wiste clare
 Dat Judas was en quaet,
 Dien hi nochtan liet in sinen staet,
 265 Om dat hi niet ghewroecht en was. —
 Eleutherius, alsic las,
 Starf en heilech martelare.
 Paus sat hi vijftien jare,
 Seven maent, daghe vive:
 270 Doen schiet hi vanden live.
 Victor, dierste die soe hiet,
 Wart doen paus, alsoemen siet.
 Hi was gheboren uut Affrike.
 Dese gheboet nernstelike

Vs. 251. Hem. 253. daer *ontbr.* 255. Daer dede hij setten. 257. oec
ontbr. 258. niement. 259. uut s. gr. 260. w. eerst v. siere. 261.
 Betuucht. 263. cen. 264, 265 *aldus*: Die nochtan in sinen staet
 Bleef, des hij niet ghewroucht was. 267. cen. 268. zadt. 269. Seven
 dage ende der maenden vive. 271. deerste pacus so h. 272. Wardt d.
 p. almen. 274. nerenstelike.

275 Dat die liede emmer souden
Den Paeschdach des Sondaghs houden,
Tusschen dat de mane viertiene
Ende eenendetwintich, na minen siene,
Na hore prime out ware:

280 Dus houdment noch alle jare.
Dese sette oec ende gheboet

(l. Fol. LXXXVII. v. 1.) Datmen elken mensche ter noet
Kersten daede talre stonde
Soe waer datmen water vonde. —

285 Hi starf heilech martelare,
Doen hi twee maent ende tien jare
Ende tien daghe paus hadde gheweest,
Alsmen inde coronike leest.

Zepherinus wart paus na dat,
290 Ende was van Rome der stat.
Dese sette oec, twaren,
Dat elc kersten van twalef jaren
Spaeschdaghs ter kerken quame
Ende Gods lichame daer name;

295 Ende dat die vate des outaren
Tennen oft glasen waren;
Ende datmen ten ghesetten tide
Der priesteren ordenen wijde
Met groeter sollempniteit,

300 In als volx jeghenwerdecheit. —

Vs. 275. lieden. 276. tSondaechs. 277, 278 *aldus*: Tusschen dat die mane Eenendetwintich daghe, na minen wanc. 280. houdt men. 281. oec *ontbr.* — ende hij gheboodt. 282. mensche *ontbr.* 283. doen soude talre. 288. Also men in die corniken. 289. Lepherinus. 290. van Roman. 291. te waren. 292. kerstijn. 293. Spaeschdaechs. 295. dat *ontbr.* — vaten. 296. Teenin oft glasin. 297. teenen gh. 298. ordene. 300. al svolcx jeghenwoirdicheit.

Paus sat hi neghen jaer,
Ses maent, tien daghe daer.

Calixtus wart paus gecoren,
Een heilech man, van Rome gheboren.

305 Dese maecte, alsoe wijt scouwen,
Die kerke van onser vrouwen
Over die Tybre die riviere;
Ende oec quatertempren viere
Zette hi inden jare. —

310 Hi starf heilech martelare,
Doen hi vijf jaer paus hadde gheweest,
Twee maent, tien daghe, als men leest.

Urbanus wart paus doe,
Die ierst den name hadde alsoe,

315 Gheboren ute Rome der stat.
Dese ordeneerde oec dat
Dat ghewijde vate souden

(l. Fol. LXXXVII. v. 2.) Tennen sijn, selverijn oft gouden.
Valerianuse bekeerde hi,

320 Die edel was ende vri,
Sente Cecilien brudegoem,
Ende gaf hem dat kerstendoem,
Die soe heilech wart daer nare
Dat hi starf martelare.

325 Dese paus was nochtan
Van gheslachte een edel man,
Ende wijs daer toe mede

Vs. 301. jare. 302. Seven m. ende tien dagen dare. 305. Dese dede maken, als wijt. 307. de r. 308. oec *ontbr.* — quader temper. 311. adde. 315. uut Romen. 317. Die ghewyede vaten. 318. Tennen sijn, silveren of g. 319. Valerianus. 321. brudegomme. 322. kerstendomme. 327. Ende edel daer.

- In doeght ende in suverhede,
 Dien men om sine doeght groet
 330 Dicwile die stat verboet.
 Int leste wart hi ghevaen
 Ende in enen kerker ghedaen,
 Daer hi langhe in doeghde sere:
 Doen wart onthoeft die here.
 335 In desen tiden, alsic merke,
 Begonste die heileghe kerke
 Ierstwerf thoren bederve
 Te besittene rente ende erve
 (Want daer te voren, sekerlike,
 340 Leefde dpa[e]pscap na ghelike
 Dat dapostlen wilen plaghen
 Te levne in horen daghen):
 Dat was van ghelde ende van haven,
 Dat hen deen ende dander gaven
 345 In aelmoesenen, te waren,
 Om datsi mate liede waren. —]

- (E. Fol. LXXI. r. 1.) (*) Achte jaer regneerde hi,
 Elf maende, twalef daghe daer bi.
 Pontius die Romaen
 350 Wart paeus hier na zaen,
 Ende wart in ellende ghesent,

Vs. 328. duechden — suverheden. 329. Diemen om sijn dueght. 332. karker. 333. doechde. 334. werdt hij o. 335. tijde. 337. te haren. 338. renten. 340. dat paepschap magherlike. 341. Ghelije dapostelen. 343. Want sij hem moesten laven. 344. Bij dat hem. 346. lieden. 348. I. H. maent. 351. I. werdt; I. H. ellenden.

(*) Hier vangt ons tekst - handschrift weder aan.

Daer hi martelare is gheënt.

Te Romen wart hi zeder bracht ,

(1. Fol. LXXXVIII. r. r.) Ende daer gheleit in sijn gracht.

355 Dese sat paeus vijf jaer ,

Twée maende, twee daghe daer.

Nu seit men voort aldus

Dat paeus wart Cyriacus ;

Maer omme dathi den stoel liet ,

360 Als tpaepscap weder riet ,

Ende te Coolne nam sinen wech

Metten elf dusentech

Magheden , die hi alle dede

Kersten te Romen in die stede ,

365 So en is hi niet met

Int ghetal der paeuse gheset.

Paeus was hi , alsomen waent ,

Een jaer ende drie maent.

Encheros quam hier na :

370 Een Griec wast , alsic versta.

Datmen bisscoppe mochte verwandren

Vanden enen stoele ten andren ,

Vs. 352. H. hi in martilien es ; I. ghehendt. 353. H. Te Rome — sider ; I. sindert. 354. H. sine. 355. H. jare. 356. I. H. maent ; I. acht daghe ; H. dare. 357. H. seeght ; I. H. men voirwaer a. 358. I. H. Dat nu w. p. Cyr. 359. I. H. om. 360. I. H. Alst paepscap. 361. I. te Cuelene ; H. te Coelne. 362. H. ellef. 363. H. Maeghden ; I. Maechden dien. 364. H. te Rome. 366. I. paeusen ghesedt. 367. I. alsmen. 369—371 in I. , met twee verzen meer, aldus :

Antheros quam hier naer.

Een Griec was hij voirwaer ;

Ende brachte op hier na

Datmen mochte , alsic versta ,

Die bysscoppen verwanderen

369. H. Ancheros. 370. H. was hi , alsic. 371. H. bisscop. 372. I. stoel ten andereu.

- Ende datmen der martelaren vite
 Bescriven zoude met vlite,
 375 Sette dese in sine jare ;
 Ende hi sterf ooc martelare.
 Drie jaer hi paeus sat
 Ende vijftien daghe in die stat.
 Fabianus wart paeus doe ,
 380 Een Romein , ic vint alsoe.
 Dese Fabianus was
 Metten andren , alsic las ,
 Daer men den paeus kiezen zoude.
 Een duve quam daer also houde
 385 Uten hemele op sijn hoot ,
 Ende sprac tote hem albloot :
 » Du sout paeus sijn , » dats waer.
 Dus so coossen God daer.
 Hi sette , alsict ghescreven zach ,
 390 Datmen opten witten Donredach ,
 Dat crisma soude sacreren ,
 Dattie bisscoppe noch hanteren.
 Hi leidde een heilich leven.
 Martelie wart hem ghegheven
 395 Onder Decius , den here ,
 Die de kerstine haette zere.
 Dertien jaer sat hi paeus doe ,

(E. Fol. LXXI. r. 2.)

(I. Fol. LXXXVIII. r. 2.)

Vs. 375. I. Dit sette hij in s. jaren. 376. I. H. hi *ontbr.* 377. I. zadt. 378. H. inde. 380. H. vindt. 382. I. anderen , alsoe ic. 384. I. H. Eene. 385. H. hemle ; I. hemel — hoofd. 386. I. sprac te hem. 387. I. Du saelt p. s. dat es. 388. H. koesene ; I. coessenne God aldaer. 389. I. H. als ic bescreven. 390. I. donderdach ; H. donresdach. 392. I. H. Dat die ; I. byscoppen. 393. I. Ende he leyde. 397. H. jare.

- Twalef maende , elf daghe daer toe.
 Donacianus wart paeus dan ,
 400 Een verdoemt kersten man ,
 Want hi den zondare ontleide
 Hope van ghenaden ende ontseide.
 Een consilie was omme dat
 Versament te Romen in die stat ,
 405 Daer tsestich bisscoppe waren ,
 Die uut gaven , te waren ,
 Met goeden ripen rade ,
 Dattie zondaren ghenade
 Hebben zullen Gods ons heren ,
 410 Die hem te penitencien keren. —
 Ic en vant niet noch en las
 Hoe langhe dese paeus was.
 Cornelius wart paeus hier na :
 Romein was hi , als ic versta.
 415 Dese sette , na sijn gheren ,
 Dat priesters mochten zweren
 Om zekere zake , om ware dinc.
 Hi dede ooc daer toe sijn ghehinc ,
 Datmen Pietre ende Pouwelse beide
 420 In andren steden leide.
 Decius , die felle here ,
 Maecte desen martelere ,

Vs. 398. I. Neghentien maent; H. maent. 399. H. Novacianus; I. Novacius. 401. H. sonderen. 403. I. H. Eene concilie w. om. 404. I. Vergadert te; H. Versaemt te Rome inde. 405. I. byscoppen. 406. H. ute g. twaren. 408. I. H. Dat die; I. sondare. 410. H. hen. 411. I. H. In vant. 415. I. Die — begheren. 416. I. priesteren; H. priestren. 417. I. seker. 418. I. Hij deder oic toe. 419. I. Dm. Petrus e. Pauwels. 420. I. anderen. 422. I. martelare.

Doe hi twee maende, drie jare

(I. Fol. LXXXVIII. v. 1.) Ende tien daghe hadde gheseten dare.

425 Lucius was Romein mede,

Die daer ooc hielt die stede.

(E. Fol. LXXI. v. 1.) Dese hadde ooc gheset

Dat twee priestre, drie dyakene met

Biden bisscop sijn zouden,

430 Om gherecht ghelove te houden.

In ellenden wart hi ghesint.

Te sire kerken keerde hi sint,

En[de] Valerius, die tyran,

Dede hem thoof ofslaen dan,

435 Doe hi paeus hadde gheweest daer

Drie daghe, drie maende, drie jaer.

Stephanus wert paeus na dat,

Gheboren van Romem der stat.

Dese sette in zinen daghen

440 Dat priesters niet en zouden draghen

Daghelijcs ghewijde ghewaden,

Sonder als misse daden:

Noch houdent die priesters zoe.

Doe hijt bracht hadde daer toe

445 Datmen die afgode of werp,

Al waest hem te doene scerp,

Wart hi onthoof in ene stede,

Vs. 423. I. maent ende drie jaer. 424. I. dair. 426. I. hilt sine stede. 427. I. Die. 428. I. priesteren ende drie dyaken. 429. I. H. b. altoes sijn. 430. I. gherechte. 432. H. Tsire; I. siere. 433. I. H. Ende. 434. I. H. af. 435. I. dare. 436. I. H. maent; I. jare. 438. H. van Rome. 439. I. zedte in sine. 440. I. priesteren; H. niene. 441. H. Daghelijc. 442. I. als zij. 443. I. priesteren; H. priestren. 445. I. H. dafgode af. 447. I. in die stede; H. een.

Daer hi stont ende misse dede,
 In sijn vierde jaer, dat ghijt wet,
 450 Twee maende, vijftien daghe met.

Sixtus dander nu paeus was:
 Een Griec was hi, als ic las.
 Dese sette ende woude
 Datmen ghene misse en soude

455 Doen opten outhare,
 Die voren niet ghewijt en ware.

Hi ende Felicissimus
 Ende met hem Agapitus

Worden onthoofd, dats waer,

(I. Fol. LXXXVIII. v. 2) 460 Doe hi elf maende ende een jaer
 Ende ses daghe paeus hadde ghesijn:
 Dus las ict int Latijn.

Dyonisius wert paeus hier na,
 Eens monics zone, alsic versta:

465 Wanen hi was, en vintmen niet.
 Dese was die eerste die schiet

(E. Fol. LXXI. v. 2.) Kerchove ende prochien met,
 Ende heeft elker prochien gheset
 Haren pape ende termine,

470 Ende dat elc andren tsine
 Laten zoude met goeden vreden,
 Want papen gherne over treden.

Vs. 448. H. stoet. 449. I. dat *ontbr.* — ghij wedt. 450. I. H. maent. 453. I. zedte. 454. H. Dm. engheene. 455. I. op die openbaer outare. 456. H. vore. 458. H. hen. 459. I. dat es. 460. I. H. maent. 461. I. seven d. 462. I. H. Dus soe las. 464. I. H. moencs. 465. I. en *ontbr.* 466. I. iersten; H. ierst; I. H. *Het tweede* die *ontbr.* 467. I. Kerchoven. 469. I. p. eenen t. 470. I. H. Om dat elc anderen.

Martelare sterf hi, alsmen zeecht,
 Ende wart biden paeuse gheleecht,
 475 Doe hi drie maende ende twee jaer
 Paeus hadde gheseten dare.

Felix wart paeus nu:
 Romein was hi, dat zegghic u.
 Hi sette datmen misse
 480 Op die ghedinckenisse
 Der martelaren doen soude,
 Om Gods ons heren houde.

In sine kerke wert hi begraven,
 Die hi maecte met zire haven
 485 Op een mijlkijn Roman bi.
 Martelare zo sterf hi.

Hi sat paeus, alsmen waent,
 Drie jaer ende tien maent.
 Euticianus, die Tuscaen,

490 Wart paeus hier na zaen.
 Dese groef, wien zoos wondert,
 Tweendeviertich ende drie hondert
 Martelaren metter hant.

Hi sterf martelare, als ict vant,
 495 Doe hijt achte jaer hadde gheweest,

^{(l. Fol.}
 LXXXIX. r. 1.) Tien maende, viertien daghe, alsmen leest.

Gayus wert nu paeus ghecoren,

Vs. 473. I. zegt. 474. I. H. paeusen; I. ghelecht. 475. I. H. maent;
 H. jare. 476. I. daer. 478. I. dat *ontbr.* — seg ic. 479. H. messen.
 480. H. Op ghedinkenessen. 481. I. martelien soude doen. 482. I. Als-
 men hier voren heeft gheploen. 484. H. m. van sire; I. siere. 485. I.
 mile; H. mijlken Rome. 486. I. zo *ontbr.* 487. I. zadt. 488. I. H.
 Twe; H. jare. 489. I. Euticiamus; H. Enticianus. 491. I. w. dat w.
 494. I. ic. 495. H. achte *ontbr.*; I. jare. 496. I. H. maent.

Was van Dalmacien gheboren.

Dese sette ende woude

500 Dat onghelovich volc niet en zoude
 Kerstine wroeghen van enigher dade,
 Dat hem soude doen onstade,
 Ende dat papen noch clerken en zouden niet
 Te rechte staen also goet als yet

505 Voor rechters die waerlijc waren.

Hi starf heilich martelare,

(E. Fol. LXXII. r. 1.) Doe hi vier maende ende elf jaer
 Paeus hadde gheseten daer
 Ende neghen daghe daer toe voort.

510 Vanden paeusen meer nu hoort:

Marcellinus, alsict gome,

Wart nu paeus, ende was van Rome.

Keyser Dyoclecianus

Dwanc desen Marcellinus,

515 Dat hi den afgoden wierooc gaf.

Ene consilie quam hier af

In Campanien, te waren,

Daer twee hondert bisscope waren,

Twintich min, dat verstaet.

520 Daer verlijde hi zine misdaet

Met berouwe herde groot.

Vs. 498. I. Hij was. 499. I. ende bij w. 500. H. volo *ontbr.* —
 niene. 502. H. hen; I. hem d. s. o. 503. I. p. of cleric; H. pape no
 cleric en soude. 504. H. als g. 505. H. Vore rechtte die werelec; I.
 rechtte die weerlic; I. H. ware. 506. I. staerff. 507. I. drie; I. H.
 maent — jare. 508. I. H. dare. 510. H. paus. 511. I. H. als ic.
 512. H. van Romen. 513. I. Die keyser. 515. H. wierroec. 516. I.
 concilie. 517. I. H. In Campanien. 518. I. bysscopp:n; H. bisscoppe.
 520. I. belyde. 521. I. berouwenessen gr.

Asschen spraeyde hi op zijn hoot,
Ende dede een hare an.

Den bisscoppen bat hi dan

525 Datsi hem sijn oordeel setten:

Hi wout aen gaen zonder letten
Voor dathi hadde misdaen.

Die bisscoppen antwoorden zaen,
Dat dat niet wesen en soude

530 Dat die minder doemen woude

Den meerren, ende seiden met:

(1. Fel. LXXXIX. r. 2.) » Pieter, u meester, als ghi wel wet,
Lochende ooc Gods, dat's waer.

Wie was vanden apostelen daer,

535 Diene doemen dorste dan?

Ghi weet wel zelve, nieman.

Maer hi ghinc uut haestelike,

Ende weende bitterlike.

Daer omme doemt u zelve nu

540 Met uwen monde, dat raden wi u."

Te hant so antwoorde hi:

» So doeme ic uten stoele mi,

Ende ic vermeensaemt hier al

Datmen mi ter aerden doen sal."

545 Voort sprac hi wenende zere:

» Ic en bin niet waert der ere

Vs. 522. I. sprejde. 523. I. H. eene. 526. I. wilt; H. woudt ane.
527. I. H. Vore. 528. H. bisscoppe antwerdden. 530. I. mindere; H.
mindre; I. H. d. zoude. 531. I. meerderen e. zeyde. 532. H. uwe;
I. wel *ontbr.* — wedt. 534. H. apostlen. 535. H. verdoemen. 536. I.
H. w. selve wel n. 540. H. raede; I. radic u. 541. H. Thant soe
antwerdde; I. so *ontbr.* 542. H. doemic; I. domt uten. 543 en 544.
I. *Deze beide verzen ontbr.* 543. H. vermeesaemt. 544. H. men *ontbr.*
546. I. Ic *ontbr.* — ben n. weerdich; H. In ben.

- (E. Fol. LXXII.
7. 2.)
- Dat ic priester bliven zoude ,
 Want die begheerte vanden goude
 Mi also ghierich maecte ,
 550 Dat ic der waerheit missaecte.”
 Voor den keiser ghinc hi zaen ,
 Die hem thooft of dede slaen ,
 Om dathi verlijde dare
 Dathi warich kersten ware.
- 555 Doe hi twintich daghe onwaerde
 Ghelegghen hadde boven die aerde ,
 Baerde hem Sinte Pieter dan
 Marcellise , den goeden man ,
 Ende hiet hem , zonder beide ,
- 560 Dat hine in die aerde leide.
 Zeven jaer , twee maende , daghe vijftien
 Sat hi paeus , na minen ziene.
 Marcellijs , die Romaen ,
 Wart te paeuse doe ontfaen.
- 565 Dese sette te Romem in die stat
 Vijftien cardenaelscape , omme dat
 Si vrooch ende spade zouden
 Doopsele ende sepulture houden.
 Om dathi eren en woude niet
- (I. Fol.
LXXXIX. v. 1.)
- 570 Die afgode , alst hem die keyser hiet ,
 So dede hi hem , also las ic ,

Vs. 548. I. H. die *ontbr.* 550. I. w. besaecte. 551. I. H. Vore. 552.
 I. af; H. th. dede af sl. 553. H. verlide; I. verlijdde al d. 554. I.
 ghewarich. 555. H. dertich d.; I. dertich jaer o. 556. I. H. b. derde.
 558. I. Maercellinen. 560. I. H. in derde. 561. I. H. maent; H. vijf-
 tiene. 562. I. Sadt. 565. H. Dese dede te Rome inde; I. zedte. 566.
 I. cardinale; I. H. om. 569. I. dat die heeren en wilden niet. 570.
 H. Dafgode; I. Dafgode laten , als hem. 571. I. also *ontbr.*

- Beesten hoeden ende quic ;
 Ende om dat sine clerke nachts quamen
 Ende sine uten stalle namen ,
 575 Deden die keyser weder vaen ,
 Ende slotene inden stalle zaen
 Biden beesten , daer hi starf :
 Sint dathi den stoel verwarf
 Achtien daghe ende vijf jaer.
 580 Nu hoort wat volghet hier naer :
 Eusebius , die Griec was ,
 Wart paeus nu , als ic las.
 In sinen tiden , als wi leren ,
 Wert ghevonden dat cruce ons heren :
 585 Daer omme sette hi feestelike
 Te vierne int kerstenrike
 (E. Fol. LXXII. v. 1.) In Meye den derden dach. —
 Paeus sat hi , als ict zach ,
 Twee jaer , twee maende doe
 590 Ende vijftien daghe daer toe.
 Melchiades wart paeus nu.
 Dese sette , dat zegghic u ,
 Onder kerstenheit ende woude
 Datmen niet vasten en zoude
 595 Des Donredaghes noch Zondaghes met ,
 Daer omme dattie heidine wet

Vs. 572. I. hueden. 573. I. clercken snachts. 574. I. zij hem. 575.
 I. Dede hem die. 576. I. H. stal. 579. H. jare. 580. I. H. volght ;
 H. nare. 584. I. H. Wart vonden ; I. teruce ; H. dcruce. 586. H.
 vierne *ontbr.* ; I. in k. 588. I. H. Paeus was hi ; H. alsoe ; I. H. ic.
 589. I. jare. 590. H. vijfendetwintich. 592. I. zedte. — dat *ontbr.*
 595. I. Sdonderdaechs no tSondaechs ; H. Sdonresdaghs no Sondaghs.
 596. I. H. dat die ; I. heydenne.

Dese twee daghe hilt , twaren ,
 Datsi heilighe vastene waren. —
 Drie jaer, zes maende hi paeus zat
 600 Ende achte daghe , wi lesen dat.

**Danden paeus Silvester, ende van den keyser
 Constantijn, hoe dathi bekeerde ende vele
 dueghden dede. — XLV:**

Silvester wart paeus ghecoren ,
 Een heilich man , van Romen gheboren ,
 Die eerste die also hiet.
 Dese , als men bescreven ziet,
 5 Maecte een consilie hier na

(I. Fol.
 LXXXIX, v. 2.)

In die stat van Nichena.
 Daer vergaderden teenen hope
 Driehondert ende achtien bisscope,
 Die kersten ghelove daer
 10 Ontbonden ende maecten claer.
 Die paeus ooc daer sette
 Vele rechte ende wette,
 Ende vrijde daer die kerke,
 Dats noch ghenieten die clerke,

Vs. 597. I. te waren. 598. H. Datsi twe heileghen waren; I. helich
 vasten. 599. H. jare. 600. I. d. soe wij.

Titel. H. p. Silvestre, e. van k. Constantine, hoe hi b. — doeghden;
 I. Deze titel ontbreekt, loopende de volgende 214 verzen (Cap. 45 in
 E.) onmiddelijk achter het voorgaande hoofdstuk door, zoodat, wat in E.
 Cap. 46 is, in I. Cap. 45 wordt. Vs. 1. H. Silv. die w. 2. I. H.
 van Rome. 3. H. Dierste; I. Deerste die alder ierst zoe h. 4. I. also-
 men. 5. I. H. eene concilie; I. daer na. 6. H. Inde; I. H. van Ni-
 chea. 9. I. tkersten; H. dkersten. 11. I. zedte. 12. I. rechten. 13.
 H. vride; I. wijde. 14. I. H. die ontbr.

- 15 Mids den keyser Constantijn ,
 Die hi mitten handen zijn
 Doopte ende bekeerde mede ;
 Des welcs Constantijns lede
 Inder vonten , ter selver stont ,
 20 Van lazarien worden ghesont ;
 Want hi teerst , zijt zeker das ,
 In alle zine lede lazars was.
 Dit was die eerste keiser die
 (E. Fol. LXXII. Kerstendom ontfinc ye ,
 v. 2.)
 25 Ende ooc die kerke vrijde mere
 Dan anders dede enich here.
 Tote noch , also men leest ,
 So en hadde niement gheweest
 Die lien dorste clare
 30 Dathi recht kersten ware ;
 Want die keysere waren heyden ,
 Die daer na laghen leiden
 Hoe sise des lijfs beroofden
 Die aen Cristum gheloofden ,
 35 Also den paeusen wel scheen :
 Want luttel ofte en gheen
 Mochts ontgaen tote hare
 Hi en starf martelare ,
 Also ghi voren hebt ghehoort.
 40 Nochtan waest na Gods gheboort

Vs. 15. I. H. k. Constantine. 16. I. H. Dien — sine. 21. I. eerst.
 22. H. al. 23. I. Hij was ; I. H. deerste. 25 en 26 in I. *aldus* : Ende
 oec der kerken eere Meer dede dan eenich heere. 25. H. vride. 27. I.
 als men. 28. I. So *ontbr.* ; H. nieman. 31. I. keysers. 34. I. H. anc.
 35. I. Alsoe. 36. H. oft ; I. en *ontbr.* 37. I. En mochte. 38. I. Hinc
 staerf. 39. I. Alsoe ; H. Als ghi vore.

Driehondert jaer, alsict las,
 Eer Constantijn keiser was,
 Daer menich martelare binnen
 Sijn bloet storte van minnen.

(L. Fol. XC.
r. 1.)

45 God en woude niet ghedoghen,
 Dat sine kerke zoude hoghen
 Mids hem die sloeghen ende tortten,
 Maer mids hem die stortten
 Om tghelove hare bloet.

50 Bedwonghen kersten was noit goet:
 Kerstenheit is edel alsoe,
 Daer en mach niement comen toe,
 Die verstandenesse heeft ghenomen,
 En moet uut eyghenen wille comen,

55 Daert die heilighe gheest in sint.
 Die heilighe gheest, als men vint,
 Werct waer dat hi wille,
 Ende elre so staet hi stille.

Daer omme so seit dat Latijn,
 60 Dat vele lieden gheroepen zijn
 Ende luttel liede vercoren:
 Dits dat wi daghelics horen
 In die ewangelie lesen.

(E. Fol. LXXIII.
r. 1.)

Nochtan sal onse ghelove wesen,

65 Die wel doet ende daer in volstaet

Vs. 41. I. H. als ic. 44. I. stortte. 45. I. wilde. 46. H. k. zonder
 h.; I. boghen. 47. H. hen; I. sl. en corten. 48. H. hen; I. storten.
 49. H. Omt gh. 50. I. nie. 52. H. niemen. 53. I. H. verstantnesse.
 55. I. Daerne die — zendt. 56. H. De; I. vendt. 57. I. Wercket. —
 dat *ontbr.* 58. I. eldere. — so *ontbr.* 59. I. H. so *ontbr.*; I. zeghet;
 H. reeght. 60. H. liede. 61. I. lieden. 62. I. Dit machmen dagh. h.
 63. I. H. dewangelie. 64. I. ons. 65. I. Dat weldoen — volstaen.

Dathi in dat ewelike leven gaet,
 Ende die anders doet dathi sal
 Inden eweliken helschen wal.
 Aldus so stont dat kerstenheide,

70 Also ic u hier voren seide,
 Bedruet herde zwaer
 Wel omtrent driehondert jaer,
 Dat luttel yement dorste lien
 Dathi was van Cristus pertyen.

75 Daer si misse zouden lesen,
 Dat moeste heymelike wesen
 In kelren ofte in crochten,
 Ofte ofweghes in hagedochten.

(1. Fol. XC.
r. 2.) Daer toe hadden si, als ic las,

80 Enen outhaer die houten was,
 Binnen hol als een scrine,
 Dien vier kindre, al zonder pine,
 Droeghen wel met vier ringhen,
 Daer men heimelicste volbringhen

85 Mochte den dienste ons heren,
 Om dat ontsien van quaden heren.

Sinte Pieter ende dander mede
 Die na Cristum hilden den paeus stede,
 Songhen alle op dien outhaer

90 Tote Silvesters tiden daer.

Vs. 66. H. in deulijc l.; I. in deeuwelike l. sal gaen. 67. H. Entie.
 68. I. val. 69. I. H. Dus soe stoet. 71. H. sware. 72. H. jare. 73.
 H. ieman. 75. I. Daer hij m. soude l. 76. H. heimelec. 77. I. In
 kerken; I. H. oft. 78. I. Of afweghes; H. Oft afweeghs. 80. I. Een.
 81. H. ene. 82. I. Die; I. H. kinder. — al *ontbr.* 84. I. heymelichs;
 H. heimelecst. 85. I. H. dienst. 86. I. H. Om dontzien. 87. H. Sente
 Petre e. dandre. 88. I. H. na hem h. spaeus. 89. H. op dit o. 90.
 I. tijde.

Doe Constantijn, zonder waen,
 Kerstenheit hadde ontfaen,
 Oorloofde hi sameninghe
 Den kerstinen onderlinghe
 95 Te houdene hier ende daer,
 Ende Gode te dienen openbaer.
 Kerken maecte dese here
 In des behouders Cristus ere.
 Ene consilie hi te gader dede
 100 Te Nichena in die stede,
 Daer drie hondert bisscope te zamen
 Ende omtrent achtien quamen
 (In die welke, alsict las,
 (E. Fol. LXXIII. Men seit dat Sente Niclaeus was),
 105 Om datmen daer verdriven zoude
 Tonghelove dat woude
 Een Arrius bringhen voort,
 Daer hi aen dede meer dan moort.
 Constantijn die was daer,
 110 Ende gaf paeus Silvester, dats waer,
 Alle die digniteite scone
 Die behoorden ter keyser crone,
 Dies die kerke noch heeft te bat.

Vs. 94. I. sonderlinghe (*In H. stond ook eerst zonderlinghe, maar daar is de z weder uitgekrabd*). 95. I. houdenne; H. dare. 96. I. dienenne; H. dienne openbare. 99. I. H. concilie; H. gadre. 100. I. H. Te Nichea; H. de. 101. I. Daer vier h. byscoppen; H. bisscoppe; I. H. tsamen. 102 *vlgg. De volgorde der verzen in H. aldus: 102, 105, 106, 107, 108, 103, 104, 109.* — 103. H. In de; I. H. als ic. 104. I. zeghet; H. seeght dat Senter Claus. 106. H. Dongheloeve; I. Dongheloeveghe volc dat w. 107. I. Een Errius. 108. H. Dar. 109. I. Const. gaff daer; H. die gaf daer. 110. I. H. Ende gaf *ontbr.*; I. Paeuse S. voirwair; H. Paus Silvestre, d. w. 112. I. H. Die hoirden; I. toter keyzers. 113. H. Des; I. Die de.

- Doe trac hi zaen na dat
 115 Te Constantinoble in die stede,
 (1. Fol. XC.
 v. r.) Die hi na hem heten dede,
 Ende sette daer hoochlike
 Den stoel vanden keiserrike,
 Daer hi stont vier hondert jaer
 120 Ende achtendesestich daer naer,
 Eer die Romeine daer toe quamen
 Datsi weder keiser namen:
 Dat was Kaerlen, den vromen here,
 Diet daer weder sette in die ere;
 125 Ende van daen voort aen mee
 Blevten ter werelt keysere twee:
 Dene hoort den Grieken toe,
 Dander den Latinen alsoe;
 Maer der Grieken macht ende ere
 130 Is te vallen herde zere;
 Want der Latinen keiser heeft al
 Macht ende ere, groot ende smal,
 Op dathi hem so setten can
 Dat hem God sire hulpen an.
 135 Constantine in Grieken lant
 Houtmen over enen sant.
 Men viert daer die feeste, als ict sach,
 Opten eenendetwintichsten dach

Vs. 115. H. Te Const. der stede; I. Te Constantinobelen der stede.
 117. I. hoghelike. 118. I. van k. 119. I. H. stoet. 120. I. Ende a.
 e. s. vore waer. 121. I. die Romeynen. 123. I. was Kaerle, die vro-
 me. 124. I. Diedt — in de; H. in sine ere. 125. I. H. van dan; I.
 aen *ontbr.*; H. vordane. 126. I. Bl. der w. keyzers. 127. I. H. Deen;
 H. den Grieken. 131. H. der Latine. 134. I. siere h. jan. 135. I. Maer
 Const. 136. I. Houdt men. 137. I. H. dair sine f. als ic. 138. I.
 eenentw.

Die in die maent van Meye leecht.

140 Mertens coronike seecht,
Doene Silvester doopte daer,
Dathi quite wert ende claer
Van al sijnre lazerien,

(E. Fol. LXXIII. v. 1.) Datmen hem doe hoorde lien

145 Dathi opter uren daer
Cristum sach openbaer.
Hi was naerste telker stede
Te Gods dienste ende eersaem mede,
Ende dede meerren die kerken,
150 Ende eerde papen ende clerken.

Hi dede stichten vast ane
Dat palays ter Latrane
Een kerke in Cristus eren,
Des behouders, ons heren.

155 Daer men tfondament groef,
(I. Fol. XC. v. 2.) Droech hi tes fondaments behoef
Op sine scoudren, met waerden,
Twalef manden met aerden.

Hi deedse Silvester wijen

160 Ende met privilegien vrijen,
Ende daer toe heten mede
Die hoeft kerke van kerstenhede.

Vs. 139. H. inde; I. legt. 140. I. Martins. 142—145. I. *Deze vier verzen ontbr.* (De afschrijver heeft zich vergist, doordien vs. 141 en 145 beiden op daer uitgaan). 142. H. Dat ontbr. 143. H. sire. 145. H. dare. 146. H. openbare. 147. H. was ernstech; I. neerenstich. 148. I. eere saen m. 149. I. kerke. 150. I. Hij eerde — clercke. 151. H. dede oec st.; I. H. vaste. 153. I. H. Eene; I. k. Cr. teeren. 156. I. hij des f. 157. I. H. scouderen. 158. I. maenden. 159. I. Ende deedse Silvesteren; H. Silvestre wien. 160. I. vryen; H. vrien. 162. H. hoetkerke.

- Noch houden die Romeinen daer
 Dese wijnghe, dats claer,
 165 Opten neghenden dach, alsmen zeecht,
 Die na alre heilighen dach leecht.
 Ende recht op dien selven dach,
 Daert alle tfolc toe sach,
 Quam in die kerke een beelde staen
 170 Aen die want, na Cristum ghedaen,
 Oft daer aen ware ghescreven,
 Dat van boven wert ghegheven,
 Met handen ghemaect niet,
 Datmen daer noch staen ziet.
 175 In dese zelve kerke daer
 Is noch die houten outhaer,
 Daer Sinte Pieter misse op dede
 Ende sine nacomelinghe mede.
 Doe die paeus al over al
 180 Stenen outharen beval,
 Dede hi in die kerke dare
 Bliven desen outhare,
 In Sinte Pieters ere,
 (E. Fol. LXXIII. v. 2.) Ende dat daer op nemmermere
 185 Ander priestre, vrooch noch spade,
 Dan die paeus misse en dade,
 Datmen noch hout, zonder saghe;

Vs. 163. I. H. die Romeyne. 164. I. H. dat es; I. waer. 165. I. neghensten; I. H. seit. 166. I. H. leit. 167. I. H. opten s. 168. I. Daer al tvolc; H. Daer dat volc al toe. 169. H. in de. 170. I. Aen den weech; H. de; I. H. na Cristus. 171. I. H. ane; I. waer. 175. I. In die selve. 176. I. dien. 178. H. nac. oec m. 179. I. *Het eerste* al *ontbr.* 180. I. outaer; H. outare. 181. H. Dedi inde; I. daer. 182. I. outaer. 184. I. dat *ontbr.* 185. I. H. priester. 186. I. en *ontbr.* 187. I. H. houdt.

- Want telken witten Donredaghe
 Setmen dien outhare voort,
 190 Ende, also den paeus toe behoort,
 Doet hire Gods dienst op,
 Ende anders en gheen bisscop,
 (1. Fol. xci.
 v. l.) Ende Paesch avonds, dat verstaet,
 Alsmen vander vonten gaet.
 195 Boven die haghedochte, alsmen zeit,
 Daer Sinte Laurens in leit,
 Dede hi een kerke maken
 Van zere chierliken zaken,
 Ende trappen aen die haghedochte,
 200 Daer men mede in gaen mochte
 Ten lichame, alsmen woude.
 Een lantaerne van goude
 Dede hi maken ende hanghen daer,
 Die de haghedochte maecte claer.
 205 Twee kerken maecte hi meere
 In Pieters ende Pouwels ere,
 Ende haer lichamen beide
 Hi in harde dierbaer vate leide,
 Ende makedse rikelijc menichfoude
 210 Beide van zilvere ende van goude. —
 Hi starf, als ic versta,

Vs. 188. I. w. Donderdage; H. w. Donresdaghe. 189. I. Sedt men; I. H. outaer. 190. I. alst den; I. H. paeusen; H. toe hoert. 191. I. H. hierre; I. dienste. 192. I. en *ontbr.* 193. I. sPaesdaechs; H. sPaeschavonds. 195. H. de haghedocht; I. haghedochten. 196. I. Dair Sinte Pieter begraven leyt. 197. H. Dedi ene; I. hij die k. 198. I. Van sinen ch.; H. Van ere sierliker. 199. H. ane de; I. hagedochten. 200. I. H. in *ontbr.* 202. I. H. Eene. 203. H. Dedi. 204. H. haghedocht. 207. H. hare. 208. H. h. dire v.; I. diere vaten. 209. I. maectese rijke m.; H. makese rike m.

In een stat, hiet Nichena,
 In salicheden ende in eren.
 Hi voer ter glorien ons heren.

**Hoe die keyserinne Helena bekeert wart, ende
 wat wonder daer gheviel. — XLVI.**

Alsoe was kersten Constantijn,
 Helena, die moeder sijn,
 En woude noch kersten worden niet,
 Maer hielt haer an dat Joodsche diet,
 5 Nochtan dathi haer letren zende,
 Daer si claerlijc mede kende

(E. Fol. LXXIV.
r. 1)

Dat sijn lijf ende sijn vel
 Ghenesen ware int doopsel.
 Ten lesten quamt daer toe
 10 (Want God, onse here, woudt alsoe),
 Dat Helena halen dede
 Over al die Joodschede

(I. Fol. XCI.
r. 2.)

Twalef meestre van groten liste,
 Ja die wijste diemen wiste;
 15 Ende die zouden disputeren met
 Paëus Silvester vander wet,
 Ende wie van hem bleve boven,

Vs. 212. I. In die stad van Nythomia; H. ene — heet Nichonia. 213.
 I. In saleghen eynde met eeren. 214. I. H. Ende voer; I. in die glorie.
Titel. H. die *ontbr.* — wondre dat gh.; I. (*Cap.* 45). Vs. 1. H. Al
 w. 3. I. wilde; I. H. werden. 4. H. hilt hore ant Joedsche; I. hilt
 hare als Joetsche. 5. H. hare lettren; I. litteren. 8. H. waren. 9. I.
 H. quaemt. 10. I. wilt. 11. I. Dat Hel. soucken d.; H. Dat Hel. soe-
 ken d. 12. I. H. Onder alle die; I. Joothede. 13. I. meesters; H.
 groeter. 14. I. die beste dm. 16. I. Den paëus Silv. metter wedt; H.
 Paus Silvestre. 17. H. hen.

- Sine wet zoude Helena loyen.
 Dus quam Helena daer,
 20 Ende brachte haer Joden voor haer,
 Ende Constantijn brochte jeghen hin
 Paeus Silvester, meer noch min.
 Wat holpe dat ict maecte lanc?
 Silvester an haren danc
 25 Verwan die meestre algader,
 Alsoos hem onste deewighe vader.
 Watsi seiden ofte brachten voort,
 Dat en was mar een oort
 Jeghen Sylvesters argumente:
 30 Si verloren alle die yente.
 Doe si waren aldus erre,
 Daden si halen enen verre
 Die wilt was ende onghiere.
 Desen verre brachtmen schiere
 35 Inden rinc voor alle die liede,
 Daer wonder groot ghesciede,
 Een der meestre tote hem ghinc,
 Ende las hem in sijn ore een dinc
 Dat van machte was zo groot
 40 Dattie verre viel steen doot.
 Doe sprac die meester, als een zod:
 »Dit verbiede ic uwen God,

Vs. 18. H. Sijn; I. An sine wed — geloeven. 19. I. H. dare. 20. H. br. hare J. vore hare; I. br. haer Jootsche scare. 21. I. H. brach- te; I. him; H. hen. 22. I. Paeuse; H. Paus Silvestere, m. no men. 23. I. holpt. 25. I. meesteren alle gader. 26. I. Also hem jonste die eeuwege. 27. I. seiden ende br.; H. oft. 28. H. Dat ne; I. maer al een wort. 30. I. H. al. 31. I. dus. 33. H. welt — onghiere. 35. I. rinc daer alle; H. vore al. 37. I. meester. 38. H. sine. 40. I. H. Dat die; I. viel neder d. 41. H. also; I. H. sot. 42. I. H. verbiedic.

- Jhesum, dathijs niet en doet.”
 Doe Silvester dit verstoet,
 45 Gaf hi sijn herte te Gode waert,
 Ende sprac daer na mitter vaert:
 (E. Fol. LXXIV. r. 2.) » Het sijn vele minder zaken
 Dat levende doet maken,
 Dan leven doen die dode:
 (I. Fol. xCl. v. r.) 50 Dat staet allene aen Gode.
 Moghedi uwen God verbidden (*) des,
 Dat [hi] dese beeste, die doot es,
 Leven doet ende opstaen met,
 Wi houden ons aen uwe wet:
 55 En condi des ghedoen niet,
 Ende ist dat mi gheschiet,
 Dat ghi dan ghelovet mi
 Dat onse wet beter si.”
 Dit wart daer ten selven tiden
 60 Gheconsenteert in beiden ziden
 Tusschen Helena ende Constantine.
 Doe waest al verloren pine,
 Die Joden en haddens gheen macht:
 Silvester aen riep Gods cracht,
 65 Ende die verre, ter selver stont,

Vs. 43. I. Jhesomme; H. niene. 45. I. Gaff. 47. H. Et. 48. I. H. Die l.; I. d. te m. 49. I. Dan die l. doet die. 50. I. al an; H. al ane. 51. I. Moeghdy; H. Moghdi; I. H. verbidden. 52. I. H. Dat hi dese. 53. H. doe. 54. I. ons alle an. 56. I. Ofte dat dat mi es gh.; H. dat het mi. 57. I. ghij mi ghelooft mi. 59. I. werdt. 60. I. an b. 61. H. Tusschen Helenen. 62. H. verloerne. 63. I. H. en *ontbr.*; I. hadden; I. H. gheene. 64. I. H. riep die Gods. 65. H. Entie.

(*) Het HS. heeft *verbieden*, doch wij hebben de lezing van I. en H., als alleen met den zin strookende, in den tekst opgenomen.

Stont op sine voete ghesont,
 Ende ghinc danen hi quam,
 Te weyden als een lam.

Doe wart bekeert Helena

70 Ende al dat haer volghede na,
 Ende die Joden alle mede
 Ontfinghen dat kerstenhede.

Helena, dese keyserinne,
 Wart een grote santinne,

75 Van Gode also vercoren,
 Dat dat cruce, dat was verloren
 Drie hondert jaer ofte daer omtrent,
 Daer Cristus aen stont gheprent,
 Mids haer, te desen stonden,

80 Met miracelen wart vonden,
 Onder die aerde daert lach
 Verborghen herde menighen dach,
 Allen kerstinen ombecant.

Die Joden wisten wel te hant

85 Doe si Cristum hadden doot,

(l. Fol. XCI. v. 2.) Dat hare destructie groot

(B. Fol. LXXIV. v. 1.) Aen dat heyliche cruce ghelaghe
 Ende daer toe hare grote plaghe,
 So dat si met scalcheiden

90 Drie crucen in die aerde leyden,

Vs. 66. H. Stoet; I. H. v. al gh. 68. I. H. Ter weeden waert als.
 70. H. hare volghde. 72. I. Ontf. daer k. 73. I. Helena, die k. 74.
 I. Werdt; H. ene. 75. I. Met Gode. 76. I. H. Dat cruce; H. verco-
 ren. 77. H. jaere oft; I. of. 78. H. ane stoet; I. aen was ghetorment.
 79. I. hare; H. hore, tesen. 80. I. mirakelen. 81. I. der eerden. 82.
 I. H. Gheborghen; I. herde *ontbr.* 83. I. Elken kerstin; H. onbekant.
 84. H. thant. 85. I. Dat zij. 86. I. haer; H. hore destruxie. 87. I.
 Ane — laghe. 88. I. toe harde gr. 90. I. inder eerden; H. in derde.

So diepe dat was wonder.
 Ons heren cruce leiden si onder,
 Ende dandre, in waren dinghen,
 Daer die twe dieve aen hinghen,
 95 Die leiden si daer boven.
 Dit daden die Joden verscroven,
 Hoe dat quame tote andren stonden
 Dat dese cruceen worden vonden,
 Datmen niet en worde gheware
 100 Welc dat heilighe cruce ware.

Hoe Helena dat heylighe cruce vant. — XLVII.

Helena, die keyserinne,
 Woude nu wesen in inne,
 Waer dat cruce ware ghedaen
 Daer Cristus aen hadde ghestaen.
 5 In Jherusalem trac si daer nare,
 Ende dede comen voor hare
 Alle die Joden vander stede
 Ende ooc van buten mede.
 Ende also die Joden teenre scaren
 10 Voor Helena versament waren,
 Vraghede si hem aldus:
 » Waer is thout, daer Cristus,

Vs. 93. I. dander in ware. 94. I. dieven; I. H. anc. 95. I. daer
ontbr. 96. I. H. verscoven. 97. I. q. tanderen; H. q. tandren. 98.
 I. Dat zij d. — worden *ontbr.* 99. I. Ende datmen; H. niene. 100.
 I. Welc deen cruce vor dander ware.

Titel. I. (*Cap.* 46) thelich; H. theileghe. Vs. 2. I. Wilde w. nu in.
 3. I. waer gh. 4. H. anc. 6. H. vorc. 9. I. als; H. tere. 10. H.
 Vorc Helenen versaemt; I. vergadert. 11. I. H. Vraeghde; H. hen.

Onse behoudre, hinc an?"
 Die Joden antwoorden dan,
 15 Datsijs en wisten niet.
 Helena beval ende hiet,
 Datmen alle die Joden schiere
 Verbrande in enen viere.
 Doe dat die Joden saghen,
 20 Begonste hem des wanhaghen,
 Ende namen enen, hiet Judas,
 Die daer onder hem was,
 Ende leverdene der vrouwen,
 Ende seiden, bi haerre trouwen!

(1. Fol. XCII.
r. 1.)

25 Souds haer berechten yeman,
 Dat soude wesen die man;
 Want sine vorders hadden den zede,
 Datsi altoos die waerhede
 Van kinde te kinde hadden gheseit,
 30 Waer dat cruce waer gheleit;
 Ende dathi ooc so wijs ware,
 Hi soude wel berechten hare
 Waer of datsi begaerde.
 Doe liet si haerre vaerde
 35 Alle dander Joden gaen,
 Ende hielt desen Judas ghevaen.

(2. Fol. LXXIV.
v. 2.)

Helena sprac met aernste groot:

Vs. 13. I. H. behouderc. 14. H. andwerdden; I. a. saen. 17. I. alle
ontbr.; H. al. 18. H. Verbernen soude in. 20. I. Beghan hem des te
 w. 21. I. H. hiet *ontbr.* 22. H. hen. 23. I. leverden. 4. I. s. haer
 by tr.; H. s. hare bi tr. 25. I. Soudt; H. hare. 27. I. den *ontbr.* —
 veden. 28. I. waerheden. 30. H. ware gh. 33. I. H. af. 34. I. ha-
 rer. 35. I. dandere; H. dandre. 36. I. H. hilt. 37. I. met neerste
 H. met ernste.

» Nu sich , dijn leven ende dijn doot
Sijn beide hier gheset voor di :

- 40 Wiltu leven , so wise mi
Die stede , zonder beiden ,
Daer dine vordren dat cruce leiden.”
Judas , die wijs was ende vroet ,
Ende dat wel wiste ende verstoet
- 45 Datter Joden grote plaghe
Ane Cristus cruce ghelaghe ,
Waert dattet worde vonden ,
Antwoorde ten selven stonden :
» Die stede , daer ghi omme vraghet mi ,
- 50 En weet ic niet waer si si ;
Want het was langhe te voren
Eer ic ter werelt wart gheboren ,
Doe dat zoude sijn gheschiet.”
— » Biden ghenen die hem cruce liet ! ”
- 55 Sprac Helena , » en si dat
Ghi mi wijst die selve stat
Daer u vorders dat cruce leiden ,
Ic sal u , al zonder beiden ,
Also jammerlijc bederven ,
- 60 Dat ghi van honghere zult sterven.”
Ende thant , zonder meer zegghen ,
Dede sine inden kerker legghen ,

(I. Fol. XCII.
L. 2.)

Vs. 38. I. dijn lijf ende; H. dine doet. 39. H. b. gh. h. vore; I. b. ghesedt h. vore. 40. I. wijst; H. wijs. 42. I. voederen; I. H. teruce. 45. I. Dat der. 47. H. dat w.; I. dat ware v. 48. H. Andwerde; I. Hij antwoirde. 49. I. H. vraeght. 52. I. was gh. 53. I. Hoe dat sy gh. 54. H. Biden here die. 56. I. mi niet en w.; H. de. 57. I. vorderen teruce; H. vordren dcruce. 59. I. jammerlike; H. j. doen b. 60. H. hongre. 61. I. te hant. 62. H. Dedsine; I. Dede zo hem in cenen k.

Daer hi zeven daghe lach lanc,
Dat hi en at noch en dranc.

65 Doe riep hi met stemmen groot:

(E. Fol. LXXV. r. 1.) » Men helpe mi uut deser noot!
Ic sal u wisen, zonder beiden,
Waer mine vorders teruce leiden.”

Doe wart hi thant uut ghedaen,

70 Ende hi is haestelijke ghegaen

Toter stede van Calvare.

Op Gode riep hi dare,

Dat hi vertoonde openbare

Die stede daer dat cruce ware.

75 Doe beefde, daert menich zach,

Die stede daer dat cruce lach.

Judas ghinc daer graven te hant

Omtrent twintich scherden, ende vant

Drie crucen tenden een.

80 Doe en was daer haerre gheen,

Die gheweten consten clare

Dat welke Cristus cruce ware.

Doe si in twivele, zonder waen,

Toter noenen dus hadden ghestaen,

85 Brachtmen ghinder also houde

Enen doden, alst God woude;

Op welken doden men leide

Vs. 67. I. u *ontbr.* 68. I. H. Daer; I. vorderen; H. vordren deruce. 69. I. werdt hij te hant. 70. I. H. hi *ontbr.*; I. haestelike. 73. I. ver-
toechde. 74. I. daer teruce; H. daert cruce. 76. I. daer teruce; H.
daert cruce. 77. H. thant. 78. I. tw. gheerden, ende; H. screden.
79. H. cruce. 80. I. Doen ne w. d. haer ne gh.; H. harre. 81. I. H.
conste; I. claer. 82. H. Dwelc; I. Welc Cr. cr. was daer. 83. H.
in twiste. 84. I. H. dus *ontbr.* 86. I. als. 87. I. doode dat men.

Deerste twee crucen beide ,
Dies hem twint en was te bat ;

90 Maer also zaen also dat
Derde cruce quam daer an ,
Wart die dode levende dan.

Doe loofden si ghemeenlike

(I. Fol. XCII.
v. 1.) Onsen here van hemelrike ,

95 Ende Helena , om dese zaken ,
Dede daer een kerke maken
Optie stede , meer noch min ,
Ende sette daer dat cruce in ,
Verchiert harde menichfoude

100 Beide met silvere ende met goude.

Judas wart kersten dare ,
Ende wart bisscop daer nare
Van Jherusalem der stede.

Onse here verwijsde hem (*) mede

105 Die nagle , die ghinghen onsoete

(E. Fol. LXXV.
r. 2.) Door sine hande , door sine voete.

Doe hi kersten wart aldus ,
Wart hi gheheten Quiriacus ,
Ende wart heilich man daer nare ,

110 Ende starf zalich martelare ,

Wies passie ende leven

Vs. 89. H. Des. 90. I. als dat. 92. I. Werdt. 95. I. H. om die z.
96. I. H. eene. 97. I. Op die. 98. I. dair teruce. 99. H. Versiert.
101. I. H. daer. 102. H. naer; I. na. 104. I. Ende wijsde ons mede.
105. I. naghelen , die hem o. 106. H. Dore s. h. ende s. v. ; I. Doer
handen ghinghen ende dor voete. 107. H. Doen si k. ; I. H. was.
109. I. w. een h. 110. I. Oec st. hij m.

(*) Het HS. heeft $\tilde{h}c$.

Die kerke heeft scone bescreven.

Dus onste God, onse here,
 Sente Helena sulke ere,
 115 Dat midts haer, in dien stonden,
 Sijn heilich cruce wart vonden,
 Daer hi zonder sine scout
 Des menschen zonden ane gout.

**Hoe Silvester den drake bant, ende
 ander dinc. — XLVIII.**

In Romem lach een drake
 In een hol, gheheten een lake,
 Die daer dede grote plaghe;
 Want hi dode alle daghe
 5 Zes dusent menschen, alsic las,
 Met sinen gheblase dat venijnt was.
 Silvester, dien God minde,
 Sette in Gode zijn gheninde,
 Ende heeft priestre tote hem ghenomen,
 10 Ende is toten hole comen,
 (I. Fol. XCII. v. 2.) Daer hi neder moeste stappen
 Anderhalf hondert trappen,
 Eer hi den drake vant.
 Een cruce maecte hi te hant:
 15 Den drake bant die here

Vs. 112. I. H. k. sc. h. b. 113. I. jonste. 114. H. Sente Helenen selker. 115. H. hare; I. haer te dien. 116. H. heileghe; I. cruus. 118. I. sonden ontgout.

Titel. I. (Cap. 47) ende a. d. ontbr. Vs. 1. I. H. In Rome; H. en. 4. H. doedde. 5. I. duust. 6. I. s. blase; I. H. die v. 9. I. priesteren met hem. 12. I. H. Onderhalf. 14. H. thant. 15. I. H. Dien.

- So vaste , dathi nemmermere
 Uut en coomt voor doemsdach ,
 Ende daert menich mensche toe sach ,
 Sloot hine daer vaste ende wale
 20 Met starken doren van metale.
 Dus verlooste Silvester dare
 Roman van dien groten vare ,
 Ende dat meeste deel vander stat
 Ontfinc kerstendom omme dat.
 25 Hi sette ooc , dese heilighe vader ,
 Dattie ghewaden algader ,
 Daermen op sacreert bequame
 Gods ons heren lichame ,
 Niet en mochten zidijn zijn
 30 Noch ooc gheverwet vlassijn ,
 Maer wit vlassen , zijt zeker dies ,
 Alsoot uter aerden wies ,
 Om dat Cristus was int graf gheleit
 In een zuver wit cleit.
 35 In desen tiden bekeerden met
 Vele liede aen Cristus wet.
 Elammanus ende Dyoscorus
 Ordineerden ooc doe aldus ,
 Datmen die salmodien

(E. Fol. LXXV.
v. 1.)

Vs. 16. H. vaste *ontbr.* 17. H. Ute ; I. come ; H. vore. 18. I. Ende *ontbr.* ; H. mensche *ontbr.* 19. H. daer *ontbr.* — vast. 20. H. motale. 21. I. verlost — daer. 22. H. Rome ; I. den — vaer. 24. I. H. om. 25. I. oic , die h. 26. I. H. Dat die gh. allegader. 27. H. sacreerd ; I. sacreerde. 29. I. H. mochte. 30. I. ooc *ontbr.* 33. I. dat Jhesus int gr. w. gh. ; H. dat Cr. int gr. w. gh. 34. I. een wit suver cl. ; H. suver wit lincn cl. 36. I. lieden — wedt. 37. I. Elmarius ende Deocerus ; H. Flamanus ende Dyoscherus. 38. I. doe *ontbr.* 39. I. die psalmen dien.

40 Singhen zoude in twee pertien ,
 Alsmen noch pleecht in desen tide:
 Teen vaerse in deen zide ,
 Ende tander ter ander ziden :
 Dies men niet en plach voor dien tiden.

45 Silvester sterf in payse ,
 Ende bi Octaviaens palaeyse
 Wart hi begraven , sijts ghewes ,
 (l. Fol. XCIII. Daert nu *Ten hoofde* gheheten es.
 r. l.) Maer nu rust hi , als ic versta ,

50 In een clooster , heet Monacula ,
 In een bisscopdom dat gheheten is
 Episcopatus Mutinensis. —
 Drieendetwintich jaer hi paeus zat ,
 Vijf maende ende elf daghe na dat.

55 Die daghelijcs seit desen here
 Een *Pater Noster* in Gods ere ,
 Sal te zinen einde , zonder waen ,
 In gherechten ghelove volstaen.

Marcus zat paeus , onghewaent ,

60 Twe jaer , vijftien daghe , achte maent.
 Dese sette ter missen also
 Hoghe te singhen den *Credo*.

Vs. 40. I. Seggen; I. H. tween. 41. I. noch *ontbr.*; I. pl. te d. tijden; H. pl. tesen t. 42. I. H. Deen veers; I. inder eenre zijden. 43. I. *Dit vers ontbr.* (Ook in H. was dit vers eerst overgeslagen, maar daar is het aan den voet der bladzijde bijgevoegd); H. dander. 44. H. niene — vore. 47. H. sijds. 50. I. H. eenen; I. heedt; I. H. Novacula. 51. H. bisdom. 52. I. Ep. Invincensis. 53. H. Tweendetw. jare; I. zadt. 54. I. H. Tien m.; I. ende *ontbr.* — neghen d. 55. I. daghelic zeght; H. daghelijc seeght. 56. I. H. Eenen. 57. H. tsinen. 59. I. p. sonder waent. 60. H. jare, vijf d.; I. d. ende drie m. 62. I. te *ontbr.*; H. singhene.

Julius wart paeus hier naer ,
 Ende wast meer dan elf jaer.

65 Een zeent hilt hi, alsic versta,

(E. Fol. LXXV.
v. 2.) In die stat van Nichena.

Daer versamenden tenen hope
 Drie hondert ende achtien bisscope.
 Daer wart verdoemt tien hove

70 Arrius valsche ghelove ;

Want hi seide openbare ,
 Dattie zone minder ware
 Dan die vader inder Godheit :
 Dit was alte quaet gheseit.

75 Nochtan hilt hem aent ghone

Constantius, Constantijus zone ,
 Daer die kerke mede doghede zere ;
 Want hi was een quaet here,
 Ende dede hem pine ende groot verdriet

80 Die dit onghelove en hilden niet.

In dier tijt dat dit gheschiede,
 Waren vele heyligher liede ,
 Sinte Nicolaus ende Sinte Eusebius ,

(I. Fol. XCIII.
v. 2.) Sinte Hilarius ende Sinte Maximinus ,

85 Die bisscop van Triere was ,

Ende Anastasius, als ic las ,
 Bisscop van Alexandrien ,

Vs. 63. I. H. nare. 64. I. H. waest — jare. 65. I. H. Eenen. 66. H. In de stat te Nichea ; I. Nychea. 67. I. H. versaemden. 68. I. bysscoppe. 69. I. werdt ; H. verdoemt *ontbr.* 72. I. Dat die ; H. mindre. 74. I. H. Dat. 75. H. an dat gone. 76. I. Constantinus ; Conat. 77. H. met ; I. H. doeghde. 79. H. hen. 80. H. dit ghelove. 81. I. Inden tijde ; H. Inder. 83. I. ende *ontbr.* 84. I. Sente Hylaris.

- Die goet clerc was van theologien,
 Die den » *Quicumque vult* » dichte,
 90 Daer hi tghelove mede verlichte
 Vander heiligher drievoudichede
 Ende vander incarnacien mede. —
 Keyser Constancius versende
 Desen Julius in ellende,
 95 Daer hi tien jaer doghede noot.
 Doe Constancius was doot,
 Is hi te Romen ghekeert
 Te zinen stoele, ende gheert
 Van leken ende van clerken,
 100 Ende stichte sint twee kerken. —
 Elf jaer was hi paeus daer,
 Twee maende, achte daghe, voorwaer.
 Liberius wart paeus sint,
 Dien die keyser heeft versint,
 105 Om dathi niet en wilde lien
(E. Pol. LXXVI. r. 1.) Arrius heresien.
 Drie jaer was hi daer.
 Ten stoele quam hi daer naer,
 Ende dede des keyzers raet
 110 Met Arrius ghelove quaet.
 Dus zat hi des keyzers paeus dan,
 Als een onghelovich man. —

Vs. 88. I. H. clerc *ontbr.* — was in th. 90. I. H. met. 91. I. h. kerken drievuldichede; H. drievoldechede. 93. I. Die keyser Constantinus die v. 95. I. jaer in doechde; H. doeghde. 96. I. Doen Constantinus. 97. I. H. te Rome. 98. I. gheerdt; H. gheerst. 99. I. en v. 102. I. H. maent; I. d. daer naer. 103. I. zent; H. sent. 104. I. H. versent. 105. H. woude. 107. H. jare. 111. I. hi *ontbr.* — tskeyzers; H. hi tkeyzers. 112. H. Alse.

Zestien jaer regneerde hi,
Zeven maende, drie daghe, lesen wi.

115 Doe dese Liberius was versent,
Alsic te hant dede bekent,
Sat Felix paeus een jaer;
Ende om dathi zeide voorwaer
Ende proefde openbare,

(l. Fol. 8 CIII. v. 1.) 120 Dattie keyser onghelovich ware,
Dede hi hem thoof ofslaen;
Ende daer na sat, zonder waen,
Liberius der jaren vive
Paeus, ghelijc enen keytive.

125 Damasius wart paeus ghemaect,
Die in dichten was wel gheraect:
Te vaersene was hi goet clerck,
Hi dichte menich goet cort werck.
Jheronimus te zire ghichten

130 Sende hem vele scriften,
Hoe dat paepscap zoude leven.
Mede heeft hi hem ghegheven
Dese twee vaerse, weet wel dat:
» *Gloria patri* » ende » *Sicut erat* , »

135 Datmen die mede zonghe over luut
Telken dat een zalm ghinghe uut.
Damasius deedt houden alsoe.

Vs. 113. H. jare. 114. I. maenden; H. maent. 116. I. Alst te h. was b.; H. thant. 117. I. Sadt. 118. I. hi *ontbr.* 119. I. Felix al o. 120. I. Dat die. 121. I. Soe dede; H. thoef; I. H. af. 123. H. jare. 126. H. d. wel was gh. 127. I. versenne. 128. I. cort *ontbr.* 129. I. H. ziere ghiften. 130. H. scriften; I. ghescriften. 131. H. dat dpaepscap. 133. I. twee werken, w. w. 134. I. ende *ontbr.* 135. H. Datment met; I. met sanghe; I. H. over *ontbr.* 136. II. salme; I. psalme. 137. I. dede dit.

- Vele zanten leefden doe,
 Merten ende Ambrosius,
 140 Jheronimus ende Basilius,
 Apollinarius ende andre met,
 Die hier niet en sijn gheset.
 Jheronimus met sire pine
 Trac den zouter in Latine.
- 145 Damasius maecte mede
(E. Fol. LXXVI. r. 2.) Te Constantinoblen in die stede
 Een zeent, daer te samen
 Hondert ende vijftich (*) bisscope quamen.
 Daer wart verdoemt aldus
- 150 Die valsche clerc Mechedonius,
 Die zegghen woude openbare,
 Dattie heilighe gheest gheen God en ware.
 Daer wart verclaert, sijts ghewes,
 Dattie heylighe gheest es
- 155 Een mede substancie algader,
(I. Fol. XCIII. v. 2.) Ghelijc den zone ende den vader. —
 Damasius sat paeus daer
 Luttel meer dan achtien jaer.

Vs. 139. I. Martin. 141. I. Apollinaris ende dander. 142. H. niene.
 143. I. H. siere. 144. H. souterie int. 146. H. Te Constantinoble; I.
 Te Constantinobelen inder. 147. I. H. Eenen. 148. I. H. bysscoppe.
 149. I. Derwaert v. 150. I. valsche aert Machedamus; H. cl. Macedo-
 nius. 151. I. wilde. 152. H. Dat dheileghe; I. Dat die. — gheen *ontbr.*
 153. H. sijdts. 154. I. Dat die. 155. I. H. Eene. 157. I. zadt. 158.
 H. Een luttel.

(*) In ons tekst-handschrift is dit getal voluit geschreven, maar in H.
 is het uitgedrukt door $i^c \varsigma$, dat is *anderhalf hondert*. ς namelijk is
 ons $\frac{1}{2}$. Zie onze Aant. op B. II, Cap. 36, vs. 1938, en vergelijk
 straks bij vs. 242.

Elboricus wart paeus dan,
 160 Ende was een goet gherecht man.
 In desen tiden, ic las aldus,
 Trac die bible Jheronimus
 Uten Ebreusche in Latine,
 Dathi niet en dede al zonder pine.
 165 In desen tiden, als men vint,
 So wart gheboren een kint
 In Emaus dien casteel,
 Dat beneden was al gheheel
 Toten gordele ende al een,
 170 Ende daer boven ghedeelt in tveen,
 Twee borsten, twee hoofden mede,
 Ende elc hadde zine verstandelhede
 Ende zonderlinghe zijn weten:
 Also deen sliep, woude dander eten.
 175 Rechte tote twee jaren
 Sterf teen kint, te waren,
 Ende tander sterf daer na
 Des derden daghes, alsic versta.
 Ende in deser selver stont
 180 So was Jan Gulden mont,
 Die eerstwerf priester was
 Van Antyoehen, als ic las,

Vs. 159. I. Albertus; H. Albericus. 161. I. tijde; I. H. lese. 162.
 I. bybele. 163. I. Uten Hebreuschen; H. Uten Ebreuschen. 164. H.
 nien dede; I. H. al *ontbr.* 165. I. tijde. 166. H. So *ontbr.* 167. I.
 den. 168. H. Dat levende was; I. H. al *ontbr.* 169. H. Tote den; I.
 gordel. 171. H. borste — hoofde. 172. I. verstandichede. 174. I.
 Als — wilde. 175. I. Recht te haren tw.; H. thoren tveen. 176. H.
 Staerf; I. H. deen; H. twaren. 177. I. H. dander; H. staerf. 178.
 H. Sderds daeghs; I. Tsanderdaeghs. 180. I. H. Guldemont.

Ende aerdsch bisscop na dat
Van Constantinoblen der stat. —

185 Albericus sat paeus al daer

(E. Fol. LXXVI. v. 1.) Niet vele min dan sestien jaer.

Anastasius wart paeus nu.

Dese sette, dat zegghic u,

So wie dat een lit ghebrake,

190 Dathi te paepscape niet en trake;

Ende dat staen zoude oude ende jonghe,

(I. Fol. XCIV. v. 1.) Alsmen die ewangelie laze of zonghe. —

Drie jaer ende sesendetwintich daghe

Sat hi paeus, zonder zaghe.

195 Innocencius wart paeus doe,

Deerste paeus die hiet alsoe.

Dese sette ende woude

Dat tfolc altoos vasten zoude

Opten Saterdach,

200 Om dat God doe int graf lach

Ende sine jonghers ooc vasten dan.

Ooc sette dese goede man

Vele rechten van clerken

Ende van goeden vander (*) kerken,

205 Die hi alle scone bedreef.

Vs. 183. H. ardsbisscap; I. eertsbysscop. 184. I. Van Constantinoble; H. van Constantinoble. 185. I. Albertus. 186. I. veel. 188. H. Dese hi s.; I. dat *ontbr.* 189. I. wien een ledt; H. wien een let. 190. I. ten paepschap. 191. H. dat *ontbr.*; I. H. souden. 192. I. H. dewangelie; I. laze of *ontbr.*; H. ocht. 193. I. sestien d. 194. I. Sadt. 195. I. Inn. zadt p. 198. H. Dadt volc; I. tvolc; I. H. altoos *ontbr.* 199. I. H. Altoes o.; H. opden. 201. I. jongheren; H. jongre; I. ooc *ontbr.*; H. vaste. 202. I. H. goede *ontbr.* 203. H. rechte; I. van kerken. 204. I. g. heiligen werken. 205. I. H. bescreef.

(*) Het HS. heeft *vander*.

Vele ongheloofs hi verdreef.

Den paes sette hi ooc, sijts vroet,

Te ghevene daer men misse doet.

Vijftien jaer hi paeus zat,

210 Twee maende, twintich daghe na dat.

Zozimius wart paeus hier na.

Dese maecte, alsic versta,

Ende sette ooc voor recht dan

Dat en gheen eyghen man

215 Te clerescap en mochte ghedyen,

Ende datmen ooc zoude wien

Des Paeschs avonds, als ghi ziet,

Die grote kaerse, dies men noch pliet;

Ende dat gheen cleric so coene en ware

220 Dathi dranc vercochte openbare.

Rechte ooc in desen stonden

Wart Sinte Stevens lichame vonden,

Die drie hondert jaer ofte daer omtrent

Verborghen lach ombekent. —

225 Achte maende sat hi paeus daer,

(E. Fol. LXXVI. v. 2.) Vijfendetwintich daghe ende twee jaer.

Bonifacius ordineerde dat

(I. Fol. XCIV. r. 2.) Wijf noch nonne ghewijt vat,

Noch dinghen die ghewijt waren

230 Die hoorden ten outharen,

Vs. 207. H. Des p.; I. Den paeus (!); H. oec, des sijt vr. 209. I. Twintich j.; H. jare. 210. H. maent. 211. H. Zozimus; I. Gerimus. 212. H. alsiet. 213. I. zette over rechte. 214. I. en *ontbr.* 215. H. Ten; I. clerescap. — en *ontbr.* 217. H. Spaeschavons; I. Spaeschs avont, men siet. 218. H. De — des; I. k. alsmen. 219. I. coen. 221. I. H. Recht. 222. H. Wart Sent; I. lichaem. 223. I. of; H. oft. 224. I. H. Gheborghen; H. onbekent. 225. H. maent; I. zadt; H. dare. 226. I. daghen; H. jare. 229. I. dinc; H. dinghe; I. H. ware. 230. H. tien; I. H. outare.

Handelen en zouden noch dwaen. —

Paeus zat hi, hebbic verstaen,

Drie jaer ende achte maende:

Dus vant ict int scrift staende.

235 Celestinus deerste was

Paeus na desen, als ic las.

Dese ordineerde aldus

Datme[n »*Judic*]a me, *Deus* (*)”

Voor d[en *introit*]um vander missen

240 Seggh[en zoude] zonder cissen,

Ende datmen dien zoutere, alsic las,

Die van anderhalf hondert (†) zalmen was,

Telker missen moeste zinghen;

Want te voren, in waren dinghen,

245 En wasser anders niet toe gheset

Dan epistelen ende ewangelien met.

Ende hier bi, zo hebbic vernomen,

So sijn uten zalmen ghecomen

Introitum ende *graduale*

250 Ende *offertorium* also wale,

Diemen alle zinghen moet

Vs. 232. I. zadt. 233. H. jare; I. ende ses m. 234. H. vandict; I. vindict int gheschrifte. 236. I. Paeus hier na, als. 239 en 240. H. *in omgekeerde volgorde aldus*: Segghen soude sonder chissen, Vore *dintroyt* vander missen. 239. I. Vore *dintroyt*. 240. I. cessen. 241. I. die; H. soutre. 242. I. van tween h. psalmen. 244. I. ware. 245. I. En *ontbr.* 246. I. H. depystole ende dewangelie. 247. I. H. zo *ontbr.*; I. heb ic. 248. I. psalmen comen; H. ghenomen. 249. I. *Introyten*; H. *Introyte*; I. H. *gradale*. 250. I. H. *offertorien*.

(*) Een rond gaatje in het perkament heeft hier eenige letters weggenomen, die wij uit de variant hebben aangevuld. Aan de keerzijde valt dat gaatje buiten de kolom en heeft derhalve niets beschadigd.

(†) Dit getal is in H. op dezelfde wijze geschreven als boven in vs. 148.

Eermen die sacrificie doet.

Hi sende, alsic ghescreven vant,
Patriciuse in Yerlant,

255 Sente Mertens zuster zone,
Daer hi tfolc bekeerde scone.

Hi verdoemde mede dan
Nestoriuse, den valschen man,
Die zegghen woude also

260 Twee persone in Cristo,
Ende confirmeerde tier uren
Enen persone in twe naturen:
Dene nature die godhede,

(I. Fol. XCIV. v. 1.) Ende dander die menschede. —

265 Paeus zat hi, zonder zaghe,

(E. Fol. LXXVII. r. 1.) Achte jaer ende neghen daghe.

Sixtus, die derde van dien
Namen, wart paeus mettien.
Dese sette ende woude

270 Dat gheen clerc en zoude
Hem doen wijen hier noch daer,
Dan int bisdom danen hi waer.
Hi stichte in Romen, alsict hore,
Onser vrouwen kerke Majore.

275 Kerken verchierde hi menichfoude
Beide mit zulvere ende mit goude.
Den armen gaf hi vele haven.

Vs. 253. H. bescreven. 254. I. H. in Hyerlant. 255. I. Sinte Martins.
256. I. tvolc. 258. H. de. 259. I. Die ligghen wilde. 261. I. te dier.
262. I. H. persoen; H. tween. 263. H. Deen. 264. I. H. dandere.
265. I. zadt. 266. I. H. jare; I. ende elf d. 268. I. H. Name. 271.
I. wyen; I. H. dare. 272. I. bysscopdom; I. H. ware. 273. I. st. by
R.; H. in Rome; I. H. als ic. 275. H. versierde.

Bi Sinte Laurens wert hi begraven.

Leo, die eerste, als ic las,

280 Die paeus van dien name was,

Sende vele epistelen ute

Van des gheloven virtute.

Doe die Wandalen alle tlant

Ghedestruceert hadden mitter hant,

285 Verchierde hi die kerken weder,

Ende vernuwede op ende neder

Der kerken ambachte ghewijt.

Hem gheviel op enen tijt

Dat vele liede te samen

290 Te sijnre hant offeren quamen,

Daer een scone wijf custe zine hant,

Daer hi of becoort wort thant:

Dat rouwede hem zo bitterlike,

Doe hi thuus quam heymelike,

295 Also hem sine consciencie gaf,

Dat hi zine hant sloech af,

Om datsi zake was der dinc.

Doe hi niet ter kerken en ghinc

Ende daghelijcs misse niet en dede,

(I. Fol. 300 Also te voren was zijn zede,

Xciv.
v. 2.)

Maecte tfolc gheruchte groot.

Doe hi was in deser noot,

Vs. 278. I. Bij Sente Lauwereynse es hi; H. Bi Sente Laureinse es hi.
279. I. deerst; H. dierste. 281. H. epistlen. 283. H. die Wandelen
alle dlant; I. die Wandelden al dlant. 284. H. Ghestruweert. 285. H.
Versierde; I. kerke. 286. I. verniudese. 289. I. lieden. 290. H. Te
sire; I. Tsiere. 291. I. eene. 292. H. Daer af hi b, wart; I. hij b.
was af te hant. 293. H. Dat rau hem; I. beroude; H. betterlijc. 294.
H. heimelijc. 295. I. Alse. 299. I. d. niet misse en. 300. H. Alse;
I. Als — sine. 301. I. tvolc.

Riep hi onser vrouwen an,
 Ende vaste ende beedde dan;

305 Ende si quam daer hi lach

(E. Fol. LXXVII.
 r. 2.) Ende met zinen oghen toe zach,
 Ende sette hem aen zijn hant,
 Ende hi was ghesont te hant.
 In deser tijt, weet wale,

310 Destruerden tlant van Ytale

Die Goten ende Vrancrike mede,
 Daer si braken menighe stede. —
 Eenendetwintich jaer regneerde hi,
 Ende bina vier maende daer bi.

315 Hylarius wart paeus nu.

Dese sette, dat segghic u,
 Ende ordineerde ende woude
 Dat gheen paeus en zoude
 Ordineren, die hi wilde

320 Dat paeuscap na hem hilde.

Artur was nu, alsic las,
 Die coninc van Bartaengien was,
 Die met so groter hoveschede
 Ende met zijnre groter doghet mede

325 Al brachte onder zine hant

Vrancrike ende Vlaender lant,
 Denemerken ende Noorweghen,

Vs. 304. I. beede. 305. I. q. al d. 307. I. H. ane; H. sine. 308.
 I. So dat su ghenas te; H. thant. 309. I. In die tijt. 310. I. Des-
 trueerde; H. Struerde dlant. 311. I. e. Vranckerijc; H. e. Vrankerike.
 314. I. vier jaer d.; H. maent. 316. I. Die s. — zeg ic. 320. I. H.
 paepscap. 321. H. Arture. 322. I. v. Bertaenien; H. v. Bertaingen.
 323. I. met siere gr. hoofschede; H. met sire gr. hoefshede. 324. H.
 met ontbr. — sire gr. doeght. 325. I. bracht — sijn. 326. I. Vrancke-
 rijcke; H. Vrankerike. 327. I. Denemerke.

- Die Arture alle neghen
 Om sine goedertierenheit groot
- 330 Ende anders om en ghenen noot.
 Eens nam hi sine vaert
 Met heer crachte te Romen waert,
 Ende beval zinen broeder tlant.
 Doe hi quam aen des berchs cant,
- 335 Quam hem bootscap haestelijc,
(I. Fol. XCV. r. 1.) Dat sijn broeder valschelijc
 Ane hem toghe die crone
 Ende ooc sijn wijf: dat en was niet scone.
 Doe keerde hi weder also houde;
- 340 Ende rechte daer hi landen zoude
 Ende uten scepe te lande gaen,
 Heefden sijn broeder daer bestaen.
 Daer vachtmen mit nide groot.
 Walewijn bleef daer doot,
- 345 Daer Artur harde droeve om was.
(E. Fol. LXXVII. v. 1.) Doch wan Artur den pas
 Ende den opganc, al wast hem zware.
 Doe orlogheden si zeven jare.
 Int einde vergaderden si
- 350 Tenen wighe der zee bi,
 Daer Artur zere wart ghewont.
 In een scip viel hi ter stont,

Vs. 328. H. Die Arturen. 329. H. goedertiernheit. 330. I. en *ontbr.*; I. H. gheene. 332. H. te Rome. 333. H. dlant. 336. I. vastelijc. 337. I. h. trocke die. 338. I. H. dan w. 340. I. H. recht; I. lande. 344. H. Walewein die bl. 345. H. Daer Arture; I. H. harde *ontbr.*; I. omme dr. w. 346. H. wan Arture. 347. I. H. waest h. zwaer. 348. I. orloochden; H. orloeghden; I. H. jaer. 349. H. In dende. 350. I. Teene w. daer sij bij. 351. H. Daer Arture; I. Daer Aertuer wert zee-re g. 352. H. tier.

- Ende voer in een eylant,
 Daer men noit zeder en vant,
 355 Maer bleef verloren, alsict vinde:
 Noch en weet men niet zinen inde. —
 Paeus zat Hylarius
 Zeven jaer, ic vint aldus,
 Drie maende ende tien daghe:
 360 Dit so houdic zonder zaghe.
 Simplicius quam hier na,
 Een heylich man, alsic versta.
 Die stat van Romen schiet hi
 In vijf prochien, lesen wi,
 365 Ende in elke, dat ghijt wet,
 Heeft hi enen priester gheset,
 Die anders en dede, meer noch minder,
 Dan hi biechte ende doopte kinder,
 Ghelijc dat noch cureite zijn.
 370 In deser tijt was Meerlijn
 In Bartaengien, die den lieden
 Dinghen zeide die gheschieden.
 Sijn moeder was begheven
 Ende leedde eenre nonnen leven;
 375 Ende als si allene was,
 Quam die quade gheest, als ict las,
 Ghedaen als een jonc man,

(I. Fol. XCV.
r. 2.)

Vs. 354. I. menne niet zindert; H. menne noysider. 355. I. als ic.
 356. I. H. sijn; I. ende. 357. I. zadt. 358. I. H. Ses j. ic vindt.
 359. I. H. maent. 360. I. houdt; H. houdet; I. H. al z. 363. H. De;
 I. H. van Rome. 364. I. pr. zo l. 365. I. elke, als ghijt wedt. 366.
 I. ghesedt. 367. I. mee. 369. I. cureiten. 371. H. In Bertaingen.
 372. H. Dinghe. 374. I. leyde; H. ere. 375. H. als a.; I. alsoe a.
 376. I. H. als ic. 377. I. Ghegaen.

- Ende sachse herde lieflijc an.
 Doe hi dit langhe hadde ghedaen ,
 380 Quam hi int leste voor haer staen.
 Daer si was heymelike ,
 Ende helsese lieflike ;
 Ende hier of , als men vint ,
 Bleef si draghende kint.
- 385 Doe so dede die coninc maken
(E. Fol. LXXVII. v. 2.) Enen toorne van groten zaken ;
 Ende so wat die goede man
 Sdaghes dede maken daer an ,
 Dat lach smorghens aldaer neder.
- 390 Die coninc besochte voort ende weder
 Onder alle zine wise doe ,
 Hoe dat mochte comen toe.
 Die meesters , die van nide groot
 Gherne hadden ghesien Meerlijns doot ,
- 395 Om dathi so vele wiste
 Te zegghene van groter liste ,
 Antwoorden dan openbare :
 » Waert dattie mortere ware
 Ghemengt met eens kinds bloede dan
- 400 Dat noit vader en ghewan ,
 Twerc zoude wel comen toe.”
 Die coninc dede zoeken doe
 Al zulken kint naerstelike

Vs. 380. H. vore; I. H. hare. 382. H. helsese; I. h. vriendelike.
 383. I. H. af. 386. I. H. torre. 388. I. Sdaechs; H. Sdaeghs. 389.
 I. H. al ter n. 390. I. besocht; H. versochte. 393. I. meesteren; H.
 meestre. 396. I. zegghene v. groten. 397. H. Antwerden si o.; I.
 Antw. dat o. 398. I. dat die; H. moertre. 399. I. eenen. — kinds
 ontbr. 400. I. Die n. 401. I. H. Dwerck. 403. I. Al selc een k. neerstelike.

- Tallen steden in sijn rike ,
 405 So langhe datmen Meerline vant.
 Want daer kindere speelden opt zant
 Ende zere scouden onderlinghe ,
 (I. Fol. XCV. v. 1.) Sprac teen kint dese dinghe :
 » Du waers. zonder vader gheboren :
 410 Ic hebt diselven zegghen horen.”
 Daer aen kindemen openbare ,
 Dat dat kint zonder vader ware.
 Doe hi quam voor den coninc ,
 Sprac hi te hant dese dinc:
 415 » Heer coninc , ic ben verraden.
 Mijn bloet en mach in staden
 Uwen werke staen twint ;
 Maer doet graven int fondamint:
 Ghi zult daer vinden die zaken
 420 Daer bi dat uwe werke braken.”
 Die coninc dede graven te hant
 So langhe dat hi ondervant
 Waer of twerc te valne plach ,
 Daert menich mensche aen sach.
 425 Dus so maecte hi , twaren ,
 (E. Fol. LXXVIII. r. 1.) Alle die meesters loghenaren ,
 Die conste hadden so groot ,
 Ende verloste hem zelve vander doot. —

Vs. 405. I. dm. Meerlijn. 406. I. kijnder; H. kindre; I. H. op tsant.
 407. I. scolden. 408. I. H. deen; I. dingen. 411. H. anc. 414. H.
 thant. 416. I. m. niet st. 417. I. Uwe w. en st. 419. H. daer *ontbr.*
 420. I. Waer. 421. H. thant. 422. I. hij daer onder v. 423. I. H.
 af; I. dwerck; H. twerc *ontbr.* 424. I. Daer; I. H. m. m. toe sach.
 425. I. Daer so — te waren. 426. I. meesteren. 427. I. H. *Dit vers*
ontbr.; maar in I. volgt na vs. 428: Ondancs die meesters groot.

- Simplicius zat paeus daer
 430 Luttel meer dan vijftien jaer.
 Felix wert paeus, als men ziet,
 Die derde die also hiet.
 Een kerke stichte dese here
 Te Romen in Sinte Jacobs ere.
 435 Hi sette ooc ende woude
 Datmen die kerke wijen zoude,
 Ende dat ooc elc man,
 Diemen in rechte sprake an
 Ofte wroechde in enigher zaken,
 440 Datmen hem respijt zoude maken,
 Daer hi hem binnen mochte beraden
 Ende antwoorden met staden,
 Ende dat die wroegher ooc clare
 (I. Fol. xcv. v. 2.) Niet en soude sijn van quader mare. —
 445 Hi sat paeus achte jaer, elf maent
 Ende zeventien daghe, als men waent.
 Gelasius, als wi lesen,
 Wart nu paeus na desen.
 Dese maecte orisone,
 450 Tracten ende ymnen scone.
 Ter prefacien dede hi best:
 » *Vere dignum et justum est.* »
 Rechte in desen stonden

Vs. 429. H. dare. 430. H. Alluttel — jare. 431. H. almen. 432. I. derde paus also. 433. I. H. Eene. 434. H. Te Rome; I. in Sint. 436. H. kerken wien; I. wyen. 438. I. int r.; H. spreect, *doch op den kant staat, als verbetering*: l' sprake. 439. H. Oft; I. H. wr. van e. 440. I. hem soude r. m. 442. H. antwerden. 443. H. dattie wroeghere; I. ooc *ontbr.* 444. I. H. Niet en *ontbr.* 445. I. H. paeus *ontbr.*; I. j. ende twee m.; H. j. ende elf. 446. I. d. paens, a. 447. H. alsoe. 448. I. Werdt. 450. H. Tracte. 453. I. Recht.

Wart Sinte Michiels kerke vonden

455 In een steenrootse, als men daer ziet:

Wiese maecte, en weetmen niet.

In deser tijt ooc vonden was

Die lichame van Sinte Barnabas,

Ende die ewangelien hem beneven

460 Die Matheus hadde bescreven

In Ebreeusche mit sire proper hant. —

Gelasius, also ict vant,

Sat acht maende ende acht jaer

Ende achtendetwintich daghe paeus daer.

465 Anastasius wart paeus nu.

(E. Fol. LXXVIII. r. 2.) Dese sette, dat zegghic u,

Dat om errescap noch om haten

Gheen priester en zoude achter laten

Sine ghetiden, groot noch clene,

470 Sonder die misse allene. —

Twée jaer sat hi paeus doe

Ende elf maende daer toe

Ende drieendetwintich daghe met:

Dus vindict int Latijn gheset.

475 Symachus ende Lauwerencius

Worden beide ghecoren aldus

Al te Romén inder steden.

Hier omme worden ghescheden

Vs. 455. H. ene steenroke; I. daer *ontbr.* 456. H. Wise. 458. H. van *ontbr.* 459. I. H. dewangelie; I. dew. hadde b: 460. I. ghescreven. 461. H. In Abreusche; I. H. siere; I. propere. 462. I. als ic. 463. I. H. maent — jare. 464. I. H. dare. 466. I. Die s. 467. I. eerscip. 468. I. en *ontbr.* 471. H. jare. 472. I. Ende tien maenden. 474. I. vant ict; H. vendict. 475. H. e. Laurencius. 476. I. gh. dus. 477. H. te Rome.

Paepscap ende leeke mede,
 480 So dat daer was groten onvrede;
 Doch midt Diederick den coninc
 Wart so ghesaect die dinc,
 Dat Symachus paeus is bleven.
 Daer na wert hi nochtan verdreven
 485 Om dinc diemen hem teech an,
 Ende Laurencius wert paeus dan.
 Tpaepscap midt desen zaken
 Ghinc echter nu pertien maken,
 So dat zwaerlic nu ghinc staen.
 490 Een zeent wart nu te zamen ghedaen.
 Daer versamenden tenen hope
 Twee hondert ende twintich bisscope.
 Symachus purgeerde hem claer
 Van datmen hem over seide daer,
 495 Ende hi was paeus gheconfirmeert,
 Ende Laurencius wert ghecondempneert.
 In desen tiden, ic lese aldus,
 Wart kersten Clodoneus,
 Die coninc was van Vrancrike,
 500 Die van duechden was rike.
 Hem dede kersten Sinte Remijs.

(l. Fol.
 480.)

Vs. 480. H. groet. 481. H. m. Diderike. 482. I. so *ontbr.*; H. ghesaect; I. H. dese d. 484. H. Daer *ontbr.*; I. nochtans. 485. H. dinghen. 486. I. Ende Lauwerencius. 487. H. Dpaepscap bi d.; I. bij d. 488. I. Gh. nu echt p.; H. echt. 489. H. dadt. 490. I. Eenen zeendt werdt. — nu *ontbr.*; H. w. tsamen nu gh. 491. I. H. versaemden. 492. I. H. bysscoppe. 493. I. clare. 494. H. dm. over hem s.; I. dare. 495. I. H. hi *ontbr.* — wert; I. paeus *ontbr.* 496. H. Ende Laureins; I. Ende Lauwerencius werdt. 497. I. tijde. 498. I. k. Cleodoneus; H. k. Clodoveus. 499. I. H. van Vranckerike. 500. I. Dat van; H. doeghden. 501. H. Het dedene k.

Een kerke stichte hi te Parijs
 In Pieters ende Pouwels ere,
 Die hi rike maecte zere.

505 In deser tijt, ic lese aldus,

(B. Fol. LXXVIII. v. 1.) Leefde die goede clerc Boëcius,
 Sinte Remijs ende Maxencius,
 Sinte Leodegarius ende Arnulphus. —
 Seven maende ende zestien jaer

510 Sat Symachus paeus daer

Ende achtendetwintich daghe daer toe.

Hormisda wart paeus doe,

Die vele goets den armen gaf,

Om dat sire zouden leven af.

515 Die kerken verchierde hi mede

(I. Fol. XCVI. r. a.) Met ornamenten telker stede.

Te Sinte Pieters wert hi begraven,

Daer hi liet van sire haven

Een stuc zulvers, dat woech tier stont

520 Dusent ende viertich pont. —

Neghen jaer ende achtien daghe dan

Sat hi paeus, dese goede man.

Jan, deerste die so hiet,

Wart paeus nu, als men ziet.

525 In desen tiden, waerlike,

Bekeerde tot Cristum Vrancrike.

Vs. 502. I. H. Eene; I. stichti te. 503. I. ende in P. 505. I. desen tijden, ic vint a.; H. ic vinde a. 506. I. die vroede cl. 508. I. H. Sente Leodegarijs. 509. I. H. maent ende vijftien. 511. I. Ende achtien d. 512. I. Hormadus. 514. I. siere. 515. I. kerke; H. versierde. 517. H. Tsente. 518. I. Te samen leide hij dair van siere h. 519. I. het w. ter st. 520. I. M. Dusentich. 521. I. H. jare; I. acht d. d. 523. I. die also. 524. I. Wart nu p. als. 525. I. tijde. 526. I. H. te Cr. Vranckerike.

Diederic, alsic las,
 Die der Goten coninc was
 Ende Ytalien hadde onder dan,
 530 Vinc desen eersten Jan
 Ende incarceration mede,
 Daer hi zaen zinen eynde dede;
 Dat God wrac, alsic versta;
 Want Diederic sterf cort daer na,
 535 Ende een heylich heremite zach
 In visioene daer hi lach,
 Datmen in tormente scerp
 Sijn ziele in die helle werp. —
 Hi was acht maende ende twee jaer
 540 Ende achtien daghe paeus daer.
 Felix die vierde wart paeus dan.
 Hi sette, dese goede man,
 Datmen bestriken zoude die liede,
 Eer si vander werelt schieden,
 545 Met heiligher olien, als ghi ziet,
 (E. Fol. LXXXVIII. v. 2.) Datmen noch te doene pliet. —
 Vier jaer, twee maende sat hi
 Paeus ende dertien daghe daer bi.
 Bonifacius quam nu, alsic las,
 550 Die dander vandien namen was.
 Dese sette inder kerken

Vs. 529. I. onderdaen. 530. I. iersten Jan saen. 531. I. Ende kareerdene; H. incarcerationdene. 532. I. sijn. 534. I. H. st. saen d. 535. H. en h. ermite; I. hermite. 538. H. Sine z. in de h. 539. I. H. maent. 542. I. goeden. 543. H. de; I. H. lieden. 544. I. Eer dat sij. 545 en 546. I. in omgekeerde volgorde aldus: Datmen n. te d. pl. Metten sacramente, als ghij siet. 547. I. Drie j.; H. jare; I. H. maent; I. zadt. 548. I. daghe ontbr. 550. I. H. name. 551. I. Die s.

- (I. Fol. XCVI.
v. r.) Dattie leeke vanden clerken
Verscheden zouden, vrooch ende spade,
Alsmen misse daer in dade. —
- 555 Twee jaer, sesendetwintich daghe
Sat hi paeus, zonder zaghe.
Johannes wart paeus doe,
Dander die hiet alsoe.
In desen tiden, ic vinde aldus,
- 560 Leefde Sinte Maurus,
Sinte Benedictus jongher was. —
Paeus sat hi, alsic las,
Twee jaer ende vier maent
Ende ses daghe, alsmen waent.
- 565 Agapitus wart paeus hier na.
Dese sette, alsic versta,
Dattie papen altoos zouden
Des Zondaghes processie houden,
Datmen noch hout wale
- 570 In kerken convenciale. —
Elf maende sat hi paeus, dese here,
Viertien daghe ende nemmere.
Silverius moeste paeus nu wesen.
Die keyser versende desen
- 575 Verre lants in ene stede
Daer hine doen doden dede,

Vs. 552. I. Dat die. 553. I. zouden *ontbr.* 554. I. H. Alsmen daer
in m. d. 555. H. jare; I. j. ende s. 559. I. tijde — vint; H. vindt.
561. I. jonghere; H. jongre. 562. I. sadt; H. alsoe ic. 563. H. jare.
567. I. Dat die. 568. I. Des Sondaechs; H. Des Sondaeghs processien.
569. I. houdt; H. houdet. 570. I. H. conventuale. 571. I. Ses; I.
H. maent. — hi *ontbr.* 575. I. een. 576. I. H. hine dan doo-
den.

Dat toe brochte, alsic versta,
 Die keyserinne Theodora,
 Om dat hi weder niet woude ontfaen
 580 Enen bisscop, dien hi hadde ghedaen
 Te banne ende verdoemt beide,
 Om dathi jeghen tghelove seide. —
 Hi sat vijf maende, der jaren drie
 Ende elf daghe paeus, alsic zie.
 585 Virgilius wart paeus dan.

(E. Fol.
 LXXIX. r. 1.)

Belligarius, die hooft man,
 Verlooste Romen dat beseten was

(I. Fol. XCVI.
 v. 2.)

Vanden Goten, alsic las;
 Daer hi een cruce wan ter selver stont
 590 Van goude dat woech hondert pont,
 Dathi Sente Pieter gaf.
 Noch en stont niet af
 Theodora die keyserinne,
 Si en dede met fellen zinne
 595 Desen paeus ooc vaen,
 Om dathi niet en woude ontfaen
 Den bisscop voren ghenoeemt,
 Dien Agapitus hadde verdoemt.
 Ende daer hi in ene kerke vloec,
 600 Dede sine uut trecken doe,
 Ende een zeel binden omden hals,

Vs. 577. I. Dat daer toe. 579. H. w. en w.; I. niet en wilde. 580.
 I. H. hadde *ontbr.* 581. H. b. hadde ende. 582. I. jeghent tgh. 583.
 I. H. maent; I. der *ontbr.*; H. jare. 584. H. Ende neghen d.; I. als
 ic lye. 586. I. dese h. 587. H. Verl. Rome. 589. I. er. vant ter.
 590. I. g. het w. 591. I. hij Sinte Peteren; H. hi Sente Peetre. 592.
 I. H. stoet. 594. I. So dede. 596. H. niene; I. wilde. 597. I. Desen
 b.; H. vore. 598. I. Die. 599. I. een. 600. H. Deedsine; I. ute.
 601. H. en seel b. anden.

- Ende dede hem so vele onghevals,
 Datmen vander morghenstonde
 Sloyde toten avonde,
 605 Ende in enen kerker leide dan,
 Daer hi starf een heylich man.
 In desen tiden, ic lese aldus,
 Was die clerc Theophilus,
 Die Cristum ende sire moeder ghinc af
 610 Om dinc die hem die duvel gaf;
 Die zeder tote hem selven quam,
 Ende sulc berou ane nam
 Dat hem Maria scone
 Versoende aen haren zone.
 615 In desen tijt, des sijt wijs,
 So sterf Sinte Remijs,
 Die de kerke te Riemen daer
 Berechte tweendeseventich jaer. —
 Paeus zat Virgilius
 620 Achtien jaer, ses maende aldus
 Ende sesendetwintich daghe mede.
 Pelagius besat die stede.
 Dese sette ende woude
 (I. Fol. ^{xcvii.}_{r. 1.}) Dat twaerlijc rechte zoude
 625 Over die ghene rechten, twaren,
 (E. Fol. ^{lxxix.}_{r. 2.}) Die in onghelove waren,
 Ofte die mit arghelist

Vs. 603. I. H. Datmenne. 604. I. Sleypte; H. Sloyde al t. 607. I. dese tijt. 609. I. Die Cristus e. siere. 611. I. sindert in hem; H. si-der te hem. 612. I. berouwe. 615. H. deser; I. tijde, sijt des w. 620. H. jare; I. H. maent. 621. I. daghen. 624. H. Dat dw.; I. Dat weerlike gherechte. 625. I. te waren. 626. I. Die ongheloevich. 627. H. Ocht; I. argher liste.

Int ghelove zaeyden twist.

In desen tijt, hebbic verstaen,
 630 Was in Scollant Sinte Brandaen,
 In wies vite, als ic sach,
 Men groot wonder lesen mach.
 Ende Sinte Stevens ghebeente mede
 Was te Romen ghebracht in die stede

635 Ende bi Sinte Laurens gheleit. —
 Paeus zat dese, ter waerheit,
 Vier jaer, der maenden tiene,
 Vijftien daghe, na minen ziene.

Jan wart paeus na desen,
 640 Die derde Jan daer wi of lesen.
 In deser tijt, ic lese aldus,
 Was die goede clerc Fortunatus,
 Die wise poëte vercoren,
 Uut Ytalien gheboren,

645 Die te Tours quam, om dathi daer
 Sinte Mertens vite bescreef claer,
 Ende bisscop wart na dat
 Tote Poitiers in die stat.

In deser tijt sachmen varen
 650 In die lucht vierighe scaren,
 Ende daer na besaten te hant
 Die Lombaerde Ytalien lant.

Vs. 628. I. twiste. 629. I. H. deser; I. heb ic. 634. I. H. te Rome
 bracht; H. inde. 635. I. bij Sinte Lauwerens; H. bi Sente Laureinse.
 636. I. sat hij, ter. 637. I. Twee j.; H. jare — maende. 638. I. H.
 Vijfendetwintich; I. daghen. 640. I. H. af. 641. I. ic vindt a.; H. ic
 vind a. 644. I. Die uut Yt. was gh.; H. Ute. 646. I. Sinte Martijns
 vite screef. 648. H. de. 649. I. desen tijden. 650. I. vier scaren.
 651. H. thant. 652. H. De; I. Die Lombaerden.

Een kerke dede maken dese here
In Philips ende Jacobs ere;

655 Ende doe hise hadde ghewijt,
Starf hi in corter tijt.

Ic en vant niet claer dat
Hoe langhe hi paeus zat.

Benedictus, deerste die so hiet,

(I. Fol. XCvii. r. 2.) 660 Wart nu paeus, als men ziet.

In des paeus tiden, als ict vant,
Wonnen die Lombaerde Ytalien lant,
Doe hongher was ende sterfte groot.
In deser jammerheit bleef doot

665 Benedictus, dese goede man,

(E. Fol. LXXIX. v. 1.) Die paeus hadde gheweest dan
Een maent, achtien daghe, vier jaer.

Doe so wort paeus daer
Pelagius, die ghecoren was

670 Sonder des keysers beheet, als ic las,
Dat voren niet en mochte ghescien:

Ic en weet hoet nu quam te dien.
Doe belaghen, ic lese dat,
Die Lombaerde Roman der stat.

675 Het reghende zo zere dan
Dattie Tybre te Roman ran
Over die muer vander stede,

Vs. 653. H. Ene. 654. I. ende in Jac. 657. I. In vant noyt cl.; H. clare. 658. I. l. tijt hij; H. [lang]hen tijt hi. 660. I. H. Wart p. nu, a. 661. I. tijde, als men v. 662. I. die Lombaerden. 664. H. [jam]mereheit. 665. I. die g. 667. I. achtendetwintich d. v. jare. 668. I. dare. 670. I. tskeysers; H. skeysers. 671. I. H. Dat te v.; H. niene. 672. H. In w.; I. En w. 673. I. las. 674. H. Die Lomb. Rome; I. H. die st. 675. I. reynde oic zoe; H. rechende oec soc. 676. I. H. Dat die T. te Rome. 677. I. H. muere.

Die groten scade in Romen dede.
 Ende vanden beesten die verdroncken,
 680 Die daer laghen ende stoncken,
 Storven so vele liede, sijts ghewes,
 Dat wonder te segghene es:
 Dat meest dede dien stanc
 Van enen drake die daer verdranc. —
 685 Tien jaer sat hi paeus daer.
 Gregorius wert paeus daer naer,
 Deerste die was van dien name,
 Een reyne lerare sonder blame,
 Die de heilighe scrifture ontbant
 690 Ende ondersochte ende ondervant.
 Omtrent viertich omelien
 Maecte hi te sire pertien
 Ende ander scriften vele.
 Hi ontbant Job ende Ezechiele.
 695 Een clooster maecte hi mede
 (l. Fol. ^{xcvii.}
 v. i.) In sine eyghene woninc stede,
 So datmen seide openbare
 Dathi een aerdsch ynghel ware,
 Om dathi leidde claelike
 700 Een hemels leven op aertrike.
 Hi maecte die statioene,
 Diemen te vastenen pleecht te doene

Vs. 678. I. H. grote; H. in Rome. 680. I. H. Ende daer na l. 681.
 I. Het storven; H. sijds. 682. I. zegghene. 683. I. meeste d. die;
 H. de st. 684. I. daer *ontbr.* 685. H. jare. 687. I. Die deerste was.
 688. I. reyn leeraer. 692. I. siere. 693. I. ghescriften. 694. H. o.
 Joppe. 695. I. H. Eenen. 696. I. eyghene woninghe st. 698. H. hi
 en erdersch. 700. H. hemelsch; I. eerderike. 702. I. H. vasten.

- Van kerken te kerken in die stat
 Van Romen: noch houtmen dat
 705 Te vastenen daer te desen stonden,
 (E. Fol. LXXIX. v. 2.) In verlatenissen des volcs zonden.
 Hi dede ooc, zonder waen,
 Hooft ende lede ofslaen
 Allen beelden mit zinen gheboden,
 710 Die ghemaect waren na die afgode,
 Om dat hi clare ende wale
 Tonghelove altemale
 Ontwortelen woude ende verdriven,
 Datter niet meer en zouden becliven.
 715 Hi dede ter missen, alsic versta:
 »*Dies que nostros in tua
 Pace disponas,*» datmen leest daer
 Daghelike in dien outhaer.
 Hi was deerste, lesen wi,
 720 Die screef: »*servus servorum Dei,*»
 Dats »*knecht der Gods knechte:*»
 Dit scriven die paeuse van rechte:
 Door al dat hi was so gheraect
 Ende in alle doghet so volmaect,
 725 Nochtan hadhi adversarise groot,
 Diene beneden na sine doot,

Vs. 703. I. te kerken *ontbr.*; H. inde. 704. H. Van Rome — hondmen; I. Die van R. houden noch dat. 705. I. H. vasten; H. tesen. 706. I. verlatenisse; H. verlanessen volcs. 708. H. Hoefde; I. Hoofden ende leden; I. H. af. 709. I. H. ghebode. 710. I. H. na dafgode. 711. I. clare. 712. I. H. Dongheloeve. 713. I. wilde. 714. H. Dattet meer; I. H. sonde; I. bliven. 717. I. leest *ontbr.* 718. I. Daghelicx sinct inden. 721. I. knechte der. 723. I. H. Dore. 724. I. alen duechden; H. doeght. 725. H. haddi; I. hadde hij adversarijs. 726. I. Dien beniden na sijn.

Om dathi hadde so goeden name,
 Ende om sine ewelike blame
 Sine boeke wouden verbranden gaen,

730 En hadde een sijn dyake ghedaen,
 Die ten heilighen zwoer dat

(L. Fol. XCVII.
v. 2.) Die heilighe gheest op hem sat

Als een duve met lichte
 Daer hi screef ende dichte,

735 Ende dat hijt sach openbaer. —
 Hi sat paeus dertien jaer,
 Ses maende, tien daghe daer toe.

Damanus wart paeus doe.

Dese sette ende woude

740 Datmen inder kerken luden zoude
 Tallen ghetiden, alsmen noch doet. —

Paeus sat hi, des sijt vroet,
 Een jaer, vijf maende, neghen daghe;
 Dit houde ic al zonder zaghe.

745 Bonifacius die derde

(E. Fol. LXXX.
v. 1.) Wart nu vanden stoele herde.

Hi sette dese saken

Datmen een groene laken

Opten outhaer zoude legghen. —

750 Paeus sat hi, hoor ic zegghen,
 Achte maende ende nemmere.

Vs. 727. I. H. Om *ontbr.*; H. Datti; I. so groten n. 728. I. omme.
 729. I. boucken wilden. 730. H. En hadt; I. Ende hadden sine; I.
 H. dyaken. 733. H. ene. 735. H. openbare. 736. H. jare. 737. H.
 maent. 738. H. Hamanus; I. Amandus werdt. 740. H. inde kerke.
 741. I. H. alst n. 743. I. maent ende drie d.; H. m. ende n. 744. I.
 H. houdie. 746. I. H. Wart vd. st. nu h. 748. I. groen; H. gruene.
 749. H. outare. 750. I. hoirden wij; H. hoere wi. 751. I. H. maent;
 I. niet meer.

- Bonifacius wart doe here,
 Die vierde die hiet alsoe.
 Dese paeus brochte dat toe
 755 Aen den keyser, die hiet Focas,
 Dat Sinte Pieters kerke was
 Hooft kerke waerlike
 Van allen kerken van aertrike.
 Ooc bejaghede hi, ic lese daer af,
 760 Dat hem die selve keyser gaf
 Den ronden tempel mede
 Daer te Romen in die stede,
 Die ghemaect was wilen eer
 Inder godynnen Thebes eer,
 765 Die der goden moeder hiet,
 Alsoe wilen plach dat heyden diet.
 Dien tempel wijde hi mit eren
 (l. fol. xcviii. r. 1.) In die ere der moeder ons heren
 Ende alle Gods heylighen met.
 770 Priesters heeft hire in gheset
 Die ten ewighen Gode horen,
 Daer men den duvelen diende voren.
 Noch hetet te deser stonde
 Onser vrouwen kerke Rotonde.
 775 Alre heilighen feeste sette hi
 Ende alre zielen dach daer bi. —

Vs. 753. H. De. 754. I. dat *ontbr.* 755. I. H. Ane; I. h. Pharas.
 757. I. Die hooft. 758. I. eertderike. 759. H. bejaeghde; I. bejaech-
 de — leser af. 762. I. Die staet te; H. te Rome inde. 763. I. H.
 eere. 764. I. H. eere. 765. H. gode. 766. I. pl. theydin; H. pl. thei-
 den. 767. I. Den. 768. H. In dere. 769. I. allen. 770. I. hij dair
 gh. 772. I. H. duvel d. te v. 773. H. te derre st. 775. I. f. maecte
 hij. 776. I. alder.

Ses jaer hielt hi die stede
 Ende vijfendetwintich daghe mede.

Deus dedit quam hier naer

780 Ende wast twintich daghe ende drie jaer.

Daer dese custe aen den mont
 Enen lazarsschen, wart hi ghesont.

Bonifacius die vijfde die

Wart paeus nu, alsiet zie.

785 Dese sette dat wijf ende man

(E. Fol. LXXX.
 r. 2.) Wesen souden inden ban,
 Die roofde of stale in die kerke. —
 Hi sat paeus, alsic merke,
 Dertien daghe ende vijf jaer.

790 Honorius zat paeus hier naer.

Dit was een heilich man.

Alle tgoet dat hi ghewan
 Gaf hi den armen mildelike:
 Vele kerken maecte hi rike,

795 Die hi verchierde menichfoude
 Van ghesteente, zulver ende goude.

Drie kerken stichte hi mede
 Daer te Romen in die stede:

Deene in Sinte Agnieten ere,

800 Daer in groefmen desen here. —

Vs. 777. I. H. hilt; I. hij doen st. 778. I. eenendetwintich. 779. I. H. nare. 780. I. Ende bleef tw.; H. jare. 781. I. H. ane; I. de m. 782. H. lazerzen; I. laserssen, hij w. g. 783. I. de vijfste. 784. I. Soe hiet, wart p. als ic zie. 786. H. soude. 787. I. roefden of steelde inder kerken; H. oft stole. — die *ontbr.* 788. I. Dese sat; H. alsiet. 789. I. jare. 790. I. H. Hon. wart p.; I. nare. 791. H. en. 792. I. Al. 793. H. meldelike. 795. H. versierde. 796. I. ghesteenten, van silver; H. selvere; I. H. ende van g. 798. I. Te Rome binnen der st.; H. te Rome inde. 800. I. den h.

Twalef jaer hi paeus sat
 Ende elf maende na dat
 Ende sevenendetwintich daghe daer toe.

(1. Fol. XCVIII.
 r. 2.)

Severinus wert paeus doe,
 805 Heilich in allen manieren,
 Gheraect ende goedertieren.
 Die clerescap minde hi ende eerde,
 Der kerken lof hi meerde,
 Ende milde hi jeghen die arme was.
 810 Hi sat een jaer paeus, als ict las.
 Doe groevene sine clerke
 In Sinte Pieters kerke.

Jan die vierde wert paeus na dat.
 Dese, mitter heiligher kerken scat,
 815 Cochte menich dusement volcs vri
 Van eyghenen dienste, seitmen mi.
 Hi sat paeus neghen maende, een jaer
 Ende achtien daghe ooc daer naer.
 Theodorus deerste quam hier na.

820 Dese maecte, alsic versta,
 Een boec van penitencien goet,
 Daer vele oorbaers in stoet,
 Ende ander dinghen sette hi mede.
 Ses jaer hielt hi die stede,

Vs. 801. I. jare — zadt. 802. I. Ende neghen m. in die stat; H. maend in de stat. 803. I. seventien daghen. 804. I. werdt. 805. H. alle. 806. I. Wel gh. e. goedertiere. 807. I. Diet cl.; I. H. hi *ontbr.* 808. I. Ende der k. dinghen m.; H. Ende den k. dinghe m. 809. H. melde; I. H. hi *ontbr.*; H. j. darne. 810. I. sadt p. een j.; I. H. als ic. 811. I. grouffene; H. groevenne. 813. H. de v. — datte. 814. H. scatte. 815. I. dusement volcx. 816. I. dienst; H. seeghtmen. 817. H. maent; I. m. ende een. 818. I. ooc *ontbr.* 821. I. Eenen — penitencie. 823. H. dinghe. 824. I. Seven j.; H. jare; I. H. hilt; I. die *ontbr.*

825 Vijf maende , achte daghe met.

(E. Fol. LXXX.
v. 1.)

Merten wart daer na gheset,

Deerste die also hiet.

Van desen men ghescreven siet

Dat eens , daer hi misse dede ,

830 Een quam ter selver stede

Diene doot woude slaen ;

Ende daer hi tswaert uut liet gaen ,

Wart hi thant staer blint.

Te Romen maecte hi een sint ,

835 Daer hi condempneerde sterke

Pauwelse , den patriarke

Van Constantinoble , omme dat

Hi valschelijc patriarke sat

Ende volghede valscher leringhen.

(I. Fol.
XCVIII.
v. 1.)

840 Die keyser omme dese dinghen

Versende den paeus te hant

In een verre quaet lant ,

Daer hi starf salichlike

Ende voer te Gode in hemelrike .

845 Sine feeste leit , alsic sach ,

Alder naest Sinte Mertens dach ,

Die bisscop van Tours was. —

Ses jaer , twee maende , alsic las ,

Ende sesendetwintich daghe mede

Vs. 826. I. Martin; H. w. paus hier na; I. na paus g. 830. H. q. daer ter. 831. I. wilde. 832. I. Ende eer hij; H. ut. 833. I. te hant; I. H. blent. 834. I. eenen zeent; H. enen zent. 835. I. H. sterke. 837. H. Van Constantinoble; I. H. om. 838. H. valschlike. 839. H. volghde; I. v. der v. leeringhe. 840. I. H. om. 841. H. thant. 845. I. leecht; H. leeght, als men s. 846. I. Alre n. S. Martins. 848. I. Twe m., ses j., als ic; H. maent. 849. I. sestien d.; H. daghe hi paus was.

- 850 Besat hi des paeus stede (*).
 Eugenius wert paeus dan,
 Die goedertierne heylighe man,
 Gracilijc ende zere ghemint.
 Paeus sat hi, als men vint,
 855 Twee jaer ende achte maent,
 Tweendetwintich daghe, als men waent.
 Vitalius wart paeus nu.
 Dese maecte, dat zegghic u,
 Der Roomscher kerken zanc
 860 Na rechter musiken ganc,
 Ende concordeerden al uut
 Mede opter orghene luut,
 Dies men te voren niet en plach. —
 Paeus sat hi, als ic zach,
 865 Viertien jaer, maenden sesse.
 (E. Fol. LXXX.
 v. 2.) Deo datus, seit die lesse,
 Wart paeus nu ghemaect.
 Dese was so wel gheraect
 Ende so goedertieren te wensche,
 870 Dat noit arm noch rijke mensche,

Vs. 850. H. *Dit vers ontbr.*; I. Besat hij des paeus stede. 852. I. goedertiere. 853. H. Gr. sere ende gh. 855. H. jare; I. maende. 856. I. Vijfendetw. — waende. 858. I. dat *ontbr.* — zeg ic. 861. I. concordeerde; H. concordeerdene. 862. I. orghelen. 863. H. Des — niene. 864. I. H. als ic. 865. H. jare; I. H. maende. 866. I. seghet; H. seeght. 869. I. Alsoe goedertiere. 870. I. noyt rijk no aerme m.

(*) Het HS. heeft dit vers aldus:

» *Aldus vindict ter waerhede.* »

Doch daar de lezing van I. alleen met den zin strookt, heb ik die in den tekst opgenomen. De afschrijver van H. was ook in de war, en heeft wel den zin hersteld, maar een vers te weinig gegeven en alzoo het rijm veronachtzaamd.

Die aen hem sochte troost,
 Van hem keerde onghetroost. —
 Twee maende ende vierendevijftich jaer
 Ende vijf daghe sat hi paeus daer.

875 Decius wart paeus na dat.

(l. Fol. XCVIII.
 v. 2.) Dese verchierde sere die stat,
 Diemen tparadijs heet,
 Dat voor Sinte Pieters kerke steet:
 Daer wart hi begraven dan. —

880 Drie jaer sat dese man,
 Vijf maende, der daghe tiene:
 Dits waer na minen ziene.

Agato wart paeus daer naer,
 Ende waest vijf maende ende twee jaer

885 Ende drie daghe daer toe.

Leo dander wart paeus doe.
 Dese sette ende woude
 Datmen den paes gheven zoude
 In allen kerken, hier ende daer,

890 Als » *Agnus Dei* » ghesonghen waer.

Van soonre spraken was hi,
 In scrifturen vroet daer bi.
 Wel so sprac die tonghe sijn
 Beide Griecsche ende Latijn.

895 Den armen was hi goet ter core,

Vs. 871. I. ane. 872. I. Dat hij van h. k. ongheloost; H. hem en k.
 873. H. maent ende vier j.; I. ende drie j. 876. I. Die v.; H. ver-
 sierde. 877 en 878. H. *Deze beide verzen ontbr.* 877. I. heedt. 878.
 I. Die vore. 880. H. sat paus d. 881. H. maent; I. m. daer der.
 882. I. H. Dus vindict na. 884. I. H. maent. 889. H. alle; I. H.
 dare. 890. H. Alse — ghesonghe; I. H. ware. 895. I. cuere.

Beide mit handen ende mit labore. —

Tien maende hi paeus sat
Ende zeventien daghe na dat.

Benedictus wart paeus doe,
900 Dander paeus die hiet alsoe,
Die hem pijnde utermaten
Te volghene zine voorsaten
In duechdeliken werken,
Ende sere minde hi die kerken. —

905 Tien maende ende twalef daghe

(E. Fol. LXXXI. r. 1.) Sat hi paeus, zonder zaghe.

Jan die vijfste sat paeus nu.
Paeus sat hi, dat segghic u,
Tien daghe ende een jaer.

910 Zeno wart paeus daer naer,
Die heilich van levne was.

(I. Fol. XCIX. r. 1.) Elf jaer, als ict las,
Zat hi paeus ende niet-meer.

Sergius wart doe here,
915 Deerste paeus die also hiet.
Dese paeus, also men siet,
Een silverine casse vant,
Also hem God dede becant,
Te Sinte Pieters, alsict las,

920 Die zo zere verroest was
Datmen cume wart gheware

Vs. 896. I. labuere. 897. I. maenden. 898. I. Ende achtien. 900. H. paeus *ontbr.* 902. H. sinen. 903. H. doeghdeliken. 904. H. hi *ontbr.* 907. I. vijfste. 911. I. levenne. 912. H. jaere; I. H. ic. 913. I. H. Was hi; I. ende nemmeere; H. ende nimmere. 914. I. Segius. 915. I. H. die so. 916. I. H. alsmen. 917. I. H. Eene; H. selverne. 918. I. Als hem. 919. I. H. als ic. 920. H. verrostecht.

- Dattet zilverine ware,
 In een oude doncker stat.
 Een cruce vant men in dat,
 925 Verchiert harde menichfoude
 Met ghesteente ende mit goude,
 Daer in was al gheheel
 Van ons heren houte een deel,
 Datmen daer te tonen pleecht
 930 Als des heylichs cruus dach leecht. —
 Hi sat paeus neghen jaer,
 Achte maende, achtendetwintich daghe daer.
 Leo die derde wart paeus nu.
 In desen tiden, dat segghic u,
 935 Wart ghedoot Sinte Lambrecht,
 Die bisscop was te Maestrecht.
 Al bleef te Ludeke doot die man,
 Hi wart te Tricht begraven nochtan.
 Mar doe men den stoel na dat
 940 Te Ludeke trac ter stat,
 Voerdemen den lichame mede.
 Datten Dodo doden dede,
 Was om dathi dorste castien
 Puppine van zire amien,
 945 Die Dodoos zuster was,
 (E. Fol. LXXXI. r. 2.) Die hi hielt, als ic las,

Vs. 922. I. H. Dat se; H. zelverinen. 923. H. ene. 924. I. H. int
 vat. 925. I. Ghechiert; H. Ghesiert. 926. I. ghesteenten. 928. H. en.
 929. I. toeghenne; H. toenne. 930. H. Alse. 932. H. maent; I. ach-
 tien d. d. 934. I. tijde. 935. I. Werdt; H. ghedoedt. 936. H. te
 Maestrech. 938. I. H. b. dan. 939. I. doen die st. 940. I. trac in-
 der st. 942. I. Datten dooden dooden dede. 944. I. ziere. 946. I. H.
 hilt, alsoe ic.

Boven sijn ghetroude wijf:

(1. Fol. XCIX.
r. 2.) Dat coste Lambrecht zijn lijf.

Dese Puppijn was Marteels vader

950 Ende coninc Puppijns ouder vader

Ende Begghen zone, als ic las:

Te Harstale zine woninghe was.

Van desen lieden, hebbic vernomen,

Sijn die hertoghen van Brabant comen. —

955 Dese Leo en is niet met

Int ghetal der paeuse gheset,

Om dathi, als ic vernam,

Qualijc daer aen quam.

Elf maende sat hi ende twee jaer.

960 Jan die seste wert paeus daer naer.

Martelare starf hi, alsic las.

Drie jaer ende twee maende hi paeus was

Ende drieendetwintich daghe mede.

Jan die zevende besat die stede.

965 Dese was gheleert harde wale

Ende hadde ene scone tale.

Ene capelle stichte hi

Sinte Pieters kerke bi,

Inder moeder Gods ere:

970 Daer groefmen desen here. —

Achtendetwintich daghe ende twee jaer,

Zeven maende sat hi paeus daer.

Vs. 947. H. sine. 948. I. c. Lambrechten; H. c. Lambrechte. 952. I. sijn. 953. I. heb ic. 956. I. paeusen. 958. I. Qualike lichte dair toe q.; H. Quaele lichte daer toe q. 959. H. maent saut; I. H. hi paeus ende. 962. I. H. ende *ontbr.*; H. maent. 964. I. sevenste. 966. I. een. 968. H. kerken. 970. I. Daer in gr. 971. I. dagen; H. jaere. 972. I. Ende zeven; I. H. maent; H. dare.

Sysinnius wert paeus na dat,
Die (*) meer twintich daghe en sat.

975 Constantinus, alsic versta,
Besat den paeus stoel hier na.
Die keyser Justiniaen
Ontboot desen, hebbic verstaen,
Te Constantinobile in die stede,
980 Daer hi misse voor hem dede,
Daer die keyser, in waerre dinc,
Gods lichame van hem ontfinc,
Ende badt voor hem onsen here.

(I. Fol. XCIX.
v. 1.) Den paeus dede hi grote ere,
985 Ende confirmeerden, groot ende smal,

(E. Fol.
LXXXI v. 1.) Der Roomscher kerken recht al.

Keyser Philipse zende hi
Eenen kettere, lesen wi,
Om dathi telker stede
990 Die beelden uter kerken dede. —
Sesendetwintich daghe, der jaren zevens,
Sat hi paeus in zinen levens.
Gregorius, dander die so hiet,
Wart paeus, als men bescreven ziet.

Vs. 974. I. Die maer; H. Diet maer. 976. I. Besadt — st. daer na.
977. I. k. Justiciaen. 979. I. H. Te Constantinoble; H. inde. 980. H.
vore. 981. I. ware. 983. I. H. bat. 984. H. dedi. 985. H. confir-
meerde. 986. H. rechte. 987. I. Den k. Philippe; H. seide hi. 988.
I. Over een victorie, I. wij. 990. H. uten. 991. I. H. Sestien d.;
H. jare. 993. H. die alsoe.

(*) Eene latere hand heeft hier met rooden inkt het woordje *niet* bo-
vengeschreven, in de gedachte waarschijnlijk, dat het vers aldus be-
hoorde te luiden:

» Die [*niet*] meer [*dan*] twintich daghe en sat.»

Maar de goede man begreep niet, dat *meer* hier hetzelfde is als *maer*,
100 als I. en H. hebben.

- 995 In deser tijt, ic lese aldus,
 Bekeerde een Bonifacius
 Tfolc van Aelmaengien lande,
 Daerne die paeus zelve zande.
 Aerdsch bisscop wart hi na dat
- 1000 Al tote Mens in die stat.
 Daer na wart hi ghesant
 Prediken in Vrieslant,
 Daer hi wart ghemartelijt.
 Kaerle Marteel in deser tijt,
- 1005 Vader van coninc Puppine,
 Trac doe over den Rine,
 Daer hi jeghen die Zassen vacht,
 Ende warp al onder zine macht
 Almaengien, Zwaven ende Prusen doe
- 1010 Ende altoter Dunouwen toe.
 Hi bestoet ooc pinen mee:
 Hi trac over die rode zee,
 Daer hi die Sarrasine versloech
 Om haer grote onghevoech. —
- 1015 Doe Gregorius, dese here,
 Sijn goet, om die Gods ere,
 Der heylicher kerken hadde ghegheven,
 Ende (*) hi salichlike zijn leven,

Vs. 997. I. Tvolc; H. Dfolc. 999. I. Eerdsb.; H. Erdsb. 1000. I. H. tote Mense. 1001. I. versandt. 1004. H. Karl; I. in diere tijt. 1006. I. doe *ontbr.* 1009. H. Almaengnen, Sw. Prucen; I. Alm. Zassen, Zwaven mede. 1010. I. Al toter Denouwen, dats waerhede. 1011. I. pine. 1014. I. hare; H. groet. 1015. I. dese grote h. 1016. I. g. doir Gods; H. g. dore Goeds. 1018. H. Inde hi zalechlije.

(*) In het tekst-handschrift zoowel als in I. is dit *Ende*, ofschoon hier het werkwoord zijnde, als *Eñ* geschreven, hetgeen opmerking verdient. Men zie deswegens de aant. op B. I, C. 26, vs. 147.

Doe hijt zestien jaer hadde gheweest,

(L. Fol. XCIX. v. 2.) 1020 Acht maende, twintich daghe, als men leest.

Gregorius die derde

Wart nu paeus ende herde.

Hi dede ter missen, min noch mee:

» *Quorum sollempnitas hodie*

1025 *In conspectu majestatis tue*

(G. Fol. LXXXI. v. 2.) *Celebratur, domine Deus!*”

Dese paeus Gregorius

Verdoemde den keyser Leone,

Om dathi die beelden onscone

1030 Uut allen kerken werpen dede

Met sire quader moghenthede.

Enen zeent dede hi te zamen,

Daer doe bisscoppe quamen

Omtrent dusent, alsic las;

1035 Daer dat doe gheconfirmeert was,

Datmen die beelden ons heren

Ende der heilighen zoude eren,

Ende wie des waer contrare,

Dat hi dan vermeensaemt ware.

1040 In deser tijt belaghen mede

Die Lombaerde Romen die stede

Met groter cracht moghentlike.

Die paeus sende in Vrancrike

An Kaerlen, Pappijns vader,

Vs. 1019. I. jaer *ontbr.* 1020. H. maent. 1022. I. Wert p. nu e. 1026. H. *Celebratur.* 1029. I. b. scone. 1031. I. sijnre. 1032. H. dedi. 1033. I. doen die bisscoppen. 1034. I. twee hondert. 1035. I. H. doe *ontbr.* 1037. H. die h.; I. die helighe. 1038. I. H. ware. 1039. H. vermeesaemt; I. verbannen. 1040. I. desen. 1041. H. Die Lomb. Rome. 1042. H. moghendelike. 1043. H. De; I. H. in Vranckerike. 1044. I. Ane Kaerlo.

- 1045 Ende sende hem algader
 Die slotelen vander biechten met,
 Dathi quame ende onghelet
 Der Roomscher kerken stonde in staden. —
 Die paeus voer ter Gods ghenaden,
 1050 Doe hi acht maende ende tien jaer
 Ende twintich daghe daer
 Paeus met eren hadde gheweest.
 Zacharias, als men leest,
 Besat nu des paeus stede.
- 1055 Metten Lombaerden maecte hi vrede
(I. Fol. C.
r. 1.) Ende paeys vanden orloghe.
 Hi trac die dyaloghe
 Uten Griecschen in Latine
 Meesterlijc met sire pine.
- 1060 Kaerlen, Puppijns broeder
 Beide van vader ende van moeder,
 Dede hi ter scolen gaen
 Ende daer toe monics abijt ontfæen. —
 Hi sat tien jaer, maenden twee,
- 1065 Ende vijftien daghe, min noch mee.
(E. Fol.
LXXXII. r. 1.) Steven wart paeus daer naer.
 Ende om dattie Lombaerde zwaer
 Der kerken waren ende haert,
 Trac hi te Vrancrike waert

Vs. 1046. I. sluetele; H. slotle. 1047. I. q. al ongheledt. 1048. H. k. ende stoede; I. k. staen in. 1050. I. H. maent. 1053. I. Racharias. 1056. I. paes. 1057. I. dyalogoge. 1059. I. siere. 1060. I. Kaerle. 1063. I. muenc; H. moenc. 1064. I. jare ende m.; H. jare, maende. 1065. H. Paus, ende; I. daghe paeus, m. 1067. I. H. dat die; I. Lombaerden. 1068. I. ende *ontbr.* — hart. 1069. I. te Vrancrike.

- 1070 Ane Puppine , Marteels zone ,
 Om hem te claghene tgone.
 Doe hi quam ter zelve wilen
 Daer Puppijn was op drie milen ,
 Is Puppijn jeghen hem ghegaen ,
 1075 Ende nammen mitten breidele zaen ,
 Ende leiddene ten selven male
 Metter hant tote in sine zale ,
 Daer hine eerlike ontfinc.
 Daer wijde hine coninc ,
 1080 Ende sijn kint ooc , waerlike ,
 Coninc te sine van Vrancrike ,
 Ende hare nacomelinghe na desen
 Altoos zouden coninghe wesen.
 Dit stont voort , zonder lette ,
 1085 Tote opten grave Hughe Capette ,
 Diese valschelijc verdreef
 Ende here selve daer in bleef:
 Dat al noch in desen daghen
 Die hertoghen van Brabant claghen ,
 1090 Want si recht oor willen zijn
 Comen van desen Puppijn. —
 (1. Fol. C. r. 2.) Vijf jaer Steven paeus zat
 Ende twee maende na dat.
 Paulus besat die stede ,

Vs. 1070. I. Ane Puppinn. 1075. H. nammene; I. nammenne biden
 breidel. 1076. I. leedenne; H. leiddenne. 1078. I. H. eerlijc. 1081.
 H. van *ontbr.*; I. sine in Vranckerike. 1082. H. hoer; I. haer n. van
 d. 1083. I. H. coninc. 1084. I. H. stoet. 1086. I. valschlike; H.
 valschlike. 1087. I. selve int rijcke bl. 1088. I. Dat noch al in.
 1092. I. Ses j.; H. jare; I. zadt. 1093. H. maent paus wart na.
 1094. H. Paulus die b.

1095 Die vele goeder werken dede.
 Dese was so goedertieren
 Ende so sachte in allen manieren,
 Dathi noit, vrooch noch spade,
 Quaet lonen en woude met quade.

1100 Nachts plach hi te gane
 Met twee heymelike capellane
 (Alst die liede niet en saghen)
 Daer arme liede ziec laghen
 Van huse te huse in die stede

1105 Ende tote den ghevanghenen mede,
(E. Fol. LXXXII. r. 2.) Ende stont hem [bi van] zinen goede,
 Om te stoppene hare armoede.
 Weduwen ooc ende weesen
 Halp hi gherne uten vreesen.

1110 In deser tijt was, waerlike,
 Sente Gangolf in Lothrike,
 Die in Vrancrike cocht een fonteine
 Ende deedse in enen scone pleine
 In Borgongien uut springhen.

1115 Sijn wijf, in waren dinghen,
 Hadde hi ghelaten also wel,
 Om datsi speelde over spel.
 Doe bracht sijt daer toe, na haer ghevoech,

Vs. 1095. H. werke. 1097. H. alle mainieren. 1098. H. hi noch vr.
 1099. I. Quaet en loende met. 1100. I. Snachts. 1101. I. H. Met
 eenen heymeliken; H. caplane. 1102. I. Als die lieden. 1104. H. in-
 de. 1105. H. toten gh.; I. tote die ghevanghene. 1106. I. stoet hem
 bij van sinen; H. stoet hen bi met sinen. 1107. H. hoer. 1109. I.
 nter. 1110. I. desen tijde. 1111. I. Sente Gandolf. 1112. I. in Vranc-
 kerike; I. H. cochte; H. ene. 1113. I. eene; H. sconen. 1114. H.
 ute. 1115. I. ware. 1116. H. Hadhi; I. hi *ontbr.* 1117. H. si dede o.
 1118. I. br. soe toe.

Datten een clerc doot sloech.

- 1120 Doe twijf hoorde zegghen dan
 Dat miraclen dede haer man,
 Sprac si: » Dats also waer
 Als mijn einde zinghet claer.”
 Ende dat gheschiede also houde ,
 1125 Ende also dicke als zi zoude
 Spreken , wast cort wast lanc,
 Hoordemen dat haer einde zanc.

(l. Pol. C.
v. 1.)

- Constantijn , dat zegghic u,
 Besat des paeus stede nu ,
 1130 Die bina leec was, alsic las,
 Sonder dat hi priester was ,
 Die met onwette quam
 Ter paeuscape , als ic vernam.
 Daer omme so wort hire zaen
 1135 Met groter scanden uut ghedaen.
 Een maent sat hi ende een jaer.
 Steven die derde quam daer naer ,
 Diet al weder ontsette
 Dat sijn voorsaten sette ,
 1140 Ende hem allen degradeerde
 Die hi voren promoveerde
 Sonder doopsel ende crisma. —
 Paeus sat hi , alsic versta ,

Vs. 1119. I. Dattene; H. Dat een. 1120. I. H. dwijf. 1121. I. mi-
 rakele; H. daede. 1122. I. dat es. 1123. I. H. Als dat m.; I. eende;
 H. inde. 1125. I. dickent; H. alsic. 1126. I. cort of l. 1127. I. een-
 de; H. inde. 1128. I. zeg ic. 1133. I. H. Ten; I. paeuscape. 1134.
 I. H. wart; I. hij saen. 1135. I. H. groter *ontbr.*; H. sc. weder uut.
 1136. H. Ene; I. H. hi paeus ende. 1137. I. q. hier n. 1138. I. Die
 al; H. onsette. 1139. I. H. voersate. 1141. I. hij te v.; H. vore.

Drie jaer, der maenden zesse.

1145 Adriaen, seit die lesse,

(B. Fol. LXXXII. v. 1.) Besat nu des paeus stede.

Groot Kaerle om des paeus bede
Belach die Lombaerde, alsic versta,
In een stat, hiet Papia.

1150 Desiderium, haren coninc,

Ende sijn wijf hi daer vinc
Ende voerdse in Vrancrijk ghevaen.

Te Romen quam Kaerle daer na zaen,
Ende gaf Sinte Pieter weder

1155 Al sijn recht, hoghe ende neder,

Dat hem was te broken af,
Dat sijn vader der kerken gaf.
Ooc gaf hi daer, als ict gome,
Dese twee hertoghedome

1160 Van Spoletten ende van Boneventen,

(I. Fol. C. v. 2.) Daer groot of sijn die renten;

Ende doe wart hi aldus

Van Romen ghemaect patricius.

Toornen ende muren maecte hi mede

Vs. 1144. H. maende. — *Bij vs. 1145 begint in I. een nieuw hoofdstuk (Cap. 48), loopende tot aan het einde van Cap. 49 van ons tekst - HS. Het opschrift luidt: Vanden paeuse Adriane, ende den paeus Leo, ende vanden groten coninc Kaerle, ende vanden keyserrijcke. — 1145. I. seghet; H. seeght. 1146. I. Besadt. 1147. I. Die grote; H. Groet Karl. 1149. I. een stede die heet; H. ene st. heet. 1150. H. Desideriumme. 1152. I. voerdese in Vranckerijc; H. voeresse in Vrancrike. 1153. I. H. Te Rome. 1154. H. gaf Sente Peetre. 1155. H. rechte. 1156. H. Die hem waren te. 1157. H. Die sijn. 1158. I. H. ic. 1159. I. hertoechdomme; H. hertoghdoeme. 1160. H. *Het tweede van ontbr.* 1161. H. af; I. af waren die. 1162. I. hij ghemaect dus. 1163. H. Van Rome; I. ghemaect *ontbr.* 1164. I. H. Torren; H. mure maecti.*

- 1165 Ende coperen poorten aen die stede.
 Enen zeent heeft Adriaen
 Te Romen te samen ghedaen,
 Daer bisscoppe waren optien dach
 Hondert ende drie ende vijftach,
 1170 Sonder ander prelate, als ic las,
 Daer Kaerle zelve mede was.
 Die paeus ende die zeent ghemeen
 Gaven Kaerle die macht alleen,
 Dat hi den paeus kiezen mochte
 1175 Na dien dat hem oorbaerlijc dochte,
 Ende ordineren alle dinghen
 Die den Roomschen stoel aen ghinghen;
 Ende dat aerdsche bisscoppe, twaren,
 Uut wat provincien datsi waren,
 1180 Haer bisdom van hem ontfaen
 Moesten, eer si in zouden gaen;
 Ende dies hem waerdich niet en dochte,
 Dat hine wedersegghen mochte;
 Ende die hier of contrarie ware,

Vs. 1165—1169 in I., met twee verzen meer, aldus:

Ende poorten an die stede.
 Die heeren waren alle
 Daer bij grooten ghevalle
 Eenen zeent die Adriaen
 Te samen heeft ghedaen
 In Romen: der byscoppen op dien dach
 Waren hondert ende drie vichtach,

1165. H. Ende cerne p. anc. 1167. H. In Rome. 1170. I. prelaten.
 1172. I. H. ghemeene. 1173. H. Gaven Karlen; I. H. alleene. 1174.
 H. den *ontbr.* 1175. I. orbare d.; H. orbore d. 1177. H. stoele; I.
 anc. 1178. I. eerdsche byscoppen, te waren. 1179. I. H. provincien.
 1180. I. byscopdom. 1181. I. sij souden ingaen. 1182. H. niene.
 1184. I. H. hier af ware contrare.

1185 Dat hi thant vermeensaemt ware.

^(E. Fol. LXXXII. v. 2.) Kaerle maecte, als ict vinde,
Vander Lombaerde rike een inde;
Ende al datsi mit haerre macht
Sinte Pieter hadden ontcracht

1190 Ende van ouden tiden ontkeert,
Heeft hi hem al weder ghekeert.
Die generale scole, alsict gome,
Die doe lach in die stede van Rome,
Brochte hi te Parijs in die stede,

^(I. Fol. CLVII.) 1195 Daer hi coste ende pine om dede.
Enen clerc hadde hi vercoren,
Die uut Ynghelant was gheboren,
Die Alquinus hiet, alsict las,
Die wijs in zeven arten was.

1200 Hi leerde Kaerle zijn parten
Ende ooc vanden zeven arten,
So dat Kaerle was clerc goet,
Dat enen prinche wale stoet.

Kaerle minde zonderlinghe

1205 Te d'èser werelt twee dinghe:
Dats ridderscap ende clergie.
Ende sekerlijc, dat duncket mie,
Dathi twee die beste hadde vercoren

Vs. 1185. I. te hant; I. H. vermeensaemt. 1186. I. H. ic. 1187.
I. Vd. Lombairden. 1188. I. harer; H. harre. 1189. I. Sinte Peteren;
H. Sente Peetre. 1191. H. hen. 1192. I. als ic. 1193. H. inde stat;
I. stadt. 1194. H. Bracht. 1195. I. H. cost. 1196. H. hadhi. 1197.
H. Was uut Ingh. gh.; I. Ende was uut Ingh. g. 1198. I. H. als ic.
1200. I. H. Die l.; H. Karlen; I. H. sine. 1201. I. ooc *ontbr.* 1202.
H. dat Karl. 1203. I. wel 1204. I. sonderlinghen. 1205. H. Teser;
I. dinghen. 1206. I. Dat was r. 1207. I. het dinct; H. dat *ontbr.* —
donket. 1208. I. hij dbeste.

Die der werelt toe behoren ,
 1210 Daer meer in leit eeren
 Ende ooc die dienst ons heren
 Dan in anders yet datmen pleecht ,
 Die elc te sinen rechte dreecht.
 Adriaen sat paeus daer
 1215 Tien maende , drieendetwintich jaer
 Ende achtien daghe daer naer :
 Dus so vindict over waer.

Vanden paeus Leo ende vanden keyserrike. — XLIX.

Leo die vierde wart paeus dan ,
 Ende was een goet heilich man.
 Dese sette ende woude
 Datmen processie doen zoude
 5 Also Sinte Marcs dach leecht ,
 Als die heilighe kerke noch pleecht.
 Ende daer hire mede zoude gaen ,
 (E. Fol. LXXXIII. r. 1.) Wart hi van lieden ghevaen ,
 Die hem die oghen uut staken
 10 Ende die tonghe uut den monde braken.
 Maer God , onse heer , sijts ghewes ,
 Die alles dincs machtich es ,

Vs. 1209. I. H. Die ter w. 1210. I. Daer men an leecht; H. leeght.
 1211. I. Ende weerdicheit den dienst. 1215. H. maent; I. H. ende dr.
 1216. I. daer toe. 1217. H. vorwaer; I. *Dit vers ontbr.*
Titel ontbr. in I. (Zie bij vs. 1145 van het vorige Cap.) Vs. 1. I.
 p. doe. 2. H. en; I. *Dit vers ontbr.* 4. I. processien. 5. I. Als;
 6. H. Also. — heilighe *ontbr.*; I. Alsmen noch te doen pl. 7. I. hij;
 I. H. met. 9. H. ute. 10. I. H. uten; I. traken. 11. I. H. heere;
 H. sijds. 12. H. dings wel m.

Gaf hem weder na dien
Beide sijn tonghe ende sijn zien.

15 Doe trac hi metter vaert

(1. Fol. CI.
r. 2.) Heymelike te Vrancrike waert
Tote Kaerle den coninc,
Diene eersamelijc ontfinc.
Met tranen claghede dan

20 Sijn vernoy die goede man.

Kaerle deden bliven daer
Tote uutwaert ghinghe tjaer.
Doe voer hi mit hem voort
Al tote Romen in die poort,

25 Ende besochte ende ondervant

Die ghene die mitter hant
Die quade da[e]t hadden ghedaen,
Ende rechte daer over zaen
Met goeder besceidenhede

30 Na die misdaet die elc dede.

Die paeus purgeerde hem dan
Van datmen hem beteech an,
Ende Kaerle setten in sijn stede,
Ende gheboot hem pais ende vrede.

35 Daer wart die ridder wel gheraect

Keyser des riken ghemaect
Met consente dier Romeren,
Die des alle blide weren.

Vs. 14. H. sine t. 16. I. Heymelijc te Vranckerijke; H. te Vrankerike.
17. H. Tote Karlen. 18. H. eersamlec. 19. H. claeghdi dan; I. claegh-
de hij hem dan. 20. I. H. den goeden. 21. I. dedene. 22. I. Tote
dat u.; H. djaer. 24. I. Alte R.; H. tote Rome. 27. I. H. daet.
29. H. groeter. 32. I. hem teeck. 33. I. H. settenne; H. sine. 35.
H. riddie. 37. H. der; I. der Roemscher heeren.

Tote nu en was , waerlike ,
 40 Maer een keyser in kerstenrike ,
 Ende van nu voort mee
 Blevē der keyseren twee ;
 Want Constantinoble die stat
 Hielt haren keiser na dat ,
 45 Daer die stoel hadde ghestaen , voorwaer ,
 Vier hondert ende achtendesestich jaer ,
 Sint dat groot Constantijn
 (E. Fol. LXXXIII. r. 2.) Van Romen trac den stoel sijn ,
 Also ic u hier voren vertrac ,
 50 Daer ic van Constantine sprac.
 Kaerle wart ter zelve tijt
 (I. Fol. CI. v. r.) Vanden paeus ghecroont ende ghewijt
 Keyser te sijn int Roomsche rike ,
 Ende sijn oor ooc die ghelike.
 55 Aldus quam die keyser crone
 Optie Fransoyse scone ;
 Want Kaerls oore , dat si u cont ,
 Hielt die crone langhe stont ,
 Tote dattie Romeine quamen
 60 Ende hem weder ane namen
 Die keyser crone ende behilden ,
 Om dat die Fransoyse niet en wilden
 Der Roomscher kerken staen in staden ,

Vs. 39. I. H. was , zekerlike. 41. I. voertane mee ; H. vordane mee.
 42. I. keyser ; H. keyserē. 43. H. Want Constantinoble ; I. Van Constantinoble na dat. 44. I. H. Behilt ; I. h. k. die stat. 46. I. Drie h.
 47. I. dat die grote. 48. H. Van Rome ; I. trac die st. 49. H. vore.
 50. I. van Constantinoble. 51. I. werdt ; I. H. tier. 53. I. H. sine.
 54. I. ooc *ontbr.* — dies. 55. I. des keyser. 56. I. Op die. 57. I. Want Karels ; I. H. oer ; I. dat *ontbr.* 59. I. H. dat die. 60. H. hen.
 61. H. Dat keysercroenen ; I. keyser — hilden. 62. H. dattie — niene.

Also wilen hare voorders daden.
 65 Mar onlanghe daer na
 Quam die crone, alsic versta,
 Op die Zassen moghentlike,
 Die wel ende vromelike
 Bescudden die Roomsche kerke,
 70 Beide mit rade ende mit werke.
 Ende ye zeder, vindic bescreven,
 Is si den Almaengien bleven.
 Namaels maecten die Aelmanne
 Dattie crone op niemanne
 75 Versterven en soude van oor thoore,
 Mar dat metten chore
 Die crone soude sijn te ghevene;
 Ende dat zouden doen si zevene,
 Drie papen ende vier leie,
 80 Alsomen hout die viseie.
 Die papen noeme ic u hiere:
 Coolne, Mens ende Triere,
 Dese sijn canceliere int rike:
 Mense in Oostlant, Trier in Vrancrike,
 85 Coolne in Ytalien lant.
 Die vier leie hoort hier te hant:
 Brandenborch is camerraet,
 Zassen die draghet tswaert,

(E. Fol.
 LXXXIII. v. 1.
 I. Fol. CI. v. 2.)

Vs. 64. I. Also w. hair; H. Als w. hoer vordren. 67. H. Optie. 70.
 I. e. met ghewerke. 71. H. iesider; I. oyt sinder. 72. I. Esse die Al-
 manne; H. den Aelmannen. 74. I. H. Dat die. 75. I. en *ontbr.* —
 ore te ore; H. oere toere. 76. I. H. core. 78. I. zevenne. 80. I. Als-
 men; I. H. noch houdt. 81. I. nomic; H. noemic. 82. H. Coelne,
 Menche; I. Cuelne. 83. I. cancelliere; H. cancellier. 84. I. Mens; H.
 Menche; I. H. Triere; I. in Vranckerike. 85. I. Cuelne; H. Coelne. 86.
 H. De viere — thant. 87. I. H. cameraert. 88. H. swaert.

- Byhem is scincker te sire bate,
 90 Die Palesgrave is drossate
 Van des keyzers hove vri.
 Dit sijn die ghene, gheloves mi,
 Die den Roomschen coninc maken,
 Die opten stoel coomt tAken.
 95 Is hi waerdich dan der crone,
 Die gheeft hem die paeus te lone.
 Dan sal hi van rechter scouden
 Der heiligher kerken rechte houden,
 Ende daer voor setten lijf ende goet.
 100 Doet hi min, hi misdoet
 Ende breect sijn keyserlijke ghelof,
 Daer hi meen eedich wart of.

**Vander heiligher kerken, ende van Kaerlen
 ende den keyseren. — L.**

Dat ic u die paeuse maecte cont
 Van Cristum tote Kaerls stont,
 Dat hebbic daer om ghedaen
 Dat ghi te bet sult verstaen,
 5 Hoe kerstenrijc eerst began
 Ende van beghinne voort an
 Emmer dijde ende hoghede,

Vs. 80. I. Bij hem; H. Bihem es schinke; I. tsiere; H. baten. 90. I. Dies; H. De. 92. I. ghene *ontbr.*; H. gheloevets. 93. I. den R. keyser m. 95. I. w. vander. 97. H. rechten. 98. I. recht. 99. I. voren; H. vore. 100. I. hijt min. 101. I. belof. 102. H. werdt.

Titel. I. (*Cap.* 49) k., van Kaerle ende andere k.; H. van Karlen den keyser. Vs. 1. I. u dese p.; I. H. p. dus make. 2. I. Van Cristus tote an Kaerle; . Van Cristuse tote Karles. 3. I. heb ic; I. H. omme. 4. I. H. bat. 5. I. H. kerstenheyt. 7. I. dyde; I H. hoechde.

Nochtan altoos mede doghede
 Bi dien dattie keysere danne
 10 Alle waren heydine tyranne,
 Die de kerstine doden deden,
 Daer mense vant tallen steden;
 Want tusschen Cristum, alsic las,
 Ende dat Silvester paeus was,
 15 Was tijt van driehondert jaren,
 Daer paeuse binnen, twaren,
 Omtrent drieendedertich waren,
 Die meest storven martelaren
 Om tghelove van kerstenhede
 (I. Fol. CII. r. 1.) 20 Ende om die Gods minne mede.
 Maer sint Silvester bekeerde
 Constantine, alsic voren leerde,
 Wart die kerke zere verhaven;
 (E. Fol. LXXXIII. v. 2.) Want hi ende sijn moeder gaven
 25 Haer harde menighe vrihede,
 Daer si te starker was mede.
 Nochtan en bescoot noch niet,
 Si moeste noch hebben verdriet;
 Want Constantijn, Constantijns zone,
 30 Die na den vader droech die crone,
 Was een onwittich man,
 Ende sette hem als een tyran;

Vs. 8. I. Ende nochtan emmer mede; I. H. doeghde. 9. I. H. dat die;
 I. keyzers. 10. H. Al w. heidene; L. heydin. 11. I. kerstenne; H.
 kerstene. 13. I. t. Cristus. 16. I. paeusen; I. H. b. waren. 17. I. te
 waren; H. twaren. 18. I. Die alle st. 19. H. Omt gh. 20. H. omme.
 21. I. sint dat Silv.; H. sint Sente Silv. 22. I. Constantinen; H. vore.
 23. I. Werdt — verheven. 25. I. H. Hare. — harde *ontbr.* 31. I.
 ondadich.

- Want hi niet en gheloofde clare
 Dat Cristus, die Gods zone, ware
- 35 Almachtich God, ghelijc den vader:
 Daer bi haette hi algader
 Die kerstine, die niet en wouden
 Sijn onghelove helpen houden,
 Ende was zwaer papen ende clerken,
- 40 Die sijn onghelove niet en wilden sterken.
 Die keysere die na hem quamen,
 Al meest ooc ane namen
 Dit selve onghelove dat ghi
 Nu hoordet zegghen mi,
- 45 Dat een valsch clerc aldus
 Voort brachte, hiet Arrius,
 Met andren dinghen die hi zaeide,
 Daer tfolc mede verdraeide.
 Dus stont die kerke in baloten
- 50 Tote op Kaerle den groten,
 Die na Cristum nochtan was
 Achtehondert jaer, alsic las;
 Daer binnen valsche clerke
- (l. Fol. CII. v. 2.) Saeiden in die heilighe kerke
- 55 Van onghelove vele twiste,
 Die Kaerle alle chiste;

Vs. 33. H. niene; I. en *ontbr.* 34. H. goedsone. 37. H. De kerstene; I. kerstene. 39. I. was den p. e. den cl. 40. H. niene. *Tuschen 40 en 41 in I.:*

Soe vreselijc ende soe stijf,
 Dat hij hem dede nemen tlijf.

41. I. keysers. 43. I. Dat s. 44. H. hoeret. 45. H. en; I. valsche. 46. I. bracht, die h. 47. I. anderen. 48. H. Daer hi tf.; I. Daer hij tvolc. 49. I. H. stoet. 50. H. op Karlen. 53. I. b. dat v. clercken. 54. I. in *ontbr.* 55. I. twisten.

Want hi roodde algader uut
 Van onghelove dat quade cruut,
 Dat in kerstenheit was ghewassen
 60 Tusschen Spaengien ende Zassen,
 Ende wrachte sijn dinghen algadere
 Bi rade der paeuse zire vadere.
 Daer omme was hi waerdich daer af (*)

[Dat beide vingherlijn ende staf
 65 Elc erdsbisscop moeste ontfaen
 Van hem, eer hi in mochte gaen,
 Ende ander prelate mede.
 Dit recht ende desen sede
 Hilden die keysere ghemeenlike
 70 Tote opten vierden Heinrike,
 Die vandien name keyser sat.
 Dese resigneerde dat
 Scone recht der kerken weder,
 Soe datmen nie seder
 75 Prelature, in waerre dinc,
 Van eneghen keyser ontfinc:
 Des hen die keysere na dien daghen
 Tote noch altoes beclaghen,

Vs. 57. I. roofde. 58. I. tquade; H. dquaede. 59. H. int k. 61. I. H. sine; H. dinghe algaedre; I. alle gadere. 62. I. H. siere; H. vae-dre. 63. H. Daer bi was.

64. beide *ontbr.* 65. erdschs bysscop. 66. in *ontbr.* 67. prelaten. 68. dese. 69. keyzers. 75. ware. 77. Dies hem die keyzers.

(*) Hier is in ons tekst-handschrift eene belangrijke leemte, die wij echter weder uit HS. H. (met de verschillende lezingen van I.) hebben kunnen aanvullen. Zij beslaat vier bladen of zestien kolommen, en loopt tot Cap. 55, vs. 49.

Want si midts dien, dat es waer,
 80 Een scone recht verloren daer,
 Ende des si oec sijn mede
 Te cranker in die gheestelijchede;
 Want daer te voren waren
 Die keysere soe machtech, twaren,
 85 Datmen ghenen paus mochte sette[n]
 Daert die keyser woude letten:
 Selc keyser oec, alst hem bestac,
 Den paus ute sinen stoele stac,
 Ende setter enen andren inne;

(L. Fol. CIL v. 1.) 90 Ende alsoe twist oft omminne
 Tusschen den paus ende cardenale
 Ende ander prelate alsoe wale
 Gheruert wart om eneghe zaken,
 Soe moestent te goede maken

95 Die keysere, alsoe ment vint,
 Oft die kerke ware gheschint;
 Want ghierrech ende twistachtech,
 Overmoedech ende werrachtech
 Hevet dpaepscap meest gheweest,

100 Alsmen in vele boeken leest.

Nu hebdi wel verstaen dan,
 Hoe die kerke ierst began
 Ende theileghe kerstenheit scone
 Op Cristum den Godsone,

105 Die dalder ierste paus was

Vs. 81. dies. 84. keysers — te waren. 86. wilde beletten. 88. uut.
 89. anderen. 90. alsoe tw. ende o. 91. p. was c. 92. prelaten. 93.
 Gherucht was. 94. m. die g. 95. keyser — men vindt. 96. Off —
 ghescindt. 98. werachtich. 99. Heeft tpaepscap. 100. Alsoe men.
 103. thelich. 104. den Gods zone. 105. Die alder ierst.

Ende dierste priester, alsic vore las,
 Daer die heilighe kerke uut spruut;
 Want die kerke es sine bruut,
 Ende wi sijn alle sine kinder,
 110 Die goet sijn, meerre ende minder.

Ghi hebt oec wel verstaen dat
 Die kerke gheen goet en besat,
 Maer si leefde daer af
 Datmen hare om Gode gaf

115 (Alsoe stoet si menech jaer),
 Hoe dat vercreech daer naer
 Dpaepschap tsinen bederve
 Beide lant, renten ende erve;
 Hoer ordenanchen ende seden,

120 Die de kerke houd noch hede,
 Die scoene sijn ende wel gheraect
 Gheset sijn ende ghemaect
 Allenskene, na ende voren,
 Vanden pausen uut vercoren;

125 Hoe kersten wart Constantijn
 Ende Helena die moeder sijn,
 Die gaven onder hen beiden
 Der kerken vele vriheiden,
 Daer si te voren en hadde twint.

130 Voert doe ic u bekint,
 Hoe Karle der kerken kimpe quam
 Ende kerstenheit in handen nam

(1. Fol. CII.
v. 2.)

Vs. 106. voren. 107. k. op spruut. 109. alle hare k. 112. Dat die
 k. — en *ontbr.* 114. haer. 115. stont. — si *ontbr.* 117. Heerscap.
 118. lantschap. — renten *ontbr.* 119. ordinancie ende haer zeden. 120.
 houdt n. heden. 122. Ghezdet sijn zij ende. 123. Allenskine. 127.
 hem. 129. Diese te — hadden. 130. bekint. 131. kampioen.

- Ende kerstenheit sette in vreden
 Ende dat suverde tallen steden
 135 Van ongheloeve ende maket breed,
 Daer hi meneghen strijt om street,
 Ende maecte die kerke soe rike,
 Dat cume in al ertrike
 Es enech soe machtech man
 140 Diese wederstaen wel can,
 Alst oec en soude, alsic gome,
 Waren die prelate vrome;
 Maer omt ghebrec van hen
 Achtmen hoers rechts te men:
 145 Nu hoert hier noch mere
 Vander kerken heilegher lere.

Bedieden vander kerken ende van spriesters ghewaeden. — [LI.]

- Vander kerken bediede,
 Dat die leeke liede
 Gherne hoeren moghen,
 Salic u cort nu betoghen.
 5 Die kerke in haren bediede
 Es sameninghe der goeder liede,
 Thuis van bedinghen mede
 Ende ene stat van rechten vrede,

Vs. 133. sette *ontbr.* 134. Sette ende suverde. 136. omme. 138. al *ontbr.* — eerderijke. 140. wel *ontbr.* 142. prelaten van Rome. 143. om tgh. — hem. 146. Vd. h. k. l.

Titel. (Cap. 50) Dat bedieden — van des priesters. Vs. 1. bedieden. 2. lieden. 4. u nu c. b. 5. k. ende hare bedieden. 6. Es vergaderinghe der lieden. 8. een.

- Daermen van gheenre zake
 10 En sal hebben ander sprake
 Dan Gode bidden tallen stonden
 Verghefnesse vanden zonden.
 Alle hoer lede willic u
 (1. Fol. CIII. In corten woerden dieden nu :
 r. r.)
 15 Bider dore vander kerken
 Moeghdi recht gheloeve merken ;
 Want alsoemen , dat verstaet ,
 Ter dore inde kerke gaet ,
 Alsoe leidet tgheloeve ghewesse
 20 Den mensche in Gods kinnesse ,
 Ende vanden Gods kinne
 Vordane in sine minne ;
 Want zonder gheloeve en moghen wi
 Niet werken dat goet si.
 25 Gregorius seeght, als men daer siet :
 Gheloeve zonder werc en doech niet :
 Die duvle gheloeven , maer dat
 En mach hen helpen niet en blat ,
 Want zonder werc es haer gheloef :
 30 Soe es oec dit algaeder doef.
 Die twee wande bedieden
 Twee manieren van lieden ,
 Dat Joedsche ende dat Heidijn.
 Die steene die daer versaemt sijn
 35 Deen opten andren menech een ,

Vs. 10. ander *ontbr.* 12. Verghiffenesse. 13. Al haer leden soe wil
 ic u. 14. bedieden. 18. Datmen ter doren in die k. 19. leedt. 21.
 Ende vinden Gods kinnen. 22. Voertane in siere minnen. 25. seit. —
 daer *ontbr.* 26. Tgheloeve. 27. duvelen. 28. hem — een. 30. oec
ontbr. 31. Dese twee weggen b. 35. anderen m. ende een.

- Die bedieden dat ghemeen
 Volc der heilegher kerstenheden,
 Dat in minnen ende in vreden
 Te samen sal sijn ghemeene,
 40 Alsoe versaemt daer sijn die steene.
 Die hoghe torre die daer staet,
 Die hoghe ende scarp op gaet,
 Wijst ons onse erve daer boven,
 Daer dingle Gode loven,
 45 Daer wi na selen poghen
 Met scarpes senne, dat wi moghen,
 Ende onse herte, spaede ende vroe,
 Innechlec gheven daer toe.
 Dcruce daer boven, wet dat wel,
 (L. Fe.
 CHIL. 7. 2.) 50 Bediedt die selve slotel
 Die den hemel ons onsluet
 Mids Cristus heileghe doet.
 Biden pilaren vander kerken
 Moghen wi die apostlen merken,
 55 Die tgheloeve staende hilden
 Ende daeromme oec sterven wilden.
 Si bedieden oec mede
 Prelate der kerstenhede,
 Die mids leere ende goet leven
 60 Dien volke soudens gheven
 Goede exemple, daer si
 Te beter soudens wesen bi,
 Ende lijf ende goet, zonder letten,

Vs. 39. ghemeen. 40. v. sijn daer die steen. 44. die enghelen. 47. ons. 48. Innichlike. 49. Tcruce. — dat *ontbr.* 50. Bediet. 51. ontsloet. 53. p. der heiliger k. 54. wij dapostelen. 55. Diet gh. 56. oec *ontbr.* 58. Prelaten. 60. Den. 62. b. w. s. bij.

Vore der kerken recht setten.

65 Hier toe sijn tallen stonden
 Prelate van rechte ghebonden :
 Anders sijn si *Pylate*
 Bat gheheeten dan *Prelate*.

Glazen venstren die daer sijn,
 70 Daer dore blicht dat sonneschijn
 Dat die kerke verlicht binnen ,
 Daer bi moghen wi versinnen
 Die scifture die doet
 Verlichten den goeden moet.

75 Die clocke bediedt die predecaren
 Die Goeds woert openbaren ;
 Want alsoe die clocken
 Die goede liede te gaeder locken ,
 Alsoe roepen die predekeren

80 Ten gheloeve die zonderen.
 Die vonte gheeft ons te verstane
 Die riviere vander Jordane ;
 Want alsoe Cristus, alsic las ,
 Indie Jordane ghedoept was,

85 Alsoe doeptmen, dat cont es u ,
 Die menschen inder vonten nu ,
 Daer derfsonde met gaet af ,
 Dat ons Cristus passie gaf.

(f. Fol. CIII.
v. r.)

Doutaer vierhoect diedt ghewes
 90 Dcruce dat oec vierhoect es :

Vs. 64. Voir. 66. Prelaten van recht. 69. Ghelaeschvensteren. 70. dore dat bl. 71. kerc. 75. clocken bedieden dat pr. 76. Die Gods wet o. 77. alse. 78. liede *ontbr.* — ter kerken l. 80. Toten gh. den z. 81. ons *ontbr.* 85. dat *ontbr.* 86. Den mensche in die vonte nu. 87. derfsonden m. gaen. 89. diet. 90. Tcruce.

Die priester oec, die den dienst doct,
Bediedt Cristum die ant cruce stoet.

Dat witte linen cleet

Dat boven sine cleedre gheet,

95 Bediedt rechte suverheit al,

Die elc priester hebben sal.

Die doec scone ende wit,

Diemen heet een ammit,

Bediedt die doec, alsict vant,

100 Dien men Gode vore doghen bant,

Doen die Joeden seiden: »Sech mi,

Die welke van ons sloech di?»

Dalve, dats dat langhe cleet

Dat hem tote op derde sleet,

105 Bediedt dat purperen cleet dan

Dat hem die Joeden daeden an,

Doensi spot met hem maecten

Nachts doen si met hem waecten

Ende riepen lude dese dinc:

110 »Ic gruete di, der Joeden coninc!»

Ende bespouwen sijn soete anschijn:

Gheloeft moet hi ewelec sijn!

Dgordel maect ons den bant bekant

Daermen Cristum mede bant

115 Ane die columme, vast ende stijf,

Daermen gheeselde al sijn lijf

Vs. 91. oec *ontbr.* 92. Bediet. 93. wit. 94. sinen clederen. 95. Bediet. 97. scoen. 98. amict. 99. Bediet — als ic. 100. Diemen Cristum voir. 101. zegt. 103. Die alve, dat es. 104. derde gheet. 105. Bediet. 108. Snachts. 110. guet u, der. 111. bespogen sijn scoen a. 113. Tgordel. 115. Aen die calumpne. 116. gheesselde. — al *ontbr.*

Van boven tote beneden ontwee :
 Noyt en hadde mensche soe wee.

Die langhe stole, dat verstaet,
 120 Die hem toten voeten slaet,
 Bediedt die columme, alsic las,

(l. Fol. CIII.
v. 2.) Daer Cristus ane ghebonden was,
 Daer hi ontfinc ten selven stonden
 [Groote smerte van sinen] wonden (*),

125 Met dien cnoepen hart ghebonden,
 Ende algaeder om onse zonden.

Die hantvane dien hi dan langt
 Ende anden slinken arm hangt,
 Bediet den bant daer met, twaren,

130 Sijn hande doen ghebonden waren,
 Die al die werelt ontbinden mach
 Ende al ontmaken op enen dach.

Die casufle diemen dan
 Boven al dander doet an,

135 Bediedt caritate ende minne,
 Die elc priester sal hebben inne
 Soe volcomelec datsi al

Boven dander doeghde gaen sal,
 Alsoe ghelijc alsoe dat cleet

140 Boven dandre ghewaeden gheet;

Vs. 120. v. gaet. 121. Bediet die columpne. 125. Metten. 127. die dair hanct. 128. arme hanct. 129. Bediedt die b. d. men, te waren. 130. Sine handen. — doen *ontbr.* 133. casule. 135. Bediet. 137. volcomelike. 138. Boven andere duechden. 139. als. 140. dandere.

(*) Op het laatste woord na, is deze regel in het HS. wit gelaten. Waarschijnlijk heeft de afschrijver den tekst, dien hij volgde, hier niet goed kunnen lezen. Ik heb de ontbrekende woorden uit I. overgenomen.

Want karitate, des sijt ghewes,
Van allen doeghden moeder es.

Die kelc, alsoe ic lese daer af,
Bediedt ons heren Cristus graf;

145 Want alsoe Cristus int graf lach
Twe nachte ende enen dach,
Alsoe sacreert men, des sijt vroet,
Inden kelc Cristus bloet.

Die patene die mer op leit,
150 Betekent inder waerheit
Den steen michel ende groet
Daermen dat graf mede sloet,
Ende men verstaet in desen
Dat Cristus es verresen.

155 Tcorporael volght hier nare:
Dat bediedt die sudare
Daermen in want ter selver tijt
Gods lichame ghebenedijt,
Ende int graf doet leide

(l. Fol. CIV.
r. r.)

160 Na sine sterflike menscheide.
Wijn ende waeter, des sijt vroet,
Dat die priester inden kelc doet,
Bediedt bloet ende water dan
Dat uut Cristus siden ran:

165 Die wijn betekent sine godhede,
Ende dat water sine menschede,
Die te samen vereent sijn,

Vs. 141. k. sijts. 142. Boven al dander m. 143. keelct. 144. Bediet. 146. nachten. 147. men, sijts. 148. keelct. 149. diemen daer op. 151. mekel. 156. Daer sij bi bediet. 158. Cristus l. 160. sijn sterflijc. 161. w. sijts. 162. kelct. 163. Bediet. 164. zijde.

Ghelijc dat water ende wijn.

Die piscine, vorwaer gheseit,

170 Bediedt rechte suverheit;

Want daer en salmen niet dwaen

Dat met vlecken es bevaen.

Aldus, als ghi hier siet,

En es die messe anders niet

175 Dan ghedinken ende leren

Vander heilegher passien ons heren.

Wbedieden vander messen. — [LII.]

Eermen die messe ane slaet,

Als ghi wel siet ende verstaet,

Maectmen dwijwater om docsoen

Dattet daghelijcs zonden can afdoen

5 Ende die quade gheeste henen hissen:

Daeromme werptment vore der missen,

Om dat hi te min sal becoren

Die ghene die daer messe horen.

Also die priester dan ane sal slaen

10 Die messe, gaet hi neder staen

Oetmoedelike vordien outaer,

Ende seeght den *Confiteor* daer,

Dats biechte van dagheliken zonden,

Om dat hi ten selven stonden

Vs. 168. Gh. sijn w. e. w. 170. gherecht. 171. dair in en. 175. ghedenckenesse.

Titel. (Cap. 51) Die bedudenesse vd. m. Vs. 1. Daermen — aen. 3. dwijn water om dockisoen. 4. Dat sij d. sonden off doen. 5. gheesten h. ghissen. 6. men voir. 9. Als d. pr. sal aneslaen. 12. seit sinen. 13. Dat es die b. v. dagelixe.

- 15 Messe wilt doen werdelike
 Gode teren van hemelrike ,
 (1. Fol. CIV. r. 1.) Buten zonden ende allen smetten
 Die hem vor Gode moghen letten.
 Want priester die in hoefzonden es ,
 20 En sal niet , des sijt ghewes ,
 Dien hoeghen dienst bestaen ,
 Ende doet hijt , ets sere mesdaen
 Ende sine groete verdoemenesse ;
 Nochtan es die messe
 25 Ende dat sacrament aldare
 Alsoe volcomen in dien outare ,
 Alse van hem die clare
 Buten hoefzonden ware.
 Dsacrament es alsoe fijn ,
 30 Dat verarghert niene mach sijn
 Vanden quaden prister no belet ,
 Noch vanden goeden ghebetert met ;
 Want spriesters meninghe ende die woert ,
 Ghelijc dat ten sacramente hoert ,
 35 Die maken daer dat sacrament
 Mids der macht dier God toe sent ;
 Maer die dienst die de goede doet ,
 Es Gode bequamer , des sijt vroet .
 Ende oec salechleker , zonder waen ,
 40 Den ghenen dier omtrent staen :

Vs. 15. wil. 17. sonden van a. 19. Wat pr. — hoofzonden. 22. het es. — sere *ontbr.* 23. Ende oick s. — groete *ontbr.* 24. Nochtan zoe es. 25. s. dair. 26. v. opten outaer. 27. die al cl. 28. hoofzonden. 29. Tsacrament. 30. niet en. 31. priester no beledt. 33. die *ontbr.* 34. dat den s. 36. Mits diere cracht diere. 37. dienste. 38. b. sijts. 40. Den ghone die.

Daeromme eist beter messe horen
Vanden goeden dan vanden doren.

Alsoe die *Confiteor* es ghedaen,
Soe gaet die priester thant staen
45 Wel vast an dien outaer,
Ende maecter op een cruce daer.
Dat cust hi thant inder eren
Der heilegher passien ons heren.
Vandien outaer ter rechter side,
50 Alsoe mi die scrifture lide,
Betekent dat hemelsche rike,
Ende dslinke side diedt ertrike.
(I. Fol. CIV. v. 1.) Ende om dat Cristus sine pine leet
Op ertrike, diemen daer begheet
55 Ter messen tier selver stat,
Ende dat oec ertrike bedarf bat
Goeder woerde, des sijt vroet,
Dan dat hemelrike doet,
Soe leestmen daer tallen tiden
60 Dewangelie ter slinker siden,
Ende doet daer oec alsoe wale
Dat sacrament altemale.

Datmen ter ewangelien opstaet
Ende ter epistlen sitten gaet,
65 Dats daeromme, in waren zaken,
Dat sante depistle spraken

Vs. 43. Als. 44. te hant. 45. vaste — outaer. 47. te hant. 49.
Vanden autare — zijden. 50. Als — scriftueren liden. 52. tselincke
zijde bediet eerderike. 54. eerderike. 55. ter s. 56. Ende om dat eer-
derijc bederf. 57. Goede. — woerde *ontbr.* 59. daer *ontbr.* 63. Dair-
men. 64. epystelen. 65. Dat es. 66. santen depystolen.

- Ende God selve dewangelien spreect
 Daer al onse gheloeve in stect ;
 Ende om die reverentie daer af
 70 Doetmen den caproen af.
     Crucen maken wi ter stede
     Vore hoeft ende vor herte mede ,
     Alsmen dewangelie aneslaet :
     Dat bediedt, dat verstaet ,
 75 Dat wi met herten ende met sinne
     Selen laten comen inne
     Dat gheloeve ende ontfaen ,
     Ende daer in altoes volstaen.
     Dat hem die priester , alsmen ons leert ,
 80 Ter missen vijfwerf omme keert ,
     Betekent datmen Cristum sach .
     Vijfwerf opten Paesdach ,
     Doen hi op was verresen :
     Ghebenedijt soe moet hi wesen !
 85 Die offrande , des sijt vroet ,
     Diemen daer ter messen doet ,
     Bediedt doffrande , alsic las ,
     Die ant cruce gheoffert was
 (l. Fol. CIV. v. 2.) In goeden Vridaghe jammerlike ,
 90 Om die zonden van ertrike.
     Dat die priester onsen here dan
     Hoeghe heft , daer merkewi an
     Sine ghebenedide opvaert ,

Vs. 67. dewangelie. 68. al *ontbr.* — instreect. 70. c. dan af. 71. Teruce. 72. thooft — therte. 73. aen. 74. beteekent. 77. ende dat o. 80. om. 83. op *ontbr.* 84. soe *ontbr.* 85. Dofferande. 87. Bediet dofferande. 88. Dat Cristus gh. 90. eerderike. 92. merken wij.

- Doen hi voer tsinen vader waert
 95 Litteken voeren dat hi,
 Als een kimpe stout ende vri,
 Verwonnen hadde sduvels macht,
 Ende den mensche daer toe bracht
 Dat hi, op dat hi woude,
 100 Hemelrike hebben soude,
 Dat te voren niene mochte gheschien:
 Gheloeft si hi van dien!
 Eermen op heft onsen here,
 Soe bidt die priester herde sere
 105 Vore hen die op ertrike leven,
 Ende als ons here es gheheven,
 Bidt hi vore doede zonderlinghe.
 Ende wet dat dese bedinghe
 Die de priester daer doet,
 110 Sonderlinghe starc es ende goet
 Vore den oeghen ons heren,
 Ende bat can impetreren
 Saleghe dinghe, sijds ghewes,
 Dan ander bedinghe die es.
 115 Die priester keert hem omme int lest,
 Ende seeght: »*Ite, missa est!*»
 Daer in moghen wi verstaen:
 »Ghi liede moght wel henen gaen!
 Goeds dienst es nu gheïnt,
 120 Ende onse bede es ghesint

Vs. 95. Lijcteken voerde hi voer hem dat hij. 96. kempioen. 101. niet en. 105. hem — eerderike. 106. onse. 107. voir. 110. Sond. es st. e. g. 111. Voer. 113. dinghen, sijts. 116. seit. 118. lieden moeght. 119. nu *ontbr.* — ghehendt. 120. ghesendt.

Vor Gode van hemelrike,
Die gheloeft si ewelike!"

Men vint vele meer leringhen
Van desen selven dinghen

^{11. Fol.}
^{cv. r. t.} 125 Dan ic hebbe ghenoeft nu;

Doch hebbic gheseeght u

Dbeste ende dprincipale,

Daer ute altemale

Dese vorseide dinghen ruren,

130 Alsmen vint inder scrifturen.

Men vint leringhen menegherhande,

Die deen ende dander achter lande

Op dese dinghen vinden.

Soudemen dat al ontbinden,

135 Men mocht cume overliden:

Ic wille tandren dinghen tiden.

Obbedieden vanden seven uren. — [LIII.]

Hoert, ic sal u rufen

Nu vanden seven uren,

Die de kerke daghelike

Houdende es hoechlike,

5 Daer wi seven poente in begaen

Die Cristus passien ane gaen.

Ane die mettenen wi verstaen

Dat Cristus was ghevaen,

Vs. 123. meere. 125. gheseyt u. 126. hebict gheseghet nu. 127. tprincepale. 128. uut. 130. Alsmen vindt in die. 131. leeringhe menegherande. 136. tanderen.

Titel. (Cap. 52). Vs. 4. hoghelijke. 5. seven ontbr. — in verstaen. 6. passie aen. 7. mettenne.

- Verraden ende oec vercocht,
 10 Ende inder Joeden hande brocht
 Om ghelt dat mer omme gaf,
 Daer hem al sijn vrient ghinghen af.
 Al singtmen mettenen, dat verstaet,
 Snachts ocht inde dagheraet,
 15 Nochtan was hi dsavonds ghehacht;
 Maer om datsi alden nacht
 Met hem speelden ende spotten,
 Alsoemen pleeght met zotten,
 Ende meneghe smade hem daden,
 20 Soe wilt die kerke ghestaden
 Datmen mettenen aldus doet,
 Want dordenanche die es goet.
 Te priemetide, als men ons leert,
 (1. Fol. CV. Was Jhesus Cristus ghepresenteert
 r. 2.)
 25 Vor den rechtre Pylaten,
 Ende ghewroeght utermaten
 Van menegherhande archeiden
 Die de Joeden over hem seiden,
 Met vuisten sere te blouwen
 30 Ende [in sijn] ansichte al bespouwen,
 Daer die moghentheit des vader
 In besloten was algader.
 Ter derder uren riepensi:
 » Men crucene! dat wille wi.»

Vs. 9. oec *ontbr.* 10. handen. 11. tghelt. 12. alle sijn vrienden.
 13. mettenne. 14. of in die. 15. tsavonts gheacht. 18. Als men pleecht
 te doene met. 21. mattenen. 22. dordenancie. — die *ontbr.* 23.
 priemtijde. 25. rechttere. 27. menegherande archeide. 28. die. 29. v.
 was hij zeere geblouwen. 30. Ende in sijn a. — al *ontbr.* 31. m.
 tsvader. 34. willen.

- 35 Een purperen cleet dedemen hem an.
 Doe riepen: »Siet hier den man!»
 Ene doerne croene, scarp ende groet,
 Dronghensi hem op sijn hoet,
 Die hem menech gat stac,
 40 Daer dat bloet ute lac
 Over sijn heilech anschijn.
 Hi moeste oec dat cruce sijn
 Draghen, alsoemen woude,
 Tote daermenne cruce soude.
 45 Ter sester uren, ic lese aldus,
 Wart ghecruist Jhesus Cristus;
 Sine lede gherect, zonder verdienen,
 Dat scheen datsi al onspienen;
 Met plompen naglen onsoete
 50 Dorslaghen hande ende voete;
 Tusschen twee dieve jammerlijc
 Gheset, enen dieve ghelijc;
 Ghedrinct oec, in sire pine,
 Met gallen ende met asine.
 55 Noene dats de neghende ure:
 Doe starf sine menscheit pure
 Anden cruce altenengader:
 Sine ziele beval hi sinen vader.
 In sine zide wart hi ghewont

(L. Fol. 60 Met enen spere ter selver stont
 CV. v. 1.)

Vs. 35. purpercleedt. 37. Een doirnen. 38. Drueten sij. 40. ute
 brac. 41. Ende liep over sijn aenschijn. 43. als men. 44. daermen.
 45. Ter vierder uren. 47. gherecht. 48. Het sch. — alle ontspienen.
 49. naghelen. 50. Doirslegghen. 51. dieven jammerlike. 52. Ghesedt in
 diere ghelike. 53. Ghedranct — ziere. 54. ayzine. 55. dat es die vijf-
 ste ure. 57. Ane den.

- Tote in sine herte soe diep
 Datter water ende bloet ute liep.
 Derde beefde inder pinen ,
 Ende die zonne liet hoer scinen ,
 65 Ende en conste anscouwen niet
 Hoers sceppers jammerlijc verdriet.
 Te vespertide, hebbic verstaen ,
 Was hi vanden cruce ghedaen ,
 An die menscheit al doet :
- 70 Die godheit hadde ghene noet.
 Van daer wart hi ghedraghen dan ,
 Die hemel ende erde droech nochtan ,
 Ende met ere doet , die hi leet ,
 Dewelike doet verbeet.
- 75 Ten compleeten, vorwaer gheseeght ,
 Wart hi in dat graf gheleeght ,
 Sceppre alre creaturen.
 Daer worden die scrifturen
 Volvult , in waren zaken ,
- 80 Die de heileghen wilen spraken.
 Twee nachte ende enen dach
 Hi daer inden grave lach.
 Doen stoet hi op , mids sire virtuit ,
 Ende voer ter hellen , ende haelder uut
- 85 Sine vriende allegader.
 Daer na voer hi tsinen vader ,
 Ende sit tsire rechter siden ,

Vs. 61. sijn. 65. consten. 67. heb ic. 68. Wart Jhesus vd. 69. Ane.
 70. g. en h. gheenen. 71. werdt hij. 73. eenre. 74. Die eeuwelike.
 75. Te — ghesegt. 76. in een gr. ghelegt. 77. Die scepper. 79. Ver-
 vult, in ware. 80. heilige. 83. met ziere. 87. te siere.

Daer ghene jare en liden.
Vandaer hi weder comen sal
90 Dese werelt doemen al,
Ende elken loen doen ontfaen
Van dat hi hier heeft ghedaen.
Vinden moet hi ons alsoe,
Dat wi met hem bliven vroe
95 In sijn heilech hemelrike,
(1. Fol. CV. v. 2.) Dat duren sal ewelike!

**Danden seven ewen ende vandes tijds
bescheede. — [LIIII.]**

Ghelijc die dach, sijds ghewes,
In seven uren gheset es,
Alsoe es oec die tijt al,
Die comen es ende comen sal,
5 In seven ewen gheset.
Dierste euwe, dat ghijt wet,
Was van Adame tote Noe,
Doen over ertrike liep die zee,
Ende nieman en bleef te live
10 Dan vier manne ende vier wive.
Dese ierste euwe hilt in
Twalef hondert jare, een min.
Dander euwe, alsic vernam,

Vs. 88. jaren. 91. elken doen verstaen. 92. Wat dat hij heeft. 93. moete. 95. heylighe.

Titel. (Cap. 53) tijts bescheeden. Vs. 1. sijts. 2. ghesedt. 3. Soe es die tijdt. 4. ende die comen. 5. ghesedt. 6. wedt. 7. toot. 8. eerderijc ginc die. 9. Daer niement. 10. ende drie w. 12. jaer, meer no min.

- Stoet van Noe tote Abraham ,
 15 Daer een nuwe volc af quam ,
 Dat besnidenesse an nam ,
 Alsoe hem God , onse here , hiet.
 Dese euwe stoet , alsmen siet ,
 Omtrent dusentech jare.
 20 Die derde euwe stoet hier nare ,
 Alsmen bescreven vint wel ,
 Tote dat die kinder van Israël
 Over die zee trocken scoene
 Ten lande van promissioene ,
 25 Mids Gods , ons heren , gracie :
 Dat heet men die transmigratie.
 Selke liede maken ons cont ,
 Dat si tote Moysesse stont :
 Hoe dat es , dat latic daer.
 30 Dese euwe stoet oec dusent jaer.
 Die vierde euwe hilt horen tijt
 Tote opten coninc David ,
 Die dierste coninc was van machte
 (1. Fol. CVI.
 r. 1.) Over dat Joedsche gheslachte ,
 35 Heilech prophete ende goet.
 Dusent jare dese euwe stoet.
 Die vijfde euwe duerde voert
 Tote Jhesus Cristus gheboert ,
 Die mids sire godliker crachte
 40 Onse zalecheit met hem brachte ,

Vs. 16. ane. 17. hem *ontbr.* 19. jaer. 20. naer. 23. trucken. 26.
 Dit. — die *ontbr.* 28. Dat se t. Moyses. 29. laet ic. 30. stont. 32.
 c. Davijdt. 34. dJootsche. 35. ende vroet. 36. Mer dusent jaer. —
 euwe *ontbr.* 39. ziere. 40. Ons.

- Ende met sire heilegher doet
 Ons halp uter helscher noet.
 Dusent jaer seeghtmen mede
 Dat dese euwe hilt hore stede.
- 45 Die seste euwe die sal staen
 Na Jhesus Cristus gheboert, zonder waen,
 Tote dat hi weder comen zal
 Dese werelt doemen al,
 Ende elken loen zal gheven
- 50 Van dat hi hier heeft bedreven.
 Die sevende euwe volght hier na:
 Dats de euwe, alsic versta,
 Die altoes duert in deuwechede
 Ende zonder inde hout hoer stede,
- 55 Beide int scoene hemelrike
 Ende in die hille die ghelike.
 Vander hillen tribulatie
 Verhoede ons die Gods gracie,
 Ende bringhe ons daer boven met hem
- 60 In dat overste Jherusalem!
 Alsoe die tijt es, twaren,
 Onderscheeden metten jaren,
 Alsoe es djaer, wildijs lien,
 Onderscheeden in vier partien,
- 65 Linten, zomer, herfst, winter met;
 Ende elc van desen, dat ghijt wet,
 Es beset met maenden drie;

Vs. 41. siere. 43. Duust jaer men sede. 45. *Het tweeds die ontbr.*
 46. Jhesus *ontbr.* 50. Van dien dat hij hier heet b. 52. Dat es die.
 53. in eeuwicheden. 54. houdt. 56. dies gh. 61. Also als die tijt, te
 waren. 63. wildijt. 64. Ond. metten p. 67. besedt ~ drien.

- Elke maent heeft te horre partie
 Vier weken oft daer omtrent ,
 (l. Fol. 70) Ende elke weke (*), als ghi wel kent,
 Heeft der daghe seven an.
 Nu soe seldi weten dan
 Welc een naturlec dach si:
 Een natuerlec dach, gheloevets mi ,
 75 Es lanc in sinen doene
 Vander ere noenen toter ander noene,
 Ende elc dach in sire naturen
 Hout in viere ende twintech uren ,
 Ende elke ure die es voert
 80 Ghedeilt op soe corten oert ,
 Dat elc cume heeft bevaen
 Vander oeghen een opslaen.
 Dus es met maten alle dinc:
 Ja, des hemels ommerinc
 85 Ende dit ertrike, breet ende smal,
 Maecte God met maten al;
 Ende failgierde die mate iet,
 En soude langher moghen staen niet.
 Watmen doen sal ofte laten ,
 90 Moet algader sijn met maten;
 Want eest dat die mate failgeert,
 Dwerc werd gherne ghedestruweert.

Vs. 68 en 69: Ende elke maent, in hair partyen, Heeft vier weken of d. o. 70. weke, als. 71. dagen. 74. gheloeves. 76. Van eenre n. ter a. 77. elken — siere. 78. Houdt. 81. c. en h. 85. eerderije, groet ende. 89. Datmen — of l. 90. zijn bij m. 91. Want alse m. f. 92. Werdt gheerne dwerc gedestruuert.

(*) Het HS. heeft :

» Ende elke weke es, als . . . .”

Ons seeght een wijs man ende en vroet:
Mate es tallen spele goet.

*Hier beghint onser vrouwen opvaert, ierstwerf
hoe dinghel om hare quam. — [LV.]*

Dopvaert van Marien scone,
Hoe si op voer tharen zone,
Settic hier, soe ic best can,
Alsmen seeght dat Sente Jan
5 Wilen screef in een boeckskijn,
Daer dese dinghe uut ghenomen sijn.
Hen es niet gheautorizeert,
Maer et es wel gheüseert

(1. Fol. CVI.
v. l.) Onder dpaepscap ende ghehoert,
10 Alsoe dat sijt predeken voert.

Doe Cristus op was ghevaren,
Ende dapostlen ghesceeden waren
In meneghen lande hier ende daer,
Omt gheloeve te makene claer,
15 Bleef Maria woenende doen
Ane den berch van Syoen,
In een huis, alsoe ic las,
Dat Jans ewanglisten was,
Diese in sire hoeden hilt al,
20 Alsoe hem Cristus selve beval.

Vs. 93. zeit — een vr.

Titel. (Cap. 54) hoe dat die ingel Gods tote haer quam. Vs. 1. Die opvaert. 2. te haren. 3. h. alsmen b. kan. 4. zeyt. 5. boucxkin. 6. dese woirden uut. 7. En es. 8. het es wel ghehuseert. 9. tpaepscap. 10. Dat sijt voirwaer pr. v. 12. dapostelen. 14. Om tgh. 16. Aen. 17. als ic. 18. Dat Sint Jans ewangelisten. 19. sijure.

An hare hadsi van seden,
 Datsi dicke alle die steden
 Visiteerde met groten niede
 Daer horen kinde iet gheschiede:
 25 Daer hi ontfinc sijn doepsel,
 Daer hi ghecruist was alsoe wel,
 Tsinen grave ende tandren steden
 Ghinc si dicke met innecheden,
 Ende ghedachte met ernste groet
 30 Hoers liefs kints better doet.
 Want Epyphanus heeft bescreven,
 Dat Maria was in dit leven
 Viertien jare altegader
 Na dat hoer kint voer tsinen vader.
 35 Oec seeght hi voert, alsic las,
 Datsi viertien jaer out was
 Doen si dat kint zonder blame
 Ontfinc in horen lichame,
 Ende int vijftiende jaer hadsijt
 40 (Hier moeghdi weten horen tijt),
 Ende si was met hem daer nare
 Meer dan tweendedertich jare:
 Dus was si out min no mee
 Dan sestich jare ende twee:
 (L. Fol. 45 Selc seeght meer, selc seeght min,
 C.VI. v. 2.) Maer dus houdiet in minen sin.
 Eens sat Maria alleene,
 Ende brac in harde groten weene]

Vs. 21. hadde soe van. 23. Visenteerde. 24. haren sone yet. 27.
 tanderen. 28. dickent. 29. nerenste. 33. Vijftien jaer. 34. te sinen.
 35. seit. 39. in vijftienste. 40. m. horen haren tijt. 41. naer. 42.
 tweendedertich jaer. 44. jaer. 45. seit — zeit. 48. harden.

(E. Fol.
LXXXIV. r. 1.)

- (*) Om tferlanc van haren kinde ,
 50 Datsi also zere minde:
 So zere langhede haer na dien
 Dat sijt inder glorien zoude zien;
 Want doe si lest van hem schiet,
 Sach sijt staen in groot verdriet;
 55 Ende om dat haer niet en was
 Comen also sulc troost ende solas
 Van haren zone optien dach,
 Alst daghelijcs te doene plach,
 So droefde si vele te mere
 60 Om haer kint, der glorien here.
 Daer si sat dus droeflike,
 Quam dinghel van hemelrike
 Met groten lichte voor haer staen.
 Eersamelijc groete hise zaen:
 65 — » Ic groete u, » sprac hi, » ghebenedide!
 Ontfaet nu te desen tide
 Benedixie des heren groot,
 Die Jacob salicheit ontboot.
 Uten paradise bringhic u
 70 Een rijs van eenre palmen nu,
 Datmen voor uwen fierter sal draghen.
 Uwe ziele sal binnen drien daghen

Vs. 49. I. Omme tverlanc; H. Omt verlanc. 51. I. H. langde; H. ha-
 re. 55. H. hore; I. H. oec niet. 56. H. alselc; I. also *ontbr.* 57. I.
 h. kinde; I. H. op dien. 58. I. daghelijc; H. daghelike. 59. H. droe-
 ves. 60. H. hore. 61. I. zadt dus drouffelike. 64. H. Eersamlec; I.
 H. gruette. 65. I. gruetu; H. gruede u — benedide. 66. H. tesen.
 67. I. Benedictie. 68. H. Die Jacoppe; I. s. groot o. 70. H. ere; I.
 palme. 71. H. vore uwe fiertre; I. voere die fiertere. 72. I. U z.

(*) Hier vangt ons tekst - handschrift weder aan.

Uten lichame emmer scheiden :

U sone sal uwes ontbeiden ,

75 Also sijnre liever moeder waert ,
Die hi te hebbene nu begaert.”

    Maria sprac: » So segt mi

(Ic bids u), hoe u name si.

Ic bidde dattie broedre mijn ,

80 Die apostelen , alle vergadert zijn
Voor mi in eenre scaren ,

(I. Fol. CVII.
r. 1.) Eer mine ziele uut vare :

Dat icse moghe scouwen an ,

Ende van hem worde begraven dan.

85 Ooc so bidde ic mede op trouwe ,

Dat mine ziele niet en scouwe

Den quaden gheest , die wile dat

Si sculet in dit vleeschelijc vat ,

(E. Fol.
LXXXIV. r. 2.) Ende dattie viant macht en ghene

90 In mi en hebbe , groot noch clene.”

Dinghel sprac: » Vrouwe , waer bi

Vraghedi om den name van mi ?

Hi is wonderlijc ende groot.

Ic segghe u nu , vrouwe , albloot ,

95 Dat alle die apostelen noch heden

Versament warden te deser steden ,

Vs. 73. I. Vanden l.; H. Vanden live e. 74. I. uus. 75. I. Al sie-
re; H. sire. 76. I. nu *ontbr.* 78. I. bidde u , h. dijn n.; H. h. uwe
n. 79. I. Ic bids u dat ghij broeder mijn ; H. dat die broedere. 80. I.
Dapostelen laet v.; H. Dapostlen al v. 81. I. H. Vore; H. ene scare.
82. I. H. nte. 83. I. mach. 84. H. hen werde; I. worde *ontbr.* 85.
I. Werde. Oie bid ic op tr.; H. biddic met. 88. I. scuult; H. scuult —
vleeschlike. 89. I. H. dat die; I. m. ne gh. 90. I. Aen mi. 92. I.
H. Vraeghdi. 94. I. seg. 95. I. dapostelen; H. dapostle. 96. I. H.
Versaemt warden; H. tesar.

Die met groter waerdicheden
 Doen sullen u uut leden ;
 Want die ghene die wilen brachte
 100 Den prophete, mid's Gods crachte ,
 Van Judea te Babylone,
 Te Daneele onder die lyone ,
 Heeft die macht dat hi mach vuren
 Die apostelen hier in eenre uren.
 105 Hoe coomt dat ghi ontsiet
 Den quaden gheest also goet als yet ?
 Ja, ghi, die met moghentheden
 Sijn hoeft hebt ontwee ghetreden ,
 Ende sine macht ooc also wale
 110 Hem hebt ghenomen altemale?
 Nochtan sal uwen wille gheschien:
 Ghi en sult den viant niet zien.”
 Dus schiet dinghel van daer ,
 Ende liet daer die palme claer ,
 115 Die gheleec al openbaere
 Oft een groene roede ware ;
 Maer die loveren , alsict verstoet ,
 Blicten also die dachsterre doet.

(1. Fol. CVII.
r. 2.)

**Hoe die apostelen versamenden voor Marien , ende
 hoe Cristus selve quam om hare. — LVI.**

Sinte Jan predicte doe

Vs. 97. H. werdechede. 98. H. uwe utlede. 100. I. met. 101. I.
 Van J. in B. 104. I. Dapostelen ; H. Dapostlen — ere. 105. I. Oec
 hoe comt ; H. comt oec dat. 106. I. also g. ; H. als g. 109. I. sijn.
 110. I. H. hebt *ontbr.* 111. H. uwe ; I. u w. 116. I. Also oft ; H. ene.
 117. H. lovre ; I. als ic. 118. I. H. als ; I. die dagheraet doet.

Titel. I. (*Cap.* 55) vergaderden tot Marien onser vrouwen eynde. — ;
 H. dapostlen versaemden vore M. , e. h. s. om h. q. Vs. 1. Sent ; H. do.

Ons heren woort in Ephesoe.
 Een groot donre rees te hant;
 Een witte wolke Janne prant,
 5 Ende voerden voor Marien dore.
 Doe so clopte Jan daer vore,
 Ende ghinc al liselike naer:

(E. Fol. LXXXIV. v. r.) Deene maghet groete dander daer,
 So hi alre waerdelicste mach.

10 Als Maria Janne sach,
 Wonderde haer urthermaten,
 Ende en conste niet ghelaten
 Sine weende van vruechden dan.
 Dus so sprac si Janne an:
 15 » O sone Jan, nu bidde ic u,
 Dat ghi der woort ghedencket nu
 Die u meester seide, doe hi
 U teenen zone beval mi,
 Ende mi u weder teenre moeder:
 20 Met rechte sisi mijn behoeder.
 Ic ben gheroepen, ic moet scheden
 Van deser wel armer menscheden.
 Nu biddic u dat ghi wilt zijn
 Een hoede des lichamen mijn;
 25 Want ic hoorde dese dinghe,
 Dattie Joden onderlinghe

Vs. 2. I. H. in Epheso. 3. I. H. donder; H. thant. 4. I. H. Eene.
 5. I. voirdenne; H. voerdene vore. 6. I. so *ontbr.* 7. I. al kikene n.
 8. H. Deen; I. H. maeght gruetten; H. dandere. 9. I. hij herde weer-
 delicts; H. alder werdelijcst. 10. I. H. Alse. 11. H. hare. 13. I. van
 blijscapen d.; H. vreuden. 15. I. bid; H. biddic. 16. I. H. ghedinct.
 17. H. uwe; I. H. m. sprac, d. 19. I. H. teere. 20. I. sij dy m-
 broeder. 22. I. wel *ontbr.* 23. I. bid ic — ghij moet z. 25. I. din-
 ghen. 26. I. H. Dat die.

In ghemenen rade seiden :

» Ghi broedre, laet ons beiden

Tote dat dit wijf is doot

30 Die droech onsen viant groot ,

Ende laetse ons dan schiere

Verbernen in enen viere.”

Daer omme biddic u dat ghi

(I. Fol. CVII. v. 1.) Dese palme draecht voor mi,

35 Alsmen mi draghet ten grave.”

Jan sprac: » Vergave God, vergave ,

Dattie lieve broedre mijn ,

Die apostelen, hier mochten zijn ,

Dat wi hoochlike mit eren

40 Uwe uut lede mochten hanteren.”

Te hant so worden hier nare

Die apostelen mitten hare

Ghegrepen, sijt seker das ,

In dat lant daer elc was ,

45 Ende worden al onghelet

Voor Marien duer gheset.

Doe si hem dus vernamen

(E. Fol. LXXXIV. v. 2.) Teenen hope daer te samen ,

Wonderts hem herde zere.

50 Si seiden: » Twi heeft onse here

Vs. 28. I. broeder; H. ons ontbeiden. 32. H. Verbranden. 34. I. Die p.; I. H. draecht; H. vore. 35. I. mi sal dragen te; H. draecht. 37. I. Dat die l. broeder; H. broedere. 38. I. Dapostelen; H. Dapostelen. 39. I. hogelike; H. hoechlijc. 40. I. U unt leeden; H. utlede. 41. H. Thant; I. so *ontbr.* — w. daer n. 42. H. Dapostlen; I. Dapostelen m. haren. 44. I. Int l.; I. H. elc in w. 45. I. alle ongeledt. 46. I. H. Vore M. dore; I. ghesedt. 47. H. hen; I. dus *ontbr.* 48. I. h. dus te. 49. H. Wonderes hen; I. Wonderdes hem alsoe z. 50. H. seide.

Ons ghebroedre hier versaemt?''
 Hier en binnen so vernaemt
 Jan, ende is te hem ghegaen,
 Ende seide dat onse vrouwe zaen
 55 Van desen live varen zoude.
 Ooc seide hi hem also houde:
 » Wacht dat ghi niet en misbaert,
 Also haer die gheest uut vaert;
 Want hoordet tfolc cleine ofte groot
 60 Dat ghi weendet om haer doot,
 Si souden segghen van dien:
 » Siet hoe dese die doot ontsien,
 Die den volke nochtan
 Prediken dat wijf ende man
 65 Ten joncsten daghe, sonder waen,
 Met lichamen sullen opstaen.'''
 Niement so en darf hier ane
 Twivelen noch sijn in wane,
 Die apostelen en waren ter stede
 (I. Fol. Cxvii. v. 2.) 70 Daer Maria haer ende dede;
 Want Dyonisius, als ic las,
 Die Paulus discipel was,
 Heeft in sinen boec vertrect,
 Daer hi van hemelschen name spreect,
 75 Dattie apostelen alle te samen

Vs. 51. I. Onse broeders; H. ghebroedere. 52. I. en *ontbr.* 53. H. hen. 56. I. seidy; H. seidi hen. 57. H. niene. 58. I. Als; H. hare — ute. 59. I. hoirde tvolc cleen ende gr.; H. horet — oft. 60. H. weenet om hare. 62. H. Siet wie dese de. 66. I. lichame. 67. H. Nieman; I. so *ontbr.* — derf. 68. I. Twifelen. 69. I. Dapostelen; H. Dapostlen. 70. H. horen. 72. H. Die Pauwels; I. Die spaeus d. 73. I. Hevet; H. boeke. 74. I. H. namen. 75. I. H. Dat die; H. apostlen a. tsamen; I. te waren.

Te Marien einde quamen ,
 Ende dat elc van hem dede doen
 In die ere Gods een sermoen.

Paulus in sine epistele mede ,
 80 Die hi aen Thymotheum dede ,
 Scrijft ooc dat voorwaer ,
 Dat vele broedren waren daer ,
 Onder welke hi met namen set
 Jacob ende Pietre met.

85 Dyonisius doet voort ghewach ,
 Doe Maria die apostelen sach ,
 Datsi verblijdde herde zere
 Ende danckes Gode , onsen here.

(E. Fol.
 LXXXV. r. 1.)

Op haer bedde sat si daer
 90 Ende die apostelen omtrent haer.
 Lampten ende lanternen bernden daer ,
 Diet daer maecten harde claer.
 Doe , alst ter derder uren quam
 Inder nacht , quam dat Lam ,
 95 Jhesus Cristus , haer lieve zone ,
 Met eenre scaren groot ende scone :
 Dat waren die yngle chore ,
 Patriarke ende confessore ,

Vs. 76. I. eynde waren. 77. I. Ende *ontbr.*; H. hen. — dede *ontbr.*
 78. H. In dere Gods dede een; I. deere. 79. I. Pouwels in sijn epys-
 tel; H. Pauwels — epistle. 80. I. H. ane. 81. I. H. vore waer. 82.
 I. Dat *ontbr.* — bruederen; H. broedere. 83. I. zedt. 84. I. Jacop
 ende Pieteren; H. Jacoppe ende Peetre. 85. H. Dyosius. 86. I. dapos-
 telen; H. dapostlen. 87. I. verblijde. 88. I. danctes; H. dankets. 89.
 I. H. dare. 90. I. dapostelen; H. dapostlen; I. H. hare. 91. I. ende
ontbr. — I. bereeden dare. 92. I. harde *ontbr.* — clare. 94. I. In die
 n.; H. Inden n. 96. I. een; H. ere. 97. I. der enghelen; H. der in-
 gle core. 98. I. confessoren.

Martelaers ende maechden mede.

100 Dese stonden daer ter stede
Omtrent Marien gheordineert,
Elc na sinen staet ghepareert.
Jhesus hief op den sanc.
Si songhen doe alle dat clanc:

105 Dat was soete melodie:

(l. Fol. CVIII.
r. r.) » Ay, edele vrouwe Marie!
Om die blijsscap die ghi hadt doe,
Staet ons bi, spade ende vroe,
Ende verloost ons van alle dien
110 Daer ons of moghe messchien!”

**Hoe Cristus mitter hemelscher scaren Marien
ziele voerde te hemele waert. — LVII.**

Nu so suldi voort verstaen,
Hoe haer uut lede is begaen,
Ghelijc dat int boeckijn leecht
Daer ic hier voren of heb gheseecht,
5 Dat ewangelista Sente Jan
Screef, als men hem tiet an.

Onse here Jhesus Cristus sprac vore,
Ende seide aldus tote hore:

» Coomt, mine vercoornen scone,

10 Ic sette u in minen trone,

Vs. 99. I. Martelaren; H. maeghde. 100. H. stoeden. 102. I. staete.
103. I. h. ierst den; H. h. op tierst den. 104. I. H. s. alle doe dat.
106. I. edel. 107. I. H. blijsscap. 109. I. allen. 110. I. H. af; I. mochte.
Titel. I. (Cap. 56) Hoe ons heer Marie ziele ontfinc; H. hemle. Vs.
2. H. hare utleede es ghedaen. 3. H. in b.; I. legt. 4. H. ic u
vore af hebbe; I. hier *ontbr.* — aff hebbe ghezegt. 5. I. Dat die ewan-
geliste; H. Dat die ewangliste; I. H. Sente *ontbr.* 6. I. tijt. 7. H.
Cristus *ontbr.* 8. I. zeide dus t. hare. 9. I. vercoorne; H. vercorne.

Want ghijs zonderlinghe sijt waert:

U schoonheit hebbic zere begaert.”

— » Here, » sprac si, » ic ben ghereet

Te doene algader u beheet.”

15 Doe seiden si alle te samen,

(E. Fol. LXXXV. r. 2.) Die met Cristum daer quamen:

» Dit is si die selve die

Oncuscheit en wiste nie.

Met rechte so sal si varen

20 Metter heiligher zielen scaren;

Want van haer selven sprac si:

» Alle gheslachten sullen mi

Salich segghen, want hi

Grote dinc ghedaen heeft mi.””

25 Doe seide Cristus, die overste zangher

(Hine woude niet beiden langher):

» Coomt haer, mine vercoorne brunt,

Ghi wort ghecroont in mijn deduut.”

— » Ic doe, » sprac si doen ghereet,

30 » Want daer dus ghescreven steet,

(I. Fol. CVIII. r. 2.) Dat ic sal doen in alre tijt

Uwen wille, die mijn God sijt;

Want mijn gheest verblijdde zere

In minen God, in minen here.”

35 Doe voer die ziele bequame

Vs. 12. H. Uwe; I. heb ic. 13. I. bereet. 14. I. doen. 15. H. tsamen. 16. I. Die dair m. Cr. q. 17. I. es esso die s. 19. I. so *ontbr.* 20. I. H. Inder h. 23 *en* 24. I. Salich zeggen, want die maghet leeft, Die mi grote dingen gedaen heeft; H. Salech segghen, want die macht heeft Mi groete dinc ghedaen heeft. 25. I. H. doverste; H. zanghere. 26. I. Hine en wilde; H. langhere. 27. I. H. hare; I. mijn. 28. I. wert; H. werd. 29. I. Ic doen — doe. 33. I. verblijt. 34. H. *Het tweede* in *ontbr.* 35. I. ziel.

Uut Marien lichame
 In Jhesus, haers zoons, scoot:
 Haer schoonheit was so groot,
 Datter niement toe en dochte
 40 Dat hire ghenoech of spreken mochte.
     Doe seide onse here Jhesus
 Toten apostelen aldus:
     » Ic bevele u dat ghi draghet
     Den lichame van deser maghet,
 45 Mire moeder, int dal te Josaphat.
     Een nuwe graf vindi in dat:
     Daer leghse in mit waerdicheden,
     Ende dan so blijft daer ter steden
     Drie daghe, ic sal dan weder
 50 Tote u comen hier neder.”
     Mettien voer onse heer van daer,
     Ende sijn gheselschap volchde hem naer
     Metter soonster melodie,
     So dat des ghelike nie
 55 Menschelijc oghe en sach,
 (E. Fol. LXXXV. v. 1.) Noch herte peinsen en mach.
     Die apostelen saghén opwaert,
     Ende riepen: » Vrouwe, nu vaert
     Ende ghedinct onser, wi biddens u,

Vs. 36. H. Ute. 37. I. b. kints sc. 38. H. Hare. 39. I. niemen;
 H. nieman. 40. I. hire af gh. zeggen m.; H. gnoech af. 42. H. apost-
 len. 43. I. draecht; H. draeght. 44. I. H. maeght. 45. I. Miere —
 dal van J.; H. in dal J. 47. H. in *ontbr.* 48. I. so *ontbr.* 49. I.
 dagen. 50. H. Totu c. 51. H. Mettien soe v.; I. H. heere. 52. I.
 volghede; I. H. hem *ontbr.* 53. I. Metter zoeter m. 54. H. dat die
 gh.; I. ghelijken. 55. H. Menschelike; I. Meinsschelike oghe anesach.
 57. I. Dapostelen; H. Dapostlen. 58. I. Ende seyden. 59. I. H. ons;
 I. des bidden wij u.

- 60 Die in dit ellende bliven nu.”
 Doe dingle, die bleven boven,
 Hoorden dit zonderlinghe loven
 Ende deser groter feesten pleghen,
 Ghinghen si alle daer jeghen,
 65 Ende doe si openbare zaghen
 Dat haer coninc brochte ghedraghen
 (l. Fol. CVIII. In sinen arme, met jolive,
 v. 1.) Die ziele van enen wive,
 Wonderde hem zere van dien.
 70 Lude riepen si mettien:
 »Wie is dese vercoorne fine,
 Die opgaet door die woestine,
 Van allen weelden dus rike?
 Wie sach ye des ghelike?»
 75 Doe die ghene dit vernamen
 Die mit Cristus scare quamen,
 Riepen si zere al over luut:
 »Dit is die salighe brunt,
 Dochter van Jherusalem.
 80 Onse coninc brincse met hem,
 Ende sal haer spannen crone
 In sinen oversten trone.”
 Dus voeren si te hemele waert.
 Die apostelen stonden alle vervaert
 85 Van datsi hadden ghesien:

Vs. 60. I. inde e.; H. int e. 61. I. dinghele. 64. I. H. Trocken si.
 65. H. openbaer. 66. H. hare. 68. I. Een z.; H. Ene z. 69. H. hen.
 72. H. dore die wustine. 74. I. sach noyt des. 75. H. dat v. 77. I.
 zere al *ontbr.* 78. H. Het es; I. es Maria, die scone br. 80. H. bring-
 se. 81. I. hare; H. hore. 83. I. voer so te hemel. 84. I. Daposte-
 len; H. Dapostle stoeden al. 85. I. sij alle h.

Gode dancten si van dien.
 Drie maechden quamen daer zaen,
 Die den lichame zouden dwaen.
 So grote clærheit quam daer omtrint,
 90 Datsi des lichamen en saghen twint,
 Voor dat hi al voldwoeghen was
 Ende ghedect, sijt zeker das.
 Hier en binnen so wast dach.
 Nu hoort wies men voort daer plach.

**Hoe die apostelen droeghen Marien ten gra-
 ve, ende wat wonderen daer gheschie-
 den, ende hoese Cristus haelde
 mit lichamen. — LVIII.**

(E. Fol.
LXXXV.
v. 2.)

Doe die magheden tamelijc
 Begaedt hadden dat salighe lijc,
 Also thant te doene ter aerden,
 Nament die apostelen mit waerden,
 5 Ende leident thant optie bare.

Tote Pietre sprac Jan daer nare:
 (I. Fol. CVIII.
v. 2.) » Pieter, voor dit lijc suldi
 Dese palme draghen, want ghi
 Sijts bat waert dan yeman

Vs. 87. H. maeghde; I. daer *ontbr.* 90. H. slichamen; I. den licha-
 me. — en *ontbr.* 91. I. H. Vore; I. alle ghedwegen; H. voldwaghen.
 92. I. H. Ende oic gh. 93. I. en *ontbr.*

Titel. I. (*Cap. 57*) ap. Marien te grave deden, ende wat daer ghe-
 schiede. *Het overige ontbr.*; H. dapostlen dr. M. t. gr. wert — won-
 dre. Vs. 1. I. maechden; H. maeghde. 2. I. salich; H. zalech. 3. I.
 H. te hant. 4. I. Namenne dapostelen; H. dapostle. 5. I. leydenne te
 hant op een b.; H. op die. 6. I. Tote Peteren. 7. H. vore. 9. H.
 Sijds; I. bet.

- 10 Dien ic hier nu ghesien can ;
 Want onse here, als ghi wel wet,
 Heeft u boven ons allen gheset
 Ende sinen herde ghemaect mede
 Van sinen scapen telker stede :
- 15 Daer bi betaemt u bat.”
 Pieter antwoorde na dat :
 » Jan, van rechte behoort u
 Dese palme te draghene nu :
 Ghi sijt maghet van Gode vercoren :
- 20 Daer bi moet u toe behoren
 Dat ene maghet dese palme draecht
 Voor Gods uutvercoorne maecht ;
 Want u haer zone voordeel dede,
 Dat hi u sine heimelichede
- 25 Sonderlinghe heeft gheopenbaert,
 Ende ghi sijn liefste jongher waert :
 So sidi sculdich te meere
 Sire moeder te doen ere :
 Daer bi draecht dese palme claer,
- 30 Ende ic sal draghen die baer.
 Dander apostelen die hier staen,
 Sullen omtrent die bare gaen,
 Ende Gode loven so elc best can.”
 Doe sprac Paulus, die goede man :
- 35 » Al bin ic die minste van u allen,

Vs. 10. I. H. Die. 11. I. ons — wedt. 12. I. H. allen *ontbr.* ; I. ghezedt. 13. H. herdde. 15. I. H. betamet. 16. H. andwerdde. 17. H. hoert. 18. H. Die p. ; I. draghen. 19. I. H. maecht. 21. I. een ; I. H. maecht ; H. die p. ; I. H. draecht. 22. H. Vore ; I. uutvercoren. 25. H. h. openbaert. 26. H. jonghre. 28. I. Siere ; I. H. doene. 29. I. H. clare. 30. I. H. bare. 31. H. apostlen. 34. I. H. sprac Pauwels. 35. H. u *ontbr.*

Ic draechse ooc, macht mi ghevallen.”

Hi greep die bare mit gheninde (*),

[Peeter greepse ten andren inde,
Ende ghinghen vast ten grave wert.

40 Lude zonghensi in die vaert:

»*Exiit de Egypto: Alleluja!*»

Dapostlen zonghen alle na.

(I. Fol. CIX. Jan droech die palme in sine hant.

r. 1.)

Ene wolke quam thant,

45 Die omvinc (†) daer ter stede

Dapostlen ende [die] bare mede,

Datmer niet en mochte sien an;

Hoer stemme hoerdemen nochtan.

Dingle van hemelrike

50 Songhen met soe zoetelike

Ende soe sere lude dat

In roeren wart al die stat.

Tfolc quam daer toe ghedronghen,

Om te siene wie daer zonghen

55 Ende wat feesten dat daer ware.

Doen brac uut alsoe die mare,

Dat Jhesus moeder ware doet,

Vs. 36. I. ooc *ontbr.* — maecht; H. maecht. 37. H. ghereep.

38. anderen eynde. 39. vaste. 42. Dapostelen. 43. sijn. 44. te hant.
45. omvinc. 46. Dapostelen e. die b. 48. Hare. 49. Dinghelen. 50.
soe rijckentlike. 52. roere werdt. 53. Tvolc quammer toe.

(*) Weder is hier in ons tekst - handschrift eene leemte, die wij uit HS. H. (met de verschillende lezingen van I.) hebben aangevuld; doch thans slechts van één blad of vier kolommen, loopende tot vs. 198 van dit Cap.

(†) Het HS. heeft *ontfinc*, doch wij hebben dit naar de variant en naar vs. 86 verbeterd.

Dat sijn jongren met feesten groet
 Dlijc droeghen ten grave waert.

60 Doen riep dJoedscap ter vaert:
 » Laet ons allen wapenen gaen,
 Ende dese jonghren doet verslaen,
 Ende dwijf werpen inden brant.”

Hieren binnen quam thant

65 Dat paepscap gheloopen dare,
 Om te wetene wat daer ware.
 Doe seide die prince der papen:
 » Siet wat groeter blijscapen
 Nu maken dese caytive

70 Met enen doeden wive,
 Die den ghenen ter werelt brachte
 Die bederven woude onse gheslachte.
 Comt, ende laetse ons nemen schire
 Ende verbernen in enen viere.”

75 Doe liep hi daer toe thant,
 Ende sloech ane die bare sine hant
 Met harde groeter onwerden,
 Also te werpene ter erden.

(1. Fol. CIX.
 7. 2.) Sijn hant bleef ane vast

80 Ende verdorde als een bast,
 Ende dander hant oec mede.
 Dat volc oec vander stede
 Quam mede loepende ane,
 Om dapostlen te verslane;

Vs. 58. Ende dat sine jongheren. 59. te gr. 62. jongheren dootslaen.
 63. Ende dlijc w. 64. en *ontbr.* — te hant. 66. wetenne. 69. key-
 tive. 72. Die wilde b. ons. 73. ende *ontbr.* 75. hiere toe te hant.
 76. aen — sijn. 78. Also te werpenne. 79. Sine. 80. verdorrede.
 81. oec *ontbr.* 83. gheloopen. 84. dapostelen te slane.

85 Maer die wolke, die daer hinc
 Ende die apostlen omvinc,
 Maecte dat volc soe blint,
 Dat sise en saghen twint.

Der papen prince hinc dare
 90 Met groeten wee ane die bare.
 Hi riep: »Peeter, ic bidde di,
 Dattu mi nu staes bi
 In mire jammerliker noet,
 Oft ic blive van pinen doet.

95 Late di ghedinken das
 Dat ic wilen dijn vrient was,
 Doen ic omme [di] ontscont dede,
 Daer di een wijf tere stede
 Openbare wroeghde, waerbi
 100 Dattu los ontghings ende vri.”

Peeter andwerdde als die coene:
 » Wi hebben anders nu te doene
 Met onser vrouwen utleede:
 Wi en moghen teser stede
 105 U niet helpen, als ghi wel siet.
 Nochtan en segghict daeromme niet,
 Eest dat ghi gheloeft clare
 In Jhesum Cristum ende in hare
 Die wi draghen hier ten grave,

110 Ghi moeghter bate hebben ave.”
 — » Ja ic, ” sprac hi doen, die here,

Vs. 86. dapostelen omme vinc. 89. dair. 90. aen die baer. 92. mi hier nu. 93. miere. 94. Ofte. 95. Laet. 97. ic dijn onscult. 99. Openbaer. 100. ontgincs. 101. antwoirde. 102. h. nu a. te. 104. Wine m. te deser. 105. wel *ontbr.* 109. wij h. dr. te. 110. mochter. 111. hi *ontbr.*

» Ic gheloeve emmermere
 In Jhesum Cristum , sijds ghewes ,
 Die ghewarech Gods sone es ,

(l. Fol. CIX.v.l.) 115 Ende in sire moeder , die maecht ,
 Die ghi hier ten grave draeght.”

Doen hi dit sprac aldus ,
 Wart hi vander baren los ,
 Maer dwee ende de droecheide

120 Bleven hem in darne beide.

Peeter , die dit sach an ,
 Sprac aldus tote dien man :

» Gaet , nemt die palme thant
 Die Jan draeght in sine hant ,

125 Ende legse den volke opt hoeft ,
 Dat daer blint staet ende verdoeft.

Die gheloevech wille wesen ,
 Si werden siende van desen ;
 Ende die gheloeven en willen twint ,

130 Selen ewelec bliven blint.”

Dapostlen droeghen na dat
 Den lichame in Josaphat ,
 Ende leiddenne daer tien stonden
 In een nuwe graf datsi daer vonden ,

135 Ende sijn alle daer bi gheseten ,
 Alsoe hen God hadde gheheten.

Des derds daghs quam Cristus dare
 Ende met hem der ingle scare.

Vs. 113. sijts. 114. Dat hij gh. 115. siere m. der maghet. 116. te
 gr. draghet. 118. Wardt. 119. die. 120. die arme. 122. den. 123.
 te hant. 124. sijn. 126. Die d. blent staen. 127. willen. 128. Die
 w. 131. Dapostelen. 132. l. te J. 133. l. ter selver st. 134. daer
 ontbr. 135. sijn d. a. bij. 136. hem. 137. Sderdaechs. 138. inghelem.

Vriendelike soe sprac hi :

140 » Vrede met u allen si ! »

Si antwerdden weder : » Here ,

Glorie met u emmermere ,

Die groete wondre doet allene ! »

Doe sprac Cristus int ghemene :

145 » Wat eren dunct u goet sijn

Dat ic doe der moeder mijn ? »

— » Here , dat segghen nu u knechte ,

Dat ghi uwer moeder van rechte

Verwecken zelt te deser tijt ,

150 Alsoe als ghi verwect sijt

(1. Fol. CIX. v. 2.) Vander doet ewelike ,

Ende sêse in uwe rike

Bi u tuwer rechter hant . »

Doen was daer Michiel thant ,

155 Ende presenteerde die ziele scone

Vorden behoudere , horen zone .

Doe sprac onse here ende seide :

» Staet op , mijn duve , zonder beide ,

Mine alre liefste vriendinne ,

160 Die ic van allen rechte minne ,

Tabernakel mire glorien ,

Van euweliker memorien ,

Ghi sijt die hemelsche tempel ,

Vat des levens alsoe wel .

165 Alsoe ghi in al uwen stonden

Nie ghewont smette van zonden ,

Vs. 139. soe *ontbr.* 141. antwoirden. 142. u sij e. 143. wondere.
145. dinct. 147. nu *ontbr.* 152. settense in u rijcke. 154. te hant.
156. Vore den. 158. Stant. 159. Mijn. 160. Dien ic met a. 161.
miere. 164. Vadt. 166. Noyt en ghewant.

Alsoe en sal inden grave
Uwe lichame niet nemen ave.”

Thant ghinc Marien ziele claer

170 Inden reinen lichame daer,
Ende quam uten grave saen,
Ende es inden hemel ontfaen
Met alle dier ingle scaren,
Die om hare daer comen waren.

175 Daer soe bleven hare ghewaeden,
Te troeste ende te ghenaden
Allen den ghenen die wouden
Hoere gheloeve an hare houden.

Men leest dat in ouden jaren,
180 Doen die Normanne heiden waren,
Datsi met groeter moghenthede
Belaghen Chaerters die stede,
Om dat sise wouden winnen.
Die bisscop doen van daer binnen

185 Nam onser vrouwe himde thant.
Ane enen schacht dat hijt bant,
Ende staect daer boven schiere
Optie mure tere baniere.
Die viande zaghen dan

190 Di[e] selsene baniere an,
Ende maecten der mede hoer scop.
Soe langhe saghensi daer op,
Dat si worden staer blint.

(1. Fol. CX.
r. 1.)

Vs. 168. Uwen. 169. Te hant. 173. al der. 174. h. dus c. 175.
Das so bl. haer. 177. Al den. 178. Haer — hair. 181. Dat die m.
gr. moghentheden. 182. Bel. Tarters. 183. wilden. 184. daer *ontbr.*
185. vrouwen h. te hant. 186. dat *ontbr.* — hij b. 188. Opten m.
teenre. 190. Die selve b. 191. daer m. haer spot.

Doen dat binnen wart bekint,
 195 Trockensi ute ten vianden,
 Ende sloeghen tote hen te handen,
 Ende scouffierden hoer conroet,]

^(E. Fol. LXXXVI. r. r.) (*) Ende sloeghenre vele doot.
 Dus wart ontset die poort
 200 Mids Marien, als ghi hoort,
 Die ghelooft is ewelike
 Bi haren zone in hemelrike!

Dan Marien ende van Jan ewangelisten. — LIX.

Ghelijc datmen en vint
 Van Marien lichame twint
 In allen desen aertrike,
 Recht also in dier ghelike
 5 En vintmen van Sinte Janne niet;
 Want eer hi van aertrike schiet,
 Quam te hem onse here Cristus,
 Ende sprac te hem aldus:
 » Coomt, mijn ghetrouwe vrient,
 10 Die mi wel hebt ghedient,
 Met uwen broedren warscapen

Vs. 195. uut te handen. 196. sl. die vianden. 197. scoffierden.
 198. I. slougher. 199. H. Dus soe w.; I. ontsedt. 200. I. Mits.
 202. I. sone van h.

Titel. I. (Cap. 58) Het tweede van ontbr.; H. van Janne. Vs. 1. I. vindt. 3. H. alle; I. al d. eerderijke. 4. I. dies; H. die. 5. I. van Sint. 6. I. eerderike. 7. H. ons. 8. I. H. sprac hem toe a. 10. I. hebs. 11. I. H. broederen; I. weerscapen; H. werscapen.

(*) Hier vangt ons tekst-handschrift weder aan.

In mire eweliker blijsscapen.”

Van desen nodene was Jan

(Alse recht was) een blide man.

15 Hi dede maken thant daer nare

Een graf voor sinen outhaere.

Des derden daghes also zaen,

Alse hi misse hadde ghedaen,

Is hi int graf gheleghen alsoe,

20 Ende het loec alte hant toe.

(I. Fol. CX.
r. 2.)

Sine clerke ontdeden tgraf,

Dien sere wonderde hier af,

Si en vonden daer clein noch groot

Dan manna, dats hemels broot.

25 Die kerke en doet gheen ghewach,

Waer sijn lichame wesen mach;

Mar sulke segghen dat hi

Int aertsche paradijs si,

Also hi hier was te samen

30 Met ziele ende mit lichamen,

Daer Helyas sijn ende Enoch,

Ende dat hi daer sal sijn noch

Tote dat Cristus comen sal

Doemen dese werelt al;

(E. Fol.
LXXXVI.
r. 2.)

35 Want hi sprac selve dese dinc,

Doe hi mit zinen jonghers ghinc,

Vs. 12. I. miere eeuwigher bliscapen; H. ewegher blijscapen. 14. I. H. Alst. 15. I. te hant. 17. I. Sderdaechs; H. derds daghs. 18. I. Als. 21. I. clercken; H. ontdaden. 22. I. aff. 23. I. Sine. 24. H. Dat m. dat hemelsch; I. dats *ontbr.* — hemelschs. 28. H. paradys. 30. I. Beede met; H. zielen. 31. H. Daer Hel. es e. 34. I. H. Dese w. doemen al. 35. I. selve *ontbr.* 36. I. jongheren; H. jongren.

Ghelijc dat Jan selve scrijft:
 » Aldus willic dat ghi blijft,
 Sonder sterven, tote ic come:”

40 Dat bediet, alsict gome:
 » Tote dat ic weder sal comen
 Ten oordele, dese werelt domen.”
 Hier bi mach men sijn ghewes,
 Dat Jan inden live noch es.

45 Sulke meesters willen toghen,
 Dat Maria niet en mochte doghen
 Der doot pine na haer verdriet,
 Doe si vanden live schiet,
 Noch ooc Jan, om datsi twee

50 Leden der doot bitter wee,
 Doe si Jhesum sterven saghē
 Aen dat cruce so doorslaghen,
 Wies pine ende smerte
 Hem ghinc door haer herte,

55 Daer of haer pine was so groot
 Dat si ghelijc was der doot,
 Ende datsi omme die selve zaken
 Pine der doot niet en mochten smaken.
 Marien rouwe, als wi lesen,

60 Moeste harde groot wesen,
 Die haer enich kint sach naect
 Aen dat cruce so mismaect,

(I. Fol. CX.
v. 1.)

Vs. 37. I. Gh. Janne die selve. 38. I. wil ic; I. H. dat hi bl. 39.
 I. st. dat ic. 40. H. bediet; I. H. als ic. 41. H. dat *ontbr.* 42. I.
 H. die w. doemen. 44. I. in desen l. 46. H. niene. 47. I. p. no h.;
 H. p. ende h. 49. H. ooc Jan, dat sijn si twee. 52. I. H. Ane; H. alsoe.
 54. H. Hen gh. dore hore. 55. H. Daer hoer p. af was; I. af hare. 56. F.
 Dat se. 57. I. H. om. 58. H. niene; I. en *ontbr.* 61. H. hare. 62. H. alsoe.

- Bebloet aen allen leden,
 Van boven tote beneden,
 65 Ende sterven so jammerlijc dan
 Ghelijc enen ondadighen man,
 Daer of si wiste die waerhede
 Dat hi noit quaet en dede.
 En hadde si niet gheweten clare
 70 Dathi God ende mensche ware
 Ende ooc den orbaer van sire doot,
 Haren rouwe was so groot,
 Therte hadde haer so begheven,
 Si ware doot onder tcruce bleven.
 (E. Fol. LXXXVI. v. 1.) 75 Mar si wiste den orbare wel
 Waer omme die dinc also ghevel,
 Ende waer omme hi sterven woude
 Ende watter na volghen zoude:
 Dat behieltse in haren sin
 80 Ende ander dinc, meer noch min.
 Drierhande, alsict scouwe,
 Was aldaer Jans rouwe.
 Deerste was, des sijt vroet,
 Om dat Cristus daer stoet
 85 In dien jammerliken noot,
 Daer hine leven sach ende doot.
 Tander was om dat misbaer

Vs. 63. H. Bebloedt; I. alle. 65. I. H. jammerlike. 66. H. enc. 67. H. Daer si af w.; I. Daer sij af wisten. 69. I. hadden sijt; H. hadsi. 71. I. Van orbore van siere; H. den *ontbr.* — orbore. 72. I. Haer; H. Hoer. 73. H. hare; I. so *ontbr.* 74. I. So ware o. ter. doot bl.; H. Si waren ondert cruce doet bl. 75. I. H. orbore. 77. I. soude. 78. I. wat dair. 79. H. behilse. 81. I. als ic; H. alsoe ic. 82. I. Was daer. 83. I. w. sijts. 85. I. Inder jammerliker; H. die jammerlike. 87. I. H. Dander; H. om dmesbaer.

- Dat Maria dreef aldaer
 Met ghelate ende mit gheweene,
 90 Daer se Jan moeste allene
 Troosten, houden ende leiden
 In dier groter jammerheden.
 (I. Fol. CX.
 v. 2.) Dat derde van sire droefheden
 Was dat hi moeste scheden
 95 Van sinen meester, sinen here,
 Dien hi minde also zere,
 In dat jammerlike verdriet,
 Ende hem en conste ghehelpen niet.
 Dese drie punten van node
 100 Waren een maniere van dode.
 Dit sijn die redene waer bi
 Some liede segghen dat hi
 Anders gheen doot [smaken] en sal:
 Dies weet [God] die waerheit al.

**Noch van Marien ende van Jan
 ewangelisten. — LX.**

Onder alle santen ghemene
 Heeft God vercoren allene

Vs. 88. I. H. dr. daer. 89. I. e. met weene. 90. I. Daer Jan haer m. 92. I. diere; H. jammerecheide. 93. I. ziere. 97. H. jammerlijc. 98. I. Ende *ontbr.* 99. I. H. pointe. 100. H. ene. 101. H. redenen. 102. I. lieden. 103. H. ghene; I. H. d. smaken en. 104. I. H. Des w. God die.

Titel. H. Noch v. M. e. *ontbr.* — Van Janne ewanglisten ende Janne Baptisten. Hoe dat twee clerke [streden] welc meerre ware vore Gode; I. Deze *titel ontbreekt, loopende de volgende 118 verzen (Cap. 60 in E.) onmiddelijk achter het voorgaande hoofdstuk door, zoodat, wat in E. Cap. 61 is, in I. Cap. 59 wordt.* Vs. 1. H. zante.

Maria ende Janne, des sijt vroet,
Boven dat hi dandre doet.

5 Dat hi sijnre moeder heeft waert,
Dat en is gheens proevens waert;
Want sine ghebode dat bevelen
Dat wi onser moeder eren selen.
Dat hi Sinte Jan, als men vint,

(E. Fol.
LXXXVI.
v. 2.)

10 Boven andre santen mint,
Daer sijn drie redene toe.

Deerste redene is alsoe:

Die heilighe kerke tughet voorwaer,
Dat Jan ewangelista openbaer (*)

15 Maghet van Gode vercoren es,
Ende onder dandre, sijts ghewes,
Ghemint ooc alremeest:

Dit singtmen daer ende leest.

Dander redene is aldus:

20 Doe onse here Jhesus Cristus
In witten Donre daghe zat
Met zinen apostelen ende at,
Dat Jan doe ruste voorwaer

Vs. 3. I. H. Marien; I. e. J., sijts. 4. I. dandere. 5. I. siere; H. sire. 6. I. gheen vraghens w. 7. I. gheboden ons b.; H. gh. ons b. 8. I. onse. 9. I. hij Sent Janne; H. hi Sente Janne, alsoement. 10. I. anderen sancten; H. sante. 11. I. redenne; H. redenen. 12. I. redenne. 13. H. De — tuight openbaer; I. tuucht openbaer. 14. I. ewangeliste voirwaer; H. ewangliste vorwaer. 15. I. H. Maeght; I. voir Gode. 16. I. dander; H. dandere, sijds. 17. I. H. alder meest. 19. H. Dandere; I. redenne. 20. I. Dat onse. 21. I. w. Donderdaghe; H. w. Donresdaghe. 22. H. apostlen. 23. I. Jan *ontbr.*

(*) Tusschen vs. 14 en 15:

» *Virgo electus a domino et inter
Ceteros magis dilectus.*»

- Op ons heren borst aldaer ,
(I. Fol. CXL. r. r.) 25 Also of hi in slape waer ;
 Uut sijnre godheit dranc hi aldaer
 Gods verborghene wijshede ,
 Dat Jhesus Cristus noit en dede
 Andren sant dan desen ,
 30 Alsomen wel mach lesen
 Inden boeken die hi screef ,
 Daer hi wonder in bedreef ,
 Dat cume yement, zonder waen ,
 Wel te gronde can gheslaen.
 35 Die derde redene willic u
 Cortelije vertrecken nu:
 Doe Cristus nader menscheiden
 Van desen aertrike zoude scheiden ,
 Beval hi Janne sire moeder ,
 40 Dat hi bleve haer behoeder.
 Hine betrouweder niement bat:
 Hier aen so merken wi dat
 Cristus meer minde Janne
 Dan vanden andren yemanne.
 45 Doe onse here Jhesus Cristus woude
 Dat Jan van hier sceiden zoude,
 Noodde hine selve met zinen name,
(E. Fol. LXXXVII. r. r.) Dathi mit zinen broedren quame.

Vs. 24. I. borsten; I. H. daer. 25. H. Als; I. H. oft; H. hi *ontbr.*; I. H. ware. 26. H. Ute sire; I. siere; I. H. hi dare. 27. I. verborghene. 28. I. Jhesus *ontbr.* 29. I. Anderen. 30. I. mochte. 31. I. boucke. 33. H. ieman. 35. I. redenne wil ic. 36. I. H. Cortelike. 37. I. vander m. 38. I. deser werelt. 39. I. sijnder. 41. I. H. betrouder; H. niemanne. 42. I. so *ontbr.*; H. merke. 44. I. anderen niemanne. 45. I. H. Jhesus *ontbr.*; H. oec w. 47. I. Noemde. 48. I. bij tot sinen; H. hi tsinen; I. H. broederen.

- Hi ghinc ooc ligghen int graf,
 50 Also ghegherwet als hi af
 Van dien outhaer quam ghegaen,
 Daer hi misse hadde ghedaen,
 Ende dat graf sloech toe:
 Niet meer en sachmens doe.
- 55 Noit en wert hi, des ghetrouw,
 Op dit aertrike doot ghescont.
 Nochtan was hi, dat ghijt wet,
 In wallenden olie gheset
 Te Romen voor die poorte Latine.
- 60 Hi was ooc ghedrinct mit venine,
 (l. Fol. CXL
r. 2.) Ten scade hem al niet een haer;
 Ende die tvenijn droncken daer
 Ende daer of storven ter selver stont,
 Maecte hi optie stede ghesont.
- 65 Daer omme scrijftmen hem, te waren,
 In die figure van enen aren,
 Om dathi in hemels weten vlooch
 Boven alle ander heilighen hooch,
 Ende om dat mensche sine ghelike
- 70 Noit en quam op aertrike
 Van heilicheden, alsiet scouwe,
 Uutghenomen onse vrouwe.

Vs. 49. I. Int graf lach hij, zijt zeker das. 50. I. Also ghegheerwet als hij was; H. also. 51. H. outare; I. q. hij g. 53. I. sloet. 54. I. en *ontbr.* 55. I. en was hij; H. hi doet ghescont. 56. I. eerderike; H. des ghetrouw. 57. I. wedt. 58. H. wallende; I. wallender olyen ghezedt. 59. I. H. Te Rome; H. vore. 60. I. ghedrinct met fenine. 61. I. H. En; H. scaedde. 62. I. H. tvenijn. 63. I. H. af. 64. I. op die. 65. H. hem *ontbr.* — twaren. 67. I. in hemelrike vl.; H. hemelsch. 68. I. alle *ontbr.* — dandere; H. dandre. 69. I. om *ontbr.*; I. H. sijn. 70. I. eerderike. 71. I. H. als ic. 72. I. onser vrouwen.

Sulke prisen Jan Baptista
 Voor desen Jan Ewangelista,
 75 Ende tonen een redene daer bi
 Waer omme dathi meerre si.
 Welc meerre is, late ic daer:
 God weet allene, dats waer.
 [Niem]ent (*) en sal hier omme striden.
 80 [Twee] clerke teenen tiden
 [Hier] omme langhe twisten:
 Deen was mit Jan Baptisten,
 Dathi verre die meerre ware,
 Dander clerc seide dat contrare.
 85 Doe desen twist, zonder waen,
 Langhen tijt hadde ghestaen,
 Ende datmen dach op legghen woude
 (E. Vol. LXXXVII. r. 2.) Datment termineren soude,
 Quam elcs Sinte Jan dan
 90 Dies nachts tote sinen man,
 Ende verboot hem doe albloot
 Dathi voort ane, cleine noch groot,
 Van deser dinc en disputere;
 Want elcs glorie ende sijn ere

Vs. 73. I. Selc; I. H. pr. Janne Baptisten. 74. H. Vore; I. H. Jan
ontbr.; I. ewangelisten; H. ewanglisten. 75. I. toeghen een redenne
 waer by; H. ene. 76. I. Dat hij oic m. 77 en 78. H. *Deze beide*
verzen ontbr. 77. I. meere es, dat laet. 79. H. Nieman. 80. I. clerc-
 ken. 82. I. H. Jan *ontbr.* 83. H. Ende seide dat hi v. de m. 84.
 I. s. die c.; H. s. dcontrare. 85. H. dese. 86. I. Langhe. 87. H.
 dach *ontbr.*; I. legghen. 89. I. Quame elc Sint; H. elc. 90. I. H. Des;
 I. snachts. 92. H. vordane; I. cleen. 93. I. disputeerde. 94. H. sine.

(*) Het voorste gedeelte dezer drie verzen is door eene donkerbruine
 vlek in het tekst - handschrift onleesbaar.

95 Ware sulc in ewigher waerden,
Datsi niet meer en begaerden :

(l. Fol. CXI.
v. r.) Si hadden al haer ghevoeghen,
Datsi hem ooc lieten ghenoeghen.
Aldus wart daer die twist

100 Tusschen die clerke ghecist.

Weet dat Maria ende Jan sijn
Twee columpnen voor Cristus aenschijn,
Dien God en ontseit twint;
Want hi dese twee dan mint

105 Boven dandre, dats zonder blijf.

So laet ons dan ziele ende lijf
Desen tween bevelen al;
Want God elc andren beval,
Aenden cruce daer hi stoet.

110 Ende sijt des seker ende vroet,

Si sullen u tallen stonden
Hoeden van scanden ende van zonden,
Op dat ghi daghelike
Dit ghebet zecht innichlike

115 Dat » *O Intemerata* » beghint.

Hoort, ic sal u doen bekint
Een herde scoon bispel,
Dat eens daer ave ghevel.

Vs. 96. I. nemeer; H. nemmeer. 98. H. hen. 99. I. H. Aldus soe
w. 100. I. die twee clereken ghetsist. 102. I. columpne; H. colum-
men; I. H. vor Gods a. 103. I. Want hem God ontseghet; H. on-
seeght. 104. I. Hier bij hij. 105. I. dandere. — dats *ontbr.* 108. I.
God *ontbr.* — anderen. 109. H. Ane den. 110. I. Ende *ontbr.* 112.
I. Van sc. hoeden ende; H. e. van zonder. 114. H. Dat gh. segt; H.
zegt. 117. I. H. scone. 118. I. af.

Een bispel van $\text{\textcircled{O}}$ Intemerata. — LXI.

Die viant, die nauwe can vinden
 Hoe hi den mensche mach schinden,
 Nam hem teenen tiden an
 Die vorme van enen man,
 5 Ofte hi waer een jonghelinc.
 Aen enen ridder dathi ghinc,
 Ende seide hi conste dienen wale
 Ende ooc spreken alrehande tale.

(E. Fol. LXXXVII. v. 1.) Hi, die hem wel veinsen conste,

10 Hadde thant des heren onste,
 Ende diende dien here zeven jare.
 Doe ghevielt also daer nare,
 Dat een heilich bisscop quam nare

(I. Fol. CXI. v. 2.) Eten met dien ridder daer.

15 Doe die bisscop was gheseten
 Ende die knape brochte dat eten,
 So kende die bisscop thant
 Dat dat was een viant,
 Ende die viant ooc versinde

20 Datten die bisscop kinde,
 Ende en dorste niet meere
 Daer comen voor dien here.
 Doe die bisscop dat vernam

Titel. I. (*Cap.* 59). Vs. 2. I. hij mach den m. sc. 3. I. tijde. 5. H. Oft; I. H. ware. 6. H. Anc. 7. I. s. hem hij. 8. I. ooc *ontbr.* 10. I. te hant — jonste. 11. I. H. den h.; I. jaer. 12. H. gheviel; I. also *ontbr.* — naer. 13. I. heilich *ontbr.* — q. openbaer; H. naer. 14. I. Metten r. eten d.; H. metten. 16. H. Entie; I. kn. hadde dat. 17. I. Bracht, k. — te hant. 19. H. Entie. 20. I. Dattene. 21. I. Doen en; H. Soe en; I. H. d. hi nemmere. 22. I. H. Comen daer; H. vore; I. H. den.

- Dat die ghene niet voort en quam,
 25 Sprac hi ten ridder, sinen vrient:
 »Heeft u dese yet langhe ghedient?»
 — »Ja hi,» sprac hi, »zeven jare.
 Ic en wart van hem noit gheware
 Enighe onghetrouwichede.»
- 30 Doe sprac die bisscop ende zede:
 »God heeft u behoet harde wel:
 Het is die viant ende niement el;
 Maer en sijt niet te barenteert,
 [G]hi wert van hem te livereert.»
- 35 Die bisscop was een heilich man,
 Ende dede den ghenen comen dan
 Voor die tafle: al dede hijt node,
 Hi quam voort als die blode.
 Die bisscop sprac: »Ic mane di
- 40 Bi dinen scepper, dattu mi
 Berechts waer bi dattu
 Hier heefs ghewoont tote nu.»
 — »Om dat ic gherne, haddic ghemoghen,
 Desen ridder hadde bedroghen
- 45 Ende ghemaect een keytijf
 Beide an ziele ende an lijf.»
 Die bisscop antwoorde zaen:
 »Waer omme en hebstuus niet ghedaen

Vs. 25. H. riddre. 26. I. d. knape yet. 28. I. H. In w. 29. H. Enc
 o. 30. I. Die b. sprac doen ende zeide; H. Die b. antwerde ende sede.
 31. I. H. behoedt; I. harde *ontbr.* 32. H. nieman. 34. I. H. Ghi; H.
 werd v. h. wel te; I. h. gedelivereert. 37. I. H. Vore; I. tafele; H.
 dedijt. 38. H. alse. 40. I. sceppere; H. sceppre. 42. I. hebs ghe-
 dient t. 44. H. riddre. 45. H. enen caytijf. 47. H. antwerde. 48. I.
 hebstunt; H. heefstuus.

- (E. Fol. LXXXVII. v. 2.) Binnen dien tiden also lanc? ”
- (I. Fol. cXII. r. 1.) 50 — » Het ghebrac an minen danc, ”
 Sprac die viant, » dat ghijt wet:
 Hi sprac daghelijcs een ghebet,
 Waer bi dat mi ontvacht
 Over hem te hebbene macht,
 55 Waer hi quam in elke stat.”
 Die bisscop seide: » Wat was dat? ”
 Die viant sprac hier na:
 » Het was » *O Intemerata*, ”
 Daer men aen roept met besceide
 60 Maria ende Janne beide.”
 Die bisscop sprac toten ghenen:
 » Ic ghebiededi dattu henen
 Vollic dijnre vaerden vaers
 Ende niemene hier en daers.”
 65 Dus voer die quade sire vaerde,
 So dat hi niemene daer en daerde.
 Dies dancte Gode die goede man,
 Ende hielt dat goede ghebet voort an.
 Hier bi radic u met trouwen,
 70 Dat ghi Marien, onser vrouwen,
 Ende Sinte Janne altoos dient;
 Want God is haerre beider vrient
 Sonderlinghe, des sijt vroet.

Vs. 49. I. desen tijde; H. tide; I. also *ontbr.* 51. I. wedt. 53. H. ontvacht. 54. I. hebbene. 56. I. b. sprac: w. es d. 57. I. daer na. 59. H. ane. 60. I. H. Marien; I. ende Sint J. 62. I. ghebiedu; H. ghebiedi. 63. H. diere verde. 64. I. Ende dattu niemant; H. niemanne. 65. H. quaet; I. siere. 66. I. So *ontbr.* — niemant; H. niemanne. 67. I. H. Des. 68. H. vordan. 71. I. Ende Sint. 72. I. haerder; H. hoer. — beider *ontbr.* 73. I. Sond., zijt des vr.

Beveelt hem ziele, lijf ende goet:
75 Si sullent bewaren sekerlike.
Ghelooft sijn si ewelike
Met hem die here (*) is boven al
Ende sonder einde regneren sal!

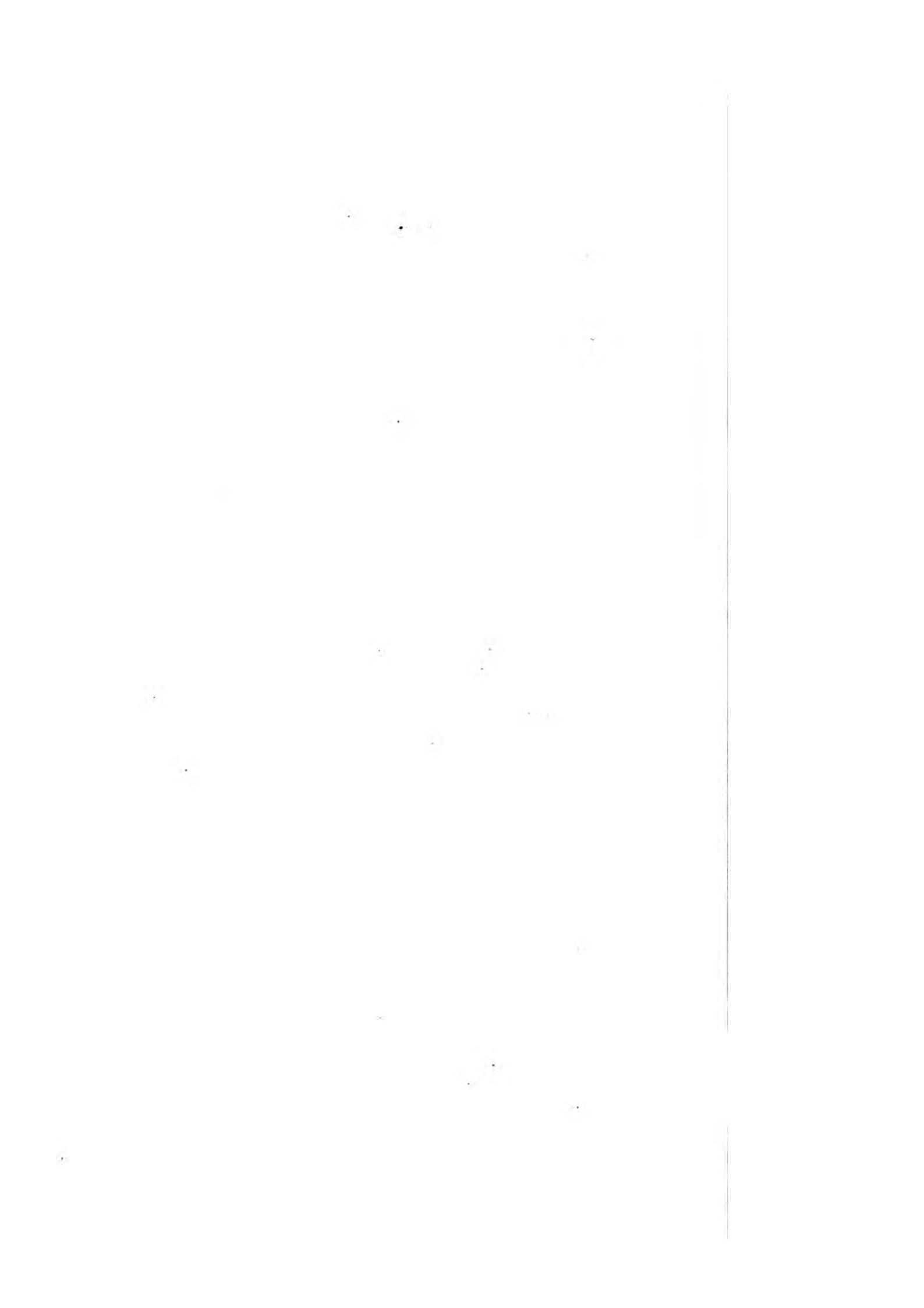
Vs. 74. H. hen l. z. e. 77. I. H. die heere. — *Na vs. 78 is in I. eene kolom wit gelaten, en daarna volgt op de keerzijde de Tafle van het derde boek, die in H. onmiddelijck onder vs. 78 begint.*

(*) Het HS. heeft: *Met hem die hem here.*

EINDE VAN HET TWEDE DEEL.

W E R K E N

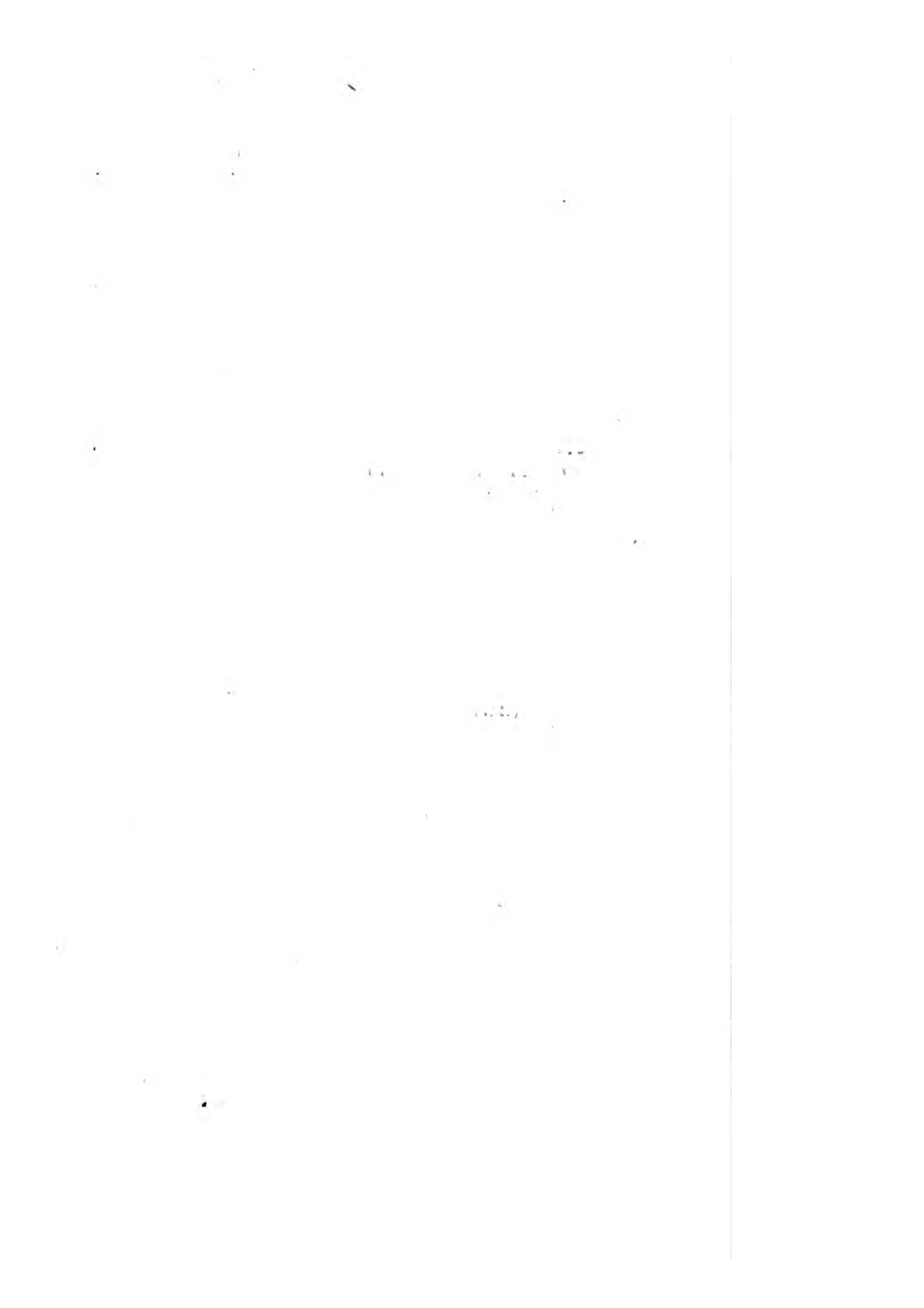
UITGEGEVEN DOOR DE

V E R E E N I G I N G

TER BEVORDERING DER

OUDE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

W E R K E N

UITGEGEVEN DOOR DE

V E R E E N I G I N G

TER BEVORDERING DER

OUDE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

DERDE JAARGANG.

TWEEDE AFLEVERING.

DER LEKEN SPIEGHEL.

DERDE BOEK.

LEIDEN,

D. DU MORTIER EN ZOON,

1846.

55.0.12

Ieder Exemplaar is met de eigenhandige onder-
teekening van één der Hoofd-Redacteuren voorzien.

Jonkslaet

DER
LEKEN SPIEGHEL,

LEERDICH T VAN DEN JARE 1330,

TOEGEKEND AAN

JAN DECKERS,

KLEERK DER STAD ANTWERPEN.

UITGEGEVEN DOOR

D^r. M. DE VRIES.

DERDE DEEL.

LEIDEN,

D. DU MORTIER EN ZOON,

1846.

HIER BEGHINT DIE DERDE BOEC.

(E. Fol.
LXXXVII. v. 2.
I. Fol. II. r. 1.)

Die derde boec gaet hier ane,
Die u sal doen te verstande
Scone zeden ende manieren,
Die dat volc sal hantieren;
5 Watmen minnen sal ende haten,

(I. Fol.
II. r. 2.)

Watmen doen sal ende laten,
(E. Fol.
LXXXVIII. r. 1.) **H**oemen ghenoech doen sal
Gode ende den mensch over al;
Want moraliteit (*) salt meest wesen
10 Dat ghi in desen boec sult lesen,
Dat zielen ende live mede
Sal in bringhen salichede.
Dat ic dese dinghen nemen can
Uut mi selven, en versta nieman;
15 Maer ic hebt ghesocht voorwaer
Uten boeken, hier ende daer,

Vs. 1. H. b. volghet daer na. 2. H. Die hout in, alsict versta. 7. I.
H. Hoe datmen. 8. I. H. mensche. 9. I. H. moraliteit. 10. H. dese.
11. I. Datter z. e. den l. 12. I. H. In sal br. 13. H. dinghe. 14. H.
Ute; I. en *ontbr.* 15. I. hebbe. 16. H. Ute den b.

(*) Lezing van I. en H. Het tekst-HS. heeft *moraliter*, waarschijnlijk uit de verkeerd begrepen verkorting *moralitz*.

Die de wise wilen screven
 Op dit cranke menschelije leven.
 Dese boec heeft ooc in
 20 Sevenendetwintich capittelen, meer noch min.

(I. Fol.
 CXL v. 1.)

HIER BEGHINT DIE TAFLE VANDEN
 DERDEN BOEKE.

Van Gode te minnen voor al.	I.
Van des menschen zeden.	II.
Hoe hem die mensche houden sal onder die liede, ende alrehande wijsheit.	III.
Van hovesscheiden ende van andren goeden zeden.	IIII.
Weder beter is rijcheit ofte ere.	V.
Hoemen jalosie (*) wederstaen sal.	VI.
Hoemen gramscap wederstaen sal.	VII.
Hoemen luxurie wederstaen sal.	VIII.
Hoe man ende wijf hem houde[n] sellen. . .	IX.
Hoemen kindre houden sal, ende wics jonghe liede pleghen sullen.	X.

Vs. 19. I. Ende hevet in te sinen deele; H. Ende hout in te sinen dele. 20. I. H. Achte ende tw. capitele. — m. n. m. *ontbr.*

Titel. I. tafele; H. Hier beghint *ontbr.* — vd. der b. C. I. I. H. *Twee afzonderlijke hoofdstukken, aldus:* Van Gods minnen. — 1; Van Gode te dienene voir (H. dienne vor) al. — II. *Daarna volgt in I. nog een hoofdstuk, dat in E. en H. ontbreekt, getiteld:* Hoemen Gode aenbeden sal. — III. — II. (I. III). I. Van smenschen. III. (I. V). I. lieden. — ende a. w. *ontbr.*; H. wijsheide. IIII. (I. VI). H. hoefscheiden; I. H. h. ende van doene ende van latene. V. (I. VII). I. H. Welc beter es so rijcheyt soe eere, ende oic van armoedicheden (H. armheiden). VI. (I. VIII). I. jalosye scuwen sal; H. jalousie scuwen sal ende breken. VII. (I. IX). I. H. Hm. gr. ende quade melancolye verdriven sal. IX. (I. XI). H. hen; I. H. houden selen. X. (I. XII). I. kinder — wes.

(*) Het HS. heeft *jasolic*.

Wat rechterscape ende heerien toe hoort. . . XI.
 Van zeven pointen die heren hebben zellen. . XII.
 Wat behoort ter lands heren rade. . . . . XIII.
 Vander littren ende der clergien. . . . . XIII.
 Hoe dichteren dichten sullen ende wat si
 hantieren sullen. . . . . XV.
 Hoe goet ghetrouheit is. . . . . XVI.
 Hoe goet ghetrouwe vriend is. . . . . XVII.
 Van vier manieren van lieden. . . . . XVIII.
 Van vijfterhande minnen. . . . . XIX.
 Hoe die mensche hem selven minnen zal. . . XX.
 Waer omme datmen goet hebben zal. . . . XXI.
 Ofmen maghe ende vriende helpen sal. . . XXII.
 Van bescheidenre miltheit. . . . . XXIII.
 Ofte wel eten ende wel drincken zonde is. . XXIII.
 Van ledicheiden ende onledicheiden. . . . XXV.
 Die disputacie tusschen den poortere ende
 des ridders zone. . . . . XXVI.
 Welc beter is, so goet ende quaet doen, so
 quaet noch goet doen. . . . . XXVII.

(E. Fol.
LXXXVIII. r. 2.
I. Fol. CXII. v. 2.)

C. XI. (I. XIII). I. heeren toebehoort. XII. (I. XIII). I. die de
 h. h. selen te haren rade. XIII. (I. XV). I. H. Wat lieden die (H.
 liede) heeren hebben zelen te haren (H. thoren) rade. XIII. (I. XVI).
 I. *De beide der ontbr.* — litteren. XV. (I. XVII). H. dichtren. XVI.
 (I. XVIII). I. Van ghetrouwicheden; H. Van ghetrouheiden. XVII.
 (I. XIX). I. H. Van drien manieren van vrienden, ende welc
 gherecht vriend es. XVIII. (I. XX). H. viere; I. H. lieden, daer son-
 der die werelt niet sijn en mochte. XXI. (I. XXIII). I. H. omme en-
 de waer toe men; I. tgoet. XXII. (I. XXIII). I. Ofte men; H.
 Oftmen; I. H. maghen ende vrienden. XXIII. (I. XXV). I. H. Wat
 miltheit es, ende wat zoe (H. si) doen can. XXIII. (I. XXVI). H.
 Oft; I. H. *Het tweede wel ontbr.* XXV. (I. XXVII). I. ende van onl.
 XXVI. (I. XXVIII). I. Eene d. — ende eens r.; H. poertre ende
 ridders. XXVII. (I. XXIX). I. *De negen eerste woorden ontbr.*; H.
Het eerste doen ontbr.

DAT PROLOGUS VANDEN DERDEN BOEKE.

(I. Fol.
CXIII. r. r.)

Dattie mensche werken sal,
Moet mids twee dinghen sijn al:
Dat sijn wijsheit ende cracht:
Mar wijsheit heeft meerre macht;
5 Want men doet mit wisen rade
Dat cracht allene niet en dade;
Nochtan bleve wijsheit dicke versmoort,
En holpe haer smenschen cracht niet voort.
Wijsheit gheeft den raet,
10 Hoemen twerc best bestaet;
Maer en volcoomt niet alsoe,
Des menschen cracht en moetter toe.
Nemmermeer, verstaet wel dat,
En worde volmaect borch noch stat
15 Mids des menschen wijsheide,
Des menschen cracht en waer daer mede.
Ende dit selve moghedi merken
Van allen aerdschen werken.
Ja, wijsheit ende ghelove met,
20 Daer alle doghet binnen set,
En brochten u niet, waerlike,

Titel. I. *ontbr.*; H. De prologhe. Vs. 1. I. H. Dat die. 2. H. tween;
I. d. wesen al. 4. I. meere. 7. I. dicke *ontbr.* 8. I. En *ontbr.*; H.
hare. 9. H. Wijsheit die gh. 10. I. H. dwerc. 12. I. H. Smenschen —
moeter. 13. I. wel *ontbr.* 15. I. Mits eenegherande w. 16. I. H. Smen-
schen; I. en warer m.; H. en waerre m. 17. I. moeghdi; H. moghdi.
19. I. U w. 20. H. doeght; I. zedt. 21. I. brachte; H. brachten.

Sonder werc (*) te hemelrike.

Wijsheit is vrouwe na recht,

Ende des menschen cracht is haer knecht;

25 Ende so wat dese knecht bestaet

Sonder sijnre vrouwen raet,

Dat wort gherne cranclijc gheënt,

Want ten heeft gheen fundament.

^(E. Fol. LXXXVIII. v. 1.) Daer omme moeten, alsoe wi lesen,

30 Dese twee te zamen wesen,

Wijsheit ende crachte met:

Dus hevet Salustus gheset.

Ende want wijsheit, ghewes,

Boven al dus vrouwe es,

35 So laet ons ter wijsheit keren,

Ende onse crachte voeghen leren

^(I. Fol. CXLIII. r. 2.) Nader wijsheiden rade,

So dat wi vrooch noch spade

Niet en sneven alsoe keytive

40 Aen der zielen noch aenden live,

So dat wi in onsen daghen

Wijslijc ons hier bedraghen,

Ende dat wi ten lesten stonden

Claer ende zuver worden vonden.

Vs. 22. I. Sonder dwerc te; H. Sonder werc te. 24. I. H. smenschen.
 25. I. Ende dat dese. 26. H. sire. 27. I. wert gh. cranckelijc ghehent;
 H. werdt gh. crankelijc gheint. 28. I. H. Want en h. 29. H. om; I.
 H. als. 30. H. samene. 31. I. H. cracht. 32. I. H. h. Salustius. 33. I.
 Ende *ontbr.* — w. w. sijts gh.; H. w. w. sijds gh. 36. I. H. cracht.
 38. I. vroe ende sp. 42. I. Wijselic. 43. H. ter lester. 44. I. H. werden.

(*) Het HS. heeft *Sonder doghet*, maar de variant behelst de ware lezing. *Werc* staat dan in denzelfden zin als *cracht*. Werk namelijk is een uitvloeisel van kracht, een krachtsbetoon.

12 DER LEKEN SPIEGHEL. B. III. PROLOGHE.

45 Want die dan hemelrike heeft,
Heeft wijslic hier gheleeft,
Ende anders niement, waerlike.
Die dan wil leven wijslike,
Lese desen boec dat hine versta,
50 Ende pijnre hem te werkene na,
Ende verlesene dicke ghenoech:
Hi vinter in sijn ghevoech
Van menigherhande wijsheden,
Van manieren ende van zeden,
55 Die goet sijn, dat ghijt wet,
Der zielen ende den live met,
Also ons claerlike doen weten
Philosophen ende poëten
Inden boeken die si screven,
60 Die tote noch sijn bleven;
Anders so waert mi te hoghe:
Hier mede latic dese prologhe.
Nu helpe mi Jhesus die vrie
Ende sijn moeder, Sinte Marie,
65 Dat ic dese materie zwaer
Toe moete bringhen so claer,
Datter sijn ere in si,
Ende dat niement mi,

(E. Fol. LXXXVIII.v. 2.) In aernste noch in scheren,

70 Daer in en moghe blameren.

Vs. 45. I. wie. 46. I. wijselic. 47. H. nieman. 48. I. Dan die wilt
l. wijselike; H. wil *ontbr.* 50. H. pijnre; I. pine h. te levne na.
51. I. Ende lesen d.; H. gnoech. 55. I. sijn, wel wedt. 56. I. Ter.
57. I. Als — claerlic. 61. H. so *ontbr.* 62. I. H. met. 64. H. m.
ver M. 66. H. moet. 67. I. H. sine. 68. I. H. dat oec n.; H. nieman.
69. I. neernste. 70. H. Daer *ontbr.*; I. Met redenen en moghen.

HIER BEGHINT DIE DERDE BOEC.

(1. Fol.
c. xiv. r. 1.)

Onser herten overste ruren
Dat sal sijn in allen uren
God selve, die ons schiep
Ende tote sijnre glorien riep.
5 Dien sullen wi mit allen zinnen
Boven alle dinghen minnen.
Hebben wi hem, wi hebben al;
Anders en hebben wi groot noch smal.
Wat wi hebben, als ghi wel siet,
10 Sonder hem, dat is al niet;
Want hi sal altoos staen,
Maer ander dinghen si vergaen.
Salomon seit dus properlike:
Alre eerst soect Gods rike,
15 Ende alle dinghen sullen u toe

Titel. I. H. ontbr. Doch in beiden staat hier, als titel van het eerste hoofdstuk: Van Gods minnen. Vs. 1. I. Ons heeren. 4. I. tot — glorie; H. sire. 6. H. allen. 9. I. Dat. 12. I. dinc sal te nieute gaen; H. dinghe si tegaen. 13. H. Dewangelie seeght daer pr.; I. Sal. seghet pr. 14. I. Talre; H. Talder. 15. H. dinghe.

- Warden gheworpen alsoe :
 Dats Gode selve, hoement keert.
 Die Gode mint, hi regneert,
 Hogher vele, des sijt vroet,
 20 Dan enich aerdsch coninc doet ;
 Want sijn rike ewelijc staet,
 Maer dat aerdsche rike dat vergaet.
 David, die prophete, ooc seit:
 Gods vrese is beghin der wijsheit.
 25 Hi seit waer, Gods vrese es
 Beghin der wijsheit, sijts ghewes.
 Die Gode ontsaghe van gronde,
 En dade nemmermeere zonde ;
 Ende die zonder zonde leven can,
 30 Dats verre die wijste man.
 Daer bi spruut, als wi lesen,
 Wijsheit uter Gods vresen.
 Der werelt wijsheit, als men daer ziet,
 Is sotheit voor Gode ende anders niet.
 35 Want so wat die wijsheit werft
 Begheeft den mensche, als hi sterft ;
 Mar wijsheit, die God mint,
 Staet ewelike ongheïnt
 Ende en can niemene begheven,
 40 Maer doet den mensche ewelike leven.

(E. Fol. LXXXIX.
 r. 1. Fol. CXIV.
 v. 2.)

Vs. 16. I. Worden ; H. Werden. 17. I. Dat is God. 19. I. vele, sijts. 20. I. eerds. 21. H. ewelike. 22. I. H. *Het eerste* dat ontbr. ; I. rijcheit die v. ; H. dat tegaet. 23. I. Salomon, die wijse, oic. 24. I. H. is ontbr. ; I. beghint. 25. H. seeght. 26. H. w., des sijt. 28. I. Die en ; I. H. nemmermeer. 29. I. Ende ontbr. 30. H. Dat es ; I. Hij is. 31. H. alse. 33. I. daer ontbr. 36. H. m. al als. 37. I. die Gode. 38. I. onghehent. 39. I. nieman ; H. niemanne. 40. I. ewelic.

Minnen wi creaturen mere
 Ofte goet dan onsen here,
 So sijn [si] dan onse God,
 Want wi doen haer ghebod
 45 Ende setten ons sceppers beheet achter,
 Daer wi hem mede doen lachter.
 Dese Gode moghen cort duren,
 Maer die scepper der creaturen,
 Die allene is God ende here,
 50 En begheeft ons nemmermere.
 Daer omme moet, als wi lesen,
 God dalre overste wesen
 In onse ghedachte, vrooch ende spade:
 Die dat liete, hi misdade.

Dan Gode te dienen voor al. — I.

Wi sullen ooc algader
 Minnen moeder ende vader,
 Suster, broeder, wijf ende kinder,
 Ende alle die liede, meerre ende minder,
 5 Met sulker minnen dat wi
 Gods niet en vergheten daer bi,
 So dathi in onsen sin
 Dies twint en si te min.
 Voor al sal gaen Gods ghebod,
 10 Anders waren si onse God.

Vs. 42. I. Off; H. Oft. 43 I. H. sijn si dan; I. ons. 45. I. onsen
 scepper; I. H. beheet *ontbr.* 48. I. sceppere; H. sceppre. 50. I. Ende
 b. 51. H. alse. 52. H. dalre ierste w. 53. I. vro.

Titel. H. dienne vore; I. (*Cap.* 2). Vs. 4. H. al; I. meerder. 6. H.
 niene v. 8. I. H. Des. 9. H. Vore. 10. I. zij alle sodt.

Al soude die werelt verzinken,
 Nochtan en sullen wi niet winken
 Uut Gods ghebode ene ure:
 Dus seit ons die scrifture;

15 Want hi is meerre, sijts ghewes,

(I. Fol.
 CXXIV. v. 1.)

Dan alle dinc die es
 In hemele ende optie aerde,
 Ende ooc van meerre waerde.

Dien God so vele heeft ghegheven,

(E. Fol.
 LXXXIX.
 r. 2.)

20 Datsi van haers selfs moghen leven

Sonder pinen ende arbiden,
 Sijn sculdigher tallen tiden
 Gode te dienen in innicheiden;
 Dan die ghene die arbeiden

25 Ende pinen moeten door dien noot,

Om te winnen daghelics broot;
 Want si hebbens beter macht
 Ende ooc stade, dach ende nacht,
 Gode te deelne van dien

30 Daer hise of heeft voorsien,

Ter kerken te ganc mede
 Ende te sprekene haer ghebede.

Die ghene ooc die [te] werke gaen,

Des morghens, als si op staen,

35 Sullen si gaen te werke,

Vs. 12. H. en *ontbr.* 13. H. Ute; I. H. een. 14. H. seeght. 15. H. hijs m. sijds. 17. I. H. hemel — op eerde. 20. I. moghen *ontbr.*; H. mochten. 21. I. pine — arbeiden. 22. I. sculdich in allen. 23. H. dienne. 25. I. moet om die; H. die. 26. I. winnenne; H. winne. 28. I. ooc *ontbr.* 29. I. te dienen. 30. I. hij hem af; H. af. 32. I. spreken. 33. I. ghene *ontbr.* — die *ontbr.*; I. H. te w. 34. I. Smorghens; H. als op.

Ende niet (*) ooc in die kerke
 Duren alte langhe;
 Want ter zonnen opganghe
 Sullen si opt werc sijn,
 40 Ende alsi laet haren schijn,
 Sullen si vanden werke beten,
 Sonder datsi daer binnen eten.
 Merren si hier binnen ene ure,
 Si verletten hare dach hure.
 45 Al warensi, in waerre dinc,
 Des daghes ghehuert om enen penninc,
 Si souden doen na haerre macht
 Ghelijc of sire hadden acht,
 Also ons heren Cristus mont
 50 In die ewangelie makèt cont;
 Want vóorwaerde dat is scult,
 Hoe datment set ofte hult.
 Aldus sullen si, die doen
 Arbeit om haren dach loen,
 55 Gode alreoverste zetten,
 Ende werken, zonder letten,
 Na hare macht, so si best moghen:
 So hebben si Gode voor hare oghen,

(I. Fol.
CXIV. v. 2.)

Vs. 36. I. H. niet; H. inde k. 39. I. H. op dwerc. 40. I. als zo l.
 hair. 42. I. daer tusschen e. 43. I. sij dair b. een. 44. I. verliesen
 haer; H. hoer. 45. I. in warer. 46. I. Sdaechs; H. Sdaeghs. 47. I. ha-
 re; I. H. machte. 48. I. ofte; H. oft; I. H. achte. 49. I. Also. 50.
 I. H. In dewangelye; I. doet condit. 51. I. dat *ontbr.* 52. I. zedt off.
 53. I. Ende aldus. — die *ontbr.* 55. I. talre overste; H. talder overst.
 57. I. Al haer; H. hoer. 58. I. hare *ontbr.*; H. hoer.

- (*) Het HS. heeft *mede*, doch door eene latere hand op den kant in
niet verbeterd.

- So dat hem God is hout,
 (E. Fol. LXXXIX. v. r.) 60 Om datsi quiten haren scout,
 Die rike man en sal ooc niet
 Tote des anders daghes, wats ghesciet,
 Des arbeiders loon houden,
 Opdat hine eyscht onvergouden;
 65 Want sijn vleisch ende sijn bloet heeft
 Besuert datmen hem daer gheeft,
 Ende diet hem daer onthout dan,
 Behout an hem tbloet vanden man,
 Dat wrake roept voor onsen here,
 70 En si datment weder kere.
 Dus sullen wi altoos aenscouwen
 Gode in gherechter trouwen,
 Ende int overste altoos setten,
 So en mach ons niement letten;
 75 Want wi sijn hulde behouden dan,
 Die ons niement beroven en can.
 Alst coomt inder morghenstont
 Ende ghi ontsprinct al ghesont,
 Sal wesen in u eerste ghedochte
 80 God selve die ons wrochte,
 Ende sult opstaen sonder beiden
 Ende u tsinen dienste ghereiden.
 Een cruce suldi dan maken,

Vs. 59. H. hen. 60. I. hair; H. hore. 62. I. tsanderdaechs; H. sander daeghs. 63. I. arbeys. 64. I. Op dat heescht vergouden. 67. I. diedt. — daer *ontbr.*; H. onthoudet. 68. I. H. Behoudt; H. ane; I. H. dbloet. 70. I. dm. hem w. 73. I. H. in doverste. 74. I. Sone m.; H. nieman. 75. H. sine. 76. I. H. Dier; H. niemen. 77. H. Alset. 79. I. H. in *ontbr.*; H. uwe. 80. I. die u wr.; H. die u ghewrochte. 82. I. bereiden.

Siele ende lijf ende ander zaken

85 Suldi Gode bevelen al,

Die u niet of gaen en sal.

Ter kerken suldi dan tien,

(I. Fol. CXV. r. 1.) Misse horen, macht gheschien,
Innichlike spreken u ghebede,

90 Ende bliven ter selver stede

Tote dattie misse is ghedaen.

Daer tenden so machmen gaen

Oorbaer doen, weder ende voort,

Datter lijfneren toe behoort,

95 In gherechticheit mit trouwen,

Daer men Gode in sal aenscouwen,

Also dat God al over al

Die overste wesen sal

In al datmen begaet:

(E. Fol. LXXXIX. v. 2.) 100 Anders so ist al quaet.

Also ghi ter maeltijt sijt gheseten,

So en suldi niet vergheten

Ghine sult segghen enich ghebet,

Seghenen u ende u spise met;

105 Sobe[r]lijc eten ende drincken,

Ende uwes sceppers mede ghedincken;

Om die arme suldi dincken mede,

Want dat sijn die Gods lede,

U arme broedre, dien ghi

Vs. 88. I. H. maeght; H. u gh. 89. I. Innich; H. Innechlec. 91. I. H. dat die. 92. I. so *ontbr.* 93. I. H. Orbore. 94. I. lijfneringhen. 95. I. gherechticheden. 96. I. sal scouwen. 100. I. so *ontbr.* 101. I. H. Als. 102. I. Sone s. 103. I. zelt spreken e. 104. H. Sechenen u e. uwe. 106. I. u sc. met. 107. H. Om darne. 109. H. Uwe; I. H. broedere; I. die.

- 110 Sculdich sijt te stane bi;
 Want sterven si van breken,
 God die sout aen u wreken,
 Hier of ghinder, sijt zeker das,
 Op dat u sijn breke kenlijc was.
- 115 Ende also die maeltijt is ghedaen,
 So suldi Gode dancken zaen
 Van dien dat hi u gheeft,
 Daer ghi daghelijcs bi leeft,
 Ende bidden voor alle die
- 120 Die u goed daden ye
 Ende daer of comen is dat
 Dies ghi daghelijcs hebt te bat.
 Des avonts ooc, dat verstaet,
- ^(l. Fol. cxxv. r. 2.) Also ghi te rusten gaet,
- 125 Suldi spreken enich ghebede,
 Daer ghi Gode sult loven mede,
 Ende ooc bidt voor uwe zonden.
 Ghi sult ooc ten selven stonden
 Bidden mit goeder herten fijn
- 130 Voor die leven ende doot sijn,
 Ende sonderlinghe, dat wilt verstaen,
 Voor die u goet hebben ghedaen.
 Dat is van rechte u recht,
 Anders so doedi hem onrecht.

Vs. 111. I. storven. 112. I. die *ontbr.*; H. soud ane. 113. H. oft.
 114. I. u *ontbr.*; H. u hoere br. 115. I. als. 118. I. daghelijc; H.
 daghelike. 119. H. vore. 120. I. Die *ontbr.* 121. I. H. daer u af;
 H. es comen. 122. H. Des; I. daghelijc. 123. I. Savonts. 124. I. H.
 Als; H. ghi oec te rasten. 125. H. eneghe. 126. I. H. sult *ontbr.* —
 lovet. 127. I. u. 128. I. H. tien. 130. H. Vore; I. H. e. die doot.
 131. I. dat *ontbr.* 132. H. Vore. 133. I. rechte trecht. 13. I. hem
ontbr.; H. hen.

135 Want ondancelicheit, sijts ghewes,
 Boven alle dinc scande es:
 Wie hi is die goet doen verghet,
 Es (*) uut alre eren ontset.

Dan suldi opheffen u hant,
 (E. Fo. 140 Ende sult u zeghenen te hant
 Xc.r.i.) Inden name der drivoudichede,
 Datsi u beware ende bevrede
 Aen ziele ende aen lijf dien nacht
 Jeghen alle des viants macht (†).

145 Des nachts, alse ghi ontsprinct
 Ende ghi u keert ofte omme wrinct,
 Suldi also dicke segghen dit vaers:
 » Here! ontfermt mijns zondaers (§)! »
 Ende ofte u des daghes yet

150 Van misgripe is gheschiet
 In woorden ofte in daden,
 Dat ghi also sijt beraden
 Dat u dat van herten si leet,
 Ende te beteren dat sijt ghereet,

155 Also wel den armen als den riken.

Vs. 135. I. ondanchbaerheit; H. ondanclecheit, sijds. 138. I. H. Es uut; I. ghezedt; H. gheset. 139. I. H. uwe. 140. H. seldu; I. H. sechenen. 141. I. driefoudichede; H. drievoldechede. 142. I. bewaren — bevreden. 143. I. H. Ane. — ende *ontbr.* — ane. 144. I. alle *ontbr.*; H. al; I. H. macht. 145. I. H. als. 146. I. Als ghij — of; H. oft. 148. I. ontfermet; H. ontfarmt. 149. H. oft — daghs. 151. I. oft; H. oft. 152. I. Als ghij. 153. I. H. u dat zij v. h. l. 154. I. H. beterne; I. dat *ontbr.* — bereet. 155. H. Als.

(*) Het HS. heeft *Ende*.

(†) Het HS. heeft *machts*.

(§) Tusschen vs. 148 en 149:

» *Deus! propicius esto michi peccatori!* »

Dus suldi den eweliken
 God altoos setten voort;
 Want hem wel toe behoort
 Dat hi van al, gheloves mi,
 (l. Fol. 160 Beide beghin ende einde si;
 CXV. v. 1.)
 Want hi spreect, alsict vinde:
 » Ic ben beghin ende dat inde (*).”

Vs. 156. I. Dus so sult ghij eeuwelike. 157. I. H. Gode. 158. H. Want het hem. 159. H. gheloevets. 161. H. spreect selve, a.; I. als ic. 162. I. H. dat ontbr. — *Hierna in I. het volgende hoofdstuk, dat in E. en H. ontbreekt:*

Formen Gode aenbeden zal. — III.

Als ghij wilt met innicheden
 Uwen sceppere aenbeden,
 Soe doet den raet ter selver tijt,
 Op dat ghij mueght, dat ghij sijt
 5 Alleene, daer ment niet en zie;
 Want ghelaet ende aenschijn die
 Werdes gheerne ontzedt van dien
 Dat beter bleve onghesien;
 Ende ghij zelt oic te min horen
 10 Ende sien dat u mach storen
 Uut uwen inneghen ghebede;
 Want sonder goede innichede
 En acht God der beden twint,
 Want hij alle herten kint:
 15 Hine acht der woirde meer no min,
 Maer wat dat herte hevet in.
 Heeft hij onse herte, hij heeft al
 Dat wij hebben, groot ende smal.
 Starckelic, met hoepen groot,
 20 Ende altemale met herten bloot
 Seldy doen uwe ghebede
 In rechter oetmoedichede
 Ende bidden dat orbore zij;
 Soe sal God, gheloeves mi

(*) Na vs. 162:

» *Ego sum alpha et o, principium et finis.*”

Dan des menschen zeden. — II.

Die mensche sal, dat verstaet,

25 U bede horen tallen stonden,

Sijdy clair van hoefsonden.

Lanc sal sijn u orisoen,

Ende dat seldi dicke doen.

Kiest vriende ende vriendinnen

30 Van santen ende van santinnen,

Die u voir doghen ons heeren

Orbore helpen impetreren.

(l. Fol. CXV. v. 2.) Wien machmen kiesien badt

Dan dat zalighe suver vat,

35 Dair hij in neghen maent

Rusten wilde onghewaent?

Diene moederlike bi haer leide,

Bevaen in hare arme beyde,

Tetene gaff ende drincte,

40 Ende vriendelike scincte

Met haren borsten in sinen mont,

Daer hemel ende eerde ane stont

Ende bij hem sette dair boven,

Dair dinghelen Gode loven.

45 Wye mach van uwer sake

Bat wesen u voirsprake

Namelic dan dese coninghinne?

Niement, als ic versinne.

Dair by eest goet, dat ghij haer dient

50 Ende maect van hare uwen vrient:

Soe sal u vriendelike bystaen

Ende in gheenre noot af gaen;

Ende so ghij meer vriende hebt daer,

Zoet u beter es voirwaer.

55 Ende als ghij Gode hebt ghebeden,

Soe seldi met innicheden

Vriendelic aenroupen saen,

Dat so u in staden staen

Voir Gods aenschijn alsoe

60 Dat u bede come toe,

Eest dat Gods eere zij

Ende u orbore ligghe daer by.

Titel. I. (Cap. 4) Van smenschen.

Altoos hebben schoon ghelaet,
 Scone zeden ende maniere.
 Al waert ooc thus biden viere,

5 Ofte in enen wilden woude,

(I. Fol.
 cxxvi. r. 1.)

Daert niement zien en soude
 Nochtan so sijn scone zeden goet;
 Want somen die dinc dicker doet,
 So mense can vele te bat,

10 Alsmen coomt in vreemder stat,

Datmen daer of heeft ere,
 Dit is Socrates lere.

Scone zeden ende daer toe goede
 Comen uut ghestadighen moede;

(E. Fol.
 xc. r. 2.)

15 Want uut onghestadicheden

En quamen noit goede zeden,

Wijsheit noch ooc doghet,

Dat merct men aen die joghet:

Die joghet die heeft zelden in

20 Wijsheit ofte subtilen zin;

Want der joghet vlishheit

Beneemt haer ghestadicheit,

Ende daer ghestadichede

Niet en is, coomt node wijshede.

25 Ghestadich ende scamel, dat ghijt wet,

Goedertieren ende gherecht met

Vs. 2. I. h. goet g. 4. I. H. ooc *ontbr.* 5. H. Oft — welden. 6. I. Dair; H. nieman. 7. I. H. so *ontbr.* 11. I. Heeft mer daer aff groote eere; H. af. 13. I. daer toe *ontbr.* 14. I. H. ghestaden. 17. I. ooc *ontbr.*; H. doeght. 18. I. Dit — ane; H. Dit machmen merken ane die joeght. 19. H. joeght; I. H. die *ontbr.* 20. I. off; H. oft. 21. I. Want die j. der wijsheit; H. joeght vlijteheit. 22. I. H. hare. 24. H. Niene es; I. c. na w. 25. I. Ghestadicheit. 26. I. Goedertiere.

Sal elc sijn, lude ende stille,
Die met eren leven wille.

Nu hoort, wat manieren

30 Comen uut desen vieren.

Uut ghestadicheit men seecht
Dat wijsheit te comene pleecht;
Uut scamelheden coomt voort
Al datten doochden behoort;

35 Ende uut der goedertierenhede

So coomt liefghetalhede;
Ende uut gherechticheden gaet
Ons sceppers hulde, dat verstaet,
Dat tbeste is, gheloves mi,

40 Maer deen is goet den andren bi.

Nu hoort van dese vier meer:

^(I. Fol. CXXVI. r. 2.) Wijsheit, daer ic of sprac eer,
Die is herde menigherhande,
Diemen hantiert inden lande.

45 Sulke heten wijs, om dat

Si gadren rente ende scat,
In wat manieren ende hoe
Hem die comen toe.

Sulc heet ooc een wijs man,

50 Om dathi des lants recht can

Ende daer ane hem verstaet

Vs. 30. I. Comt; H. ute. 31. I. ghestadicheden; H. ghestaedecheiden.
32. I. comen. 33. H. Ute; I. scamelheit. 34. H. Alle; I. H. d. d.
hoort. 35. I. H. uter; I. goedertierhede; H. goedertiernhede. 36. H.
liefghetalliche. 39. I. Dat best; H. dbeste — gheloevets. 40. I. an-
deren. 41. I. H. desen vieren. 42. I. H. af. 44. I. h. achter l. 46.
I. H. gaderen renten. 47. H. m. ofte h. 48. I. Dat hem; H. Dat hen.
49. I. Selke. 50. H. hi slands r. wel c. 51. H. an.

- Ende den lieden ghevet raet.
 Sulc heet ooc van wisen treken,
 Om dathi can subtijllijc spreken,
 (E. Fol. 55 Ende met groter scalcheiden
 XC. v. 1.) Sijn saken wel can beleiden
 Ende bedectelijc can bringhen voort
 So dat elken dunct, diet hoort,
 Dat sijn zake is goet ende waer,
 60 Die nochtan al is contraer
 Der rechter waerheit, diet wiste.
 Dit bringhet hi toe met liste.
 Dit en is ghene wijshede,
 Maer het is een scalke valschede.
 65 Die enen andren, des sijt vroet,
 Of wint sijn rechte goet,
 Dits also quaet, sijts ghewes,
 Alsoe roef ofte diefte es,
 Ofte quader, dat duncket mi
 70 Ende segghe u redene waer bi:
 Die roven ofte stelen,
 Willen hare quaetheit helen;
 Maer dese ander, als ghi ziet,
 En scaemt hem sijnre valscheit niet,
 75 Want hi voor der liede oghen

Vs. 53. I. heedt. 54. I. H. hi s. can spr. 56. I. H. Sinc; H. zake
 I. H. c. leeden. 57. I. H. can *ontbr.*; I. brinct. 58. I. So *ontbr.*
 elke — die dat h. 59. H. sine; I. sake goet ware. 60. H. n. es al c.;
 I. contrare. 61. I. Dier gherechter w., die w. 62. I. Die; I. H. bringt.
 64. H. et; I. H. eene. — scalke *ontbr.* 65. I. anderen, sijts. 66. I.
 H. Af; H. sine gherechte. 67. I. Dit es; H. Dats — sijds. 68. I. Al-
 se d. off r. es. 69. H. Oft; I. Of — dinct. 70. H. segghu. 71. I. off.
 72. I. hair. 73. I. andere. 74. I. scamen h. harer v.; H. sire. 75.
 I. sij — lieder.

Sine valscheit wil voort toghen ;
Die hem haerre blamen

(I. Fol. CXVL v. 1.) Voor die menschen niet en scamen ,
Dat sire hem en scamen twint

80 Voor Gode die de waerheit kint:
Daer omme is hi algader quaet ,
Die met deser valscheit omme gaet.

Sulc heet wijs, omme dathi
Hovesch ende verstandel si ,

85 Wijslijc hem can gheneren ,
Ende winnen sijn verteren ,
Ende sijn dinghen can beleiden
Met goeder voorsienicheiden ,
Wel zwighen ende nauwe merken

90 Ende Gode ontsien in allen zinen werken:

Dese wijsheit in alre wisen
Salmen voor die ander prisen.

Tander point, dat ic voren nu
Vanden vieren noemde u ,

(E. Fol. XC. v. 2.) 95 Die is gheheten scamelheit,
Daer menighe grote doghet uut gheit,
Dier ic u twee nu ter stont ,
So ic best can , make cont :
Deerste dat is danckelichede ;

Vs. 76. I. Hair v. willen; H. wilt. 77. H. hen horre. 78. H. Vore de m. niene sc. 79. I. Weet dat; H. hen; I. en *ontbr.* 82. I. metter v.; H. om. 83. I. heedt; H. wijs oec; I. H. om. 84. I. Hoeschs; H. Hoefsch. 85. I. Die hem wiselic can. 86. I. sijn broot ende v. 87. I. H. sine; H. dinghe. 88. I. Met groter v. 89. I. ende *ontbr.* 90. H. Ende *ontbr.*; I. H. zinen *ontbr.* 91. H. allen. 92. I. vor dandere; H. andre. 93. I. H. Dander; I. vor u; H. vore u. 94. I. vierden; I. H. n. nu. 95. I. Die *ontbr.* 96. I. duecht; H. doeght. 97. I. Die ic u nu teere st. 98. I. b. mach, sal maken. 99. I. dat *ontbr.*

100 Want scamelheit heeft den zede,
 Datsi en gheenrehande weldoen
 Laten en can zonder wederloen.
 Dats een point van groter eren,
 Alse ons die wise leren;

105 Want ondancelicheit
 Is die meeste dorperheit
 Die in die werelt mach wesen,
 Dit hebbic dicke ghelesen.

Tander point dat scamelhede

110 Uut gheeft, dats coenhede:
 Coenheit dat is grote ere,
 Want si doet bi sinen here
 Den man altoos bliven,

(L. Fol.
 CXVI. v. 2.)

Alsoudemen hem ontliven,
 115 Alsmen dicke heeft ghesien.
 Hi staet daer quadyen vlien,
 Ende verweert mitter spoet
 Ere, lijf ende ooc goet,
 Daer hi lof ende ere of heeft

120 Alle die daghe die hi leeft.
 Metter coenheit houtmen lant,
 Coenheit versaecht den viant,
 Coen gheninde (*) can wonder maken

Vs. 100. I. h. die z. 101. I. H. en *ontbr.* 103. I. Dat es. 104. I. Also. 105. I. ondancelichede. 106. I. dorperhede. 108. I. Alsoe ic dicke hebbe gh. 109. I. H. Dander. 110. H. Ute; I. dat es. 111. I. dat *ontbr.*; H. dats gr. 114. H. Alsoudemenne; I. H. hem *ontbr.* 115. I. dicwijle. 118. I. H. ooc *ontbr.* 119. I. H. af. 121. I. H. Metten coenen; I. houdt men tlant; H. houdmen dlant. 122. I. verslaet. 123. I. H. gheninde; I. can weder m.

(*) Het HS. heeft *gheminde*.

- In herde menigherhande zaken ,
 125 Dat hier blijft al ongheseit:
 Dus goet so is coenheit.
 Dat derde point, dat ic seide ,
 Is ghenaeamt liefghetalheide :
 Dats een point van groter ere ,
 130 Ende coomt al uut onsen here ;
 Want al pijnder [s]elc om zere ,
 Hine ghewonse nemmermere ,
 Want sine manieren noch sijn aenschijn
 Van sulker gracien niet en sijn .
 (E. Fol. 135 Daer coomt of sulke vrome:
 -3Cl.r.l.)
 Waer hi coomt, hi is wellecome ,
 Alle liede sijn hem hout ;
 Sijn voordeel is menichfout ;
 Sijns nerghent en ghebreect ,
 140 Daer men achter van hem sprect :
 Al seide yement van hem quaet ,
 Een ander dat van monde slaet.
 Men vint liede , dats zonder waen ,
 Die vele meer daer na staen
 145 Datmense ontsie dan datmense minne :
 Dese duncken mi dwaes van sinne ;
 Want die ghene diemen ontsiet
 En mach ghemint wesen niet ;

Vs. 124. I. herde *ontbr.* 128. I. ghenoeemt; H. liefghetallecheide.
 129. I. Dat es — eeren. 130. H. *Dit vers ontbr.* 131. I. p. sulc om ;
 H. p. selc omme. 132. I. Hij en ; H. ghecregher n. 133. H. mainiere ;
 I. zijn manire ende zijn. 135. I. Daer af c. grote vr. ; H. af groete vr.
 136. H. hijs w. 137. I. lieden. 139. H. nerghen ; I. nieuwerincx gh.
 140. I. lachter. 141. H. ieman. 143. I. dats *ontbr.* 145. I. H. *Het*
tweede dat ontbr. 146. I. dincken. 147. I. den ghenen.

- Al ist datmen hem vrienſcap toont,
 (l. Fol. 150 Met dier vrienſcap is hi ghehoont,
 r.) Alſe Ovidius ſeit voorwaer:
 Bedwonghen minne en was noit claer.
 Valt hi ooc cleine ofte groot,
 Hem en heft niement op thoot,
 155 Noch en ſalne niement claghen
 Vanden ghenen diene ontsaghen;
 Cume vercoevert hi mere,
 Is hi knape of is hi here.
 Daer omme hout u liefghetal
 160 Daer ghi moghet over al,
 So mint u God ende die menſche,
 Dit ſo is een point van wenſche.
 Dat vierde point van deſen,
 Daer wi hier voren of lezen,
 165 Dat is (*) gherechtichede:
 Gherechticheit heeft den zede
 Datsi elken gheeft tsine,
 Dus leestmen in Latine.
 Weet dattie duvel niet en heeft,
 170 Daer men elken tsine gheeft.
 Die menſche en dooch meer no min
 Dan hi trouwe hevet in.

Vs. 150. I. Van diere. 151. I. Alſoc; H. ſeeght. 152. H. Bedwonghen. — en *ontbr.*; I. m. es ſelden cl. 153. I. H. cleen; I. of; H. oft. 154. I. Niement en hout hem op; H. niemen. 155. H. nieman. 156. I. dien. 158. I. off; H. oft. 159. H. houdt. 160. I. Dat ghij mueght; H. moeght; I. H. al over al. 161. I. Gaen, ſo. — die *ontbr.* 162. I. ſo *ontbr.* 164. H. vore; I. H. af. 165. I. H. Dat es. 166. I. die z. 168. I. Dus ſoe lm. int. 169. I. H. dat die. 171. I. en mach meer. 172. H. trouwen; I. heeft.

(*) Het HS. heeft: *Is dat.*

Daer alle dinc sal vergaen ,
 Moet gherechticheit staen :

(E. Fol.
 Xcl.r.a.)

- 175 Al machmense weder spreken ,
 Die en can niement ghebreken ,
 Si blijft altoos dat si es
 In haer selven , sijts ghewes ,
 Ende sonder haer , zekerlike ,
 180 En coomt niement te hemelrike ;
 Want God selve , also men vint ,
 Is van haer dat fundamint ,
 Ende niement en dooch meer die leeft
 Dan also vele als hi trouwen heeft.

Hoe hem die mensche houden sal onder die

(I. Fol.
 CXVII.r.2.)

liede , ende alrehande wijshede. — III.

- Also die mensche , des sijt vroet ,
 Onder die menschen wandelen moet ,
 Sal hi hem houden hoveschlike
 Onder arme ende onder rike ,
 5 Groeten ende antwoorden gherne
 Ende wachten van quaden scherne ,
 Te tide spreken , te tide maten ,
 Enen andren spreken laten
 Tote hi volseit heeft al ,

Vs. 173. I. dingen; I. H. sal *ontbr.*; H. te gaen. 176. I. Ten canse
 n.; H. nieman. 178. H. sijds. 179. I. H. hare. 180. H. nieman.
 181. H. alsoement; I. als men vendt. 182. I. H. hare; I. tfundament.
 183. H. nieman; I. en *ontbr.* 184. I. trouwe.

Titel. H. m. hebben sal; I. (*Cap.* 5) lieden. *Het overige ontbr.* Vs. 1.
 H. Als; I. m. sijts. 2. I. die liede w. 3. I. hoveschlike; H. hoefschlike.
 5. I. ende *ontbr.* 6. I. w. hem van. 7. I. H. spr. ende te m. 8. I.
 anderen. 9. H. volseecht; H. hevet.

- 10 Eer hi weder spreken sal,
 Al waert dat hem die tale
 En gheliefde niet wale.
 Opten sprekere sal hi zien,
 Hi sal vele te bet van dien
- 15 Beide woort ende sin verstaen,
 Die uten sprekere dan gaen;
 Want taensichte toont gherne dat
 Datter binnen is int vat.
 Hoortmen datmen node hoort,
- 20 Men sal daer omme niet zijn ghestoort:
 Gaet u ofte uwen vrient an,
 Ghi sult daer op antwoorden dan
 Ghestadelijc mit zinne,
 Also dathi wel kinne
- 25 Dat ghi merct ende verstaet
 Weder hi goet seide of quaet,
 Ende sal hem sconfieren also zaen
 Ende kennen dathi heeft misdaen.
- (R. Fol. XCI.
 v. 1.)   Also ghi van desen ofte van dien
- 30 Spreken wilt, so suldi sien
 Wie dat daer omtrent staet,
 Dien u redene ane gaet;
 Want een woort is zaen ontvloghen,
 Daer men langhe om moet doghen:

Vs. 12. H. gh. oec n.; I. n. vore w. 13. H. sprekere. 14. I. te *ontbr.*; I. H. bat. 15. I. Beide *ontbr.* — *woirde.* 16. I. uut des sprekers monde g.; H. sprekere. 17. I. H. daensichte; I. toech. 18. I. Dat dair. 21. H. Gaedt u oft — vr. oec an; I. off — vrienden. 23. I. Ghestadelike m. zuten z. 25. H. Dat hi m. 26. I. seit off; H. ofte. 27. I. sconfieren; H. scouffieren. 29. I. H. Als; I. ghij dan van — of. 32. H. uwe.

35 Te sprekene hoort grote hoede.

(L. Fol. CXVII. Salomon seit, die vroede:
r. 1.)

Die sine lippen maten can,

Dat is dalre wijste man.

Seneca seit: Soetelike spreken

40 Can grote gramscap breken,

Ende dathi die herdelijc sprect,

Den mensche ter gramscap weect.

Daer omme sal onverbolghen

Die man sinen rechte volghen.

45 Also ghi in gheselscepe sijt,

So suldi u in alre tijt

Houden ootmoedelike,

Al waerdi noch also rike;

Ende so ghi bat sijt gheboren,

50 Soot u bat sal toe horen

Dat ghi u neder hout ende clene:

So hebdi die ere allene,

Ende sijts ooc te beter vele.

Hoet u van quaden spele,

55 Want daer is groot verdriet

Den menighen ave ghesciet.

Also ghi voor u recht sult spreken

Ofte uwes vrients woort vertreken,

So suldi u te voren versinnen,

Vs. 36. H. seeght. 37. H. leppen. 38. H. es die alre. 39. H. zeeght:
soetelec; I. suetelic. 41. I. Ende om dat hij die hardelike. 43. I. H.
Hier o.; I. o. soe sal. 45. I. H. Als; I. in gramscepen zijt. 46. I. u
ontbr. 47. I. U houden. 50. I. H. Soe; I. toebehoren. 51. H. houd.
53. H. sijds. 54. I. H. Hoedt u oic van. 55. I. H. daer af es. 56. I.
m. dickent g.; H. af. 57. I. H. Als; H. vore uwe. 58. H. Ochte;
I. vertrecken. 59. I. u ontbr.

60 Hoe ghi u redene sult beghinnen
 Ende tuwen soonsten leiden voort:
 Want te sprekene wijsheit hoort.
 Ghine sult niet spreken weekelike,
 Maer onvervaert ende vromelike.

65 Een man mach met vervaerder tale
 Sijn recht verliesen herde wale;
 Also hi hem te barenteert
 Ende scaemt, wert hi dicke ghekeert

(E. Fol. XCI.
v. 2.)

Buten zinne, also dat hi

70 Sine zake verliest daer bi:

Dit is menichwerf gheschiet.

(I. Fol. CXVII.
v. 2.)

En condi ooc wel spreken niet,
 Noch des lants recht niet en kint,
 So doet den raet dat ghi ghewint

75 Enen man die uwe recht toont,
 Waer bi dat ghi niet en sijt ghehoont,
 Ende dan spreke (*) mids ripen rade:
 Onraet brinct in menighen scade.

Also ghi een[s] menschen redene hoort,

80 So en spreect daer in niet een woort,
 Voor dat hi al heeft gheseit:

Dat is grote hovescheit.

Ghi sult ooc in allen steden

Met sinne ende mit hovescheden

Vs. 62. I. ten sprekene w. behoirt. 63. I. Ghij en. 66. I. herde ontbr. 67. I. H. Als hem een man te. 68. H. werd; I. werdt. — hi ontbr. 71. I. Dies es. 73. H. slands; I. slans r. n. wel en. 75. I. u. 76. H. niene sijt. 77. H. spreke; I. spreken met. 78. I. Onrecht; I. H. meneghe. 79—82. I. *Deze vier verzen ontbr.* 79. H. Als ghi eens. 81. H. Vore. 82. H. hoefscheit. 83. I. in meneghe st. 84. H. hoefscheden.

(*) Het HS. heeft *spreken*.

- 85 Uwe dadinghen houden altoos;
 Maer vindi liede die sijn loos,
 Ongheraect ende quadertieren,
 Die in deser felre manieren
 U dus willen voor gaen,
- 90 Die so mogheddi weder staen
 Metten selven datsi leren:
 So mogheddi hart met herde keren.
 Also ghi nuwe maren hoort,
 Die en mogheddi niet zegghen voort.
- 95 Is si quaet, hebt liever dan
 Datse voort segghe een ander man;
 Is si goet, gheloves mi,
 Ende men vint dat loghene si,
 So ist scande dat ghijt voirt bracht:
- 100 Men mach wanen dat ghijt dacht.
 Van uwen viant en spreect gheen quaet:
 Dat is een dorperlike daet,
 Ende diet horen, hem is wel cont
 Dat ghi hem niet bat en ont.
- 105 Al waert waer dat ghi segt daer,
 Men sout niet houden voor waer (*).
 Beloofdi yet desen ofte dien,
 So suldi te voren wel besien

Vs. 85. I. U peysinghe h.; H. dadinghe. 86. I. lieden. 88. I. feller.
 89. I. vort; H. vore. 90. I. H. moeghdi. 91. I. dat sij u l. 92. I.
 H. moeghdi; I. hard met harden. 93. I. H. Als. 94. I. H. en suldi n.
 95. H. hebd. 97. I. Es soe oic g.; H. si oec g., gheloevets. 98. I.
 ment. 99. H. ghi. 100. I. ghijt jacht. 101. H. en ontbr. 102. H.
 ene. 103. H. hen. 104. I. badt en jont. 105. H. seidt. 106. I. H.
 soudt; H. houder; I. H. over waer. 107. I. H. Gheloefdi; I. of; H.
 oft. 108. I. Ghij selt te.

(*) Het HS. heeft *voorwaer*.

- (E. Fol. XCII.
r. 1.) Of ghijt doen wilt of doen moghet ;
110 Want waer dat sake dat ghi loghet
(I. Fol. CXVIII.
r. 1.) Ende ghi niet en daet u belof,
Ghi souter scande hebben of;
Want hi en is niet beter die man
Dan hi sijn (*) belof wel houden can.
115 Heimelicheit, die u gheschiet,
En suldi voort zegghen niet
Yemene die ghi zo vrient sijt;
Want (†) also ghijs hem hebt ghelijt,
So heeft hi u dan ghevaen,
120 Ende moet hem dan sijn onderdaen
Ende blijft sijn eyghen voort an,
Die te voren was een vri man;
Want het mochte u grote vrientscap
Wel verkeren in viantscap,
125 Ende dan na dat verkeren
So mochte hi u onteeren
Ende u heimelicheit so verre melden
Dat ghijt jammerlijc sout ontghelden.
U selven, dats wel ghedaen,
130 En suldi niet gheloven te zaen

Vs. 109. I. Of; H. Oft — oft; I. H. moeght. 110. I. H. waert; H. dat sake *ontbr.*; I. H. loeght. 111. H. niene daedt; I. belooft. 112. H. soudter; I. sc. af h. of. 113. I. H. hi nes. 114. I. H. hi sijn; I. belofte; H. ghelof. 116. I. Die en zeldy; H. seldi versegghen. 117. I. Doer yemene. — zo *ontbr.* 118. I. H. Want als; I. ghijt. 119. H. heefsti u. 120. I. H. dan *ontbr.* 122. H. waert en. 123. I. het mochte *ontbr.* 124. I. Mochte wel keeren. 126. I. moeti u; H. onderen. 128. I. jammerlike soudt; H. soud. 129. I. H. dat is.

(*) Het HS. heeft: *Dan hi die sijn*, maar in I. en H. ontbreekt *die* te regt.

(†) Lezing van I. en H. Het tekst-HS. heeft *Ende*.

- Van dinghen die ghi niet
 Seker en hoort noch en siet ;
 Want bi wane , sijts ghewes ,
 Menich mensche bedroghen es.
- 135 Siedi liede heimelijc spreken ,
 Dat en suldi an u niet treken ,
 Noch ooc peinsen dat van u si :
 Hout u selven emmer vri ;
 Want die quade waent altoos des ,
- 140 Watmen ruunt , dat van hem es.
 Ghi sult wel te voren mecken ,
 Hoe verre dat u renten strecken ,
 Ofte hoe groot mach sijn u nere ,
 Ende daer na set dan u teere ;
- 145 Want het is herde zaen vertaert
 Datmen langhe heeft ontspaert.
- (1. Fol. CXVIII.
r. 2.) Donwaerdste dinc van aertrike
 Dats een arm die was rike.
- (E. Fol. XCII.
r. 2.) Met hem die clappen gherne ,
- 150 Ofte die sijn van quaden scherne ,
 Ofte van aerde gherne scelden ,
 Ofte ter gramscap lichte helden ,
 Ofte archeit minnen voor doogt ,
 Suldi wandelen so ghi minst moogt.
- 155 Want die hem quaets onderwint ,

Vs. 133. I. wanen ; H. sijds. 135. I. lieden. 136. H. anc. 138. I. Houdt ; H. Houd ; I. s. over vry. 140. I. H. Datmen ; I. ruyndt. 142. I. H. dat *ontbr.* ; H. uwe ; I. H. r. mogen str. 143. I. Off ; H. Oft. 144. I. na zo sette u ; H. uwe. 145. H. hets h. 147. I. Donweerste — eerderike. 148. I. Dat es ; I. H. arm man d. 149. H. hen. 150. H. die *ontbr.* 151. H. Oft ; I. van herde gh. 152. H. Oft ; I. Om gr. 153. I. Off ; H. Oft — vore ; I. doghet. 154. I. moget. 155. I. quaet.

Wart daer gherne of gheschint.
 Want al ware een goet, dat verstaet,
 Men souden houden over quaet;
 Maer wandelt een quaet mitten goeden,
 160 Men salne te beter vermoeden.
 Daer omme seit, alsic versta,
 Cathoen: » *Cum bonis ambula.*”
 Want biden goeden machmen leren
 Vele duechden ende eren,
 165 Ende biden quaden anders niet
 Dan scade, scande ende verdriet.
 Ghine sult u niet ledich maken,
 Maer onledich in goeden zaken
 Suldi wesen vrooch ende spade,
 170 So wercti bi Cathoens rade;
 Want ledicheit, sijts ghewes,
 Van alre quaetheit voetsel es.
 Ghelijc een lant dat ledich leghet,
 Doorne, distele ende oncruut dreghet,
 175 Also wast, meer noch min,
 Alle archeit in ledighen zin;
 Want die viant [vint] daer stade,
 Ende werpt daer in van sinen zade,
 Eerstwerf tghepeins quaet,
 180 Daer dicke na volghet die daet,

Vs. 156. I. Werter gh. aff; H. Werdter gh. af. 158. I. over een q.
 159. H. quaet *ontbr.* 161. I. seghet; H. seeght. 163. H. goedem. 166.
 I. Dan scande, scade ende. 170. I. w. na Cath. 171. H. sijds. 172.
 I. aller. 173. I. leecht; H. leeght. 174. I. Dat doornen, dijstelen, o.
 dreecht; H. destele — dreeght. 175. H. Alsoe soe w. 176. H. inden l.
 177. I. viant vint d.; H. viant die vind d. 178. H. werpter in. 179.
 I. ghepeins. 180. H. volghet; I. v. quade daet.

- En is coninc , bisscop noch pape ,
 Vrouwe , ridder noch knape ,
 (I. Fol. CXVIII. Die in ledicheit vertraecht ,
 v. 1.) Hine worde van eren gheknaecht ;
 185 Want dat recht der menscheiden
 Dats pinen ende arbeiden.
 Houdt van sprekene mate :
 Daer leit in grote bate.
 (E. Fol. XCII. Vele spreken , seit dat Latijn ,
 v. 1.)
 190 En mach zonder zonde niet zijn.
 Swighen , else wi scouwen ,
 Is selden berouwen ;
 Maer spreken , des seker zijt ,
 Is berouwen te menigher tijt.
 195 Ghine sult niet te zere versmaden
 Die mesgrepen hebben in daden ;
 Want en is niemant zonder zonde ,
 Ende ghi hebt lichte in uwen stonde
 Also zere misdaen als een ander doet ;
 200 Ende peinst ooc in uwen moet ,
 Dat menschelike creaturen
 Broosch sijn van naturen.
 Ist dat ghi dinghen mint
 Daer ghi uwen orbaer niet in en kint ,
 205 Ist creature of ander goet ,

Vs. 181. H. Ens c. ; I. c. , no b. 182. I. Riddere , vrouwe , noch ;
 H. Ridder , vr. no. 183. I. Dien l. 184. I. H. werde. 185. I. dats r.
 der meinscheiden. 186. I. Dat sij p. 187. H. Houd ; I. spreken. 188.
 I. Daer in leeght gr. ; H. leeght. 189. I. sprekens ; H. seeght ; I. H.
 dLatijn. 191. I. als. 193. I. des *ontbr.* 195. I. Ghij s. — seer. 196.
 I. Die u m. 197. I. ten es niemant ; H. ens nieman ; I. sonder zonden.
 198. H. licht in u ; I. stonden. 199. H. Als — en. 202. I. Broeschs. 203.
 H. dinghe. 204. I. oirbare ; H. orbore ; I. in *ontbr.* 205. I. cr. eest a. ; H. oft.

Dies doet u of metter spoet.
 Men sal te rechte minnen meere
 Salicheit ende daer toe eere,
 Dan goet of creature :

210 Dus leert mi die scrifture.
 Ist dat u vrient dinc doet
 Die hem oorbaeric en is no goet,
 Dat so suldi hem blameren;
 Ende al en wil hijs niet of keren,

215 Nochtan en staet niet of des
 Ghine castijtten alst tijt es.

En mint niemene zo zere
 Ghi en mint u selven mere :

(I. Fol. CXVIII.
 v. 2.) Die sijns selfs orbare laet

220 Om dinc die enen andren baet,
 Dat en hoort der wijsheit niet toe.
 Hebt enen andren lief alsoe
 Dat ghire niet in en wert ghescaet:
 Soe doedi dat Cathoen raet.

225 Dinc die u ghelooft es,
 Dier ghi niet en sijt ghewes,
 Die en ghelooft niet voort;
 Want alle die liede haer woort

(E. Fol. XCII.
 v. 2.) Van datsi beloven en houden niet,

230 Alsoe ghi daghelijcs hoort ende ziet.

Vs. 206. I. H. Des; I. aff; H. af. 208. H. Salecheide. 209. I. off;
 H. ofte. 210. I. H. Dus soe I.; H. I. ons d. 212. I. H. hem eerlije
 en. 214. I. en *ontbr.*; I. H. wilt; H. af; I. n. ontbeeren. 215. I. en
ontbr.; I. H. af. 216. I. H. castitene. 217. I. niemant. 218. I. H.
 Ghine m. 219. H. orbore latet. 220. I. anderen; H. batet. 221. H.
 ter. 222. I. anderen. 223. I. n. by werdt bescaedt; H. n. bi en werd
 ghescaedt. 224. H. raedt. 226. I. Diere. — en *ontbr.* 227. I. belooft.
 228. I. Want als die lieden hare. 229. H. gheloven. 230. I. Alsoe; H. Als.

- Die op anders belof tiet
 Ter merct om te copene yet,
 Moet dicke keren onghecoct:
 Dits dicke ter waerheit ghebrocht.
- 235 Alse ghi op weghe gaet of rijdt
 Ende gheselschap daer ane u tijdt,
 Wat si u zegghen ofte tonen,
 Hoet u altoos jeghen honen.
 Na dien datmen ghene trouwe en vint
- 240 In die ghene diemen kint,
 Hoe soudemen dan ghetrouwen dien
 Diemen voren niet en heeft ghesien?
 En hebt ghenoechte in gheenre wijs
 Datmen u voor u oghen gheeft prijs,
- 245 Want ghine sijts te beter twint.
 Peinst dat ghi u selven kint
 Vele bat dan yement el.
 Ja, doedi noch also wel,
 Hem ooc die u dus prijs gaf
- 250 En ghelooft niet te bat daer af:
 Al seide hi voor u goet nu,
 Hi seide licht arch achter u.
 Is u ere of doghet gheschiet,
 Dat en suldi voort segghen niet;

Vs. 231. I. belofte; H. ghelof. 234. I. Dit es; I. H. menichwerf t. w. brocht. 235. I. H. Als; I. off; H. oft. 236. H. gh. dan an. 237. I. off. 238. H. Hoedt; I. jegghens. 239. I. dien *ontbr.* 240. I. den gheuen. 241. I. betrouwen. 242. H. vore niene hadde gh. 243. H. ghere. 244. I. *Het eerste* u *ontbr.*; H. vore — ghevet. 245. H. ghi en sijds. 247. H. icman. 248. I. H. Ja, dat doedi; I. n. zoe. 249. I. Hem die u oec pr.; H. u aldus. 250. I. Ghelooft hem n. 251. H. seidi vore; I. hij g. v. u nu. 252. H. seeght; I. seide arch lichte achter. 253. I. off dueght; H. oft doeght. 254. I. H. s. versegghen.

- (I. Fol. CXIX. r. 1.) 255 Want lof in eyghenen mont
 Wart onsuver talre stont;
 Maer eens anders doghet ende ere
 Die en verberghet nemmermere,
 Al waert openbare
- 260 Dat hi u viant ware.
 Alsoe die jonghe hoort ghewaghen
 Ere ende doghet die doude plaghen,
 So sette hem dan daer toe
 Dathi ooc doe alsoe,
- 265 Datmen sijns in sulker doghet
 Ooc vermane na sine joghet.
 Ist dat ghi en hebt ghenen spoet
 Te winnen enich aerdsch goet,
 (E. Fol. XCIII. r. 1.) Dies en sijt te droever twint.
- 270 Peinst in u selven ende kint
 Dat ghi naect quaemt op aertrike,
 Ende dat ghi ooc dier ghelike
 U goet hier laten selt,
 Ende dat ghi en hebt ghewelt
- 275 Lijf[s] noch goets mere
 Dan God wille, onse here.
 Al sidi mate van goede,
 Sijt blide in uwen moede.
 Dat sekerste dinc dat enich es,

Vs. 256. I. H. Werdt; H. onsuvert; I. taller. 257. I. dueght of eere; H. doeght. 258. I. verbercht; H. verberght. 260. H. uwe. 261. I. Als ghij die. 262. I. duecht dies; H. doeght dier. 264. I. hij alsoe na doe; H. oec na alsoe doe. 265. H. doeght. 266. H. joeght. 267. I. en *ontbr.* 268. I. Te ghewinnen; H. Te ghewinne; I. H. enich *ontbr.*; I. certs; H. erdersch. 269. H. Des. 271. I. eerderike. 272. I. dies; H. die. 274. I. ghine h. gheen gh. 275. I. Lijf; H. Lijfs n. oec goeds. 278. I. in u armoede; H. in armoede.

280 Dat[s] blide armoede , sijt zeker des ;
 Want die blide is ende wel ghemoet ,
 Hem en ghebreect gheen goet :
 Die ghene is arme allene ,
 Dien dat zine dunct te clene ;

285 Ende wien dat sine dunct groot ,
 Hi is rike , al waer hi bloot ;
 Want dien ghenoecht dathi heeft ,
 Hi is die rijeste die leeft .

    Also ghi sijt in voorspoede ,

290 So sijt altoos op uwe hoede

(l. Fol. r. 2.) CXIX. Jeghen rampspoet ende misval ;
 Want teinde al over al
 En ghelijct den beghinne niet ,
 Also ghi daghelijcs wel ziet .

295 Hets menich scone beghinsel ,
 Daer na volghet een cranc insel ;
 Ende sulc beghin heeft cranken spoet ,
 Daer of teinde wart herde goet .
 Daer omme en sal hem nieman

300 Te zere verheffen van
 Enen ghelucke dathi heeft ,
 Want davonture dicke sneeft .

    Ghine sult cleine noch groot
 Hopen op niemens doot ,

Vs. 280. I. Dat es ; H. Dats ; I. H. sijts (H. sijds) ghewes. 282. I. en onbreect ; H. en gh. en gh. 283. H. arm. 284. I. dat tsine ; H. te ontbr. 285. H. w. tsine dunket ; I. dat tsine. 286. H. Die es ; I. H. ware. 289. I. Als. 290. I. H. u. 291. I. rampspoet ; H. ranspoet. 292. I. H. dende ; I. *Het eerste* al ontbr. 294. I. H. Alsoe ; I. d. hoirt ende siet. 295. I. Het es ; H. Ets. 296. I. H. volght ; I. cynsel. 298. I. H. af ; I. dende werdt ; H. dinde werd. 300. H. Tscere ; I. H. v. dan. 301. I. Teenen ; H. Van enen. 304. H. iemans.

305 Want ghine hebt zelve ghenen morghen.

Ghine sult ooc niet zorghen

Jeghen die doot noch die ontsien :

Ghi sult altoos sijn in dien

(E. Fol. XCIII. r. 2.) Dat ghi ghereet wesen selt ,

310 Also u God hebben welt ;

Want die hem altoos woude

Vander doot vervaren , soude

Verliesen dathi soude leven ,

Also Cathoen heeft bescreven.

315 Also u u mate vrient

Van eenre cleenre ghiften dient ,

Die ontfaet danckelike ,

Hoe groot ghi sijt of hoe rike.

Vermochte hijt bat , lichte

320 Hi gave u beter ghichte :

En aen siet niet wat hi u gheeft ,

Maer die onste die hi tuwaert heeft.

Sidi mit kindren verladen ,

Die ghi niet wel en cont beraden ,

325 So doetse dan daer toe keren

Datsi hare ambocht leren ,

(I. Fol. CXIX. v. 1.) Also datsi hem gheneren

Ende winnen selve datsi verteren.

Ende dat ghi hebt , ist cleine of groot ,

Vs. 307. I. *Het tweede* die *ontbr.* 309. I. bereet. 310. I. H. Als.
311. I. Want hij d. h. a. hebben w. 312. H. ververen. 314. I. Als
ons Cath.; H. Alsoe Cat. ons heef. 315. I. H. Als u uwe. 316. H. ere.
317. I. Dat o. 318. I. H. oft. 319. I. hij. 320. I. u een b. ghifte.
321. I. En *ontbr.*; H. n. dat hi. 322. H. Maer donste; I. jonste. 323.
I. kinderen. 324. H. niene c. w. b.; I. en *ontbr.* 325. H. doesc. 326.
I. hare *ontbr.* — ambachten; H. ambacht. 327. H. hen. 329. I. ist
ontbr. — cleen; H. clein oft.

- 330 Dat hout selve tuwer noot.
 Die sinen kindren so vele doet
 Dathi hem namaels [bidden] moet,
 Hi en is niet beraden wale.
 Ic hoorde zegghen tenen male,
- 335 Dat een man was herde rike,
 Ende gaf zinen zone te huwelike
 Sijn lant, sijn have, sijn gout.
 Daer na so wart die man so out,
 Cranc ende zere onvermoghen.
- 340 Doe en woude die vrouwe niet ghedoghen,
 Sijns zoons wijf, dattie oude
 Biden haert zitten zoude
 Hoesten, bulghen, spade ende vroe.
 Een bedde dede si hem maken doe
- 345 In enen stal verre besiden,
 Daer die man lach tallen tiden,
 Ende herde luttel dranc ende at,
 Want men sijns al vergat.
- (E. Fol. XCIII.
v. 1.) Sonder een kint hadde sijn zone,
- 350 Dat was sulcstont ghewone
 Te comene toten goeden man.
 Eens sprac hi den kinde dus an:
 » Lieve kint, ganc, sech dinen here,
 Dat mi vriest harde zere, .

Vs. 330. H. houd s. tote uwer. 331. I. kinderen. 332. H. hen; I. H. n. bidden m. 333. H. Hine es. 336. H. Die g.; I. gaff; H. thuwelike. 337. H. sine h. 338. I. Nu so werdt die man out; H. Na soe wart hi out. 340. I. wilde. 341. I. H. dat die. 342. I. H. Inden. 343. I. bulsen. 344. H. deetsi; I. hem *ontbr.* 345. I. stal dair b. 347. I. dr. of at; H. dr. oft at. 348. I. algader v. 349. I. h. die sonne. 351. I. comenne. 352. I. dus *ontbr.* 353. H. ganc *ontbr.*; I. segt.

355 Dathi mi yet over zinde.”
 Dat kint liep mit gheninde,
 Die den vader dit vertrac.
 — »Nem,” sprac hi, »desen zac,
 Ende draechen hem, hets mi lief.”

360 Doe tkint dien zac op hief,
 Spract: »Vader, snijttē in tveen:
 Ic wille hem draghen maer teen.”

(I. Fol. CXIX.
 v. 2.) — »Neen,” sprac doe die vader,
 »Draech hem dien zac algader.”

365 Dat kint sprac, alst God woude:
 »Vader, alse ghi coomt ter oude,
 So sal ic u, mach ic leven (*),
 Dit stucke over gheven.”
 Doe dat die vader hoorde

370 Dat tkint sprac dese woorde,
 Peinsde hi dathi hadde misdaen,
 Ende dede den vader halen zaen
 Ende leidene daer hi eerlike lach,
 Daer hine daghelike aen sach

375 Ende dede hem ere ende waerde
 Ende gaf hem alles dies hi vertaerde,
 Dies gheschiet en hadde twint,

Vs. 357. H. Die sinen v. 358. I. Neemt. 359. I. draechtene hem,
 het es; H. draghen hem, ets. 360. I. H. den. 361. I. Spract kint: v.
 snijtenne in twee; H. Spract — snijdtene. 362. I. H. h. m. dr. deen.
 364. I. Draecht; H. Drach; I. H. den. 365. I. also. 366. I. H. als;
 I. c. tuwer o. 367. I. H. ic u, m. ic l. 368. I. Dander st.; H. Dit
 ander st. 369. I. Als die v. den kinde h. 370. I. Vertrecken d. w.
 373. I. leydenne; I. H. eerlic. 374. I. daghelics; I. H. anc. 376. I.
 al van dies hi begheerde; H. des hi gherde. 377. H. Des gh. en ware tw.

(*) Het HS. heeft: *So sal ic, mach ic u leven.*

En hadt God niet ghedaen midts tkint.

Hier bi duncken si mi riesen,

380 Die ziele ende lijf verliesen

Om goet datsi tot cleinre baten

Haren kindren sullen laten.

Als u God so vele heeft ghegheven

Dat ghi vanden uwen moghet leven,

385 So hout u dan eerlike;

Want een oneersaem man rike

Is onwaert so waer hi coomt

Ende versmaet so waer men noomt.

(E. Fol. XCIII. v. 2.) En spaert in gheenre stonde

390 Goet jeghen uwe ghesonde.

Ghine hebt der live mar een:

Verliesdi dat, ghine hebt gheen;

Maer goet mach comen ende gaen,

Also alst dicwile heeft ghedaen.

395 Dinghe daer ghi of castijt

U kindre in enigher tijt,

Die en doet selve, meer noch minder;

Meestre die ooc leren kinder,

(I. Fol. CXX. r. 1.) En sullen selve twint hanteren

400 Datsi haren jongheren blameren.

Predicaers ooc, dat ghijt wet,

Vs. 378. I. hadde; I. H. niet *ontbr.*; I. m. een kint. 381. I. tgoedt; I. H. te cl. 382. I. kinderen. 383. H. so vele *ontbr.* 384. I. H. moeght. 385. I. H. houdt. 387. I. H. so *ontbr.* 388. H. versmaedt; I. H. so *ontbr.*; H. daer; I. H. menne. 390. I. u. 392. I. Verliest ghi dat; H. h. en gh.; I. h. ne gh. 394. I. Also *ontbr.* — dicwjl. 395. I. Dinghen; I. H. af. 396. H. Uwe kinder; I. Uwe kinderen teenegher. 397. I. Dies. 398. I. Meesters oic die l. k.; H. Meestre oec die l. u. k. 400. H. jongren; I. h. kinderen bl. 401. I. wedt.

Die (*) den volke leren die wet
 Ende den wech te hemelrike,
 Sullen ooc al die ghelike
 405 Doen datsi leren voort,
 So dat hare werke ende haer woort
 Vrooch ende spade concorderen:
 So sijn sij rechte lereren.
 Also ghi wilt bidden yet,
 410 So merct wel ende voorsiet,
 Of die bede hovesch si
 Ende ooc redenlijc daer bi,
 Ende ofte hi machtich is dan
 Te doene dat ghi hem legt an.
 415 Ghi sult u gherne daer toe keren
 Dat ghi vreemde liede sult eren:
 So misselijc ist in welker stat
 Ghi daer of mocht hebben te bat.
 En set ooc den vreemden twint
 420 Boven hem dien ghi wel kint;
 Want ghi niet en sijt ghewes
 Ofte een vreemde des waert es;
 Ende also hi ooc van u tiet,
 Lichte dat ghine meer en ziet.

Vs. 402. I. H. Die. 404. H. al *ontbr.*; I. dies. 406. I. H. haer werc.
 408. I. leereeren. 409. I. Als. 410. I. ende besiet. 411. I. Ofte; H.
 Oft — hoefsch. 412. I. Ende redelic oic d.; H. Ende r. oec d. 413.
 I. ofment m.; H. oftmen m. 414. I. H. hem *ontbr.* 417. H. meslijc.
 418. I. Ghij des h. m. te badt; H. af noch moeght. 419. I. Ende seght
 den vr. oic niet twint. 420. H. Boven den ghenen dien; I. die. 422.
 I. H. Oft; I. een vrient der waerheit es. 423. I. H. als. 424. H.
 Licht; I. ghine nemeer.

(*) Het HS. heeft *Dien*.

425 Daer omme doet den vreemden ere,
 Ende uwen bekinden noch mere;
 Want die sinen vrient verwerct
 Om enen vreemden dien hi sterct,

(E. Fol. XCIV.
 r. l.) Is dullike bedacht, te waren.

430 Also die zwaluwen henen varen,
 Bliven die musschen onse ghebure:
 Dits gheseit te menigher ure.

Ghine sult ooc in gheenre wisen
 Enighe dinc prisen ofte mesprisen,

(l. Fol.
 CXX.r.a.) 435 En si u teerst wel cont.

Hout besloten uwen mont
 Tote dat ghijs sijt wel vroet,
 Eer ghi u vonnesse luden doet.

Ic rade u dat ghi en selt

440 Houden en gheen ghescelt,
 Noch ooc gheen perlement
 Jeghen den ghenen dien ghi kent,
 Die u vrient ofte gheselle si.

Al waerdi machtigher dan hi

445 Ende ghine wel mocht verwinnen,
 Ghi sult u nochtan versinnen
 Ende hem verdragen, dat is goet;
 Ende sult peinsen in uwen moet,
 Dat mids een cleine discoort

Vs. 428. I. die. 429. I. Es zottelic b.; H. dullijc b. twaren. 430. I. Als. 431. I. H. ghebueren. 432. I. Dit es; H. gheseeght; I. H. uren. 433. I. ooc *ontbr.*; H. gheere. 434. I. Enighe *ontbr.*; H. Enech — ocht; I. off. 435. I. teersten. 436. I. H. Houdt. 438. H. uwe. 440. I. en *ontbr.* 441. H. gheen *ontbr.* 442. I. H. Jeghen hem dien. 443. I. of; H. oft. 445. I. gh. m. w. v. 447. I. es u g. 448. I. H. Ghij selt.

- 450 Vrienscap wart dicke ghescoort,
 Ende dat vriende sijn te luttel,
 Ende datmen ooc also wel
 Luttel vriende vinden can:
 Die hier op dinct, is een wijs man.
- 455 Ghi en sult in ghenen zaken
 U selven sonderlinghe maken
 Onder hem daer ghi mede
 Houden wilt meensaemhede;
 Want sonderlicheit over al
- 460 En was noit waert noch liefstal.
 Als u bode heeft misdaen,
 So en suldine niet slaen;
 Maer ghi sult temperen uwen moet,
 Ende sparen u selven ende ooc u goet;
- 465 Want men waent in grammen tide
 Slaen sulcstont ter lide,
 Ende slaet den mensche doot:
 Daer of coomt groten noot.
- (E. Fol. XCIV.
r. 2.) So watmen in gramscepen bestaet,
- 470 Is selden goet, mar dicwile quaet.
- (I. Fol. CXX.
v. 1.) Knechte sijn ooc quaet van moede:
 Alse ghijs niet en waert op u hoede,
 Mochten si u vermoorden te hant

Vs. 450. I. Vr. selc stont wel ghestoort; H. Vr. selcstont werd gh.
 452. I. Ende om dm. 453. I. vrienden. 454. I. h. om d.; H. een
ontbr. 455. I. Ghine — gheenre. 457. H. hen. 458. I. ghemeensa-
 michede. 459. H. zunderlincheit; I. s. boven al. 460. I. H. liefghetal.
 461. H. Also uwe. 462. I. Sone. 463. H. tempren. 464. I. H. ooc
ontbr. 465. I. tijden. 466. I. lijden. 467. I. H. Ende men sl. 468.
 I. H. af c. groote. 469. I. So *ontbr.* — gramscap; H. gramscap. 470.
 I. g. ende dickent q. 471. I. Knechten sijn oic van quaden m. 472. I.
 Als; H. niene w. 473. H. Mochtens u — thant.

Ofte in u huus steken den brant.

475 Nemmermeer so en ghetrou
 Knecht dien ghi eens blout;
 Want hine wart meer u vrient,
 Hoe wel hijs ooc hadde verdient.

Dune sout in en ghenen stonden

480 Na hemelschen dinghen gronden,
 Noch ooc ondersoeken mede
 Na ons heren Gods heimelichede;
 Want dat ware al pine verloren,
 En sal ghenen mensche toe horen:

485 So ware God een nedere zake,
 Ende die mensche hadde grote rake.
 Soude hi die Godheit versinnen?
 Hi can hemselven cume bekinnen.

Ic rade u dat ghi niet en bestaet

490 Dinc die boven u macht gaet;
 Want hets scande den man
 Dat hi niet volbringhen en can
 Dinc die hi begonnen heeft,
 In wat state dathi leeft.

495 Die van armer cleinre haven
 Te groten state wart verhaven,
 En sal niet te hoghe climmen:
 Hets goet biden lande zwimmen;

Vs. 474. H. Oft in u goet st. 475. I. so *ontbr.* — *betrou.* 476. I. Knechten die; H. Knechte. 477. I. H. werdt; I. nemmeer. 478. I. w. oic hijs h. 479. I. sult. — en *ontbr.* 480. I. H. hemelsche; H. dinghe. 481. I. ooc *ontbr.* 482. I. H. Van; I. ons heren *ontbr.* 485. H. ene; I. H. neder. 488. I. Hine c. h. s. niet kinnen. 489. H. niene b. 491. I. het es; H. ets. 492. H. hi v. niene can; I. en *ontbr.* 495. I. arme cleener. 496. I. Ten — werdt; H. werd. 498. I. Het es; H. Ets; I. biden scepe zw.

Want die alte hoghe begaert,
 500 Aerselt sulcstont achter waert
 Ende valt neder ondervoet.
 Alte vele en is niet goet.
 So van hogher coomt die val,
 So hi zwaerre wesen zal.
 505 Mate is goet tallen spele,
 Dat heeft in harde vele.
 (I. Fol. CXX. v. 2.) Niement en sal verwillen,
 Elc sal hem selven stillen
 (E. Fol. XCIV. v. 1.) Ende hem houden in maten,
 510 Ende ooc enen andren laten
 Mede winnen ende ghenieten,
 So en sal niement sijns verdrieten:
 So mach hi in eren becliven
 Ende in goeden state bliven.
 515 Al ist dat enich mensche pleecht
 Des daer begrijp of arch in leecht,
 Dies en suldi versegghen niet:
 Lichte het is u selven ghesciet
 Des ghelijcs ofte uwen vrient,
 520 Die des ooc heeft verdient:
 So mochtmen u dan weder biten
 Ende dat selve ooc verwiten.
 Ist dat ghi eere, goet of let
 Verbuert mit gherechter wet,

Vs. 500. I. Eerselt; H. Erselt. 501. I. H. v. weder. 504. I. zwaer-
 der. 506. I. H. Dit; H. inne. 507. I. Niemen; H. Nieman. 510. I.
 Ende den armen oic l.; H. Ende den andren oec l. 511. I. ghewinnen.
 512. I. Sone; H. niemanne. 516. I. Des *ontbr.*; H. Dies — oft; I. off
 a. an l. 518. H. ets. 519. I. of; H. oft. 521. I. machmen. 523.
 H. oft.

525 Dat en wijt niement die leeft
 Dan u selven, dies verdient heeft:
 Tfonnesse en verdoemt u niet daer,
 Maer u werke doemen u, dats waer.

Also ghi plaghe hebt of ongheval,

530 Suldi peinsen dat u dat al
 Bi uwer verdienten coomt toe,
 Ende sult verduldich sijn alsoe,
 Ende van dien u sculdich gheven,
 Ende beteren dan u leven,

535 Ende bidden Gode, onsen here,
 Dathi uwen rampspoet kere;
 Mar altoos, lude ende stille,
 Set uwen wille in Gods wille,
 Ende verduldichliken emmer leeft

540 Van allen dien dat hi u gheeft;
 Want hi niemens en verghet
 Die sinen wille in hem set.

(I. Fol. CXXI.
 r. 1.) Van eenre nonnen is bescreven,
 Die leidde een heilich leven,

545 Datsi van Gode weten woude
 Te wat lone si comen soude:
 Des so bat si menich jaer.

Ten lesten so quam een stemme daer,

(E. Fol. XCIV.
 r. 2.) Die haer seide sonder sparen,

550 Datsi ter hellen soude varen.

Vs. 525. I. Dan wijt; H. en wit niemanne. 527. I. Tvonnesse. 528.
 I. werken. 529. I. H. Als; H. oft. 534. H. uwe. 536. I. rampoet;
 H. ranspoet. 538. I. Sedt. 539. I. verduldelyc; H. verduldechlyc; I.
 emmer *ontbr.* 540. I. al; H. alle. 541. I. verghedt. 542. I. zedt.
 543. H. ere. 547. I. so *ontbr.* 548. H. Te lest; I. H. so *ontbr.*;
 H. ene.

Die nonne antwoorde doe:
 »Sint dat mijn God wille alsoe,
 So willic gherne inder pinen:
 Mijn wille is inden sinen:

555 Waer hi ghebedt, daer willic wesen.”

Si diende Gode na desen
 Ghelijc datsi te voren plach.
 Daer na over menighen dach
 Quam een stemme ende seide:

560 »Mids dijnre verduldicheide
 Hebstu Gode so verwonnen,
 Dat hi di des wil onnen
 Dattu hemelrijc hebben sult.”

Dus so soutu goet ghedult

565 Hebben van alle dien

Datti God doet gheschien;
 Want God, dies sijt vroet,
 Niet zonder sake en doet.

Al es dat ghi die zondaren

570 Op aertrike wel ziet varen
 Ende ghemint metten heren,
 Daer omme en suldi niet keren
 Ter archeit in gheenre wijs.
 Al hebben si hier den prijs,

575 Hi vergaet hem metter vaert.

Vs. 552. I. Sijt mijns Gods. 553. I. wil ic. 555. I. Dair hij ghe-
 biet, wil ic. 559. H. ene. 560. H. diere. 561. I. Hebstu God also;
 H. Heefstu — verwonne. 562. I. des *ontbr.* — wille jonnen; H. wilt.
 563. I. H. hemelrike; I. soudt; H. sout. 564. I. souttu; H. soude ele
 g.; I. H. ghedout. 565. I. al. 566. I. Dat dy; H. Dat hem God.
 567. I. H. des. 568. H. Sonder s. gheen dinc en. 569. I. eist. 570.
 I. eerderike; . ertrike siet w. v. 571. I. gh. sijn m. 572. I. seldi u n.
 574. I. Want rechte als een yys. 575. I. Hi *ontbr.*; H. hen.

Die lichtste wech ter hellen waert
 Dat is voorspoet in zonden,
 Alsoe ons die wise orconden.

(I. Fol. CXXI.
 r. 2.) En hebt niet te groot toeverlaet
 580 Op u goet leven, dats mijn raet;
 En meshoopt ooc in gheenre tijt
 Daer omme dat ghi in zonden sijt.
 Heeftmen huden een goet leven,
 Men mochter morghen uut sneven;

585 Is men huden een zondaer,
 Men is morghen van zonden claer.
 Daer omme ist al belanc
 Aen des menschen uitganc:

(E. Fol. XCV.
 r. 1.) Aen tende dien lof al leit,
 590 Als ons een wijs man seit.
 Dat sal u toghen openbaer
 Dat bispel dat volghet hier naer.
 Een rover hier voormaels lach
 In enen woude, daer hi plach

595 Die coopmanne mit ghewelt
 Te vermoordene om haer ghelt.
 Nochtan had hi enen zede
 Dathi dicke sijn biechte dede
 An enen clusenaer, die daer

Vs. 576. I. lichte; H. lichste. 577. I. Dats v. 578. I. Alsoe. 579.
 I. H. gr. verlaet. 580. I. dat es. 581. I. m. u in; H. ghere. 583.
 I. H. heden; H. en. 584. H. marghen ute. 585. I. H. men oic heden;
 H. een ontbr.; I. H. sondare. 586. I. H. es van sonden m. (H. mar-
 ghen) clare. 588. I. H. Ane. 589. I. Aent eynde; H. An dende; I. H.
 die. 590. H. Alsoe ons. 591. H. u ontbr. 592. I. Dbispel d. h. v. n.;
 H. Dbijspel d. volght. 593. H. roevere. 594. I. een woudt, al d. 595.
 H. coemanne. 596. I. vermoordene. 597. I. H. haddi; I. eenc. 598.
 H. sine. 599. H. Ane e. clusenere; I. clusennare.

- 600 Op enen boem woonde; maer
 Hi en dede der penitencien niet,
 Die hem sijn biechtere doen hiet.
 Eens quam hi te biechten daer;
 Doe seide hem die clusenaer:
- 605 » Wat holpe, dat ic u
 Penitencie sette nu?
 Ghi en pleechter niet te doene.
 Onse here en is niet ghewoene
 Sonden te vergheven alsoe:
- 610 Hi wil datmen penitencie doe
 Ende ooc die zonden late,
 Anders en coomt u bate
 Van uwer biechten nemmermere.”
 Die moordenare sprac: » Lieve here,
- (l. Fol. 615 Ic en mach niet wollen gaen,
 CXXI. v. 1.) Vasten noch discipline ontfaen:
 Het is te zwaer te doene mi.
 Set mi yet dat lichter si.”
 Doe sprac die goede man:
- 620 » Dat ghi nemmermeer voort an
 En lieghet, in aernste noch in scherne.”
 Hi seide, hi daedt ghaerne.
 Van daer so schiet hi te hant
 Niet verre al daer hi vant

Vs. 600. I. w. voirwaer. 601. I. Hine; H. Hijn. 602. I. biechtheere.
 603. I. H. dare. 604. I. clusennare; H. clusenare. 605. I. helpt. 607.
 I. Ghine. 608. H. h. nes. 609. I. H. verghevene. 610. I. H. wilt.
 613. I. nwen. 614. H. mordre. 615. I. Ic *ontbr.* — wullen; H. wllen.
 617. H. Ets. 618. I. Zedt. 619. H. Doen soe sprac. 620, 621. I. *al-*
dus: Nemmeer en seldi dan Lieghen in neernste no in scheerne. 621. H.
 lieght. 622. I. daet. 623. I. so *ontbr.*; H. thant. 624. I. v. tote hÿ;
 H. v. tote d. hi.

625 Enen man, dien hi ontmoete,
 Dien hi onhovesschelike groete,
 Want hine moordelike sloech,
 Ende nam tselve dathi droech.

(E. Fol. XCV. Nu quamen te hant opter steden
 r. 2.)

630 Een deel liede ghereden,
 Die ooc door twout wouden tien.
 Teerst datsi den doden zien,
 Vraechden si dien moordenaer zaen
 Of hi die moort hadde ghedaen.

635 Doe peinsde hi also houde
 Dathi niet lieghen en soude,
 Want sine voorwaerde also ware
 Tusschen hem ende den clusenare.
 Doe lijdde hijs thant albloot,

640 Ende die liede sloeghene doot.
 Die clusenare die sach,
 Die daer optien boom lach,
 Dattie ynghel quam ter vaert
 Ende voerde die ziele ten hemel waert.

645 Doe peinsde hi in sinen sinne:
 » Wat mach dit hebben inne,
 Dat dese, die al zijn leven
 Roof ende moort heeft bedreven

Vs. 625. I. die; I. H. ontmoette. 626. I. onhoeschelije gruetje; H. onhoeschelike groette. 627. I. moordadelike dootslouch; H. mordelinghe doet sl. 628. I. H. n. hem ts. 629. H. thant; I. q. dair ter. 630. I. lieden. 631. I. ooc *ontbr.*; I. H. dore dwout; I. wilden. 633. I. den mordennare; H. den mordre. 634. I. H. Of. 639. I. H. lijde; I. te hant. 640. I. sloughen; H. sloeghenne. 641. I. clusenare. 642. I. H. opten. 643. I. Dat dinghele; H. Dat dingle; I. H. quamen. 644. I. H. voerden; H. te hemele; I. te Gode w. 645. I. peynsdi in. 648. H. ghedreven.

- Ende noit penitencie en dede ,
 650 Is met deser waerdichede
 (I. Fol. CXXI. v. 2.) Ghevoert in die blijscap groot ?
 Di en is nu des gheen noot
 Te ligghene op desen boem :
 Ganc, nem ter werelt goem ,
 655 Et ende drinc ende hebbe spel :
 Hemelrike wort di wel.”
 Ende daer hi of soude gaen ,
 So miste hi des voets zaen
 Ende brac den hals optie aerde.
 660 Die duvele voerden haerre vaerde
 Die ziele inder hellen ,
 Daer si ewelije sal quellen.
 Hier omme en sal nemmermere
 Mensche hem verlaten te zere
 665 Op goet leven daer hi in staet ;
 Maer hi sal altoos doen den raet ,
 Dat hire wijslijc in volsta
 Met goeden hope , voor ende na :
 (E. Fol. XCV. v. 1.) So mach hi behouden bliven ,
 670 Alse ons die wise scriven.
 Ghi en sult ooc in gheenre tijt
 Schelden als ghi erre sijt
 Om dinc die u niet cont en es ;

Vs. 651. I. H. Gheuert; H. inde bl. 652. I. des *ontbr.* — gheenen.
 653. I. ligghene. 654. I. H. n. der w. 655. I. Et *ontbr.* — drinct
 e. hebbes. 656. I. H. werdt. 657. I. H. af. 658. I. So *ontbr.* 659.
 I. op deerde. 660. I. duvelen v. harer; H. duvle v. horre. 663. I.
 nemmeere. 664. H. te *ontbr.* 667. I. wijselic. 668. I. goeder ho-
 pen; H. vore. 670. H. Alsoe ons; I. Also als ons. 671. I. H.
 ooc *ontbr.*

- Want erscap, sijts ghewes,
 675 Hout u so stijf ghesint,
 Dat ghi die waerheit niet en kint:
 Watmen u seit, dunct u quaet,
 Want gramscap gheeft u den raet.
 Dat ghi vroedelike leeft
 680 Van dien dat u God gheeft,
 Dat moet u emmer vromen;
 Maer als u vriende over comen,
 Ofte alst eyscht die tijt,
 Willic dat ghi costelijc sijt
 685 Na dattie tijt is ofte die vrient:
 So hebdi der (*) wijsheit ghedient.
 (I. Fol. CXXII. r. 1.) Also ghi wel doet, en acht niet
 Wie dat dat in arghe tiet;
 Want weldoen is altoos goet,
 690 Wie dat verstaet ofte en doet.
 Al en verstoets die mensche twint,
 Hier is God boven diet al kint,
 Wies loon beter is allene
 Dan alder werelt ghemene.
 695 Also die quade die goede haten,
 Dats hem een troost van groter baten;

Vs. 674. H. errescap, sijds; I. gramscap. 675. I. Houdt. 677. I. Want wat men seget; H. seeght. 678. I. Dies gh. u gr. d. r. 680. I. II. dien *ontbr.* 682. I. also u vrienden over u c. 683. H. Oft; I. also eist den t. 684. I. Wil ic. 685. I. H. dat die; I. oft; H. die *ontbr.* 686. I. H. der. 687. I. H. Als. 688. I. Wie dadt in. 689 en 690. I. in *omgekeerde volgorde aldus*: Wie dat verstaet of en doet, Wijsdom es altoes goet. 690. H. oft. 691. I. en *ontbr.* - verstaets; H. verstoeds. 693. I. loene. 694. I. Dan van a. 695. H. den goeden. 696. I. Dat es een tr. v. goeder b.

(*) Het HS. heeft *des*.

Want haer loon is tweevuldich,
Op dat sire in sijn verduldich.

Scuwet der vrecheden name,
700 Want vrechheit is ene blame,
Die den mensche onwaert maect
Over al daer hi ghenaect;
Maer beschedene miltheit can
Waerden ende hoghen haren man

705 Ende bringhen ter hogher ere,
Die einde en heeft nemmermere.

Also ghi met Gode wilt sijn (*) mare
Ende van zonden reine ende clare,

(E. Fol. XCV. v. 2.) So suldi alle dinghe vlien

710 Die u van Gode moghen tien,
Ende vertien daer toe voort
Alles datter werelt toe hoort;
Want God ende aerdsche dinghe
Houden node sameninghe:

715 Niement en mach, na Cristus leren,
Te pointe dienen twee heren.

Een nonne was, als men leest,
Ende hadde in een clooster gheweest
Menich jaer ende menighen dach,

720 Datsi daer binnen noit en sach

Vs. 697. I. H. Want sijn l. 698. I. H. hire in es v. 699. I. H. Scunt. 700. I. een. 702. I. gheraect. 704. I. hoghen den m. 705. I. eeren. 706. I. einde *ontbr.* 707. I. H. Als — wilt sijn. 709. I. dingen. 712. I. Alle; I. H. toe *ontbr.* 713. I. dingen. 714. H. Houde; I. sameninghen. 715. H. Nieman. 716. I. Te dancke d.; H. tweeen. 717. I. H. Eene; H. alsoe men. 718. I. Die h.; H. Ende *ontbr.*; I. H. eenen.

(*) Het HS. heeft *met Gode sijt.*

Vader noch moeder, noch vrient en ghenen,
Die haer ontboden al teenen

(1 Fol. CXXII.
r. 2.) Datsi tote hem quame spelen;
Maer ontbieden noch bevelen

725 En mochte daer toe helpen niet
Datsi uten cloostre quame yet;
Want si hadde die werelt al begheven
Ende leidde een heilich leven,
Ende en minde dinc en ghene

730 Dan haren scepper allene.
Doe dit langhe hadde gheduert,
Worden vader ende moeder beruert
Datsi wouden zonder sparen
Te haerre dochter spelen varen

735 Ende die sien ende visiteren,
Eer si vander werelt keren.
Dus so voeren si te samen,
Ende met hem ooc so quamen
Een deel der maghe mede

740 Met harde groter chierhede,
Om die ere vander joncfrouwen
Die si daer wouden scouwen.
Doe si ten clooster quamen binnen,
Dedemen dier joncfrouwen bekinnen,

Vs. 721. I. H. *Het eerste* noch *ontbr.*; I. vr. ne gh. 722. I. hare;
H. haere nochtan o. 723. I. te hemlieden q.; H. hen. 726. I. Dat-
se — cloester quam; H. cloestere. 727 en 728. I. H. *in omgekeerde*
volgorde aldus: Want so leedde een (H. en) h. l. Ende hadde die (H.
de) w. al b. 729. I. d. ne gh. 730. I. sceppere; H. sceppre. 733.
I. wilden. 734. I. Tot haerder; H. Thorre. 735. I. visenteeren. 737.
I. so *ontbr.* 738. H. hen. 740. I. Met harer gr. rijchede; H. sierhede.
741. I. Om deere vd. joncfrouwen; H. van dier j. 742. I. wilden. 743.
H. cloestre. 744. I. H. diere j. kinnen.

745 Dat haer moeder ende haer vader
Comen waren beide gader
Ende ooc andre vriende mede.
Die joncfrouwe lach in ghebede (*),

[Ende seide met corten rade,
750 Dat si en hadde engheene stade
Te comene daer si waren,
Datsi weder thuiswert varen:
Si sal vor hen ghetrouwelike
Bidden Gode van hemelrike.

755 Doen die moeder dat verstoet,
Wart si droeve in horen moet
Ende weende soe ende karmde
Dats hen allen ontfarmde.

(l. fol. CXXII.
v. 1.) Si sprac: » In kere nemmermeer
760 In hebbe mijn kint ghesien eer:”
Nieman en constse ghechissen.
Doen ghincmen toter abdissen,
Datsi der nonnen raden zoude
Datsi hoer vriende spreken woude.
765 Die abdisse ghinc doe
Ende sprac der nonnen dus toe:
» Lieve dochter, ets quaet ghedaen

Vs. 747. I. ander. 748. H. in hoer gh.

750. *Het tweede en ontbr.* 751. comenne. 753. hem. 756. *Werd.*
758. hem. 759. sprac: En k. 760. En h. 761. Niement en conste haer
ghecissen. 764. Datse h. vrienden. 766. n. aldus. 767. hets.

(*) Hier ontbreken in ons tekst - handschrift twee bladen of acht kolommen, loopende tot vs. 1069 van dit Cap. Wij hebben deze leemte weder uit HS. H. aangevuld, met de verschillende lezingen van I.

- Dat ghi niene wilt spreken gaen
 Uwer moeder ende uwen vader
 770 Ende andre u vriende algader,
 Die hier van verren sijn ghetiet
 Om u te sprekene ende anders niet.
 Gaet te hen, dats mijn raet;
 Want daer ghescreven staet,
 775 Alsoe selve sprect onse here:
 » Doet vader ende moeder ere. ” ”
 — » Vrouwe, ” sprac die nonne mettien,
 » Ga ic nu die liede zien,
 Soe es mijn duchten boven al,
 780 Dat in mi verwandelen sal
 Alsoe mijn herte ende mijn sin,
 Datter God sal hebben te min,
 Daer ic van enen ghedinke
 Nemmermeer uut en winke. ”
 785 Doe sprac die abdisse voert:
 » Lieve dochter, nu hoert:
 Seldi vader ende moeder laten
 Bedroeft dus utermaten,
 Alleene om een spreken?
 790 Dat mochte God ane u wreken.
 Daeromme willic dat ghire gaet:
 Lietijt, dat ware herde quaet. ”
 — » Vrouwe, ” sprac die nonne, » nu siet,
 Dat ghi mi en raedt niet
 795 Daer ic bi werde ghescaedt;

(L. Fol.
 CXII.
 v. 2.)

Vs. 768. niet en w. 770. anders uwe. 772. sprekenne. 773. hem,
 dat es. 788. dus zecre u. 790. an. 791. wil ic d. ghire. 792.
 Laet ghijt, het w. q.

Want ons God selve raedt ,
 Dat wi latent selen algader
 Broeder , zuster , moeder , vader ,
 Ende alle erdsche dinc ghemene ,
 800 Ende volghen hem allene :
 Hi es die ghene die mi sciep
 Ende tsire ewegher glorien riep ;
 Hijs mijn solaes tallen uren :
 Anders enghene creaturen .”
 805 Doe diere abdissen dochte
 Dat sire niet an hebben en mochte ,
 Gheboet si hare handelinghe
 Op ghehoersamheit , dat sire ghinghe .
 Doen stoet si op ten selven stonden ;
 810 Hoer oeghen heeft si wel verbonden ,
 Soe datsi niet en sach en haer , .
 Ende dede hare leiden tote daer ,
 Ende boet hen allen goeden dach .
 Die moeder sprac , doe sise sach :
 815 » Dochter , waer hebwijs verdient
 Dat ghi niene siet op u vrient ,
 Die hier van verren sijn ghetreken
 Om u te siene ende te spreken ,
 Die u in langhen en saghen ?
 820 Hoe moeghdi dus vertraghden
 Tonswert ? Wi waenden wel
 Solaes , vreude ende spel

Vs. 797. wij s. l. a. 798. m. ende v. 800. v. Gode a. 802. tsijnre.
 803. Hij es. 804. en *ontbr.* 805. der. 807. haer. 808. dat so gh.
 809. stont so opten. 810. h. zo beede v. 811. een h. 812. haer.
 813. hem. 815. hebben wijs. 816. niet en ziet. 817. ghestreken. 819.
 l. niet en. 822. vruechde.

Met u hebben ghedreven

Eens doch in onse leven.

825 Hoe mach dit comen toe?"

Die joncfrouwe andwerde doe:

» Moeder, ic weet wel ende ghevreesche,

Dat ghi na bloede ende vleesche

Mijn vader sijt ende mijn moeder,

830 Mijn moye, mijn zuster ende mijn broeder;

(L. Fol. CXXIII. Maer mijn solaes leeght algader

r. 1.)

In minen gherechten vader,

Die mi van nieute maecte,

Ende die doet om mi smaecte,

835 Ende, als hi wilt, ontmaken sal.

An hem soe leghet mi al:

Hebbic hem, ic hebbe gnoech.

Ets waer, in goet ghevoech

Minnic u, spade ende vroe,

840 Daer ic mi selven gnoech in doe

Ende oec in Gode quite.

Ic bidde vore u met vlite

Ende sal al mijn leven doen:

Laet u daer met gheroen.

845 Ghi en selt mi achter nu

Nemmer sien, noch ic u,

Vore dat wi comen hier boven,

Daer dingle Gode loven,

Daer onse eweghe solaes leit:

Vs. 824. ons. 826. joncfrouwe. 827. e. verheesche. 828. e. na vl.
830. *Het tweede en derde mijn ontbr.* 836. Ane — leyt. 837. Heb
ic — ghenouch. 838. Nochtan na der werelt ghevouch. 839. Min ic.
840. ghenoech. 842. voir. 844. mede. 845. Ghine s. 846. Nemmer-
meer. 847. Vor. 848. dinghelen. 849. ons eeuwelije.

- 850 Dander es al idelheit.”
 Hier met streec si te cloestre waert,
 Entie andre namen hare vaert
 Thuiswert, met groten mesbare:
 Hen ne mochts nemmer werden dare.
- 855 Dus selen wi al dat vlien
 Dat ons van Gode mach tien,
 Ende vereeneghen alleene
 In hem met herten reene,
 Soe dat onse overste minne gheheel
- 860 In heme si, niet en deel.
 Des die liede volghen ghemene,
 Dat en wederseght niet allene.
 Veelre liede raet, dat verstaet,
 Es beter dan eens man[s] raet;
- 865 Ende woudi daer jeghen stunen,
 Men soudu vore sot runen,
 Ende soe soude dan u name
 Over al sijn onbequame.
 Ghi selt met beschedenheden
- 870 Overpeinsen wat ghi hebt leden
 Ende wat u hier na mach ghespoeden,
 Ende selt wijslec verhoeden,
 Vroech ende spade, van alle dien
 Daer u ave mach messchien;
- 875 Want die worp diemen comen siet,

(1. Fol. CXXIII.
r. 2.)

Vs. 851. ten cloester. 852. Ende die ander n. haer. 854. Hem mocht nemmeer. 856. ons m. v. G. t. 860. hem — een. 861. Dies d. lieden. 862. Dan w. 863. Vele lieder. 864. mans. 865. wildi d. teghen. 866. soude u voir. 867. Ende dan soude u. 869. selt zeere m. bescedenhede. 872. selt u zo wijselic vort hoeden. 873. sp. voir al. 874. af. 875. den w.

Quetst men dan diemen ensiet niet.
 Als ghi der riesheit wilt afstaen,
 Soe en seldi dan nemmer gaen
 Met (*) hen daer ghise daedt mede,
 880 Ende u oec hoeden vander stede
 Daer ghi die zonden daedt gherne,
 Waest bourdeel oft waest taverne.
 Alsoe wilen dede een jonghelinc,
 Die metter werelt omme ghinc,
 885 Die weert was ende liefghetal
 Metten ghesellen over al;
 Want hi met hen verteerde algader
 Tgoet dat hem liet sijn vader.
 Ende doen den ghesellen dochte
 890 Dat hi nemmer gheven en mochte,
 En wouden sine sien noch horen:
 Dus heeft hi goet ende vrient verloren;
 Soe dat hi van groeter breken
 Uten lande es ghestreken,
 895 Ende diende enen goeden man,
 Daer hi weder goet wan.
 Doen hi dus quam te goede,
 Quam hem te voren in moede,
 Dat hi te lande woude keren
 900 Vriende ende maghe visiteren.
 Doen hi te lande quam alsoe zaen,

Vs. 876. Quest min d. dm. n. en siet. 877. ter. 878. Sone s. d.
 nemmeer. 879. Met hem — daet. 881. daet. 882. of. 887. hij v.
 met hem a. 890. hij niet meer gh. 891. wilden. 896. ghewan. 898.
 in sinen m. 899. wilde. 900. maghen visenteeren.

(*) Het HS. heeft *Mer*.

- Entie ghesellen hadden verstaen
(I. Fol. CXXIII v. 1.) Dat hi comen was soe rike,
 Sprakensi tote hem hoefschelike:
 905 » Lieve gheselle, willecome sijt!
 Ghi hebt ghemerret langhen tijt:
 Ons heeft sere ghelangt na u.
 Comt, gawi drinken nu,
 Ghinder es ontslaghen goet wijn:
 910 Wi willen met u blide sijn.”
 — » Neen, neen, ” sprac die cnape dan,
 » Ic ben nu een ander man
 Dan ic was wilen ere:
 In ben u gheselle nemmere.
 915 Ghi hadt mi levende doet
 Ende van goede ende eren bloet
 Ghemaect: ghine achtens niet en caf.
 Ic ga uwer gheselschap af
 Ende die willic altoes scuwen,
 920 In willu nimmer ghetruwen.”
 Sine mochtens nemmer hebben daer.
 Die cnape hoedde hem daer naer
 Van personen ende steden mede
 Daer hi riesheit ende sonde dede.
 925 Dus sal hem elc mensche hoeden
 Ende wandelen metten goeden,
 Ende steden ende persone vlien
 Die hem ter archeit mochten tien.

Vs. 902. Ende die. 904. hoveschelijke. 907. verlanct om u. 910. Wij selen m. 911. *Het tweede neen ontbr.* 913. eer. 914. u *ontbr.* — gh. niet meer. 916. ende van eeren. 918. uwes gheselscaps. 919. wil ic. 920. En wille u niet meer betruwen. 921. m. niet meer h. 922. hoe- de. 927. personen. 928. te.

Ter tafelen , daer ghi vremde sijt ,
 930 Soe spreect luttel talre tijt.
 Die u niene kennen , soudē
 U over dronken houden ,
 Oft over sot oft ongheraect ,
 Waert dat ghi te vele spraect.

935 Die vele spraken wilt ute legghen ,
 Moet in eneghe stont messeghen.
 Vele spraken oec , als wi lesen ,
 En mach zonder zonde niet wesen.

(I. Fol. CXXIII.
 v. 2.)

Ghi selt ten ghedinghe gaen ,
 940 Ende nauwe horen ende verstaen
 Watmen daer zeeght ende doet :
 Soe moeghdi te bat wesen vroet
 Vanden rechten rechte vanden lande ;
 Want die zaken sijn menegherande

945 Diemen hoert te diere stat ,
 Ende soe moeghdi weten te bat
 Wat u goet si ende quaet ,
 Als u te dinghene staet.

Sidi beter oft riker dan

950 U ghebuer oft een ander man ,
 Daeromme en versmaedtene niet ;
 Maer merct in u ende besiet ,
 Dat hi doch alsoe edel si
 Nader cranker menscheit als ghi ,

955 Ende dat ghi oec sterflec sijt ,

Vs. 929. tafelen. 931. niet en k. 933. Ofte — of. 935. spreken w.
 uut. 936. eenegher tijt m. 937. spreken. 939. tien gh. 941. seghet.
 943. rechten *ontbr.* 945. h. in d. 947. sij off q. 949. Sijt ghij b. of.
 950. off. 951. Dair om en versmaetten. 954. Na cr. 955. sterfelic.

Ende uwer gheen en weet den tijt.

Met hem die in armoede leeft

Ende ongheval ende ranspoet heeft

En seldi spot maken no sceren ;

960 Want dat soude hen meer deren

Ende quetsen in horen moet

Dan al hoer ranspoet ;

Oec en wetti niet van dien

Wat u namaels mach ghescien.

965 Scuut altoes , soe doedi wel ,

Alrehande weddespel ;

Want daer af comt , ghetrouwt dies ,

Niet dan gramscap oft verlies.

Als ghi den tijt corten wilt ,

970 In u camere ghi u sluten silt

Ende roepen uwen sceppre an ;

Oft ghi selt boeke hebben dan

Van Gode oft van goeden zeden

Ende niet van idelheden ,

(1. Fol. CXXIV. 975 Ende selse lesen oft doen lesen ;

Oft ghi selt die wile wesen

In enegher sameninghen ,

Daermen van goeden dinghen

Sprect ende houdt die tale :

980 Soe cortti den tijt wale ;

Maer die in weddespel heeft jolijt ,

Cort onnuttelec sinen tijt.

Ys. 956. uwer ne gh. en w. ten t. 957. in aventueren l. 958. ram-
spoet. 960. hem. 961. in sinen m. 962. al sijn ander ramspoet.
963. weet hij n. 965. Scuwet. 966. wedt spel. 968. off. 971. scep-
per. 972. Off — boucken. 973. Ende die van G. of. — goeden *ontbr.*
975. selt l. off. 976. Off. 979. e. onthoudt. 980. e. uwen t. 981. int.

- Scuut luxurie talre stede ,
 Daer toe nijt ende ghierchede.
- 985 Luxurie struert , des sijt vroet ,
 Smenschen ziele , lijf ende goet ,
 Ende es oec blame , dat ghijt wet ,
 Vore Gode ende den mensche met.
- Nijt ende ghiercheit maken kaytijf
- 990 Den mensche ane ziele ende an lijf ,
 Ende si quetsen meest hen
 Diese draghen inden sen ,
 Ende maken oec den mensche onwert ,
 Waer hi comt ocht waer hi vert.
- 995 Alsoe die man verdienet des
 Dat sijn wijf gram op hem es ,
 Soe sal hise verdraghen dan ,
 Ende dwijf oec alsoe den man ;
 Want die vroede Socrates seit ,
- 1000 Dat het es groete wijsheit
 Dat hem die mensche daertoe keert
 Dat hi thuis verdraghen leert ,
 Soe mach hijt connen dan te bat
 Als hi comt in vremder stat ;
- 1005 Want verdrach bringhet in
 Meneghen raet ende groet ghewin.
 Alsoe ghi wilt bestaen iet
 Daer ghi bate ende orbore in siet ,
 Soe en seldi beiden twint

Vs. 983. Scoudt l. telker st. 985. struert , sijts. 988. Voir G. e. die m. m. 990. aen z. 991. hem. 992. sin. 993. oec *ontbr.* 994. off. 995. Als — verdient. 1000. het *ontbr.* 1003. hij conen veel te. 1004. in een vremde. 1005. verdraghen brinct. 1006. Meneghe ruste ende goet gh. 1007. Als. 1009. Sone s.

1010 Vore dat ghi dat hebt gheïnt ;

(1. Fol. CXXIV.
r. 2.) Want beiden, sijt seker dies,
Bringht dicke in groet verlies;
Want lidentheit maken can
Vanden iken enen armen man.

1015 Sijt ernstech tal uwen dinghen:
Dat sal u groet bate in bringhen.

Ghi en selt niet lieghen
Noch oec niemene bedrieghen.
Dscrifture zeeght al bloet:

1020 Loghene slaet die ziele doet,
Ende soe wier mede omme gheet,
Es onder die liede leet
Ende altoes onwillecome;
Want hine bringt niemen vrome.

1025 Sinen brueder, gheloevets mi,
Soudi honen, mochte hi,
Op [dat] sire an waenden winnen:
Hoer nature hevet binnen.
Nochtan werdensi int lest ghehoent

1030 Ende met hoer selfs quaetheit gheloent,
Als eens gheviel tween ghesellen,
Dat ic vorwaer hoerde tellen:
Drie ghesellen tenen stonden
Quamen daer si en vonden

Vs. 1010. Voir: 1013. lidenesse. 1014. een arm. 1015. neernstich al tuwen. 1016. grote. 1018. oec *ontbr.* — niemenne. 1019. Die scriftuere zeit. 1020. Lieghen — z. ter d. 1021. Ende wiere. 1022. Die es — lieden. 1024. hij en br. niemant. 1025. Sine brueders, gheloeves. 1026. Soude hij honem, mocht hij. 1027. Op dat hire an mochte winnen. 1028. Sine n. 1030. haers. 1031. drien. 1032. io over waer.

- 1035 Spise te cope no broet ,
 Soe datsi baden dore die noet ;
 Want hongher dede hen verdriet.
 Hen en gaf nieman niet,
 Sonder een wijf gaf hen niet vele
- 1040 Met ere scotlen tarwen mele.
 Enen coeke si daer af maken ,
 Dien si thant in dasschen raken.
 Die twee consten scalken raet ,
 Maer die derde en conste gheen quaet.
- 1045 Doen dochte den tween dat ,
 Datsi anden coeke sat
- (1. Fol. CXXIV.
 v. 1.) Alle drie niet eten en souden ,
 Ende leident doen in deser vouden
 Datsi souden alle drie
- 1050 Gaen ligghen slapen , ende die
 Den wonderlecsten droem zaghe
 Die wile de coeke int vier laghe ,
 Soude den coeke eten allene:
 Onder hen drien waer hi te clene.
- 1055 Dit seidens[i] om datsi
 Den derden gheselle daer bi
 Verscalken wouden alsoe ,
 Dat hi des coeken worde onvroet.
 Die twee scalke roncten sere
- 1060 Oft si sliepen , min no mere.
 Doen die derde gheselle sach

Vs. 1036. doir den n. 1037. hem. 1038. Want hem — niemant.
 1039. hem. 1040. eenre scotelen. 1041. koec. 1042. Die sij te hant —
 staken. 1045. dien. 1048. leyden. 1052. w. dat die koucke. 1054.
 hem. 1055. seiden sij. 1057. Honen wilden. 1058. hij vanden cucc-
 ke werde.

Dat sijn gheselschap in slape lach,
 Ghinc hi heimelec toten viere,
 Ende rac uut den coeke sciere
 1065 Ende attene altemale.
 Hi dochte hem smaken herde wale,
 Hine was hem niet te roe.
 Tfier rac hi weder toe,]

(E. Fol. XCVI. r. 1.) (*) Ende en sprac cleine noch groot.

1070 Hier na hieven op thoot
 Dander twee (ende en wisten niet
 Hoet mitten coeke was gheschiet),
 Also quisquans: »Wi sijn ontwaect,»
 Ende hebben hem gheranbraect
 1075 Ende haer oghen ghebroemt beide.
 Doe sprac deen ende seide:
 »Mi dochte, ic was in hemelrike.»
 Dander seide dies ghelike,
 Dat hi was in die helle.
 1080 Wat holpet dat ic langhe telle?
 Si seiden wonder groot van dien
 Datsi daer hadden ghesien.

(I. Fol. CXXIV. v. 2.) Si seiden toten derden doen:
 »Gheselle, nu segt ons u visioen.»

1085 Die onnosele sprac daer naer:

Vs. 1063. heymeliken. 1064. trac ute. 1066. herde *ontbr.* 1068. reecte.
 1069. I. cleen. 1071. H. Dandre twee die en. 1072. I. H. c. es gh.
 1074. H. hen; I. H. gheranbraect. 1077. H. d. dat ic. 1078. H.
 die. 1079. I. inder hellen. 1080. H. helpt; I. helpet d. ic u I.
 1084. I. H. ons *ontbr.* 1085. H. onnoesle; I. na.

(*) Hier vangt ons tekst - handschrift weder aan.

- » Ghesellen, seker, ghi segt waer:
 Doe ic sach mit minen oghen
 Dat beide u gheesten vloghen,
 Deen ten hemel, dander ter hellen,
 1090 Ic waende wel, goede ghesellen,
 Dat ghi niene sout sijn weder comen.
 Daer omme so hebbic ghenomen
 Den coeke ende hebben ghegheten;
 Maer, ghesellen, haddic gheweten
 1095 Dat ghi weder sout sijn comen hier,
 Die (*) coeke laghe noch int vier;
 Want men seit: die darwaert vaert,
 Dathi niemeer en comt harwaert.”
 Dus was die hoonre ghehoont
 1100 Ende met sijns selfs quaetheit gheloont;
 Ende noch sietmen des ghelike
 Dicke gheschien in aertrike.
 Ghi sult mit goeder trouwen
 Minnen vrouwen ende joncfrouwen;
 1105 Niet om datsi scone sijn,
 Rike ofte van gheboorten fijn,
 Mar om doghet ende zuverhede
 Ende om hare grote hovesschede.
 Uwes selves wijf suldi meest minnen

(E. Fol. XCVI.
r. z.)

Vs. 1086. I. Seker, geselle, nu seght ghij w. 1088. I. beedde u gh.
 uut vl.; H. uwe gheeste. 1089. I. te hemelrijke; H. te hemle. 1091.
 H. nien soudt; I. niet en. — sijn *ontbr.* 1092. I. so *ontbr.* — heb ic.
 1093. I. H. gheten. 1095. H. soudt; I. sout ghecomen. 1096. I. H.
 Die. 1097. I. H. zeeght; I. die daer v. 1098. H. hi meer; I. niet meer.
 1099. I. Daer w. d. boondere; H. hoendre. 1100. I. H. selfs rade gh. 1102.
 H. ghevallen; I. op eerderijke. 1106. I. off; H. oft. 1107. I. om hair duecht;
 H. doeght. 1108. I. H. haer; I. hoveschede; H. hoefschede. 1109. I. H. selfs.

(*) Het HS. heeft *Dien*.

- 1110 Ende ghene andre bekinnen;
 Ende die so eert, lude ende stille,
 Op datsi is van goeden wille;
 Mar is si quaet van naturen
 Ende wil si daer dan in dueren,
 1115 So verret u dan van haer, dats mijn raet.
 Slaen ende schelden sijn al quaet:
 So meer gheslaghen, so meer verloren;
 So meer ghescelds, so meerre toren:
 (1. Fol. CXXV.
 r. 1.) Daer en is en ghene bate an,
 1120 Dit so leert ons een wijs man.
 U en sal niet ghescien dit,
 Dat ghi enighe mensche verwit
 Enighe blame ofte archede
 Die yement van sinen vorders dede,
 1125 Ofte sijn maech ofte sijn kint;
 Want hine en is targher twint
 Dat sijn maghe quadien sijn,
 Op dat hi selve goet is ende fijn.
 Hem ooc die was in armoede
 1130 Ende comen is te groten goede
 En verwites nemmermere;
 Want dats hem grote ere,
 Dat hi hem sette so wijslike

Vs. 1110. H. Ende enghene; I. Ende *ontbr.* — andere sult ghij b.
 1114. I. wilt sore dan; H. wilt sire dan inne. 1115. I. So keert u;
 I. H. dan *ontbr.* — hare. 1116. H. scelden es al; I. scelden es altoes
 q. 1117. I. H. *Het eerste* so *ontbr.*; H. *Het tweede* so *ontbr.* 1118.
 I. ghescelt — meere; H. meerren. 1119. H. Daer nes; I. H. *Het tweede*
 en *ontbr.* 1120. I. H. so *ontbr.* 1122. I. H. eeneghen. 1123. I. oft; H. oft.
 1124. H. ieman. 1125. H. Oft — oft. 1126. I. en *ontbr.*; H. hi en ees.
 1127. I. H. sine; I. maghen. 1128. I. H. s. es g. e. 1129. I. armoeden.
 1131. I. v. hem n. 1132. I. Want het es h. 1133. I. wislike.

Dathi goet man wart ende rike.

1135 En verwit ooc niemene das
Dathi wilen een quaet mensche was ;
Want ten is niement so quaet ,
Als hi sire quaetheit afstaet
Ende sijn leven betert dan ,

1140 Hi en [si] dan een goet man.
Ende die seide dathi quaet ware ,
Hi loghe , dats openbare.

Also veete of discoort versoent es ,
En sal niement vermanen des

1145 In arghe , in gheenre wisen ,
Want die veete mochte weder risen.
Versoen haer , versoen daer ,
Nemmermeer en worden si clare

(E. Fol. XCVI.
v. 1.) Die eens gheviande sijn :

1150 Dit seit een vroet man in Latijn.
Ghi sult werken , vrooch ende spade ,
Met uwer vrienden rade ,
Ende sult ooc vraghen van dien
Hem tween , hem vieren , ofte hem drien ,

(I. Fol.
CXXV.
r. 2.) 1155 Ende daer uut suldi nemen dat beste ;

Vs. 1134. I. m. es e. ; H. werde. 1135. I. Ende en verwijt oic niemen ; H. niemanne. 1136. H. en ; I. mensche *ontbr.* 1137. I. H. Want en es ; H. nieman. 1138—1142 *in I. aldus*: Als hij sijnre quaetheit afstaet , Hine werdt gheerne een wijs man. Ende die zeide van hem dan Dat hij een quaet ware , Hij logher an openbare. 1138. H. avestaet. 1140. H. en si d. 1141. H. Entie s. 1143. I. vrede ; H. veede oft. 1144. H. nieman. 1146. H. veede. 1147. I. Versoenen hare , versoenen dare ; H. here — dere. 1148. I. en werdt zij ; H. en werdens clere. 1150. I. Dat ; H. seeght ; I. H. int. 1152. H. vriende. 1153. H. s. vr. oec van. 1154. H. Hen — hen — oft hen ; I. ofte *ontbr.* 1155. I. dair toe s. ; I. H. n. dbeste.

Mar dunct u in dat leste
 Dat beter si uwes selfs raet ,
 So rade ic u dat ghine anegaet.
 Ist dat u raet gheven can

- 1160 Een knecht, een kint, of een arm man ,
 Daer ghi orbare in ziet ,
 Dien raet en versmaet niet.
 Een die al ware verdoort ,
 Mochte spreken een vroet woort.
- 1165 Een arm man is dicke also vroet
 Also een die heeft groot goet ;
 Want nature gheeft den wisen zin ,
 Ende si en gheefter meer noch min
 Den armen dan den riken ,
- 1170 Want si en can smeken noch wiken :
 Daer bi hout die wijshede
 Onder die arme also wel haer stede
 Als onder die rike , na minen zin ,
 Al achtmen der armer min ,
- 1175 Want men den armen en hoort niet
 Also wel alst den riken pliet.
 Die ghene is wijs allene ,
 Die hem van zonden hout renc ,
 Ende verre can voren zien
- 1180 Die dinghen die moghen gheschien ,

Vs. 1157. I. b. es ws. 1158. I. H. radie — aengaet. 1159. I. dattu.
 1160. I. Eest kn. wijf off man; H. oft. 1161. H. inne. 1162. I. H.
 versmaedt. 1163. I. die waer al v. 1164. H. en; I. een goet w.
 1166. I. H. Als. 1168. I. sine gh.; H. si gheeftene. 1169. I. a. als
 den. 1170. I. sine c. niemant w. 1171. I. houdt. 1172. H. Onder
 darne als; I. Houdt daerne. 1173. I. r. in m. 1174. H. armere te m.
 1175. I. en *ontbr.* 1176. H. Als; I. alsmen den. 1178. H. hem hout
 van sonden r.; I. houdt. 1179. I. H. vore. 1180. I. H. Die *ontbr.*; H. Dinghe.

Ende daer jeghen sijn op sijn hoede,
 Ende altoos draghen inden moede
 Dat sijn leven enden moet :
 Die aldus doet, hi is vroet.

1185 Cracht noch wijsheit van
 Enen onghedeghenen man
 En suldi versmaden niet ;
 Wantmen daghelike siet

(E. Fol. XCVI.
 v. 2.) Die cleine sulc van zinnen ,

1190 Datsi die grote dicke verwinnen.

(I. Fol. CXXV.
 v. 1.) Wildi eersaem gheheten sijn
 Ende name hebben goet ende fijn ,
 So vliet alle saken
 Die oneersaem leven maken.

1195 Als ghi den quaden wel behaccht
 Ende u die goede van hem jaecht ,
 So sijts zeker ende ghewes
 Dat u doen niet goet en es.

Ghi sult uwen zin daer toe keren ,

1200 Dat ghi altoos sult leren
 Ende onthouden : daer in leit
 Ere, doghet ende wijsheit ;
 Want leren is grote eere ,
 Ende so wie versmaet die lere ,

1205 Hi is alder scanden waert,
 Ende hets recht dathi misvaert.

Also vader ende moeder tonrechte

Vs. 1181. I. Ende die d. — op hair h. ; H. op sine h. 1183. I. sij
 l. in den m. 1185. I. w. dan. 1186. I. Jondi gheenen man. 1193.
 I. H. alle die s. 1196. I. die vroede. 1197. I. H. zijt. 1200. H.
 eren. 1202. I. dueght ; H. doeght. 1204. H. versmaedt. 1205. H. alre.
 1206. I. het es ; H. ets. 1207. H. Als v. oft m. ; I. v. of m.

- Op u schelden ofte te rechte,
 So wacht dat ghi u niet en stoort,
 1210 Noch en antwoordt niet een hert woort;
 Maer vervolchse mit zoeticheden
 Tote dattie gramscap is leden.
 Hebdi een scone wijf ghetruwet,
 So radic u dat ghi scuwet
 1215 Gheselschap van ghesellen
 Die vrouwen ere gherne quellen;
 Want scone wijf, te voort schine brocht,
 Blijft zelden onversocht:
 Men moet twerc hoeden vanden viere,
 1220 Ofte het ontfunct harde schiere.
 Wat ghi laet of wat ghi doet,
 Altoos peinst in uwen moet,
 Dat ghi een andren, vrooch ende spade,
 Doet als ghi wout datmen u dade.
 1225 Opten gherechten man, waer ghi sijt,
 En hout gheschelt noch strijt,
 (I. Fol. CXXV. In aernste noch in scherme;
 v. 2.) Want God wreect den gherechten gherne.
 (E. Fol. XCVII. Ist dat u scade gheschiet,
 r. 1.)
 1230 Daer omme en droevet niet;
 Want doet si u int herte wee,
 So hebdi der scaden twee.

Vs. 1208. I. of met r. 1209. H. niene st. 1210. I. antwoordt. — niet *ontbr.*; H. andwerd n. en. 1211. I. vernouchse met zoetheden. 1212. I. dat die. 1213. I. scoen; I. H. ghetruut. 1214. I. H. scuut. 1216. I. gh. vellen; H. gh. bevellen. 1217. I. voirscine; H. vorscijn. 1219. I. H. dwerc. 1220. I. Of; H. Oft et. 1221. H. oft. 1223. I. H. eenen; I. anderen. 1224. I. wilt; H. woudt. 1226. I. H. houdt. 1227. I. neernste; H. n. oec in. 1231. I. Want het d. int; H. doetse u.

Bevelet onsen here God al
 Ende hoopt dat hijt verstoren sal,
 1235 Als hi den goeden Job dede
 Om sine grote verduldichede.
 Hier einden dese blomen,
 Die algader sijn ghenomen
 Uut vier duechden cardinale
 1240 (Diese wel vest, hi doet wale),
 Alsoe die oude wise screven
 In boeken die na hem bleven.
 Hebbic yet misseit daer inne,
 Dats ghebrec van minen zinne:
 1245 Ontsculdicht mi, so doedi wel,
 Hier of: dichten en is gheen spel.

**Van hovesscheden ende van andren
 goeden zeden. — III.**

Hier voren hebdi ghehoort
 Van wijsheden menich woort;
 Nu willic u van hovescheden
 Segghen ende van sconen zeden,
 5 Die hier oorbaerlic zijn gheset
 Der zielen ende den live met.
 Ghi sult Gode boven al,

Vs. 1233. H. Bevelet Gode o. h. al. 1234. I. versoenen sal. 1235.
 H. Alsoe. 1239. H. doeghden. 1241. H. Alsoe die. 1242. H. hen. 1243.
 I. Heb ic — m. hier i. 1245. H. Onsculdecht. 1246. I. H. af; I. te
 dichtenne; H. en *ontbr.*

Titel. I. (Cap. 6) hovescheden; H. hoefscheiden; I. H. h. ende van
 doene ende van latene. Vs. 1. H. vore. 3. I. wil ic; H. hoefscheden.
 5. I. ghesedt.

- Die u sciep ende ontmaken zal ,
 Reverencie doen ende eere
- 10 Boven elken andren here ;
 Want hi is here allene
 Op hemel ende aerde ghemene.
 Daar men hem noemt, sijts ghewes
 Dat anders gheen here en es.
- (I. Fol. CXXXVI. r. 1.) 15 Sijn rike so soect mede
 Boven alle rijchede ;
 Want rijcheit, macht ende jolijt
 Duren hier onlanghen tijt,
 Maer dat rike, zonder meswende ,
- 20 Duert ewelike zonder ende.
 Die dat langhe rike verliest
- (E. Fol. XCVII. r. 2.) Om dit corte, seker, hi riest.
 Ghi sult u altoos daer toe keren ,
 Dat ghi papen ende clerken sult eren
- 25 Ende algader also voort
 Datter kerken toe behoort:
 Daer of so hebdi groten loon.
 Al en dochts u niet waert die persoon ,
 Hi is wel waert, sijts ghewes ,
- 30 Daer hi na ghetekent es :
 Dats Cristus, dat ghijt wet,
 In wies steden die priester set.
 Het was een ridder hier te voren
 In Zassen, hebbic zegghen horen ,

Vs. 10. I. anderen. 12. H. ende op erde. 13. H. sijds. 14. I. H. ander; I. gheene. — en *ontbr.*; H. engheen. 15. I. so *ontbr.* 16. I. rijcheden. 20. I. H. eeuwelic. 22. I. dat. 24. H. clerke. 27. I. af; H. af. 29. I. eist; H. ees — sijds. 31. I. H. Dat is; I. widt. 32. I. H. stede; I: st. dat die persoen zidt. 34. I. heb ic.

- 35 Die papen hadde onwaert zere
 Ende selden hem dede ere;
 Want hem dochte, te waren,
 Datter veel te vele waren.
 Hi seide, dathi woude
- 40 Dat mar één pape en soude
 Sijn in elken lande,
 Ende dat die in een mande
 So hoghe hinghe inder lochte
 Datten elc mensche scouwen mochte,
- 45 Ende daer Gode hieve dan
 So datten elc mochte scouwen an.
 Eens so gheviel dat
 Hi in sijns selfs dorp zat,
 Daer en sine viande saghen
- 50 Ende over doot hebben gheslaghen.
- (I. Fol. CXXVI.
r. 1.) Men liep om den paep te hant,
 Diemen int dorp niet en vant.
 Doe sendemen boden schiere
 In drien dorpen ofte in viere
- 55 Om enen pape die vollic quame
 Ende tes mans ziele ware name.
 Watsi sochten, watsi rinden,
 Sine consten enen pape niet vinden.
 Dus sterf die man omberecht,

Vs. 35. I. Die de p. onw. herde z.; H. p. onw. h. sere. 36. H. hen
 d. eneghe ere. 37. H. twaren. 38. I. H. vele te v. 42. H. ene. 43.
 I. in die l. 44. I. Datten een yghelic sc. 46. I. So *ontbr.* — mocht.
 47. I. so *ontbr.*; I. H. gh. alsoe dat. 48. H. sijn. 49. I. H. Daerne s.
 50. I. Ende h. ov. d. gh. 51. I. H. pape; H. thant. 52. H. niene v.
 54. I. H. drie; H. dorpe oft; I. of in viere. 56. I. H. des; H. zie-
 len. 59. H. starf; I. H. onberecht.

60 Sonder biechte ende zonder recht
 Ende algader papeloos;

(E. Fol. XCVII.
 v. 1.) Nochtan dochte hem altoos

Dat papen waren te vele!

Hier omme ic u bevele

65 Dat ghi u herte daer toe keert,
 Dat ghi tpaepschap altoos eert,
 Om Cristum, den Gods zone fijn,
 Daer si alle na ghetekent sijn.

Der kerken goet, wats ghesciet,

70 Dat en haelt aen u niet;
 Maer helpster toe in allen vouden
 Datsi thare moghe behouden,
 Ende setter vore lijf ende gout:
 So quiti van rechte uwen scout;

75 Ende sonderlinghe lands heren,
 Die onrecht moghen keren.
 Want die kerke is onse moeder,
 Die Cristus, onse behoeder,
 Cochte met sinen bloede fijn,

80 Der welker kinder dat wi sijn.
 Daer omme sijn wi ghebonden
 Daer toe in allen stonden,
 Dat wi met woorden ende met werken
 Onser moeder recht sullen sterken.

85 Gode, uwen sceppre, dien
 Suldi dienen op beide u knien,

(I. Fol. CXXVI.
 v. 1.) Ende den mensche mar op een.

Vs. 60. I. ende *ontbr.* 61. H. papenloes. 65. I. hu. 66. H. pap-
 scap. 67. I. Omme. 68. I. H. alle *ontbr.* 70. H. ane. 72. I. Dat
 sijt hare. 73. I. s. toe l. 74. I. quijt di u rechte sc.; H. qujtti uwe
 rechte sc. 85. I. sceppere.

- Ende als ghi spreect int ghemeen,
 Daer ghi u selven noemt mede,
 90 So sal altoos sijn u zede
 Dat ghi u ten lesten noemt.
 Ende alst ooc also coomt
 Dat ghi van andren lieden spreect
 Enighe dinc die ghi vertrect,
 95 So noemt den besten altoos voren:
 Dat sal tuwer hovesscheit horen.
 Also ghi yemene ontmoet,
 Siet dat ghine teerst groet,
 Al ware hi minder dan ghi zijt:
 100 Dats u eerlijc talre tijt.
 Ghi sult ooc uwen caproen
 (E. Fol. XCVII. v. 2.) Jeghen den betren of doen;
 Ende is hi u ghelike, soe
 Doet dat ghi wilt daer toe;
 105 Is hi minder, des niet en doet,
 Want alte hovesch en is niet goet.
 Laet den betren voren gaen,
 Voren staen, sitten, drincken ende dwaen;
 Ende hout manierlic u ghelaet
 110 Van buten, dats mijn raet;
 Maer int herte so sijt
 Een man in alre tijt.

Vs. 91. I. uten. 92. H. alset. 93. I. anderen. 94. I. dinghen; H. dinghe. 95. I. den lesten. (!) 96. I. hovescheit; H. hoefscheit. 97. I. H. Als; I. yement; H. ontmoetet. 98. I. ierst; H. groetet. 99. I. waer. 100. I. Dat es — in alder; H. in alre. 101. I. sel. 102. I. dinen beteren; I. H. af. 103. I. gh. also. 104. I. H. Doeter. — daer *ontbr.* 105. I. des no ne d. 106. I. hoosch; H. hoefsch. 107. I. beteren; H. vore. 108. I. H. Vore; I. sitten *ontbr.* — dr. eten ende. 109. I. H. houdt. 110. I. dat es. 112. H. m. talre; I. alder.

- Wilt vader ende moeder eren:
 So moghedi gaen ende keren
 115 Langhe op dit aertrike,
 Ende dan hebben hemelrike.
 Ghi die jonc sijt van daghen,
 Sult den ouden verdraghen,
 Eren, wiken ende maken stede:
 120 Dat sal van rechte sijn u zede;
 Want wilen so was hi
 Sterc ende lustich alse ghi:
 (1. Fol. CXXVI. v. 2.) Dat so heeft hem doude benomen,
 Daer toe dat u mochte comen.
 125 Allen lieden sonder u scade
 Suldi vordren, vrooch ende spade,
 Ende met uwer wijsheit bi staen,
 Die ghi van Gode hebt ontfaen;
 Want hise u van graciën gaf,
 130 So suldi voort dienen daer af.
 Ist dat u vrient aen u soect
 Dinc die ghi te doene roect,
 Dat doet saen mit bliden zinne:
 Daer leit danc tweevout inne.
 135 Wildijt hem ooc ontsegghen,
 Dat wilt so hoveschelijc oflegghen
 Ende so bedectelijc, dat hire

Vs. 114. I. H. moeghdi. 115. I. eerderike; H. erterike. 118. H. Selt altoes den. 121. I. wilen eer was. 122. I. lichtich; I. H. als. 123. I. so *ontbr.* — ghenomen. 124. I. Daert u toe m. c.; H. u noch m. 125. I. Alle liede; I. H. vrouch ende spade. 126. I. vorderen; I. H. sonder u scade. 130. I. Dies seldi. 131. H. *Het eerste* u *ontbr.* 133. H. Die d. — sinnen. 134. H. leeght; I. tweefout. 136. I. hoeschelijke ontlegghen; H. hoefschelijke omlegghen. 137. I. bedectelick.

Hem niet omme en sconfire;
Want die bidt, sijt seker des

140 Dat hi lichte ghesconfiert es.

Sijt ootmoedich in die mate:

(E. Fol. XCVIII. 1. 1.) Daer of coomt u grote bate;

Want Aristoteles seit:

Alte ootmoedich is zotheit.

145 Dient der gherechtichede,
Daer blijfdi behouden mede,
Ende u oor, spreect David albloot,
En sal niet bidden broot.

Sijt haestich te verstane

150 Dinc diemen u spreket ane,
Mar te sprekene en sijt niet snel,
Voren dat ghi u bepeinst wel.

Mint paeys ende eendrachticheit,
Twist ende discoort hebt altoos leit.

155 Dinc die ghi hebt misdaen
Pijnt u te beteren zaen,
Maer hebt ter wrake traghe den voet
Van dinghen diemen u misdoet.

(I. Fol. CXXVII. 1. 1.) En ghelooft alden lieden niet;

160 Want die scalke dies gherne pliet
Dathi dicke subtijlic liecht,
Daer hi den andren mede bedriecht.

Vs. 138. H. scouffiere. 140. I. ghescoffiert; H. ghescouffiert. 141. H. inde m. 142. I. aff; H. af; I. H. u *ontbr.* 146. I. behouwen. 147. I. Dat vorespreect David bloot; H. uwe — bloet. 148. I. Sij en s. n. gaen om haer br.; H. En s. n. gaen om sijn br. 150. I. spreect. 151. I. sprekene. 152. I. H. Vore. 156. I. H. beterne. 157. I. H. wraken; I. tragen spoet. 159. I. allen. 160. I. dies *ontbr.* — H. des. 162. I. anderen.

- Met corten redenen ende met waren
 Suldi alle u redene baren;
 165 Want die loghene, sonder waen,
 Beide ziele ende ere verslaen.
 Peins altoos in therte dijn
 Wattu waers ende du souds zijn:
 So sultu in allen stonden
 170 Di te bet hoeden van zonden.
 Dat ghi ghelooft onsen here
 Ofte zinen santen in hare ere,
 Dat so doet hem, wats ghesciet,
 So dat God en wreke niet.
 175 Weduwen ofte dochtren van wisseleren (*),
 Meyeren, papen ofte dobbeleren,
 Van canoniken ofte van persemieren (†),
 Van ta[e]lmanne ofte ostelieren,
 Scuwet te (§) wive, dats mijn raet,
 180 Want onrecht [goet] gherne te gaet.
 Dinc die u te heelne staet,
 (E. Fol. XCVIII. Die u an u ere gaet,
 r. 2.)

Vs. 163. H. c. woerden e. 164. I. H. al; H. uwe. 165. H. loghenen. 167. I. Peinst; I. H. int herte. 168. I. Wattu sijs ende soudt; H. waers, sijs, of souds. 169. I. souttu dij in; H. soutu. 170. I. Di *ontbr.* 171. I. belooft. 172. I. Of — hair; H. Oft — hoer. 173. I. hem *ontbr.*; H. hen. 175. H. Weduwe oft dochter; I. off dochteren van wijser leeren. 176. I. Meyere — of; H. oft. 177. I. H. canoencken; I. of; H. oft; I. H. persemieren. 178. H. taelmannen oft; I. of ostelgieren. 179. I. H. Scuut te. 180. I. o. goet gh. vergaet; H. onghe-recht goet zaen te gaet. 181. I. helene. 182. I. H. anc; H. uwe ere.

(*) Boven dit woord is met eene latere hand geschreven: *wocckeneren.*

(†) Het HS. heeft *persenieren.*

(§) Het HS. heeft *de.*

En ontdect uwen wive niet:

U mochter of comen groot verdriet.

185 Het was, hebbic zegghen horen,
Een yraude hier te voren,
Die zelden thuus te comen plach;
Want thuus gaut hi tghelach,
Ende te hove was hi quite:

190 Dats der yrauden vite,
Datsi thaers selfs huse node beten,
Alsi elre om niet moghen eten.
Dese yraude was liefghetal
Ter heren hove over al,

(1. Fol. CXXXVII. r. 2.) 195 Ende wiste dicke van haren rade;
Ende als hi thuus quam, vrooch ende spade,
Bat hem sijn wijf dathi hare
Segghen soude nuwe mare;
Maer hine seide haer min noch mere.

200 Dies plach si haer harde zere
Te belghen op haren man,
Ende en beschoot niet nochtan;
Want die goede man kinde wele
Dat twijf is van crancker hele,

205 Ende was altoos op sine hoede.
Eens peinsde hi in sinen moede,
Dat hise emmer proeven woude

Vs. 183. H. ondect. 184. I. H. af; I. groot *ontbr.* 185. I. heb ic.
186. I. Een cranc man h.; H. yeraut. 187. H. comene. 188. I. galt;
H. gout; I. H. dat ghelach. 190. I. Dat es der hyrauden; H. hierau-
de. 191. I. te haers — huis. 192. I. Als sij elder. 193. I. H. yraut.
194. H. hove al o. 198. I. nyemare. 199. I. H. hi en s.; I. haer
ontbr.; H. hore. 200. I. H. Des — hare. 201. I. H. belghene. 203.
I. H. wale. 204. I. het wijf; H. dwijf; I. H. hale. 205. I. H. sijn.
206. I. H. peinsdi in.

- Ofte si yet wel helen soude.
 Van huus is hi ghetreken,
 210 Ende merrede wel ses weken,
 Ende quam op enen avont inne
 Als een man droeve van zinne,
 Ende en dranc noch en at,
 Maer ghinc slapen opter stat.
 215 Twijf ghinc ligghen biden man.
 Hi suchte zere ende stan
 Ende gheliet hem droevelike.
 Nu so hadde hi heymelike
 Ghesteken enen vossen staert
 220 In sijn fundament, wel ghehaert.
 Twijf sprac hem dus toe:
 (E. Fol. XCVIII. v. 1.) »Segt mi, lieve minne, hoe
 Ghelaetti dus? wats u gheschiet?»
 — »Ic en machs u segghen niet,»
 225 Sprac die man, »om ghenen noot:
 Wistet yement, ic ware doot.»
 Doe antwoorde weder twijf:
 »Ic hebbe u liever dan mijn lijf;
 Dat u miscoomt, miscomet mi.
 230 Waer omme en soudi
 (I. Fol. CXXVII. v. 1.) Mi u doghen niet ghewaghen?
 Wie mocht u het helpen draghen?»

Vs. 208. I. H. Oft. 209. I. ghestreken. 210. I. Ende beide wel.
 212. H. Alse; I. m. van drouven s. 214. I. Maer hij gh. sl. op die
 stadt. 215. I. H. Dwijf. 217. I. droeflike; H. droeflike. 218. H.
 haddi. 219. I. vos staert; H. vostaert. 221. I. H. Dat wijf; I. aldus.
 222. I. Lieve m., zegt my h. 224. I. Ic *ontbr.* — machs; H. maeghs.
 225. I. H. gheene. 226. I. H. Wist; H. icman. 227. I. H. dwijf.
 228. H. hebbe. 229. I. m. dat m.; I. H. *Beide keeren* mescomt. 230.
 I. omme so ne s.; H. omme soe en. 231. I. n. claghen. 232. I. mochte bat u h.

- Die goede man antwoorde danne:
 » En woudijs segghen niemanne,
 235 Ic sout u segghen albloot;
 Mar, seker, ic ware doot,
 Wistet die minste vanden dorpe.”
 — » Ic hadde liever datmen mi worpe,”
 Sprac dat wijf, » in die zee,
 240 Dan ics ghewoeghe emmermee.”
 Die goede man sprac daer naer:
 » Ic ben een weerwolf, dats waer.
 Daer toe ben ic verscapen;
 Ende alle die paerde, coeye ende scapen,
 245 Die nu int dorp sijn ghestorven,
 Hebbic verbeten ende verdorven.
 Ende om dat ghijs ghelooft te bat,
 So tast hier achter, hoe dat
 Mi een groot staert uut wast.”
 250 Doe si den staert hadde ghetast,
 Gheloofde sijs wel ende clare
 Dat haer man een weerwolf ware.
 Alst dach was, stont si op saen
 Ende is in die kerke ghegaen,
 255 Daer si een haer ghevadre vant,
 Die si in biechten ontbant
 Al dat ghi hier hebt ghehoort.

Vs. 234. I. wildijs. 235. I. soude. — u *ontbr.*; H. soudt. 237. H. Wist; I. Wist eenich mensche vd. d. 240. I. icx; H. nemmermee. 242. I. dat es. 243. I. Ende daer; H. toe soe b. 244. I. H. al; I. die coeyen, peerden ende. 245, 246. I. *aldus*: Die int dorp zijn, die sijn doot, Die heb ic verbeten, cleen ende groot. 247. H. dat *ontbr.* 248. H. tastet. 249. I. vuyt; H. ute. 251. H. Gheloeve; I. ende *ontbr.* 253. H. stoet. 255. I. Daer zo eene h. ghevadere; H. Daerse ene hore. 256. I. H. Dierc.

Dus ghinct in biechten voort ,
So dat eer der noenen stont

260 Alder prochien wart cont
Dat een weerwolf was die man ,

(E. Fol. XCVIII.
v. 2.) Ende dathi die beesten van
Dien dorpe hadde verbeten ,
Ende dat sijn wijf hadde doen weten.

265 Doe worden die ghebure
Altemale daer in rure ,

(I. Fol. CXXVII.
v. 2.) Ende quamen met groten hopen
Tes mans huse waert ghelopen ,
Om dat sine doot wouden slaen.

270 Met pinen is hi ontgaen ;
Want hi ontreet met haesten groot ,
Ofte hi ware daer bleven doot.
Aldus hadde hem sijn wijf
Bina ghenomen tlijf ,

275 Om datsi en conste niet
Ghehelen als hi haer riet.

Daer om en si niement te ghereet
Te segghen den wive al dathi weet:
Hele haer dat te heelne si :

280 Dats wijsheit , ghelovets mi.

Vs. 258. I. Dus zo gh. ; H. Dus soe gh. 259. I. der *ontbr.* ; H. die ;
I. H. noene. 260. I. pr. es c. ; H. pr. was c. 261. H. de. 262. I.
den b. dan. 263. I. Vanden d. h. ghebeten. 268. I. Tot smans. —
waert *ontbr.* 269. I. H. doot *ontbr.* ; I. wilden ; I. H. verslaen. 270.
I. Cume es hij hem o. ; H. hi hen o. 271. I. Ontreden es hi met. 272.
H. Oft ; I. Anders waer hij daer. 273. H. haddem sijn. 274. I. Bij na
ghedaen nemen ; H. benomen dlijf. 276. I. H. also — hiet. 277. I.
H. omme ; H. nieman ; I. niemen zo g. 278. H. Tsegghene sinen w. ;
I. zegghene. — al *ontbr.* 279. I. H. hare ; H. al dat ; I. helene.
280. I. Dat es w. gheloeves.

- Drie manieren sijn van lieden
 Die de waerheit gherne bedieden:
 Die zot, die dronckene ende dat kint,
 Want dese en veinsen hem twint.
- 285 So wanneer u kint misdoet,
 So castijttet mitter spoet,
 So dat ghi in gheenre tijt
 Occusoen sire quaetheit en sijt.
 Als ghi hebt goede knechte
- 290 Die u dienen wel te rechte,
 Die en verheft niet te zaen,
 Want haer goede dienst waer ghedaen.
 Hout in allen uren
 Te vriende uwe gheburen;
- 295 Want willen sire hem toe keren,
 Si (*) moghen u eren ende onteren.
 Hebdi stiefmoeder ofte stiefvader,
 Die so suldi beide gader
 Smeken in allen zinnen
- 300 Ende mit duechden hem verwinnen.
 Hebdi ooc een stiefkint(†),

[Al eest dat ghijt niet en mint,

Vs. 283. I. dronckene. 284. H. hen. 285. I. w. dat k. 286. I. H. castiet. 288. H. Ocsuin; I. Occasoen van sijne. en *ontbr.* 289. H. Alse; I. Wanneer ghij — knechten. 292. I. dienste; H. ware. 293. I. H. Houdt. 295. H. hen. 296. I. H. Si; H. onderen. 297. I. of; H. oft. 298. I. so *ontbr.* 300. H. doeghden hen.

(*) Het HS. heeft *So*.

(†) Hier is in ons tekst-handschrift eene laatste, doch tevens zeer belangrijke leemte, die wij echter weder uit HS. H. (met de verschillende lezingen van I.) hebben kunnen aanvullen. Zij beslaat niet minder dan negen bladen of 36 kolommen, en loopt tot Cap. 14. vs. 55.

- (Fol. CXXVIII.
r. 1.) Doet hem goetlijc: ets wel ghedaen.
Des seldi groeten lof ontfaen.
- 305 Also twist ofte strijt es gheheven
Tusschen broedere oft gheeven,
Soe en sijds met harre engheen;
Maer valt in dat ghemeen,
Ende scheldse om dat sijt deden,
- 310 Ende, oft ghi moeght, zetse te vreden.
En drinct oec niet die stont
Dat ghi broet hebt inden mont.
Inden nap oec, des bedinct,
Daer een ander met u uut drinct,
- 315 En sopt niet; want sijds ghewes
Dat dat onhoefscheit es.
Broet oft spise, wildijt weten,
Daer ghi eens ane hebt ghebeten,
En steet int scotele niet weder,
- 320 Maer legghet vore u neder.
Also enen groeten here gheniedt
Dat hi u sinen nap biedt,
Soe drinct hoefschelec ende ghiet dat
Daer in blijft in een ander vat,
- 325 Ende spuellet den nap al onghelet
Eer ghine weder vore hem zet.
Wildi trecken te huwelike,

Vs. 303. godlijc, het es. 304. gr. loen o. 305. off — gegheven. 306. T. twee ghebroderen ende gh. 307. Sone sijts met haer ne gheen. 309. scheltse — sij. 310. of — setse in vr. 311. oec *ontbr.* — n. tier st. 312. Als ghij. 313. ghedinct. 315. sijts. 316. onhoescheyt. 317. of. 318. e. af h. gheten. 319. Ende steect in die sc. 320. voir. 321. Als een groot. 323. hoeschelijc e. ghiedt. 325. spoelt — ongheledt. 326. ghij en w. voir h. zedt.

Soe nemt en wijf u ghelike;
 Want twee ossen onghelijc
 330 Trecken selden eenparlijc.
 In vier dinghen, als men zeeght,
 Hem die mensche te verheffene pleeght:
 In gheboerte ende in rijcheit,
 In wive(*) ende oec in scoenheit;
 335 Maer wijsheit en ghebiedt niet
 In desen te verheffene iet.

Ghebroedere oft een gheslachte,
 Die langhe willen staen in machte,
 (I. Fol. CXXVIII. r. 2.) Selen altoes wel concorderen,

340 Soe moghensi hen verweren;
 Maer twistensi onderlinghe,
 Soe gaen te niute hoer dinghe.
 Raetsmanne oec, wet wel dat,
 Die toe behoren ere stat,

345 Selen eendrachtech sijn mede,
 Oft si verderven hoer stede;
 Want discoert doet, zonder waen,
 Groete dinghe te niute gaen.

Raetsmanne zonderlinghe
 350 Behoren toe twee dinghe:
 Eendrachtecheit es deen,
 Dander es datmen ghemeen

Vs. 328. een w. uwes. 332. verheffen. 333. gheboirten — rijcheden.
 334. wive. — oec *ontbr.* — scoenheden. 335. ghebiet. 336. verheffenne.
 337. Ghebroederen off. 339. wel *ontbr.* 340. hem altoes v. 342. ding-
 gen. 343. Raets man, weet oec wel dat. 344. toe horen eenre. 346.
 hare. 347. doet *ontbr.* 348. Doet goede dinghen. 350. dinghen. 351.
 Eendrachtich es.

(*) Het HS. heeft *wine*.

Orboer altoes sette voert:

Dit es dat recht van ere poert;

355 Ende daermen deser twee niene pliet,
En mach die stat ghedien niet.

Ic hebbe horen doen ghewach
Van enen ridder die ziec lach,
Die twalef sonen na hem liet,

360 Die vore hem quamen eer hi versciet,
Ende vraghden hem hoe si souden
Hen regeren ende houden.

Die goede man seide na desen:

»Ghi selt eendrachtich wesen,

365 Ende niemene doen onrecht,
Ende hoefscelijc volghen u recht.”

Doen soe dede die goede man
Twalef roeden halen dan,
Ghebonden in enen bant,

370 Ende gafse elken in die hant,
Om datsi souden die
Ontwee breken vore hoer knie;
Ende het ontvacht hen allen.

Doen dit dus was ghevalen,

(1. Fol. CXXVIII, v. 1.) 375 Dede hire elken nemen ene,
Ende si brakense al ghemene.

Doen soe sprac die vader:

»Houdi u aldus te gader,

Soe seldi wesen machtech;

Vs. 353. Orboere. 354. es trecht v. eenre. 355. dese — niet en.
360. voer. 361. vraechden. 362. Hem. 365. niemant. 366. hoesche-
lijc. 370. in sijn h. 372. voir. 373. ontvacht hem. 374. dat. 375.
hiere. 376. Ende doen braken zij al. 377. soe ontbr. 378. Hout u.

380 Ende en sidi niet eendrachtech ,
 Ende u sceedt in partien ,
 Soe en moghdi niet ghedien.”

En onderwint u niet, dats mijn raet,
 Dier dinghe dier u niet en bestaet ;

385 Want die hem alles onderwint ,
 Werdter dicke bi ghescont.

Twee dinghe men in ertrike vint
 Die verborghen en doghen twint ,
 Diemen beghert te menegher stat :

390 Deen es wijsheit, dander scat.

Gherechte wijsheit, des sijt vroet ,
 En begherde noit erdersch goet
 Boven rechte noetdorftecheit ;
 Want rijcheit die ziele versleit ,

395 Ende ghiercheit doet wassen soe
 Dats die ziele werdt onvroet.

Soe meer wast die rijcheit ,
 Soe meer wast die ghiercheit :
 Dats alse die dwater laedt ,

400 Drancs niene werdt versaedt ;
 Want soe hi swaters meer in heeft ,
 Soe die dorst meer an hem cleeft.

Alle mainieren van sonden
 Gaen inden ouden stonden

405 Den mensche af ghemene,
 Sonder ghiercheit allene ;

Vs. 381. u verscheedt. 382. Sone moeghdi. 383. onderwindt dij n.
 384. Der dingen die. — en *ontbr.* 385. onderwijnt. 386. Werter —
 gheschent. 387. dingen. 389. ter. 391. w. sijts. 392. En gheerde n.
 erds. 393. recht noetdorstheyt. 395. Ende *ontbr.* 399. Dat es als.
 400. Des drancs niet en wert. 401. hij m. waters h. 404. Gaen ten.

Want die vrecheit menechfoudt

Te met dat die mensche oudt.

Soe hi teerghelds bedarf min ,

410 Soe daer meer na gaept die sin ,

(1. Fol. CXXVIII.
v. 2.) Ja tote inder doet ure.

Dits ene selsene nature

Ende der zielen onsienlec mede ,

Nochtan eest een ghemeen sede.

415 Als u ieman ontmoetet

Ende u dan niene groetet

Oft u toent ront ghelaet ,

Des en acht niet en saet:

Hi heeft licht op die stont

420 Ghepeins in sijns herten gront ,

Dat hem soe verlast den sin

Dat hi uwes dan mict te min:

Hi soude u alsoe gherne lieve doen

Als hi te voren hadde gheploen.

425 Alsoe ghi iemene siet ghestoert ,

Soe en andwerd hem niet en woert ,

Maer beid, alsoe die vroede pleghen ,

Tote dattie gramscap es ghelegghen.

Vrouwen ende joncfrouwen,

430 Al gaensi buten trouwen

Oft al sijnsi wandelbere ,

Nochtan soe doet hen altoes ere ,

Vs. 407. menichfoudt. 408. Altemet — m. wert out. 410. Soe m. d. na g. sijn zin. 412. Dit es een. 415. yement. 416. niet en. 417. Off u niet en toecht. 418. n. een. 419. lichte. 420. siere. 422. ws dan acht te. 423. soudu. 424. heeft. 425. Als — yement. 426. Sone antwoordt. 427. Maer doet als. 428. Ende hoedt u dair jeghen. 429. Vr. off j. 431. Off — wankelbare. 432. soe *ontbr.* — hem.

Daer ghi moght, lude ende stille,
Onder goeder vrouwen wille;

435 Want der goeder vrouwen, wats ghesciet,
En machmen te vele eren doen niet.

Ghi en selt in ghenen stonden
Beroemen u van uwen sonden;
Want diet doen, si luttel oft vele,

440 Sijn des duvels menistrele;
Want si versegghen hoers selfs quaet,
Daer hen die duvel af gaf raet,
Ende bringhen sduvels werc voert,
Dattie duvel gherne hoert.

445 Maer vore Gode optie stonde
Soe werdt vernuwet dan die sonde;

(1. Fol. CXXIX. r. 1.) Want al hadder God vergheten,
Men doese hem dan weder weten.

Tuwes vriends huise en seldi

450 Niet dicke gaen, want ghi
En wet niet wel oft hi
Uwer comsten ghestaed si,
Oft iet gaens heeft al stille
Dat hi allene wesen wille;

455 Want dat huis es die stede
Vandes menschen heimelijchede:
Daer omme salmen, sijds ghewes,
Wachten wel alst tijt es.

Waert dat u vrient over u quame

Vs. 433. moegt. 435. der *ontbr.* 437. Ghine s. te gh. 439. W. die
doet, sijnt l. of. 442. hem. 444. Dat die. 445. vor — op die. 446.
Soe *ontbr.* — vermalendijt die. 447. haddes. 448. dan *ontbr.* 449.
Te uwes. — huise *ontbr.* 450. dicwile. 451. Niet wel en weet of. 452. comst
ghestaet. 453. Of. 457. sijts. 458. Wel wachten als. 459. u een vr. — u *ontbr.*

460 Alst u niet en ware gheiname,
 Nochtan toent hem goet ghelaet
 Ende doet hem ere na sinen staet,
 Na dien dat ghi vermoghet dat.
 Men moet selcstont ghelaten bat

465 Dan dat herte hevet in
 (Daer toe hoert een starc sin),
 Ende beter es u danc verdient
 Dan ondanc an uwen vrient;
 Want vrient es ghehouden goet,

470 Men heefter toe soe cranken spoet.
 Scuut altoes achtersprake;
 Want dat es die quaedste wrake
 Entie scandelecste, waerlike,
 Diemen doet op ertrike.

475 Mannen van wijfliken ghelate
 Ende wive van manliken state
 En gheloeft niet tallen stonden:
 Daers dicke ontrouwe in vonden.

Wet dat een volcomen man

480 Vier poente moet hebben an:
 Dierste dat sijn die jare,
 Bescheidenheit volght daer nare,

(1. Fol. CXXIX.
r. 2.) Daer na goede vromechede
 Ende sine manlike lede.

485 Elc man, alsoe wijt vinden,
 Sal hem sijns ghelijcs onderwinden:
 Die machteghe metten groten,

Vs. 461. toecht h. scoen gh. 466. eenen stercken. 472. W. het es.
 473. Ende die. 474. d. in eerderike. 475. wijfveliken. 476. wiven.
 478. Dair is. 479. Weedt. 480. Viere poynten. 481. Deerste die s.
 482. volget hier n. 483. Ende daer toe vr.

Darne met horen ghenoten;
 Die rike met sinen goede,
 490 Darne met sinen aermoede.
 Alsoe die arme wilt striken
 Metten mechteghen riken
 Ende volghen met sire dade,
 Soe mach hire lichte af scade
 495 Hebben ende groet verdriet;
 Ende eest datter iet messciet,
 Soe moet over den weecsten gaen,
 Alsoe alst dicke heeft ghedaen.
 Die machteghe ontgaet wel dan,
 500 Des darne niet ghedoen en can.
 Hebbensi oec iet ghemeene
 Te deelne, eest groet oft cleene,
 Die rike hevet dbeter deel,
 Al waert int scotele een morseel;
 505 Want die arme tallen daghen
 Moet den riken verdraghen,
 Ende daertoe smeecken menech werf,
 Want hi sijns goeds bedarf.
 Aldus sal arm ende rike
 510 Wandelen met sinen ghelike,
 Ende hem niet onderwinden van
 Dinghen die hem niene gaen an.
 Werdet oec alsoe ghevreescht,

Vs. 488. Die arme. 489. met haren g. 490. Die arme met haere a.
 491. Als — wil. 493. daden. 494. m. l. dat h. af scaden. 497.
 weecxsten. 498. Alsoe *ontbr.* — dickent. 500. Dies derme. 502. gr.
 eist cl. 503. dbeste. 504. in die scotel. 507, 508. *aldus*: Ende om
 dies hem bedaerf, Smeken wel menichwaerf. 509. darne. 510. sijns.
 511. o. dan. 512. Van dinghen — niet g. 513. oec zoe.

Dat een arm man werdt gheescht
 515 Toter machtagher liede rade,
 Hoede hem dan, vroeck ende spade,
 Dat hi hem dan soe bedraghe,
 Dat hi gheenen ondanc en bejaghe
 (1. Fol. CXXIX. In deene noch in dander side;
 v. 1.)
 520 Want men pleeght van ouden tide,
 Alsoe quaellec gaen die zaken,
 Datsi over den nedersten craken.
 Daer bi en onderwinde hem nieman
 Van dinghen die hem niene gaen an.
 525 Den mensche comt, spade ende vroe,
 Twist ende onrasten gnoech toe
 Van sijns selfs dinghen allene,
 Al en werpt hi hem niet int ghemene.
 Ets waer, vrienden ende maghen
 530 Moet men selcstont helpen draghen
 Hoer onraste te redenen waert,
 Ende anders niet, hoe dat vaert.
 Een mechtech man, sijds ghewes,
 Die rike ende onwettech es,
 535 Vrec, fel, ghierrech ende stuur,
 Es en harde quaet ghebuur.
 Hi es des duvels bailliu
 Op ertrike, dat segghic u;
 Want hijt al te quiste maect,
 540 Op dat hi can, dat hem ghenaeect.

Vs. 514. gheheescht. 515. lieden. 517. dan *ontbr.* 521. qualike.
 522. traken. 523. D. omme en. 524. niet g. 526. onrusten ghenouch.
 529. Maer vriende. 530. Salmen. 531. onruste te redene. 532. hoedt
 v. 533. sijts. 534. onwetich. 536. een. 537. es sduvels. 538. eer-
 derike. — dat *ontbr.* 539. al in twiste m.

Des arms mans hof, pert ende ploech
 Es algader sijn ghevoech;
 Ende can hijt niet ghewinnen
 Met scalcheiden oft met minnen,
 545 Soe dreight hi den armen man
 Ende heves sinen wille dan.
 Dusdanen ghebuur soe sal
 Die arm man scuwen over al.
 Nu willic dese wijsheit deelen
 550 Voert ane met capitteelen;
 Maer hier vore int ghemeen
 Hebbicse ghesayt over een,
 Alsoe ghi wel siet ende hoert,
 Om dat te corter vallen die woert.

**Welc beter es, soe rijcheit soe ere, ende
 oec van armheiden. — [V.]**

(I. Fol. CXXIX.
 v. 2.)

Een mensche vraeghde wilen ere
 Enen clerc van groeter lere,
 Welc dat alre beste were (*),

Vs. 541. hofpaerde. 544. of. 548. arme. — man *ontbr.* 549. willic u dese. 550. capiteele. 551. voren. 552. Heb ic se. 553. Als.

Titel. (Cap. 7) armoede, et cetera. Vs. 3—4, *met vijf verzen meer, aldus:*

Welc dat alder beste weere,
 Soe rijcheyt zoe eere.
 Die clerc antwoirde ende seide
 Van tweerhande rijcheyde:
 Deen ware rijcheit sonderlinge,
 Die der ander rijcheyt ane ghinge,
 Dat ware rijcheit ende eere,

(*) De zamenhang en het rijm doen duidelijk zien, dat hier de afschrijver, door gelijke rijmklanken van het spoor gebragt, eenige verzen heeft overgeslagen. De variant behelst ook werkelijk vijf verzen ter aanvulling, maar de beide laatsten daarvan zoo verknoeid, dat ik ze niet in den tekst heb durven opnemen.

* * * * *

Dat ware rijcheit ende oec ere,
 5 Die en verghinghe nemmermere;
 Want die mensche vuertse vor hem .
 In doverste Jherusalem.

Doen soe sprac die clerc voert
 Vander rijcheit (*) die ter werelt hoert
 10 Ende vander werelt eren mede.
 Hi seide dat erdsche rijchede
 Beter ware, des sijt vroet,
 Dan erdsche ere sonder goet;
 Want die rike mach, wille hi,
 15 Ere wel hebben daer bi,
 Ende hi mach doen sijn bedrijf
 Beide ane ziele ende ane lijf.
 Sine noetdorste heeft hi mede:
 Waer hi comt in elke stede,
 20 Hi vint die hem sijn onderdaen
 Ende tsinen dienste gherne staen
 Ende die hem doen, lude ende stille,
 Ere om sijns goeds wille;
 Ende hi mach hem selven helpen
 25 Ende sijns vriends commer stelpen.
 Eens arms mans ere, wet wel,
 Doeck hem harde luttel;
 Want merct in uwen moet,
 Vander eren diemen hem doet

Vs. 6. voerse. 7. Int overste. 8. soe *ontbr.* 9. Vd. rijcheyt. 10. eere.
 12. w. s. d. vr. 14. mach *ontbr.* 15. Mach wel eere h. 17. aen — aen.
 18. Ende sine nootdorste mede. 24 en 25. Deze beide verzen *ontbr.*

(*) Het HS. heeft *wijsheit.*

30 Oft van prise diemen hem mach gheven,
 Soe en mach die mensche niet leven,
 Want hi en esser niet af ghesaedt.
 Van vele lieden es hi versmaedt;

(1. Fol. CXXX.
 r. r.) Men borcht hem noch en leent niet,

35 Ghelijc alst den riken pliet,
 Noch hine es niet alse willecome.
 Daer bi es beter, als ict gome,
 Nader werelt ende slichamen staet,
 Dat men zegghe: » Ghinder gaet

40 Een harde rijk dorpre,» dan
 Men seide: » een arm gheert man.»
 Als die rike verliest sine rijcheit,
 Verliest hi ere ende doghentheit,
 Macht ende oec vriende mede;

45 Men scutene in elke stede.
 Dan heet sine wijsheit al verloren,
 Nieman en wilt van hem horen;
 Al waert wijsheit dat hi seide,
 Men soudt houden vore sotheide;

50 Sijn voere en prijst nieman (*),
 Men roeptene niet te rade dan,
 Hijs onwert ende onghemint:
 Ets cume ieman diene kint.

Vs. 30. Off wat pr. 31. Sone m. 32. hine esser af n. versaedt. 33. versmaet. 35. alsmen den. 36. hine en es n. so w. 37. D. omme eest b. als ic. 38. ende *ontbr.* 39. zegt. 40. rijke dorp man. 41. Dan arm ende gheert dan. 42. Alse. 43. doehdachticheit. 44. M. oic ende vryheit m. 46. heedt. — al *ontbr.* 47. wille. 49. h. over z. 50. Sine — prijst n. 51. roupten. 52. Hij wert blode ende. 53. Hets c. yement.

(*) Het HS. heeft *prijstmen nieman*.

Ende also die arme es worden rike
 55 Ende verhaven uten slike,
 Ja een rechts dorpers sone,
 Soe heet hi wijs ende vroet die gone
 Ende es wel ghehoert over al.
 Hi vint vriende zonder ghetal,
 60 Men doet hem gherne lieve ende ere
 Ende prisenne dicwile sere;
 Men borght hem ende leent ghereet,
 Hi es willecome waer hi gheet,
 Te rade werdt hi gheroepen dan,
 65 Want hijs vernaemt een wijs man.
 Die de dinc verstaet na recht,
 Soe es die rike man maer knecht,
 Die sijns heren goet vuert
 Ende om winnen aventuert
 70 Ende niet daer af en heeft
 Anders dan hire af leeft;
 Ende also die here wilt sijn betaelt
 Ende sijn goet na hem haelt,
 En hads die knecht nemmeer te bat
 75 Dan hijs cleedde, dranc ende at.
 Aldus es die rike man:
 Also hem die doet comet an,
 Soe werdt hi quite vanden goede:
 Hi wasser knecht af ende hoede.
 80 Hi vaert als arm sire verde,

(1. Fol.
CXXX.
r. 2.)

Vs. 54. Ende *ontbr.* — Als. 55. verheven. 57. heedt. 59. vindt.
 60. lief. 61. prijstenne. 64. wort. 65. hij es. 66. Die die dinc. 67.
 Sone es. 70. aff. 71. hier. 72. Ende sijn heere. 74. Heves d. kn. niet
 meer. 75. vercleedde. 77. Als — comt. 78. wert. 79. Daer hij kn.
 af was ende. 80. Also arme v. hij siere.

Als hi ierst quam op derde.

- Een wijs man maect ons ghewes,
 Dattie arme sekerre es
 Dan die rike ende oec sorght min
 85 Beide om gheniet ende om ghewin;
 Want darne en sorght nacht no dach
 Dan hoe hi dlijf bedraghen mach,
 Maer des rijcs sorghe es menechfout,
 Om sijn selver ende om sijn gout,
 90 Om sine rente ende om sijn vee,
 Ende om sijn goet dat vaert in dzee.
 Hi ducht dieve ende mordeneren,
 Oft dat hem nemen moghen heren
 Vele bedarf tsire maisnieden.
 95 Hi heeft versoec van allen lieden.
 Met arbeide hi sijn goet wan,
 Met sorghen moet [hijt] houden dan,
 Met jammerecheiden laet hijt mede:
 Dus eest al keytivechede
 100 Des hem die mensche onderwint,
 Van beghinne tote dat hi int.
 Ons seeght die wise Aristotiles,
 Dat blide aermoede alder sekerst es;
 Want nieman rike en es die leeft,
 105 Dan dien dunct dat hi gnoech heeft;
 Maer dier es luttel, dat segghic u:

Vs. 81. op die eerde. 83. Dat die. 84. ende sorget oic m. 85. B. om goet ende. 86. W. die arme ne sorget d. no n. 87. ont dragen. 88. r. mans s. 90 en 91. Deze beide versen ontbr. 92. duch dieven. 93. Of — mochten. 95. van vele liede. 97. m. hijt h. 98. jammerheden. 100. Dies. 101. dat ontbr. — endt. 102. zeit. 103. alder ontbr. — seker. 104. niement. 105. genoech. 106. diere. — dat ontbr.

Hier met laetic dit capitteel nu.

(I. Fol. CXXX.
v. 1.) **Hoemen jalousie scuwen sal ende
breken. — [VI.]**

Die jalousie es menegherande
 Dier men pleeght achter lande:
 Selc es jalous ende ghestoert,
 Alshi disputeren hoert,
 5 Oft vermanen enegher dinc
 Die jeghen sinen God ghinc,
 Oft die hoert oft siet echt
 Dinc die es jeghen recht.
 Dese jalousie es loenlije sere,
 10 Want si wel becomt onsen here.
 Een mensche es oec jalous ghemoet
 Om sijns vriens ofte maechs ranspoet,
 Oft om dat hem onrecht ghesciet,
 Des hi en can ghebetren niet.
 15 Die jalousie, alsic scouwe,
 Es goet, reene ende ghetrouwe;
 Want en es gheen vrient, als men toeght,
 Die met sinen vrient niet en doeght.
 Mijn vrient es mijn ghemic,
 20 Want hi es een ander ic

Vs. 107. Hier laet ic met dit.

Titel. (Cap. 8) ende breken *ontbr.* Vs. 3. Sel es jalours. 5. Ofte.
 7. Ofte. — *Het tweede* oft *ontbr.* 10. *Dit vers ontbr.* 11. *in twee*
versen aldus: Een ander meinsche es meere Jalours ghemoedt. 12.
 vrients of. 13. Of. — om *ontbr.* 14. Die hij hem en kan ghebeteren.
 15. Die *ontbr.* 16. groet. 17. als zij ons t. 18. Die n. m. s.
 vr. en.

Ende ic ben een ander hi:
Wats beter? dat segghet mi.

Men heeft meneghe werven
Den riken sien bederven,

25 Maer selden sietmen dat hi sneeft
Die goede ghetrouwe vriende heeft:
Dit seeght Aristotiles.

Ene andre jalousie es,
Die quaet es ende sere verdoemt:

30 Dats die van wiven coemt;
Want si verbrand nacht ende dach
Smenschen herte, zonder verdrach.
Soe heet ende fel es si
Ende onghetimpert daer bi,

35 Datter om doet es menech man,

(1. Fol. CXXX.
r. 2.) Ende al om sotheit nochtan;
Ende maect den mensche alsoe ghemoet,
Dat hem dunct oft hi hadde die woet,
Ende en mach drinken noch eten;

40 Nochtan en can hi gheweten
Orboers daer inne een oert
Dat sijn wille ghinghe voert,
Maer zonde, scande ende verlies.
Elc mensche hoedem dies,

45 Dat hi niene werpe sine sinne
In jalousie van wijfs minne;

Vs. 21, 22 *aldus*: Ende ic bin, segghic dy, Daer jeghen een ander
hij. 23. menichwerven. 26. vrienden. 27. Dat zeyt. 28. Een ander.
30. Dat es. 31. verbrant. 33. ende soe fel. 35. omme. 36. omme. 37. d.
m. so ghemoedt. 38. dinct dat hi heeft den woed. 39. E. dr. en m.
no. 40. N. c. hij niet gh. 41. in — ort. 44. hoede hem. 45. niet
en w. 46. wiven.

- Ende die daer met beswaert si,
 Maeghs hem hoeden, wille hi.
 Hi sal peinsen in sinen moet,
 50 Dat hi hem selven quaet doet,
 Ende dat sine sorghe ende pine al
 Cort ende quaet inde nemen (*) sal,
 Want hi daer omme ziele ende lijf
 Quaellec verteert als en kaytijf,
 55 Ende datsi, des sijt ghewes,
 Die beste die leeft niet en es,
 Noch half soe goet licht alshi waent:
 Houdt hi hem hier in ene maent,
 Hi sal dan van sire quale
 60 Te bat hebben, dat wet wale.
 Mestrout oec die man iet
 Sijns selfs wive, daer hi niet
 Die rechte waerheit af en weet,
 Dat soe sal die man ghereet
 65 Uut sire herten werpen al,
 Ende peinsen dat sijn wijf sal
 Hoeden hoer selven wel
 Ende vele bat dan ieman el:
 Meer ghehoedt, verloren mere.
 70 Aldus sal jalousie sere
 Uter herten sijn verjaeght;
 (1. Fol. CXXXI. r. 1.) Want soe mense meer jaeght,
 Soe si vele te meer berret.

Vs. 52. Corts een q. 54. Qualike. 57. licht *ontbr.* 58. een. 59.
 sijne qualen. 62. wive *ontbr.* 63. aff. 65. sijne. 67. Haer s. be-
 hoeden w. 68. yement. 69. ghehort. 72. draecht.

(*) Het HS. heeft *nemēl.*

Daeromme es si goet gheverret;
 75 Want soe mense meer vliet,
 Soe si meer te cuelne pliet.
 Es een man oec soe caytijf,
 Dat hi mint eens anders wijf
 Ende daeromme jalousie dreeght,
 80 Die es herde sere ontweeght,
 Dat hi hem selven verteert alsoe
 Om dinc die hem niene hoert toe,
 Ende ziele, lijf ende tijt verliest.
 Wet dat dese vele meer riest
 85 Dan die met spere ende met schilde
 Den wint met crachte keren wilde.
 Dus es jalousie quaet
 Van allen dinghen, dat verstaet.
 Hoeder hem elc jeghen, dats mijn raet;
 90 Want si sin ende lijf verslaet.

**Hoemen gramscap ende quade melancolie
 verdriven sal. — [VII.]**

Die gramscap wille verduwen
 Ende felle melancolie scuwen,
 Sal gaen daer hi es alleene
 Ende peinsen met herten reene
 5 Om sinen God, sinen here,
 Ende danken hem herde sere,
 Dat hi ghewerdechde dat hi

Vs. 74. Daer bij es. 76. coelene. 82. niet en h. 83. z. ende lijf v.
 84. vele ontbr. 89. hem af elc, dats.

Titel. (Cap. 9). Vs. 1. w. scuwen. 2. Die f. m. verduwen.

- Na sine ghelike sciep di,
 Ende dat hi om di bereet heeft
- 10 Dat rike darmen euwelike leeft.
 Du sout oec peinsen daer toe
 Om die doet, die di spade ende vroe
 Na volght, soe waer du gaes,
 Waer du sits oft waer du staes,
- 15 Die du van di, des seker sijs,
 Ghewerpen en cans in gheenre wijs.
 Du en hebs gheen let dat di God gaf,
 Du en souti verren bat daer af
 Ende vandi werpen inder noet,
- (1. Fol. CXXXI. r. 2.) 20 Dan du sout alleene die doet.
 Daerne helpt toe gheen curen,
 Si naect ons van uren turen
 Ende en houdt op nemmermeer
 Sine hebbe ons verbeteren eer.
- 25 Peinst om die ghene mede
 Die ghebrec hebben an hoer lede
 Ende oec vele armer sijn dan ghi,
 Dat ghijt vele beter hebt dan si,
 Ende danct des Gode zaen.
- 30 Dan seldi u voeghen gaen
 Bidden goeden daermen spreect
 Van Gode ende oec vertrect
 Bijspele ende exemple goet,
 Ende keren daer toe uwen moet,

Vs. 10. Trijcke daermen eeuwelic in l. 11. Ghij soudt. 12. die di ontbr. 13—16. Deze vier verzen ontbr. 17. Dune h. — dat u G. 18. Ghine soudt u v. 20. soudt. 21. Daer en h. 22. Soe n. dij v. u. te uren. 24. Sone h. u v. 27. oec ontbr. 28. vele ontbr. 33. exemplen.

35 Ende werpen u ghepeins verre
 Vander dinc die u maect erre.
 Hier met verdrijft di, dat ghijt wet,
 Gramscap ende melancolie met
 Ende felle ghepeinse, dat verstaet,
 40 Ende alle begherte die es quaet.

Hoemen luxurie wederstaen sal. — [VIII.]

Alse luxurie u becoert
 Oft iet dat ten zonden toe hoert,
 Soe seldi in ene innechede
 Peinsen om die edelhede
 5 Die u sceppre verleent heeft
 Uwe[r] zielen, daer si bi leeft:
 Dats dat hise maken wilde
 Ende beelden na sijns selfs bilde;
 Ende selt dan dat beelde alleene
 10 Houden van smetten reene,
 In sine ere, gheloevets mi,
 Daer na dat ghemaect si.
 Oft u een herde groet here
 Doen woude alselke ere
 15 Dat hi u cleedre met hem gawe,
 Ghi soudt u hoeden daer ave
 Dat ghise niene smettet dan;
 Alse ghise te hove brachtet an,

(l. Fol.
 CXXXI.
 v. 1.)

Vs. 37. verdrijfdy, d. g. wedt.
 Titel. (Cap. 10). Vs. 2. Off — den. — toe *ontbr.* 3. een. 5. sceppere. 6. Uwer z. d. ghi bi. 7. Dats *ontbr.* — m. weelde. 8. s. s. beelde. 11. gheloeves. 12. dat ghebeelt zij. 13. Ofte. 14. wilde selke. 15. cleeder. — met hem *ontbr.* 17. niet en sm. 18. Als — h. soudt brengen an.

- Dat si dan scoene waren ende clare,
 20 Wet dat den here dat lief ware
 Ende dat ghire oec bi waert gheert.
 Aldus selen wi, alsmen ons leert,
 Reine houden sonderlinghe
 Der zielen edele cleedinghe,
 25 Die ons na sijns selfs ghedane
 God heeft ghegheven anc,
 Soe dat wi eerlijc ende met love
 Ghecleedt comen tsinen hove,
 Ende den heileghen Lamme volghen na,
 30 Daermen singht Alleluya.
 Oec seldi ghedinken des
 Dat svleeschs ghenoechte cort es,
 Ende datmen daeromme besuurt
 Groet torment dat euwelijc duert.
 35 Aldus soe mach, wildijt verstaen,
 U quaede begherte te nieute gaen.
 Ende soe ghi die coringhen quaet
 Meer wedervecht ende wederstaet,
 Soe ghise van daghe te daghe bat
 40 Wederstaen selt oec na dat.
 Also dat vier es soe groet
 Datter af comt vreesse oft noet,
 Soe salment blusschen althant:
 Aldus sal der luxurien brant
 45 Ghebluscht werden, groet ende cleene,

Vs. 19. clær. 20. Weedt dat hem harde l. waer. 21. dat *ontbr.* — oec *ontbr.* — gheërdt. 22. Dus sellen. 24. e. ghedinghe. 26. God selve h. 27. ende *ontbr.* 32. tvleesch in genouchten. 35. Dus m. 37. coringhe. 40. oec *ontbr.* 42. Datter scade af comen moet. 43. al *ontbr.* 44. Dus saelt der. 45. Gheblust.

Met ghepeinse starc ende reene,
 Alsic vore hebbe gheseit:
 Die hier op dinct, doet wijsheit;
 Want oncuiseheit van lichamen
 50 Doet der zielen vele blamen.

(1. Fol. CXXXI.
 v. 2.) Nochtan maectmen ons ghewes,
 Datsi verre die minste es
 Van allen den hoeftsonden
 Die de ziele ter doet wonden;
 55 Want oncuiseheit niemene en doet quaet
 Dan hem diere met omme gaet;
 Maer moerden, stelen oft verraden
 Bringt ander liede in groeten scaden.
 Daeromme es beter een oncuisch man
 60 Die hem van andren zonden hoeden can,
 Dan hi es die cuischlijc leeft
 Ende hem tandren sonden gheeft.
 Hijs wel ghetelt metten vroeden,
 Die hem van allen wel can hoeden!

Hoer man ende wijf hen houden selen. — [IX.]

Man ende wijf in allen zinnen
 Selen elc den andren minnen
 Met herten puur ende reene.
 Hoer dinc dat sal sijn ghemeene,

Vs. 46. Met luxurien goet ende. 47. Als ic hier op h. 50. ter. 52. verre *ontbr.* 53. alle. 54. Die die z. 55. niemen. 57. st. ende v. 58. lieden in groter. 60. anderen — hoet dan. 61. cuysschelic. 62. tanderen. 63. Maer hij es gh.

Titel. (Cap. 11) hem. Vs. 2. elc malcanderen. 3. puere. 4. Haer beeder dinc sal.

- 5 Ende si selen oec, lude ende stille,
 Beide sijn van énen wille,
 Ghelijc dat si sijn één lijf.
 God gaf Adame een wijf
 In dat erdsche paradijs,
 10 In dier mainieren, in dier wijs,
 Datsi twee één vleesch sijn souden,
 Ende daeromme den huweleec houden
 Datsi kinder souden te gader
 Winnen, die den hemelschen vader
 15 Die[nen] souden ewelijc.
 Hieromme was thuwelijc
 Puerlec ghemaect alleene,
 Ende om ander dinc engheene.
 Die te huweleke trect om dat
 20 Hi sine oncuischeit sal te bat
 Doen sonder scande na sijn ghevo[e]ch,
 (1. Fol. CXXXII.
 1. 1.) Wet datti Gode niene doet gnoech.
 Docsuin moet wesen al
 Datmen kindre winnen sal
 25 Die te Gods eren dien,
 Als ghi mi horet lien.
 Die man, als ghi horen moeght,
 Es met rechte swijfs voeght,
 Daer hi goet es ende bescheiden,
 30 Ende sal bestimmen ende beleiden
 Sijn goet ter bester baten,
 Ende en sal om dwijf niet laten;

Vs. 5. oec *ontbr.* 10. diere — diere. 11. sij beide een. 12. dat h. h.
 15. Dienen. 18. en *ontbr.* 19. ten. 21. na *ontbr.* 22. dat hij G.
 niet en d. genouch. 23. Dockyzoen. 24. kinder. 26. Also — hoirdet.
 27. moget. 28. rechte *ontbr.* — tswijfs voghet. 32. saelt om twijf.

Want hi es meester, wet wale,
Van wive, van goede te male.

35 Die man sal in allen sinnen
Sijn goede wijf eren ende minnen,
Niet alleene om hoer scoenheit,
Maer om hare doeght ende wijsheit
Ende om hare scoene zeden,

40 Die beter zijn tallen steden
Dan scoenheit van live si.
Die man sal oec daer bi
Sijn wijf na sine macht versien
Van cleedren ende van alle dien

45 Dat behoert te horen state,
Ende daer in oec houden mate.
Hebt liever dat ghi haer gheeft

Tamelijc daer si bi leeft
Dan dadt hare een ander gave,

50 Daer ghi beide scande hadt ave,
Oft dan sijt u heimelijc name,
Daer u meerre scade af quame;
Want wijf, te nauwe ghespaent
Oft oec ghehouden te verwaent,

55 En es orboer noch oec goet,
Si en ware van naturen vroet.
Ende alsoe die man ghevoelt des

(I. Fol. CXXXII.
1. 2.) Dat zijn wijf goet ende vroet es,
Late hore alles ghebruken dan,

Vs. 34. g. alte. 36. goede *ontbr.* 37. hare. 38. haer duecht, om
haer w. 43. zijn m. 44. clederen — al. 46. d. moet mede h. 48.
Tamelike d. ghij bij. 49. Ende zo, dan hare eenen anderen g. 51. Of
dat s. u heimelike. 52. meere. 54. Ofte gh. 55. oirboerlijc. — oec
ontbr. 56. Sine w. 57. als een m. 59. al.

- 60 Ende danke Gode dat hise ghewan.
 Valt oec alsoe datsi doet
 Enech dinc die niene es goet,
 Dat blameert hare soetelike
 Tusschen u tween al heimelike,
 65 Ende toent hare redene waerbi
 Dattet quaet ghedaen si,
 Vriendelec ende met minnen.
 Heeft si eneghe doeght van binnen,
 Si saels haer hoeden voert mere
 70 Ende wachten u raste ende haer ere.
 Ende alsoe ghijt hare ene werf,
 Anderwerf, derdewerf, vierdewerf
 Gheseit hebt, som stuur, som soete,
 Ens dan en es gheene boete,
 75 Soe sijt des seker ende ghewes
 Datsi van arde quaet es,
 Ende dat schelden niene besciet.
 Maer emmer soe en slase niet:
 Soe meer gheslaghen, soe meer verloren.
 80 Ic segghe u dat wel te voren:
 Soemen quade wijf meer slaet,
 Soe haer quade wille meer angaet;
 Maer verret u van hare, dats mijn raet,
 Want bi hare te sine dats quaet.
 85 Ens quader dinc no meer gheblaemt

Vs. 60. danxs. 61. Vallet. 62. Eenighe — niet en sij g. 63. h. harde zoetelike. 64. al *ontbr.* 65. toecht haer. 66. Dat het. 67. Vriendelike. 68. doghet. — van *ontbr.* 69. Soe sal. 70. ruste. 71. als — haer een. 73. Hebt gheseit, som. 74. Eens dan niet en es b. 75. des *ontbr.* 77. dat tscelden niet en b. 78. sone slaetse. 80. zeg u w. d. te. 81. Soe men een quaet. 82. quaden 84. sine es q. 85. Hens.

Dan en quaet wijf die hoer nien scaemt,
 Ende daer af en machmen hebben niet
 Dan al scande, scade ende verdriet.

Daeromme eest wijsheit dattie man
 90 Hem verret van hare, op dat hi can.

Dwijf sal haer houden in dien,
 Datsi horen man sal ontsien
 Ende sire rasten altoes wachten

(l. Fol. CXXXII.
 v. 1.) Ende sire eren nauwe achten,

95 Ende sal sijn ghetrouwe hoede
 Van sinen live ende sinen goede.

Si en mach, alsic verstoet,
 Wech gheven en gheen goet,
 Hief no daer, lude no stille,

100 En si bi hoers mans wille;
 Want hi es voeght altemale
 Hoers lijfs, hoers goeds alsoe wale.

Wilt u wijf emmer sijn quaet
 Ende niet doen uwen raet

105 Ende in hoer quaetheit voert gaen,
 Daeromme en seldi u niet verslaen.

Om haer quaede ghenoechte soe
 En maect u niet alte onvroe;
 Want si en laetet, min no mere,

110 Om u raste noch om u ere.

Daer bi set u te rasten dan,
 Soe doedi als en wijs man.

Vs. 86. een — niet en. 88. alle. — scade *ontbr.* 89. dat die. 90. Hem van haer verret, op. 92. Datse. 93. rusten. 94. eere n. hachten. 96. l. van s. 97. Sone m. 98. en *ontbr.* 101. voghet. 102. g. weet w. 105 en 106. Deze beide *verzen ontbr.* 108. n. tonvroe. 110. ruste. 111. rusten. 112. een.

- Ende en segt openbare
 Selve gheen quaet van hare ,
 115 Maer dect hoer quaetheit , waer ghi moeght ,
 Daer an soe doedi uwes selfs doeght.
 En wrect oec in gheenre wijs
 U selven over uwes wijs amijs ;
 Want die ghene es sere verdoert (*),
 120 Die sijn lijf oft goet verboert
 Om die feeste die sijn wijf drijft.
 Een wijs man ons oec scrijft ,
 Dat des wijs scout meer es
 Dan des mans , des sijt ghewes.
 125 Woude dwijf , si bleve wel reene ,
 Want men vercrachter cume ene
 Van honderden die des pleghen ,
 Al segghensire selcstont jeghen.
 Dat goede wijf , dat ghijt verstaet ,
 130 Es des mans troest ende toeverlaet ,
 Sijn tresoer , sine sierhede ,
 Sijn ere , sijn raste ende sijn vrede ,
 (I. Fol. CXXXII. v. 2.) Sine lieve ghesellinne mede:
 Waer hi es in elke stede ,
 135 Si es vore hem met trouwen dan.
 Aldus es oec die goede man

Vs. 113. Ende zegt niet o. 114. S. eenich q. 115. q. als gi. 116. soe *ontbr.* — uus. 118. ws. 119. sere *ontbr.* 120. l. om g. 122. ons beschrijft. 123. Dat swijfs sc. meere. 124. mants. 125. Wilde. — wel *ontbr.* 129. ghijt *ontbr.* 131. tr. sijn rijchede. 132. Sine e., sine ruste , sine vr. 135. voer. 136. Dus.

(*) In het HS. is dit vers bij vergissing tweemalen geschreven , eens als laatste regel eener bladzijde en andermaal als eerste op de keerzijde.

Sinen wive, als ghi hier hoert:
Hier met laetic dese woert.

**Hoemen kindre houden sal, ende wies jon-
ghe liede pleghen selen. — [X.]**

Also dat kint gheboren es,
Soe salment dan, des sijt ghewes,
Teederlec houden ende voeden
Ende herde nauwe hoeden,
5 Ende groete sorghe daertoe draghen
Beide bi nachte ende bi daghen;
Want en verstaet noch en kint,
Maer leeght als een worm ende wint.
Diermen wel pleeght inder joncheit,
10 Sijns te vromer inder outheit.
Salmen hem ene voestre gheven
(Want het bi melke moet leven),
Dat sal sijn een vrome wijf,
Die ghesont ende soete hebbe dlijf
15 Ende oec soete den adem met,
Dat melc dicke ende vet;
Want melc dunne ende waterachtech
Maect dat kint al ommachtech,
Al waert oec van ere coe:
20 Daeromme moet mer zien toe.

Vs. 137. hier *ontbr.*

Titel. (*Cap.* 12) Hm. jonghe kinder — wes. Vs. 1. Als. 2. dan
des *ontbr.* — sijts. 4. E. hare n. oic h. 6. Beide *ontbr.* — e. oick
bij daghe. 7. v. noen k. 8. windt. 10. Sijn. 11. een mamme gh.
12. het *ontbr.* 14. tlijf. 16. Die m. zoete e. vedt. 17. dmelc. 18.
Maec. 19. waer — ceure.

- Dus es melc des kints onthout
 Tote dat vier jaer es out
 Endet hem ter spisen mach keren.
 Dan soe salmen hem leren
 25 Hoefscheide metter roeden
 Ende van mesgane verhoeden.
 Ten sevenden jaren, zonder letten,
 Salmen tkint ter scolen zetten,
 (1. Fol. cxxxiii. r. 1.) Al en soudter niet an bliven,
 30 Om lesen leren ende scriven;
 Want en es knecht noch here,
 Hine hebber af bate ende ere
 Ende oec dicke groet gherief,
 Can hi lesen enen brief.
 35 Die tkint heeft inder hoeden,
 Saelt houden onder der roeden,
 Dwinghen met bescheedenheden
 Ende leren alle goede zeden.
 Die wise Salomon seeght dit waert:
 40 Hi haet sijn kint die de roede spaert.
 Men saelt leren hoefschelike
 Grueten beide arme ende rike.
 An hoefschelijc grueten ende te maten
 Soe leeght een deel groeter baten,
 45 Want et maect den man liefghetal
 Ende en cost hem nochtan groet no smal.

Vs. 21. m. tsints. 23. Ende het h. 24. soe *ontbr.* 26. m. voert
 hoeden. 27. Tote seven. 28. Dan salment tk. 29. s. al niet bl. 30.
 Daert leert lesen ende. 31. ten es. 32. heefter. 35. Diet tk. 36. die.
 37. Dwinghent m. besceydenhede. 38. E. hem l. — alle *ontbr.* 39.
 zeit. 41. hoveschelike. 42. arm. 43. Ende hoveschelijc. — grueten
ontbr. 44. Soe *ontbr.* 45. Want *ontbr.* — Het. 46. nochtan *ontbr.*

Men sal oec kindre der heren,
 Die ter werelt willen keren,
 Vroech doen leeren riden,
 50 Op ende af gaen telker siden;
 Want an riden leeght hen vele:
 Tornoye, tafelronde, spele,
 In orloghen jaghen ende vlien,
 Moet men meest met ridene plien.
 55 Daer bi hebbens te meneghen tiden
 Vordeel die wel connen riden.

Men sal hen oec mede leren
 Wandelen ende wapene hanteren
 Ende varen talselken spelen
 60 Daer goede liede versamen selen,
 Datsi horen moghen ende sien
 Wies die goede liede daer plien.

En sidi oec daer af comen niet,
 Soe siet dat ghi u kint tiet
 (1. Fol. CXXXIII. r. 2.) 65 Ter scolen om clergie leren;
 Want daer af comt vele eren
 Ende vordeels te meneghen male
 Hen die hen besetten wale.

Oft leert hen coemanscap hanteren
 70 Ende daeromme varen ende keren,
 Daer hi hem met staende houde
 Oft hem anders ghebreken soude.
 En hebdi oec des gheene macht,

Vs. 47. kinderen. 51. hem. 52. Tornoy, tafelronden. 54. Daermen
 meest moet ridens. 55. hebben zij te. 57. hem. 58. wapenen. 59. v.
 ten selken spele. 60. versamenen vele. 62. Dies — lieden. 63. oec
ontbr. 68. Hem d. hem bestieren w. 69. Oec l. hem. 72. Ofte. 73.
 Ende h. — oec *ontbr.*

- Soe doet hen leren een ambacht ,
 75 Daer si hen met gheneren
 Ende winnen datsi verteren ,
 Soe datsi om noet van breken
 Hare hant niene dorven steken
 Daer si sonde begaen oft scande ;
 80 Want si van lande te lande
 Hoer conste moghen draghen ,
 Sonder pert ende zonder waghen ;
 Want conste en weeght niet.
 Ende die de dinc te rechte besiet ,
 85 Soe eest groete zalecheide
 Broet winnen met arbeide :
 Ic en vant noyt bescreven ,
 Dat enech salech leven
 In broet bidden ligghen mach.
 90 David doet ons ghewach
 Inden soutre daer hi seit :
 Uwer hande arbeit
 Seldi eten , ende van desen
 Seldi goet ende salech wesen.
 95 Jonghe liede selen leren ,
 Die comen willen ter eren ,
 Ende daertoe setten horen moet ;
 Want en was noyt man soe vroet
 Hine wart van learne gheert ;
 100 Want en es nieman volleert.

Vs. 74. hem. 75. hem mede. 78. Haer hande niet d. 79. off. 81.
 Hare consten. 82. paerden. 83. konst. 87. In v. 89. In br. b. lach.
 91. soutere. 92. handen. 98. was nieman so goet. 99. Hij en weert.
 100. ten es niement.

- (1. Fol. cxxxiii. v. 1.) Ende wie in hem selven meect
 Dat hem wijsheiden vele ghebrect,
 Hi es van naturen wijs;
 Ende die hem selven ghevet prijs
 105 Van wijsheiden in sinen sin,
 Hine heeft der wijsheit meer no min.
 Ende soe wie sal hebben doeght,
 Moeter beghinnen inder joeght;
 Want wijsheit, dat si u cont,
 110 En heeft inde noch oec gront,
 Ende die en heeft nieman volmaectelike
 Dan God allene van hemelrike.
 Hi es fonteine der wijsheit,
 Daer alle wijsheit ute gheit.
 115 Viere poente sijn die al
 Elc goet kint an hem hebben sal:
 Dat ierste poent van desen
 Dats dat kindre selen wesen
 Onderdaen altenengader
 120 Beide moeder ende vader,
 Thoren ghebode sijn ghereet
 Ende niet doen dat hen si leet,
 Maer altoes hen eren ende ontsien:
 Des selen goede kindre plien.
 125 Menech mensche, des sijt vroet,
 Heeft vernoy ende ranspoet,
 Ende selc ere ende groet gheval,

Vs. 104. Ende *ontbr.* 105. in haren sin. 106. Sine hebben der. 108. Moet b. 109. dat *ontbr.* 110. oec *ontbr.* 111. niemant. 115. poynten. 116. an hem *ontbr.* 118. Dat es, die kinder. 121. Te haren. 122. hem es l. 123. hem. 124. Dies — kinder. 125. m. sijts. 126. v. oic e. ranspoet.

- Des vore verdient es al
 Ane vader oft ane moeder mede ;
- 130 Want et es ons heren zede ,
 Dat hijt beide openbaerlike
 Gherne loent op dit ertrike ;
 Want et es een dmeeste ghebod
 Dat ons ghebiedt onse here God.
- 135 Dander poent dat es dat
 Die kindere in elke stat
 Ghedienstech sijn ende clene
 Armen ende riken ghemene ,
 Ende neder hebben dat ghelaet ;
- 140 Want vroeck verheffen dat es quaet.
 Sijn si clene metten groeten
 Ende met dien die hen ghenooten ,
 Soe hebbensi des ere ende lof ,
 Waer si comen in elc hof ;
- 145 Sijn [si] clene onder die mate ,
 Daer af comt hen groete bate ,
 Want si werden liefghetal
 Metten lieden overal ,
 Ende mede anesiet onse here ,
- 150 Dien hi verleent goet ende ere
 Ende werdecheit ende voerspoot ,
 Ende al om sinen oetmoet.

Vs. 128. Dies voren. 129. oft *ontbr.* 130. het. 132. Gh. wreect op. 133. het es een dat meeste. 134. ons. 135—149. *Deze vijftien verzen ontbr.* De afschrijver heeft zich waarschijnlijk verzien door de gelijkheid der woorden onse here in vs. 134 en 149 ; en daarop zijne vergissing bemerkende , heeft hij die zoo veel mogelijk trachten te herstellen , door 150—152 , met weglating van 151 , aldus te verminken : Die hem verleent ere ende goet , Ende al doir sinen oetmoet.

(I. Fol.
CXXXIII. v. 2.)

- Daer es den meneghen af ghesciet
 Grote scade ende lanc verdriet,
 155 Die hem te vroeck als here sciep
 Ende sinen meester te vroeck ontliiep;
 Want eer hi wiste oft conste verstaen
 Wat hi laten soude oft anegaen,
 Was hi soe sere met allen
 160 In scade ende in scande ghevallen,
 Dat hire ewelec in moeste bliven
 Ende ghetelt [sijn] mettien caytiven.
 Quaede haeste es onspoet;
 Want lijf, ere ende goet
 165 Heeftmer dicke bi verloren:
 Nu moeghdi tderde poent horen.
 Dat derde poent dat kindre
 Hebben selen, meerre ende mindre,
 Dats stille sijn ende ghedwade,
 170 Lopen te niemans rade,
 Niet vele sprekens onderwinden,
 Daer si niene legghen niene vinden,
 Want vroeck leren vele spreken
 Ende vroeck leren besiden steken
 175 Sijn twee dinghe, dat verstaet,
 Die tonleerne sijn herde quaet.
 Wie hen daertoe keren
 Datsi ghenieten leeren,
 En staens nemmermeer af:

Vs. 155. also. 156. te saen o. 157. of. 158. of. 160. ende *ontbr.*
 161. Daer hij e. 162. Ende sijn gh. metten. 165. Heeftmen d. dair bij.
 166. terde. 167. kindere. 168. mindere. 169. Dat es. 172. niet en
 l. niet en v. 175. dingen. 176. tontleerne. 177. hem. 179. Ende.

180 Datmen hen ghistren gaf,
 Dunct hen heden wesen niet:
 Si peinsen thant om ander gheniet
 Ende hebben des iersts vergheten.
 Hoer dorst es onghemeten

185 Om hebben ende om ghenieten.
 Ghelijc si meer in ghieten
 Die swaters al vol wesen,
 Alsoe eest recht van desen:

(1. Fol. CXXXIV. r. 1.) Soe si meer te hope tassen,

190 Soe hoer begherten meer wassen.
 Hoer herte heeft een hol,
 Dat nemmermeer en werdt vol.
 Hoer dunct altoes dat hoer ghebrect,
 Tote datse die doet versteect:

195 Dan es vol die herte ghier.
 Dat goet moet dan bliven hier,
 Dziale vaert daer si verdient heeft,
 Den lichame men den wormen gheeft,
 Tgoet dat blijft den maghen,

200 Die int herte luttel claghen
 Den ghenen daert hen af bleef,
 Daer hi dicke zorghe om dreef;
 Want die blijscap vanden goede
 Drijft hen den rouwe uten moede.

205 Hier omme es hi wel caytijf,
 Die sijn ziele ende sijn lijf

Vs. 180. Want wat men hem ghisteren. 181. hem. 182. te hant om
 haer gh. 183. ierst. 184. Hare. 185. ende *ontbr.* 187. Dies sw.
 188. eest met d. 190. h. zorgen m. 192. wert. 193. Hem — hem.
 195. dat h. 196. Dan m. tgoet al bl. 197. Die ziele — d. hij v. 201.
 hem. 202. d. omme sorghe dr. 204. hem. 206. sine z.

In avonturen set om goet
 Dat sinen maghen bliven moet.

Die goede kindre selen

210 Hoerre vordre ziele bevelen
 Gode met goeder innecheden,
 Met aelmoesenen ende met beden.
 Ende die oec dat versumen,
 Wet dats hen becumen

215 Die zielen, daer si staen
 In dat vaghevier ghevaen.
 Si roepen jammerlijc ende carmen:
 » Des moete Gode ontfarmen,
 Dat ic u ic dat goet liet,

220 Daer ic om ben in dit verdriet,
 Dat ghi [mi] mettien selven goede
 Niene helpt uut deser gloede! ”

Dat vierde poent es dat
 Jonghe liede telker stat

(1. Fol. CXXXIV. r. 2.) 225 Gherne sijn biden goeden
 Ende biden gheleerden vroeden,
 Daersi an sien ende leeren
 Alle poente van eren,
 Van doeghden ende wijsheiden,

230 Ende hen oec alsoe beleiden.
 Een wijs man seeght dit woert,
 Dat wijsheit niet toe en hoert
 Van rechte den jonghen man;

Vs. 207. zedt. 209. kindere. 210. Hoerre vriende zielen. 211. gro-
 ter. 213. versinnen. 214. Weedt d. hem bekinnen. 217. jammerlike.
 219. yet. 220. omme sta in. 221. ghij mi metten. 222. Niet en h.
 227. e. an l. 228. poynten. 229. duechden e. van w. 230. hem. 232.
 n. en t. h. 233. den wijsen m.

- Want de wijsheit en can,
 235 Tsire herten niet comen inne,
 Om die vlijfsheit vanden zinne,
 Ende dat hi van desen ende vandien
 Niene heeft gheproeft no ghesien;
 Want van siene arch ende goet
 240 Machmen te bat werden vroet.
 En was man nie op ertrike
 Van naturliken zinne soe rike,
 Soudi hem wel ter wijsheit keren,
 Hi en moeste an andren leren
 245 Wijsheit, doecht oft eersam leven;
 Want dat hem niene es ghegheven
 Van natureken zinnen,
 Leert hi an enen andren kinnen.
 Oec eest gheseit te menegher tijt,
 250 Dat hem die ghene zaechte castijt,
 Die an andren leert ende verstaet
 Wat hem goet si ofte quaet.
 David seeght daer int Latijn:
 Metten goeden soutu goet sijn
 255 Ende metten verkeerden verkeert.
 Catoen eest die oec leert
 Sinen zone, dat hi emmer sal
 Metten goeden wandelen over al.
 Dus selen jonghe liede leven
 260 Die an die doecht willen cleven,

Vs. 234. die. 235. niet *ontbr.* 236. die crancheit vd. 238. Niet h.
 241. was noyt niemen op eertderike. 242. zinnen. 244. en mochte ane
 anderen. 245. oft *ontbr.* 246. Wat d. h. es niet g. 248. ane andere.
 251. an *ontbr.* — anderen. 253. seit in tLatijn. 254. soutstu. 256.
 Catho eest oic diet l. 257. emmer *ontbr.*

(l. Fol.
CXXXIV. v. 1.)

- Ende alsi soe verre sijn comen
 Datsi goet ende arch begomen,
 Soe selensi al hoer dinghen
 Met gherechtecheiden minghen,
 265 Ende peinsen om dit corte leven
 Dat ons hier es ghegheven,
 Ende dat onse here God al
 Goet ende quaet loenen sal,
 Ende dat nieman wel en heeft gheleeft
 270 Dan die ghene die hemelrike heeft.
 Die goede kindre willen wesen,
 Ic raden datsi over lesen
 Dit capiteel ende daer na werken:
 God salse dan ghesterken
 275 In eren ende in voerspoede
 Ende in dyen van allen goede.

Wat rechterscape ende herien toe hoert. — [XI.]

- Wilten soe vraeghde een coninc
 Enen wisen clerc dese dinc,
 Welc starker ende meerre weere,
 Soe tgherechte, soe die here?
 5 Die meester seide openbare,
 Dat tgherechte meerre ware;
 Want die coninc na al recht
 Ware des gherechten knecht

Vs. 261. als zij. 264. gherechter meeninghen. 269. Ende niemen wel dan h. 270. die ghene *ontbr.* 271. kinder wel w. w. 272. rade hem. 274. God hij s.

Titel. (Cap. 13) ende den heeren toebehoort. Vs. 1. soe *ontbr.* 3. meerder. 6. meerder. 7. W. een c. — alle. 8. gherechte.

- Ende moeste staen tsinen ghebode ;
 10 Want tgherechte quame van Gode ,
 Om datmen na recht soude leven
 Ende elken mensche tsine gheven ;
 Ende dat en mochte oec die coninc niet
 Met redenen breken , wats ghesbiet ,
 15 Maer tgherechte ware soe stijf ,
 Et soude den coninc nemen dlijf :
 Des mochte hi verdienen wel .
 Tgherechte en es gheen spel ;
 (l. Fol. cxxxiv. v. 2.) Want hem behoert starc te sine
 20 Ende elken te ghevené tsine ,
 Te nemene lijf , goet ende let ,
 Alsoe gheordineert heeft die wet .
 Aldus eest tgherechte dan
 Boven coninc ende alle man .
 25 Om sgherechten wille es die here ,
 Maer tgherechte en es , min no mere ,
 Om des heren wille ghemaect :
 Soe wel hem diet wel gheraect !
 Heerscapien sijn van Gode
 30 Ende comen ute Gods ghebode ,
 Om te houdene gherechtechede
 Ende tfolc te bestierne mede ;
 Want en dadent die gherechten ,
 Tfolc soude altoes vechten ,
 35 Moerden , stelen ende roven ;
 Nieman soude andren gheloven ;

Vs. 11. rechte. 13. oec *ontbr.* 15. waer. 16. Het — tlijf. 17. Dies.
 19. het b. 20. gheven. 21. nemen. 22. Alsoet. 23. es. 24. B. den
 c. 25. Om tgherechte. 26. en es *ontbr.* 27. Es om. 30. uut. 32.
 tvolck. 33. daden. 34. Tvolc. 36. Niemen ne s. anderen.

- Die best mochte, wildijt weten,
 Soude andren scoren ende eten,
 Ghelijc den voglen ende den dieren
 40 Ende den vischen inder rivieren.
 Daeromme salmen starkelike
 Beide over mate ende over rike
 Rechten ende oec ghelike,
 Wel ende bescheedenlike.
- 45 Alsoe die rechtre, wildijt weten,
 Tien ghedinghe es gheseten,
 Soe sal hi alsoe wel horen dan
 Den armen alsoe den riken man,
 Ende oec hem stat ende stonde maken
- 50 Soe dat hi toghen mach sine zaken
 Ende oec verandwerden mede:
 Dit sal van rechte sijn sijn sede.
 Daer en sal sijn gheen vordeel;
 Want God in sijn ordeel
- (l. Fol. CXXXV. r. 1.) 55 Sal te rechte ende te gheliken
 Elken sijn ordeel doen striken,
 Welken ordeele, zonder waen,
 Nieman en sal moghen ontgaen,
 Daer die gherechte rechtre sal
- 60 Tgoede ende tquade ordeelen al.
 Inden soutre spreect her Davijt:
 Salech sijn si talre tijt,
 Die gherechteheit doen voert gaen

Vs. 38. S. den anderen. 39. *Het eerste* den *ontbr.* — voghelen. 40. in die r. 42. over arm ende. — *Het tweede* over *ontbr.* 45. rechterre. 46. Te dien. 47. Soe *ontbr.* 48. als. 49. oec *ontbr.* 50. zijn. 52. Dat. 55. te gherechte. 57. oerdeel. 58. Niement. 59 en 60. *Deze beide verzen ontbr.* 61. soutere. — her *ontbr.* 62. zij die talre. 63. Die *ontbr.*

Ende daer in altoes volstaen.

- 65 Tullius sprect oec dit woert :
 Tes rechters ambachte behoert ,
 Dat hi dat recht altoes voert steke
 Ende onrecht velle ende breke.
 Doet hi anders , dat verstaet ,
 70 Soe es hi valsch ende quaet.
 Die de quade doemen dan ,
 En mesdoenre twint an ,
 Noch diese tormenten mede ;
 Want et wijst gherechtchede.
 75 Maer waert dat sijs en daden niet
 Om onste oft oec om gheniet ,
 Si mesdaden herde sere
 Vore Gode , onsen here ;
 Want tgherechte, dit wilt leren ,
 80 Zaecht die gramscap ons heren ,
 Ende wrect die overdaet, om dat
 Ander liede des doen te bat.
 Die de quade tormenten dan ,
 En mesdoenre twint an ;
 85 Want si vervullen daer mede
 Tghebod der gherechtchede.
 Die ghene die in dat gherechte
 Iemanne verdoeme[n] tonrechte ,
 Sijn met Gods vinghere ghewijst
 90 Ende verdeelt ende verwijst
 Van Gods monde , sijds ghewes.

Vs. 66. rechtes. 67. Dat *ontbr.* — rechte. 70. valschs. 74. het. 76. jonste ende om. 78. Voir. 79. gherechte, vant l. 80. Sachtet. 84. Ende m. 88. Yemene verdoen. 89. vingheren. 90. Verdoemt ende. 91. sijts.

Ende hi die verwijst daer es

(1. Fol. CXXXV. r. a.) Jeghen recht, zonder sine scout,
Saels loen hebben menechfout

95 In dat eweghe hemelrike,
Op dat hijt nam verduldechlike.

**Dan seven poenten die heren hebben
selen. — [XII.]**

Here te sine en es gheen spel;
Want hen meer dan iemanne el
Altoes behoert te sine
Beide in sorghe ende in pine,
5 Hoe si dlant moghen regeren
Sfolcs orbore ende te Gods eren;
Want hoer lijf ende hoer ziele sijn pant,
Waer si hen bekeren vore hare lant.

Seven poente hebbic ghelesen
10 Die in elken here selen wesen,
Waer [hi] coninc, hertoghe oft grave.
Dit es dierste poent der ave:

Die heileghe kerke sal hi minnen
Ende hoer recht hare altoes kinnen
15 Ende hoer onrecht wederstaen;
Dander poent es, sonder waen,
Gherecht sijn in werken ende spreken
Ende gherecht ordeel niet breken;

Vs. 93. Jeghent rechte — sijn. 96. neemt.

Titel. (Cap. 14) die de h. h. zelen te haren rade. Vs. 2. hem — iement. 4. sorghen e. oic in. 5. tlant. 6. Tslans. — te ontbr. 7. W. h. z. e. l. s. p. 8. hem b. voir hair. 9. poynten heb ic. 11. W. hij c. h. of. 12. poent ontbr. 14. hare ontbr. 17. w. in spr. 18. tgherecht.

Terde, vorsienech ende vroet;
 20 Tfierde, hoefsch ende wel ghemoet;
 Tfijfte, vrome ende coene van live;
 Dat seste, melde ende rive;
 Tsevende, hert ende fel den quaden,
 Elken na sine mesdaden.

25 Nu willic u elc ontbinden,
 Wat baten ghierre in selt vinden.
 Eest datsi Gode minnen
 Ende hem vore almachtech kinnen,
 Soe hebbensi binnen sijn ontsien,

30 Ende hoeden hen te bat vandien
 (l. Fol. cxxxv. v. 1.) Dat es jeghen Gods wille,
 Beide openbare ende stille,
 Ende quiten daertoe sine scout;
 Ende God die es hen hout

35 Ende verleent hen goet ende ere,
 Alsoe betaemt enen here.

Dander es gherechtecheide
 In woerden ende in werken beide
 Ende elken recht ordeel gheven,
 40 Vrienden, nichten ende neven:
 Soe houdensi tghebod ons heren
 Ende sijn vol groeter eren
 Ende volvullen gherechtechede,
 Daer in leeght al salechede.

45 Oec hebbensi groten lof vandien;

Vs. 20. Tvierde, hovesch. 21. Tvijfste. 22. Tseste oick milde. 25. wil
 ic u oic o. 26. bate. 29. h. sij van b. — sijn *ontbr.* 30. hem. 32.
 openbaer. 34. die *ontbr.* — hem lieden h. 35. hem. 36. Alsoet b.
 onsen h. 38. ende *ontbr.* 39. recht *ontbr.* 43. vervullen. 44. inne
 l. alle.

Die quade selense ontsien ,
 Ende si quiten mede hoer scout ;
 Want dat landshere ierst ghewout
 Ende macht op ertrike ghewan ,
 50 Dat was om dat elc man
 Den andren tsine soude gheven
 (Dus was landshere ierst verheven) ,
 Ende cracht ende valscheit achter steken ,
 Ende alle quade dinghe breken ,
 55 Ende houden die mate knechte
 Jeghen die mechteghe te rechte.

Terde es vroescap ende bescheiden sin :
 Hen en bedarf oec twint te min ;
 Want die een landscap berechten sal ,
 60 Bedarf wel wijsheit zonder ghetal
 Ende oec wise liede daertoe ,
 Die hem gheraden , spade ende vroe ;
 Want die zaken sijn menegherande ,
 Die ghevallen achter lande.
 65 Daertoe hoert vele wijsheiden ,
 Salmense alle wel bescheiden.

(1. Fol. CXXXV. v. 2.) Een wijs man seeght: Wee den lande
 Dat staet in eens kints hande!

Een ander wise doet ons oec weten :
 70 Wee den lande wies prinche vroe ch eten!
 Dats te verstane , dat die heren
 Hen daer toe selen keren ,
 Dat si nuchter ende sober sijn

Vs. 47. si *ontbr.* — hare. 51. anderen s. ts. g. 54. dingen. 57. es
ontbr. — ende een b. 58. Hem en darf oic een tw. m. 59. een *ontbr.*
 60. Hem behoirt wijsheit. 65. behoort. 66. al. 68. steect in tkints.
 69. ons *ontbr.* 70. princen. 71. Dat es. 72. Hem.

- Ende altoes sparen den wijn ,
 75 Dat hi hoer sinne niet en leide
 Ute rechter bescheidenheide ;
 Want danxtelecste dinc dat es ,
 Dats een landshere , sijds ghewes ,
 Die haestech es ende onbescheiden man
 80 Ende uut hem selven wilt werken dan.
 Daeromme selensi leiden
 Met groeter bescheidenheiden
 Al hoer dinghen ende met rade ,
 Ende daer in bliven vroeck ende spade.
 85 Dat vierde es hoefsch ende goedertieren :
 Dat hoert wel thoren mainieren ;
 Want enen here voeght wale
 Ghestade ende hoefsche tale ,
 Goedertieren onder die liede ,
 90 Niet fel op sine maisniede ,
 Oetmoedech ende sachte :
 Soe sal hi met crachte
 Ghemint sijn ende liefghetal
 Onder sine liede over al.
 95 Nochtan soe en costet twint
 Hem die alsoe es ghesint.
 Soe hogher es die here ,
 Soe bat betaemt sire ere
 Beide oetmoet ende mate
 100 In woerde ende in ghelate ;
 Want uut oetmoede spruten can

Vs. 75. hare. 76. Ute ter eechter. 77. danxstelijeste d. die es. 78.
 Dat es — zijts. 79. ombesceden. 80. wil. 82. goeder. 85. hoesch e.
 goedertiere. 86. behoirt w. te harer maniere. 87. voughet. 88. hoesh-
 sche. 90. f. onder s. 95. soe *ontbr.* 98. Soet. 100. woirden.

Al dat volmaken can den man.

(l. Fol. cxxxvi. r. 1.) Ets gheseit over vele jare:

Soe hogher hals, soe weeker bare.

105 Niet daer bi, onder die grote
Oft onder overmoedeghe ghenote
Machmen toghen hoghen moet,
Alst emmer alsoe sijn moet.
Die dit te poente doen can,

110 Daer soe hangt wijsheit an.
Dat vijfte es scamel ende melde:
Wat holpe dat ic langhe telde?
Meltheit es soe hoghen (*) have,
Datter cume gnoech ave

115 Seiden alle die leven.
Here die te poente can gheven
Hem nes twint te swaer te doene.
Sijn tenten ende pauwelioene
Winnen starke borghe ende staden;

120 Hem en wille nieman scaden;
Al die werelt es sijn vrient:
Des heeft sijn gheven verdient.
Al tfolc poeght om sine vrome;
Waer hi comt, hijs willecome

125 Ende vint vriende in elke stat
Ende vordert sinen wille te bat.

Vs. 102. Alle dat volmaect den. 103. Het es. 106. Ende onder die o. 110. hanghet. 111. vijfste — milde. 112. helpt — tilde. 113. soe hoghe gave. 114. Dat mer c. ghenouch spreect ave. 115 en 116. Deze beide verzen ontbr. 117. En es hem tw. 118. Sijnt t. off p. 120. Hem ne mach n. 123. tvolc — vrame. 124. hij es. 125. Hij vint. 126. Hij v.

(*) Het HS. heeft *langhen*.

Vrec, ghierrech landshere
 Mach also wel hebben ere,
 Als een jarech kint mach sijn

130 Een volmaect astronomijn.
 Gheven hoeght ende werd den man,
 Die te poente gheven can
 Ende sijn gheven wille leiden
 Met groeter bescheidenheiden.

135 Van ghevene willic neder legghen,
 Want ic wilder hier na af segghen.

Dat seste poent es stout ende coene:
 Dat staet enen here wel te doene.
 Als en here comt te stride

140 Met sinen volke, soe sal hi blide

(1. Fol. CXXXVI. r. 2.) Ghelaet toenen ende onvervaert,
 Ende hem sceppen te wighe waert
 Soe coenlec dat tfolc al
 Mids sijn ghelaet vercoenen sal.

145 Oec soe sal hi spreken dan
 Sinen volke troestelec an:
 Dat salse vercoenen sere.
 Oec soe sal die lands here
 Talre vorst vore tiden,

150 Alsmen ute port om striden,
 Ende sal helpen dan viseren
 Sine scaren ende ordeneren
 Ende wijslec die bedriven;

Vs. 128. also. 131. weerd. 133. wilt. 135. ghevenne wil ic. 136. wilre. 138. Dat elken h. w. st. te. 139. Also een h. c. in str. 140. soe *ontbr.* 141. toeghen. 142. te strijde. 143. Soen coenlike dat tvolc. 144. sinen ghelate. 145. soe *ontbr.* 146. v. coenlic an. 149. Dalre ierst voren rijden. 150. uut porret. 151. dat v. 153. wijslec.

- Ende selve sal hi bliven
 155 Achter inder lester scaren
 Ende metten besten hem (*) bewaren ;
 Want hi, des sijt ghewes,
 Van hen allen thoest es;
 Ende ghebrake sijns allene,
 160 Soe soude al there ghemene
 Ontdaen sijn ende ghescoufiert;
 Want also thoest failgiert,
 Soe failgiere[n] alle die lede.
 Daeromme sal des heren stede
 165 Sijn in die achterste scare.
 Ende al werdt die here gheware
 Dattie vorste scaren vlien,
 Nochtan sal hi voert tien,
 Oft op sine stede bliven
 170 Ende coene ghelaet driven:
 Soe selen hen die vluchteghe zaen
 Scamen datsi hebben mesdaen,
 Ende die hant weder omme keren
 Ende zeghe lichte vechten met eren.
 175 Maer es die here ververt,
 Oft trect hi iet achterwert,
(l. Fol. CXXXVI. v. r.) Soe verliest hi thant den strijt:
 Dits bekent te menegher tijt;
 Want tsheren lichame, sijt ghewes,

Vs. 156. hem. 158. hem. 161. ghesconfiert. 163. faelgieren. 164. der. 166. Ende als d. h. w. gh. 167. Dat die. 168. Nochtans — vorwaert t. 169. Ofte. 171. hem. 172. Hem se. — gedaen. 173. Ende te h. 174. Ende l. v. z. m. 176. Off. 177. te hant. 178. Dat es. 179. sheeren — sijts.

(*) Het HS. heeft *hen*.

- 180 Vore alle sijn volc daer pant es.
 Oec selenne sine omsaten
 Vele te bat in rasten laten
 Ende jeghen hem steken node,
 Dan oft hi fadde ware ende blode.
- 185 Hier bi, alsic hebbe ghelesen,
 Selen here[n] coene wesen.
 Dat sevende poent voeght heren wel:
 Dats datsi stuer ende fel
 Selen sijn den quaden,
- 190 Die met overdaden
 Ende met valscheiden om gaen
 Ende donnoesele gherne bevaen,
 Sijn si groet, sijn si clene.
 Hier met selensi rene
- 195 Hoer lant maken ende vrien
 Van alrehande quadien;
 Want si sijn lant selen vlien,
 Om datsi dien here ontsien.
 Die goede selen om dese zake
- 200 Bliven in rasten ende in ghemake.
 Dit sijn seven poente van eren,
 Die wel voeghen landsheren;
 Ende soe wie (*) datter een laect,
 En es niet landshere volmaect.

Vs. 180. Voer al s. v. p. d. es. 181. omme zaten. 182. rusten.
 184. vadde. 186. heeren. 188. Dat es. 190. Hem die. 191. omme.
 192. gh. bijstaen. 196. alderhande. 198. den. 199. saken. 200. In
 rusten bl. met g. 201. pointen met eeren. 203. wye.

*Na dit hoofdstuk volgt in H. (te dezer plaatse ons tekst - HS.) nog
 een ander, dat in I. ontbreekt, en in E. desgelijks ontbroken moet hebben.*

(*) Het HS. heeft *wien*.

Wat liede heren hebben selen thoren rade. — [XIII.]

Heren selen thoren rade
Goede liede ende ghestade
Nemen ende oec vroede,
Comen van goeden bloede,

Immers dit bewijst de volgorde van de nummers der hoofdstukken, alsmede het aantal van 1440 regels, waaruit de leemte van negen bladen moet hebben bestaan. Ook komt de titel van dit Cap. op de Tafel der hoofdstukken in geen der drie HSS. voor, en is het zelfs door den afschrijver ongenommerd gelaten, terwijl het vorige Cap. met CXXIII, het volgende met CXXIIII gemerkt is. Reden genoeg om te besluiten, dat de afschrijver van H. het toevallig van elders ontleende; waarom het dan ook door ons in den tekst niet kon worden opgenomen. Het luidt aldus:

Hoemen ene stat regeren sal.

Die ene stat willen regeren,
Selen dese poente hanteren:
Eendrachtech sijn met trouwen,
Ghemene orbore anscouwen,
5 Hoer vriheit niet laten breken,
Om ghemeen dinc dicke spreken,
Dstat bevelen den vroeden,
Tghemeene ghelt nauwe hoeden
Ende keren te meester baten,
10 Te vriende houden domsaten,
Te rechte houden ghelike
Als wel darne als de rike,
Vaste houden hoer statute,
Die quade altoes werpen ute,
15 Ghetrouwe sijn den here.
Dits der oudere wisere lere;
Ende waer een ghebrect van desen,
Daer staet die stat in vresen.

Titel. (Cap. 15) W. l. lants h. h. s. toot haren Rade. Vs. 1. te haren.

- 5 Die ghesien hebben ende ghehoert,
 Die weten wat toe behoert
 (1. Fol. CXXXVI. v. 2.) Enen landshere van rechte;
 Ende scuwen scalke knechte,
 Die van nieute sijn op ghetreken,
 10 Die met twee tonghen spreken
 Ende den here volghen al sire daet,
 Weder si goet si ofte quaet,
 Ende hoers selfs bate mere
 Minnen dan hoers heren ere.
 15 Dat van goeden tronke es,
 Sijt des seker ende ghewes
 Dat het ter doeght ieer tiet
 Dan datter af en quam niet.
 Nochtan valt selcstont contrare,
 20 Maer men werd dicst gheware
 Dat elc te sinen aerde keert,
 Als ons Aristotiles leert.
 Al es een here landshere,
 Hine heeft der wijsheit nimmere,
 25 No coenheit no heren leven,
 Dan hem nature heeft ghegheven,
 Ende hi en es maer een man;
 Daer bi sal hi hem nemen an
 Vrome liede ende wise,
 30 Die van heren avise
 Ghehoert hebben ende ghesien,
 Ende hem wijslec met dien

Vs. 6. wat dair toe. 9. op *ontbr.* 10. Ende met. 12. off. 15. g.
 struke es. 17. Dat dat eer ter d. t. 18. aff. 19. vallet. 20. werdet
 dicste. 21. s. achterkeert. 24. Hij en — w. min no meere. 27. hine
 es. 32. wiselec.

Bewaren, vroeck ende spade,
 Ende werken met horen rade.

35 Landshere ende elc hoeghe man,
 Die heren voere niene can,
 Es als ene tortise die
 Licht no clærheit en gaf nie.

Die eens heren raet sal sijn,
 40 Viere poente scone ende fijn
 Horen hem van rechte toe:
 Nu hoert, ic sal u segghen hoe.

^{(l. Fol.}
 CXXXVII. r. 1.) Dierste, alsoe ic scouwe,
 Dats gherecht sijn ende ghetrouwe;

45 Want hi bewaren sal sinen here
 Ane lijf, ane goet ende ane ere,
 Ende recht ende redene oec anesien
 Van allen dinghen die ghescien;
 Want die rechtre es van onrechte,

50 Sal onrecht scuwen met rechte
 Ende recht altoes doen voert gaen,
 Alsic u hier vore dede verstaen.

Dander poent es wijshede,
 Daermen den here ende dlant mede
 55 Berechten sal, vroeck ende spade;
 Want sonder cracht van wisen rade
 En machmen dlant berechten niet:
 Soe meslijc eest dat ghesciet.

Ende altoes salmen zonderlinghe
 60 Wel bewaren twee dinghe:

Vs. 34. w. bij h. 36. vuere niet en c. 37. een. 40. punten. 42.
 Nu ontbr. 43. als. 44. Dat es. — sijn ontbr. 46. ende ontbr. 47.
 oec ontbr. — aensien. 49. rechtere. 50. sc. van r. 52. hier doe ver-
 staen. 54. Dm. eere ende lant. 57. tlant. 58. messelijc.

Dierste es datmen bestinne alsoe
 Sheren renten dat hi ghedoe
 Eerlijc na sinen staet,
 Dat hi en darf, hoe dat gaet,
 65 Sine hant van eneghen treken
 Ane sire liede goet steken,
 Waer bi dat hi valle om dat
 In Gods ende des menschen hat.
 Dander es, als menegherande
 70 Discoert comt tusschen die lande,
 Datmen dat payse metter spoet;
 Want orloghe en was noyt goet
 Noch eerlijc, alsoe men leest,
 En hadde op Gods viande gheweest,
 75 Oft om te behoudene dlant,
 Als ons Catoen doet bekant,
 Die dat ghebidt van rechte
 Datmen omme dlantscap vechte.
(1. Fol. CXXXVII. r. a.) Dat derde poent volght hier an:
 80 Dats dat eens heren raedsman
 Niene si ghier om gheniet.
 Daer mochte groet verdriet
 Af comen ende onneere,
 Beide den lande ende den here;
 85 Want ghiercheit maect soe ontsint
 Dicke den man dat hi en kint
 Trouwe noch waerheit, wats ghesciet,

Vs. 61. bestelle. 62. Tsheeren. 64. derf, hoe soet g. 65. eenegher
 breken. 66. Aen siere lieder. 68. ende inder m. 69. eenegherande.
 70. c. inden l. 71. Dm. dat wel verhoedt. 74. h. om G. 75. Of. 76.
 Also. 77. bediet. 78. om lantscap. 79. volghet. 81. Niet en zij
 ghierich. 83. oncere.

- Die dinc daer hi hem toe riet;
Want dat ware scande boven scande,
90 Dat een raetsman enegherande
Dinc sinen here raden soude,
Die hi selve niet doen en woude.
Dese vier poente soe sal
Elc raetgave hebben al,
95 Die bewaren wilt sinen here
Ende daertoe sijns selfs ere.

Vander lettren ende vander clergien. — [XIII.]

- Een die scoenste vont die
Ter werelt wart vonden ie
Ende daer meer orboers leeght in,
Dats die lettre, na minen sin;
5 Want tfolc soude leven als vee,
En daedt die lettre, min no mee;
Want al vergheten bliven soude
Dnuwe testament ende doude,
Daer al onse gheloeve in leit;
10 Want smenschen ghedinkelecheit
Metten mensche cort vergaet.
Nu merct noch meer ende verstaet:
Gramarie ende Logike,
Geometrie ende Visike,
15 Rethorike, Astronomie,

Vs. 88. Die dade daer hem yemen toe. 89. W. het w. 91. s. rade den h. geven s. 92. Dat hij. 93. punten sal. 94. raets ghevere.

Titel. (Cap. 16) letteren ende der. Vs. 1. vant. 2. was. 4. Dat sijn die letteren, meer no min. 5. tvolck. 6. daet die letteren. 8. Dat nieuwe. 9. gh. aen l. 11. corts.

Ende die heileghe Theologie,
Decrete ende Decretale

(1. Fol.
cxxxvii. v. r.)

- Ende dat Loy altemale
Ende meneghe scone Hystorie,
20 Daer af goet es die memorie,
Ende vorwaerden daertoe mede
Die midt chartren houden stede,
Waren langhe te niute ghegaen,
En hadt die lettre ghedaen.
25 Nochtan en dochte die lettre twint,
En daedt dscrivere diese kint
Ende in den boec formeren can.
Lettre noch scrivere nochtan
En dochten beide niet een oert,
30 En daedt die dichtre die de woert
Ende den sin vandier materien
Scone can setten ende scerien,
Te rechte poenten ende spellen
Ende op sijn recht dat voert vertellen.
35 Vanden dichtre latic nu staen,
Ende wille op clergie voert gaen;
Want van dichtene salic u mere
Hier na segghen, ans mi ons here.
Die hoeghste conste die es
40 Ende dedelste, sijds ghewes,
Ende die swaerste, dats clergie.
Hine wart gheboren nie

Vs. 20. D. g. af es. 21. toe *ontbr.* 22. tsaerteren. 24. hadden d. letteren. 25. en *ontbr.* — lettere. 26. daet die scripture. 28. Lettere. 29. dochte — hort. 30. daet d. dichtere. 31. vander. 32. ende *ontbr.* 34. dat *ontbr.* 35. dichten laet ic st. 36. Ic w. 38. jans — onse. 40. Ende die meeste, sijts. 41. dat es. 42. wort.

Diese te gronde conste gheslaen;
 Want clergie, sonder waen,
 45 Comt ute Gode, die nieman
 Te volle verstaen en can.

Al die consten, sekerlike,
 Die behoren ten ertrike,
 Die sijn met allen rechte
 50 Der edelre clergien knechte
 Ende bastaerde jeghen hare;
 Want clergie, dats openbare,
 Es gheesteleke conste van dien

(I. Fol. CXXXVII. v. 2.) Datmense tasten en mach no sien,]

(E. Fol. XCIX. r. 1.) 55 (*) Mar al gripen moet metten zinne;

Ende sine wil ooc nerghent inne
 Dan daer puer si die zin,
 Daer gheen quaet wille en si in;
 Want hi seit, die wise man,

60 Dat wijsheit niet comen en can
 Inden ghenen, lude noch stille,
 Die binnen is van quaden wille.

Het esser zeven, dat weet wale,
 Consten gheheten liberale,
 65 Die edel sijn ende zonderlinghe fijn

Vs. 43. verslaen. 45. uut. 46. vullen. 47. Alle. 48. tote e. 52. dat es. 53. gheestelijc. 54. en *ontbr.*

55. I. begripen met sinne; H. sinnen. 56. I. sinen wille nyewerinc inne; H. wilt. 57. I. p. sijn den z.; H. de. 58. I. en es in. 59. I. Want het; I. H. seeght. 63. I. dat *ontbr.* 64. H. Conste.

(*) Hier vangt ons tekst-handschrift weder aan.

- Ende der andre consten vrouwe zijn.
 Deerste sijn Gramaria ende Logike,
 Daer na Geometrie ende Musike,
 Arismetrike ende Astronomie
- 70 Ende die heylighe Theologie.
 Gramarie leert ons spreken
 Ende te pointe uut reken
 Beide sin ende ooc woort
 Ende pointelije dat zegghen voort.
- 75 Te rechte scriven ende spellen,
 Te pointe dat voort vertellen,
 Ten minsten hoort dit den dichtren toe:
 Ic sal u wel namaels zegghen hoe.
 Logike die leert openbare
- 80 Dat bescheet tusschen valsch ende ware.
 Geometrie, wildijt weten,
 Leert te rechte lant meten
 Ende ooc alrehande mate,
 Daer aen leghet grote bate.
- 85 Musike die leert u voort
 Sanc ende al dat daer toe hoort.
 Arismetike, dat en is gheen spel,
 Leert u rekenen ende tellen wel.
 Astronomie can leren

Vs. 66. I. Ende daer ander; I. H. vrouwen. 67. I. Deerste es gr.; H. sijn *ontbr.* 69. H. Arismetike e. Astromie. 70. H. Entie h. 72. I. H. ute. 73. I. ooc *ontbr.* 74. I. Ghepointelic te seggen. 76. I. dat wordt; H. voort *ontbr.* 77. I. H. dit *ontbr.*; H. den *ontbr.*; I. H. dichters. 78. I. u z. n. hoe; H. u wel z. n. hoe. 79. I. H. die *ontbr.* H. l. ons openbaer. 80. I. Dbescheedt t. tvalsche te ware; H. Dbescheet — waer. 84. I. H. leeght. 85. die *ontbr.* 86. I. datter toe. 87. I. Arismetrike, dats gh.; H. dans gh. 89. H. Astromie; I. H. die can.

(I. Fol. CXXXVIII. r. 1.) 90 Vanden firmamente dat keren,
 Hoe die sterren houden haer stede,
 Hare cracht ende hare virtuut mede.

Die Theologie coomt int leste:
 Dats die heilichste ende die beste

(E. Fol. XCIX. r. 2.) 95 Van dien ghi mi horet (*) ruren;
 Want si ontbint die scrifturen,
 Daer alle onse salicheit
 Ende onse ghelove mede in leit,
 Ende leert ons daer toe salichlike

100 Den rechten wech te hemelrike.
 Dit sijn die aerten liberale,
 Daer uut spruten, weet dat wale,
 Alle die consten die
 Behoren ter clergie.

105 Sulke ooc consteneren
 Willense anders (†) termineren;
 Maer aldus als ghi nu hoort
 Gafse mi mijn meester voort.

Ghelijc als ghi mi nu hoordet lien

110 Van zeven consten der clergien,
 Also sijn inder leekere hant
 Ooc zeven consten becant,
 Daer dandre alle uut risen.

Vs. 90. H. Van dien; I. firmamenten. 92. I. Haer keeren ende hair virtute; H. Hoer — hoer. 94. I. Dat is die. 95. I. hoeret; H. horet. 96. H. ontbindt. 97. I. H. alle *ontbr.* 98. H. Ende al o.; I. H. mede *ontbr.* 102. H. ute, I. H. dat *ontbr.* 104. I. H. Hooren; H. tier. 106. I. H. anders. 107. I. H. ghi hier h. 109. I. nu *ontbr.*; H. hoeret. 111. I. leecker. 112. I. Met z.; H. conste. 113. I. dander al; I. H. ute.

(*) Het HS. heeft *horen*.

(†) Het HS. heeft *altoos*.

Nu hoort, ic salse u wisen:

115 Smeden ende lantwininghe,
Wolle werc ende scepinghe,
Nayen ende arsatrie dan,
Conste van ghietene (*) volghet hier an,
Gout, metael, zilver ofte loot,

120 Ofte ander mine (†), cleine of groot.

Dese sijn bastaerde ghenant,
Om dat mense werct mitter hant.
Die sijn die zeven principale,
Daer bina uut comen te male

125 Die ander ambochte diemen pliet,

(l. Fol. cxxxviii. r. 2.) Diemen en mochte ontbereren niet.

Maer die zwaerste conste, sekerlike,
Diemen weet in aertrike,
Die subtijlste ende meest gheëert met,

130 Dats die lettre, dat ghijt wet.

Datsi van allen die zwaerste es,
Moghedi hier bi sijn ghewes:
Met allen ambachten, wildijt weten,
Machmen lachen, spreken ende eten,

Vs. 114. I. Hoert na mi, ic. — u *ontbr.* 116. I. Wollen. 117. I. ersatryen; H. eersatrie. 118. I. ghietenne volgt; H. ghietene volght. 119. I. silver ende lood; H. oft. 120. H. andre; I. H. mine; I. cleen; H. oft. 121. I. genaemt. 123. I. H. Dit s. 124. H. ute; I. c. alte-male. 125. I. Dander ambachten diere men; H. andre — diermen. 126. I. H. Diermen m. 128. I. Diermen pleecht in cerderike. 129. H. Die *ontbr.*; I. Tsubtjylste ende dmeeste. 130. I. Dat es d. lettere — wedt. 131. I. a. tzwaerste. 132. I. H. Moeghdy; I. h. an zjyn. 134. H. Mm. spr. I. oft eten.

(*) Het HS. heeft *ghietinghe*. Ten onregte; want er wordt een werk-woord vereischt, waarvan *goud* en de verdere z. nw. in den vierden naamval afhangen.

(†) Het HS. heeft *minre*.

- (R. Fol. XCIX. v. 1.)
- 135 Ofte yet peinsen weder ende voort
 Dattien ambochte niet en behoort;
 Maer in die arte der scrifturen
 Machmen cume een lit ruren,
 Peinsen, lachen noch singhen,
 140 Noch anders dincken om ghene dinghen
 Dan die scrifture hevet in:
 Daer toe so gaet al die sin
 Die wile datmen daer over es
 Ende anders niet, des sijt ghewes;
 145 Maer die smeedt, weeft ofte nayt,
 Ofte met scepen in die zee wayt,
 Mach anders peinsen, wille hi,
 Eten, lachen, spreken daer bi.
 Weet ooc dattie arbeit
 150 Die aen die scrifture leit,
 Moeyet alle des (*) menschen leden
 Van boven tote beneden,
 So dat niement dat weten en mach
 Van den ghenen dies noit en plach.
 155 Hooft, scouderen, rugghe, bene
 Ende die lichame al ghemene
 Worden moede van dier scrifturen;

Vs. 135. I. H. Oft. 136. I. Datten ambachten; I. H. en hort. 137. I. H. in daerte. 140. I. H. a. doen gheen. 141. I. heeft. 142. I. al den zin. 144. I. n. sijts. 145. I. of; H. oft. 146. I. Off; H. Oft; I. H. scepe. 147. I. wilt; H. wil. 149. H. Wett; I. Weedt — dat die. 151. I. Moeydt al des smenschen; H. Moyt aldes m. 153. H. nieman; I. niemen. — dat *ontbr.* — en *ontbr.* 154. I. en sach. 155. H. scoudren; I. ruggen. 156. H. Entie I. 157. H. Werde; I. Werden m. diere.

(*) Het HS. heeft *den*.

154 DER LEKEN SPIEGHEL. B. III. C. 14.

Nochtan en sietmen nemmermeer ruren
Dan cume deene hant:

160 Dits den scriyers wel becant.

Die zekerste conste, die

(Cl. Fol. cxxxviii. v. 1.) Salichste die was ye,

Dats den volke die waerheit leren
Ende wisen die ghebode ons heren,

165 Hoe si comen ten ewighen lande;

Ende dese sijn tweerhande:

Sulc predict dat Gods woort

Ende leert den volke voort

Ende leefster ooc selve na.

170 Dese sal, alsic versta,

Voor Gode sijn ghecroont

Ende met groten lone gheloont;

Want hi slacht der zonnen dan,

Die haer licht uut gheven can

(E. Fol. xcix. v. 2.) 175 Optie werelt, hier ende daer,

Ende blijft zelve even claer.

Sulke connen Gods woort uut gheven,

Diere selve en twint na leven.

Dese slacht der kaersen, hoe soot vaert,

180 Die enen andren licht ende haer selven vertaert.

Dese sullen ewelike

Sitten inden helschen slike,

Om datsi andren tgoede leren

Vs: 158. I. H. en *ontbr.* — nemmeer. 159. I. c. die een. 160. I. Dit es. 161. H. c. ende die. 162. I. Ende die s. 163. I. Dat es die den. 164. I. gheboden. 168. H. leret. 170. H. alsict. 171. H. Vore. 175. I. Op die. 176. I. Ende nochtan zo blijf zij even. 178. H. Dier s. tw. na en l.; I. en *ontbr.* 179. I. slachten; I. H. hoet v. 180. I. H. enen *ontbr.*; I. anderen; H. hare; I. H. selven *ontbr.* 183. I. anderen.

- Ende selve nochtan archeit hanteren.
- 185 Met gheenre consten, waerlike,
 En machmen climmen so hoochlike
 Also met consten van clergien,
 Dies ghi mi wel sult lien:
 Eens smeeds ofte eens weyers zone,
- 190 Die selve in sinen persone
 Wel gheseedt is ende goet,
 Mach ghewinnen sulken spoet
 Dathi paeus wort of cardinale,
 Bisscop ofte officiale,
- 195 Of coomt tot also groter machte,
 Dathi wel al sijn gheslachte
 Te groten state heffen mach,
 (l. Fol. cxxxviii.v.2.) Dat voren also neder lach,
 Als ghi daghelijcs moghet sien;
- 200 Want die kerke heeft in dien
 Hare ordinancie gheset,
 Dat haer goet, als ghi wel wet,
 En mach emmer versterven twint
 Op neve, op nichte noch op kint,
- 205 Maer den ghenen te ghevene
 Dies waerdich is van levene
 Ende ghelettert also voort,
 Also te sinen state behoort.

Vs. 184. I. nochtan *ontbr.* 186. I. hoechelijke. 188. H. Des; I. ghij nu w. 189. I. of; H. oft. 193. I. H. werdt; H. oft cardenael; I. cardennael. 194. H. oft; I. H. officiael. 195. H. Ofte c. talsoe; I. c. te also. 196. H. al *ontbr.* 198. H. vore. 199. I. Also; I. H. moeght. 200. I. Wat. 201. I. ghezedt. 202. I. also — wedt. 203. I. H. Emmer en m. v. 205. I. ghevenne. 207. H. gh. daer toe v. 208. I. Als tsinen ambachte hoort; H. hoert.

- Men sal aensien ghene edelhede,
 210 Rijcheit noch maechscap mede,
 Ghifte noch ander onste en ghene,
 Dan onsen here Jhesum Cristum allene
 Ende doghet ende conste vanden man,
 Wiene droech of wiene wan.
- (E. Fol. 215 Wie anders doet in dese sake,
 C. r. i.) Is rechte een symoniake;
 Want Symon hiet deerste man
 Die provende met cope ghewan,
 Ende na dien Symon, wildijt weten,
 220 Is symonie gheheten.
 Sijn gheslachte ende sine maghe
 Meerren noch alle daghe
 Inder heyligher kerken zere:
 Dat beter God, onse here!
- 225 Alle princhen ghemene
 Ende al tfolc groot ende clene
 Sullen die clergie eren,
 Ende sonderlinghe lands heren,
 Die uter clergien leren
- 230 Hoe datsi sullen regeren;
 Want hem al niet kenlijc en es.
 Die wise clerc Aristoteles
 Ende ander meestre screven,
 (I. Fol. CXXXIX r. i.) Hoe lands heren soude[n] leven.

Vs. 209. H. gheen. 211. I. Om ghifte no om jonste gh. 212. I. H. Jhesum *ontbr.*; H. Cristus. 213. I. H. doeght. 214. H. oft. 215. I. Die. 216. I. H. Es een recht s. 217. H. die ierste. 218. I. coep. 220. I. Soe es; H. Soe ecst. 221. I. Sine — sijn. 224. I. betere; H. betre. 226. I. tvolc. 230. I. dat *ontbr.* 231. H. hen; I. h. n. al k. 233. H. andre; I. meesters; I. H. die scr. 234. I. H. souden.

235 In ouden tiden , alsic merke ,
 Waren princhen meest clerke ,
 Wel gheleert inder scrifturen ,
 Beide van rechte ende van naturen ,
 So datsi selve mochten verstaen

240 Welc goet of quaet ware ghedaen.
 Ende want nu of gheleit is dat ,
 So behoeven si vele te bat
 Wise clerke te hebben bi hin ;
 Want also die natuerlike zin

245 Wijs is ende wel gheraect ,
 Ende hi ooc dan mede smaect
 Wijsheit die clergie gheeft ,
 Ende deen mitten andren cleeft ,
 So is die wijsheit meerre dan

250 In enen pueren leken man.
 Mar ghierichede vanden goede
 Verwint so der clerken moede ,
 Datsi haer wijsheit meest keren
 Om hulde te hebbene der heren ,

(F. Fol. 2. r. 2.) 255 Daer si provende ende goet of ontfaen ,
 Ende laten die wijsheit stille staen ,
 Ende en segghen hem dat ware niet.
 Al dit selve ooc ghesciet
 Haren biechtren , dats jammer groot

Vs. 235. I. tijde ; H. alsict. 236. I. clercken. 240. I. Waer g. ende arch waer goet gedaen ; I. Wat g. ocht arch w. 241. I. Ende *ontbr.* ; I. H. af ; H. gheleecht. 242. I. vele *ontbr.* 243. H. hebne bi hen ; I. hem. 244. I. die *ontbr.* — natuerliken ; H. sen. 248. I. deen dan m. anderen leeft. 249. I. meere. 250. I. H. Dan in ; I. leken *ontbr.* 251. I. ghiericheit. 252. H. clerke. 254. H. hebne. 255. I. provenen ; H. provenden ; I. H. af. 257. I. hem *ontbr.* — tware ; H. hen dwarc. 258. I. s. es gh. 259. I. biechtheeren.

260 Clergie soude met rechte bloot
 Hare wijsheit baren, waer si ware;
 Want si slacht der zonnen clare,
 Die haer licht sprayt op al dat leeft,
 Ende lichts nochtan niet te min en heeft.

265 Aldus is clergie, alsiet versinne,
 Boven alle consten coninghinne.
 Wel hem diese binnen heeft
 Ende clerkelijc dan daer mede leeft,
 Sonder nijt ende ghierichede!

(I. Fol. CXXXIX. r. 2.) 270 Dit so laet ic hier mede.

**Hoe dichters dichten sullen ende wat si
 hantieren sullen. — XV.**

Om dat die leeke van allen zaken
 Rime ende dichte willen maken
 Ghelijc clerken, dat wonder es,
 So hebbic mi bewonden des
 5 Dat ic nu wil bringhen voort
 Wat enen dichter toe behoort,
 Die te rechte sal dichten wel;
 Want dichten en is gheen spel.

Drie pointen horen toe

10 Elken dichtre, ende segghe u hoe:

Vs. 261. I. Haer; H. Hoer. 263. I. spreit. 264. I. lichts. — nochtan *ontbr.*; H. l. n. te m. niene h. 265. I. H. Dus; I. als ic. 266. I. H. allen. 267. I. die b. 268. H. clerclerc; I. dan *ontbr.* 269. I. n. of gh. 270. H. latic; I. hier ter stede.

Titel. I. (*Cap.* 17) dichteren; H. dichtren. Vs. 1. I. H. die *ontbr.* 2. H. Rimen; I. dicht. 3. I. clerke. 4. I. heb ic mi onderwonden. 5. I. H. wille. 6. I. dichtere; H. dichtre. 9. H. poente. 10. H. Enen d. — segghu; I. dichtere, ic zeg u.

Hi moet sijn een gramarijn ,
 Warachtich moet hi ooc sijn,
 Eersaem van levne mede :
 So mach hi houden dichters stede.

15 Gramarie is deerste sake ;
 Want si leert ons scone sprake ,
 Te rechte voeghen die woorde
 Elc na sinen soonsten accoorde ,
 Te rechte scriven ende spellen

20 Ende dat pointelijc voort vertellen.
 Men sal ooc voren versinnen ,
 Hoemen dat dicht zal beghinnen ,
 Middelen ende daer toe enden ,
 Ende uter materien niet wenden.

(E. Fol. C.
v. 1.)

25 Dat prohemium int beghin
 Sal verstandnisse hebben in
 Van datter volghet na ;
 Auctoriteite , alsic versta ,
 Ende exemple daer toe mede

30 Sullen hebben propre stede ,
 Daer hem behoort te stanc
 Na datter materien hoort ane ;
 Dat einde vanden dichte sal

(I. Fol.
cxxxix. v. 1.)

Dat voorste besluten al ,
 35 Ende daer toe setten proper woort

Vs. 14. I. d. zede. 16. I. H. Die ons l. (H. l. ons) spreken goede sprake. 18. I. H. Elc tsinen. 20. I. pointelike v. tellen. 21. H. vore. 25. I. Tproh. dat b. ; H. Dproh. 26. I. H. verstantnisse ; I. brenghen in. 27. I. dat daer ; H. volght. 28. I. Auct. dat v. 29. I. exempele. 30. I. proper. 31. I. Na dat hem ; H. hen. 32. I. Alsoe der ; I. H. m. gaet ane. 33. H. Dinde ; I. Dende vd. dichten al. 34. I. Dat eerste b. al gader sal. 35. I. toe *ontbr.* ; H. propre.

- Also tier materien hoort.
 Aldus moet die dichtre sijn
 Van rechte een gramarijn;
 Want die niet en versinnet des
 40 Wat consten gramarie es,
 Also leecke liede, die en moghen
 Te goeden dichters niet doghen;
 Want sine hebben gheen fundament
 Daer men recht dichten in kent.
 45 Wat helptere vele of ghelesen?
 Hi moet een gramarijn wesen
 Ende te minsten connen sine parten:
 Dat is tbeghin van allen arten:
 Die des niet en weet, sijts ghewes
 50 Dat hi gheen goet dichter en es
 Noch dichter ooc en mach sijn,
 Is hi Walsch, Dietsch of Latijn.
 Tander point dat ic seide,
 Dat is warachticheide.
 55 Met rechte sullen dichters plien
 Datsi loghene sullen vlien;
 Want een dichtere dats een poëte,
 Die wel wil datmen wete
 Sine lere ende sine scrifture,

Vs. 36. I. Alsoet te diere materie toe h. 37. I. dichtere. 38. I. een goet gr. 39. I. en *ontbr.*; H. niene; I. H. versint. 40. I. H. konste. 41. H. Als. 42. I. Ten g. dichte. 44. I. rechte dichters in bekend; H. inne. 45. I. H. af. 46. I. een goet gr. 47. I. H. ten. 48. I. H. dbeghin. 49. H. niene w. sijds. 50. I. dichtere; H. dichtre. 51. I. dichtere. — ooc *ontbr.*; H. dichtre. 52. I. hij Walschs, Dietschs; H. oft. 53. I. H. Dander. 55. I. d. vlien. 56. I. Daer sij loghenne s. plien; H. loghenen. 57. H. dichtre. 58. I. wille; H. wilt. 59. H. Sijn l.; I. *Het tweede sine ontbr.*

60 Ende dattie ooc ewelike dure.
 Vintmen sine scifture valsch dan ,
 So en sal nemmermeer man

(E. Fol. C.
 v. 2.)

Hem van rechte gheloven voort ;
 Want hi heeft dichten verboot

65 Ende verloren dichters name ,
 Ende sal hebben des ewelike blame.
 Twee dinghen sijn onder dandre al
 Daer men niet in lieghen en sal.
 Hystorien dat sijn deene;

(I. Fol.
 CXXXIX.
 v. 2.)

70 Want om saken en ghene
 En salmen daer in lieghen een haer ;
 Want wilen in doude jaer
 En moeste dichten nieman
 Dan hi diese scouwede an ,

75 Also Darijs Troyen dede:
 Hi sach selve die waerhede
 Vanden orloghe altemale ,
 Dat hi screef scone ende wale
 Also hijt sach mitten oghen ;

80 Want en hadde niement moghen
 Bescriven dan hi diet sach ;
 Wantmens doe ghemeenlijc plach ,
 Ende noch met rechte soude ,
 Waert datmen trecht doen woude.

Vs. 60. I. H. dat die — eeuwelic. 61. I. sijn ghescrite; H. sinen ghes-
 scriften. 62. I. Sone s. 64. I. H. Ende hi; I. dichtens. 66. I. Ende
 saels eeuwelijc h. bl.; H. Ende ewelec des h. bl. 67. H. dinghe; I. d.
 o. dander s. al. 69. H. dat es deene. 70. H. zake; I. ne gh. 71. I.
 H. salmer in. 72. I. int doude. 73. I. H. En mochtse d.; I. gheen man.
 74. I. H. scoude. 78. I. scoen. 80. I. niemen; H. nieman. 81. I.
 Doen dan. 84. I. H. recht.

- 85 Daer omme heet ment hystoria :
Hystoria, alsic versta,
 Coomt van *hysteron*, ic hout in dien:
 Dats Griecsch ende luudt also vele als *zien*,
 Om datmens niemene betrouwe
- 90 Dan den ghenen diet aen scouwe.
 Hier bi zullen die dichtens plien
 Harde nauwe voor hem zien,
 Als si van hystorien maken.
 So nauwe vallen die zaken
- 95 Datmen uut der waerheit keert,
 Als ons een wijs man leert,
 Ende tyen sulken ere an
 Dies noit scout en ghewan,
 Ende sulken werpen si in donnere
- 100 Die wel waert is alre ere.
 Dit doet een deel onwetenthede,
 Ende nijt wercter dicke mede
 Ende ooc onste van gronde,
 Die de waerheit slaet van monde.
- 105 Hier bi blijft, voorwaer gheseit,
 Verholen menighe vromicheit,
 Menighe duecht ende scone daet,
 Die nidicheit van monde slaet.
 Dat jammer is sonder verdrach,

(E. Fol. CI.
r. 1.)(I. Fol. CXL.
r. 1.)

Vs. 85. I. men. 87. I. *ystoria* — houdt; H. houd. 88. I. Dat es;
 I. H. Griex; H. als v. 89. I. dat ment niet en betrouwede; H. n. en
 betroude. 90. I. Dan hem d. gh. d. scouwede; H. aenscoude. 91. I.
 H. dichters. 92. H. vore hen. 93. H. Alsi van. 94. I. Dat messelije
 v.; H. Soe meslije v. 95. I. H. uter w. 97. I. dien s. e. jan. 98.
 H. Des hi n.; I. Dies hij n. sc. ende gh. 99. I. si *ontbr.* 100. H.
 wel *ontbr.* — alder; I. aller. 101. H. en; I. deel *ontbr.* 102. H. werct-
 ter; I. dicwjl m. 103. I. jonste. 104. I. slaen. 107. I. Menich.

110 Dat elc niet ghenieten en mach
 Sijnre doghet ende sijnre archeit met :
 Dit ware nochtan gherechte wet.
 Die heilighe scripture seit albloot
 Dat loghenen die ziele slaen te doot ,

115 Ende dat wi zullen antwoorden
 Van allen ydelen woorden ,
 Daer die rechte rechtre sal
 Doemen dese werelt al.

Jacob van Maerlant, die vader

120 Is der Dietsche[r] dichtren algader ,
 Schelt zere die loghenieren ,
 Die valsche materien visieren ,
 Die si subtijllijc connen cleden
 Ende met sconen woorden leden :

125 Alse Kaerlen ende Octaviane ,
 Den welken si draghen ane
 (Ende ooc andren goeden lieden)
 Dinc die hem noit en gheschieden.
 En betaemt haerre eren niet

130 Datmen dese belieghe yet ,
 Want men machse ghenoech prisen
 Metter waerheit in vele wisen.

Men leest dat Kaerle voer stelen :

Ic segt u , al zonder helen ,

Vs. 111. I. Siere duecht e. siere ; H. Sire doecht e. sire. 113. I. H. spreect bloot. 114. I. H. l. sl. d. z. ; I. te *ontbr.* 117. I. rechtere. 118. I. H. Dese w. d. al. 119. H. v. M. oec , d. 120. I. Der Dietscher dichter es a. ; H. Der Dietscher d. es a. 121. I. Scheltse z. ; H. Scelse s. 123. I. subt. willen el. 124. I. m. valschen w. willen l. 125. I. Alse Kaerle. 127. I. anderen. 128. H. hen. 129. I. haere. 131. H. gnoech. 132. I. in eenegher w. 133. I. vuer. 134. H. segdu , al ; I. seggu u dat , sonder h.

- 135 Dat Kaerl noit en stal.
 Sulke maken ooc ghescal,
 Dathi Kaerle hiet die man,
 Om datten sijn vader wan
 Op enen waghē (*), aen een dienst wijf.
- 140 God die gheve hem onlanghe lijf,
 Die dese loghene dachte
 Ende eerst in plaetsen brachte!
- (I. Fol. CXL.
r. 2.)
- (E. Fol. CI.
r. 2.)
- Want Puppjñ, sijn vader, was
 Een heilich man, sijt zeker das,
- 145 Ende wan Kaerle aen sijn vrouwe,
 Die hi ghegheven hadde trouwe
 Mids der heiligher kerken raet.
 Sijn moeder hiet ver Baetraet,
 Ende was dochter, wi lesent dus,
- 150 Eens keisers, hiet Eraclius.
 Sijn ouder vader, wildijt weten,
 Was Kaerl Marteel gheheten
 Ende was in overspele ghewonnen;
 Maer niet wi gheweten en connen
- 155 Weder op karre ofte op waghē:
 Ic en hoords noit boec ghewaghē.
 Si doen ons ooc verstaen,

Vs. 135. I. H. Dat Kaerle. 139. I. w. als een. 140. I. die *ontbr.*;
 I. H. onlang. 141. I. loghenne dachten. 142. I. brachten. 145. H.
 w. Karlen ane; I. H. sine. 146. I. Dier; H. Dierc. 148. I. verBer-
 traert; H. v. Bertraet. 149. H. dochte. 150. I. h. Traclius; H. h.
 Eraclius. 152. I. H. Was Kaerle. 154. I. H. Maer wi n. gh. 155. I.
 k. so op; H. oft. 156. I. In hoirdet in boucken n. g.; H. In hoerets
 n. boeke gh.

(*) Tot verstand dezer naamsafleiding denke men aan het woord *kar*.
 Vgl. vs. 155.

Dat keyser Octaviaen
 Bi Lueven wart gheboren
 160 In een stede, die wi horen
 Noemen Ten Zeven Tommen.
 Mi dunct datsi zere dommen
 Die dese loghene maken cont,
 Daer si mede verliesen haren stont.
 165 Octavianus moeder was
 Julius zuster, alsic las,
 Gheboren uut Romen der stat.
 Wat node hadde dese vrouwe dat
 Si vier hondert milen van daer,
 170 Op een velt woeste ende blaer,
 In couden ende in winde,
 Ligghen zoude van kinde?
 Ondanc hebben si diet peinsen
 Ende dusdane loghene veinsen!
 175 Want si daer moort werken an,
 Die belieghen dus goeden man:
 Men soude hem dichten verbieden.
 (1. Fol. CXL.
 v. 1.) Hets waer, si willen den lieden
 Yet nuwes bringhen te voren,
 180 Om dat sijt gherne horen,
 Ende dat sire lichte aen winnen
 Ofte haren name doen kinnen.

Vs. 158. I. Dat die k. 159. I. H. Bi Lovene; I. oic w. 160. H. ene.
 161. H. Tummen. 162. H. dummen; I. *Dit vers ontbr.* (*doch er is
 een regel voor wit gelaten*). 164. I. H. met; H. hoer; I. hare scout.
 167. H. ute Rome. 168. I. hadde *ontbr.* — deser vrouwen. 170. I.
 woest. 171. I. coude. 173. I. die. 174. H. loghenen. 175. I. siere
 m.; H. sire m. 177. H. hen. 178. H. Ets. 179. I. nieus. 180. I.
 gh. sellen h. 181. I. Om dat ziere yet an zelen w.; H. licht anc. 182.
 H. Oft; I. Off — bekinnen.

(E. Fol. Cl.
v. i.)

- Hets waer, Ysopus ende Aviaen
 Dichten ende doen verstaen
 185 Ghedichten van vele zaken,
 Van dieren alse datsi spraken:
 Dats om leringhe diere uut gaet,
 Daer men des volcs wesen bi verstaet;
 Ende menighe ander rime,
 190 Als van Reynaerde ende Ysegrime,
 Brunen den bere ende den das.
 Dat dese dinc vonden was,
 Was al om lere ende wijsheit,
 Als ic u voren hebbe gheseit;
 195 Want een sin, die is zwaer,
 Die maken exemple claer;
 Want in parabolen God selve sprac
 Sine sermoene die hi vertrac.
 Men mach ooc, dat ghi dat wet,
 200 Een boerdekijn vertrecken met,
 Al ist dat nie en gheschiede,
 Daer omme lachen die liede,
 Op dat en is niemens lachter.
 Nochtan so bleeft beter achter;
 205 Want wi van allen ydelen woorden
 Ten oordele sullen antwoorden.
 Dus en salmen lieghen niet

Vs. 183. I. Het es w. Ysope; H. Ets w. Ysoep. 185. I. Menegherande saken. 186. I. Van d. oft sij. 187. I. Dat es; II. dier. 188. I. Dm. tsvolcx; H. Dm. svolcs. 189. I. menegherande r. 190. I. H. Alse. 191. I. beer. 193. I. leeren. 194. H. vore. 196. H. Dien. 197. H. parablen; I. selve *ontbr.* 198. I. sermoenen. 199. I. ghij wel wedt. 200. I. Te eenre buerden v.; H. burdeken. 201. I. niet en; H. niene gh. 203. I. dit. 204. I. so *ontbr.* — bet.

In hystorien , wats gheschiet.

Dander willic u ruren:

210 Dat sijn heilighe scrifturen ,
 Also viten van heilighen lieden.
 Van dinghen die hem ghescieden
 Ende van wat ter heiligher kerken hoort ,

(I. Fol. CXL.
 v. 2.) En salmen lieghen niet een oort ;

215 Want die heilighe kerke is ghesticht
 Op Jhesum Cristum , themelsche licht ,
 Die allene is die waerhede ,
 Daer ghene loghene en wil mede.

Dat derde point vanden drien

220 Dies die dichters sullen plien ,
 Dat is eerachtiche[i]de ,
 Alsic u hier voren seide ;

(E. Fol. CI.
 v. 2.) Want dichters die in haer dichten
 Al aertrike willen berichten ,

225 Papen , riddren ende ander heren
 Duecht ende wijsheit willen leren
 Ende hem dicke spreken na ,
 Dese sullen , alsic versta ,
 Hem ten duechden keren mere.

230 Hets den lerare leellijc zere ,
 Dathi selve niet en hanteert
 Doghet die hi enen andren leert ,

Vs. 209. H. Dander poent w. ; I. wil ic. 212. H. hen. 213. H. van
ontbr. 214. I. een wort ; H. een woert. 216. I. dat heiligo l. 217. I.
 Die al es. 218. I. l. in en ; I. H. wilt. 219. I. van desen dr. 220.
 H. Des ; I. Dat. — die *ontbr.* 221, 222. H. *in omgekeerde volgorde.*
 222. H. vore. 223. I. die *ontbr.* — haren. 224. I. eerderike. 225. I.
 ridders. — ende *ontbr.* 227. H. hen. 229. H. Hen ; I. te. 230. H.
 Ets ; I. Het es den letteren. 231. H. niene h. 232. H. Doeght ; I.
 Dueght die hij anderen.

- Alsoe Cathoen , die wise man ,
 In sinen boec wel spreken can.
 235 Nu merct dan wie dichtren waren
 Wilen inden ouden jaren :
 Moyses , onse heilighe vader ,
 Die wilen maecte algader
 Die vijf boeke scone ende fijn ,
 240 Die dat beghin vander biblen zijn.
 Josephus , die wel gheraecte ,
 Die der Joden hystorien maecte
 Ende menich boec , als een clerc ,
 Was eersaem in al sijn werc.
 245 Aristoteles ende Catho ,
 Seneca ende Plato ,
 Oracius ende Ovidius ,
 Boëcius ende Orosius ,
 Die dichtren waren al haer leven
 (I. Fol. 250 Ende some van hystorien screven
 CXLII. Ende eersaemlijc altoos hanteerden
 r. 1.) Ende selve hilden datsi leerden.
 Jheronimus , die heilighe verlichtere
 Ende die edele waerde dichtere ,
 255 Trac die bible met zire pine
 Uten Ebreusche in Latine
 Ende den zouter mede alsoe

Vs. 233. I. Alsoe. 234. I. boucken. 35. I. dan die dichters. 239.
 H. vive ; I. boucken scoen. 240. I. H. Die dbegin I. bybelen. 242.
 I. H. hystorie. 244. I. al *ontbr.* 246. I. H. e. oic Pl. 249. I. dich-
 ters. — waren *ontbr.* 251. I. H. eersaemheit. 253. I. h. dichtere ; H.
 verlichtre. 254. I. edel w. verlichtere ; H. dichtre. 255. I. bybele.
 256. I. Uten Hebreuschen ; H. Uten Hebreusche. 257. H. souter ; I.
 souter. — mede *ontbr.*

- Ende menich groot werc daer toe,
 Hi hilt altoos waerhede,
 260 Waer hi quam telker stede;
 Want dat Latijn, waerlijc,
 Den Ebreeuschen is so ghelijc,
 (E. Fol. CII. Datmen niet en wert gheware des
 r. 1.) Dat teen yet dan tander es.
 265 Aldus sullen dichters mecken,
 Die scrifturen uut trecken
 Van eenre spraken in dander sprake,
 Datsi om ghene zake
 Te scrivene en onderwinden
 270 Anders dan sijt daer vinden;
 Want uut des auctoors woort
 En salmen niet gaen een oort
 Ende uter materien winden twint,
 Alsic u voren dede bekint.
 275 Seghebrecht ooc van Gembloos
 Screef die waerheit altoos;
 Want hi was een coroniste,
 Een die beste die men wiste.
 Vincent ooc die Jacoppijn,
 280 Die vier partijen in Latijn
 Vanden Spieghel Hystoriale
 Scone toe brochte ende wale,

Vs. 258. I. m. goet w. 259. I. Hi *ontbr.* 260. I. q. in elke. 262.
 H. Den Abreusche. 263. H. niene w.; I. das. 264. I. H. deen —
 dander; I. was. 266. I. scriftuere; H. ute. 267. H. ere; I. in ander.
 268. H. enghene. 269. I. scr. hem o. 270. I. daer *ontbr.* 272. I. H.
 s. m. g. n. een. 274. H. vore. 275. I. ooc *ontbr.* 278. I. Een *ontbr.*;
 H. Die b. een d. 280. I. viere p. int. 281. H. Vd. Spiegle. 282. H.
 brachte.

Was goet gramarijn , dat ghijt wet ,
 Warachtich ende eersaem met.

285 Dit waren die clerke ,

(I. Fol. CXLII.
r. s.)

Die wilen die goede werke
 Toe leiden in gheschrifte ,
 Niet om onste noch om ghifte ,
 Maer om ghemeen oorbaer daer toe

290 Datse nature vermaende doe.

Noit men ooc en ondervant ,
 Dat Jacob van Maerlant
 Loghene dichte of voort brochte ,
 Hoe nauwe datment ondersochte ;

295 Want sijn leven was eersaem ,
 Als enen dichter wel betaem.

Wie recht dichter wesen sal ,
 Dat moet hem meest ofte al
 Van naturen in sijn gheboren

300 Met dinghen die daer toe horen.

Dient nature niet en hadde ghegheven ,
 Alle die ghene die nu leven

(E. Fol. CII.
r. s.)

En soudent hem niet leren wel ;
 Want dichten dat en is gheen spel :

305 Het moet comen uut reynen zinne ,
 Daer gheen commer en is inne ,
 Ghiericheit noch felheit met ,

Vs. 283. I. gr., wel wedt. 288. I. jonste; H. onste, maer om. 289.
 I. ghemeenen oirbaer doe. 290. I. v. daer toe. 291. I. en *ontbr.*
 293. I. Loghenne; H. oft. 295. H. eersam. 296. I. Also — dichtere;
 H. dichtre; I. H. wel *ontbr.*; H. betam. 297. I. rechte dichtere; H.
 dichtre. 298. I. of; H. oft. 299. I. n. s. in g. 300. I. H. Van d.
 301. H. niene h.; I. en heeft g. 302. H. Al. 304. I. dat *ontbr.*; H.
 dan nes. 306. H. c. nes. 307. I. Grootheit no.

- Daer de menighe mede is besmet.
 Rechte dichters, hoe dat vaert,
 310 Sijn groots loons wel waert,
 Die doghet houden ende waerhede
 Ende eersaem leven daer toe mede.
 Men mochter ontberen twint;
 Want dat nuwe ende toude testamint,
 315 Alle rechte ende onse wet
 Ende onse ghelove daer toe met,
 Hant vesten ende hystorien,
 Daer goet of sijn die memorien,
 Waren te niete al ghegaen,
 320 En hadde die dichter ghedaen,
 Bi wien si behouden bliven
 Mids sijn dichten ende sijn scriven.
 Nu willic u segghen ter vaerde,
 Welke dichters sijn van aerde.
 325 Sulc is die dicht van minnen,
 Om dat hi sijn lief wil ghewinnen;
 Sulc dicht openbare,
 Om dat hi gherne name cont ware;
 Sulc dicht ooc om gheniet;
 330 Maer dat dichten en is niet
 Van naturen gheboren in;
 Want si dichten om ghewin,
 Sonder der naturen beheet.

(l. Fol. CXXI.
v. 1.)

Vs. 308. H. Daer monech; I. Daer mede menich is. 309. I. hoet v. 310. I. groten. 311. I. duecht; H. doeght. 314. I. Want dnieuwe; H. Want dnuwe; I. H. doude. 315. I. ende alle wedt. 318. H. Daer af g. s.; I. af. 320. I. hadden die dichters; H. hadt die dichtre. 323. I. wil ic. 324. I. H. Welc. 326. I. hij wille zijn l. g.; H. wilt. 327. I. H. d. oec o. 328. H. naemcont. — ware *ontbr.* 330. I. H. dit.

- Een rechte dichtere, God weet,
 335 Al waer hi in enen woude,
 Dathi nemmermeer en soude
 Van dichtene hebben danc,
 Nochtan soude hi herde onlanc
 Sonder dichten daer gheduren,
 340 Want het hoort te sire naturen:
 Hi en mochts niet laten, al woude hi.
 Dichten moet uut herten vri
 (E. Fol. CII. v. 1.) Comen ende uut claren zinne,
 Daer God behoude inne
 345 Elken dichter die waerheit mint!
 Hier mede is dit dicht gheint.

Hoe goet ghetrouwicheit is. — XVI.

- Een man vraechde, als ic las,
 Enen clerc die meester was,
 Welc hem dat beste dinc dochte
 Dattie mensche hebben mochte?
 5 Die clerc seide openbare
 Dat dat ghetrouheit ware;
 Want die ghetrouwe waer int ghevoech,
 Dade altoos sinen scepper ghenoech,
 Hem selven ende den mensche mede.

Vs. 334. H. recht dichtre. 335. H. ware. 336. I. H. Daer hi. 338. H. soude. 340. I. tsiere; H. tsire. 341. I. H. Hine mocht l.; I. wilde. 344. I. behouden. 345. I. dichtere; H. dichtre. 346. I. H. met; H. dichten.

Titel. I. (*Cap.* 18) Van ghetrouwicheden; H. Van ghetrouheiden. Vs. 1. I. H. Een goet m. 3. I. H. hem dbeste. 4. H. Dat die; I. Die een m. 6. I. ghetrouwichede; H. ghetruwecheit. 7. I. H. ware. 8. I. sceppere; H. sceppre gnoech.

- 10 Ende dat midt ghetrouwichede
(l. Fol. CXXI. v. 2.) Dynghele staende bleven
 Hier boven int ewelike leven,
 Doe die quade yngle vielen
 Neder in die helsche wielen,
 15 Om die ontrouwe van overdaden
 Die si haren scepper daden.
 Ende dat (*) Noe ooc bleef te live,
 Sine drie zonen ende hare wive,
 Doet al verdranc, clene ende groot,
 20 Ende een nuwe werelt van hem sproot;
 Dat onse heilighe vader Abraham
 Toter groter eren quam;
 Dat ooc Moyses, in waerre dinc,
 Van onsen here die wet ontfinc;
 25 Dattie Joden ooc voort mee
 Droghe ghinghen over die zee;
 Dattie propheten propheteerden
 Ende ons heren toecoomst leerden;
 Dat Maria also scone
 30 Ontfinc den edelen Gods zone,
 Ende om ons aenden cruce sterf,
 Daer hi ons hemelrike mede verwerf;
 Dat hem die heilighen doden lieten

Vs. 10. I. Ende al d.; H. m. der gh. 11. I. Dinghelen; H. Dingle.
 12. I. H. in deenwelike. 13. I. inghelen. 14. I. inder helscher; H.
 inden helschen. 15. H. Om dontrouwe; I. Ende dontrouwe vander o. 16.
 I. sceppere; H. sceppre. 17. H. dat; I. doen. — ooc *ontbr.* 18. H.
 hoer. 19. I. cleen. 20. H. ene — hen. 23. I. Daer oic — ware.
 25. I. H. Dat die. 27. I. Dat die. 30. I. den heyligen; H. godsone. 31. I. H.
 Die om; I. aent cr.; H. starf. 32. H. met verwarf. 33. H. hen; I. heilige.

(*) Het HS. heeft *doe*.

Om tghelove, sonder verdrieten:

35 Dit heeft algader toe bracht

(E. Fol. CII. v. 2.) Ghetrouheit mit haerre macht.

Dat ooc die goede in hemelrike

Ten joncsten daghe salichlike

Comen sullen in godlije scouwen,

40 Dat sal al comen midts trouwen

Die elc sinen scepper dede

Ende sinen evenkersten mede.

Trouwe is scoonre of also scone

Also die zonne aenden trone;

45 Trouwe scuwet alle zaken

Die den mensche arch maken;

(I. Fol. CXLII. r. 1.) Trouwe gheeft elken tsine,

Sine pleecht niet ghierich te zine.

Want also ghelijc, des sijt ghewes,

50 Also (*) trouwe een tbeste der duechden es,

Also ghelike is ghierichede

Van archeden een dat quaetste mede.

Ghiericheit bringhet gherne voort

Perseme, roof, diefte ende moort

55 Ende alle scalke neringhen,

Die den mensche ter hellen bringhen.

Ghiericheit den mensche so verwint,

Vs. 34. H. Omt gh. 36. I. H. Ghetrouwiehey; I. harer; I. H. cracht. 39. H. int. 40. I. al sijn met; H. al sijn m. 41. I. sceppere; H. sceppre. 43. H. es scone oft. 44. I. Dan die; H. Als die sonne es vanden. 47. H. Tr. si gh.; I. ghevet. 49. I. H. des *ontbr.*; I. zijt seker des. 50. I. H. Also; H. ene de beste; I. dbeste der doghet. 51. I. H. ghelijc; I. ghiericheit, wedt. 52. I. een tquaetste met; H. een dquaetste. 53. I. brinct; H. bringht. 54. I. Persem, d. r. e.; H. Perseme, d. r. e.

(*) Het HS. heeft *Also*.

- Dat hi niemens noot en kint.
 Ende begheeft vader ende moeder,
 60 Kinder, zuster ende broeder.
 Hem en roect niet wat yement zeecht
 Van dien daer sijn wasdom an leecht;
 Hi laet die scande voor donnere gaen.
 Ic segghe u dat zonder waen,
 65 Dat elc mensche altoos zal
 Den ghierighen scuwen over al;
 Want hi en spaert ghenen man
 Hine wilre emmer winnen an.
 Hets herde sorchlijc, dat ghijt wet,
 70 Datmen den ghierighen set
 Te berechten lant ofte stat,
 Daer men uut mach trecken scat;
 Want si om scat laten liden
 Die waerheit te menighen tiden
 75 Ende ghemenen oorbaer daer toe mede,
 (E. Fol. CIII. Daer menich lant ende stede
 r. 1.) Sere om heeft misvaren.
 Men leest also, te waren,
 Dattie Romeine wilen ere
 80 Crassuse, den groten here,
 Int lant van Orienten zanden,
 Om te winnen daer die landen

Vs. 60. H. Kindre ende oec suster. 61. H. ieman. 62. I. Van hem daer; H. w. in l. 63. H. l. tscande vore. 64. H. segghu dat; I. u *ontbr.* 67. I. H. hine sp. 68. I. H. wilter. 69. H. Ets; I. Het es h. *sorghelic*, dat wedt. 70. I. zedt. 71. H. berechtene; I. off. 73. I. omme. 75. H. ghemene orbore; I. oirbare. — daer toe *ontbr.* 76. I. lantschap ende. 77. I. H. omme. 78. I. al men te; H. twaren. 79. I. Dat die Romeynen. 80. I. Crassus. 82. H. winne.

- (1. Fol. CXLII.
r. 2.) Ende te makene vromelike
Onderdaen den Roomschen rike.
85 Doe hijt al hadde verwonnen daer,
Was zine ghiericheit zo zwaer
Den volke om te hebbene scat,
Datten tfolc greep na dat
Ende hebben ten selven stonden
90 Op ene tafle ghebonden,
Ende goten hem also vele
Ghesmoutens gouds in die kele,
Dat hire doot of bleef versmoort
Ende scats versaet meer voort.
95 Als ooc her Jacob van Simpole dede,
Die overmids sine ghierichede
Brugghe ende al Vlaender lant
Den coninc werp uter hant;
Want die coninc, weet dat wale,
100 Hadde Vlaendren ghewonnen te male,
Also dat Jacob van Simpole waert
Van Vlaendren ghemaect ruwaert;
Ende wert midt sijnre ghiericheit
Onder dat lant volc also leit,
105 Dathi om [des] volcs ontsien
Uut Brugghe moeste vlien
Bi. nachte ende met haesten groot,

Vs. 83. I. H. Ende die te; I. maken. 87. I. hebben; H. hebne. 88. I. tvolc; I. H. ghegreep. 89. H. hebne. 90. I. tafele. 92. I. H. Ghesmoltens; H. inde k. 93. H. hier; I. H. af. 94. I. Ende bleefs sc.; H. Ende bleef sc.; I. H. verzaedt doe v. 95. I. Also. — her *ontbr.* — Simpol; H. van Simpoel. 96. H. sire. 98. I. H. warp. 99. I. c. hadde wale. 100. I. Hadde *ontbr.* — Vlaenderen. 101. I. van Simpol; H. van Simpoel. 102. I. Van Vlaenderen; H. rewaert. 103. I. H. wart; I. sijnre *ontbr.*; H. sire. 105. I. H. om des v. 106. I. H. Ute. 107. I. H. ende *ontbr.*

- Ende der Fransoyse bleven daer doot
 Meer dan dusent inder nachte ,
 110 Dat sine ghiericheit al toe brachte.
 Die coninc verloos tlant al weder ,
 Ende daer storven omme zeder
 Menich grave ende groot here
 Ende hondertdusent volcs ende mere ;
 115 Want torloghe stont daer nare
(E. Fol. CIII.
r. 2.) Een deel meer dan dertich jaer ,
 Tote dat her Philips, her Kaerls zone,
 Op wien versterf die Vrancsche crone,
(I. Fol. CXLII.
v. 1.) Die Vlaminghe te Cassele verwan.
 120 Daer storven twalef dusent man.
 Dertienhondert screef men doen
 Ende achtendetwintich dat carnacioen ,
 Doe der Vlaminghe overmoet
 Gheworpen wort onder voet,
 125 Ende hare cracht ende haer ghewelt
 Al te niet wert ghevelt.
 Ooc is sul[c]stont ghefallen dat,
 Dattie berechters van eenre stat
 Om haers selfs quade ghenieten
 130 Ghemenen oorbaer achter lieten ,
 Of datsi den here , lude of stille ,

Vs. 108. I. der Fransoyssen. 109. I. dusentich. 110. I. H. al *ontbr.*
 111. I. H. dlant. 112. I. omme *ontbr.* 113. I. grave, menich h. 114.
 I. volcx of m. 115. I. H. dorloghe; I. naer. 116. H. jare. 117. I. H.
Het eerste her ontbr.; H. tser; I. tsheere Karels. 118. H. verstarf.
 119. I. H. Die de Vl.; H. te Cassle. 122. I. int c.; H. dcarnatioen.
 123. I. der Vlaminghen. 124. I. werdt; H. wart. 125. I. H. haer cr.
 126. I. H. nieute; I. werdt; H. wart. 128. I. H. Dat die; I. berech-
 ter es v.; I. H. eere. 129. H. haer. 130. I. H. Ghemeene; I. oirbare;
 H. a. stieten. 131. I. Off; H. Oft — oft.

Lieten doen al zinen wille
 Jeghen trecht vander stat gulde,
 Om te hebben des heren hulde.

- 135 Die dit doen, sijn quadere
 Dan dief is ofte verradere;
 Want si allene om hare baten
 Ghemene bate achter laten,
 Dies si van rechten scouden
 140 Over quaet ende valsch zijn ghehouden.

Hier omme so en salmen niet
 Den ghierighen (*), wats ghesciet,
 In voordele van ambachte setten;
 Want si alle tgoet beletten

- 145 Dat hem te baten niet en coomt,
 Wient anders scaet of vroomt.

Daer omme segghic, alsic zeide,
 Dat goede ghetrouwicheide
 Gaet boven al te wensche

- 150 Dat hebben mach die mensche,
 Biden redenen die ghi
 Hier voren hoordet zegghen mi.
 Die trouwe niet en mint, hi is sot;
 Want men seit: daer trouwe is, daer is God.

(I. Fol. CXLII. v. 2.) 155 Ooc hebbic ghehoort datmen sprac,

Vs. 133. I. Jeghent recht. 134. H. Omme te hebbene tseren; I. h. tsheeren. 136. I. is *ontbr.* — off; H. oft. 138. I. H. b. te nieute l. 139. I. H. Datsi van gherechten. 140. I. H. Metten live weren souden. 141. I. so *ontbr.* 143. H. vordeel; I. ambachten. 144. H. al; I. H. goet. 145. H. hen — niene c. 146. I. H. scaedt ofte. 148. I. Die g. 150. I. Die h. 151. I. Bider. 152. H. vore horet. 153. H. niene m. 154. I. H. zeeght; I. daer se es, d.; H. *De beide is ontbr.* 155. I. Ghij hebt gh.

(*) Het HS. heeft *ghierichghen*.

(E. Fol. CIII.
v. 1.)

Dat trouwe noit broots en brac.
 David doet ons bekint,
 Dathi des gherechts mans kint
 Noit en sach soeken broot ;
 160 Want God inder meester noot
 Helpt ghetrouwelijc den zinen,
 Die hem ter doghet willen pinen ;
 Want God selve , sijts ghewes ,
 Tbeghin van allen trouwen es.

Soe goet ghetrouwe vrient es. — XVII.

Boven alle dinc , alsict scouwe ,
 So gaet een vrient goet ende ghetrouwe ,
 Maer selden mense vinden can ;
 Ende als si vonden sijn dan
 5 Sal mense houden wijslike ,
 Sijn si mate , zijn si rike ,
 Ende sal hem mit herten fijn
 Tharen oorbaer ghereet sijn
 Ende hem lieve doen , vrooch ende spade ,
 10 Beide mit rade ende mit dade.
 Mijn vrient is altoos mijn ghemic ,
 Want hi is een ander ic

Vs. 156. I. H. trouwen ; I. broot ; I. H. en ghebrac. 157. I. ons oie
 b. 160. I. Want God onse heere ; H. Want God ons here ; I. H. mees-
 ter *ontbr.* 161. I. ghetrouwelike. 162. H. hen t. doeght. 163. H. sijds.
 164. I. H. Dbeghin ; I. van haere tr.

Titel. I. (*Cap.* 19) en H. Van drie manieren van vrienden , ende
 welc een (H. *ontbr.*) gherecht vrient es (H. si). Vs. 1. H. dinc *ontbr.* ;
 I. H. alsic. 4. H. alsic v. ; I. zij zijn v. d. 5. I. wijselijke. 7. H.
 hen. 8. I. Thorer oirbare bereet ; H. Thoren orbore. 9. H. hen. 12.
 I. a. dan ic.

Ende ic ben een ander hi.
 Mijn vernoye helpt hi mi
 15 Draghen ende ic hem tsine.
 Wats beter bi te sine?
 Om minen voorspoet is sijn zin
 Also blide alsic selve bin.
 Daer mijn vrient is, sijts ghewes
 20 Dat mijns daer ghene breke en es;
 Want hi voor mi is voorwaer
 Of ic selve ware daer.

(I. Fol.
 CXLIII.
 r. 1.)

Den maten vrient en salmen niet
 Versmaden, want hets dicke ghesciet
 25 Dattie mate vrient heeft bestaen,
 En hadde die rike niet ghedaen.

Gherecht vrient inder noot
 En spaert goet, let noch doot,
 Hine settet voor sinen vrient al;
 30 Mar dese vriende zijn smal.

(E. Fol. CIII.
 v. 2.)

Si en sijn alle niet vriende fijn
 Die vriende nochtan willen sijn,
 Want die vriende, als ghi hier ziet,
 En sijn van eenre manieren niet.
 35 Sulc schijnt andren vrient, om dat
 Hi vanden zinen heeft te bat
 Ende volcht hem, lude ende stille,

Vs. 13. I. a. dan hij. 14. I. H. vernoy. 15. I. hem *ontbr.* 16. I. Was es. 17. I. sinen sin. 19. H. sijds. 20. I. m. gheen br. dair en es; H. gheen. 22. H. Oftic; I. Ghelijc ofte ic s. waer d. 24. I. het es; H. w. es d. 25. I. H. Dat die. 28. I. g. no ledt. 29. I. No lijf, hine sette; H. vore. 30. I. vr. die sijn. 31. I. H. Sine; I. sijn niet al vrienden. 32. I. Die n. vrient w. 34. H. ere. 35. I. anderen. 37. I. volgt.

- Algader sinen wille,
 Weder hi si quaet of goet.
- 40 Al ist dat hi doet
 Dinghen die hem moghen deren,
 Die en sal hi hem niet blameren,
 Maer sal hem alles volghen,
 Om dat hine niet verbolghen
- 45 En wil maken te hem waert.
 Dese vriende, hoe dat vaert,
 En es gheen vrient, mar viant,
 Dat si u over waer becant;
 Want hi meer om sijn gheniet
- 50 Dan sijns vrients ere an siet.
 Noch so is een ander maniere
 Van vrienden die vergaen schiere:
 Dat sijn vriende, wildijt weten,
 Die tsamen drincken ende eten,
- 55 Gaen of staen of vrien mede
 Ofte hantieren ydelhede:
 Dese vrientscap onlanghe duert,
 Want si int einde gherne zuert
 Ende dicke keert in viantscap,
- 60 Want die gront is laeu ende slap.
 Onnutte gheselschap, des sijt vroet,
 Heeft herde zelden dat einde goet.

(I. Fol. CXLIII.
 r. 2.)

Vs. 39. I. hij q. zij ofte; H. oft. 40. I. H. Ende al. 41. H. Dinghe.
 42. I. H. Dat en; I. hem *ontbr.* 43. I. altoes v. 45. I. wille; H.
 wilt m. them. 46. I. H. vrient; I. hoedt v. 48. I. u vore waer; H.
 u vorwaer. 49. H. om *ontbr.* 51. I. so *ontbr.*; H. ene. 52. I. H.
 vergaet. 53. I. vrienden. 55. I. Gaen ende st. in vr.; H. oft — oft.
 56. H. Oft. 57. I. vrientscap. 58. H. indinde; I. besuert. 62. I.
 Heeft dat eynde z. g.; H. Heeft dat inde h. s. g.

- Ende al hadde deen enigherhande
 Scade, vernoy ofte scade,
 65 Dander soude om die zake
 Luttel sijn tonghemake;
 Ende misdede deen den andren yet,
 Dander soude weder verdriet
 Den ghenen doen ofte scade (*),
 70 Waert in rade of in dade,
 (E. Fol. CIV. Ende soude der vriendschap van dien man
 r. 1.) Al vergheten hebben dan.
 Dese vriendschap dooch luttel ghenoech;
 Want elc van hem sijn ghevoech
 75 Voorwaert settet allene
 Ende acht sijns ghesellen clene.
 Dusdane vrient salmen scuwen
 Ende ten nausten niet betruwen.
 Maer dien vrient in allen zinnen
 80 Salmen gheloven ende minnen,
 Die sinen vrient in alre tijt,
 Also hi misdoet, heymelijc castijt
 Ende hem seit dat hem si goet,
 Weder hijs hem belghet of en doet,
 85 Ende sijn vernoye hem draghen helpt,

Vs. 63. H. had. 64. I. Vernoy, scade o. 67. I. H. mesdade; I. anderen. 68. I. H. scade ende *ontbr.* 69. I. H. weder *ontbr.*; H. d. ende sc. 70. I. r., waert in; H. oft. 71. I. die vr.; I. H. vanden m. 73. H. gnoech. 74. H. hen. 75. I. setten wilt a. 77. I. H. vriende. 81. I. vr. talre. 82. I. H. Als. 83. I. Ende hij hem; I. H. zeeght; I. h. es g. 84. I. Weder dat hij h. b. sone d.; H. belght ocht. 85. I. H. vernoy.

(*) Lezing der variant. Het HS. heeft: *Dander soude weder scade ende verdriet Den ghenen weder doen ofte scade.*

Ende sinen commer gherne stelpt,
 Ende sinen voorspoet sijns selfs acht,
 Ende sijne eren altoos wacht:
 Dits een vrient ter waerheide,

90 Als ic u hier voren seide.

Van Bruesele Heyne van Aken,
 Die wel dichte conste maken
 (God hebbe die ziele sine!),
 Maecte dese twee vaersekinne:

95 » Vrient die wart langhe ghesocht,
 Selden vonden, schiere verwrocht.”

(I. Fol. CXLIII.
 v. 1.) Hi seide waer, dat verstaet:

Vrient is te vindene quaet;
 Maer gherecht vrient, na mijn verstaen,

100 En is niet verwrocht so saen;

Want die zinen vrient begheeft
 Om een luttel dathi heeft
 Ghedaen jeghen sijn gherief,
 En heeft den vrient niet herde lief.

105 Men seit dat openbare,

Dat vrient beter ware
 Inden weghe dan ghelt:
 Hier bi rade ic dat ghi selt
 Vriende maken telker stede

110 Ende die connen houden mede;

(E. Fol. CIV.
 v. 2.) Want men seit dat gheselschap

Eens deels gaet voor broederscap.

Vs. 87. I. H. sijns selfs *ontbr.* 88. I. siere; H. sire. 89. I. Dat es.
 90. I. Also; H. vore. 95. I. werden; H. werdet. 96. I. v., saen v.;
 H. v. ende saen v. 102. H. Om alluttel. 104. I. H. dien. 105. H.
 seeght; I. zeghet al o. 107. H. danne. 108. I. H. radie; I. u dat.
 111. H. seeght. 112. I. Een; H. vore.

Van vier manieren van lieden. — XVIII.

Van lieden sijn vele manieren,
 Die dese werelt bestieren
 Naest Gode ende staende houden,
 Die te lanc gherisen soude[n]
 5 Soudemense alle noemen schiere;
 Maer zonderlinghe isser viere,
 Sonder die welke niet en dochte
 Die werelt noch staen en mochte.

Deerste dat sijn die heren,
 10 Die den volke die wet leren
 Ende die scifturen ontbinden
 Daer si hemelrike mede vinden,
 Ende biechten ende absolveren
 Ende die sacramente ministreren.
 15 Dander sijn die heerscapien,
 Die tfolc dwinghen ende castien
 Van crachte ende van over daden

(1. Fol. CXLIII. v. 2.) Ende van allen quaden daden,
 Ende doen tfolc in rusten leven
 20 Ende elken ooc tsine gheven.

Dat derde is die ackerman,
 Die dat lant wel breken can,
 Te tide misschen ende sayen
 Ende sine vrucht te tide mayen,

Titel. I. (*Cap.* 20) en H. lieden, sonder welc (H. daer sonder) die weerelt niet zÿjn en mochte. Vs. 4. I. H. souden. 5. I. n. hiere. 9. I. dat *ontbr.* 10. I. den wech l.; H. de w. 11. I. sciftuere. 12. I. hemelrijc; H. met. 14. I. sacramenten. 15. I. sijn *ontbr.* 16. I. tvolc. 18. I. Quite maken van q. d.; H. a. d. q. 19. I. tvolc; H. rasten. 20. I. ooc *ontbr.*; H. ts. doen gh. 23. I. H. messen.

- 25 Bome, planten ende cruut,
 Die ten tide bringhen haer fruut,
 Daer die menighe, gheseit voorwaer,
 Bi leven moet tlanghe jaer.
 Die vierde maniere es
- 30 Die coopman, sijts ghewes,
 Die tgoet van lande te lande vuert
 Ende hem dicke daer omme avontuert.
 Hi halet tgoet daer ment wint
 Ende voeret daer mens niet en vint
- 35 Ende daer mens niet hebben en mochte,
 Waert dat ment daer niet en brochte
 Daer sonder men niet en mach sijn,
 Ist ghewant, coren of wijn,
 Ofte goet van ghewichte mede;
- 40 Want het is des coopmans zede,
 Dathi tgoet deelt ghelike
 In elc lant, in elc rike,
 Dattie liede sliten ende verteren,
 Des si niet en mochten ontberen.
- 45 Dese vier, als ghi wel ziet,
 En mochte aertrijc ontberen niet;
 Ende hem salmen wesen hout
 Ende ooc van gherechter scout
 Voor hem bidden, vrooch ende spade:

(E. Fol. CIV.
 v. 1.)

Vs. 26. I. te. 27. I. H. die mensche; I. gheseit *ontbr.*; H. gheseeght.
 28. H. m. al; I. H. dlanghe. 30. H. sijds; I. sijt seker des. 32. H.
 hem *ontbr.* 33. I. haelt goet d. men ane w. 34. H. niene v. 36. I.
 mens; H. niene br. 37. I. Daermen s. n.; H. niene mach. 38. I. off
 H. oft. 39. I. Of; H. Oft. 43. I. Dat die. 44. I. Dies; H. niene m.;
 I. en *ontbr.* 45. I. H. Deser viere. 46. I. eerderijck; H. ertrike. 47.
 H. hen. 49. I. Vore; H. hen.

50 Die dat liete, hi misdade.

Van vijfterhande minnen. — XIX.

Vijfterhande minne so es,
 Die de (*) mensche, sijts ghewes,
 (I. Fol. CXLIV. 1. I.) Draghen sal ende hanteren.
 Deerste, die minne ons heren,
 5 Des vaders van hemelrike,
 Die ons na sine ghelike
 Van niet ghescapen heeft,
 Ende onse nootdorft daghelics gheeft,
 Ende ons na dit arme leven
 10 Sijn ewelike rike sal gheven.
 Dien sullen wi minnen boven al,
 Ghelijc als hi ons selve beval.
 Dander minne is, sonder blijf,
 Dattie man sijn goede wijf
 15 Eren sal ende minnen
 Met ghetymperden sinnen,
 Ende twijf weder den man;
 Ende elc sal, waer hi can,
 Ruste doen ende daer toe vrede:
 20 Dit sal van rechte sijn haer zede.
 Nu hoort hier die derde minne:

Titel. I. (*Cap.* 21) minne. Vs. 1. I. m. die es. 2. I. den; H. de m. sijds. 3. I. zoude. 4. I. H. Deerste es die. 5. H. vader. 7. I. H. nieute. 8. I. ons nootdorst; H. noetdorste. 10. I. eeuwelijc. 12. H. Gh. dat hi; I. selven. 14. I. Dat die. 16. H. ghetempenden. 17. I. dat wijf; H. dwijf. 19. H. Andren raste.

(*) Het HS. heeft *den*.

Dats dat wi mit gansen zinne
 Minnen sullen onsen lants here
 Ende hem doen waerde ende ere
 25 Ende hem bi staen , vrooch ende spade ,
 Beide mit rade ende mit dade ,
 (E. Fol. CIV. Ende hem bewaren van alle dien
 v. 2.) Daer hem of mochte misschien ;
 Want hi onse bescermer es
 30 Na die were[1]t, sijts ghewes.
 Tfierde point is een ghebod
 Dat ons ghebiet onse here God :
 Dats dat wi allegader
 Minnen sullen moeder ende vader ,
 35 Ende altoos sullen sijn ghereet
 Te doene hare goet beheet ;
 Want nader naturen ghebode
 En hadden wi niet gheweest , naest Gode ,
 (I. Fol. CXLIV. En hadt onse vader ghedaen dan ,
 r. 2.)
 40 Die ons aen onser moeder wan.
 Onse moeder ons ooc ontfinc ,
 Die ziec ende zwaer mit ons ghinc ,
 In zwaren anxte , in groter noot ,
 Ende dan een maniere vander doot
 45 Liden moeste eert quam ten eynde.
 Doe wi quamen in dit elleynde ,
 Cranc van zinne ende van machte ,

Vs. 22. I. Dat es. 24. I. d. goet ende. 27. I. hem *ontbr.*; I. H. waernen v. al. 28. I. H. af. 29. H. bescermere. 30. H. sijds. 31. I. Tvierde; H. p. dats. 32. I. H. ghebiedt; I. ons. 33. I. Dat es d. wij selen a. 34. I. sullen *ontbr.* 35. I. H. sullen *ontbr.* 36. I. H. haer. 38. H. hadde. 39. H. had; I. hadde o. v. geweest dan. 40. H. onse m. 41. I. m. oic ons ontfinc. 44. I. dan *ontbr.*; H. enc.

- Doe namen si ons in hare wachte
 Ende hieven ende leiden moederlike
 50 Uut onsen missche, uut onsen slike.
 Dan nemen si ons in hare hoede
 Ende deelen ons van haren goede,
 Dat hem verleent onse here,
 Daer si lichte om pijnden zere
 55 Met anxte ende zorghen groot.
 Ende also vers[1]aet die doot,
 Laten si hem al haer goet,
 Dat sulc qualike verdoet
 Ende sulc leeft eerlike van dien,
 60 Also als wi daghelics zien.
 Tkint en sal, wildijt verstaen,
 Om en ghenen noot ofgaen
 Vader noch moeder, hoe dat si,
 Mar ghetrouwelic staen bi.
 65 Die monic ofte clusenare ware,
 Ende wel wiste openbare
 Dat vader of moeder hadden breke,
 Met rechte soude hi haesteleke
 Dan uut sinen clooster scheiden,
 70 Ende met pinen ende met arbeiden
 Hem winnen dan haer broot

(E. Fol. CV.
r. 1.)

Vs. 48. I. H. hair. 49. I. Ende l. e. h. m. 50. I. H. messe. 51. I. namen; I. H. haer. 52. I. deelden. 53. H. hen; I. verleende. 54. I. omme minden z. 55. I. e. met z. 56. I. H. verslaet. 57. H. hen. 58. H. quaellec. 59. H. eerlijc. 60. I. Also wij; I. H. daghelike. 61. H. Dkint. 62. I. Omme; I. H. en *ontbr.* — gheene n. af. 63. I. Vader ende m. 64. I. ghetrouwelike hem st. 65. I. monck of; H. moenc. 67. H. oft. 68. I. H. soudy h. 69. I. Dan *ontbr.*; H. ute s. cloestre; I. cloestere. 70. I. p. gaen a.; H. *Het tweede* met *ontbr.* 71. H. Hen; I. Ende w.

Ende anders dies si hadden noot,
 Ende sal hem lieve doen ende ere
 Naest Gode, onsen here,

(I. Pol.
 CXLIV.
 v. 1-)

75 Vader ende moeder talre tijt:

Dies niet en doet, is vermaledijt.
 Men heeft ooc dicke ghesien
 Op aertrike hem scande gheschien;
 Nochtan volchter na die pine

80 Dies gheen ende en pleecht te zine.

Die vijfde minne is ghemene:

Dats dat elc, groot ende clene,
 Minnen sal sine kinder

Ende al zine maghe, meerre ende minder,

85 Ende hem helpen, vooch ende spade,

Beide mit rade ende mit dade,
 Also verre alse recht ende redene si
 Ende anders niet, ghelovets mi.

Een mensche sal ooc hebben mede

90 Minne ende goede vriendelichede

Met allen menschen die goet zijn,
 Ende hem ooc met herten fijn
 Bi staen ende helpen inder noot,
 Can hi sonder sine scade groot

95 Sijn scande ende sijn scade verren

Ende al dat hem mach werren;
 Want [nader] naturen eesch

Vs. 72. H. des. 73. I. H. Men s.; H. hem *ontbr.* 76. H. niene d.;
 I. d. hij es. 78. I. eerderike; H. hen. 79. I. volgt daer na. 80. I.
 H. Dier; I. en *ontbr.* 81. I. vijfste. 82. I. Dat es. 84. I. al *ontbr.* —
 maghen. 85. H. hen. 87. H. als; I. alst — redenne. 88. I. ghelo-
 ves. 89. I. Ende men sal. 92. H. hen. 93. I. h. uter n. 95. I. Si-
 ne; I. H. sine. 97. I. II. Want nader n.; I. heesch.

So sijn wi alle één vleesch
 Ende ghebroedre allegader,
 100 Ghecomen van énen vader,
 Even edel, voorwaer gheseit,
 Na die arme crancke menscheit.

Hoe die mensche hemselven minnen sal. — XX.

Boven allen creaturen
 Sal die mensche telker uren
 Hemselven minnen, des sijt vroet;
 (E. Fol. CV. Ende so wie des niet en doet
 r. 2.) 5 Ende enen andren liever heeft,
 Weet dathi onwijslike leeft;
 Want die om enen andren bestaet
 (Cl. Fol. CXLIV. Dinc die hemselven targhe vergaet,
 v. 2.) 10 Weet dathi enen andren dan
 Liever heeft, diet merken can:
 Also een man die om een wijf
 Hemselven maect keytijf
 Ende goet ende ere leit neder,
 Ende twijf om den man weder,
 15 Datmen daghelijc ondervint;
 Ofte liede die om haer kint
 Ofte om vriende ofte om maghe

Vs. 99. I. ghebruederen; H. ghebroedere. 100. I. H. Comen. 101 en
 102. H. *Deze beide verzen ontbr.* 102. I. Na derme cr. menschelicheyt.
Titel. I. (Cap. 22). Vs. 1. I. H. alle. 3. I. m. zijt d. vr. 4. H.
 niene d. 5. I. anderen. 6. I. Weedt — onwiselike. 7. I. anderen.
 8. I. selven *ontbr.* 9. I. anderen. 11. H. Als. 13. I. H. leeght. 14.
 I. Ende *ontbr.*; I. H. dwijf. 15. I. Alsomen dagelixs. 16. H. Oft oec
 I.; I. die *ontbr.* 17. H. Oft — oft — maghen; I. omme vrienden —
 omme magen.

- Hem ontgoeden (*) tewighen daghe:
 Dese minnen enen andren meer
 20 Dan hemselves, alsic seide eer.
     Elc sal enen andren minnen zoe.
     Dathi sijns selfs scade niet en doe;
     Daer hi hemselves mede onteere.
     Elc mensche sal sijn een heere
 25 Van sijns selfs herte ende wille,
     So dathi lude noch stille
     Om bedwanc van enigher minne
     Anders yet kere (†) sine zinne
     Dan hem oorbaer ende eerlijc si:
 30 So is hi sijns selfs here vri;
     Maer mint hi enen andren mere,
     So is die ander sijn here
     Ende hi moet dan sijn sijn knecht:
     Dit verbiedt natuerlijc recht.
 35 Een mensche die leit ghevaen,
     Moete tes gheens wille staen
     Diene heeft in sijn prisoen,
     Hine mach anders niet doen.
     Daer omme sullen hem die vroeden
 40 Van dommer minnen altoos hoeden.

Vs. 18. I. Hem ontg. ten ewigen; H. Hen ontg.; I. H. dagen. 19. I. mint — anderen. 20. H. hen. 21. I. een anderen. 22. H. niene d. 23. I. Ende dat hij h. s. niet en onneere; H. met ondeere. 25. I. H. herten. 26. H. *Dit vers ontbr.* 27. H. bedwans — minnen. 28. I. keert; H. kere. 29. I. hem *ontbr.* — oirboeric. 30. I. selfs al vry. 31. I. anderen. 33. I. dan *ontbr.* 35. I. H. leeght. 36. I. H. Moet. 37. H. int pr. 39. H. hen. 40. I. Jeghen domme minne h.; H. hoede.

(*) Het HS. heeft *Hem om ontgoeden.*

(†) Het HS. heeft *keren.*

In een boec hebbic ghelesen :
 Hine sal niet eens anders wesen ,
 Die sijns selfs wel wesen mach.

(E. Fol. CV. v. r.
 I. Fol. CXLV.
 r. 1.) Cathoen doet ons ooc ghewach

45 In sinen boec , dattu sout
 Diselven meest wesen hout.

Der ewangelien hoort men bevelen ,
 Dat wi onsen evenkersten zelen
 Minnen ghelijc ons selven , als God hiet ,
 50 Maer meer dan ons en staet daer niet ;
 Want daer is den menighen of comen
 Vele scaden , scanden ende onvromen.

Elc sal so hemselven minnen ,
 Dathi hemselven wel sal kinnen
 55 Ende sinen evenkersten mede
 In goeder ghevoechlijchede.

Maer die hem selven mint soe
 Dat hem dunct , spade ende vroe ,
 Dathi die beste is vanden spele ,
 60 Ende van hemselven hout te vele
 Ende hem selven te zere aysiert
 Ende te zonderlinghe verchiert ,
 Weet dathi hemselven niet en mint ,
 Want hi name , ziele ende lijf schint.

65 Die hem selven mint , hi sal

Vs. 41. H. enen; I. eene b. heb ic. 43. I. H. wel *ontbr.* 45. I. soudt. 46. I. Dij s. w. m. houdt. 47. I. ewangelisten. 49. I. H. selven *ontbr.*; I. a. G. ons h. 51. I. H. af. 52. I. Scade , schande e. vele o. 54. I. selven *ontbr.* — bekinnen. 57. I. H. m. alsoe. 60. I. H. houdt. 61. I. H. h. oic te. 62. I. Ende oic sond.; H. sond. hem versiert. 63. I. Weedt; I. H. selven *ontbr.* 64. I. n. l. e. z. scindt.

Middelheit houden over al,
 Hovesch sijn ende goedertieren
 Ende dese tien pointen hantieren:
 Scone zeden zonder overmoet (*),

70 Luttel spreken ende tselve goet,
 Te tide connen nemen ende gheven,
 Wel ende gherechtelike leven,
 Vreemde dinc niet onderwinden,
 Ghiericheit verre wech zinden,
 75 Onrecht vromelike wederstaen,
 Metten goeden gherne gaen,
 Te tide wel connen verdraghen
 Ende te redenen helpen den maghen.
 Die dese tien pointen wel houden can,

(I. Fol.
 cXLV.
 r. 2.)

80 Mach te rechte wel heten een wijs man.

Die hem selven mint, hi mint doghet
 Ende al dat sine ziele verhoghet;
 Ende die hemselves werpt in sduvels bant,

(E. Fol. CV.
 v. 2.)

Is sijns selfs grote viant;

85 Want alle viande en daden hem niet
 So groten scade noch verdriet,
 Als hi hemselves daer doet

Vs. 67. I. Hoosch; H. Hoefsch. 68. H. poente. 70. H. e. dat selve.
 71. H. connen *ontbr.* 72. I. rechtelike; H. gherechtelec. 73. I. H.
 Vreemder. 75. I. H. vromelijc. 76. I. H. Gods geboden te sijn (H.
 ghebode sijn) onderdaen. 78. I. H. Ten rechte h. 79. I. tien *ontbr.*;
 H. poente; I. H. wel *ontbr.* — ghehouden. 80. I. H. Mach heeten een
 (H. en) goet w. m. 81. I. H. doeght. 82. I. al *ontbr.*; I. H. ver-
 hoeght. 83. I. H. selven *ontbr.* 84. I. sijn — groot. 85. I. alle die
 vianden d. 86. I. groot; H. groete. 87. H. Alse.

(*) Hiernevens staat op den kant: *nō exⁿ* d. i. *notabel exemplaer*.
 In H. alleen *nō*, in I. niets.

In die ewighe helsche gloet.
 Hier omme is hi sijns selfs vrient,
 90 Die duechden ende eren verdient;
 Ende die sonde begaen ende scande,
 Sijn haers selfs doot viande.

Waer omme datmen goet hebben zal. — XXI.

Drie redene sijn int ghetal
 Daer omme datmen goet hebben zal:
 Deerste is, dat ghijt wet,
 Datmer Gode sal dienen met
 5 Ende jeghen die arme mildelike
 Copen dat ewighe hemelrike;
 Want God spreect selve: »Dat ghi
 Den armsten doet, dat doedi mi.»
 Dander redene willic u gheven:
 10 Dats datmer of sal leven,
 Eten, drincken ende cleden,
 Met groter ghevoechlichkeiten;
 Want overtallicheit, dat verstaet,
 Is voor Gode ende die mensche quaet:
 15 Ten is gheen meer verloren goet
 Dan datmen boven mate verdoet.

Vs. 88. I. H. In deuweghe. 90. I. eere. 91. I. b. of sc.

Titel. I. (Cap. 23) en H. omme ende waer toe men (H. datmen).
 Vs. 1. H. Die; I. H. redenen. 2. I. Waer; I. H. dat *ontbr.* 3. I.
 wedt. 5. I. jeghens; H. j. darne. 6. H. deweghe. 7. I. sprac. 8. I.
 H. Den minsten d. 9. H. Dandere; I. wil ic. 10. I. Dat es; I. H. af.
 12. I. H. goeder; I. soberlijcheden. 13. I. H. overtollijcheit; I. es, dat.
 14. I. Is *ontbr.*; H. vore; I. H. e. den m. 15. I. H. En es; I. gh. ver-
 lorenre. 16. I. dat *ontbr.* — maten.

Ooc en sal men , te waren ,
Tgoet niet te zere sparen :
Men sal in allen uren

20 Ghenoech doen ter naturen.

Donsalichste dinc die leeft ,

(C. Fol. CXLV. v. l.) Dats hi die ghenoech heeft

Ende niet en toont dathi daer ave
Sinen lichame ghenoech gave ,

25 Maer jammerlijc dat verspaert

Teens anders behoef, diet vertaert.

Die derde redene , alsic verstoet ,
Daer omme datmen sal hebben goet ,
Dats daer omme datmen sal

30 Onrecht weren over al

(E. Fol. CVI. r. r.) Ende maghen ende vrienden bi staen ,
Die in node sijn bevaen.

Rechte in dese drie manieren
Sal die mensche sijn goet bestieren ;

35 Ende die des twint en doet ,

En besit niet wel sijn goet ,

Want tgoet is sijn here dan

Ende hi is des goets dienst man :

Dit is scande boven scande!

40 Nochtan vintment inden lande.

Vs. 17. H. twaren. 18. H. tsere. 20. H. Gnoech; I. H. der. 21. H. dat l. 22. I. Dat es die goets gh.; H. die goets gnoech. 23. H. en taemt d. h.; I. en beteemt dat hierc ave. 24. H. gnoech. 25. I. jammerlike; I. H. ontspaert. 26. I. bouf. 29. I. Dat es dm. d. o. s. 31. I. maghe — vriende. 33. I. H. Recht in desen drien. 36. I. besidt. 38. I. es tsgoets; H. es sgoeds. 40. I. vindtmer; H. vintmer.

Ofmen vrienden ende maghen bi staen sal
ende helpen. — XXII.

Men vraechde wilen , als ic las ,
 Enen meester die wijs was ,
 Oftie menschen van rechter scouden
 Maghen ende vrienden helpen soudē
 5 Ende hem gheven ende bi staen ?
 Die meester antwoorde zaen
 Ende seide aldus op dese vraghe :
 Ist datmen hevet mate maghe ,
 Die hem niet en connen ghenere
 10 Noch ghewinnen datsi verteren ,
 Ofte midts rampspoede
 Comen sijn uut haren goede ,
 Ende die dan goede liede sijn ,
 Hem salmen mit herten fijn
 15 Gheven ende staen in staden ,
 Helpen ende ooc gheraden ,
 Ja , tuwer minster scaden :
 Die dat lieten , si misdaden.
 (1. Fol. CXLV. Maer hebdi maghe , dat verstaet ,
 v. 2.) 20 Die loos sijn , sot ende quaet ,
 Ende thaer qualijc verteren
 Ende hem niet en willen ghenere ,

Titel. I. (Cap. 24) Ofmen m. e. vriende helpen sal ; H. Oftmen m. e. vr. h. sal. Vs. 1. I. Een vraeghede. 2. I. Een. 3. I. Of een mensche — scoude ; H. Oft die — rechten. 4. I. soude. 5. H. hen. 7. I. seyt dus. 8. I. H. heeft. 9. H. hen niene c. 11. I. Of midts eeneghen ramspoede ; H. Oft m. eneghen ranspoede. 14. H. Hen. 16. I. beraden. 17 en 18. I. Dese beide verzen ontbr. 19. I. maghen. 20. I. Die fel l. sijn ende q. ; H. sot oft q. 21. I. thare qualike ; H. thore quaellec. 22. H. hen niene w.

Ofte quade feite hanteren ,
 Die suldi van u weren
 25 Ende hem raden noch helpen ,
 Want ghine mocht niet ghestelpen
 Hare behoefte in gheenre wise.
 Recht ofmen een tortise
 (E. Fol. CVI. r. 2.) Voor enen blinden man hilde ,
 30 Om dat hire of ghesien wilde ,
 Also sijn , weet te voren ,
 Cost ende pine al verloren
 Van datmen door den quaden doet :
 Dies hem hoet , hi is vroet.

Dan bescheidenre miltheit. — XXIII.

Onder alle duechden ghemene
 So is besceiden miltheit ene
 Die te prisene is zere ;
 Want gracie , goet ende ere
 5 Sijn daer dicke ghecomen af
 Hem die bescheidelijc gaf .
 Bescheiden dat zegghet daer bi ,
 Dat elc man , wie hi si ,
 Altoos met maten gheven sal
 10 Ende ooc te tide groot ende smal ,

Vs. 23. I. Off q. feyten ; H. Oft q. faite. 25. H. hen. 26. I. moeght ;
 H. niet *ontbr.* 27. H. Hoer ; I. Haer — wijs. 28. H. Rechte oftmen
 ene ; I. tortijs. 29. I. H. Vore. 30. I. Om *ontbr.* ; I. H. af. 31. I.
 weedt. 33. I. H. dore. 34. I. H. hoedt.

Titel. I. (*Cap.* 25) en H. Wat m. es , ende wat sij doen kan. Vs.
 2. I. H. So *ontbr.* ; H. besceedene ; I. m. alleene. 3. I. prisenne. 5.
 I. H. comen. 6. I. beschedelike. 7. I. Besceedichede seg ic d. ; H. Be-
 sceeden segghic d. 8. I. Daer elc. 9. I. Altoes te maten hebben s.

Also den persoon betame :
So is sine miltheit zonder blame.

Sulc is blide ende te ghemake ,
Also hem coomt redelike zake

15 Milde te sine mit eren ;

Sulke sijn ooc die keren
Miltheit van hem, spade ende vroe ,
Ende soeken occusoen daer toe
Hoe si der miltheit moghen ontgaen.

(I. Fol.
CXLVI.
r. 1.)

20 Nu hoort hier of exemple zaen :

Een arm man bat wilen eer
Antigonuse , den groten heer ,
Dathi hem gave enen peninc.
— » Dat ware mi te cleinen dinc ,”

25 Sprac hi , » te ghevene di.”

— » Ay , here ! so gheeft mi
Een pont ,” sprac die arme man doe.
— » En hoort dinen persoon niet toe
Dattu so vele hebben sout.”

30 Nu siet , dese sochte onscout

Dathi der miltheit ontghinc dan ,
Ende was here van Romen nochtan.

Een arm man ooc wilen bat

(B. Fol. CVI.
v. 1.)

Den coninc Alexander dat

35 Hi hem gave enen peninc.

Vs. 11. I. den mensche es b. ; H. persone. 13. I. Selke. 14. I. H. Als.
17. H. hen. 18. I. s. af scuwen d. ; H. ocsuin. 20. H. af ; I. of
ontbr. — exempel. 21. H. arm *ontbr.* ere ; I. seere. 22. I. H. hee-
re. 23. I. H. penninc. 24. H. clene een d. 25. I. ghevenne. 27. I.
Hondert p. , spr. derme m. — doe *ontbr.* ; H. spr. darne. 28. I. n. au.
29. I. soudt. 30. I. sochte *ontbr.* 31. I. H. Hoe hi ; H. ontghinghe.
32. I. H. v. Rome. 34. H. c. Alexandre. 35. I. H. penninc.

— »Het ware mi te cleinen dinc,»

Sprac hi, »te ghevene mi:

Hout dese stat, ic gheefse di.»

Die man wart doe bescaemt:

40 — »Here!» sprac hi, »en betaemt

Mijnre eren niet so groot goet.»

Doe sprac die coninc hooch ghemoet:

»Ic en aensie niet wat di betame,

Maer wat betaemt minen name.

45 Ten is niet te groot te gheven mi,

Al ist te groot te nemen di.»

Dese en woude ghevens niet ofkeren,

Maer milde sijn met groter eren.

Weet dat der miltheit hoghe virtuu

50 Uut den ewighen God spruut

Ende ghiericheit uut den viant,

Als ic u nu sal doen becant:

Doe niet en was groot noch cleene

Dan die ewighe God allene,

55 So stont hem altoos sijn moet

(1. Fol. CXLVI. Ter miltheit, alst noch doet;

r. 2.)

Daer hi die waerheit toonde af,

Doe hi ons tenen male gaf,

Alsoot zine miltheit gheerde,

Vs. 36. H. Et; I. w. alte cleene. 38. I. Houdt desen scat. 39. I. wert. 40. I. Ende sprac: heere, en. 41. H. Mire; I. Miere. — niet ontbr. 42. I. hoge. 43. I. In ane zye; H. In a. n. watti b. 45, 46. I. H. in omgekeerde volgorde. 45. I. En es; H. Ens; I. H. gevenc. 46. H. es — nemene. 47. I. wilde; I. H. geven — af. 48. I. s. van gr. 49. I. Weedt datter m. — hoghe ontbr. 50. I. H. Uten; I. helegen; I. H. Gode. 51. I. H. uten. 52. I. nu ontbr. 54. I. die heleghe. 55. I. H. stoet; I. aldus s. 56. I. H. m. ende n. 57. I. toecht.

- 60 Hemele (*), firmament ende aerde,
 Lucht, licht ende die zee diep,
 Dathi mit enen woorde al sciep,
 Dyngle inden hemele daer,
 Int firmament die zonne claer,
 65 Mane, sterren ende die planeten,
 Die daer scone in sijn gheseten,
 Vogle in die lucht, optie aerde diere,
 Vissche in die zee menighertiere:
 Seker ben ic wel daer ave
 70 Dat noit en was soonre gave,
 Dat anders niet en dede
 Dan puerlic sine milthede,
 Die hi emmer wilde baren.
 (E. Fol. CVL
 v. 2.) Verstaet nochtan, te waren,
 75 Hine behoefde gheens hemelrijcs
 Noch der creaturen des ghelijcs;
 Want eer yet was van desen,
 Was sijn ewich godlic wesen
 Also volmaect in blijscapen
 80 Also doe hijt al hadde ghescapen;
 Ende dat al weder worde niet,
 Hine hads rouwe noch verdriet;
 Want sine vruechde zonder beghin

Vs. 60. I. Hemel; H. Hemele. 61. I. ende *ontbr.* 62. I. H. al *ontbr.*
 63. I. Die inghele; I. H. hemel. 65. H. entie pl.; I. die *ontbr.* 66. I. H.
 Diere sc.; I. sc. sijn ane gh. 67. I. In die l. voghele, op derde d.;
 H. inde l., op derde d. 68. I. Visschen. 70. I. Dat nie en. 72. I.
 Dan sine grondeloese m. 74. H. twaren. 75. I. gheen. 80. H. Als.
 82. I. hadde. 83. H. vroude.

(*) Het HS. heeft *Hovele*, doch de lezing der variant is duidelijk
 de ware.

En mach worden meer noch min.

85 Hier bi merct dat alle dinghen
Puerlijc uut Gods miltheit springhen,
Ende dat miltheit, sijts ghewes,
Puerlijc uut Gode ghecomen es
Ende voor Gode oyt crone droech,

90 Ja, die milde es int ghevoech.
Ende also ghelijc, dat verstaet,

Also (*) miltheit uut Gode gaet,

(I. Fol. CXLVI.
v. r.) Also neemt ghiericheit haer beghin
Uut Luciferre, meer noch min.

95 Dit merct men wel in desen:
Want doe hem God hadde doen wesen
Vanden ynglen den claersten
Ende den alre voorbaersten,
En liet hi hem ghenoeghen niet,

100 Also hem sine hovaerde riet,
Maer hi woude climmen tier stat
Daer God sijn sceppere sat;
Daer omme hi wart ter selver stont
Gheworpen inder hellen gront,

105 Daer ewelijc is sine stede.
Aldus quam ghierichede
Uut Luciferre, sijts ghewes,

Vs. 84. I. Ne m.; I. H. werden. 86. H. ute. 87. H. m. des sijt.
88. H. ute; I. H. comen. 89. H. vore; I. v. G. cr. oyt dr. 92. I.
Also; H. Als. 94. H. Ute. 95. I. H. Dat; I. men *ontbr.* — wel bij d.
96. H. doene God had. 97. I. inghele die claerste. 98. I. die aller vor-
baerste. 99. I. Ende l. — hi *ontbr.* 100. I. sijn. 101. I. H. hi *ontbr.*;
I. wilde. 102. H. sceppre; I. zadt. 103. I. Ende daer o. wert hij ter.
104. I. helscher. 105. I. eeuwelike. 107. H. sijds.

(*) Het HS. heeft *Dat.*

- Diet beghin alre quaetheit es ;
 Ende voort meer van dier ure
 110 So en mochte ghierighe creature
 In hemelrike niet comen.
 Die waerheit hebdi nu vernomen.
 Hier na bedroech hi nochtan
 (E. Fol. CVII. r. 1.) Adaem , den eersten man ,
 115 Om dat hine hebben woude
 Ende al dat na hem comen zoude ,
 Als hi ooc dede , te waren ;
 Want binnen vijf dusedent jaren
 Moest alle die helle becoren
 120 Dat van menschen wart gheboren ,
 Ende noch zoude , zonder waen ,
 En hadde die Gods miltheit ghedaen ;
 Want hi sinen zone daer toe gaf ,
 Dat hi dit jammer dede af
 125 Met sijnre ghebenedider doot.
 Wie sach ye miltheit so groot ?
 Gods miltheit heeft ons ghegheven
 Wesen , zinne , lijf ende leven ,
 (l. Fol. CXLVI. v. 2.) Gras , lovere , coren ende cruut ,
 130 Ende daer toe menighe grote virtuuut.
 Miltheit is van groter baten ;
 Want miltheit mit caritaten

Vs. 108. I. H. Die b. ; I. van aller. 109. I. meere — diere. 110. I. So *ontbr.* 114. I. H. Adame. 116. H. heme. 117. I. Alst oec ; H. Al-
 soe oec d. twaren. 118. I. Want *ontbr.* — duust. 119. H. al ; I. al
 ter hellen. 120. I. wert. 123. H. hadt sine m. ; I. die *ontbr.* 124. I.
 hij dese j. 125. H. sire. 126. I. s. oeyt m. 128. I. zin , ziele ende.
 129. I. lovere *ontbr.* 130. I. Ende *ontbr.* — menich goet v. 132. H.
 m. can m.

Can den hemel ontdoen zaen
 Ende coomt voor Gods oghen staen
 135 Ende bidt voor haren man,
 Ende God hoortse daer lieflijc an.
 Miltheit maect ons dyngle hout;
 Haer man die is altoos stout
 Ende waert daer hi hem bekeert.

140 Miltheit is altoos gheëert.
 Miltheit can zoene maken
 Ende tes viants vrienſcap gheraken.
 Het staet al te haren ghebode:
 Hets recht, si coomt van Gode.

145 Miltheit can hare manne
 Bringhen uten banne
 Ende uten kerkere mede,
 Ende maect hem paeys ende vrede.
 Miltheit can den coninc maken

150 Ende setten opten stoel taken,
 Ende bringhen daer toe scone
 Toter hogher keiser crone,
 Ende maecten gheweldelike

(E. Fol. CVII.
 r. 2.) Here van al aertrike;

155 Ende sal hire ooc in staende bliven,
 Dat moet sine miltheit bedriven;
 Want vrecheit heeft menighen here

Vs. 133. H. Can *ontbr.* 134. H. vore. 135. I. H. b. daer v.; H. vore.
 136. I. H. hoerse. — daer *ontbr.* 137. H. dinghe. 139. I. Ende ver-
 waert dat hij b.; H. Ende werdt waer hi. 140. I. gheheert; H. gheert.
 141. H. soenen. 142. I. H. Ende *ontbr.* 143. H. thoren. 144. I.
 Miltheyt comt; H. Ets. 145. H. hoer. 146. I. Wel bringhen. 147. H.
 kerkre. 148. H. hen. 149. I. can doen c. 151. H. bringten. 152. I.
 hogher *ontbr.* — keyserliker cr. 153. I. maken; H. maectene. 154. I.
 eerderike. 155. I. ooc in *ontbr.* 157. I. H. heeft *ontbr.*

Ghecranct aen sine ere.

Miltheit can ooc maken wale

- 160 Bisscoppe ende cardinale,
 Ende si doet meer provende gheven
 Dan clergye of goet leven.
 Miltheit doet des paeus poorten op gaen
 Ende impetreert (*) haren wille zaen.

(l. Fol.
 CXLVII.
 r. r.)

- 165 Ten is poorte, wiket noch dore,
 Miltheit en brinct den man daer dore
 Ende doet hem hebben sijn begheren.
 Scriveren ende ooc zegheleren
 Sijn hem ghereit mit beiden handen:

- 170 Dus so vintment in allen landen.
 Miltheit bejaecht sulken danc,
 Beide in hof ende in dinghe banc,
 Datsi haer saken wint daer bi,
 Weder het recht of onrecht zi.

- 175 Miltheit can borghe breken
 Ende ooc scone vrouwen spreken;
 Si can tlijf den menighen gheven
 Die verbuert heeft sijn leven.
 Miltheit doet haren man wiken,

- 180 Hoet ende caproen of striken;

Vs. 158. I. H. Heeft gh.; H. ane. 159. I. ooc *ontbr.* 160. I. Biscoppen. 161. I. provene; H. provenden. 162. I. off; H. oft. 163. I. H. doet spaeus porte. 164. H. impetreert. 165. I. H. En es; I. wincket. 168. I. ooc *ontbr.* 170. I. H. vintmen; I. achter l. 172. I. Beide *ontbr.* — hoven; H. dingbanc. 173. H. zake; I. verwinnen. 174. I. H. Weder zij r.; H. oft. 175. H. c. wel b. 176. I. ooc *ontbr.* — vrouwe. 177. I. H. dlijf; I. den *ontbr.*; H. oec m. 180. H. capruin af; I. aff doen str.

(*) Het tekst-HS. en I. hebben *impetereeren*:

Si maect recht crom ende crom recht

Ende een here van enen knecht.

Rike man die gherne gheeft

Hem so dient al dat leeft

185 Ende sijn wille gaet gherne voort:

Dats recht, hi is wel ghehoort.

Rike man ghierich ende vrec

Valt dicwile inden strec

Ende ontghelt ooc menichfout

190 Dies hi noit en hadde scout;

Want die menighe is hem ghehat

Ende werpen omme dan dat rat,

Also die waghén heldet yet:

(E. Fol. CVII. v. 1.) Dits datnen daghelijcs ziet.

195 Also dat vier is zonder hitte,

Ende een goede stat sonder smitte,

Ende goeden wijn sonder coop,

Firmament zonder omme loop,

Ende aertrike zonder here,

200 Dan eerst sal hebben ere

(I. Fol. CXLVII. r. 2.) Een rike vrecke ghierich man

Die door niement niet doen en can.

Ghi rike, die gheven moocht,

Peinst om dese grote doocht

Vs. 182. I. Ende van eenen h. eenen kn.; H. enen h. 184. I. Hem d. gheerne al. 185. I. sinen. 186. I. Dat es. 187. I. H. Rije. 189. I. Ende gheeft onghelt m.; H. ontgheldt. 190. H. Des; I. hij niet en. 191. I. die *ontbr.* — menich. 192. I. werpt. — dan *ontbr.* 193. I. Als — helt. 194. I. Dit es; H. daghelike. 195. H. Als; I. Also als tvier. 196. H. en. — goede *ontbr.* 197. I. H. goet; I. w. es s. 198. I. Ende tfirm. es sonder; H. omloop. 199. I. cerderike es sonder. 200. H. Dan sal ierst h. 201. I. Die r. vr. ghierighe; H. rijk vrec. 202. H. dore niemene; I. niet *ontbr.* 203. I. moghet. 204. I. doghet.

- 205 Die miltheit is gheheten ,
 Ende laetse in u beeten ,
 Ende deelt Gode van dien
 Daer hi u of heeft voorsien.
 Weet , ghine hebt groot noch smal
- 210 Hi en hevet u ghegheven al.
 Deelt Gode van dat hi u gheeft
 Die wile dat u is ende ghi leeft;
 Want sijts seker, na uwe doot
 En hebdira aen cleine noch groot.
- 215 Die ghene ooc dien ghi laten selt
 U lant , u huse , u renten , u ghelt ,
 Sullen blidelic daer mede leven
 Ende luttel voor uwe ziele gheven.
 U ware beter dat uwe kinder
- 220 Ende uwe maghe , meerre ende minder ,
 Broot baden ewelike ,
 Dan ghi verloort hemelrike.
 Ende sonderlinghe so wilt keren
 U gheven te Gods eren :
- 225 Dat ghi gheeft om der werelt lof ,
 Daer loont u die werelt of ;
 Maer gheefdi om die Gods ere ,
 Die loon duert u emmermere

Vs. 206. I. u niet b. 208. I. aff; H. af; I. H. versien. 209. I. Want gh. 210. H. Hine h. — u ontbr.; I. En es van hem comen al. 211. H. Gode ontbr. 212. I. H. uwe. 213. I. zijt; H. sijds; I. H. u d. 214. H. ane; I. H. cleen. 215. I. Den ghenen; I. H. ghijt. 216. I. h. ende u gh. 217. I. blidelike — met. 218. H. vore; I. H. u z. 219. I. H. u k.; I. kindere. 220. I. H. u m.; I. meere e. mindere. 222. I. verboert. 223. I. sond. seldi k. 224. I. U ende gh. ter. 225. I. Want die gheeft. 226. I. Die w. zelen loenen dair of. 227. I. gheeft dij doir die; H. die ontbr. 228. I. U I. sal dueren e.

Hier boven in hemelrike ,
 230 Daer wi alle ghemeenlike
 Comen moeten te samen!
 Segt allegader Amen!

Of wel eten ende wel drincken zonde is. — XXIII.

(E. Fol. CVII. v. 2.) Men vraechde wilen, alsic verstoet,

Enen man die was herde vroet,
 Ofte wel eten zonde ware?

(I. Fol. CXLVII. v. 1.) Die man antwoorde openbare,

5 Datmen nutte goede spise
 Ende goeden dranc in goeder wise,
 Dat en ware zonde noch blame
 Hem diese ghevoechlijc name
 Ende dies hadde die macht;

10 Want die heilighe Gods cracht
 Alrehande aerdsch goet
 Tsmenschen behoef wassen doet;
 Maer datmen goet strueert
 Ende overtallic verteert,

15 Dats zonde ende ooc scande,
 Ende die misdaet is drierhande:
 Deerste is datmen daer met
 Den lichame sere tachter set;

Vs. 232. I. Nu zegt.

Titel. I. (*Cap. 23*) Ofte; H. Oft; I. H. *Het tweede wel ontbr.* Vs. 1. I. Een vr.; I. H. als ic las. 2. I. Een meester die vroet was; H. die wijs was. 4. I. Die meester a.; H. m. seide o. 5. I. goeder. 6. I. dr. te g. 8. I. Op dat hijse ghevouchelike. 9. I. Ende hijs h. 11. I. eerd-sche. 12. I. H. Smenschen; I. bouf. 13. H. struweert. 14. I. Ende onnuttelike v.; H. overtollec. 15. I. H. Dat es; I. ooc *ontbr.* 18. I. zedt.

- Want over aet ende over dranc
 20 Maect den lichame ziec ende cranc,
 Ende menighe grote onghesonde
 Coomter of te menighen stonden.
 Het sterven liede vele meer
 Van eten ende drincken te zeer
 25 Dan van des honghers onghevoech,
 Want die nature heeft lichte ghenoech.
 Dander misdaet, diet merken can,
 Die so gaet der zielen an;
 Want over dranc ende over aet
 30 Sijn der zielen harde quaet;
 Want t vleesch dan dicke gheert
 Dat der zielen zere deert
 Van dronckenscapen ende luxuren,
 Daer zonden vele uut ruren.
 35 Die derde misdaet, wildijt leren,
 Gaet jeghen die arme ons heren;
 Want, ist spise ofte ander goet
 Datmen overtallic verdoet,
 Dat zoudemen den armen gheven
 (I. Fol. CXLVII. v. 2.) 40 Die in groten hongher leven;
 (E. Fol. CVIII. r. 1.) Want die rike man van rechter scout
 Sijn den armen hare onthout

Vs. 20. I. den mensche z. 22. I. Comt daer; I. H. af te menegher stonde. 23. I. Ende het st. lieden meere; H. Et — mere. 24. I. etene, van drinckene te zeere; H. ende van dr. tsere. 25. H. van shonghers. 26. I. licht; H. gnoech. 27. H. Dandere. 31. I. H. tvleesch. 32. I. H. Datter; I. zielen zwaerlike d.; H. zielen swaerlec d. 33. I. Want van; H. dronkenscape. 34. I. v. af r.; H. ute. 36. I. Die gaet j. derme; H. j. darne. 37. I. off; H. oft. 38. I. overtallijke; H. overtollec. 40. I. Die met gr. honghere; H. hongre. 41. I. H. man *ontbr.*; I. met r. 42. I. der armer lieden o.; H. hoer.

Sculdich te ghevene van dien
 Daerse God of heeft voorsien.
 45 Hi ghevet al, des zeker sijt,
 Ende, also hi wil, so neemt hijt:
 Ende so watmen den armen doet,
 Dat acht hi sijns selfs goet,
 Want hine behoeves anders niet.
 50 Hier bi so merct ende besiet,
 Dat ghi te maten drijnct ende et
 Ende der armer niet en verghet:
 Daer ghi jeghen moghet, ghi rike,
 Copen tewighe hemelrike.

Dan ledicheden ende onledicheden. — XXV.

Een mensche en sal niet leyden
 Sinen tijt mit ledicheyden;
 Want dat God den tijt gheeft,
 Dats om dat elc die leeft
 5 Sinen tijt al over al
 Nuttelijc bestaden sal.
 Wat wi hebben in dit leven,
 Dat moet ons die tijt gheven,
 Maer smenschen arbeit moeder toe;
 10 Ende meer noch min ist alsoe.

Vs. 43. I. Ende sijn sc. te ghevenne. 44. I. H. af h. versien. 45. I. Want God gh. — des *ontbr.* 46. I. als hijt wille; H. wilt; I. so *ontbr.* 47. H. so *ontbr.* 49. H. behoevets; I. a. twint. 50. I. so *ontbr.* — m. wel e. kint. 51. I. Dat hij te. 52. H. niene v. 53. I. H. moeght. 54. I. H. deeuweghe.

Titel. I. (*Cap.* 27) ende van onl. Vs. 4. I. Dat es om elken. 6. I. Nuttelijke besteden. 7. I. Want dat wij. 10. I. Noch min no meer dan alsoe; H. Ende no min no meer eest alsoe.

Salmen ghinder loon ontfaen ,
 Men moet in deser tijt begaen ;
 Salmen ghinder maeyen ,
 So moet men hier zaeyen.

15 Dus is hi dwaes , des sijt vroet ,
 Die sinen tijt qualijc verdoet ;
 Want den ledenen tijt en can
 Nemmermeer verhalen man.

Daer bi sal elc , nacht ende dach ,

(I. Fol.
 CXLVIII.
 r. 1.)

20 Arbeiden wat hi mach
 Die wile dathi den tijt heeft ,
 Want die mensche onlanghe leeft ;
 Ende dats ons een groot verhoghen ,
 Dat wi in corter tijt moghen

25 Verdienen so lichtelike

(E. Fol. CVIII.
 r. 2.)

Blijsscap die duert ewelike.
 Also een mensche , sijts ghewes ,
 Vanden live ghescheiden es ,
 En mach hi voort niet goets begaen ;
 30 Maer dathi dan hier heeft ghedaen ,
 Voert hi voor hem , tsi goet tsi quaet ,
 Daer men van elken loon ontfaet.

Ledicheit te menighen stonden
 Is voedster van vele zonden ;

35 Want die viant vint dan stade

Vs. 12. I. H. desen. 13. I. Want salmen. 14. I. Men moet h. em-
 mer z. 15. I. dw., sijts. 16. I. qualike; H. quaellec. 20. I. Arb.
 soe hij meest m.; H. Arb. soe w. 23. I. dat es; H. en. 24. I. in so
 c. 26. I. H. Blijsscap. 27. I. Als; H. sijds. 28. I. verscheden. 29.
 I. v. yet g. 30. H. dat hi hier dan heeft; I. dan *ontbr.* 31. H. vore
 h., si g. si q.; I. g. of q. 32. I. Daer hij v. 33. I. te vele st.; H.
 tallen st. 34. I. Es verdomnesse van. — vele *ontbr.*; H. voederse.
 35. I. vindt.

Ende werpt daer in van zinen zade

Die wile dat hijt ledich vint,

Daer hi dicke vele aen wint.

Coninc Kaerle, als ic las,

40 Die here van kerstenheit was,

Dede sinen dochtren leren

Naeyen ende daer toe hanteren

Wollenwerc ende daer toe mede spinnen,

Om datsi hare zinnen

45 Te bat mids der onleden

Keerden vander ydelheden.

Hier aen so souden leren

Beide poorters ende ander heren,

Hoe si wive ende dochtren zouden

50 In goeder onleden altoos houden,

So dattie duvel niet en vonde

Stede, stade noch ooc stonde,

Daer hi t vleesch mochte beroeren bi,

Daer cume yement onbesmet of si.

55 Een ledich mensche, waerlijc,

(1. Pol. CXLVIII. r. 2.) Is den dorren bome ghelijc,

Die loof noch vrucht en draecht.

Die scrifture ons ooc ghewaecht,

Vs. 36. I. H. Ende zayt d.; H. in *ontbr.* 38. I. d. soe v. ane; H. d. sere an. 39. I. Die coninc. 40. I. kerstenhede. 41. I. Dede hij s. dochteren; H. sine doctre. 42. I. H. ende oic h. 43. I. H. Wollewerck; H. ende oec m.; I. daer toe mede *ontbr.* 44. H. datsi dan h. 45. I. badt overmids. — der *ontbr.*; H. onlede. 46. I. der *ontbr.*; H. idelhede. 47. I. H. ane; I. so *ontbr.* 48. I. poorteren; H. poertren; I. ander *ontbr.* 49. H. wijf e. doctre; I. dochteren. 50. H. onlede; I. altoos *ontbr.* 51. I. dat die; H. niene v. 52. J. St. no st. no st. 53. I. H. tvleesch. 54. I. Daert c. af besmedt zij; H. ieman — af. 55. H. mensch. 56. I. hoem.

Datmen den boom sal roden uut

60 Die altoos sal bringhen quaet frucht:

Dat zijn die ghene, zonder waen,

Die met quaden werken omme gaen,

Diemen werpt int langhe verdriet,

Dat ewelije te dueren pliet.

65 En is coninc, grave noch hertoghe,

(E. Fol. CVIII. v. 1.) Noch mensche so neder noch so hoghe,

Die hem ter ledicheit tien,

Sine hebben scade [ende] scande van dien.

Ledicheit van allen rechte

70 En hoort toe here noch knechte,

Noch vrouwen noch joncfrouwen mede,

Maer menigherhande is onlede:

Sulke is goet ende sulke is quaet

Ende sulke ooc tusschen beiden gaet.

75 Grote heren die arbeiden

Om hare liede te bescheiden,

Ende ooc om menigherhande

Oorbaer van haren lande,

Ende om paeys ende vrede te maken,

80 Ofte om der heyligher kerken saken,

Ofte om te beschermen haer lant,

Dese, dat si u becant,

Arbeiden harde nuttelike.

Vs. 60. I. a. brinct q. crucht; H. a. bringt. 61. I. Dit. 62. I. H. om. 63. H. lanc. 64. I. duerene; H. duerne. 65. I. coninc *ontbr.* 67. I. Maer eist dat sij ter; H. Maer die hen. 68. I. H. sc. ende sc. 71. I. Noch *ontbr.* 72. I. es hare o. 73. I. Selc — selc. 74. I. selc; I. H. beide. 75. I. Gr. lieden d. 76. H. haer; I. lieden. 77. I. ooc *ontbr.* — omme. 78. I. Orbare vanden l. 79. I. Off om; H. Oft om. 80. I. Off; H. Oft. 81. I. Off; H. Oft; I. H. beschermene. 82. I. Dese daet es goet, sij u b. 83, 84. I. *in omgekeerde valgorde.* 83. I. Die arbeyden n.

Ende liede die niet en sijn rike,
 85 Die arbeiden om broot
 Ofte om anders dies si hebben noot,
 Dat is een salich arbeit,
 Also David inden souter seit.

Maer heren die pinen omme dat
 90 Si vergaderen willen scat
 Ende haer volc reimeren daer bi,

(I. Fol.
 CXLVIII, v. 1.)

Wedert recht of onrecht si,
 Ofte die setten hare joyen
 In tafelronden ende in tornoyen,
 95 Ofte in sconen vrouwen spreken,
 Ofte om andren of te breken
 Sijn lant ofte sine pale,
 Dese en arbeiden niet wale;
 Want al haer leven is tijt verlies,

100 Bidien haer werken die sijn ries.

Ander liede, dats waerhede,
 Verliesen den tijt ooc mede:
 Die arbeiden, riden ende lopen
 Om persem ende voor copen

105 Ende om andren te bedrieghene

(E. Fol. CVIII.
 v. 2.)

Met haren subtilen lieghene,
 Ofte die haren tijt gaerne

Vs. 85. I. om haer br. 86. I. Off om ander zaken d.; H. Oft — des.
 88. I. Als. 89. I. H. om. 90. I. Dat sij. — willen *ontbr.* 92. I. We-
 der; H. oft. 93. I. die *ontbr.*; I. H. s. willen; I. haer; H. hoer joye.
 94. I. tafelronde oft in; H. tornoye. 95. I. Off; H. Oft; I. H. scone.
 96. H. Oft; I. Off om anderen; I. H. af; H. te *ontbr.* 97. H. l. ende
 s.; I. l. ende sijn principale. 100. I. Bedy; H. werke; I. die *ontbr.*
 101. I. dat es. 103. I. ende *ontbr.* 104. I. persen; H. persemen; I.
 H. ende om; I. vercoepen. 105. I. H. anderen; I. bedrieghen. 106.
 I. lieghen.

Versliten in tavaerne

Ofte ooc mit dobbelspele,

110 Daer archs of coomt vele,

Ofte die setten al haren moet

Om te vergadren dit verganclijc goet,

Ende des ewichs goets daer bi

Vergheten: weet wel dat si

115 Haren tijt op aertrike

Verliesen harde dwaeslike;

Nochtan verliesen si, des seker sijt,

Tleven dat duert sonder tijt.

Noch vintmen onlede, dat verstaet,

120 Die goet en is noch quaet:

Alse souds spel ende ooc tsollen,

Scaec spel ende mit cloten rollen;

Nochtan lietment bat, sijts ghewes,

Want alle wedde spel zonde es;

125 Nochtan ist der lieden zede

Datsi den tijt corten daer mede.

Die ghene is zot, sonder wanc,

(I. Fol. c XLVIII. v. a.) Dien den tijt dunct te lanc;

Want al dat goet, meerre ende minder,

130 Datmen heeft hier ende ghinder,

Moet in desen tijt sijn bejaecht.

Daer omme is hi wel zot die claecht

Vs. 108. I. in die t. 109. H. Oft; I. ooc *ontbr.* 110. I. Daer quaets; I. H. af. 111. H. Oft die al s. h.; I. die *ontbr.* 112. H. Om gaederen; I. vergaderne verganckelic. 113. H. e. Gods d. 115. I. eerderijke. 116. I. h. zwaerlijke. 117. H. verliesens, des; I. des *ontbr.* 118. I. Dat leven; H. Dleven. 119. I. vindt men. 120. I. Die som ges ende som q. 121. I. H. soutspele; I. ooc *ontbr.* 123. H. sijds. 124. H. wedspel. 125. I. lieder; H. liede. 127. I. gh. sot sijn, s.; H. sonden. 128. H. die tijt. 129. I. meere. 131. I. tijt *ontbr.* 132. I. wel *ontbr.*

Over den tijt, zonder waen :

Hi is so cort met ons ghedaen.

135 Daer bi is die ghene allene vroet,

Die den corten tijt hier verdoet

So nuttelijc dat hire om hevet

Blijsscap daer hi ewelijc in levet.

Ende ware een mensche eens wevers zone,

140 Ende regeerde hi hem so scone

Dathi coninc worde in Vranckerike,

Ende leefde hi so zondelike

Dathi hemelrike verlore,

Hi hadde gheleest als een dore.

145 Daer omme so en is niement vroet

(E. Fol. CIX. r. 1.) Dan hi die Gods wille doet

Ende den corten tijt besteedt also

Dathi ewelijc blive vro.

**Die disputacie tusschen den poorter ende
des ridders zone. — XXVI.**

Een poorter ende eens ridders zone

Waren wilen des ghewone

Datsi twisten onderlinghe

Dicwile om dese dinghe :

Vs. 134. H. Hijs so — ons vergaen. 135. I. Daer omme es. — allene *ontbr.* 136. I. hier *ontbr.* 137. I. hie om levet; H. heeft. 138. I. In die blijscap die gheen ende hevet; H. Blijscap d. h. ewelike leeft. 139. I. Al ware; I. H. een man. 140. I. so *ontbr.* 141. I. hij werde c. van Vr. 142. I. so *ontbr.* 145. I. so *ontbr.*; H. soe nes nieman. 146. I. hi *ontbr.* 147. I. H. bestaedt; I. soe. 148. H. ewelike; I. eeuwelijke blijft.

Titel. I. (Cap. 28) Een d. — poirtere; H. De d. — poertre. Vs. 1. I. poortere. 3. H. twiden. 4. I. H. Dicw. zecre om.

- 5 Die poorter seide openbare ,
 Dat des poorters leven ware
 Reynre ende eersamer dan
 Tleven van enen andren man
 Die te dorpe te wonen plaghe ;
 10 Dander seide , dat ware al saghe
 Dathi seide ende ooc ommate :
 Een goet man , die te dorpe zate ,
 Ware vele meer verheven

(1. Fol. CXLIX.
 r. 1.) In reynen ende in eersamen leven

- 15 Dan een poorter in die stat.
 Dus was stijf dat rebat ,
 Want elc toonder redene toe.
 Dus sprac die portere doe :
 » Poorters die hebben ere
 20 Ende ghevoechs vele meer
 Van datmen drinct ende et
 Ende ooc van cledren met
 Ende ooc van neringhen mede.
 Daer toe ooc so hebben si vrihede
 25 Ende vele beschermenissen ,
 Dies si te dorpe missen.
 Ghelt , ruste , eersaemheit
 Ende alles goeds volheit
 Volghen den poorter , twaren.

Vs. 7. I. Reyne e. eersaem. 8. H. Dleven ; I. Dan tleven vanden anderen. 9. H. woenne ; I. plagen. 10. I. dat al waren zagen. 11. I. ooc *ontbr.* 14. I. H. reyne — eersaem. 15. I. poirtere ; H. poertre. 16. I. rabat ; H. tebat. 17. I. elc die toechder ; H. redenen. 18. I. H. Aldus ; H. poorter. 20. I. ghevoughes ; I. H. meere. 21. I. dr. off et. 22. I. ooc *ontbr.* — clederen. 23. I. H. ooc *ontbr.* ; H. n. daer toe m. 24. I. H. Daer toe *ontbr.* 27. H. raste. 29. I. Volghet den poortere , te waren ; H. poertren.

30 Men doet hem ere waer si varen.

Tgoet meest datmen te dorpe wint,
Ist coren , scaep , gans , hoen of rint ,
Verteert die poorter , spade ende vroe ,
Ende men bringhet hem thuus daer toe.

35 En wast goet , waerlike ,

(E. Fol. CIX.
r. 2.) In vier hoeken van aertrike ,
Men bringhets hem voor^o sijn dore.
Dus heeft hijs sinen bore
Van goede dat wast in elc lant ;

40 Ende ooc uut des poorters hant
Moet hijt copen die[t] hebben zal.
Ja , lands heren al over al
In alder werelde hoeken
Moeten tfinament zoeken

45 Aen die poortren vander stat ,
Ende en connen ghedoen bat ;
Ende ander liede , clein ende groot ,
Moeten dies si hebben noot
Aen poorteren halen , spade ende vrooch ,

(I. Fol. CXLIX.
r. 2.) 50 Ende elc vint daer sijn ghevoech.
Dits te dorpe onghereet ;
Maer arbeit , zorghe ende leet
Heeft daer tfolc , spade ende vroe ,
Ende ooc overlant daer toe

Vs. 30. H. hen. 32. I. Ist *ontbr.* — sc. coe off r. ; H. hoen *ontbr.* — oft. 33. I. poortere ; H. poertre. 35. I. Ende w. 36. I. In die v. — eerderike. 37. I. bringhet ; I. H. sine. 38. I. Dus soe h. h. ; H. hi. 40. H. ooc *ontbr.* 41. I. hij ; I. H. diet. 42. I. *Het eerste* al *ontbr.* 43. I. werelt. 44. I. finament ; H. finemente. 45. I. H. Ane ; I. poirters ; H. p. in die st. 46. I. Want sine c. 47. H. clene. 48. H. des. 49. I. H. Ane ; I. poorters ; H. poertren. 51. I. Dit es den *dorpere.* 52. I. Maer coeren , a. ende l. 53. I. tvolc.

- 55 Van meyeren ende haren knapen ,
 Die van hem plucken ende rapen .
 Wat sijs moghen ghewinnen.
 Aldus , na mijn versinnen ,
 Heeft die poortere in allen keren
- 60 Beter leven , meerre eren
 Ende reinre leven dan
 Hevet enich ander man
 Die te dorpe sijn wone heeft
 Ende na den zede van daer leeft.”
- 65 Doe andwoorde des ridders zone ,
 Die te dorpe hadde sine wone
 Ende des dorpers staet kinde wale :
 » Ic en volghe u niet te male
 Der woorden die ghi nu spreect ;
- 70 Want aen poortren ghebreect
 Menich point , wildijt verstaen ,
 Die eersamen leven anegaen.
 Ghi set voren in uwen prise
 Goeden dranc ende goede spise ,
- 75 Van cledren costelijcheit ,
 Ghemac , weelde ende ledicheit.
 In desen en leit min noch mere

(E. Fol. CIX.
 v. 1.)

Vs. 55. I. H. meyers; I. m. van h. 56. H. hen. 57. I. winnen. 58, 59. I. *aldus*: Aldus heeft, na m. v. Die p., alsoe ic leere. 59. H. poertre. 60. I. H. l. ende; H. meer; I. eere. 61. I. reyner. 62. I. Hevet *ontbr.*; H. Heeft. 63. I. Die in die stat sijn woninghe; H. sine. 64. I. na der stat z. l. 66. I. dorp; I. H. had. 67. I. des poirters zede k.; H. dorps. 68. I. Hine volghede n. deser tale; H. In volghu n. 69. I. Noch deser; I. H. woirde; I. nu *ontbr.* 70. I. poortren. 71. I. pondt. 72. I. eersaem; H. levne; I. l. afgaen. 73. I. zedt; H. vore in u gheprise. 74. I. Dinen dieren dr. e. dire sp.; H. Dieren dr. e. diere sp. 75. I. clederen. 77. I. en *ontbr.*; I. H. leeght.

- Reyne leven noch ere;
 Maer het sijn pointen, wildijt weten,
 80 Die den mensche doen vergheten
 Alles des, voorwaer gheseit,
 Daer reynicheit ende doghet in leit.
 Eten, drincken, langhe slapen,
 Altoos wachten ende gapen
 85 Na wasdom ende na ghewin,
 (l. Fol. CXLIX. v. 1.) Daer toe staet der poorters sin.
 Voorcoop, perseme ende scalke neringhe
 Ende vele ongheloofder dinghe
 Hantieren poorters ghaerne.
 90 Dobbelspel, overspel ende tavaerne,
 Hovaerde ende ghiericheit mede,
 Dits gherne der poorters zede.
 Om ghewin gapen talre stont,
 Ghelijc als een hongherich hont
 95 Die sine begheerte ende al sine joye
 Te legghene pleecht aen sine proye,
 Als een swijn dat altoos gaet
 Inden slike zoeken sinen aet,
 Dat nemmermeer en wart zat,
 100 Dit is die zede in die stat.
 Een ridder ofte een knape met

Vs. 78. I. H. n. oic e. 79. H. poente. 81. H. Alle — gheseeght.
 82. I. dueght; H. doeght in leeght. 85. I. *Het tweede* na *ontbr.* 86.
 I. des; H. poertre. 87. I. Voercoepe; I. H. ende *ontbr.*; I. valche n.
 88. I. dingen. 89. I. porteren; H. poertren. 90. I. H. Dobbelspel *ontbr.*
 92. I. Dit es; H. Dit. 93. I. g. sij taller. 94. I. Gh. dat een ghierich
 hont. 95. I. Die *ontbr.* — al *ontbr.* 96. H. ligghene — ane. 97. I.
 Ofte als; H. Oft als. 98. I. In sl.; I. H. sijn. 99. I. Ende dat —
 werdt; H. nemmer en werdet. 100. H. is *ontbr.* — in de. 101. I.
 oft; H. oft.

Ofte een ander man die set
 Op dat dorp in sire hoeven,
 Ende van dies men mach behoeven

105 Hem te tide wel voorsien can,
 Ic segghe voorwaer dattie man
 Bat ende eerliker leeft

Dan die poortere diet al heeft.
 Want van coorne ende frute,

110 Dat God doet wassen ute
 Haren lande, haren erve,
 Thaerre noot, tharen bederve,
 Nemen si hare nootdorftichede
 Ende van haren beesten mede,

115 Dat God selve al dien doet.

(E. Fol. CIX.
 v. 2.) Dit is goet gherecht goet,
 Dat God selve heeft ghegheven,
 Daer si alt jaer of leven.
 Ende alsoe dene vrome is ghetast,

120 So staet die andre in daerde ende wast.
 Gode gheven si ooc gheheel

(I. Fol. CXLIX.
 v. 2.) Van dat hi hem gheeft dat tiende deel;
 Vanden andren leven si voort
 Wijslike alsoe daer toe hoort.

125 Alsoe die poorter leit ende slaept,
 Et of drinct of na wasdom gaept,

Vs. 102. H. Oft; I. zedt. 103. I. Opt dorp. 104. I. van dat hem mach; H. des. 105. I. Wel te t. v. c.; H. versien. 106. I. II. dat die. 108. H. poertre; I. die al. 109. I. e. van fr. 111. I. H. l. ende h. 112. I. Te haerre — te haren. 113. I. haren nootdorftichede. 115. I. s. an d. d. 118. I. alle djaer bij l.; H. al djaer af. 119. I. Ende *ontbr.* 120. I. So *ontbr.* — dandere; H. stat dandre. 122. H. hen; I. H. gh. tienden. 123. I. anderen. 124. I. Wijslike als; H. alsoe. 125. I. leecht; H. leeght. 126. I. H. Et *ontbr.*; I. Off; H. Oft — oft.

- So varen ridders ende knapen
 Met haren here te wapen
 Ofte mit vrienden of mit maghen,
 130 Ofte si beiten of si jaghen.
 Ander liede om haer ghevoech
 Gaen opt velt mit haerre ploech,
 Ofte si egghen ofte si zaeyen
 Dat si te oechste zullen maeyen,
 135 Daer al die werelt, jonc ende out,
 Af(*) moet nemen sijn onthout.
 Dats reinre leven, sijts ghewes,
 Dant van enen poorter es,
 Die in sinen setel is gheseten
 140 Ende sinen buuc so vol heeft gheten
 Dat hem dunct dat hi raest
 Ende als een ghent sit ende blaest
 Ende peinst om wijn vanden besten
 Ende hout hem binnen vesten
 145 In sijn ruste, in sijn ghemac,
 Ende peinst om sinen penninc zac:
 Dat sijn sine vriende ende sine maghe;
 Tandren oorbaer sijn si traghe.

Vs. 127. H. riddren. 128. H. ten. 129. I. Off; H. Oft m. vr. ende m. m. 130. I. Off sij beeten; H. Oft — oft. 131. I. l. na h.; H. ho-re. 132. I. metter pl. 133. I. Off zij eeghden of; H. Oft — oft. 134. H. toechste; I. thougste mogen m. 135. I. al *ontbr.* 136. I. H. Af; I. n. haer o. 137. I. Dit is reyne; H. Dits reinder — sijds. 138. I. poertere; H. poertre. 139. I. H. inden zetel. 140. I. so *ontbr.* 142. I. Ende *ontbr.* — gh. die sidt; H. alse en. 143, 144. I. *in omgekeerde volgorde.* 144. H. houdt. 145. H. sine raste. 146. I. peynsen om den p. 148. I. Tanderen dingen sijn; H. orboren.

(*) Het HS. heeft *Al.*

Binnen vesten sijn si stout

150 In haren woorden menichfout
 Ende connen vreemden lieden wale
 Op lopen mit harder tale,
 Dies si hem hoeden soudē wel,
 Waren si daer ghedeelt waer tspel.”

155 Doe elc (*) dus hadde ghesproken

(E. Fol. CX.
r. 1.)

Ende sine redene uut ghetroken,
 Blevē sijs an clerken drien,

(I. Fol. CL.
r. 1.)

Ende datsi soudē versien
 Welc van hem int soonste ware

160 Ende dat uut gheven openbare.
 Die clerke berieden hem doe
 Ende seiden hem dus daer toe:
 » Doe ridders ende knapen plaghen
 Te wonen in ouden daghen

165 Op dorpe na haren zede,
 Doe so was edelhede
 Met hem sere verhaven;
 Ende doe si elc andren gaven
 Hare kinder in huwelike,

170 Waren si van eren rike.
 Maer zeder datsi sijn ghetiet

Vs. 149. I. Binnen haren v. 151. I. vrende. 152. I. haerder. 153. H. Des — hen. 154. H. Warens d. gh. ware; I. d. ware g. spel. 155. I. H. elc. 156. I. r. ontploken. 157. I. zij; I. H. in. 158. I. besien. 159. H. hen. 160. H. ute. 161. I. clercken; H. hen. 162. I. H. hem *ontbr.*; H. aldus. 164. I. wonene; H. woenne. 165. I. H. Opt dorp; I. hare. 167. H. hen. 168. I. H. si *ontbr.*; I. anderen. 169. H. Hoer; I. kindere. 170. I. Doen waren. 171. I. Maer zij dus sijn; H. sider.

(*) Het HS. heeft *elcs.*

Ter stat waert om des ghelts gheniet,
 Ende edelheit ende ghiericheit
 Te gadre hadden meensaemheit,
 175 So hevet tfenijn der ghierichede
 Die onnosele edelhede
 Ondervoet algader ghedaen:
 En weet wanneer si op sal staen.
 Van wapenen die edele voeren,
 180 Die wilen stoeden in roeren
 Over zee int heilighe lant
 Ende ooc hier omme onsen cant,
 Daer men die marthen visiteerde
 Ende men spel van wapene leerde,
 185 Is al of gheleit, weet wel dat,
 Seder die edele liede gheerden scat
 Ende weelde ende ghemac aen namen,
 Daer uut spruten alle blamen.
 Vermaledijt si die stont
 190 Dat eerst vonden wart die vont,
 Daer edel ende scamel leven
 Uut den lande mede sijn verdreven!"
 Die clerke daden ooc bekint,
 (1. Fol. CL. Die dorp man die sijn lant wint
 r. a.)
 195 Ende Gode wel sijn recht gheeft,

Vs. 172. I. om ghels; H. om sghelds. 173. I. H. ende onnoselheyt.
 174. I. H. gader; I. gemeensaemheit. 175. I. H. heeft. 176. I. onno-
 sel. 177. I. gader *ontbr.* 178. I. H. In. 179. I. die de edele voren;
 H. w. dedele. 180. I. Waren dicwijle in. 181. I. in heydene l. 182.
 I. om den kant; H. om. 183. H. marchen; I. die dinc viseerde. 184. I.
 Ende tspel; H. Daermen; I. H. wapenen. 185. I. Dat af gh. es,
 weedt; H. af. 186. H. Sider dedel; I. Sint dat edelheit gaderde sc.
 187. I. ane. 191. I. ende der sc. 192. I. H. Uten l.; H. met; I. m.
 es v. 193. I. clerken — becant. 194. I. die w. s. l.

(P. Fol. CX.
r. 2.)

- Dathi een edel leven leeft
 Ende ooc een reynre, des sijt vroet,
 Dan menich rike poorter doet.
 Niet daer bi, op dorpe, in stade
- 200 Wonen beide goede ende quade.
 Weet dat niemant en leeft met eren,
 Dan die die hulde ons heren
 Behouden can tallen stonden
 Met hoeden wel van zonden.
- 205 Dus vielen die drie clerke aldaer
 Mit des ridders zone al claer:
 Nu sie elc, lude ende stille,
 Met wien hijs vallen wille.

Welc is beter, so goet ende quaet doen,
 so quaet noch goet doen? — XXVII.

- Welc is beter datmen doet,
 So somwile quaet somwile goet,
 So datmen blive in énen staet
 Ende en doe goet noch quaet?
- 5 Want die noit en misdede yet,
 Hine heeft te betren niet.
 Hier op so willic u

Vs. 196. I. heeft. 197. H. reindre; I. reyne, sijts. 198. I. H. rijk;
 I. poortere. 199. I. Daer bij niet, in d. ende in staden; H. dorp. 200.
 I. Wonen die g. metten quaden. 201. I. Weedt d. niemen; H. nie-
 man; I. en *ontbr.* 202. I. H. die de h. 204. I. Ende hem h. wil v.;
 H. hoedene. 205. I. H. cl. daer. 206. I. sone, voirwaer.

Titel. I. (*Cap.* 29) Welc b. es, soe g. so q.; H. Welc b. es, soe.
 Vs. 1. I. Welc b. es wat een doet. 2. I. q. zo s.; H. q. ende s. 3.
 H. blijft. 4. I. doet. 6. H. Hi en h.; I. H. beterne. 7. I. wil ic.

Cortelike antwoorden nu :

Die mensche is ghemaect om dat hi

10 Wel sal doen ende winnen daer bi

Van Gode den eweliken danc.

Nu is die menscheit so cranc

Ende so gheneighet ten zonden ,

Datsi valt te menighen stonden ;

15 Maer so wanneer men opstaet ,

Vergheeft God die misdaet ,

Ende so sijn ten selven tide

Dyngle daer of alle blide.

Adaem ende David, dat ghijt wet ,

(I. Fol. 20 Magdalena ende Pieter met
CL. v. 1.)

Vielen in zonden herde zwaer ;

Maer doe sijs rouwe hadden naer ,

Vergaft hem God mildelike ,

Ende sijn santen in hemelrike.

25 Maer die quaet en doen noch goet ,

(E. Fol. CX.
v. 1.) Leven also die beeste doet ,

Ende noch argher haer leven es ;

Want wiste die beeste , sijs ghewes ,

Welc goet of quaet waer ghedaen ,

30 Sine zoude gheen quaet anevaen.

Wi sullen al dat wi moghen

Altoos om weldoen poghen

Vs. 8. I. Cort ; H. Cortelec. 11. I. den *ontbr.* 12. I. mensche. 13. H. gheneight ; I. H. toten. 14. I. vallen te menegher. 15. I. so *ontbr.* 17. I. Ende *ontbr.* — sijn dan tyen s. 18. I. Alle die inghele d. af bl. ; H. af herde bl. 19. I. ende *ontbr.* — wedt. 21. I. herde *ontbr.* ; H. sware. 22. I. doen zij r. h. daer na ; H. doesi r. h. daer narc. 23. I. Vergaf ; H. hen. 24. I. sinen santen dies gelijken ; H. sante. 25. I. H. doct. 26. H. Levet ; I. H. als. 27. H. a. sijn l. 28. H. sijds. 29. I. off ; H. oft q. ware. 30. H. Si en ; I. souden ; I. H. anegaen.

Ende Gode loven, zonder wanc.
 Ende also wi mids der menscheit cranc
 35 In sonden ghevallen sijn,
 So sullen wi mit herten sijn
 Opstaen ende betren dat:
 So vergheeft ons God sinen hat.
 Vallen ende opstaen dats menschelijc,
 40 Goet noch quaet doen dats veelijc;
 Altoos quaet doen dats duvelheit,
 Altoos wel doen dats ynghelheit.
 Na dien dan dattie menschelicheit
 Te vallen is also ghereit,
 45 So laet ons dan tallen stonden
 Te meer hoeden voor die zonden
 Ende te eer in boeten staen
 Van dat wi hier hebben misdaen,
 Met hope ende met ghelove goet.
 50 God die sal dan sinen ootmoet
 Tons waert keren, so dat wi
 Behouden sullen sijn daer bi;
 Want God niemant en begheeft
 Die goeden hope in hem heeft.

Vs. 34. I. H. als. 37. H. Opstaen dan e.; I. beteren. 38. I. sine;
 H. sijn. 39. I. is m. 40. I. es beestelijc. 41. I. doen *ontbr.*; I. H.
 es. 42. I. Ende altoes; I. H. is. 43. I. dan *ontbr.* — dat die; H.
 dien dat dan die menschlijcheit. 44. H. vallene; I. vallenne es soe.
 46. I. m. ons h. van sonden; H. vore. 47. I. H. Ende oec teer. 48.
 I. wij Gode h.; H. hier *ontbr.* 50. I. die *ontbr.* 52. I. Beh. bliven d.
 53. H. niemene. 54. I. goede. — *Onder vs. 54 staat in I.:* Hier eynd
 den derden bouc. *Voorts is de volgende kolom wit gelaten, en begint*
op Fol. CLI. r. 1. de Tafle van het vierde boek, die in H. onmiddelijc
onder vs. 54 volgt.

